BIBLIOTECA NAZ.E
110
D
31.
NAPOLI

110.
D.
31-

83
m
9

BIBLIOTECA NAZIONALE DI NAPOLI

Liebe del. et Sc. Lips.

P. VIRGILII MARONIS
OPERA
VARIETATE LECTIONIS

ET

PERPETVA ADNOTATIONE

ILLVSTRATA

A

CHR. GOTTL. HEYNE

ACCEDIT

INDEX VBERRIMVS

BIBLIOTECA NAZIONALE DI NAPOLI

B. R. NEAPOLIS

TOMVS PRIOR

LIPSIAE

SVMTIBVS CASPARI FRITSCH

MDCCLXVII

VIRO ILLVSTRI

FR. WILH. IAHNO

SERENISS. AC POTENTISS. ELECTORI SAX.

A CONSILIIS AVLAE ET METALLORVM

NEC NON ARCHIATRO

VIRO INTEGERRIMO OPTIMO

AMICO VNICO

AMORE FIDE MERITIS IMMORTALIBVS

PROBATISSIMO

CVI

BELLICA CALAMITATE AFFLICTVS

EX INCENDIO VRBIS DRESDAE

OMNIS REI EGENS

OMNIA DEBVI

CVM NEMINI QVICQVAM DEBEREM

SEMPITERNAE MEMORIAE CAVSSA

CHR. GOTTL. HEYNE

VIRGILIVS.

SI TIBI, CVI RECTE TRADAS ME, QVAERITVR, IPSA
QVEM QVE THALIA PROBET, CVI QVE PLACERE VELIM:
AVDE TEMNERE OPES; FVGE LVBRICA LIMINA REGVM.
QVOS COLVI, HAVD OMNES CAESARIS AVLA TVLIT.
SAT TOLERATA MIHI FASTIDIA STVLTA POTENTVM!
SAEPE ALTER BAVIVS TV MIHI, CAESAR, ERAS!
NVNC MIHI QVAERE BONVM ET SAPIENTEM; IN PECTORE SANCTO
CVI RECTAM MENTEM MVSA DEVS QVE DEDIT;
QVI SERVARE FIDEM NVLLA MERCEDE, PROBARE
RECTA, INTER QVE MINAS ET SINE LAVDE, QVEAT.
HIC MIHI SIT VARIVS; IVVET HVIC ME IVNGERE AMICVM,
INQVE TVI *IAHNI* DELITVISSE SINV.
ADDIDERIS CARI FIDVM *HENNI* PECTVS: AMICIS
REDDITVS AH! PRISCIS SIC MIHI VISVS ERO.

Ploṫius et Varius — Virgiliusque
— animae, quales neque candidiores
Terra tulit, neque queis me ſit deuinctior alter.

Horat. Serm. I, 5, 40.

PRAEFATIO.

— *peſſimus morbus, vt multa ex obſcurioribus tranſiliant, in ſatis vero perſpicuis ad faſtidium immorentur et exſpatientur ſcilicet.* BACO DE AVGMENT. SCIENT. *lib. VI. c.* 8.

Difficile eſt Virgilium et ſine interprete recte legere, et cum interprete. Sunt enim multa in doctiſſimo poeta, quae pueros non modo, ſed viros ſatis acutos exercitatosque, etiam in repetita lectione teneant, aut quae, cum non ſine multarum rerum ſcientia nec ſine ſubtiliore et ſubacto iudicio cognoſci poſſint, legentis oculum fugiant, quamuis ſint ſumma cum arte poſita, pulcherrime a poeta dicta et ad ſenſum iucundiſſima; vt adeo voluptatis ex lectione percipiendae fructus liberali boni interpretis opera non parum ſiue maturentur ſiue augeantur. Dum tamen cum interprete poetam legis, vix fieri poteſt, vt cum recto ſenſu ac iudicio eum legas. Infringitur enim animi modo ad poetam modo ad commentatorem conuerſi intentio, et retardatur impetus; pectus vero, quod magnarum, ſublimium et pulcherrima-

rum rerum ac ſententiarum ſpiritu incaluerat, ſubinde refrigeratur; auocatur mens ab operis ſumma et ab vniuerſae virtutis ac praeſtantiae cognitione, quae non tam in ſingulis rebus, quam in partium inter ſe conuenientia et ad commune conſilium conſpiratione cernitur; ex ſingulis tantum et minutis modo ſententiis modo verbis aeſtimare poetam, et ſaepe id adeo ad alterius tantum nutum et naſum facere diſcimus; quo ipſo voluptas omnis ex carminis dulcedine capienda intercipitur, quae, iam per ipſam ex retardatione moleſtiam, non admodum imminui non poterat. Sed nec minores difficultates ipſum premunt interpretem. Namque et eius ingenium rerum minutarum infinita copia ac ſubtilitate obtundi, obſcuraque opera obſcurari, et, dum in aliorum ſenſu acuendo deſudat, proprium eius ſenſum obrui et hebetari neceſſe eſt. Itaque, cum vndique et ad ſingula verba, quibus aliqua difficultas, vel ad aliorum intelligentiam, adhaereſcere forte poſſit, circumferas et intendas animum, multa interdum occurrunt minus cum re coniuncta, exciditque id, quod ad illum locum

locum ab initio quaerebatur; cum etiam multa ſint, quae ſentiri quidem facile poſſint, ſed quae exponere admodum difficile ſit, dum in iis commode explicandis et illuſtrandis defixus animus eſt, fieri ſolet, vt ſenſim ſenſimque ad alias rerum notiones et imagines delabaris, et tandem explicationem et interpretationem ſubiungas, quam, ſi in alio deprehenderis, quomodo ei in mentem venerit, aſſequi vix poſſis. Quae omnia non modo noſtram, ſed communem interpretum conditionem nimis duram et iniquam eſſe docent, quam vt in eo genere perfectae aliquid et abſolutae operae expectari poſſit.

Mihi vero in Virgilio meo perpetuis commentariis illuſtrando, nam variantes lectiones congerere, aut notulas paſſim adſpergere, aut excerptas obſeruationes ex ſchedis colligere et tranſcribere non tantum difficultatis habuiſſet, ſed in Virgilio perpetuis commentariis illuſtrando et maiores et plures moleſtiae obiiciebantur ex ſuperiorum interpretum copia et multorum operoſa commentatione. Nam in poeta verſabar, a tot

 inter-

interpretibus tentato, vt, ſi vnusquisque ex iis vel vnum tantum locum ſatis illuſtraſſet, nihil in toto Virgilio obſcuritatis relictum eſſe, ſin vnum ſaltem quilibet locum obſcuraſſet, in toto nobis Virgilio caecutiendum eſſe videri deberet. Quos quidem omnes a me perlectos eſſe, neminem a me exſpectare velim: poſt Heinſium et Burmannum, a quibus tamen ad interpretationem non ſemper multum auxilii exſpectare poſſis, Cerdam, doctiſſimum interpretem, praeter Guellium et Vrſinum, cum Martino (nam Seruium et veteres commentarios me ad manum habuiſſe vnusquisque facile intelliget) euoluere ſatis habui: e quibus commentariis plurimum me profeciſſe non inficior, ſaepe tamen vix me continui, quo minus eos manibus omnino deponerem, cum nec ſatis inde vtilitatis, taedii vero immenſum quantum ad me rediret. Deſtitutus enim ab iis in iis ipſis locis, in quibus eorum operam deſiderabam, in ceteris, quae nullum alienae opis deſiderium faciebant, tam copioſos ac doctos eos eſſe videbam, vt, quo modo tot elegantium et acutarum obſeruationum

tionum fructu adoleſcentes nec plane priuarem, nec cum taedio ſatiarem, non ſatis invenirem. Alia contra in iis praue accepta, male expoſita aut in tenebras inuoluta eſſe videbam, quae mihi nullam plane difficultatem habere viſa erant; vt magnam doctrinam oſtendere et ad vaſtum ſatis commentarium meam operam educere potuiſſem, ſi ex refellendis aliorum ſiue praue ſiue modo nimis acute, modo parum ſubtiliter dictis, aut ex iis, quae ἀνιστορήτως aut ἀμούσως, modo critices, modo poetices regulis ac legibus contraria exciderant, eleuandis indignam et ignobilem gloriam captare voluiſſem. Saepe tamen nebulas ab iis obiectas diſpellere ſatis difficile fuit, et, vt ſimilibus legentum erroribus occurrerem, multa ſaepe fuere monenda, quibus alioqui plane mihi ſuperſedendum eſſe arbitratus fuiſſem. Sed monui fere verbo tantum; cuiusmodi cum nonnulla forte occurrant paſſim, quae, cur a me appoſita ſint, vix aſſequi poſſit lector paullo acutior, reſpectu ad nobiliorem aliquem commentatorem habito, quamuis a me non nominatum, adiecta ea eſſe meminerit, vt adoleſcens,

qui in ſimilem errorem aut difficultatem aut in eundem interpretem inciderit, ſtatim habeat, quo eum redarguat. Ceterum eam legem et regulam, quae omnibus interpretibus propoſita eſſe debet, vt nihil, quod luce aliqua indigeat, cum ad illuſtrandum difficile ſit, omittant, ac praetereant, nihil, quod ſatis lucis habeat, alienis luminibus affuſis offuſcent et obſcurent, nunquam ex oculis dimiſi, atque ea adeo induſtria et cautione me illud aſſequutum eſſe ſpero, vt, ſi non raram doctrinam, inauditas obſeruationes, ſeueras in alios ſtricturas attulerim, at vtiles tamen commentarios in poetarum principem condiderim, in quibus ea propoſita ſint, quibus eius lectio adiuuari, commendari, et, ſi non omni moleſtia liberata, at cum voluptate tamen aliqua coniuncta videri poſſit. Itaque nec doctrinam poetae illuſtrare negleximus, et, ſi qua ab eo erudite, hoc eſt, ſiue ex fabulis et hiſtoriis arceſſita, ſiue ex Graecorum poetarum imitatione poſita eſſent, illa loca, ſi ſuperſunt, excitauimus, nec tamen adſcripſimus, ne moles commentariorum modum excederet. Quo eodem metu

tu nec exempla coaceruare in dictione explicanda volui, ſed cum breuitatem vnam omnium maximam virtutem talis operae eſſe putarem, quotiescunque licuit, aut verbo rem monui, aut ad viros doctos lectorem reieci, qui copioſiorem diſputationem deſideraret.

Nec tamen totam meam qualemcunque operam his finibus circumſcribi paſſus ſum. Cum Virgilius is ſit, in quo legendo magna iuuenilium ſtudiorum pars conſumi ſoleat, eo quidem conſilio, dummodo multi id ſibi propoſitum haberent, vt ad adoleſcentum ingenia polienda, ad ſenſum et guſtum pulchritudinis acuendum, ad iudicium de omnibus iis, quae ab arte et ingenio elaborata et expreſſa oculorum animique ſenſui ſubiici poſſunt, informandum valere illa lectio et vim habere debeat; feci id, quod in alio poeta, qui non ita omnium manibus teritur, aut non niſi a callentioribus et doctioribus legitur, non mihi faciendum eſſe putarem, vt non modo ad ea, quae difficilia ad intelligendum et obſcura ſunt, verum ad illa etiam non tam

meum

meum quam legentum animos aduerterem, quae pulchra in poeta et praeclara inſignique aliqua venuſtate nobilitata ſunt, vt iisdem, in aliis poetis, ſiue obſeruandis ac deprehendendis, ſiue diiudicandis, adſueſcerent. Quam interpretum ſiue ſollertiam ſiue induſtriam cum ſaepe in puerili lectione deſiderarim, aliorum votis ſimilibus ſatis facere hoc inſtituto volui. Quamquam enim illa ratio paullo plus difficultatis in ſe habet, quam promittere videtur, ſine tali tamen interpretationis genere vix vllus verus fructus ad elegantiam et ingenii perpolitionem aut orationis exornationem ex poetae lectione capi poteſt.

Poeta ipſe ex Burmanni recenſione, quae Heinſianam ſequitur, vnice expreſſus eſt; nec quicquam in contextu mutatum, cum vix quicquam ſatis tuto et cum fructu aliquo ad poetam mutari poſſe arbitrer; non quod non multa loca in Virgilio adhuc aut mendo aut mendi ſuſpicione laborare exiſtimem, verum quoniam innouatio omnis in textu non modo periculi et dubitationis habet plurimum, verum etiam, dum ſubinde noua exemplarium

diſcre-

diſcrepantia infertur, plus moleſtiae et taedii, quam fructus et vtilitatis affert; vt adeo ex quo lectio alicuius ſcriptoris ſemel fuit ad codicum fidem accurate ſatis conſtituta, omnia, quae ſiue ingenii acumine, ſiue codicum ope mutari poſſint, niſi ipſam ſcriptoris ſententiam afficiant, notis et obſeruationibus ſeruari malim. Nullus porro alius facile poeta aut ſcriptor a trecentis inde annis tot doctiſſimorum virorum ſtudia expertus eſt; et poſt Heinſii ac Burmanni feliciſſimam operam nemo facile tam vanus auctor reperiatur, qui e libris ſcriptis multa praeclara, quae nondum ex aliis libris notata ſint, polliceri auſit. Quid? quod, ſi quis lectionis varietatem ex optimis libris ad noſtrum vſque tempus vndique congeſtam conſideret, ad emendatiorem et ornatiorem Virgiliani carminis lectionem multum vtique inde eſſe profectum largiatur, recentiorem tamen operam multo minus fructuoſam fuiſſe intelligat, quam ſuperiorum temporum diligentiam, et a nouiſſimis Criticis vix quicquam varietatis e codicibus eſſe enotatum, quod non ex aliis libris iam notatum

tatum et plurium librorum conſenſu eſſet confirmatum; pleraque, quod ipſi tribus codicibus comparandis experti ſumus, ad aberrationes librariorum redire, at in iis locis, quae vulnus habent, quod ſententiam orationis obſcuret, reſtituendis ac ſanandis, ab his codicibus non magis quicquam vtilitatis quam a ceteris arceſſi poſſe. Itaque ex innumeris iis codicibus, qui adhuc paſſim in bibliothecis latent, quamquam eos excuti ſatis vtile fore arbitror, ad ſummam tamen rei vix quicquam valde memorabile et inſignis alicuius vtilitatis exſpectandum eſſe arbitror. Plerisque, e Latinis certe, auctoribus, qui quidem accurata et ſollerti lectione digni ſint, emendandis et poliendis ſatis inſudatum eſt, vt iam iis venia certe danda ſit, qui emendatae huius lectionis aliquem fructum capere, et auctores non modo ad grammaticam et criticam ſubtilitatem recte intelligere, verum etiam eorum acumen et artem in inueniendis, collocandis et ornandis rerum argumentis, ſententiarum ac verborum dilectu, animis aſſequi, et eorum exemplis addiſcere velint, quomodo ipſi ſibi maiorem ingenii

et

et orationis elegantiam comparent. Cum tamen Virgilium eum eſſe meminiſſemus, in quo criticae alicuius facultatis copiam, qua nullus ingenuae doctrinae homo ſine magno et ſuo et diſciplinae, ad quam ſeſe adiungit, detrimento carere poſſit, adoleſcentes optime poſſint ſibi parare, noluimus vel hanc vtilitatem ab hac editione ſeiungere. Itaque non modo variantes lectiones ex Burmanniana editione, praeter pauciſſimas prorſus inutiles, omnes excerpſimus, interdum in commodiorem ordinem digeſſimus, iudicio etiam qualicunque noſtro adiecto; verum etiam varias lectiones ex Pierianis notationibus, quae Tomo iſtius Editionis quarto ſeorſum excuſae ſunt, ſubiunximus. Ex Martiniana porro Eclogarum et Georgicorum recenſione ſeptem Codd. varietates ſuis locis inſeruimus, Codicem Mediceum a Fogginio expreſſum, Vaticani Codicis fragmenta a Bartolo excuſa, Codicis Romani varias Lectiones ad calcem ab ipſo adiectas ſedulo comparauimus et exſcripſimus; trium etiam Codicum, quos cum inſigni aliquo bene de nobis et Virgilio merendi ſtudio Vir Ill. Iul. Car. Schlae-

gerus, nobis et obtulerat et inſpiciendos miſerat, excerptas lectiones, de quibus paullo poſt dicemus, ſubiecimus. Conſtitutum quidem ab initio habebamus, dilectum aliquem variantum lectionum facere. Enimvero, quo magis rationes, cauſſas et vſus earum in quocunque ſcriptore intellexeris, eo difficiliorem huius conſilii effectum eſſe praeuideas *. Deinde, ſi iuuentutis vtilitatem reſpiciendam eſſe duxeris, vt ii aliquem harum rerum vſum conſequantur, in tali editione; multo autem magis in tali poeta nihil abeſſe volebamus, quo ad varietatem lectionis eiusque vſum omnino cognoſcendum adducerentur. Reiskii V. Cl. coniecturas nonnullas et obſeruationes pro multiplici variaque doctrina, quae in eo Viro eſt, et generoſiore in correctionibus ſpiritu, non contemnendas, in variis ad Georgica locis inſeruimus; miſerat enim ad nos Vir et olim noſtri ſtudioſus pro beneuolentia ſua et humanitate

* v. modo Wetſtenii proleg. ad N. T. p. 199-201. Pierſon. praef. ad Moerin p. XX. Ven. Erneſti praef. Taciti a. 3.

manitate Georgicorum exemplar manu ſua notatum ea lege, vt, quae inde tollere aut relinquere vellemus, libertatem nobis faceret. Et hactenus quidem de conatibus noſtris in ipſum poetam. Reſtat vt breviter indicemus ea, quae huic praefationi ſubiecta ſunt. Primum cum a nobis variantes lectiones ex ſatis magno codicum ſcriptorum numero excitandae eſſent, quorum vt alii, qui eandem mecum telam non detexuere, notitiam, et quanta cuiusque auctoritas eſſet, in promtu haberent, poſtulari non poterat, ſubiungenda erat aliqua eorum notatio et deſcriptio, in qua deinde, vt fit, non modo nonnulla diligentius excuſſimus, quae ad horum codicum hiſtoriam ſpectarent, verum etiam altius rem exorſi ſumus, vt omnino de omnibus codicibus quaereremus, quorum quidem vnquam ab editoribus Virgilii mentionem et notitiam factam videramus. In quam commentationem cum ſemel ingreſſi eſſemus, proximum erat in eas editiones inquirere, quae ex codicibus ſcriptis excuſae aut emendatae eſſe traderentur. Proceſſit ita nobis non

animaduertentibus ſtudium noſtrum ad ipſam contextus poetae noſtri quaſi hiſtoriam, in qua cum omnia fere tenebris obducta et obſcurata videremus, cumque, quae animi humani natura eſt, indigne ferremus, quoties de antiqua aliqua editione ageretur, haerendum nobis et dubitandum eſſe, quorſum illa referenda, quae eius auctoritas habenda eſſet, opera tandem nobis hac ſemel defungendum eſſe. arbitrati ſumus, vt in editionum ordines et claſſes, ſtirpes ac familias paullo accuratius inquireremus. Qua in re vt quadam tenus ſaltem procedere liceret, editionum ante omnia annales quidam erant conficiendi. Ea omnia ſubiunximus, non quod in iis eo, quo contendebamus, perueniſſe nobis videbamur, non enim haec ab vno homine praeſtari ac perfici poſſunt, et multa erunt, quae ad alterum forte Tomum accuratius et emendatius tradere nobis ipſis licuerit, verum quoniam, ſi vel lineae earum rerum a nobis duci poſſent, vtile vel hoc ad haec critica et litteraria ſtudia eſſe arbitrabamur. Quem enim fructum ſatis magnum ex his

litteris

litteris tuliſſemus, niſi inde animum noſtrum ita comparare et inſtituere didiciſſemus, vt aliorum vtilitatis potiorem nobis rationem habendam eſſe putemus, quam vani alicuius metus, ne exiſtimationi noſtrae ac laudi quicquam inde decederet, dum inchoatam et deſcriptam tantum operam publice proponimus, in quo vnicuique facile ſit et promtum, habere forte et memorare, quae ad eam perficiendam facere poſſint. Procliue enim vnicuique, cui editio nobis non viſa ad manus ſit, aut erroris aut omiſſionis nos arguere. Sed Vitam etiam Virgilii noſtro ſtudio confectam ſubiunximus, de qua quidem ſub eius initium nonnulla monuimus; rem autem vtiliſſimam atque etiam neceſſariam ſuſcipere putauimus, cum aliis de cauſſis, tum propterea, quod multa in Eclogis, multa in Georgicis, epiſodia etiam nonnulla in Aeneide, ex reip. Rom. ſtatu et conditione eorumque annorum rebus geſtis explicanda ſunt. Itaque etiam in notis et in ipſis argumentis Eclogarum et Georgicorum, in quibus naturam et artem carminis potiſſimum tradere volebamus, non-

nulla commemorauimus, quae ad tempora, in quibus ea carmina ſcripta ſunt, cognoſcenda ſpectarent. Niſi enim vita, conditio, fortuna auctoris et publica rerum facies, quam ipſe ante oculos habebat, cum ſcriberet, nota ſit, multa in vnoquoque ſcriptore obſcura nec ſatis expedita manere neceſſe ſit. Quamobrem hoc interpretationis genus, quod ex interiore eiusmodi hiſtoriae notitia petitum eſt, inprimis probandum eſſe exiſtimamus.

CODICVM

CODICVM ELENCHVS
AD QVOS QVIDEM VIRGILIVM ADHVC RECENSVM ESSE CONSTAT.

CODEX VATICANVS, Mſ. 3225. in quo fragmenta nonnulla Virgilii, a Georg. III, 1. inde, ſeruata ſunt, quemque cum picturis aeri inciſis exſcriptum ad ipſam libri ſcripturam exprimi curauit Vir Cl. Io. Caiet. Bottarius in volumine inſcripto:

Antiquiſſimi Virgiliani codicis fragmenta et picturae ex bibliotheca Vaticana ad priſcas imaginum formas a Petro Sancte Bartholi inciſae. Romae. Ex Chalcographia R. C. A. (Romanae Camerae Apoſtolicae) *apud Pedem Marmoreum* 1741. *gr. fol.* Inſcriptae Benedicto XIV. a Io. Dominico Compiglia Chalcographiae C. A. Praef. Sed, quae praemiſſa eſt, erudita praefatio, Cl. Bottario debetur. Primum exemplum picturarum Camilli Cardinalis Maximi (de Maximis) iuſſu Bartolus aere expreſſerat. Pauca ab hoc aere erant exempla ducta, e quibus vnum anni 1677. 4. in 55. tabb. vide in Memorab. Biblioth. Dreſd. T. II. n. 317. cum tandem praeclaro conſilio Bottarius totum librum vulgare inſtituit.

Eſt autem ille codex membranaceus quadrato volumine, ad noſtri fere quaternionis formam, maiuſculo et quidem capitali Romano charactere,

 continuis

continuis vocibus, ſine interpunctione exaratus, quam tamen recentior et indocta manus paſſim ſuppleuit, picturis exornatus, quibus ille multo etiam magis, quam ſcriptura inter viros doctos celebrari coepit. Iam quae de Codicis aetate a doctiſſ. Bottario et a PP. Benedictinis *) diſputata ſunt, hic quidem repetere non poſſumus. Si tamen hos, tamquam ſubtiliores iudices, audias, et Italis, quicquid prauum omnia ad maiorem vetuſtatem reuocandi ſtudium comminiſci iuſſit, condones, quantum quidem in re incerta coniectando aſſequi poſſis, non vltra ſaeculum V. aſſurgere ea vetuſtas videtur. Nam quod praecipuum opinionis de multo maiore antiquitate praeſidium a picturae artificio ac nitore petitur, id nec magis tutum ac firmum eſt. Potuit enim ſeriore quamuis aeuo praeclarum aliquod ingenium meliora ſequi, et, ſi ex vetuſtiore libro hae ipſae picturae expreſſae ſunt, quod certe maioris in veſtibus, armis et aliis rebus antiquitatis veſtigia nonnulla ſuadent, antiquiorem ac meliorem rationem exprimere. Inueniendi quidem et ordinandi artificium non adeo magnum, noſtro quidem iudicio, oculo animoque obiicitur. Sed mirationem colorum claritates et varietates facere videntur; nam de linearum veritate et artificio iudicium ex Bartolina opera parum tuto inſtituas, cum in ea, monente Stuarto **), multum ingenio ſuo indulſerit bonus Bartolus.

Fuit

*) Nouveau Traité de Diplomatique T. III. p. 56. 57.

**) Antiquities of Athens p. 29 (c).

Fuit hic liber, quod in fronte notatum legitur, primum *Iouiani Pontani*, tum *Petri Bembi*, mox *Fuluii Vrſini*, qui eum *bibliothecae Vaticanae*, cui pra erat, cum aliis Codd. intulit. Neminem adhuc de hoc codice inſpiciendo ſollicitum ante ſe fuiſſe videri, docet Bottarius p. V. Vidit et laudat eundem Mabillonius Itin. Italic. T. I. p. 63.

Alter CODEX VATICANVS antiquiſſimus Bucolica, Georgica et Aeneidem complexus, nec niſi in paucis locis truncatus, vt Ge. II. Mſ. 3867 membranaceus, charactere capitali Romano ruſticiore ſiue incomtiore; altiore quam latiore, punctis inter verba, ſed ab indocta manu illatis. Habet et is figuras nonnullas, quas Bartolus libro modo memorato *) aere expreſſit.

Etiam in huius libri vetuſtate celebranda doctorum virorum ſtudia incaluerant. v. Mabillon. de Re Diplom. lib. V. tab. VI. p. 352. Montfauc. Diar. Ital. p. 277. et Biblioth. Mſſ. p. 3. D. Bottarius in praef. laudata, p. VI. et XX. Benedictini N. Tr. de Diplom. T. III. tab. XXXV. p. 61. 62. qui quidem Saeculo IV antiquiorem eſſe negant. Cum tamen pictura ſit deterioris notae et barbariem plus redoleat, quam illa paullo ante memorata, meliori certe deteriorem anteponere nec aetate audemus. Eum ex Gallia in Italiam perueniſſe, et in B. Dionyſii aliqua aede olim ſeruatum fuiſſe, Montfauconius obſeruauerat, ibid. Laudat eum Politianus Miſcell.

*) pp. 5. 29. 41. 43.

c.71.77.v. Bottar. p. XX. Codex hic intelligendus eſt, quoties Pierius *antiquum* vel *Romanum* memorat, quod characterem litterarum Romano propiorem eſſe autumabat, h. e. capitali, qualis in marmoribus viſitur. v. Pierius Caſtig. in Bucol. princ. Namque Pierius codice hoc ſatis quidem diligenter vſus eſt, de quo eodem dicere videtur ad Aen. IX, 20. Iterum tamen eundem codicem cum vulgari editione, Hack. L. B. 1680. comparauit, et lectionis varietatem enotatam exhibuit Bottarius libro ſupra laudato p. 187 ſqq. vnde nos in var. lect. transſcripſimus. Neque Ambrogius aliunde petiiſſe videtur, quamquam is ipſum codicem excerpſiſſe videri vult. Quantum quidem nobis iudicare licet, a librario valde indocto et ab exemplo nullius boni critici opera emendato ſcriptus eſt; quo tamen ipſo fides ei tanto maior accedit; niſi quod ſaepe gloſſematibus contaminatus eſt, v. c. Ge. IV, 482. 488. Expertus etiam eſt manum emendatricem, teſtante Bottario in praef. laud. p. XXI. Ad orthographiae reconditiores rationes vſus eius permagnus eſſe poteſt, et prouocat aliquoties ad eum Aldus in libro de Orthographia.

CODEX PALATINVS Mſ. 1631. biblioth. Vatic. membranaceus, ſcriptura continua, vncialibus, quas Bottarius vocat, ſeu verius, capitalibus ruſticioribus litteris nitide ſcriptus, Bucolica, Georgica et Aeneidem complexus, ſed miſere truncatus et foede arroſus. De eo v. Bottar. praef. ad fragm. Vatic. p. V. et p. XVI. qui et ſpecimen codicis

dicis dedit p. 3. repetitum a Benedictinis PP. T. II. p. 63. tab. XXXV. Eſt is merito inter antiquiſſimos habendus. Ad IV. aut V. Saec. vulgo refertur. Qui proferuntur ab Bottario bini verſus ex Georg. III. pr. binis vitiis librarii ſunt contaminati. Hunc codicem Heidelberga cum Palatina bibliotheca in Vaticanam ſe aduexiſſe narrat Leo Allatius in Animaduerſſ. in Inghirami fragm. Antiqq. Etruſc. p. 58. Ad eius fidem Virgilii opera in bibliopolio Commeliniano a. 1603 excuſa ſunt, ſed, eodem Allatio monente, non bona fide; et, ſi codex tam mutilus eſt, vt fertur, non tota. Varietatem ex ea editione paſſim ab Heinſio notari videas, et ex ipſo codice ab Ambrogio in nupera editione Romana. Sed cum hic quidem rei criticae nimis imperitus homo ſit, fide eius parum ſtari poſſe arbitratus ſum, et, quae quidem euolui et comparaui, cum Vaticano fere conſentire vidi.

CODEX MEDICEVS. De quo multa diſputari poſſent, ſi in his otium conſumere liceret; ſed ſatis eſt remittere ad ea, quae docti viri de eo commentati ſunt, Noriſ. in Cenotaph. Piſ. p. 430 ſq. Mabillon. de Re Diplom. p. 352. Benedictini Monachi N. Tr. de Diplom. T. III. p. 51. 52. Nic. Heinſius diſſ. de hoc codice ap. Burm. praef. T. I. p. XXXVI ſqq. ex eius Epp. ad Reineſium; ipſe Burmannus Secundus, V. Cl. in eadem praef. p. XXXX. et Fogginius in praef. Namque hic doctiſſ. vir totum codicem litteris maiuſculis excudi curauit, hoc titulo:

P. Vergilj

P. Vergilj Maronis Codex antiquiſſ. a Rufio Turcio Aproniano V. C. diſtinctus et emendatus, qui nunc Florentiae in bibliotheca Mediceo-Laurentiana adſeruatur, bono publico typis deſcriptus Florent. 1741. 4. cura P. Franc. Fogginii.

Codex ipſe exaratus eſt in tenuiſſima membrana charactere capitali minore, admixtis tamen nonnullis minuſculis; interſtitiis verborum nonnullis, quamquam Fogginius (v. praef. p. XIV.) diſtinctis verbis et vulgari noſtro charactere quadrato eum repraeſentari curauit. Plures correctores expertus eſt, v. Foggin. praef. p. XIII. Eſt et hoc inter laudes codicis, quod integer eſt, nec niſi ab initio ad Eclogam ſextam: *Proetides implerunt,* truncatus. Specimina ſcripturae multi exhibuere, omnium accuratiſſime Fogginius in praef. p. XV. et ex eo PP. Benedictini T. III. tab. XXXV. II, IV. ſubſcriptionis autem, quam ſtatim memorabimus, Nic. Heinſius in praef. Virgilii Burm. p. XXXVI. Codicis huius vetuſtatem mirifice extulerunt laudibus et ornarunt nonnulli. Vt breuiter tota diſputatione defungamur, omne de eo iudicium poſt litterarum characterem, de quo lubrica eſt contentio, ex adſcripto ſub Bucolicorum finem correctoris nomine pendet, cuius adeo opera non vlterius nec ad Aeneidem proceſſiſſe videri poteſt. Eſt is Turcius Rufius Apronianus Aſterius, qui anno Chriſti 494 Conſulatum geſſit, et e cuius recenſione Sedulius emendatus Rhemis ſeruatur. Vid. de hoc viro Noriſ. Cenotaph. Piſ. p. 446. Tillemont Hiſt. des Emp. T. IV. c. 18. Fontanini Hiſt.

litt.

litt. Aquilei. p. 234 ſqq. Relandus Faſt. Conſ. ad a. C. 494. Wilthem. App. ad Diptych. Leod. vbi alius Flauius Aſtyrius, qui A. C. 449 Conſul fuit, illuſtratur. Nic. Heinſ. l. l. Iam cum eius diuerſa a reliqua ſcriptura manus ſit, et codex, quem emendandum ſuſcipiebat, iam antehac ſcriptus eſſe debuerit, ad Saec. IV. et remotiores adeo Saec. II. annos aetatem eius reiecere viri docti Noriſius l. l. et Bottarius praef. laud. p. IV. Quid tamen ii reponendum habeant, ipſi viderint, ſi quis cum PP. Benedictinis, non facile niſi admodum recens ſcriptum librum emendatori traditum fuiſſe, contendat; quo ipſo efficitur hoc, vt non niſi circa finem Saec. V. exaratum eum codicem credere fas ſit. Quid? quod, niſi ſcripturae character intercederet, ex ſubſcriptione illa ne hoc quidem tuto pronuntiare poſſis. Solent enim hae ſubſcriptiones emendatorum in ipſis ſequentium librariorum exemplaribus, quae iſtis emendatoribus multo recentiora ſunt, repeti; quo ipſo omnis earum fides et auctoritas infringitur. Exempla eius rei, ne in his haereamus, petat aliquis v. c. ex Wilthem. ad Diptych. Leod. App. p. 4. 10. 11. Conf. Bottarius in praef. ad Fragm. Vatic. p. XXI. Zacharias bibliotheca Piſtorienſ. p. 46. De his ipſis autem verſibus eandem ſuſpicionem iam Muratorius conceperat ex eo, quod binis locis variae lectiones ſeu gloſſemata adiecta ſunt. Nou. Theſ. Inſcript. T. II. p. 662.

Primus, quem hunc librum poſſediſſe conſtat, fuit Rudolphus Pius, Cardinalis Carpenſis, ſub

ſub Paullo III. P. M. qui eum Achilli Statio euoluendum permiſiſſe videtur, cuius etiam diſticha nonnulla fronti codicis praefixa leguntur; mox idem Rudolphus eum bibliothecae Vaticanae legavit, vt ex Aldi Orthographia latina docuere viri docti *); e qua furto aut alio caſu ſurreptus in Mediceam peruenit.

Expreſſa iam dudum ex hoc codice erat editio Paulli Manutii 1583. nuper ad eundem excuſa fertur editio Ambrogiana. Heinſius diligenter eam Florentiae euoluerat. *Varietatem lectionis* excerptam iam 1565 vulgauerat Brixiae Paullus Gabianus.

Alterum volumen Fogginius promiſerat priori illi ſubiiciendum, in quo hiſtoriam codicis vlterius perſequuturus eſſet; in quo quae modo diſputata ſunt, haud dubie accuratius et copioſius tradita fuiſſent.

IO. PIERII VALERIANI CODD.

Praeter *Vaticanum* codicem ſupra memoratum, quem *Romanum* appellat, a Pierio excuſſi ſunt:

CODEX OBLONGVS, quo quidem nomine a forma voluminis ducto ab ipſo Pierio deſignatur, minoribus litteris exaratus et ipſe admodum vetus, Pierio iudice. *Pomponii Laeti* delicias eum

*) Ea ratione haec expoſuiſſe videmur, qua dubitationi PP. Benedictinor. l. l. p. 52. (a) occurratur. Male vulgo Achilles Statius inter poſſeſſores codicis refertur.

eum olim fuiſſe, idem Pierius memorat ad Aen. V, 143. Ge. IV, 368. Adſeruabatur ille olim in bibliotheca Vaticana, in qua tamen fruſtra eum quaerebat Bottarius. praef. ad fragm. Vatic. p. V.

CODEX LONGOBARDICVS Pierii, quem *non piget euoluiſſe*, vt ille de eo monet ad Bucolic. princ. A charactere nomen impoſitum, qui tamen qualis ſit, ex nomine vix definire auſit aliquis, cum in ſcripturae notione definienda valde fluctuarint ſuperiorum ſaeculorum critici.

CODEX MEDICEVS Pierii: quem fruſtra pro eodem cum eo, quem Fogginius expreſſit, habui. Eſt enim vtique diuerſus, quod vel hinc colligas, quia in prima ſtatim Ecloga a Pierio laudatur. Fogginianus vero ab initio mutilus eſt. Eum inter emendatos eſſe, ad Bucolic. pr. Pierius teſtatur. Num ille nunc etiam in magno illo codd. Virgilianor. numero, qui in Medicea ſeruantur, lateat, non dixerim.

Lectiones variantes ex iisdem libris, modo memoratis, quibus Pierius vſus fuerat, ad editionem Iuntinam, forte ab ipſius Pierii manu, notatas habuit Heinſius, memorante Burm. in praef. ad Virgil. Pierius tamen praeter iſtos nonnullos alios manu verſauerat. Ita Codicem *Portium*, Codicem *Bellunenſem*, ad Aen. IV, 138 et paſſim alios memorat.

Codicem veterem apud *Ianum Parrhaſium*, et alium, *in Vaticana bibliotheca*, quem *Franc. Petrarchae* fuiſſe

fuiſſe aiunt, teſtem producit Pierius ad Ge. III, 348. qui tamen illi ſint aut fuerint, dicere non habeo. Hunc quidem cum Vaticanis ſupra commemoratis quidquam commune habere, definire non auſim; et an alter idem ſit cum eo, qui a P. Burmanno ſub Parrhaſiano nomine excitatur, non minus difficile eſt pronuntiare.

Alius Virgilius cum Seruii commentariis, membranaceus, in fronte figuris pictoris non ignobilis Simonis Senenſis exornatus, notis et gloſſis a *manu Petrarchae* valde interpolatus, ad *Fuluium Vrſinum* peruenerat, vnde deinceps a *Card. Frid. Borromaeo* in *Bibliothecam Ambroſianam* aduectus fuit. Docet hoc P. Burmannus V. Cl. in praef. Virgilii, et praeter Montfauconium Diar. Ital. p. 20. Bibl. Mſſ. T. I. p. 530. aduocat Tomaſin. Petrarch. rediviv. cap. XV. p. 87. Apud hunc p. 85 Virgilius *Ant. Pirrhi*, nobilis Ticinenſis, laudatur.

* * *

Herc. *Cioſanus* ad Ouid. Met. VI, 117. loco a Cl. Burmanno in praef. notato multa de vetuſtiſſimo exemplari *Aſcanii Grandaeui*, ciuis Sulmonenſis, memorat, quem Mureto miſerat.

Idem in bibliotheca Vaticana *veterem* alium *Longobardicum*, qui an idem cum Pieriano libro ſit, ex nominis ratione iudicium ferre non licet, et *alium antiquum* vidiſſe ſe narrat.

Eodem loco librum valde antiquum *P. Galeſii*, alium ſatis veterem *Ludou. Lantis*, R. antiquiſſimum alium *Fuluii Vrſini* laudat. Fuit hic forte *Colotianus*, de quo vide paullo poſt.

P. Bembi

P. *Bembi* liber paſſim memoratur; quo nomine duo codices veniunt, vt ex Vrſini nota ad Ecl. VIII, 44 intelligitur: alter, optimus, alter *ex Academia Pontani* grandioribus litteris ex ratus; qui haud dubie eſt fragmentum Vaticanum no. 3225. Videtur idem fuiſſe, quem, notante Burmanno V. Cl. a Torquato, Petri Bembi filio, Patauii ſibi monſtratam fuiſſe memorat Conſtantius Landus in vet. numiſm. Roml miſcell. explicat. p. 9. Vtrumque Vrſinus apud ſe habebat, et, alterum certe, in Vaticanam intulit. Vter autem is ſit, ad quem et *A. Naugerii* exemplar caſtigatus Virgilius in editionibus aliquot Venetis exhibitus eſt, mihi non liquet. Fuere et codices duo, alter Bucolica complexus, cum notis, qui primum *Bern. Bembi*, deinde P. *Bembi* Cardinalis, fuerat, alter libros Aeneidos continens, itidem cum gloſſis, qui a *Modeſto Polentone*, Sicconis f. ad P. Bembum Card. peruenerat; quorum vterque ad L'aur. *Pignorium*, et ex eius teſtamento ad Dominicum *Molinum*, Senatorem Venetum, tranſierat. v. Tomaſinum Biblioth. Patau. p. 85.

CODEX COLOTIANVS Fuluii Vrſini, qui olim Angeli Colotii fuerat, quemque Vrſinus bibliothecae Vaticanae intulit, vbi nunc num. 1575 ſeruatur. Vide de eo Vrſin. ad Ecl. VIII, 44. et Bottarii praef. ad Fragm. Vatic. p. XI. Varietatem ex eo paſſim notauit Vrſinus in *Virgilio collat. Script. Graec. illuſtrato.* Conſentit in multis cum Mediceo, vide v. c. Ge. III, 235. 236. Peruetuſtum eum

appellabat Vrſinus; in fine tamen Saec. XII. ſcriptum cenſet Bottarius.

Habebat Vrſinus praeterea duo libros emendatiſſimos, de quibus ad Ecl. VIII, 44. memorat; ſcilicet

Codicem litteris Longobardicis exaratum, h. e. vt ſuſpicor, litteris minuſculis paſſim admixtis; talem enim ſcripturam illo tempore ita appellare ſolebant; tum

Codicem vetuſtiſſimum, qui fuerat *Franc. Philelphi.*

Codex Barthii. Habuit vir doctiſſimus tres Virgilii codices, inter quos vnum vetuſtiſſimum, in cuius fine ſubſcriptum erat: *Flauius Gennadius Felix Torquatus V. C. Rc. Romae D. N. Conſtantio P. F. C. P. P.* (Patrono Faciendum Curauit Propria Pecunia) quibus litteris ſiglisque quamuis ignotis hoc tamen conſtare putabat, eſſe codicem venerandae antiquitatis. Niſi vero alia opinionis ſuae firmamenta habuit, hoc quidem vnicum fallax et inane videri poteſt, quoniam in codice admodum recente antiquiorum librorum ſubſcriptio repeti potuit, vt ſupra iam alio loco animaduerſum eſt. Emendationes ex hoc codice in Eclogam X. propoſuit Aduerſar. XVIII, 16. XLI, 26.

* * *

Memorauimus adhuc codices Mſtos primum principes, tum quorum veteres critici mentionem faciunt.

faciunt. Subiungemus nonnullos, ad quorum fidem auctores editionum nobis non viſarum recenſionem ſuam poetae inſtituiſſe feruntur. Et primas quidem editiones ex codicibus fluxiſſe vti certa res eſt, ita velim nec minus liquere, e quibus codd. illae ductae fuerint. Principem quidem Romanam poſt alios codices comparatos ex *Pomponii Infortunati codice* fuiſſe emendatam, tum a nobis monebitur, cum veterum editionum annales conficiemus; quo etiam pauca ea differimus, quae de nonnullarum aliarum Saec. XV. editionum fontibus memoranda habemus. Praeter recenſionem ad *P. Bembi* et *A. Naugerii* exemplaria iam inde ab editione altera Aldina, emendationes ac recenſiones nouas *Io. Bapt. Egnatii* in edit. Ven. 1507. *Alex. Vellutelli* in edit. Ven. 1534. *Io. Walderi* in edit. Baſil. 1534. *Theod. Pulmanni* in Antwerpienſibus, *Io. Henr. Boecleri* ex Mſ. biblioth. Argentinenſis in edit. Vlmenſi 1698 memorari videmus, de quibus quidem edocere nos poterant viri docti, quibus illa exemplaria ad manus ſunt.

* *

CODICES HEINSIANI.

Triginta Nic. Heinſius annos Virgilio recenſendo impendiſſe et fere XXX codices conſuluiſſe memoratur. Ex his a Cl. Burmanno in praef. ad Virgilium doctiſſima ſequentes commemorantur:

Mediceus, et
Vaticanus, alter ille n. 3867.

Codices *Menteliani tres*, *Io. Mentelii*, Medici quondam Pariſini; iique in antiquioribus habendi.

Codices *Rottendorphii tres*, qui erant Bernardi Rottendorphii, Medici.

Leidenſis Bibliothecae itidem *tres*, a Io. Fr. Gronouio ſuppeditati, vetuſtatis nomine omnes ab Heinſio laudati. Ab his diuerſi fuiſſe videntur duo illi, quos ipſe Burmannus contulit.

Codex *Montalbanius*, quem ab Ouidio Montalbanio, Philoſ. Prof. apud Bononienſes, dono acceperat Heinſius, ante D. abhinc annos ſcriptum, vt in notis ad Aen. V, 522 eum iudicaſſe Burmannus et ipſe obſeruauit.

Codices *Menagiani duo*, ab Aegidio Menagio Heinſio conceſſi, quorum alter recentioris fuit notae. Heinſ. ad Aen. V, 620.

Codex *Pugetianus*, qui Aeneidem complectebatur, ex bibliotheca Gul. Pugetii, in Senatu Toloſano quondam Conſiliarii Regii. Cuius variantes lectiones a Bern. Medonio ad Heinſium miſſae Burmannianis notis inſertae ſunt, monente Burmanno iun. V. Cl.

Codd. *Balth. Moreti quatuor.*

Codd. *duo Voſſiani.*

Codd. *duo Eccleſiae Hamburgenſis.*

Codex *Sprotianus.*

Codex *Schefferianus.*

Fragmentum *Moretanum.*

Fragmentum

Fragmentum *Voſſianum*.

Codex *Venetus*, quem Venetiis redemerat, recentior quidem, ſed qui optimas ſuggereret lectiones.

Codex *Bigotianus*

et *Hugenianus*

inſpecti tantum ab Heinſio fuere. Idem etiam Pieriana excerpta ad manus habuit, vt ſupra obſeruatum eſt.

Inter praeſtantiores Heinſii codd. fuit

Codex Gudianus, forma, quam nos in folio minore quadrato appellamus, membranaceus, foliis LXXXVIII conſtat, multasque habet inter lineas, a variis quidem manibus, gloſſas allitas, inter praeſtantiſſimos tamen a Nic. Heinſio merito eſt habitus, quia ex optimo exemplari fuit transſcriptus. Nobis tamen diuerſae manus occurrere viſae ſunt. Tractauimus enim et inſpeximus Codicem e bibliotheca Guelpherbytana, in qua nunc inter Gudiana aſſeruatur, ad Virum amiciſſimum, Kulenkampum miſſum; quando illud etiam aliquot foliorum comparatione cognouimus, ſumma diligentia ab Heinſio librum hunc excuſſum et excerptum eſſe, quem ille a Marqu. Gudio acceperat, quum is eum Lugduni in Galliis redemiſſet. Illud forte monere non vanum et inutile fuerit, in Ge. I poſt v. 52 non eſſe hiatum, vt in margine adſcriptum eſt, ſed tranſpoſitionem verſuum. Sequuntur enim verſus 53 - 104 paullo poſt verſus 105 - 130 male hic inſertos. Porro Ge. II poſt

poſt v. 52 lacuna in oculos incurrit ad v. 260. quam explere voluit alia ſed indoctior manus, nec tamen folii ſpatium plus quam a v. 52 ad 211 capiebat. At ab antiqua manu iam olim idem damnum ſartum eſſe deprehendimus in folio, quod male ad calcem, inuerſa quidem facie, dum compingebatur . liber, adſutum eſt; quamquam nec hoc vlterius quam ad verſ. 234 procedit; ſed frons eius altera abraſa nugas ab recente manu recipere coacta fuit. Videtur Heinſius hoc ſub fragmenti Gudiani nomine laudare ad Ge. II, 82; nam quod ibidem pro Gudiani libri lectione venditatur, *mirata eſt que,* in recentiore illo folio, quod ante memorabamus, legitur.

CODICES, quibus P. BVRMANNVS vſus eſt.

Codex *Regius*, e bibliotheca Regia Pariſienſi, Heinſio conceſſus, qui poſt eius mortem in *Rykiana* ſupellectili, mox apud *Maſuicium*, qui editionem ſuam ad eum recenſuiſſe videri volebat, hinc apud *Hulſium*, Conſulem Haganum, fuit, vnde ſub *Codicis Hulſiani* nomine laudatur, vt apud Maſuicium ſub *Pariſienſis*, et tandem *Bibliothecae Leidenſi* illatus eſt. Antiquus valde et egregius, et Seruii commentario inſtructus eſt. v. poſt Maſuic. in praef. Burmannum V. Cl. praef. ad Virgil. et patrui Admonitionem de Edit. Maſuic.

Codex *Parrhaſianus* a poſſeſſore, quem olim habuit, Iano Parrhaſio, qui tum variantes et notas margini adſcripſerat, tum multa alia in Virgilium

commen-

commentatus erat, quae a Burmanno V. Cl. praef. XXXX 4. accurate enarrantur. Hic Codex in bibliothecam Henr. Adriani Markii peruenerat, vnde a Maſuicio *Markianus* appellatur, ex hac in Hulſianam et tandem in bibliothecam Leidenſem tranſiit. cf. P. Burmanni Admonit. de Edit. Maſuic.

Codex *Francianus*. P. Francius tres Virgilii Codices poſſederat. Ex vno vetuſtiore membranaceo varietatem lectionis a Iano Broukhuſio excerptam et editioni Commelin. 1646. 4. adſcriptam cum Burmanno communicauerat. D'Oruillius, penes quem etiam alterius Codicis membranacei Franciani fragmentum a medio Aen. I. ad medium libri VI. fuit. Tertius ſatis vetuſtus, qui Aeneidem complectitur, vtrum idem ſit, qui nunc in Amſtelaedamenſi bibliotheca adſeruatur, dubitatur a V. C. Burmanno Secundo.

Codex *Tollianus*. Sub hoc nomine laudantur var. lect. in Georgica a Iac. Tollio ex Cod. papyraceo bibliothecae Teutoburgenſis collectae et editioni Commelin. 1646 adſcriptae, quam D'Oruillius Burmanno excerpendam commiſerat.

Codices *Leidenſes duo*, quos ipſe P. Burmannus contulit.

Codex *Zulichemius*.

Codex *Voſſianus*, an vnus ex iis fuerit, quibus Heinſius vſus eſt, mihi non liquet.

Codex *Graeuianus*.

Codex *Oudartii.*

Codex *Vratiſlauienſis*, bibliothecae Eliſabethanae, e quo var. lect. editioni L. B. 1652 manu Iani Gebhardi adſcriptas e ſcriniis Heinſianis habuit Burmannus.

Codex *Wittianus*, e ſupellectili libraria Io. de Witt, Ciuit. Amſtelaed. quondam Iudicis, cum Burmanno communicatus.

Codex *D'Oruillianus*, recentioris aetatis, e quo varietatem lectionis excerptam ad P. Burmannum miſerat D'Oruillius.

Codex *Wallianus*, aut potius fragmentum codicis a libro Aen. II, 310 ad finem libri VI. minime ſpernendum et gloſſis plurimis conſcriptum, quod ab Hermanno van der Wall ad D'Oruillium tranſierat. Contulit illud Burmannus iunior cum edit. Maſuic.

Codex *Claramontanus*, membranaceus, Claramontii Eccleſiae Gallicanae olim miniſtri; e quo lectiones diuerſas Cl. Io. Arntzenius enotauerat.

* * *

In editione Edinburgenſi ex recenſ. *Cuninghami* varietates nonnullae e tribus codd. quos ille euoluerat, aut e quibus variantes lectiones acceperat, adnotatae ſunt. Sunt illi duo Hulſiani (h. e. Regius Burmanni et Parrhaſianus) et tertius Ge. Waddeli.

IO. MARTINVS (*Martyn*) in ſua Georgicorum recenſione 1741 et 1746 ſeptem codicum a ſe com-

comparatorum varietates habuit. Sed Viro doctiſſimo, cuius alioqui laudibus nihil detractum velim, acumen fere criticum omninoque hoc accuratioris eruditionis genus defuit; itaque nec ſatis accuratam in iis libris excerpendis, neque in antiquis editionibus, quas plures, admodum raro obuias, apud ſe habuit, excutiendis operam locaſſe videtur. Ita nec minus in notis inter plurimas egregias obſeruationes multa valde vulgaria operoſe exponi videas. Sunt autem codicum Martinianorum nomina in praef. ad Georgica nude enumerata:

Codex Regius, e bibliotheca Regia Londinenſi.

Codex Cantabrigienſis, e biblioth. Regia Cantabrig.

Codex Bodleianus, e biblioth. Bodlei. Oxonienſi.

Duo Arundeliani.

Duo Meadiani; quos olim ab immortali Viro, Rich. Meadio, ſibi oblatos P. Burmannus neglexerat, vt e praefat. ad Virgil. apparet.

Praeclara aliqua et rari exempli humanitate ac beneuolentia Viri Ill. et varia eaque exquiſita doctrina ornati, Iul. Car. Schlaegeri, vſibus noſtris oblati et ad nos miſſi ſunt Codices e BIBLIOTHECA GOTHANA tres:

Primus pergam. octonis cont. Bucolica, Georgica et Aeneidem. Ad calcem Calpurnii Eclogae ſeptem; nitide ſcriptus, litteris initialibus auratis, recens tamen, et vix ante Saec. XV. ſcriptus, et ab indocto ſatis librario, e bono tamen libro, bonam enim plerumque lectionem exhibet.

 Alter

Alter chartaceus, fol. admodum recens, nec ex optimo exemplari, habet tamen lectiones interdum vix alibi obuias. A recentiore manu gloſſae inter lineas adſcriptae; multa etiam modo in meliorem, modo in deteriorem lectionem emendata. Praemiſſa et in primis paginis et ſub principia librorum vulgaria in Virgilium carmina et argumenta, et ſub calcem ſubiecta ſunt Moretum et alia minora, quae ſub Virgilii nomine feruntur, carmina, etiam nonnulla aliena, quemadmodum recentioris alicuius poemata funebria, quorum compilator adſcriptus eſt: *Doctor hans Mellerſtatt.* Tandem Seruius ſubiungitur, ſed recentiore et horrida ſcriptura. Ad commentarii in Georgica calcem ſubſcribitur: *Per Caſparem Philippi de dreſsden anno dni* M CCCCLXI°. Idem nomen, ſed ſine anno, ſub finem Commentarii in Aeneidem adſcriptum; quem *Fabii Planttae de Fulgentio* (Fabii Planciadae Fulgentii) *Expoſitio philoſophica Aeneidos Virgilianae* excipit. Eſt is notus libellus de continentia Virgiliana. Hunc Codicem memoratum videas in Cypriani Catal. Codd. Bibl. Goth. p. 82. n. CCXXXVI. et alterum, qui ſequitur, p. 106. n. LIV.

Tandem tertius, octonis forma oblonga, continet Aeneidem, multis ſcripturae compendiis, et valde vitioſe exaratus, frequentibusque lituris et indoctis emendationibus paſſim interpolatus. Ad XIII tamen vel XIV ſaeculum adſurgere eius aetas videri poteſt. Hos tres codd. comparauit et lectionis varietatem ad marginem edit. Gotting. excerpſit ornatiſſimus Iuuenis, Io. Ge. Meuſel, a cu-

ius ingenio et acri ſtudio praeclara quaeque in hoc litterarum genere ſperamus.

* * *

Codicum Virgilianorum, qui *nondum cum vulgata ſcriptura comparati* in bibliothecis paſſim latent, ingens numerus e bibliothecarum catalogis virorumque doctorum commentariis excitari facile poſſit. Sed plerique recentiores admodum ſunt, nec eos excerpere cuiquam ſuaſerim, niſi ante omnia paucarum paginarum comparatione facta conſtiterit, ex bono forte eos exemplari transſcriptos eſſe. Bottarius in ſupra memorata praef. ad Fragm. Vatic. recenſum XLII Codicum dedit Virgilii, qui in bibliotheca *Vaticana* ſeruantur, e quibus non niſi tres aut quatuor a viris doctis inſpecti ſunt. Apud Montfauc. Biblioth. MSS. p. 108. 52. 92. alii ſub aliis numeris laudantur, qui an iidem ſint, nil conſtat.

In bibliotheca *Medicea* ad XXXIII Codd. latere ex Montfauc. Biblioth. MSS. p. 318. 319. apparet, quorum recenſum inſtituere et antiquiorum ſpecimina ſubiicere volebat Fogginius in altero Vol. Virgilii Medicei. v. praef. p. XIII. Sunt inter eos Codd. Franc. *Sarſetti*, Guidant. *Adincarii*, Ge. Ant. *Veſpuccii;* ſunt nonnulli ſcripti a Io. *Carpenſe*, Ciue Ferrarienſi, a P. *Puglienſe*, a Fratre Iac. *de Vulterra*. In *Ambroſiana* XXIV volumina ad Virgilium ſpectantia a Montfauc. Biblioth. MSS. p. 524. B. in *Regia Pariſienſi* ſupra XL in Catalogo MSS. Bibliothecae Reg. Pariſ. inprimis a n. 7925 ſqq. ad 7970.

in

in Bibl. *Bernenſi* ab Ill. Sinnero XIV codd. memorari videas p. 626 ſqq.

Duo ſunt Codices omnium vetuſtiſſimi ac praeſtantiſſimi, quorum autem non niſi exigua fragmenta ſuperſunt. Vnus eſt celebratiſſimus ille *liber Sangermanenſis* n. 1278. in quo antiquioris ſcripturae eraſae et inductae, dum ei Catalogus Viror. illuſtr. Hieronymi Saeculo VII ſuperſcriptus eſt, veſtigia paſſim Commentarium Aſpri in Virgilium antiquiſſimo ac pulcherrimo capitali plane charactere produnt. v. PP. Benedictinos N. Tr. de Diplom. T. III. p. 152.

Alterum eſt *fragmentum Pithoeanum*, litteris capitalibus grandioribus, quales nullos vllo in Codice videas. Eius ſpecimen dedit Ruinartus in app. inſerta Mabillonio de Re Dipl. p. 637. 635. vnde repetitum in N. Tr. de Diplom. T. III. p. 41. tab. 34.

Sed ſatis de Codicibus ſcriptis. Etiam de editionibus nonnulla monenda ſunt.

DE

DE VIRGILII EDITIONIBVS.

Editionum elenchos inſtituere tum omnino res eſt valde difficilis et moleſtiae ac taedii plena, tum multo magis in Virgilio, qui a typographicae inde artis initiis nullo non anno, et interdum ter quaterue, typis excuſus fuit. Quod operae genus, quamquam non tam moroſi ſumus, vt cum P. Burmanno in *Admonitione de Maſuic. edit.* plane aſpernemur, ne tum quidem, cum nihil feceris aliud, quam vt editionum vndique titulos vnum in locum congeſſeris; habet enim haec ipſa res cum ad hiſtoriam litterariam, qua nulla facile eruditionis liberalioris pars carere poteſt, tum in ipſa re critica ad editionum origines et propagines indagandas vtilitatis plurimum: nec tamen nos id conſilium nunc quidem ſequuti ſumus, vt, quod nemo facile in ſe receperit, lectori omnes Virgilii editiones adnumeraremus, verum, cum criticam in aliquem auctorem vix ſatis feliciter ac tuto exercere poſſis, niſi lectionis vulgatae rationes et cauſſas, ortum, fata ac viciſſitudines non plane ignores, cumque in poetarum principe, in quo multa maiorem etiam diligentiam ac ſubtilitatem ſiue requirunt ſiue excuſant, quam ſi in quouis alio auctore verſeris, accuratiorem talem notitiam multo minus tamquam vanam et inutilem aſpernari liceat; tum vero illud tolerandum eſſe non videbatur, quod contextus quidem Virgiliani, ad illud vſque tempus, quo ab Nic. Heinſio, immortali viro, integritati ſuae, quantum quidem per libros, quos habemus, licet, reſtitutus eſt, tota ratio, origo ac propagatio tantum non ignoratur. Quod itaque in nullo non vetere ſcriptore admodum vtile et neceſſarium atque etiam cognitu iucundum eſſe arbitrabamur, primos vulgatae lectionis ſeu textus fontes, eorumque

atque

riuulos, tenere et in promtu habere, vnde ea ducta, quouſque progreſſa ſit, quando curſum mutauerit aut inflexerit, quoue tempore nobilior aliqua editio ſucceſſerit, quam tamquam ducem vulgares reliquae ſequerentur; idem inſtitutum in Virgilio ſi quis ſequendum ſibi eſſe crediđiſſet, verendum ei non eſſe putabamus, ne inutilem et vanam operam locaſſe videretur. Iam cum conſilii huius exſequendi duplex ratio iniri poſſet, aut vt omnes omnium temporum editiones in manibus haberes, earumque comparatione cognationes et ſtemmata ſingularum editionum intelligeres, aut vt aliorum fidem ſequereris, et ex iis, quae ſiue a criticis et editoribus ſiue, a viris doctis, qui veteres et rariores editiones commemorarunt, de ſingulis editionibus prodita ſunt, ratione, iudicio ſeu coniectura eliceres atque expiſcareris, ad quam tamquam ſtirpem vnaquaeque editio referenda eſſet: prior illa via et ratio haud dubie tutior erat et melior, in Virgilio tamen nullo modo iniri poterat, cum neque vllam bibliothecam adhuc audierimus eſſe, quae vel ſextam editionum Virgilianarum partem contineat, neque exſpectari poſſe exiſtimemus, vt maiorem ſaltem earum partem in vnum locum congeſtam aliquis videat; altera autem ſatis quidem lubrica, difficultatibus impedita et erroribus obnoxia videri debebat, cum tamen optimum et vtiliſſimum conſilium aliter perſpici nequiret, ab alio autem ne tentari quidem poſſet, niſi qui in Virgilio interpretando verſaretur, et publicae alicuius bibliothecae litterariis copiis inſtructus eſſet; cumque vel ſic aliquotenus progreſſus eſſe tibi videri poſſis, modo fundum aliquem poſueris, cui inaedificare, et, quod tibi contingere non potuerat, rem a te inchoatam perficere, aliis in promtu ſit, neque ſic operam hanc defugiendam eſſe arbitrati ſumus. Si enim ſemel editionum ſtirpes ac familias vel pinguio-

rè,

re, vt aiunt, Minerua deſcriptas habuerimus, vnicuique, qui editionem nobis aut non viſam et cognitam, aut non ſatis accurate et explorate deſcriptam, ſub manu habuerit, facile et expeditum erit, diſpicere ac definire, ad quod editionum genus, ad quam claſſem ea ſit referenda, quodque adeo pretium ei ſit ſtatuendum, quaeue ex ea ſiue ad rem criticam ſiue ad interpretationem vtilitas ſit exſpectanda. Ita tandem ſi plures ea, quae ipſi animaduerterint, diligenter et accurate tradiderint, ſperare licet, alium poſt nos eo peruenturum eſſe, vt accuratiorem textus Virgiliani hiſtoriam pertexere et pleniores editionum annales condere poſſit. Quo itaque vſque cum per ingenium noſtrum, quod alias ab hac rei litterariae ſubtilitate et ſollicitudine abhorret, tum per otii noſtri rationem licuit, eo progreſſi ſumus, et quandoquidem, vt fata et viciſſitudines Virgiliani textus cognoſcere poſſemus, editionum aliquis recenſus nobis conficiendus fuerat, cum haec ipſa res aliquantum vtilitatis habere videretur, ſubiunximus et hunc, quamquam eo conſilio non pertextum, vt ita proponeretur. Itaque nec mirum videbitur, ſi in recentioribus, huiusque inprimis ſaeculi editionibus recenſendis minus diligentes quam in antiquioribus forte viſi erimus; non enim ad conſilium noſtrum ſpectabat, omnes editiones, ſed eas commemorare, vnde aliquid ſiue ad Virgilianum textum auxilii, ſiue ad eius textus hiſtoriam praeſidii exſpectari poſſet.

* * *

SAEC. XV. 1467 — 1500.

Editio Virgilii *princeps* eſt *Romana*, *ſub auſpiciis Paulli II. in domo Petri de Maximo per Conradum et Arnoldum Teutonicos* (Conr. Sweinsheim et Arn. Pannartz) excuſa, ſub annum, qui expreſſus tamen non eſt, 1467 vel 1469.

DL

DL exemplaria prelo exiiſſe, e nota illa Epiſtola Epiſcopi Alerienſis ad Sixtum IV. 20 Mart. 1472 ſcripta conſtat. Memorarunt hanc editionem Orlandi *Origine e Progreſſi della Stampa* p. 68 et 428. Maittaire *Annal. typogr.* T. I. p. 14. ſed is eam non viderat; et Fontaninus *Hiſt. litt. Aquilej.* p. 40. Verum accurate de ea egit Card. Quirinus *de opt. ſcript. edd. ad Paulli II Geſta* p. 191 ſqq. vbi ex epiſtola Io. Andreae, epiſcopi Alerienſis, docet, duplicem ab eo editionem fuiſſe adornatam. Eſt enim ea ad Pomponium Infortunatum ſcripta alteri editioni praefixa, ita tamen, vt epiſtola prioris editionis ad Paullum II. eidem ab initio praemiſſa ſit. In eadem epiſtola, *quidquid*, inquit, *Maronis ſcriptorum indepti ſumus, quantum quidem fuimus intelligendo in tanta tamque mendoſa exemplariorum raritate, multorumque eiusmodi prope deſuetudine, immo vero internecione, in corpus vnum omne compegimus;* vnde codices non admodum frequentes ac bonos tum ad manus fuiſſe apparet. Liquet etiam illud, Culicem, etſi valde vitioſe, vt multa nec Alerienſis intelligere poſſet, et alia, quae Virgilii nomen mentiuntur, poëmatia in ea editione exhibita eſſe, praeter Cirin, quod ex Fontanino l. l. intelligas. Alteram editionem idem vir immortalis, Epiſcopus Alerienſis, ſuſceperat, cum vt commiſſos in priore operarum errores plurimos emendaret, tum vt e Pomponii Infortunati codice antiquiſſimo, maiuſculis characteribus ſcripto, quo Eclogae, praeter primam, Georgica Aeneisque abſoluta continebantur, poetam caſtigatiorem exhiberet; id quod etiam in poematiis, alio Pomponii libro adiutus, fecerat.

Neutra harum editionum ad Virgilium emendandum in conſilium vocata eſt; id quod tamen, certe in altera, ex tam vetuſto codice emendata, quamquam

quam de eo nihil aliunde conſtat, non ſine fructu fieret.

P. V. M. Opera cum Comment. Seruii. Romae per Vdalricum Gallum. ſ. a.

Eſt haec prima Seruii editio, cuius nonnulla exemplaria poetae contextu deſtituta ſunt, quemadmodum illud, quo Maſuicius in praef. vſum ſe eſſe ait; ſi tamen Burius audiendus, qui librum manibus verſaſſe videtur, extat enim in Biblioth. Reg. Pariſ. ſub n. 810. inter poetas, ipſe poeta adiectus eſt. In fronte verba praeſcripta: *Mauri Seruii Honorati Grammatici in tria Virgilii Opera expoſitio incipit, et primo in Bucolica.* Burius n. 2970. et Maittairius, qui tantum de Seruio memorat T. I. p. 292 eum librum circa annum 1470 excuſum eſſe coniectant. Ceterum *Seruium* alium antiquum, ſed *ſine anno, loco et typographo*, idem T. I. p. 752 memorat.

1470.

P. V. M. Opera omnia. Venetiis per Vindelinum Spirenſem. fol. 1470.

Verſus in fine ſubſcriptos v. apud Orlandum p. 20. Maittairium Annal. T. I. p. 290. et in Bibliotheca Smithiana p. *D.* e qua hic liber in Bibliothecam Regis Britanniarum Aug. migrauit. Exemplar alterum in Biblioth. Colbertinae ſupellectili, anno 1728 Lutetiae vendita, ad neſcio quem tranſiit. v. Burius *Bibliographie inſtructive* n. 2659.

1471.

P. V. M. Opera (Bucol. Ge. Aeneis cum XIII libro Maphaei Vegii) ſ. l. (*Romae per Adam Rot*) fol. 1471.

Magnifica ac praeſtantiſſimi artificii editio, cuius auctorem *Adamum* fuiſſe, ex ſubſcriptis ad finem verſibus intelligas. Iam autem Adamum *Rot,* Clericum Metenſem, circa hunc annum Romae typographiam

condidiſſe ſatis conſtat. Accurate de ea egit Burius *Bibliogr. inſtr.* n. 2660. qui eam Pariſiis vidit, nec tamen de critico eius vſu ſollicitus fuit. Haec eſt *editio Romana*, quam Maittairius memorabat T. I. p. 309 *Catal. des Livres de Mr. Boze* n. 923 p. 179.

P. V. M. Opera (Buc. Ge. Aen. cum libro illo XIII et Opuſculis, quae ſunt: Culex, Dirae, Copa, Eſt et Non, de Roſis, Moretum et Priapeia) *ſine loco et typographo.* f. 1471.

Editionem praeſtantem et nitidam appellat Burius, qui de ea agit ſub n. 2661. eamque priori illi ſimillimam ab eodem artifice, ſed ex alio exemplari, deſcriptam eſſe exiſtimat, quoniam orthographiae ratio diuerſa eſt. Maluiſſemus eum lectiones poetae inter ſe comparaſſe. Exemplar eius in Bibliotheca Regia Pariſienſi ſe vidiſſe narrat; quod adeo aliud eſſe debuit, quam id, quod modo memoraturi ſumus. Eſt haec ea, cuius Maittairius T. I. p. 307 meminit.

P. V. M. Opera. Venetiis. f. 1471.

Seruius in Virgilium. f. 1471.

Ita legitur in Catalogo Bibl. Reg. Par. (*Catalogue des Livres imprimés de la Bibliotheque du Roi. Belles Lettres. Poetes*) n. 808. 809. Hanc editionem a ſuperiore, Burio memorata, diuerſam eſſe neceſſe eſt, vel propter impreſſionis locum adiectum, niſi tamen e coniectura ille adiectus eſt.

Quod ad *Seruium* attinet, cum quo ſine dubio et ipſe Virgilius expreſſus eſt, eiusdem *a Carbone correcti alia huius anni editio* poſt Orlandum p. 23. recenſetur a Maittairio p. 303. ſed loco, vbi excuſa eſt, appoſito, e coniectura, vt ex Burio colligo, qui eam inſpexiſſe videtur, num. 2671.

Seruii Commentarii in Virgilium per Chriſtoph. Baldarfer Ratiſponenſem (Venetiis) f. 1471.

Eadem

Eadem in Biblioth. Smith. p. CCCCXXXIX. memoratur, ſimul cum *alia ab eodem typographo, eodem anno*, excuſa, ſed in qua, vt ex verſibus ſub finem ſubiectis intelligitur, Seruius a *Bapt. Guarino* emendatus fuit. Liber ita inſcriptus:

Seruius Maurus Honoratus. Commentarius in Virgilium. Sine loco. f. 1471.

In iisdem verſibus Seruius nunc primum in lucem prodire proditur, vnde in Bibliotheca Smithiana pro principe Editione habetur. Male paſſim, etiam a Fabricio, Editio Seruii huius anni Ratiſponenſis memoratur, a Typographi patria errore orto.

Mauri Seruii Honorati Grammatici in Virgilii Opera diligens Interpretatio. per Andream Gallum. Ferrariae. f. 1471.

Orlandi *Orig. della Stampa* p. 137.

1472.

P. V. M. Opera cum commentariis Seruii et in fine Aeneidis eiusdem Seruii libellus de natura ſyllabarum ad Aquilinum. Florentiae per Bernardum et Dominicum Cennini Florentinos intra annos 1471. et 1472.

v. Orlandi *Orig. et Progr. della Stampa* p. 130. 131. et 428. Maittaire T. I. p. 320. Fuit is primus liber Florentiae a Cenninis expreſſus. P. Cenninus, Bernardi f. emendauerat, *cum antiquiſſimis multis exemplaribus contulerat;* inprimisque illi curae fuerat, *ne quid alienum Seruio adſcriberetur, neu quid recideretur aut deeſſet, quod Honorati eſſe peruetuſta exemplaria demonſtrarent.* Initium excudendi factum VII. Nou. 1471. et finis V. Octob. 1472. Burius n. 2672 de hac editione Maittairii fidem ſequitur; ipſe Pariſiis eam inuenire non potuerat. Eandem P. Burmannus Sec. praef. Virgil. p. XXXXXX 1. memorat et ex Mſ. Mediceo maximam partem expreſſam aut reſtitutam ait; ſed, qua auctoritate id pronuntietur, non inuenio.

P. V. M. Opera (Bucolica, Georgica, Aeneis). *Venetiis per Leonardum Achatem* f. 1472.

De ea Orland. p. 25. Maittairius T. I. p. 314. vnde Burius n. 2661. Varietatem lectionis ex ea exhibuit Maittairius in fronte edit. Virgilii Tonſon. 1715.

P. V. M. Opera (Bucolica, Ge. et Aeneis cum reliquis opuſculis et cum Priapeiis et lib. XIII. Aen.) *Venetiis per Bartholomaeum Cremonenſem* f. 1472.

De ea Orland. p. 25. Maitt. p. 314. Burius n. 2663. qui eam in Bibliotheca Regia Pariſ. ſeruari teſtatur, vt ſit forte illa, quae in Catalogo ſub n. 811 memoratur. In XIX foliis, quae in fronte praefixa ſunt, tabula librorum, Vita Virgilii cum verſibus in eius laudem praemittitur. Quae omnia in hac editione primum memorari meminimus.

P. V. M. Opera (cum opuſculis et Priapeiis) *ſine loco et artifice impreſſionis*, niſi quod B. H. ſubnotatum ſub finem eſt. Vulgo tamen ab *Ant. Zaroto Mediolani* eſſe confecta creditur. f. 1472.

De ea Orland. p. 428. Maitt. p. 320. et Biblioth. Smith. p. D. ſecundum quos de ea egit Burius n. 2664. Hanc editionem, ſed rariſſimam, in primis cum vulgatis comparari par eſſet, quoniam *poſt Romanam Venetamque ab ipſis propriis Maronis exemplaribus, quae Romae in aede Diui Paulli repoſita ſunt, integrum, purum nitidumque opus hoc effluxiſſe* in ſubſcriptione dicitur.

In Biblioth. Smith. l. l. *Editio Virgilianorum Operum* (Bucol. Ge. Aen.) memoratur, *fol. ſine anno, loco vel typographi nomine;* nec tamen quicquam diſertius adiectum eſt, quam eſſe editionem perpulcram ac characteris ad Vindelinianum accedentis.

1473.

P. V. M. Opera (cum opuſculis: Culice etc.) *Romae per Vdalricum Gallum et Simonem de Luca.* f. 1473.

Haec

Haec iam paullo frequentior ſuperioribus illis editio, nota etiam Fabricio. Memorant eam poſt Orlandum Maittair. T. I. p. 326. Burius Bibliogr. inſtr. n. 2665. apud quos ſubſcriptam notam editoris vide. Praemittitur Vita Virgilii cum verſibus etc. vt in Veneta 1472 factum memorabamus.

1474.

P. V. M. Opera (cum Maphei ſuppl. Copa, Moreto et al. Opuſc.) *Mediolani per Philippum de Lavagnia* f. 1474.

Eam memorant Orlandus p. 102. Maittair. T. I. p. 335. Burius n. 2666. Boninus Mombritius eam curauerat. Fontanini *Hiſt. litt. Aquilei.* p. 40. Variantes lectiones ex ea excerptas praefixit editioni Lond. 1715 *Maittairius.*

1475.

P. V. M. Opera. Venetiis per Nic. Ienſon. f. 1475.

Memorat eam Orlandi p. 428. et 18. Maitt. T. I. p. 349. et ex eodem forte Burius n. 2667. In hac edit. Ciris primum prodiit. Fontanini *Hiſt. litt. Aquilei.* p. 40.

P. V. M. Opera cum Commentariis Seruii. Venetiis per Iac. Rubeum Gallicum f. 1475.

Maitt. T. I. p. 349. poſt Orlandum p. 27. Pro prima Seruii editione falſo olim, etiam a Fabricio, habebatur. Maittairius ibidem eodem anno, *Mediolani* forte, excuſum *Seruium* memorat. Et ſane in Biblioth. Smith. p. CCCCXXXIX. *Seruii* Editio nitidiſſima *Mediolani* 1475 *ſine nomine impreſſoris* fol. recenſetur; item in Biblioth. Harlei. p. 177. Excitat eam nonnullis locis, vt ad Ge. III, 256 Martinus.

1476.

P. V. M. Opera omnia et opuſcula — diligenter emendata et diligenter impreſſa ſunt Mediolani per Ant. Zarotum Parmenſem. f. 1476.

Maitt. T. I. p. 366. Videtur haec ad exemplum Lavagnianae 1474 expreſſa eſſe. In vtraque certe Ciris omiſſa. Fontanin. *Hiſt. litt. Aquilei.* p. 40.

P. V. M. Opera et Opuſcula — per Ioannem de Vienna. Vincentiae f. 1476.

Maitt. ibid. poſt Orlandum p. 174 qui charactere nitidiſſimo expreſſam eſſe eam editionem teſtatur.

Venetam huius anni laudat Martinus ad Ge. III, 468. quae forte eadem eſt cum Veneta ſuperioris anni.

Virgilii Opera. Lovanii per Ioan. de Paderborne in Weſtfalia f. 1476.

Hanc nusquam alibi laudari vidi praeterquam in Biblioth. Harleiana T. I. p. 176.

1478.

P. V. M. Opera cum epiſtola Phil. Beroaldi nec non vita poetae. Pariſiis. Vdalricus Gering. fol. min. 1478.

Diligentiſſime caſtigata eſſe in ſubſcriptione dicitur. Burius n. 2669 et ante eum praeter Orlandum Maittairius hanc editionem memorauerat T. I. p. 387. Operam in emendando locauerat *Paullus Malleolus Prof. Eloqu. Pariſ.* ſed ob characteris deformitatem et immenſam erratorum copiam ipſe eam reprobauerat. Itaque mox a. 1498 noua editio Pariſiis fuit adornata, de qua v. inf. h. a.

1479.

P. V. M. impenſa et opera Andreae Portiliae. Parmae f. 1479.

Orlandus p. 147. Maitt. T. I. p. 398. Ab eodem p. 402 *Virgilius Seruii f. Vincent.* 1479 excitatur; nec tamen ſatis explorata fide.

1480.

P. V. M. cum Comment. Seruii. Venetiis arte P. Piaſii

Piaſii Cremonenſis, *Barthol. Blauii de Alexandria et Andreae Torreſani de Aſula die prima Auguſti.* f. 1480.
Maitt. T. I. p. 407. Orland. p. 32.

1481.

P. V. M. Volumina diligenter emendata. Mediolani. per Antonium Zarotthum, opera et impendio Iohannis Legnani. anno Domini MCCCCLXXXI. die XX. Ianuarii Finis f. 1481.

Maitt. T. I. P. II. p. 422. repetita forte ex edit. 1476.

P. V. M. Opera et Opuſcula cum Priapeiis. — Volumina haec ſumma cum cura emendata Leonardus Pachel vna cum Vdalricho Scinczenceller, eius ſocio, impreſſit anno Domini MCCCCLXXXI. IX. Kal. Sept. Mediolani f. 1481.

Maitt. T. I. P. II. p. 422. Venibat illa ap. Osborn. anno 1764. Martinus eam ad Georgica bis terue excitat.

1482.

P. V. M. cum Comment. Seruii, per Reynoldum de Nouimagio. Venetiis fol. 1482.

Orland. p. 31. Maitt. T. I. P. II. p. 432. et iam Fabric. B. L. p. 208.

P. V. M. Opera et Opuſcula — Volumina haec ſumma cum diligentia emendata Mediolani Anthonius Zarothus imprimi curauit impenſis Iohannis Legnani anno Domini MCCCCLXXXII. VIII. Kal. Maias. f. 1482.

Maitt. ibid. p. 435. Nil in ea factum videtur, quam vt editionis ſuperioris anni exemplar exſcribendum ſubiiceretur.

1483.

P. V. M. Bucolica, Georgica, Aeneis, cum Comment. Seruii, et eiusdem Opuſcula; cum enarrationibus Domitii Calderini; P. V. Maronis ad Priapum,

et Priapeia cum aliis: impreſſ. die XV. Decembris
ſ. l. f. 1483.

Maitt. ibid. p. 445 *Venetam cum notis variorum* in Catal. Osborn. anni 1764 commemorari videas. Sed haud dubie ex coniectura nomen loci appoſitum.

1484.

P. V. M. cum Commentariis. Venetiis f. 1484.
Maitt. ibid. p. 459.

P. V. M. Opera cum Comment. Seruii. Brixiae per Iac. Britannicum Brixianum f. 1484.

Catal. Biblioth. Bunau. T. I. p. 300. Eandem Burmannus Secund. praef. ad Virgil. laudat, ſed ſub a. 1485. Haec eſt illa, quam ex le Long Maittairius memorabat T. I. p. 459.

1486.

P. V. M. Opera (cum lib. XIII. Aen. et Opuſculis, inter quae et Ciris) *cum Comment. Seruii et Vita Virgilii. per Antonium Bartholomei, impreſſorum diſcipulum. menſe Octobris. Venetiis* f. 1486.

Maitt. p. 474. Orland. p. 25. Fontanini *Hiſt. litt. Aquilei.* p. 40. Gozius in *Memorab. Bibl. Dreſd.* T. II. n. 288. Annum 1476 Martinus ad Ge. III, 288, vbi lectionem eius auctoritate confirmat, memorat, ſed vitioſe, vt apparet. Habemus nitidiſſimam hanc editionem e bibliotheca Academica Gotting. in manibus.

1487.

P. V. M. Opera cum Seruii Commentariis. impreſſ. XV. Cal. April. Florentiae f. 1487.

Maitt. p. 486. Chph. Landini commentarios pro Seruianis ponit Orlandus p. 136. In Landini commentariis conſentit Fontaninus *Hiſt. litt. Aquilei* p. 40, ſed 1485 Florentiae per Chph. Landinum curatam Virgilii editionem memorat, cui Ciris eſſet inſerta. Videant de his ii, quibus hae editiones ad manus ſunt. Quantum

tum equidem compertum habeo, ante 1489 Landini commentarius publicam lucem non vidit.

1488.

P. V. M. Bucolica: Dauentriae 4. 1488.
Fabric. B. Lat. Vol. II. p. 231.

P. V. M. Opera. Venetiis f. 1488.

Ap. Maitt. p. 781. et Indicis App. p. 560. nullo typographi addito nomine. Seruatur tamen huius anni Veneta editio in Biblioth. Dreſdenſi: *Virgilii opera cum Seruii Commentariis;* ad cuius calcem legitur: *Impr. hoc opus Venetiis per Magiſtrum Andream de Palthaſcichis Catanenſem* 1488. *Kal. Sept.*

1489.

P. V. M. Bucolica, Georgica, Aeneis, cum comment. Seruii, Donati, Landini et Calderini; Vegii lib. XIII. Aen. Catalecta etc. cum comment. Calderini. Venetiis per Georgium Arriuabenum Mantuanum. V. Cal. Quinctil. f. 1489.

Maitt. ibid. p. 508. Orland. p. 47.

P. V. M. Opera; a paulo adelocen. exactiſſime emendat. pariſiisque in vico ſorbonico impreſſ. MCCCCLXXXIX. XII. Cal. Decemb. Pariſiis 4. 1489.

Maitt. ibid. p. 509.

Phil. Beroaldi Annotationes in Comment. Seruii, Virgiliani Commentatoris. Florentiae impr. Ant. Miſchominus 4. 1489. Alia exempla 1488.

1490.

P. V. M. cum comment. Seruii. — per Vdalr. Scinzenzeler. Mediolani. f. 1490.

Orland. p. 105. Maitt. ibid. p. 521. Aliam ab hoc artifice anni 1481 ſupra vidimus.

P. V. M. Bucolica et Georgica cum commentariis Ant. Mancinelli Veliterni. — per Eucharium Silber, alias Frank. — Romae f. 1490.

Maitt. ibid. p. 524.

1491.

P. V. M. cum comment. Seruii, Landini et Calderini. cura Lazari de Sauiliano. Venetiis f. 1491.

Maitt. ibid. p. 533. Orland. p. 50. Alia huius anni *cum Comment. Seruii et Chph. Landini, Venetiis per Bartholomeum de Zanis* recenſetur in Catal. Biblioth. Reg. Par. n. 817.

1492.

P. V. M. cum comment. Donati, Landini et Seruii. impenſis Franciſci de Gerardenghis de Papia, labore et induſtria Ant. Lambillionis Non. Nou. Venet. f. 1491.

Orland. p. 51. Maitt. ibid. p. 545. Editionem *Venetam* huius anni et alteram 1497 *in ſecundam Donati editionem* memorat Fabricius B. L. p. 208. ſed in eo fallitur vir doctiſſ. dum haec ad Virgilium refert: ſunt enim Commentaria, quae ſub Seruii nomine feruntur, in ſecundam Donati Artem ſeu editionem, quae etiam in Putſchii vett. Grammaticis habentur.

P. V. M. cum comment. Seruii, Donati, Landini et Calderini. impenſis Antonii Koberger. Noribergae f. 1492.

Satis frequens Editio, de qua v. Maitt. ib. p. 546. Orland. p. 141. Seruatur eadem in Biblioth. Acad. Gotting. Equidem ex Veneta 1489 deſcriptam eſſe ſuſpicor.

P. V. M. Bucolica. Dauentriae 4. 1492.

(v. ſup ad a. 1484.) Orlandi p. 429. Maitt. T. I. p. 786. et Ind. App. p. 560.

1494.

P. V. M. cum comment. Seruii — per Damianum de Mediolano Venet. f. 1494.

Maitt. Tom. I. p. 575. Orland. p. 54. *Pariſinam* in 4to editionem huius anni laudat aliquoties Martinus

ad

ad Georgica III, 256. 435. Eſt ea ſine dubio Georgicorum tantum; *Bucolica cum commento familiari* Pariſiis 1495 memorari video in Biblioth. Harleiana T. I. p. 177.

P. V. M. Bucolica cum comment. per Iacobum de Breda. Dauentriae f. 1494.

Orland. p. 150. Maitt. ibid. vide ad a. 1484. Neſcio an commentum hoc Herm. Torrentini ſit, quod quamuis ieiunum et ineptum, ſaepius ab hoc inde tempore repetitur per Arnoldum de Colonia.

P. V. M. libri Georgicorum. Lipſiae 4. 1494.

Annal. Typogr. Lipſ. et iam Fabric. B. L. T. II. p. 234.

1495.

P. V. M. Opera cum commentariis quinque, viz. Seruii, Landini, Mancinelli, Donati, Domitii: impreſſ. per Bartholomaeum de Zannis de Porteſio — Venetiis f. 1495.

Maitt. p. 595. Eandem, ſed anno 1494 praeſcripto, editionem ſeruat Bibliotheca Duuiana, antiquorum librorum incredibili copia et poſſeſſoris humanitate celeberrima. *Georgica Pariſiis* anno 1495 octonis expreſſa laudat ad Ge. III, 468 Martinus.

1497.

De *Seruii Commentariis iuxta ſecundam Donati editionem. Venet.* f. 1497 expreſſis, atque Fabricio B. L. p. 208 et ex eo Maittario T. I. p. 655 memoratis, ſupra ad a. 1492 diximus.

1498.

P. V. M. Opus per Paulum Malleolum Andelacenſem iterata diligentia plane recognitum; per Vdalr. Gering. et Berthold. Rembolt ſocios in vico Sorbon. quam terſiſſime impreſſum. 9 Calend. Iulii. Pariſiis 1498.

Maitt.

Maitt. p. 662. Orland. p. 87. Ex Pariſ. 1478 expreſſum, ſed emendatius. In Epiſtola praefixa P. Malleolus cum de aliis typographorum multorum fraudibus queritur, tum de nonnullis praeuaricatoribus chalcographis — qui *vt numerum augerent interpretum, nec tamen plus aſſumerent papyri, Ant. Mancinellum in Bucolica Georgicaque adiicientes, et Seruium, et Donatum, et Landinum, probatiſſimos interpretes, per vniverſum opus laceros, mancos et exanimes reddiderunt.* ap. Maitt. T. I. p. 60. 61. Haec quorſum pertineant, non facile eſt dicere; forte tamen ad Venetam 1495 referenda.

1499.

P. V. M. cum comment. quinque Seruii, Landini, Ant. Mancinelli, Donati, Domitii. Seruii item errores ſuis locis annotati. a Philippo Pinciano Mantuano Venet. f. 1499.

Orland. p. 50. Maitt. p. 688. vbi et aliam *Venetam eiusdem anni* memorari notat *Iac. Zacchii typographi*, cuius nomen ſuſpectum habet. Multi paſſim hanc edit. memorant, et ſatis obuia eſt. Mihi quidem probabile ſit, eam ex edit. Ven. 1495 Barthol. de Zanis ductam eſſe. Eſt eadem porro recuſa 1505.

1500.

P. V. M. Bucolica et Georgica cum Comment. Seruii et Iod. Badii Aſcenſii. Lutetiae Iohann Petit. f. 1500.

— *Aeneis cum Seruii Comment. Phil. Beroaldi annotat. — Donati enodat. Iod. Badii Aſcenſii elucidatione atque ordinis contextu — a Thielmanno Kerver compreſſa. Venundantur Pariſiis a Ioanne Parvo* f. 1500.

v. Maitt. p. 713. vbi inſcriptio libri verboſiſſima expreſſa eſt. Bucolicorum editionem non memorat, quam Aeneis ſequuta eſt. Anno ſequenti etiam *Culex cum*

Digitized by Google

cum reliquis Poematiis prelo eodem exiit, atque haec eſt *prima Aſcenſiana*, quam tot aliae ſequutae ſunt. *Vniverſa Virgilii carmina huius anni cum Comm. Seruii apud Io. Paruum et Io. de Confluentia*, Orlandus p. 96 memorat.

P. V. M. Opera Nic. Erythraei opera reſtituta additis eiusdem ſcholiis — 8. 1500. *per Franc. Rampazetum.* Memoratur in Cat. Bibl. R. Par. n. 818. Eſt haec itaque *prima Erythraeana* ſaepius deinceps repetita, ſed non niſi medio Saec. XVI. (1539. 1555 al.) Erythraei induſtria fere intra minutias ſubſtitit. Index nullo plane conſilio ac iudicio confectus eſt.

Iam hoc anno *Herm. Torrentini Commentarium Coloniae* typis excuſum fuiſſe, apud Fabricium B. L. T. I. p. 213. memorari video. cf. ad 1494.

* * *

Subiiciemus adhuc nonnullas edd. huius Saeculi ſine temporis aut loci notatione excuſas:

P. V. M cum comment. Seruii et Landini. Venetiis per Ligam Boariam. X. Kal. Iun. fol. ſ. a.

Orland. p. 61. 428. Maitt. T. I. P. II. p. 748. Ind. App. p. 560. et in Catal. Biblioth. Barberinae p. 529. non ante 1489 Landini Comment. expreſſum video.

Virgilius cum notis Seruii. Venet. fol. ſ. a.

Apud eund. Maitt. p. 749 et Ind. App. p. 560. Bibl. Harlei. T. I. p. 176. vbi et alias ſ. a. et l. memorari videmus, quae quales ſint, ex ipſis libris inſpectis eſſet pronuntiandum.

P. V. M. Opera et Opuſcula cum Priapeiis: ſ. a. et l. cum ſignaturis tantum fol.

Ibid. p. 766. et in Indicis App. p. 560.

Veterem *Londinenſem* editionem Martinus aliquoties memorat. Loca nunc non ſuccurrunt. Sed forte reſpexit *Bucolica ſ. a. per Rich. Pynſonum*, qui intra

intra 1493 et 1528 typographiam *Londini* exercuit. Titulum libri v. apud Ameſium *Old Engliſh Printers* p. 130.

* * *

Ex tanto editionum Saec. XV. vulgatarum numero vix tres aut quatuor a viris doctis critica cum cura et ſubtilitate excuſſae ſunt; vnde fit, vt nec ſatis exploratum ſit, quid ex nonnullis earum vtilitatis et fructus ad Virgilium exſpectari poſſit, nec accurate definiri poſſit, quae ex iis inter principes et ex membranis deſcriptas habendae ſint, aut quae reliquarum familias duxerint. Quantum tamen adhuc curatiore opera ac ſtudio perſpicere potui, a Venetis ab initio inde Virgiliana lectio fuit conſtituta. Nam conueniunt fere inter ſe ad eandem lectionem propagandam Venetae 1486. 1495. 1499. 1501. 1509. Idem de edd. 1489. 1486. 1480. 1475 ſuſpicor. Cum iisdem conſentire viſae ſunt edd. Kobergeriana 1492. Argentina 1502. vtraque inter meliores referenda.

Poſt has Venetae *Aldinae* et *Iuntinae*, et ex altera parte *Aſcenſianae* tria tamquam editionum ſtemmata conficiunt; ſaepe tamen familia altera in alterius hereditatem et familiam tranſiit; quamquam a ſuperioribus illis omnes omnino diſcedere manifeſtum fit. Optaſſemus vtique, vt *primam Aldinam* 1501 ad manus haberemus; neque, ſi pudor noſter paſſus eſſet, eam reperire vel nanciſci difficile fuiſſet; ſed illam e codice ſcripto aut exſcriptam aut emendatam eſſe, nihil eſt quod fidem faciat. Nec quicquam in editione 1505 innouatum ſuſpicor. In tertia editione apud Aldum et Andr. ſocerum 1514 praefationem ad P. Bembum praemiſſam de emendatione ad P. Bembi et A. Naugerii codices facta narrare, traditum reperi; quae omnia facile poſſunt ab eo conſtitui et firmari,

qui

qui eas editiones ante oculos habuerit. Hanc editionem deinceps repetiiſſe videntur Aldinae 1527. 1541. 1545. Neque *Paullum Manutium*, qui adnotationibus ad marginem appoſitis inſtruxit Virgilium, in textu quidquam nouaſſe video; edd. 1558. 1560. Diſceſſum ab iis eſt in edd. 1576. 1580. 1587. in quibus *Ioannis a Meyen ſcholia*, ieiuna et vulgaria, adiecta ſunt poetae. Quae ſcholia, et quod probabile fit, eundem poetae textum certatim repetierunt cum Francofurtenſes 1599. 1616. 1629 et aliae, tum Pariſinae tum Venetae. Sed hae editiones omnes criticum vſum plane habent nullum; nec ad interpretationem multum habent vtilitatis.

Ad *P. Bembi* et *A. Naugerii exemplarium* fidem factam emendationem praeferunt alia exempla, Venetum 1525. Iuntinum 1552. Lugdunenſe 1537. Pariſienſe 1538. Quas omnes editiones id non ſua, ſed aliena fide, iactare, ex paullo ante dictis manifeſtum fit.

Nouam emendationem *Io. Bapt. Egnatius* ſuſcepiſſe memoratur, primum quidem in edit. Venet. 1507. hinc in edit. 1520 in aedibus Ge. de Ruſconibus.

Iuntina prima a *Philippo Iunta* expreſſa, eſt a. 1510, poſtquam iam Eclogas, forte et alia, ſeparatim prelo ſubiecerat. Sequutae ſunt edd. Lucae Ant. Iuntae, de quibus ſtatim dicemus, cum de Aſcenſianis pauca monuerimus.

Prima Aſcenſiana, h. e. Iod. Badii Aſcenſii commentariis inſtructa, quantum quidem conſtat, 1500 prodiit. Nihil equidem de re non inſpecta affirmare auſim; ductas tamen ex ea reliquas editiones Aſcenſianas a Venetis ſupra memoratis 1495. 1499, a quibus vulgatam lectionem deductam ſuſpicamur, nihil

diſcedere

diſcedere vidimus, vt adeo ipſe Badius in textu nihil emendationis attuliſſe videatur. Sunt autem Aſcenſianae notabiliores Pariſ. f. 1505. 1507. 1515. Lugdun. f. 1517. 1528. 1529.

Mature Aſcenſianum commentum in *Venetas* edd. migrauit, vnde nec dubito lectionis varietatem et interpolationem ab eo tempore in omnes eſſe graſſatam. Poſt edd. f. 1514 et 1515 forte ex Aſcenſianis totas transſcriptas, *Lucas Ant. Iunta*, Aſcenſianarum edd. exemplo, onerare ac ſubmergere poetam, variorum commentariorum tamquam eluuie aliqua inducta, coepit: f. 1519. 1533. 1537. 1542.

Idem inſtitutum tenuere alii librarii Veneti, et in edit. 1522.

Eſt Editio Veneta 8. 1534 cura et ſtudio *Alex. Vellutelli* emendata. Non me tam mouet haec profeſſio emendationis, quae vana fere fide his temporibus iactari ſolet, quam *lectionum varietas*, quae primum in hac editione ſolo Seruio et Probo inſtructa acceſſit. Iuntinas, quod comparatione facta intellexi, ſequitur alia Veneta ap. Aloyſ. *de Tortis* f. 1541. alia apud Hieron. *Scotum* f. 1544. in qua praeter varios Commentarios *varietates lectionum, tum a Io. Pierio, tum ab aliis doctiſſimis viris hactenus obſeruatae* acceſſere, vt adeo Vellutellinam 1534 ſequuta eſſe videatur. Hanc excipit alia Veneta apud Io. Mar. *Bonellum* f. 1558 nitidiſſima editio, et, quod viri docti fidem faciunt, cum ipſi titulo libri forte fidem haberent, emendatiſſima. Sed typographica peccata ipſi animaduertimus, et indocto homini concinnandae editionis curam mandatam fuiſſe, ex eo ſuſpicati ſumus, quoniam varietas lectionis in margine omiſſa eſt. Ex eodem fonte *Sanctandreanam* 1589 fluxiſſe probabile fit.

Vnde

Vnde factum ſit, vt editio *Veneta* 1583. 8. *e MS. Carpenſi*, h. Mediceo Codice, expreſſa a poſterioribus editoribus plane negligeretur, difficile eſt dicere. Ita nec *Commelinianae*, ſimiliter e Cod. *Palatino* expreſſae 8. 1603. vlla ab editoribus ratio eſt habita. Sed, quod ſaepe et alias vidimus, caſu haec potius et fortuna, quam conſilio, geruntur.

Iam a. 1500 Virgilius *Nic. Erythraei* opera reſtitutus cum eius ſcholiis et indice prodierat apud Franc. Rampazetum; hinc iterum per Sabium recuſus 8. 1539 et 1555. vnde transſcriptae editiones Francof. 1583. Hanov. 1603. 1608. et caſtigata per Io. Obſopoeum et Fr. Sylburgium 1613. 8. Indicem Erythraei Ant. Mar. Baſſus aliquis ad verſuum et librorum numeros inſtruxerat Venet. 1586. Sed tota fere Erythraeana opera nec conſilium nec fructum habet. Interea nulla eſt Virgilii editio, quae frequentius repetita a librariis fuerit.

Vnde *Rob. Stephanus* editionem ſuam 1532 duxerit, curioſe ſatis inquiſiuimus. Robertus ipſe ex Seruio laudis ſummam aucupatus eſſe videtur; eum enim, antiquorum exemplarium ope, inter quae vnum Fr. Sylvii memorat, integritati reſtituiſſe gloriatur; de ipſo Virgilio ſilet. Nobis viſus eſt exemplar Venetum Egnatiana opera emendatum 1507 aut 1520. certe Iuntinum aliquod inde ductum operis excudendum propoſuiſſe.

Succeſſere editioni Rob. Stephani maiori reliquae *minores* 1533. 1537. 1540. 1549 iam a Maittairio in Hiſt. Stephanor. commemoratae; nec dubito *Henrici Stephani* tres editiones 1577 1583 et 1599. 8. ex iisdem ductas eſſe.

Editio *Pariſina* 1600 cum tota ſua familia Geneuenſi, Seruii commentariis a P. Daniele emendatis, non vllis in ipſum poetam meritis commendatur.

Quae *P. H. Suſſannaei* diligentia in Virgilio emendando, 1539. 1540. 1541 Pariſiis fuerit, mihi non conſtat; nec tamen tam criticam, quam typographicam eam induſtriam fuiſſe ſuſpicor.

De fonte editionum *Sim. Colinaei* 1526. 1531. 1540. 1542. forma minore, mihi non liquere fateor, vt nec de origine *Gryphianarum*. Iam inde ab a. 1538. 1545 Franc. Gryphius Pariſiis Virgilium excudendum curauerat; tum e Franc. Goueani, clari ICti et vel ex magni Cuiacii laude ſatis nobilis, caſtigatione eum vulgauit Lugduni Seb. Gryphius forma minore 1542. 1544. 1546. 1547. 1550. 1555. 1556. 1560.

Ab anno inde 1530 et hinc 1537. 1538 Virgilius *cum Phil. Melanchthonis ſcholiis* vulgatus, et Lugduni 1537, deinceps autem Tiguri 1564. 1570. 1581. 1585, Baſileae 1546 et al. Moguntiae 1554. Coloniae 1597 repetitus eſt. Habent neque hae editiones vſum criticum; mirum tamen illud videtur, qui factum ſit, vt Pariſiis primum Melanchthonis ſcholia frequentarentur. Etiam Melanchthonis praelectiones in Georgica, Baſileae 1544 vulgatae, ſtatim 1548 iterum fuere recuſae.

Lipſiae ab initio inde ſaeculi XVI modo Bucolica, modo Georgica, etiam Aeneis, fuerant excuſa; iſta fere cum *Herm. Torrentini* Comment. Nec tamen ex iis edd. quicquam beneficii aut fructus in Virgilium exſpectari poſſe videtur, ne ad interpretationem quidem. Eſt enim huius Torrentini familiaris, vt vocat, expoſitio, iam ſub finem ſaeculi XV vulgata, illis quidem temporibus condonanda, non tamen digna, quae toties Lipſiae, Argentorati, Dauentriae, Londini et alibi repeteretur. Si tales edd. non plane negligimus, hiſtoriae typographicae forte proſunt, Virgilio nihil.

Poſtquam *Ge. Fabricius*, Chemnicenſis, accuratioris doctrinae vir, quam nunc vulgo ad viri docti

nomen

nomen conſequendum in hoc litterarum genere requiri ſolet, ex Italia Neapolitanum exemplar Commentariorum Donati in Aeneidem reportauerat, inque iis et Seruii Commentariis emendandis operam per multos annos adſiduam collocauerat, eius fructus in publicum produxit primum editio Henricopetrina f. 1551, repetita illa mox, et variorum interpretum Commentariis locupletata, ſeu onerata et obruta f. 1561, 1575. 1586 et Lud. Lucii ſtudio 1613. Quod exemplum Henricopetri operis librariis exprimendum tradiderit, nuſquam memoratur. Mihi cum Iuntinis fere et aliis Venetis conuenire ea editio viſa eſt. Cum itaque aliquot ante annos 1534. Io. aliquis Walder Virgilium ex Egnatii recenſione Baſileae repetierit, eam editionem pro fundo Henricopetrinarum habendam eſſe arbitror.

Dum Fabricius exemplar ſuum prelo pararet, et, quamquam nullo codice vſus erat, tamen illud operarum forte erroribus purgaret, Ioach. *Camerarius* illud deſcriptum Lipſiam ſecum attulit. Hinc Virgilius excuſus 1546. 1548. 1551. 1556. Tum Fabricius *lectionis varietatem* adiecit neſcio an primum in edit. Argent. an. 1557. Hinc *ex Fabriciana recenſione* ſaepius repetitus Virgilius 1568. 1591. 1598 et forte alias.

Interea Lipſiae prima *Ge. Bersmanni* 8. 1581 prodiit, bona editio, ſed quae criticis vſibus non admodum inſeruiat. Saepius ea ſub prelum reuocata eſt.

Taubmanniana editio Viteb. 1618. 4. Henr. Stephani editionem ſecundam ſequitur, vt in praefat. diſerte memoratur. cf. Memorabil. Bibl. Dreſd. T. II. p. 242.

Cerdanae editiones in textus ratione vix quidquam immutarunt, nec multum praeſidii ad eam rem

in iis eſt. Vnde tamen expreſſae ſint, nondum aſſequi potui.

Antwerpienſes ex officina *Plantiniana* editiones non vnius ſunt generis. Prima fuit e Theod. *Pulmanni* recenſione et emendatione 8. 1546. repetita deinceps 1561. 1564. 1571. 1580. 1588. 1589. 1592. 1596. 1604. 1625. Doceri cuperem, de prioribus ſaltem, an inter ſe diuerſae ſint, et vnde profectae eae eſſe videri poſſint. Idem Chph. Plantinus f. 1575 Virgilium nitide exprimendum curauit cum Germani *Valentis* Guellii Commentationibus pereruditis, ſed quarum tantum in interpretatione ratio haberi poteſt. Tandem etiam Aldinae editiones 1558 aut 1560 cum Paulli Manutii adnotationibus admarginalibus ab eodem Plantino ſub prelum a. 1566 reuocatae ſunt. Ex officina Plantiniana Raphelengii Lugd. Bat. prodiit Virgilius 1596. 1604.

Vulgares editiones, quarum ingens numerus commemorari poſſet, hic non curamus. Sed ſub a. 1636 ex officina Elzeuiria emendatior Virgilius ex *Dan. Heinſii* recenſione, de qua accuratius tradere nunc non vacat, prodierat, aliquoties hinc repetitus; nec Edd. cum not. Var. Corn. Schreuelii opera adornatas a. 1646. 1652 ab eo diſceſſiſſe arbitror.

Tandem *Nic. Heinſius*, diuino quodam beneficio poetis Romanis ſoſpitator datus, ad Virgilium conſtituendum acceſſit: cuius editiones ap. Elzeuirios 1664, 12. 1671. 1676. 1688 ſaepius repetitae et ab ſequentibus editoribus fere omnibus, etiam a Ruaeo in edit. ſecunda, tamquam regula acceptae ſunt, ad quam Virgiliana lectio exigeretur. Poſtquam tamen P. Burmannus ſcrinia Heinſiana recuperauerat, ex illa penu et ex Burmanni acumine ac diligentia multa etiam accuratius conſtituta fuere.

Et

Et haec quidem hactenus. Iuuat nunc editionum annales ſubiungere, quales ii, ad priuatum primo vſum, a nobis confecti erant.

* * *

1501 — 1601.

1501.

Vergilius cum commentariis quinque, videlicet Seruii, Landini, Ant. Mancinelli, Donati, Domitii. Venetiis ſub anno domini 1501 *die 9 Iunii.* Venet. f. 1501.

v. Goezii Memorabil. Biblioth. Dreſd. T. II. n. 291. Sequitur autem ſine dubio haec editio edd. Venetas 1495. 1499.

Virgilius. ex aedibus Aldi. Venet. . 8. 1501.

Typis minoribus, quos *italicos, currentes* et *Aldinos* vocant, primus omnium librorum expreſſus. Ceterum haec editio emendatior ceteris ſequentium annorum Aldinis.

1502.

P. V. M. opera cum quinque Commentariis, expolitiſſimisque figuris atque imaginibus per Sebaſt. Brant ſuperadditis. Impreſſ. Argentor. ordinatione, elimatione ac relectione Sebaſt. Brant, operaque et impenſa non mediocri Magiſtri Io. Grieninger. anno milleſ. quingenteſ. ſecundo quinta Cal. Sebtembres die. Argent. f. 1502.

Commentarii ſunt iidem, qui in Venetis edd. 1495. 1499. 1501, vt non dubitem, quin ipſe poeta ex iis expreſſus ſit. Ceterum ex hac Argentina figuras, quae Aſcenſianas fere, Iuntinas et alias Venetas ornant dicam an ornatui officiunt, ductas eſſe apparet. Eſt ea in pretioſa vett. edd. ſupellectili *Duuii* V. Cl. Meminit eius Maittair. in Indice Annál. p. 328 et aliis

— *Georgicorum liber, cum comm. Herm. Torrentini.* Lyptzyck per Melch. Lotter 4. 1502 et 1503.

1503.

P. V. M. Bucolica. Lipſiae per Martin. Herbipol. f. 1503. Eiusdem *diuina Aeneis in XII libros diſcreta, quibus ſingulis hypotheſis ſiue argumentum a Phil. Beroaldo, Rhapſodorum principe noſtra aetate, conſcriptum praemittitur.* per eundem f. 1503. *Georgica acri cura emendata, cum argumentis Beroaldi ad ſingulos libros appoſitis.* per eundem. Ge. Schiltel curante. Lipſ. f. 1503.

Annal. Typograph. Lipſ. p. 80. Beroaldi epiſtolam ſupra edit. Pariſ. 1478 appoſitam eſſe vidimus. Per eundem Martinum Herbipolenſem *Culex* ſeparatim fuit excuſus 4. ſ. a. vide ibid. p. 101.

1504.

Eclogae Virgilii, Calphurnii, Nemeſiani, Franc. Petrarchae, Io. Boccaccii, Io. Bapt. Mantuani, Pomponii Gaurici. Impreſſum hoc opus Florentiae opera et impenſa Philippi de Giunta, bibliopolae Florentini. Florent. 8. 1504.

apud Maitt. Annal. Ind. p. 329.

1505.

P. V. M. omnia opera cum figuris nuper additis (ex edit. Argentina) *et expoſitoribus Seruio, Landino, Donato, Ant. Mancinello, Domitio. Annotationes item in Servium ſuis locis poſitae* (Phil. Beroaldi) Venetiis a Phil. Pincio Mantuano f. 1505.

Ex prima Pinciana 1499 expreſſa, vt res ipſa teſtatur. habuimus enim vtramque in manibus.

Virgilius. ex aedibus Aldi. 8. 1505.

Aſcenſiana Editio. Pariſ. f. 1505.

Secundum

Secundum ed. a. 1500 haud dubie. Memorat eam Maſuic. praef. ad Virgil. et praefixa eſt editioni a. 1507 praefatio Aſcenſii, e qua ſuſpicio fit, iam 1505 aliam editionem anteceſſiſſe.

P. V. M. Bucolicus, decem aeglogarum opus terſum ac extrema opera caſtigatum ab Herm. Torrentino familiariter expoſitum. Lipſiae per Melch. Lotter 4. 1505 et 1506.

P. V. M. Aeneis. Lipſiae per Iac. Thanner. 4. 1505.

1507.

P. V. M. Opera cum comment. varior. ex offic. Aſcenſiana impendio Io. Parui f. 1507.

Ap. Maittair. T. II. p. 184 et accuratius in Memorab. Biblioth. Dreſd. T. II. p. 292.

Buc. Ge. Aeneis cum Seruii Comment. accuratiſſime emendatis, in quibus multa, quae deerant, ſunt addita. Graecae dictiones et verſus vbique reſtituti. Sequ. Probi, celebris Grammatici, in Buc. et Ge. Comment. non antea impreſſ. Ad hos Donati fragmenta, Chph. Landini et Ant. Mancinelli Commentarii. Venetiis *per Bern. Stagninum. Io. Bapt. Egnatius Venetiis emendauit. cum figg.* 4. f. 8. mai. 1507.

Multarum edd. ἀρχέτυπος editio, vt ſupra dictum. Seruatur in Biblioth. Duuii Viri praeſtantiſſimi et humaniſſimi.

1509.

P. V. M. Aeneis cum familiari expoſitione. Ioh. Knoblauch, ciuis Argentinenſis impreſſit V. Kal. Aprilis anno ſalutis Chriſtianae MdIX Argent. 4. 1509.

Io. Schottus Argentinenſis praefatur, quem adeo ſuſpicor, ad Torrentini modum, ſimili ieiuna com-

mentatione Aeneidem interpretari voluiſſe. Eodem anno etiam *Georgica cum Herm. Torrentini Comm.* Argentinae expreſſa memorari video. In noſtro Aeneidis exemplari *Bucolica* a. 1512 et *Georgica* 1513 expreſſa praemiſſa ſunt. Quid? quod *P. V. M. Opuſcula cum familiari expoſitione* a. 1509 ab eodem Knoblauch. excuſa eſſe fidem facit Freytagius, V. Cl. Apparat. litt. T. I. p. 134.

1510.

Opera et Opuſcula. impenſa Philippi de Giunta Florentini. MDX Cal. Decembris.

Maitt. Annal. Ind. p. 327. Hanc inſpici a docto viro velim, vt illud liquido conſtet, an ſit ex Aldina expreſſa, quod ſuſpicamur.

Opera cum Comment. Seruii etc. Impreſſ. Venetiis per Bartolomeum de Zannis de Porteſio MDX. die XX Iunii. Venetiis f. 1510.

Maittair. Annal. Ind. p. 328. Repetita ſine dubio ex edit. 1490.

P. V. M. Opuſcula cum familiari expoſitione. Porcae 4. 1510.

In Biblioth. Hulſiana T. II. p. 501.

Phil. Beroaldi Annotationes in Comment. Seruii. Phorcae ſine typographo 4. 1510.

Biblioth. Bunau. p. 305.

1512.

Bucolica cum commento familiari (Herm. Torrentini) Londini per Wynandum de Worde 4. 1512.

Ames's *Old Engliſh Printers* p. 92 qui *Wyncken* appellat, Palmer's *Hiſt. of Printing* p. 346. Maittair. Annal. Ind. p. 330. Eadem editio repetita 1514. 1516. 1533.

Bucolica cum verborum contextu in poetices tyrunculorum ſubleuamen per Herm. Torrentinum triuiali ſtilo familia-

familiariter diſcuſſa. Imp. Argentinae per Io. Knoblauch 4. 1512.

P. V. M. Aeneis. Lipſiae per Io. Thanner. 4. 1512.

Recuſa ed. 1505. Annales tamen Typogr. Lipſ. de ea tacent.

1513.

P. V. M. Georgicorum libri cum nouo abſolutiſſimoque comm. Herm. Torrentini multo accuratiori opera nuper recogniti. Argentinae per Io. Knoblauch, quo potuit, exactiori ſtudio elaboratum. MDXIII. Argent. 4. 1513.

1514.

Virgilius. apud Aldum et Andr. ſoc. 8. 1514. Ex ed. 1501.

P. V. M. Opera omnia ornata figuris, cum Seruii, Donati, Probi, Domitii, Landini et Ant. Mancinelli Comment. Venetiis (vide Ven. 1507) f. 1514.

Bucolica cum Comm. familiari. Londini per Wynandum de Worde 4. 1514. (v. ſupra a. 1512)

Georgica cum Comm. Herm. Torrentini. Dauentriae 4. 1514.

1515.

P. V. M. Opera quaecunque exſtant, et in haec Annotationes Commentariaque complurium doctiſſimorum virorum. In Buc. et Ge. Seruius, Donatus, Mancinellus, Beroaldus; In Aen. Seruius, Domit. Calderinus, Aug. Dathus, Beroaldus, Aſcenſius. Venetiis in aedibus Alex. Paganini f. 1515.

Biblioth. Bunau. T. I. p. 300. Aſcenſianas iam hic cum Venetis anterioribus 1507 et 1514 comparatas fuiſſe ſuſpicor.

Opera et Opuſcula Virgiliana diligenter ab Aſcenſio

 expoſita

expoſita et impreſſa. ad Kal. Nouembr. MDXV. in Parrhiſiorum Academia 8. 1515.

Maittair. Annal. Ind. p. 327.

Opera Vergiliana cum Comm. Seruii, Donati, Mancinelli, Probi, Aug. Dathi et Domitii Calderini, itemque Iodoci Badii Aſcenſii. Pariſiis per Franc. Regnault f. 1515.

Catal. Bibl Reg. Pariſ. *Poetes* n. 822. Ducta ſine dubio ex edit. 1507.

Georgicorum libri quatuor et Roſae. Argent. ex aedibus Schurerianis 8. 1515.

Maittair. T. II. p. 270.

1516.

Bucolica. repetita edit. Londin. per Wynandum de Worde 4. 1516.

Ex edit. 1512. 1514.

Bucolica. repetita editio ex Lipſienſi 1505 inſcripta: *P. V. M. Mantuani Bucolicum decem aeglogarum opus terſum ac extrema opera caſtigatum: ab Herm. Torrentino familiariter expoſitum.* Venundatur Lypſi. apud Melchiorem Lottherum in regione foeni 4. 1516.

Georgica cum Comm. H. Torrentini. Argent. 1516.

Ex ſuperioribus Argentinis.

P. V. M. Aeneis cum aliis carminibus. Dauentriae 4. 1516.

Beroaldi epiſtola praefixa ſuſpicionem mouet, poetae verba ex edit. Pariſ. 1478. 1500. certe ex aliquo exemplari, quod inde exſcriptum erat, cuiusmodi Lipſienſe 1503 eſſe videtur, expreſſa eſſe. Eſſe tamen Aeneidos libros ex Aldino exemplari caſtigatos et recognitos, Carmina autem minora ex antiquiſſimo exemplari multorum ſaeculorum recognita, ipſa praefatio docet inſerta. Maittair. Annal.

nal. T. II. p. 288. Iac. Faber aliquis recognitioni horum carminum praefuiſſe memoratur ibid. in Epiſtola ad Murmellium.

1517.

Opera Virgiliana a Seruio, Donato, Mancinello et Probo; cum adnotat. Beroaldi, Aug. Dathi, Calderini, Badii. Excuſit in officina ſua litteraria Iac. Sacon; impenſas autem protulit Bibliopolarum optimus, Ciriacus Hochperg. Lugduni f. 1517.

Duobus Tomis — cum expolitiſſimis figuris et imaginibus. v. Maittair. T. II. p. 303. Solet et Aeneis ſeparatim circumferri.

Hoc anno 1517 *Venetam cum Commentariis fol.* memorari vidi, ſed ſuſpecta fide.

1519.

Opera, cum Comm. Badii Aſcenſii, Iulii Pomponii Sabini, (v. inf. ad edit. Oporini 1544) *Domitii Calderini.* Venetiis apud Luc. Anton. Iuntam f. 1519.

1520.

Opera, cum Seruii Comment. accuratiſſime emendatis — Probi commentariolis &c. — Venetiis in aedibus Ge. de Ruſconibus ſuis impenſis excuſi et per Bapt. Egnatium Venetum emendati 4. 1520.

Ex editione Venet. 1507. Memoratur etiam Maittairio T. II. p. 600.

Virgilius. typis Michaelis Leſchanger. Pariſ. 4. 1520.

Maitt. Ann. Typ. T. II. p. 599.

P. V. M. Opera, Opuſcula et Priapeia. Argentinae in aedibus Io. Knoblauchii, aere communi Paulli Goetz. menſe Octobri MDXX. 8. 1520.

Maitt. in Indice p. 327.

P. V. M. Aeneis. Ex aedibus Schurerianis 4. 1520.

Seruatur

Seruatur in bibliotheca Duuii V. Cl. vide ſupra 1515 Argentin.

1521.

Virgilius. in chalcographia Guilelmi Huyon Impreſſoris ſeduli. Lugduni 8. 1521.

Maitt. Ann. T. II. p. 617.

P. V. M. Andini bucolicum decem aeglogarum Opus nulli non vtile ab Herm. Torrentino ſcholiis illuſtratum, cui et Index vocum in fine acceſſit. Exc. Lipſiae in off. Melchioris Lottheri 4. 1521. *Georgicorum liber cum Comment. Herm. Torrentini.* Lipſiae ap. eund. 4. 1521.

Caſtigationes et Varietates Virgilianae lectionis per Io. Pierium Valerianum. Romae per Ant. Bladium Aſulanum f. 1521.

1522.

Virgilius cum Comment. var. et figuris. Adiecta ſunt Priapeia — Venetiis. Gregorius de Gregoriis. f. 1522.

In Catal. Bibl. Reg. Pariſ. n. 823 memoratur, referenda ſine dubio inter Venetas ex Aſcenſianis ductas.

1523.

Caeſaris Delphini, ciuis Parmenſis, in carmina ſexti Aeneidos libri digreſſio. Venetiis. Bernandinus de Vianis de Laxona 4. 1523.

Foſcarilegia, in quibus multa Virgilii loca emendantur a Nic. Scelſio Michaele Baroltano. Venetiis. Paullus Danza 4. 1523.

Catal. Biblioth. Reg. Pariſ. *Poetes* n. 909.

1525.

P. V. M. Opera ad veterum P. Bembi et A. Naugerii exemplarium fidem caſtigata. Venetiis f. 1525.

Ex Aldina 1514 fluxiſſe eam ſuſpicor. v. ſupra.

1526.

1526.

Virgilius. per Sim. Colinaeum Pariſ. 8.1526.
Prima, ſi bene memini, Colinaeana.

1527.

Virgilius. apud Aldum et And. ſoc. 8.1527.
vide an. 1505. 1517.

Bucolica cum Commento. Pariſ. 4.1527.
Memoratur in Biblioth. Harlei. T. I. p. 177.

1528.

Opera Virgiliana cum decem Commentis docte et familiariter expoſita. In fine: — diligenti emendatione per Iacobum Mareſchal al. Roland. excuſa Lugduni 1527 d. XIX Aug. f. 1528.

Alter annus in fronte expreſſus. Nonnulla exemplaria annum 1529 prae ſe ferunt. Editio ad Aſcenſianas inſtructa, proxime tamen ad Lugdun. 1517.

1529.

P. V. M. Opera cum Comment. Seruii, Donati et aliorum. Lugduni in typographaria officina Io. Creſpini f. 1529.

Apud Maitt. Annal. Ind. p. 329.

Buc. Ge. Aeneis cum Seruii Comment. Add. Probi et Mancinelli Comm. et Donati — cum Pierii Caſtigat. et Iod. Badii Aſcenſii explanatione — Pariſiis per Petrum Vidouaeum. cum figg. f. 1529.

Biblioth. Bunau. T. I. p. 300. deſcripta haud dubie editio ad Aſcenſianarum formam et indolem.

In P. V. M. Bucolica et Georgica adnotationes, ac loci omnes maxime Theocriti, tum etiam Heſiodi quidam, quibus vſus eſt Virgilius, latine redditi per Eobanum Heſſum. E ſchola Norica. Haganoae, per Io. Secerium 8.1529.

Eobani adnotationes ſaepe deinceps recuſae hic primum vulgatae eſſe videntur. Praefixa eius

epiſtola

epiſtola ad Fridericum Norimb. apud D. Aegidii Abbatem data eſt Norimbergae menſe Auguſto 1528.

1531.

P. V. M. Opera cum Phil. Melanchthonis adnotatiunculis. Et Virgilii alia opuſcula cum Priapeiis. Pariſiis 8. 1531.

v. Maittair. T. II. p. 759.

P. V. M. Opera. per Sim. Colinaeum. Pariſ. 12. 1531.

— Venetiis per Bern. Stagninum 12. 1531.

Non dubito ductam eſſe ex altera 1507.

1532.

P. V. M. Opera cum Commentariis Seruii ex ant. exemplaribus integritati reſtitutis. Caſtigationes et Varietates Virgilianae lectionis per Io. Pierium Valerianum. Ex Off. Roberti Stephani. Pariſ. f. 1532.

De ea ſupra dictum. Caſtigationes Pierianae (de quibus v. ad 1521) iam 1529 ſunt excuſae et alterum Tomum conſtituunt, quo exemplaria nonnulla deſtituuntur.

Iuntina huius anni 1532 eſt eadem cum ea, quae anno ſequenti commemorabitur.

1533.

P. V. M. Opera, accuratiſſime caſtigata, et in priſtinam formam reſtituta, cum acerrimi iudicii virorum commentariis, Seruii, Donati, Mancinelli, Probi, Domitii Calderini. Quibus add. adnotationes Chph. Landini, Aug. Dathi, Phil. Beroaldi. Acc. Caſtigationes — per Io. Pierium — nunc iterum ab eodem recognitae — Graeca in veram lectionem reformata. In fine: Venetiis in aedibus Luceantonii Iuntae Florentini. A. D. MDXXXII. menſe Septembri. At in fronte 1533 menſe Ianuario f. 1533.

vide a. 1519.

Virgilius

Virgilius cum Comment. Seruii et expoſitionibus multorum virorum doctorum. Impreſſ. Mediolani per Vincentium da Meda ad inſtantiam D. Nicolai de Gorgonzola anno MCCCCCXXXIII. vigeſimo Idus Iunii. Quint. XXXIII. Car. IIII. Mediolani f. 1533.

Memoratur a Maittairio Annal. Ind. p. 329. Ducta videtur ex Venetis.

P. V. M. Opera. Ex off. Rob. Stephani. Pariſ. ex ed. 1532. 8. 1533.

P. V. M. Bucolica cum Commento familiari. Londini in aedibus Winandi de Worde 4. 1533.

Apud Maittair. T. II. p. 790. vide ſupra 1512. 1516.

1534.

P. V. M. Opera cum Seruii et Probi Comment. et omnibus lectionum varietatibus. cura et ſtudio Alex. Vellutelli emendata et propriis impenſis in aedibus Petri de Nicolinis de Sabio impreſſa, ſub principe Andrea Gritti MDXXXIIII. menſe Septembri maj. 8. 1534.

Memorant hanc parum frequentem editionem Fabric. B. L. T. I. p. 209. Maitt. Annal. Ind. p. 328. Bure *Bibliogr. inſtruct.* n. 2676. quam quidem inſpectam mihi eſſe vellem; videtur enim viri docti manum experta eſſe. Certe quae ſequentibus quoque edd. Venetis varietas lectionis adiecta eſt, ex hac editione ducta eſſe videtur.

P. V. M. Opera ex recenſione I. B. Egnatii cum Seruii Comment. Baſileae per Io. Walder. P. I. II. 4. 1534.

Maittair. T. II. p. 810. et ante eum Fabric. B. L. T. I. p. 208. vbi ſubiicitur: *qui* (Walder) *vetuſto exemplari ſe vſum eſſe ait.* Quod ſi ita ſe habet, eſt haec editio in praecipuarum editionum cenſum referenda. Sed vereor, ne de Egnatio verba iſta accipienda ſint; videtur

tur enim liber ex edit. Ven. 1507 aut alia, quae eandem ſequitur, eſſe expreſſus.

1535.

Virgilius. Phil. Melanchthonis adnotatiunculis illuſtratus. Pariſiis apud Io. Paruum 12. 1535.
(vide 1532.)

P. V. M. Bucolica. Tiguri. apud Chph. Froſchhouerum 8. 1535.
Maittair. T. II. p. 829. cf. infra 1547. 1561.

Donati in libros XII. Aeneidos, quae antea deſiderabatur, abſoluta interpretatio. Impr. Neapoli per Io. Sulzbacchium et Matthiam Cancer, quarto Idus Nouembres f. 1535.

Scipionis Capycii, ICti, ad quem e Bibliotheca Iouiani Pontani peruenerant, ſtudio, Paullo Flauio curante, primum hoc anno Commentarii, Donati nomine inſigniti, excuſi ſunt. Vtriusque praefationes v. in Leonardi Nicodemi *Addiz. alla Biblioteca Napolit. da Nic. Toppi* p. 127. 128. Donatum emendatiorem quatuordecim annis poſt in Germania vulgauit Ge. Fabricius.

1536.

P. V. M. Opera. cum Comment. Seruii et Pierii. Brixiae apud Ludouicum Britannicum f. 1536.

Maittair. Annal. Ind. p. 329. Videtur Stephanianam a. 1532 aut Venetas ex iis interpolatas ſequi. cf. inf. a. 1546.

P. V. M. Opera cum vndecim Commentariis: Chph. Landini, Ant. Mancinelli, Io. Badii Aſcenſii, Seruii, Donati, Probi, Dathi, Iuli Pomponii Sabini, Beroaldi, Domitii Calderini. Venetiis apud Luc. Ant. Iuntam. II Voll. f. 1536 et 1537.
Vide 1519. 1533. Etiam Maittair. T. III. p. 273.

1537.

1537.

P. V. M. apud Rob. Stephanum 12. 1537.
vide 1533.

P. V. M. cum ſcholiis Melanchthonis et Culice ex P. Bembi recognitione. Lugduni 8. 1537.

Fabric. B. L. T. I. p. 212. Recognitionem ad P. Bembi librum iam Aldina 1514 prae ſe fert; niſi hic ſolum de Culice agitur.

Lud. Viuis in Bucolica Virgilii interpretatio. Baſil. 8. 1537.

1538.

Buc. Ge. et Aeneis. Pariſiis apud Franc. Gryphium 4. 1538.

Bucolica quidem 1538. at Georgica 1535. et Aeneis 1537. v. Maittair. Annal. Ind. p. 326. Videtur operis propoſita fuiſſe editio Lugdunenſis ſuperioris anni. Eſt autem haec prima, quae Gryphianum nomen prae ſe fert.

P. V. M. Opera, Phil. Melanchthonis illuſtrata ſcholiis. Eiusdem Opuſcula, Culex inſuper, a P. Bembo recognita. Pariſiis excudebat Io. Lodoicus 8. 1538.

Maittair. Annal. Ind. p. 329. Vide modo Lugd. 1537.

1539.

P. V. M. Opera nunc demum Nic. Erythraei opera in priſtinam lectionem reſtituta, additis eiusdem ſcholiis, nec non obſeruatione diligenti cum licentiae omnis, tum diligentiae Maronianae in metris, et indice copioſiſſimo. Venetiis per Io. Ant. Sabium II Voll. 8. 1538. 1539.

Vide ſupra ad a. 1500. Memorant eam Maittair. T. III. p. 306. Catal. Bibl. R. Pariſ. n. 226. Burius n. 2678.

P. V. M. Opera omnia diligentia P. H. Suſſannaei quam emendatiſſime excuſa. Pariſiis apud Io. Macaeum 4. 1539. 1540.

 Maittair.

Maittair. T. III. p. 306. Catal. B. R. Par. n. 829.

P. V. M. Bucolica, cum Io. Viuis Valentini in easdem allegoriis. Mediolani. per Minicium Caluum 8. 1539.

Maittair. T. III. p. 306. hinc ſaepe et alias Bucolica cum Viuis inutili commentario ſunt repetita, vt Antwerpiae 1544. 8. et al.

P. V. M. Eclogae decem, Calphurnii ſeptem, Nemeſiani quatuor, Sannaſarii quinque. Francof. apud Chriſt. Egenolfum 8. 1539.

Maitt. T. III. p. 306. cf. ſupra a. 1504.

1540.

P. V. Maro. Ex off. Rob. Stephani. Pariſ. 8. 1540.

v. ſup. 1533. 1537.

— per Sim. Colinaeum. Pariſ. 12. 1540.

v. 1526. 1531.

— apud Franc. Gryphium. Excudebat Io. Lodoicus Filetanus. Pariſ. 4. 1540.

Maitt. Annal. Ind. p. 326. 330. Bucolica quidem annum exhibent 1542. Georgica et Aeneis 1541. ſex tamen poſteriores Aeneidos libri 1543.

Virgilius. apud Aldi filios. Venetiis. 8. 1540. 1541.

Memorab. Bibl. Dreſd. T. II. n. 309.

Franc. Campani Quaeſtio Virgiliana ſ. Elucidationes in aliquot Virgilii loca. Mediolani. Caluus 4. 1540.

Catal. Bibl. Reg. Par. *Poet.* n. 910. Eundem libellum in manibus habemus inſcriptum: *Franc. Campani Quaeſtio Virgiliana, per quam diligentiſſimus poeta negligentiae, quam Tucca et Varus ac caeteri hactenus obiecerunt, abſoluitur; et ſine qua multa in diuina Aeneide ad hunc diem obſcuriſſima loca, ſed in ſecundo*

cundo praeſertim et ſexto, intelligi non poſſunt etc. Pariſiis apud Io. Foucher. 1541. 8. Totus libellus verſatur circa XXII. illos verſus, quos Tucca ac Varus Aen. II. ſuſtuliſſe feruntur. Praefixa Campani epiſtola data X. Kal. Mart. 1536 ſatis docere videtur, iam ante Bononiae eundem libellum prodiiſſe.

In Bucolica Helii Eobani Heſſi et Leonardi Kulmanni annotationes. Argent. 8. 1540.

1541.

P. V. M. Buc. Ge. et Aeneis curis P. H. Suſſannaei emendata. Pariſiis apud Mich. Fezendat. 4. 1541.

Maitt. T. III. p. 329. Alia exemplaria nomen *Oudini Parui* gerunt. Adde Burium n. 2679. Ducta ex Edit. 1539.

P. V. M. vniuerſum poema, vna cum emendatiſſimis Comment. Seruii et Donati multo quam antea caſtigatiſſimum. Addita ſunt praeterea, quae in hoc ab Aſcenſio, viro non illiterato, ſcripta ſunt. Venetiis apud Aloyſium de Tortis f. 1541.

Secundum Iuntinas expreſſa, vt ſupra obſeruatum eſt.

Bucolica, Georgica, Aeneis. Venetiis in offic. Eraſmiana 16. 1541.

1542.

P. V. M. Opera cum Seruii Comment. Venetiis apud Iuntas f. 1542.

P. V. M. Buc. Ge. et Aeneis, apud Seb. Colinaeum. Pariſ. 12. 1542.

Maitt. T. III. p. 340 (vide 1540)

Apud eundem *in Virgilii Moretum ſcholia Io. Ruellii per Hub. Suſſannaeum collecta* Pariſ. 12. 1542. prodierunt, Maittario memorante T. III. p. 340. Ind. p. 331. Catal. B. R. Par. n. 901 et eodem auctore, in Ind. p. 330.

Virgilii Tityrus, Ecloga, allegorica interpretatione illu-

ſtrata per Io. Belloſilium 8. 1543 excuſus eſt, quo equidem aequo animo careo.

B. V. M. Buc. Ge. Aeneis. Pariſiis apud Petrum Gromorſum. 1542.

Bucolica quidem cum Georgicis 1542. Aeneis autem 1545. v. Maittair. Ind. p. 326. Videntur recuſa eſſe ex editione per P. H. Suſſannaeum emendata 1540 et 1541.

P. V. M. opera ex caſtigatione Ant. Goueani, Lugduni ap. Seb. Gryphium. 8. 1542.

Etiam a. 1541 nonnulla exempla exhibent. Hanc editionem accuratius excuſſam et exploratam eſſe vellem. Videtur enim, ſi vel ex Goueani nomine rem aeſtimes, quem criticam cum iurisprudentia coniunxiſſe ſatis conſtat, ad edd. quarum criticus vſus eſſe poſſit, referenda eſſe.

1543.

Bucolica cum ſcholiis Phil. Melanchthonis, Willichii, Eobani Heſſi, Leon. Kulmanni. Antwerpiae ap. Io. Loe 8. 1543.

Maitt. Ind. p. 330. Etiam a Martino eam laudari memini.

1544.

P. V. M. vniuerſum poema, exactiſſime caſtigatum. Seruii integra expoſitio: Probi Ioannisque Viuis Allegoriae, Iodoci Willichii ſuper Ge. expl. etc. — etiam varietates lectionum cum a Io. Pierio tum ab aliis doctiſſ. viris hactenus obſeruatae. Venetiis apud Hieron. Scotum f. 1544.

Expreſſa iuxta Ven. 1541 et 1542. In noſtro exemplari Aeneis non deſideratur.

P. V. M. Opera cum opuſculis. — omnia accuratius emendata. Lugduni. Seb. Gryphius 16. 1544.

Editionem *Baſileenſem* a. 1544 cum Seruii et alior.

alior. Commentariis Io Bapt. Egnatii cura recenſitis memorat Burmannus Sec. V. Cl. in praef. ad Virgil.

Scholia in Georgicorum P. V. M. libros IIII. doctiſſima, D. Phil. Melanchthonis, nunc primum in lucem edita. Adi. Eobani Heſſi Adnotationes; adhaec breuis explicatio vocabulorum de agricolarum inſtrumentis per Iodoc. Willichium Reſellianum. Baſileae apud Bartholom. Weſthemerum. anno MDXLIIII. menſe Auguſto. 8. 1544.

Non ſunt haec confundenda cum Scholiis Philippi in edd. Pariſ. Io. Gaſtius Briſacenſis, qui praefatur, eſſe ea ex Melanchthonis ore ab auditore quodam excepta, diſerte narrat.

Iulii Pomponii Sabini, Grammatici, in omnia Virgilii opera commentarii. Baſileae. Io. Oporin. 8. 1544.

De his v. Burmanni iun. V. Cl. praefat. Virgil. De auctore v. *Giornale de' Letterati d' Italia* T. XXII. p. 366. Non autem nunc primum vulgati eſſe videri debent. Ex ſubiecta Oporinianae praefationi Dan. Gaitani epiſtola ad P. Mannam tum de Sabini aetate manifeſto conſtat, tum illud liquet, iam a. 1486 forte Cremonae eos Commentarios prelo exiiſſe. Etiam 1519 iterum excuſi ſunt.

Adriani Barlandi Annotationes in IV priores Aeneidos libros. Antwerp. 1544.

1545.

P. V. M. Poemata. Pariſiis apud Fr. Gryphium vide 1538. 8. 1545.

Virgilius. Venet. apud Aldi filios 8. 1545. vide 1541.

1546.

P. V. M. Opera cum Maphei Suppl. et Phil. Melanchthonis annotat. Baſileae per Nic. Brylinger. 12. 1546.

 Alia

Alia exemplaria a. 1545 prae ſe ferre videntur. Vnde exſcripta ſit, mihi non liquet.

P. V. M. Opera cum comment. Seruii et annotat. ex Doleti Comment. LL. apud Ludouicum Britannicum. Brixiae f. 1546.

Similem edit. v. ſup. a. 1536. Maitt. Annal. Ind. p. 329.

P. V. M. Partheniae Mantuani Opera, poſt omnes omnium edd. nunc demum reuiſa et emaculatiora reddita. Aelii Antonii Nebriſſenſis — ecphraſes admodum familiares — Apud Inclytam Granatam 4. 1546.

Vide ſpecimen Biblioth. Maianſ. p. 37. De fonte editionis mihi non liquet.

P. V. M. Opera Theod. Pulmanni Annotatt. illuſtrata. Antwerpiae per Plantinum 16. 1546.

Debet haec princeps eſſe Pulmanniarum. Editio alias propter litterarum characterem in pretio habetur. Eſt enim rotundis litterarum formis exarata. Memoratur etiam tum aliis, tum Burio Biblioth. inſtr. n. 2680.

P. V. M. Opera cum Opuſculis — Lugd. per Seb. Gryphium 16. 1546.

Repetitur edit. 1542. Biblioth. Smith. p. D.

P. V. M. Buc. Ge. et Aeneis cum adnotationibus. Lipſiae per Valentinum Papam 8. 1546.

A Phil. *Becchio*, tum adoleſcente, poſthaec Profeſſore Baſileenſi, conſcriptae ſunt adnotationes hae, quae fere ſub Ge. Fabricii nomine venire ſolent. v. Geſneri Biblioth. per Friſium p. 689. Eaſdem commendat Ioach. Camerarius in Epiſtola ad Ge. Fabricium, VII. Kal. Octobr. ſed nullo anno adſcripto data, et huic ipſi, ſi recte auguramur, editioni primum, deinceps et aliis, praefixa. In eadem epiſtola Camerarius profitetur, ſe deſcriptum ex Fabricii Mſpto Virgilium Lipſiam aſportaſſe et excudendum curaſſe.

Quod

Quod Mſptum nullum aliud potuit eſſe, quam exemplar, quod Fabricius prelo ſubiiciendum parauerat; nam ſcriptos codices Fabricius habuit nullos. Haec omnia ad nubem Schrebero in Vita Ge. Fabricii p. 205 obiectam diſpellendam valebunt.

1547.

P. V. M. Phil. Melanchthonis adnotationibus illuſtratus. Tiguri per Froſchhover. 4. 1547.

vide 1535.

P. V. M. Opera cum Opuſculis. Lugduni. Seb. Gryphius 16. 1547.

Erant nonnulla, quibus olim adducebar, vt Baſileenſem primam hoc anno excuſam (vide 1551) putarem. Sed ſuſpicionem hanc idoneis argumentis deſtitui nunc video.

1548.

Huius anni editionem laudari vidimus Lipſienſem 8. 1548 inſcriptam: *P. V. Opera indubitata cum reliquis et dubiis,* quo titulo edd. fere e Ge. Fabricii recenſione inſignitae ſunt. Forte tamen annus male laudatur, pro a. 1568.

A P. Burmanno in Admonit. de Edit. Maſuic. editio Brixienſis 1548 cum Pierii caſtigationibus narratur: quae adeo ex edit. 1546 repetita eſſet.

P. V. M. Georgicorum libri IIII. Phil. Melanchthonis ſcholiis illuſtrati. Pariſ. per Th. Richardum 4. 1548.

Maittair. T. III. p. 410. Exſcriptus liber ex ed. Baſ. 1544. Hoc eodem anno 1548 et 1549 Richardus *Aeneidem* et a. 1550 Bucolica excudenda curauerat. Vnde fit, vt edd. Virgilii Pariſinas horum annorum paſſim laudari videas. v. Maittair. Annal. Ind. p. 330. Etiam *Io. Lud. Viuis in Virgilii Bucolica interpretationem potiſſimum allegoricam* 4. 1548 Richardus vulgauerat.

1549.

P. V. M. Ex off. Rob. Stephani 12. 1549.
vide 1533. 1537. 1540.

1550.

P. V. M. Opera cum Opuſculis — Lugduni apud Seb. Gryphium 8. 1550.
vide 1547.

De *editione Pariſ. apud Th. Richardum* 4. 1550. vide ad a. 1548.

1551.

P. V. M. Buc. Ge. et Aeneis. nunc cum veris Commentariis Tib. Donati et Seruii Honorati ſumma cura editis et diligenter emendatis. (per Ge. Fabricium) *Acc. his Io. Hartungi Annotationes in libros Maronis Aeneidos ab ipſo auctore diligenti cura collectae; item Bonfinis ſuper locum Aeneid. IV.* — Baſileae. Henricopetri f. 1551.

Si Donatum et Seruium curae habueris, hactenus inter claſſicas editiones erit referenda. Donatum Neapoli ſecum attulerat Ge. Fabricius, h. e. editionem ibi vulgatam a. 1535. In ipſo poeta nihil operae tum quidem collocaſſe videtur, certe nullos MSS. conſuluiſſe. Epiſtola ad Valent. Grauium praefixa iam a. 1547 data eſt, vt adeo per quatuor annos ſub prelo ſudaſſe Virgilium neceſſe ſit.

Alia eſt *Editio Lipſienſis* huius anni per Valentinum Papam curata 8. 1551. ſed ex ed. Lipſ. 1546 expreſſa. v. Geſneri Bibl. per Friſium p. 268 b. vnde intelligere mihi videor, Virgilio a Ge. Fabricio emendato tum primum lectionis varietatem eiusdem viri accurate docti induſtria acceſſiſſe. Quod etiam Ge. Fabricii Epiſtola ad Ioach. Camerarium VIII. Cal. Februar. 1551 ſcripta confirmat, quae in edd. Lipſ. ante Culicem praefigi ſolet.

P. V. M.

P. V. M. Bucolica cum Comm. Herm. Torrentini. Antwerpiae. Exc. Io. Verwithhagen 8. 1551.
v. ap. Maittair. T. III. p. 605.

1552.

P. V. M. Opera ad vet. P. Bembi et A. Naugerii exemplarium fidem caſtigata; cum Seruii, Donati et aliorum Comment. Venetiis. Iuntae f. 1552.
Vide ed. 1525. Catal. B. R. Par. *Poet.* n. 837.

1554.

P. V. M. Opera c. n. Melanchthonis et Hegedorphini. Moguntiae 8. 1554.
Vide Par. 1538. Tigur. 1547 etc.

P. V. M. Bucolica cum Commentario Rich. Gorraei Pariſienſis. Lugduni apud Gul. Rouillium 8. 1554.
Maitt. T. III. p. 648.

P. V. M. Aeneidos libri quatuor priores, latine et gallicis verſibus interprete Ludouico des Maſures; Eiusdem *Georgica latine et gallicis verſibus interprete R. le Blanc.* Pariſ. per Charles l'Angerier. 8. 1554.
Maitt. Ind. p. 331.

1555.

P. V. M. Opera vna cum opuſculis — omnia ad caſtigatiſſ. exemplarium fidem emendata. Lugduni ap. Seb. Gryphium 12. 1555.
Vide 1550. 1542.

P. V. M. Opera cum Nic. Erythraei ſcholiis et indice. Venetiis ap. Io. Ant. Sabium 8. 1555.
Repetita editio Ven. 1539. 1540.

P. V. M. Bucolica, P. Rami praelectionibus expoſita. Pariſ. per And. Wechelum 8. 1555 et *Georgica* 1556. ſaepius deinde recuſa; quintum Francof. 1590. Sed ne pueris quidem in manus daremus has praelectiones.

Virgilii Eclogae latine et gallicis verſibus; *prior interprete Clemente Maroto, nouem proximae Richardo le Blanc, cum notis interpretis.* Pariſ. per Charles l'Angelier. 8. 1555.
ap. Maitt. Ind. Annal. p. 331.

Aeneidis liber primus cum Seb. Corradi Commentario. Florentiae excudebat Laurent. Torrentinus 8. 1555.
apud Maitt. T. II. p. 669.

1556.

P. V. M. Opera, cum ſupplem. Maphei et Opuſculis. nouis et argumentis et ſcholiis illuſtrata, denuoque ad fidem caſtigatiſſ. exemplarium quam diligentiſſime reſtituta. Lugduni per Seb. Gryphium 8. 1556.
Maitt. Annal. T. III. p. 684. Vide modo de edit. Gryph. 1555.

P. V. M. Opera vna cum Opuſculis, quae eius nomine circumferuntur, omnibus. Antwerpiae. Exc. Ant. Nutius 12. 1556.

Hoc etiam anno *Editionem Fabricianam* Lipſienſem poſt 1546 et 1551 *Lipſiae* eſſe repetitam inuenio, qui tradant.

P. V. M. Bucolicorum textus — Lugduni apud Theobaldum Paganum 8. 1556.
v. ap. Maitt. T. III. p. 685.

In P. V. Bucolica Ioach. Camerarii explicatio; H. Eobani Heſſi indicationes et interpretationes locorum Theocriti; Io. Sturmii in priores tres eclogas commentariolus. Argentorati per Blaſium Fabricium 8. 1556.

Martini Cruſii ſcholia in I. II. et III. Virgilii eclogam. ibid. eod.

1557.

P. V. M. Operum maiorum Tomus I. minorum: Culex etc. Tomus II. ex recognitione Ge. Fabricii, cuius

cuius Obſeruationes Virgilianae lectionis acceſſere. Argent. ap. Rihelium 8. 1557.

Vide paullo ante ad a. 1546. 1551. 1556. Haec eſt illa editio, de qua Ge. Fabricii epiſtola in Vita per Schreberum conſcripta p. 206 eſt accipienda, Fabricianarum quodammodo princeps.

P. V. M. Opera una cum Opuſculis — Lugduni ap. Theod. Paganum 8. 1557.

confer a. 1556.

1558.

P. V. M. uniuerſum poema cum Seruii et Iod. Badii Aſcenſii interpretatione; Probi Ioannisque Viuis Allegoriae — Venetiis apud Io. Mariam Bonellum f. 1558.

Ad edit. Ven. 1544 excuſa, vt ſupra diximus, et vulgo pro accuratiſſima habita.

P. V. Maro Pauli Manutii adnotationibus in libri margine adſcriptis illuſtratus. Venetiis apud P. Manutium, Aldi f. 8. 1558.

P. V. M. Opera cum ſcholiis Phil. Melanchthonis. Pariſ. apud Richardum 4. 1558.

vide ſupra a. 1548.

1559.

P. Nannii, Alcmariani, in P. V. commentaria, nunc primum edita. Baſileae per Io. Oporinum 12. 1559.

Lamb. Hortenſii Montſortii Enarrationes in ſex priores libros Aeneidos et adnotationes in ſex poſteriores cum textu. Baſil. f. 1559.

(cf. 1577. 1596)

1560.

P. V. M. Opera. P. Manutii Annotationes, et Homeri loca magis inſignia, quae Virgilius imitatus eſt, in margine notata. Venetiis ap. P. Manut. Aldi f. 8. 1560.

vide modo a. 1558.

P. V. M.

P. V. M. Opera vna cum Opuſculis — Lugduni ap. her. Seb. Gryphii 8. 1560.

vide paullo ante 1556.

1561.

P. V. M. Buc. Ge. et Aeneis cum veris Donati et Seruii et Probi Commentariis a Ge. Fabricio emendatis: notis item recent. Pomponii Sabini, Phil. Beroaldi, I. Hartungi, Iod. Willichii, Ge. Fabricii, Bonfinis, Viuis, Caelii Rhodogini, Barlandi, Scopae, Conſtantii Campani, Crucii et al. Baſileae ap. Henricop. f. 1561

Eius fundus editio 1551.

Editionem *Venetam cum Comment. Seruii et Variorum* a. 1561 et 1562. f. memorari vidi.

P. V. M. poemata, Phil. Melanchthonis annotatiunculis illuſtrata, adiectis figuris ligno inciſis et doctiſſ. virorum ſcholiis et annotationibus. Tiguri Chph. Froſchhouer 8. 1561.

Cat. B. R. Pariſ. n. 841. Sequitur ſine dubio edd. 1547. cf. 1564. 1570.

P. V. M. Opera Theod. Pulmanni ſtudio correcta, cum Maphei Vegii Aeneid. libro XIII. Antwerp.

Vide a. 1546. 8. 1561.

1562.

P. V. M. Opera cum Comm. Seruii et Variorum, Venetiis huius anni f. laudari vidi, haud dubie ex ſuperioribus Venetis ducta.

P. V. M. Bucolica cum verborum contextu, per Herm. Torrentinum triuiali ſtylo familiariter diſcuſſa. Antwerpiae per Io. Latium 8. 1562.

1564.

P. V. M. Opera cum Phil. Melanchthonis et aliorum notis. Tiguri 8. 1564.

vide paullo ante 1561.

P. V. M. Opera, Theod. Pulmanni annotatt. illuſtrata. Antwerp. 12. 1564.

Vide

Vide ſub a. 1561. Typis nitidis eleganter expreſſus liber. Pulmannus in epiſt. ad Caſp. Schetum Coruinum V. Id. Octobr. 1563 data exemplaria cum manuſcripta, tum typis impreſſa, ſe comparaſſe profitetur. Quod ſi ita ſe habet, haec editio aut forte alia, quae 1563 excuſa fuit, contendi a ſtudioſo harum litterarum cum vulgatis exemplaribus debet. *

P. Bembi de Virgilii Culice et Terentii fabulis libellum Florent. 4. 1564 prodiiſſe legi; nec tamen tum primum vulgatum.

1565.

P. V. M. Opera ad Nic. Erythraei recenſionem Venetiis ap. Franc. Rampazetum, expenſis Melch. Seſſae 1565.

Memoratur a Sylburg. praef. edit. Francofurt. 1583.

P. V. M. Georgica breuibus P. Manutii et aliorum annotationibus illuſtrata. Antwerpiae per Chph. Plantinum 8. 1565.

Eodem modo *Bucolica* ſeparatim eſſe excuſa, nec non *Opuſcula minora*, ex praefat. edit. 1566 intelligitur. *

Varia Lectio in Virgilium a P. Gabiano collecta. Brixiae 1565.

E Cod. Mediceo, vt ſupra monuimus.

Seb. Reguli in I. Aen. librum ex Ariſtotelis de Arte rhet. et poet. praeceptis explicationes. Partes duae. Bononiae per Io. Rubeum 4. 1563. 1565.

1566.

P. V. M. Opera ad Nic. Erythraei recenſionem. Venetiis ex off. Franc. Laurentini 1566 memorantur Fr. Sylburgio in praefat. edit. Francf. 1583.

* *P. V. M. Opera. Paulli Manutii annotationes in margine adſcriptae: Homeri loca inſignia, quae Virgilius imitatus*

imitatus eſt; Ge. Fabricii Chemn. Obſeruationes Virgilianae lectionis. Antwerp. ex offic. Plant. 8. 1566.

Nihil aliud egit Plantinus, quam vt Manutianas editiones 1558. 1560 repeteret. Ipſe in praef. ſe exemplar Venetum, et, quod ex Veneto deinde editum ſit, Lugdunenſe rectitudine et veritate ſuperaſſe profitetur.

Bucolicorum Virgilii ſimplex et dilucida metaphraſis — Auctore M. Mentone Gogreuio. Vitebergae per hered. Ge. Rau 12. 1566.

1567.

P. V. M. e Nic. Erythraei recenſione. Lugduni Voll. II. 8. 1567.

Nec dubito, iam aliam ſimilem Lugdunenſem ſuperioribus annis praeceſſiſſe.

1568.

P. V. M. e Ge. Fabricii recenſione. Lipſiae per heredes Valentini Papae 8. 1568.

Repetita etiam eſt hoc anno *Antwerpienſis Plantini* anni 1566.

Virgilius collatione ſcriptorum graecorum illuſtratus, opera Fuluii Vrſini. Antwerp. Chph. Plantinus 8. 1568.

Eſt hic libellus Leouardiae 1747 recuſus cum nonnullis Valkenari V. C. opuſculis.

1569.

Eclogae cum argumentis ſiue rhetoricis diſpoſitionibus Phil. Melanchthonis, et Paraphraſi ac ſcholiis Steph. Riccii. Gorlicii. Exc. Abr. Fritſch 8. 1569.

1570.

Virgilius Londini. per Henr. Bynneman 8. 1570. ap. Ameſ. Old Engliſh Printings.

P. V. M. c. n. Melanchthonis et alior. Tiguri (vide 1564) 8. 1570.

In

In P. Virgilii Bucolica Commentarii Mich. Barth. Lipſiae ap. Io. Rhamba 8. 1570.

1571.

Antwerpianam a. 1571 et *Theod. Pulmanni Virgilianas Lectiones* a Fogginio praef. ad Virgilium Mediceum p. IV. memorari video; forte vitioſe pro 1561.

1573.

Commentarii docti, breues ac ſuccincti in P. V. M. quatuor libros Georgicorum, clariſſ. viri et poetae celeberrimi Io. Stigelii ſtudioſae iuuentutis gratia in lucem editi 1574 (per Henr. Thilonem Mag. Eccleſiae Schmollenſis Paſtorem vulgati) Mulhuſii. Exc. Ge. Hantzſch 8. 1573.

P. V. appendix — Acc. Ioſ. Scaligeri in eandem commentarii et caſtigationes. Lugduni per Gul. Rouillium 8. 1572 et 1573.

v. inf. 1575. 1595. 1617. Catalecta Virgilii iam prodierant Vincent. 1479. Venet. 1480 et 1484. f. Brix. 1485. Ald. 1517 et 1534. hinc ad calcem Edd. Iunt. et aliar.

1574.

P. V. M. Opera cum Comm. Seruii et Var. Venet. f. 1574.

(conf. 1562)

1575.

Editio *Henricopetrina* (repetita poſt 1551. 1561) ex off. Henricopetrina f. 1575.

Virgilius et in eum Commentationes et Paralipomena Germani Valentis Guellii. Eiusd. Virgilii *Appendix cum Ioſ. Scaligeri Comment. et caſtigat.* Antwerp. ex off. Chph. Plantini f. 1575.

Commentarii Valentis nouum edit. genus conſtituunt, at in textu poetae nihil operae poſuit.

1576.

1576.

Buc. Ge. Aen. P. V. M. Mantuani doctiſſ. virorum notationibus illuſtrata opera et induſtria Ioa. Meyen Bergizomii Belgae. Venet. apud Aldum 8. 1576.

Saepius repetita, quamquam in bonarum editionum cenſum non venire poteſt.

1577.

P. V. M. Opera. Londini per I. Kingſton 1577.

ap. Ameſ. l. l.

P. V. M. Poemata nouis ſcholiis illuſtrata, quae Henr. Stephanus partim domi nata, partim e virorum doctorum libris excerpta dedit; Eiusdem H. Stephani ſchediaſma de dilectu in diuerſis apud Virgilium lectionibus adhibendo. typis Henr. Stephani 8. (1577)

Virgilius. Frf. ex off. hered. Chr. Egenolphi 8. 1577.

Schreberi Vita Ge. Fabricii p. 203. 204.

Lamb. Hortenſii Montfortii Enarrationes doctiſſ. atque vtiliſſ. in XII. libros P. V. M. Aeneidos. His acc. Naſcimbaeni Naſcimbaenii in priorem P. V. Epopoeae partem — explanatio etc. Baſileae ex off. Henricopetrina (v. 1559) f. 1577.

1578.

P. V. M. Poemata, quae extant, omnia. adiectis figuris egregie depictis et doctiſſ. viror. ſcholiis ac annotat. partim antehac, partim nunc primum publicatis. Francof. apud Ge. Coruinum, impenſis Io. Feyerabend 8. 1578.

Videtur ſecundum Tigurenſes 1561. 1564. 1570 expreſſa. v. Memorab. Biblioth. Dreſd. T. II. n. 319.

1580.

P. V. M. Opera, Theod. Pulmanni ſtudio correcta. Acc. Paulli Manutii etc. (vt in ed. 1566) Antw. Chr. Plantinus. 8. 1580.

P. V. M. Opera cum ſcholiis Io. a Meyen. Venet. ap. Aldum Paulli fil. 8. 1580.

Vide a. 1576.

1581.

P. V. M. Opera cum ſchol. Phil. Melanchthonis et alior. Tiguri 8. 1581.

(v. 1564. 1570)

P. V. M. cum notis Ge. Berſmanni. Lipſ. 8. 1581.

Saepius deinceps repetita editio, etiam cum varietate lectionis ex Fabricianis. Sexta editio 1624.

1582.

P. V. M. ad N. Erythraei recenſionem. Venet. ap. Rampazeti et Seſſae heredes (repetita ſecundum ſuperiores 1565. 66.) 1582.

v. Sylburgii praef. ad edit. Frf. 1583.

1583.

P. V. M. nouis ſcholiis illuſtrat. Editio Henr. Stephani altera. Cf. Maitt. T. III. p. 787. 8. 1583.

P. V. M. e Mſ. Carpenſi (cod. Mediceo v. ſup. inter Codd.) *c. n. Paulli Manutii* (vide 1566) Venetiis 8. 1583.

Buc. Ge. Aen. Nic. Erythraei opera in priſtinam lectionem reſtituta, additis eiusdem ſcholiis et indice — ex edit. Fr. Sylburgii. Francof. ap. hered. A. Wechelii 8. 1583.

Sylburgius in praef. ſe cum Io. Opſopoeo Erythraei Virgilium cum Indice ab innumeris naeuis librariorum ſeu typographorum negligentia illatis repurgaſſe ait, quae inprimis edd. Venetas 1565. 1566. 1582 foedauerant. Igitur ad edit. 1539 omnia recenſuiſſe videtur.

P. V. M. cum ſigg. notis varior. et praefat. Phil. Melanchthonis 8. 1585.

1586.

P. V. M. cum Comment. Tib. Donati et Seruii a Ge. Fabricio collectis et c. n. Var. Baſil. Henricop. f. 1586.

(vide 1561. 1575)

P. V. M. cum Erythraei Indice ad numerum verſuum accommodato ab Ant. Mar. Baſſo Cremonenſi. Venetiis per Damianum Zenarium 8. 1586.

Titulum integrum v. in Catal. B. R. Pariſ. n. 845.

P. V. M. Georgicorum poſt omnes omnium Commentationes non contemnenda enarratio — edita ſtudio Ge. Bersmanni Annaebergenſis. Serueſtae. Exc. Bonau. Faber 8. 1586.

Eſt ea enarratio poetae in Academia Lipſienſi publicis lectionibus facta. Bersmannus tum Gymnaſio Serueſtano illuſtri praeerat, cum hanc ederet partem primam in lib. Ge. I et II.

1587.

P. V. M. Opera cum ſcholiis Io. a Meyen. apud Aldum 8. 1587.

vide 1580.

Iunius Philargyrius in Buc. et Georgica Virgilii, primum prodiit adiunctus Fuluii Vrſini notis in Catonem, Varronem et Columellam Romae 8. 1587.

1588.

P. V. M. e Th. Pulmanni emendatione — (repetita 1580) Antwerp. Plant. 8. 1588.

1589.

P. V. M. Opera olim a Pierio Valeriano MSS. ope reſtituta, nunc denuo vetuſtiſſimo cum exemplari collata. Acc.

Acc. antiquarum lectionum liber, Fabii Planciadis Fulgentii liber de allegoria Virg et alia nonnulla. in Offic. Sanctandreana · 8. 1589.

Catal. Bibl. R. Pariſ. *Poetes* n. 847. Burman. de Edit. Virgilii Maſuic. vnde Fuluii Vrſini notas et varietates illas eſſe diſcimus. De Pierio v. 1521. 1532.

P. V. M. Opera a Th. Pulmanno emendata. Antw. ex off. Plant. 8. 1589.

Paullo ante 1588.

1591.

P. V. M. e caſtigatione Ge. Fabricii. Lipſiae 8. 1591.

Fabric. B. L. T. I. p. 214. repetita ex ſuperioribus 1546. 1551 et al.

P. V. M. Londini per Francis Coldock 4. 1591. v. Ameſ. p. 315.

P. V. M. Bucolica ſerio emendata cum ſcholiis Franc. Sanctii Brocenſis — Salmanticae ap. Didacum a Cuſſio 8. 1591.

v. Specimen Biblioth. Maianſ. p. 96.

Nic. Grimoaldi, viri doctiſſ. in P. V. Maronis quatuor libros Georgicorum in oratione ſoluta Paraphraſis elegantiſſima. Oxonii in aede Chriſti, anno Sereniſſ regis Edouardi ſexti ſecundo confecta. Londini. Excudebant Ge. Biſhop et Radulph. Newbery 8. 1591.

Eſt profecto elegantiſſima Paraphraſis. Libelli neminem adhuc praeter Martinum mentionem facere vidi. De Grimoaldo v. Wood Athenae Oxon. Vol. I. p. 178.

1592.

P. V. M. Opera a Theod. Pulmanno emendata. Lugd. Bat. ex off. Plant. 8. 1592.

vide 1589.

1595.

P. Virgilii appendix — Acc. Ioſ. Scaligeri caſtigationes et commentarii auſti, curante Frid. Lindenbruch, cuius et notae additae. L. B. ap. Rapheleng. 8. 1595.

1596.

P. V. M. Opera e Theod. Pulmanni emend. L. B. ex off. Plantin. ap. Rapheleng. 8. 1595 et 1596.
(vid. edit. 1592)

P. V. M. Opera ex edit. Ge. Bersmanni. Lipſiae 8. 1596.

Memorab. Bibl. Dreſd. T. II. n. 323. Sed talium editionum repetitas euulgationes recenſere animus non eſt.

P. V. M. Opera indubitata e recenſ. Ge. Fabricii Chemn (repetita ex ſuperioribus) Lipſiae impenſis V. Voegelini. Imprimebat Mich. Lantzenberger 8. 1596.

Wecheliana 1583 repetita Frf. Wechel 8. 1596.

— Hortenſii enarrationes in Aeneidem repetita editio ex 1577 per Seb. Henricp. f. 1596.

1597.

P. V. M. cum figg. not. var. et praef. Phil. Melanchthonis (ſuppreſſo eius nomine) Coloniae per Groswinum Culenium 8. 1597.
(ex 1585)

1598.

P. V. M. Georgicorum libri IV enarrationibus, quae commentarii in loco eſſe poſſunt, illuſtrati a Federico Céruto Veronenſi. Veronae per Ang. Tamum 8. 1598.

Rob. Titii ad Georgica Virg. praelectiones quatuor. Bononiae per heredes Io. Roſſii 4. 1598.

1599.

P. V. M. Opera doctiſſ. viror. notationibus illuſtrata opera Io. a Meyen. Francof. ex off. Io. Saurii 8. 1599.

P. V. M.

P. V. M. Poemata Henr. Stephani ſcholiis illuſtrata; (Editio tertia, ſecundae (1583) per omnia conſimilis) Excudebat Paullus Stephanus 8. 1599.

Maittair. T. III. p. 834.

Symbolarum libri XVII. quibus P. V. M. Buc. G. et A. ex probatiſſ. auctoribus declarantur, comparantur, illuſtrantur per Iac. Pontanum S. I. Aug. Vind. ex off. Io. Praetorii f. 1599.

1600.

P. V. M. Opera et in ea Mauri Seruii Honorati Commentarii ex antiquiſſ. exemplaribus longe meliores et auctiores. Ex bibliotheca P. Danielis I. C. Acc. Fabii Planciadis Fulgentii liber de continentia Virgiliana auctior e MS. cod. et Iunii Philargyrii Comm. in Buc. et Georgica. Pariſ. Seb. Nivelle f. 1600.

Nobiliſſima editio propter Seruii commentarios, quos ſequentes fere edd. hinc expreſſere, ſed alia aliis vitioſius. Hiſtoriam *Codd. P. Danielis v. in Voyage litt. de deux Benedict. T. I. p. 65.*

Editiones huius Saeculi ſ. a. ſunt:

Manuale Vergilianum — Iodoci Badii Aſcenſii ſententiarum dilucidatione inornata obl. 8. ſ. l. et a.

Totus titulus libelli expreſſus iam in Catal. B. R. Par. Poeſ. n. 821. Praefatus Ludou. Hohenwang Elchingenſis. Character litterarum eſt neogothicus et ingratus.

Editio Colinaeana ſ. a. in Bibl. Reg. Par. n. 828 et in Biblioth. Smith. p. DI. quam a Maittairio in Hiſt. Typograph. Pariſ. notatam non video; at in Annal. T. III. p. 318. T. II. p. 401 de ea agit.

Editio Henr. Stephani prima ſ. a. ſed ad 1577 referenda.

P. V. M. Buc. et Georgica cum Commento familiari. (Herm. Torrentini) Pariſ. impreſſa per Felicem Balligault ſ. a. 4.

Biblioth. Bunau. T. I. p. 302. Etiam in Biblioth. Hulſiana et aliis laudari videas.

Editionem ſ. l. et a. cum Aldi Manutii epiſtola, Italico charactere, viderat Maittairius Annal. Typogr. T. II. p. 149 quam a Barth. Trot excuſam eſſe putabat.

Aeneidos libri VI. ſine titulo, 4. memorantur Maittairio in Indice Annal. p. 331.

Georgii Alexandrini (Merulae) *Emendationes in Plinium et Virgilium*: ſubiectae eius in Librum de Homine Galeoti Oper. 4. ſ. a. in Goezii Bibl. Dreſd. T. II. p. 207.

* * *

1601.

P. V. M. Opera cum Erythraei indice. Commelin. 8. 1601.

(ex Venetis, omiſſis tamen Erythraei Obſſ.)

1602.

Operum Cl. V. Nicodemi Friſchlini — Pars paraphraſtica, qua cont. P. V. M. Bucolica ex Plauto et Terentio, Georgica ex Catone, Varrone, Columella et Plinio, Aeneidos libri duo priores ex Liuio, Caeſare et Cicerone etc. Frf. ad M. typis et ſumt. Io. Spieſſii et heredum Rom. Beati 8. 1602.

Idem libellus iam 1580 expreſſus fuiſſe videtur praeter paraphraſin in lib. I et II Aeneidis, quae tum primum acceſſit.

1603.

P. V. M. Opera ex Cod. Palat. antiquiſſimo. Commelin. 8. 1603.

De ea v. ſupra de Codd.

Alberici Gentilis Lectionis variae Virgilianae libellus. Hanouiae apud Guil. Antonium 1603.

P. V. M.

P. V. M. Opera cum ſcholiis N. Erythraei et indice. Hanou. typis Wechel. 8. 1603.

Ex ed. 1601. 1596 et al. ducta.

1604.

P. V. M. ex off. Plant. Rapheleng. 1604.

Symbolarum libri XVII quibus Virgilii Buc. Ge. et Aen. ex probatis auctoribus declarantur, illuſtrantur per Iac. Pontanum. Lugduni. Io. Pillehotte f. 1604.

(vide 1599) Catal. Bibl. R. Par. n. 849 A.

1608.

Edit. *Commelin.* 1601. recuſa. Commelin. 8. 1608.

P. V. M. cum ſcholiis Io. a Meyen. Francof. 8. 1608.

P. V. M. Bucolica et Georgica argumentis, explicationibus et notis illuſtrata a Io. Lud. de la Cerda Toletano. Madriti f. 1608.

(v. 1612. 1617)

P. V. M. Ciris. In eam Commentariolus Caſp. Barthii. Ambergae ex typogr. Schoenfeldiano 8. 1608.

1610.

P. V. M. cum Seruio P. Danielis. Col. Allobr. 4. 1610

Ex edit. 1600.

P. V. poemata — c. libro Suppl. Maphaei Vegii, Epigrammata etc. cum annotationibus breuibus ex variis interpretibus collectis et difficilium vocabulorum interpretatione germanica opera Io. Friſii Tigurini. Francof. Nic. Hofmann 8. 1610.

Cat. B. R. Par. n. 850. Ioannis a Meyen annotationes videntur hic repetitae eſſe.

1611.

Excuſus etiam Poeta in Corp. Poet. Lat. Geneu. 4. 1611. et in ceteris Corporibus Poet. vett. ſed haec monere ſuperſedemus.

1612.

Commentarii Io. Lud. de la Cerda in VI priores libros Aen. Madriti f. 1612.
(v. 1608)

1613.

P. V. M. cum Comm. Donati et Seruii. Acc. Probi Grammatici, Pomp. Sabini etc. adnotationes ſtudio Lud. Lucii Baſil. Acad. Prof. (poſt Ge. Fabricii recenſ.) Baſil. per Seb. Henricpetr. f. 1613.

Seruii recenſio in hac edit. admodum probatur Burmanno praef. ad Virgil. Fabricii notae ab iis, quae in reliquis edd. etiam 1568 ſunt excuſae, diuerſae eſſe feruntur

P. V. M. Opera cum N. Erythraei ſchol. et ind. caſtigata per Io. Obſopoeum et Fr. Sylburgium. Francof. 8. 1613.
(ex 1603) poſt tot alias Erythraeanas.

1614.

Introductiones oeconomicae ſimul et politicae — ſiue Virgilii bucolica et georgica paraphraſi perpetua illuſtrata a Nicod. Friſchlino. Francof. per Iſ. Porſium 8. 1614.
(vide 1602)

1616.

P. V. M. Opera cum ſcholiis Io. a Meyen. Francof. ap. Nic. Hofmannum 8. 1616.
repetita forte ex 1610.

1617.

Catalecta Virgilii et alior. Poetar. Latinor. vet. Poematia cum Comment. Ioſ. Scaligeri (item, notis Frid. Lindenbruch) L. B. Rapheleng 8. 1617.
(rec. 1595)

Io. Lud. de la Cerda Comment. in VI poſteriores Aen. libros. Madriti f. 1617.
(v. 1608. 1612)

P. V.

P. V. M. Buc. Ge. et Aeneidos libri argumentis, explicationibus, notis illuſtrati a Io. Lud. de la Cerda S. I. Lugduni ſumtibus Horatii Cardon. III Voll. f. 1617.

1618.

P. V. M. Opera omnia B. G. et A. Ciris et Culex cum comm. Fr. Taubmanni, curante et edente Chriſtiano Taubmanno Frid. f. (Witteb.) Zach. Schurer 4. 1618.

Editio Henr. Stephani ſemper fere pro regula fuit ſub finem praefat. — *Ciris textum ex Scaligeri, Barthii et parentis lectionibus reſtitui. Culicem duorum exemplarium* (noli de Mſſ. cogitare) *a parente emendatorum auxilio correctiorem reddidi.*

1620.

P. V. M. cum Seruio Danielis. Geneu. 4. 1620. (ex 1600) vitioſiſſima, iudice P. Burmanno ad Ecl. VIII, 92.

1621.

Tarqu. Gallutii Virgilianae Vindicationes. Romae per Alex. Zanettum 4. 1621.

1623.

Pauli Benii Eugubini in P. V. M. Aeneidem Commentarii (operoſi ſed parum ſubtiles) Venetiis ap. Io. Guerilium f. 1623.

1624.

P. V. M. opera G. Bersmanni Editio ſexta ab eodem correcta et figuris ornata. Lipſiae 8. 1624. (v. 1581)

1625.

P. V. M. Opera ſtudio Theod. Pulmanni correcta. Amſt. 8. 1625.

P. V. M. Opera ad Iac. Pontani caſtigationes. Sedani Io. Iannonus 32. 1625 et 1626.

Editio litterarum formis minoribus nobilis, quae ab ea nomen Sedanenſium accepere. Burius Bibliogr. inſtruct. n. 2683. De Iac. Pontani opera v. ad 1599 et 1604.

1628.

P. V. M. cum Cerdae Comment. Coloniae f. 1628: vide Lugd 1617.

Aeneae peregrinationes h. e. libri ſex priores Aeneidos ἀναλύσει ſimpliciſſima enodati a Melch. Steinbruck. Coburg. 16. 1628.

1629.

P. V. M. Opera cum ſcholiis Io. a Meyen. Francofurtana 1616 recuſa Frf. 8. 1629.

Memoratur quoque Colonienſis huius anni.

1630.

P. V. M. Opera clariſſ. virorum annotationibus illuſtrata: opera Ioan. a Meyen. Par. Io. Libert 8. 1630.

(ex Ven. 1580) Catal. B. R. Pariſ. n. 854.

1633.

P. V. M. Aeneis c. comm. N. Abrami. Rothomagi 8. 1633.

Etiam Muſſiponti eodem vel ſuperiore anno, Toloſae 1644. iterum Rothomagi 1637 et 1648.

1634.

P. V. M. Opera notis admarginalibus illuſtr. a Th. Farnabio. Londini. Felix Kingſton 8. 1634.

Saepius repetita. Singulas notare, operae pretium non eſt.

1636.

Virgilius Dan. Heinſio recenſente nunc emendatior, cum animaduerſionum libello e doctor. viror. obſeruationibus. L. B. ex off. Elzevir. 8. et 16. 1636.

Cum

Cum huius editionis faciem plures aliae mentiantur ſubdititiae, ad pagg. 1 et 91 reſpiciendum eſt, vbi paucae litterae characteribus miniatis expreſſae eſſe debent, non atris. cf. Burius Bibliogr. inſtr. n. 2684.

P. V. M. cum Comm. Seruii P. Danielis. Geneu. 4. 1636.

(v. 1600. 1610. 1620)

1641.

P. V. M. Opera. Pariſiis e typogr. Regia f. 1641.
Splendidum Volumen.

Virgilius e recenſ. Dan. Heinſii. repetitus Elzeuir. 1636. 1641.

1642.

P. V. M. Opera cum Comment. Cerdae (recuſa ex edit. 1628) Colon. Agripp. III. Voll. f. 1642 et 1647.

P. V. Copa, c. commentariolo Io. Weitzii. Francof. 12. 1642.

1645.

P. V. M. Opera cum Comm. Seruii; Acc. Notae Tib. Donati item Iun. Philargyrii et aliorum ſelectiſſ. Lugd. Bat. 4. 1645.

1646.

P. Virgilius cum veterum omnium Commentariis et ſelectis recent. notis. Noua Editio. Ex Off. Abr. Commelini. Amſt. 4. 1646.

Seruius ex exemplari editionis P. Danielis (1600) a Cl. Salmaſio multis locis emendato expreſſus. Vſus etiam eſt Commelinus exemplari Nic. Heinſii, qui varias e Mſſ. lectiones annotarat. Notas viror. doctor. excerpſit Corn. Schreuelius. cf. praefat. Poſt meliores Heinſii editiones huius quidem non magnus vſus eſt.

1649.

1649.

P. V. M. Opera nunc emendatiora. Amſt. per Lud. Elzeuirum. 16. 1649.

1652.

Editio huius anni c. n. Farnabii et variorum iterum a Corn. Schreuelio curata memoratur.

Virgilius Dan. Heinſii 1636 repetitus ex off. Elzeu. 1652.

P. V. M. Aeneidos liber primus. Pariſ. ap. Seb. et Gabr. Cramoiſy 4. 1653.

— *liber duodecimus* ibid. eod. Maitt. Annal. Ind. p. 329.

1654.

L'Opere di Virgilio Mantuano — commentate in lingua volgare Toſcana da Giov. Fabrini, da Carlo Malateſta et da Phil. Venuti — Nuovamente ſtampate e corrette in Venezia appreſſo li Guerigli f. 1654.

cf. Biblioth. Bunau. T. I. p. 301. Exhibentur ipſa poetae verba.

1657.

P. V. M. Opera, c. n. ſelectiſſ. variorum, opera Corn. Schreuelii. ap. Franc. Hackium 8. 1657.

Clauis anterioris Aeneidos, itinera Aeneae notis et tabulis referans, opera Ioſ. Seizii. Halae Sueuor. per Io. Reinhard 4. 1657.

1661.

Hackiana repetita ex a. 1657. 8. 1661.

1662.

P. Sebaſt. de Matienzo, Burgenſis, S. I. commentationes ſelectae ethicae et politicae in Virgilii Aeneid. Lugduni per Horat. Boiſſat et Ge. Remenſ. 4. 1662.

1663.

P. V. O. per Io. Ogiluium edita et ſculpturis aeneis adornata. Londini typis Th. Roycrofft f. 1663.

Volumen

Volumen magna impenſa, parua arte, curatum. Idem Ogiluius Anglicis verſibus redditum excudi fecerat Londini 8. 1650.

1664.

P. V. M. accurante Nic. Heinſio. Elzeu. 12. 1664.

Nobilis editio, e qua melior Virgilio demum lux affulſit.

P. V. M. cum ſcholiis Io. a Meyen. Frf. 8. 1664. (ex edit. 1629. 1616)

1666.

P. V. M. c. n. ſelectiſſ. variorum — opera Corn. Schreuelii. L. B. et Roterod. ex off. Hackiana 8. 1666.

1669.

P. V. M. c. n. Nic. Abrami S. I. et Farnabii. Pariſ. Io. Henault 12. 1669.

1671.

P. V. M. Opera accurante Nic. Heinſio. Ex off. Hackiana 16. 1671.

Vide 1664.

1674.

P. V. M. c. ſcholiis Io. Minellii. Roterod. 8. 1674.

Saepius abhinc recuſa 1694. 1697. 1700. 1703 etc.

1675.

P. V. M. Opera. interpretatione et notis illuſtrauit Carolus Ruaeus, in vſum Delphini. Par. 4. 1675.

P. V. M. Opera editio nouiſſ. ſumma cura recognita et multis mendis purgata. adiectae ſunt Tan. Fabri et nonnullorum aliorum notulae et emendationes. Salmuri. Iſ. et H. Desbordes 12. 1675.

1676.

P. V. M. Opera. Nic. Heinſius e membranis antiquiſſ. recenſuit. Amſt. ex off. Elzeu. 8. et 12. 1676.

1680.

1680.

P. V. M. Opera in tres Tomos diuiſa. c. n. integris Seruii, Philargyrii, nec non I. Pierii Var. lect. et ſelectiſſ. plerisque Comment. Donati, Probi, Namii, Sabini, Germani, Cerdae, Taubmanni et alior. Quibus acc. obſeruat. Iac. Emmeneſſii cum Indice Erythraei. L. B. et Amſt. ex off. Hack. 3 Voll. 8. 1680.

Abſoluta a Maſuicio. Expreſſus contextus ex Elzeuir. Nic. Heinſii 1676.

1682.

P. V. M. Ruaei editio altera. (emendata ex fide N. Heinſii) Pariſ. 4. 1682.

1686.

Ruaei editio recuſa Londini 8. 1686.

1688.

P. V. M Opera e Nic. Heinſii recenſ. recuſa. Elzeuir. 12. 1688.

1690.

Ruaei editio iterum recuſa Amſt. 4. 1690. item 1692.

1695.

Elzeuiriana e recenſ. N. Heinſii, recuſa Londini 1695.

Ruaeana recuſa Londini 4. 1695.

et III. Voll. Pariſiis 8. 1696.

1697.

Virgilii Opera ab ipſo primum edita, ſcil. Epigrammata, Poematia, fragmenta — cum Comm. et Obſſ. cumque paraphraſi italico metro concinnata ab Octauio Scarlatino. Bononiae. P. Maria de Montibus f. 1697.

1698.

Virgilii Opera. Io. Henr. Boeclerus quondam ex Mſ. Biblioth. Argent. recenſuit et annott. in quibus

bus Seruii Commentarii illuſtrantur, ſuppeditauit. Vlmae. Io. Wolfg. Beuerlin 8. 1698.

Digna editio, quae accuratius inſpiciatur. Memoratam vidi in Catal. B. R. Pariſ. *Poetes* n. 872.

Supplementum ad Aeneida, ſeu Aeneidos liber XIII. authore C. S. Villanoua. Pariſ. per Aubouyn 12. 1698.

1701 ad 1766.

P. V. M. Buc. Ge. Aen. ad optimorum exemplarium fidem recenſita per H. Laughton Cantabrigiae. Tonſon 4. mai. 1701.

Eadem 8. - 1702.

ex Emmeneſſiana expreſſa.

P. V. M. c. n. Chr. Iunckeri. Lipſ. 8. 1703.

Similes alias edd. praetermittimus.

P. V. M. Opera. Nic. Heinſius e membranis compluribus iisque antiquiſſimis recenſuit. Vltraiecti ap. Guil. van de Water 12. 1704.

Ex Heinſiana 1676 religioſe expreſſa, curante P. Burmanno, niſi quod lectionum nonnullarum, quas e cod. Mediceo Noriſius in Cenotaph. Piſ. adnotauerat ab Heinſio praetermiſſas, ratio habita eſt.

P. V. M. Opera ad meliorum codd. fidem emendata, cum argumentis lucidiſſimis. Vindocini (Vendome) Henr. Hyp. 12. 1706.

P. Virgilius Maro. Pariſiis apud Muſierium 12. 1707.

Editio *Ruaeana* recuſa Londini (ex ed. 1695) 1707.

P. V. M. Opera c. n. ſelectis Abrami, Farnabii, Iuvencii et aliorum, et omnium verborum indice. Rothomagi apud Lallemantium 1711.

(vide Par. 1669)

Ruaeana

Ruaeana recuſa Venet. 4. 1713.

P. V. M. Operum Editio noua ceteris omnibus emendatior. Pariſiis apud Io. Barbou. 4. et 12. 1714.

P. V. M. Londini ex off. Iac. Tonſon et Io. Watts 12. mai. 1715.

Per Mich. Maittairium, a quo Var. lect. ex edd. Ven. per Leon. Achatem 1472 et Mediol. 1474 praemiſſae ſunt.

P. V. M. per Guil. Binaldum cum accentibus. Dublin et Amſt. 12. 1716.

Editio *Catroeana.* 6 Voll. Par. 12. 1716.

P. V. M. Opera cum integris Comm. Seruii, Philargyrii, Pierii. Acc. Scaligeri et Lindenbrogii Notae ad Culicem, Cirin, Catalecta. Ad Cod. MS. Regium Pariſienſem recenſuit Pancratius Maſuicius II Tomis Leouardiae. Exc. Franc. Halma 4. 1717.

Satis obuia editio, ad Heinſianam expreſſa, de qua videnda P. Burmanni admonitio eiusdem editioni Virgilii praemiſſa, qui ad Emmeneſſii vel Schreuelii edd. excuſam eſſe contendit. Variae lectiones notabiliores poſt Erythraei indicem ex Cod. Pariſienſi (Regio) et Markiano (Parrhaſiano) ſubiectae ſunt.

Ruaeana recuſa Hagae Com. 8. 1723.

P. V. M. c. n. Var. Rothomagi 8. 1723.
forte ex 1711.

Ruaeana recuſa Lond. 8. 1727.

Catroeana. noua edit. Par. chez les Freres Barbou. 4 Voll. 8. 1729.

The Works of Virgil translated into Engliſh blank Verſe, with large explanatory Notes and critical Obſeruations by Ioſeph Trapp DD. 3 Voll. London. for I. Brotherton etc. 8. 1731.

Aeneis iam 1718 et 1729 II. Voll. excuſa fuerat. Bonus Trappius iudicii acumine et elegantia parum ſe commendat.

Maſuiciana

Maſuiciana repetita Venet. per Io. Bapt. Paſchalium 2 Voll. 4. 1736.

Veneta 1713 repetita Venet. 1737.

P. V. M. e recenſ. N. Heinſii. Patauii per Ioſ. Cominum 8. 1738.

Iuxta Heinſii Elzeu. ratione tamen habita Amſtelodamenſis 1704.

Ruaeana recuſa Londini 8. 1740.

Antiquiſſimi Virgiliani Codicis fragmenta et picturae ex Bibl. Vaticana etc. Romae f. 1741.

v. ſup. inter Codd.

P. Virgilii Maronis Codex antiquiſſimus — Mediceus editore P. Franc. Fogginio. Florentiae 4. 1741.

v. ſup. inter Codices.

P. V. ſtudio et opera T. Cooke. Londini 8. 1741.

item *a Stirling* ibid. eod.

P. V. M. Georgicorum libri IV. The Georgics of Virgil with an Engliſh Translation and Notes by Iohn Martyn, Prof. of Botany in the Univerſity of Cambridge. London for the Editor by R. Reily 4. 1741.

Splendida editio. Martinus VII. codices comparaſſe ſe memorat, de quibus v. ſup.

Les Oeuvres de Vergile traduites en françois, le texte vis à vis de la traduction avec des remarques par P. Fr. Guyot des Fontaines. Paris 4 Voll. par Mr. Cochin 8. 1743.

P. V. M. Buc. Ge. et Aen. Ex recenſ. Alex. Cuninghami Scoti, cuius emendationes ſubiiciuntur. Edimburgi apud G. Hamilton et I. Balfour 12. 1743.

Ex ſchedis eius et iis, quae ad marginem edit. Elzeu. 1676 alleuerat, poſt eius mortem vulgata. Variantes Lectiones ab aliis e Codd. notatas et edd. vett. 1470. 1472. 74 et 76 excuſſerat, e quibus pauca excerpta hic ſubiecta ſunt vna cum eius coniecturis, quae importune ſatis in contextum fere receptae ſunt.

P. V. M. Opera ad fidem optimorum librorum accurate recenſita. Gottingae ex off. Acad. A. van den Hoek 12. 1743.

P. V. Maro ex editione Nic. Heinſii et P. Burmanni. (praefatur P. Burmannus iunior) Amſt. ap. Iac. Wetſtenium 12. 1744.

P. V. editio a Hawkins curata. Dublini 8. 1745.

Editio P. Burmanni. 4 Voll. Amſtel. 4. 1746.

P. V. M. Georgicorum libri IV — with an Engliſh Translation and Notes by I. Martyn. The Second Edition (prorſus ſimilis primae) London printed by R. Reily for T. Osborne 8. 1746.

P. V. collatione Scriptorum Graecorum illuſtratus opera et induſtria Fuluii Vrſini. reuiſa ex Plantin. 1568 cum tribus opuſc. Lud. Caſp. Valkenaari Leouardiae ex off. Gul. Coulon 8. 1747.

P. V. M. Bucolicorum Eclogae decem. The Bucolicks of Virgil, with an Engliſh Translation and Notes by I. Martyn. London. printed by R. Reily for T. Osborne 4. 1749.

P. V. M. Buc. Ge. et A. illuſtrata, ornata et accuratiſſime impreſſa. (cum praeclaris figuris ex ant. monimentis expreſſis) T. I. II. Londini impenſis I. et P. Knapton et Gul. Sandby 8. mai. et in 12. 1750.

P. V. M. Opera ad P. Maſuicii editionem caſtigata T. I. II. Londini ap. Io. Brindley 8. 1753.

The Works of Virgil in Latin and Engliſh. The original Text correctly printed The Aeneis translated by Chp. Pitt, the Eclogues and Georgics with Notes by Ioſ. Warton. with ſeveral new Obſervations by Mr. Holdsworth, Spence and others. 4 Voll. London. Printed for R. Dodsley 8. 1753.

P. V. M.

P. V. M. Opera ex antiquis Monumentis illuſtrata, cura ſtudio et ſumtibus Henrice Iuſtice 3 Voll. quibus nunc Monumentorum doctam explanationem Saxii, Viri Cl. ſtudio acceſſuram eſſe audimus.

8. 1753. 1763.

P. V. M. Opera. T. I-III. *curis et ſtudio Stephani Andreae Philippe.* Lutetiae Pariſ. typis Ioſephi Barbou 8. 1754.

Codicem Mediceum ſequutus eſſe videri vult Philippus; etiam varietatem lectionis a viris doctis notatam et editiones diuerſas conquiſiuiſſe. Nec tamen vltra Emmeneſſum ac Maſuicium proceſſiſſe videtur. Ex hoc quidem variae lectiones, quas ſubiecit, plerumque deſcriptae ſunt.

P. V. M. Editio *Edimburgenſis* 2 Voll.

8. 1755.

P. V. M. Bucolica, Ge. et Aeneis. Birminghamiae. Typis Io. Baskerville 4. mai. 1757.

Splendidiſſimum opus et characterum peculiari nitore commendatiſſimum in charta laeuigata.

P. V. M. Buc. Ge. et Aeneis ex Cod. Mediceo-Laurentiano deſcripta, ab Ant. Ambrogi Florentino, S. I. italico verſu reddita, adnotationibus atque var. lect. et antiquiſſimi Cod. Vaticani figuris pluribusque aliis veterum monumentis aere inciſis et Cl. Virorum diſſertationibus illuſtrata III Tomis. Romae. Exc. Io. Zempel Venantii Monaldini ſumtibus f. 1763. 1764 et 1765.

Ambrogius Virgilii poemata italicis verſibus expreſſa iam 1758 — 1762 Romae 4 Voll. vulgauerat, et hic forte ſubſiſtere debuerat; rei enim criticae parum peritus magnis ſumtibus valde inutilem ſplendidae editionis molem emiſit.

* * *

Verſiones Virgilii variarum linguarum varias commemorare nec otii nec conſilii noſtri eſt. De Gallicis conſuli poteſt Abb. Goujetus *Bibliotheque Françoiſe* Vol. V. chap. 4. et *Catalogue des Livres imprimés de la Biblioth. du Roi. Poetes* n. 922 ſqq. de Italicis *Quadrio della Storia e Ragione d' ogni Poeſia* et *Fontanini Bibliotheca dell' Eloquenza Italiana con le Annotazioni dell' Apoſtolo Zeno* cap. V. it. *Catalogo della Libreria Capponi* p. 389 ſqq. Omnino, vt iam ſupra profeſſi ſumus, in recentioribus editionibus recenſendis noluimus nimis diligentes eſſe.

DE VITA VIRGILII.

De Vita Virgilii multi tradidere, ita tamen, vt aut veterum Grammaticorum commenta, tamquam certae et exploratae fidei, ſequerentur, aut iis relictis nouas ariolationes et coniecturas ita proponerent, quaſi res ita geſtas narrarent. Non quidem id agimus, vt eorum cenſuram nunc ſuſcipiamus, neque nobis ad omnes eos, qui ſiue in ſcriptorum veterum recenſu ſiue proprio quodam conſilio Virgilii vitam ſcripſerunt, euoluendos ſatis otii ſuppetit, ſi tamen eos, qui poſt Ruaeum ac Baylium * nugas ſub Donati, Probi ac Seruii nomine venditas, reiecere, in primis Martinum, Wartonum, Cruſium ** excutias, multa paſſim commemorari videas, quae cum coniecturae loco a viris nonnullis doctis olim propoſita fuiſſent, nunc ſine vlla dubitatione tamquam antiqui alicuius ſcriptoris fide et auctoritate ſuffulta exhibeantur. Cum de tanto poeta etiam ea, quae aut moleſta aut nulla fide tradantur, cognoſcere non iniucundum ſit, modo ſatis conſtet, quo loco et exiſtimatione vnaquaeque narratio habenda ſit, eam quidem, quae ſub Donati nomine circumfertur, Vitam Virgilii omitti recte poſſe non putauimus; itaque ei annotationes ſubiecimus, in quibus

* In Dictionaire Art. *Virgile.*

** *Martyn* Life of Virgil praef. Edit. Bucolicor. *Warton* in eleganti Edit. Virgilii cum verſ. Angl. *Cruſius* Lives of the Roman Poets. T. I.

quibus partim firmarentur, quae cum rerum fide tradi viderentur, partim incerta, falſa et inſulſa vel verbo notarentur. Subiicere conſtitueramus Vitam Virgilii a Ruaeo per annos ſuos diſtributam. Quum tamen multa in ea ieiune tradi, multa parum acute coniectari, plurima praeteriri, eorumque loco aliena attexi videremus, maluimus nouam vitam ad eandem fere rationem conficere, in qua omnia ea breuiter indicata eſſent, quae ad hiſtoriam ſiue vitae ſiue rerum, quoties poeta ad ſua tempora reſpexit, accuratius cognoſcendam facere poſſent. Itaque ſub vnoquoque anno primum res publice geſtas ponimus, tum ea ſubiungimus, quae, ſiue in vita Virgilii, ſiue in eius carminibus, aliquo modo cum illis coniuncta ſunt.

TIB.

TIB. CLAVDII DONATI
AD
TIB. CLAVDIANVM MAXIMVM
DONATIANVM FILIVM,
DE
P. VIRGILII MARONIS VITA.

CAPVT I.

Publ. Virgilius Maro parentibus modicis fuit, et praecipue patre Marone, quem quidam opificem figulum, plures Magii cuiuſdam, viatoris, initio mercenarium, mox ob induſtriam ge- 1

Doctine huius Grammatici, cuius nomen prae ſe fert, foetus ſit haec vita, nec ne, dubitatum eſt a viris doctis, cum tot ineptiis illa referta ſit. Quamquam autem mature ſatis ineptire coepere Grammatici, et Donatus hic poſt Aelium Donatum, Hieronymi praeceptorem, vixit, non tamen haec narratio, nec, qualis eſt, ab homine docto proficiſci potuit, nec tota ab aliquo plane indocto. Equidem ita ſentio, fundum huius narrationis deberi Donato, mox tamen eam, cum paſſim transſcriberetur, modo a grammaticis, modo a librariis monachis, quorum nouam quisque narratiunculam, quam fando acceperat, exemplari ſuo intexeret, ita eſſe interpolatam, vt nunc in tali farragine dici vix poſſit, quid Donati fide prodatur, nec ne. Quae res vel ex eo manifeſta ſit, quod nullus facile eſt codex, in quo non vita haec modo plenius, modo contractius perſcripta legatur. Ex his viri docti, qui primi Virgilium edidere, talem nobis Donatum hunc videntur concinnaſſe, qualem nunc habemus. A Daniele multo emendatior ille fuit excuſus, multa etiam emendata I. Fr. Gronouii acumine, qui et plus, quam par erat, operae in eo poſuit, vt ex dicendi genere et conſuetudine Ger. Voſſii ad Velleium ſententiam firmaret, a Suetonio fundamentum huius narrationis eſſe iactum, cui deinde alii Grammatici ſua commenta ſuperſtruerent. Scilicet Suetonius etiam Virgilii noſtri Vitam ſcripſiſſe exiſtimatur. Fuit etiam talis Vita Seruii nomine venditata, ad quam in Seru. Comment. pr. ad Eclogas § 24 prouocatur, quam tamen non eandem eſſe puto cum illa, quae in Danielis Editione, et hinc in aliis ſub Seruii nomine circumfertur. Habemus aliam, quae Probo tribuitur. Sed nulla eſt, in qua non interpolatricem aut mutilatricem manum foede graſſantem agnoſcas. Quae alii de Donati opere iudicarint, vide in iis, qui a Burmanno V. Cl. ad Anthologiam lat. T. I. p. 369 laudantur. Mihi quidem ſortem magnorum virorum et fortunam ſaepe mirari ſubiit, quorum nomen ad multam poſteritatem propagatum, ita vt dignus tanto ingenio aut tanta virtute immortalitatis fructus iis tandem, qui meriti eſſent, contingere videretur, iis tamen temporibus, cum genus humanum grauibus ſuperſtitionibus captum erat, tantum ſaepe ſordium ex contagione ſaeculi contraxit, vt omnis illa nominis celebritas ad inepta rerum

nerum, tradiderunt: quem cum agricolationi, reique ruſticae et gregibus praefeciſſet ſocer, ſiluis coemundis et apibus cu-
2 *randis reculam auxit. Natus eſt Cn. Pompeio Magno, M. Licinio Craſſo primum Coſſ. Iduum Octobrium die, in pago, qui*
3 *Andes dicitur, qui eſt a Mantua non procul. Praegnans eo mater ſomniauit Maia, enixam ſe laureum ramum, quem contacta terra confeſtim cerneret coaluiſſe, et excreuiſſe illico in ſpeciem maturae arboris, refertae variis pomis et floribus: ac ſequenti luce cum marito rus propinquum petens, ex itinere di-*
4 *vertit, atque in ſubiecta foſſa partu leuata eſt. Ferunt infantem, vt fuit editus, nec vagiſſe, et adeo miti vultu fuiſſe, vt haut dubiam ſpem proſperioris genituræ iam tum indicaret.*

Et

miracula, monſtra ac portenta revocaretur. In Virgilii memoriam fabulis abſurdis contaminandam omnes monachorum tribus conſpiraſſe videntur, qui, cum ſanctorum ſuorum virorum memoriam tot pudendis et ſtultis miraculorum narrationibus foedarent, quid mirum, ſi in poetae Romani laudibus adornandis nec minus miracula, omina, prodigia et reliquam huius generis τερατολογίαν ad taedium vſque congeſſerunt.

§ 1. *quem quidam — auxit.* Poſſunt haec ab interpolatore inſerta videri. Figulum patrem facit etiam Phocas v. 6.

Magii cuiusdam, viatoris. Magii, qui auus Virgilii maternus fuiſſe traditur, nomen cum ceteris ineptiis malae haud dubie ſcripturae in nomine matris *Magae* et *Magiae* pro *Maiae* debetur. Secundum hoc auus maternus *Maius* dictus eſſe potuit. Mater, quae Probo *Polla*, Phocae v. 11 *Polla, Magii non infima proles*, dicitur, alii viro aliquando nupta eſſe debuit, cum infra § 56 *Valerius Proculus ex alio patre frater* Virgilii memoretur, quem is heredem ſcripſerat. Neque ea, quae de magicis poetae artibus ex Elinandi monachi (mortuus is eſt circa 1227) Chronic. lib. XXVI narrat Vincent. Bellouac. Specul. hiſt. lib. VII. c. 61. et auctor Append. ad Vitam S. Gulielmi in Actis SS. T. V. Iun. p. 125 aliam originem, quam modo memoratam nominis ſcripturam habuiſſe videntur. Acceſſit forte, quod monachi ex Ecloga VIII inprimis verſſ. 96 ſqq. ſacra magica meminerant. Copioſe ea de re egit Naudeus, *Apologie des grands hommes ſoupçonnés de Magie* ch. XXI. et Baylius *Dictionaire*, voc. *Virgile* litt. J.

Siluis coemundis. conducendis et redimendis mancipem, vt qui pecua paſcebant. Sic iam Gronou.

§ 3. Quae hic ad fin. § 5 forte ex interpolatione, de praeſagiis, quorum pleraque e narrationibus de magnorum virorum, vt Cyri, Romuli, natalibus adumbrata, nonnulla ex ipſo Virgilii nomine ducta ſunt, memorantur, tantum non omnia Grammaticorum ſomniis ſunt accenſenda. Auget etiam ea Phocas Grammaticus in Vita Virgilii v. 13 — 40. Poetica ſuauitate haec condierunt Iou. Pontanus Vraniae lib. II. p. 2968. Opp. T. IV. Politianus in Manto, digno carmine, quod cum ipſa Maronis lectione coniungatur.

§ 4. *proſperioris geniturae.* felicis ortus, proſperi fati, benigni horoſcopi, vt ea vox Suetonio Aug. 94. Calig. 57. Vitell. 3. Veſpaſ. 25. Tit. 9. Ita Gronou.

§ 5. *Et*

Et acceſſit aliud praeſagium. Siquidem virga populea, more regio- 5
nis in puerperiis eodem ſtatim loco depacta, ita breui coaluit, vt
multo ante ſatas populos adaequarit. Quae arbor Virgilii ex
eo dicta atque conſecrata eſt; ſumma grauidarum et fetarum re-
ligione, ſuſcipientium ibi et ſoluentium vota.

II. *Initio aetatis, id eſt, vſque ad ſeptimum annum,* 6
Cremonae egit: et XV anno virilem togam cepit, illis Conſuli-
bus iterum, quibus natus erat. Eueniitque, vt eo ipſo die Lu-
cretius poeta diſcederet. Sed Virgilius Cremona Mediolanum, 7
et inde paullo poſt Neapolim tranſiit. Vbi cum litteris et Grae-
cis et Latinis vehementiſſimam operam dediſſet, tandem omni
cura omnique ſtudio induiſit medicinae et mathematicae.

§ 5. *Et acceſſit aliud praeſagium.* Et aut delendum, aut *Acceſſit et* legendum eſſe, Gronou. monet. Hoc praeſagium e Sueton. Aug. c. 94 ſub f. adumbratum eſſe videtur. *Apud Mundam Diuus Iulius* etc.

§ 6. *Initio aetatis.* Ioſ. Scaliger ad Euſeb. Chron. p. 156 ex Hieronymo ita emendat: *Initia aetatis, id eſt a XIV vſque ad ſedecimum annum Cremonae egit, et XVII anno virilem togam ſumſit.* cf. inf. Vitam ad V. C. 696. Mihi verba *id eſt vſque ad ſeptimum annum* a ſeriore manu adiecta eſſe videntur; et deſunt ſane in aliis, in quibus ita haec exhibentur: *Initia aetatis Cremonae egit vſque ad virilem togam, quam XVII anno natali ſuo accepit, iisdem illis Coſſ. iterum, quibus erat natus.* Vnde ſatis apparet, primitus haec tantum a Donato dictata fuiſſe: *Initia aetatis Cremonae egit, vſque ad virilem togam.*

virilem togam. cf. inf. Vitam ad V. C. 699.

euenitque vt eo ipſo die Lucretius poeta diſcederet. hoc reiicit Giſanius in Lucretii Vita, quia ſcilicet Idem annum 701 Lucretii morti aſſignat, ſed de coniectura, quam nullo argumento probatam video; nec tamen iis, quae hic leguntur, ſatis fidem habeo, cum ea ipſa emblematis ſpeciem prae ſe ferant.

§ 7. *et inde paullo poſt Neapolim tranſiit.* Aliter Hieronymus Chron. Euſeb. v. inf. Vitam ad V. C. 701.

litteris Graecis. Parthenio quidem praeceptore, *quo Grammatico in Graecis Virgilius vſus eſt.* Macrob. Sat. V, 17. Fuit is poeta, cuius liber amatoriarum narrationum ſupereſt. Expreſſit ex eius carminibus verſus nonnullos Virgilius, vt Macrob. ibid. et Gellius IX, 9. XIII, 26 obſeruant. Et Fabricius Bibl. Gr. Vol. II. p. 677 ex Voſſio memorat, in bibliothecae Ambroſianae codice Moreto Virgilii adſcripta eſſe haec verba: *Parthenius Moretum ſcripſit in Graeco, quem Virgilius imitatus eſt.*

De *Syrone* magiſtro v. inf. ad § 79. Ioſ. Scaliger ad Catalecta Virgilii, in Cirin pr. et Heinſius de Satyra Horat. lib. II. p. 98 etiam a *Catio* Inſubro philoſophiae Epicureae guſtum accepiſſe volunt; coniectura ex eo ducta, quod hic M. Catius Miltiades Inſuber, et ex Epicuri ſecta philoſophus, eo tempore Mediolani vixit. Meminere eius Cic. ad Diu. XV, 16 et 19. Horat. Sat. II, 4. pr. Sed vide Baylium *Diction.* h. v. Maſſon. Vita Horat. p. 28. *M. Furium Bibaculum* oratorem et poetam, cuius verſus aliquot Sueton. recitat Ill. Grammat.

8 III. *Quibus rebus cum ante alios eruditior peritiorque*
eſſet, ſe in Vrbem contulit, ſtatimque, magiſtri ſtabuli equorum
Auguſti amicitiam nactus, multos variosque morbos incidentes
9 *equis curauit. At ille in mercedem ſingulis diebus panes Vir-*
10 *gilio, vt vni ex ſtabulariis, dari iuſſit. Interea a Crotoniatis*
pullus equi, mirae pulchritudinis, Caeſari dono fuit miſſus: qui
omnium iudicio ſpem portendebat virtutis et celeritatis immen-
ſae. Hunc cum adſpexiſſet Maro, magiſtro ſtabuli dixit, na-
tum eſſe ex morboſa equa, et nec viribus valiturum, nec celeri-
tate: idque verum fuiſſe inuentum eſt. Quod cum magiſter
ſtabuli Auguſto recitaſſet, duplicari ipſi in mercedem panes iuſ-
11 *ſit. Cum item ex Hiſpania Auguſto canes dono mitterentur, et*
parentes eorum dixit Virgilius, et animum, celeritatemque
futuram. Quo cognito, mandat iterum Virgilio panes dupli-
cari.

12 IIII. *Dubitauit Auguſtus, Octauiine filius eſſet, an alte-*
rius: idque Maronem aperire poſſe arbitratus eſt, quia canum
13 *et equi naturam parentesque cognorat. Amotis igitur omni-*
bus arbitris, illum in penitiorem partem domus vocat, et
ſolum rogat, an ſciat quiſnam eſſet, et quam ad felicitan-
14 *dos homines facultatem haberet.* Noui, *inquit Maro*, te, Cae-
ſar Auguſte, et ferme aequam cum Dis immortalibus poteſta-
tem habere, vt, quem vis, felicem facias. Eo animo ſum, *re-*
ſpondit Caeſar, vt, ſi verum pro rogatu dixeris, beatum te
felicemque reddam. Vtinam, *ait Maro*, interroganti tibi
15 vera dicere queam! *Tunc Auguſtus*: Putant alii me natum
Octauio: quidam ſuſpicantur alio me genitum viro. *Maro*
ſubridens, Facile, *inquit*, ſi impune licenterque quae ſentio
loqui iubes, id dicam. *Affirmat Caeſar iureiurando*, *nullum*
eius dictum aegre laturum, immo non niſi donatum ab eo diſceſ-
16 *ſurum. Ad haec oculos oculis Auguſti infigens Maro*, Facilius,
ait,

mat. 11. inter Virgilii et Vari magiſtros retulere alii. v. Ariſii Cremona litterata T. I. p. 17. 28. Legerant nimirum in Hieronymi Chron. Euſeb. ad Olymp. 169, 3. (V. C. 652) *M. Furius poeta cognomento Bibaculus Cremonae naſcitur.* In Gudiano Codice Guelpherb. bibliothecae Vita Virgilii erat praefixa, in qua poeta apud *Epidium* oratorem cum Caeſare Auguſto ſtuduiſſe memoratur. Sane Epidius Antonium et Auguſtum docuiſſe ap. Sueton. traditur de Rhetor. IV.

De *Baliſta* e Phoca v. inf. ad § 28.

§ 8 — 18. Vnde ineptiſſima narratio profluxerit, nondum aſſequi potui. Eius vanitatem iam perſpexere alii viri docti v. Ruaeum Vita Virg. a. 713. Martyn *Life of Virgil* p. XXXI — XXXIII.

§ 19. De

ait, in ceteris animalibus qualitates parentum a mathemati-
cis et philoſophis cognoſci poſſunt; in homine nequaquam
poſſibile eſt; ſed de te coniecturam habeo ſimilem veri, vt
quid exercuerit pater tuus, ſcire poſſim. *Attente exſpectabat* 17
Auguſtus quidnam diceret. At ille: Quantum ego rem intel-
ligere poſſum, piſtoris filius es, *inquit. Obſtupuerat Caeſar,*
et ſtatim, quo id pacto fieri potuerit, animo voluebat. Inter-
rumpens Virgilius: Audi, *inquit*, quo pacto id coniicio: Cum
quaedam enuntiarim praedixerimque, quae intelligi ſcirique
non niſi ab eruditiſſimis ſummiſque viris potuiſſent: tu,
Princeps orbis, item et item panes in mercedem dari iuſſiſti:
quod quidem aut piſtoris, aut nati piſtore, officium erat.
Placuit Caeſari facetia. At deinceps, *inquit Caeſar*, non a 18
piſtore, ſed a rege magnanimo dona feres: *illumque plurimi*
fecit, et Pollioni commendauit.
V. *Corpore et ſtatura fuit grandi, aquilo colore, fa-* 19
cie ruſticana, valetudine varia. Nam plerumque ab ſtomacho,
et faucibus, ac dolore capitis, laborabat: ſanguinem etiam ſae-
pius reiecit: cibi vinique minimi. Fama eſt, eum libidinis pro- 20
nioris

§ 19. De Virgilii imagine, ſi recte meminimus, Chriſtius olim egit in Diſſ. de poetarum imaginibus. Caput Virgilii e gemma Vrſini notiſſimum eſt; ſed et paſſim eius vultus cum in gemmis, vt in Lipperti, ingenioſiſſimi et optimi viri, Dactyliotheca, tum in marmore, vt in Muſeo Capitol. I, 2 tum in codice Vaticano, ante Eclogam II et VI expreſſos videas. Quos tamen omnes Virgilii veram ſpeciem exhibere, cum Spencio Polymet. p. 325 dubito. Mihi quidem artificum manus imagines, quas paſſim in bibliothecis et muſeis, etiam in larariis, vt Alex. Severus teſte Lampridio Virgilium in larario habuit, docti viri habebant, ſequutae eſſe videntur.

corpore et ſtatura fuit grandi. Sub Muſaei perſona ſuam expreſſiſſe videtur poeta, iudice Wartono, in Aen. VI, 666 *Muſaeum ante omnes, medium nam plurima turba Hunc habet atque humeris exſtantem ſuſpicit altis.*

facie ruſticana. Hoc fecit forte, vt Horatii locum Sat. I, 3, 29 ſq. ad Virgilium referrent, vbi: *rideri poſſit, eo quod Ruſticius tonſo toga defluit et male laxus In pede calceus haeret.* Ita et *toruum Maronem* ap. Statium Silu. V, 3, 63 accipiebant, vbi de carminum ſeueriore argumento agitur. Auertere labem hanc ruſticitatis a poeta laborat Spencius in Polymeti p. 325.

ab ſtomacho. Confirmes ex Horatio Sat. I, 5, 48. 49. *Luſum it Maecenas, dormitum ego Virgiliusque; Namque pila lippis inimicum et ludere crudis.* vbi Schol. Cruquii: *ſe ait lippum, Virgilium autem crudum; laborabat enim ſtomachi cruditate, quod cibum ingeſtum difficulter concoqueret.*

et faucibus. forte hoc ex iis, quae inf. § 42 memorantur, petitum.

§ 20. *Fama eſt* — Poterat tota haec macula ab nugacibus Grammaticis Virgilii memoriae adſperſa

nioris in pueros fuiſſe. Sed boni ita eum pueros amaſſe putauerunt, vt Socrates Alcibiadem, et Plato ſuos pueros. Verum inter omnes maxime dilexit Cebetem et Alexandrum, quem ſecunda Bucolicorum Ecloga Alexin appellat: donatum ſibi ab Aſinio Pollione. Vtrumque non ineruditum dimiſit: Alexan-
21 *drum grammaticum, Cebetem vero et poetam. Vulgatum eſt, conſueuiſſe eum cum Plotia Hieria. Sed Aſconius Pedianus affirmat,*

ſa videri ex iniquiore Eclogae II interpretatione, v. Argum. Ecl. II. niſi Martialis et Apuleii locis mox laudandis paullo moleſtiorem auctoritatem haberemus. Nec minus ſuſpicionem mouet Propertii locus lib. II El. 34. 73. vbi ad Virgilium reſpicitur: *Felix, intactum Corydon qui tentat Alexin Agricolae domini carpere delicias!* Verecundiam Virgilii cum magna ingenii et doctrinae copia defendit amiciſſ. Klotzius in diſputatione, quam vide in Opuſc. Defendit etiam Martinus ad Ge. IV, 520 et Baylius Diction. v. Virgile [A.] Vt tamen accuratius hac de re cognoſcere poſſit lector, ſubiiciemus reuocatas ad certa capita calumnias. Et *Alexin* quidem ſeu Alexandrum, vero nomine, ab poeta adamatum fuiſſe vulgatiſſima fama eſt, quem alii a Maecenate alii a Pollione dono ei datum eſſe memorant. Fuere adeo, qui Caeſaris Octauiani puerum fuiſſe traderent. Apud Martialem VIII, 56 loco ſatis noto de Maecenatis in eum liberalitate, ſubiicitur: *Tu licet et noſtrum, dixit, Alexin ames. Adſtabat domini menſis pulcherrimus ille, Marmorea fundens nigra Falerna manu, Et libata dabat roſeis carcheſia labris, Quae poterant ipſum ſollicitare Iovem. Excidit attonito pinguis Galatea poetae, Theſtylis et rubras meſſibus vſta genas. Protinus Italiam concepit et arma virumque, Qui modo vix culicem fleuerat ore rudi.* Idem eo reſpexit lib. V, 16, 12. *Sed non hac veteres contenti laude fuerunt, Cum minimum vati munus Alexis erat.* Atque hanc famam multi ſequuntur. Alteram de Aſinio Pollione, huius liberalitatis auctore, quam Donatus hic et inf. § 37 et Seruius ad Ecl. II, 1 retinet, Apuleius iam amplexus eſt in Apolog. I, § 13 *Quanto modeſtius Mantuanus poeta, qui — puerum amici ſui Pollionis bucolico ludicro laudans, et abſtinens nominum, ſeſe quidem Corydonem, puerum vero Alexin, vocat.* In Seruianis ad Ecl. II, 1 ab aliis Caeſaris puer fuiſſe Alexis traditur. At ad eandem Eclogam v. 15, ad Donati fere fidem, *Tres dicitur amaſſe Virgilius, Alexandrum, quem donauit ei Pollio, et Cebetem puerum, cum Leria puella,* (Aleria Plotia) *quos a Maecenate dicitur accepiſſe.* Singulare eſt, quod in Seruianis ad Ecl. V, 89 legitur, ad verſum: *Non tulit Antigenes: Aut paſtorem quendam pulcherrimum dicit, aut choraulam ſignificat, quem legimus admodum a Virgilio fuiſſe adamatum.* Choraules debuit eſſe puer aliquis chori cantibus tibia accinere ſolitus; de quo hominum genere v. Scalig. Animaduerſ. ad Euſeb. p. 169. 170.

non ineruditum dimiſit. Hoc *dimiſit* tollendum cenſet Gronou.

§ 21. *Plotia Hieria.* al. *Plotia Aleria.* Alia narratio eſt ap. Seru. ad Ecl. III, 20 *Varus, tragoediarum ſcriptor, habuit vxorem litteratiſſimam, cum qua Virgilius adulterium ſolebat committere; cui etiam dedit ſcriptam tragoediam, quam illa marito dedit tamquam a ſe ſcriptam. Hanc recitauit pro ſua Varus, quam rem Virgilius dicit per allegoriam*

v. 15.

firmat, ipſam poſtea maiorem natu narrare ſolitam, inuitatum
quidem a Vario ad communionem ſui, verum pertinaciſſime re-
cuſaſſe. Cetera ſane vita, et ore et animo tam probum fuiſſe 22
conſtat, vt Neapoli Parthenias vulgo appellaretur: ac, ſi quan-
do Romae, quo rariſſime commeabat, viſeretur in publico, ſe-
ctantes demonſtrantesque ſe ſubterfugere ſolitum in proximum
tectum. Bona autem cuiuſdam exſulantis offerente Auguſto, 23
non ſuſtinuit accipere.
VI. *Poſſedit prope centies ſeſtertium, ex liberalita-* 24
tibus amicorum, habuitque domum Romae in Eſquiliis
iuxta hortos Maecenatis: quamquam ſeceſſu Campaniae Sici-
liaeque plurimum vteretur. Quaecumque ab Auguſto peteret,
repulſam nunquam habuit. Parentibus quotannis aurum ad 25
abundantem alitum mittebat, quos iam grandis amiſit: ex qui-
bus.

v. 15 ſqq. Non ego te vidi. Nimirum de Thyeſte L. Varii loquitur; de qua fabula v. ad § 30.

Aſconius Pedianus, forte in libro *contra obtrectatores Virgilii* v. inf. § 64.

§ 22. *vt Neapoli Parthenias vulgo appellaretur.* Non Grammatici modo, verum etiam Auſonius ita tradit in Centone nupt. ad f. *Quid etiam Partheniam dictum cauſſa pudoris, qui VIII. Aen. cum deſcriberet coitum Veneris atque Vulcani, αἰσχροσεμνίαν decenter immiſcuit.* Nomen hoc et tota de pudore poetae narratio ex ſolo *Virgilii* nomine conficta eſſe videtur, quaſi a *virgine* ductum eſſet. Hinc a *πάρθενος Parthenias.* Vidit hoc etiam Huetius Quaeſt. Alnet. lib. II. c. 15. cf. Bayl. Diction. voc. *Virgile* A. B. Potuit etiam alterum Neapolis nomen *Parthenope* Ge. IV, 564 homines male feriatos ad hoc commentum adducere. cf. Fabrum ad Iuſtin. III, 4. Ceterum quantum monachi in Virgilii nomine interpretando ineptierint, dici vix poteſt. Vnum hic adferemus exemplum. In Codice Gudiano inter alia ſomnia legitur: Publius *dictus Virgilius a* pollice magno, *quem habebat; vt* Virgilius *dictus eſt a* virga lauri. *Siue,* Populi et Publii *dicebantur apud antiquos quaſi* puppi *et* pupilli *vel orfani.* — Maro *dictus eſt a* mare. *Sicut enim mare abundat aqua, ita et ipſi affluebat ſapientia plus ceteris poetis.*

§ 24. *centies HS.* Sunt 80,729 l. 3 s. 4 d. ſecundum Arbuthnotii computationem *Tables of anc. Coins* p. 115. h. e. ad noſtros numos 484,374 thaleri. Gronov. in notis ſuis inf. ad § 56. 250,000 thaleros ex centies HS. conficiebat. Recte itaque Iuuenalis VII, 66 ſqq. *Magnae mentis opus nec de lodice paranda Attonitae, currus et equos faciesque deorum Adſpicere, et qualis Rutulum confundat Erinnys. Nam ſi* Virgilio puer et tolerabile deeſſet Hoſpitium, *caderent omnes a crinibus hydri.* Debuit autem fortunam ſuam Maecenati, vt vel ex Martiale apparet lib. VIII, 56 *Riſit Tuſcus eques paupertatemque malignam Reppulit etc.*

ſeceſſu Campaniae h. in villa ſua. habuit vtique villam in agro Campano, non longe a Nola, vt ex narratione apud Gellium VII, 20 de contentione cum Nolanis de aqua in propinquum Virgilii rus ducenda colligas.

§ 25. *Flaccum, cuius exitum ſub nomine Daphnidis deflet.* Eadem Seru. ad Ecl. IV, 1 et 20. vbi et Philar-

bus patrem oculis captum, et duos fratres germanos, Silonem
impuberem, Flaccum iam adultum, cuius exitum ſub nomine
26 *Daphnidis deflet. Inter cetera ſtudia, vt ſupra diximus, me-*
dicinae qaoque, ac maxime mathematicae, operam dedit. Egit
27 *et cauſſam vnam omnino, nec amplius quam ſemel. Sermone*
tardiſſimum, ac pene indocto ſimilem fuiſſe, Meliſſus tradit.
28 VII. *Poeticam puer adhuc auſpicatus, in Baliſtam, ludi*
gladiatorii magiſtrum, ob infamiam latrociniorum coopertum
lapidibus, diſtichon fecit:

Monte ſub hoc lapidum tegitur Baliſta ſepultus:
Nocte, die, tutum carpe viator iter.

Deinde Catalecton, et Moretum, et Priapeia, et Epigrammata, et

Philargyr. it. Epigr. CCII. libri II. Anthologiae Lat.

§ 27. *Meliſſus.* Eſt is C. Meliſſus, Spoletinus, Maecenatis libertus, de quo v. Sueton. de illuſtr. Grammat. 21. Scripſit fabulas togatas, vnde Ouid. ex P. IV, 16, 30. *Et tua cum ſocco Muſa, Meliſſe, levis* vbi v. Heinſ.

§ 28. *ludi gladiatorii magiſtrum.* lege *ludi litteratorii,* ſi Phocas Grammaticus audiendus, in verſibus de Vita Virgilii v. 41 ſqq. Secundum hunc Baliſta Virgilii magiſter in elementis grammaticis fuerat. A Donato tamen, certe a prima manu, fuiſſe videtur *ludi magiſtrum,* vt iam in Ed. Ven. 1472 et in aliis, vt Danielis, edd. legitur. Vidit hoc Cl. Burmannnus ad Antholog. lat. T. I. p. 367.

Catalecton — Nomen iam ap. Auſonium occurrit in Idyll. XII. quod Technopaegnion inſcriptum. Collectioni alicui praefixum eſſe debuit. v. Epigr. 182. lib. II. Antholog. Lat. De iuuenilibus Virgilii poematibus poſt virorum doctorum, etiam Ruaei Vita Virgilii ad a. 696 diſputationes, iudicium noſtrum ferre, ad ea tempora ſuperſedemus, cum aliquando minora Virgilii carmina et Catalecta noſtrae forte Virgilii editioni ſubiungere dabitur. Interea haec monere ſufficiat: Fuiſſe aliquando Cirin et Culicem inſcripta carmina, Virgilii paſſim habita; Martialis XIV, 185 *Accipe facundi Culicem, ſtudioſe, Maronis.* et VIII, epigr. 56, 19. 20 *Protinus Italiam concepit et arma virumque, Qui modo vix culicem fleuerat ore rudi.* Sueton. in Vita Lucani: *vt — ſua cum Virgilio comparans, auſus ſit dicere:* et quantum mihi reſtat ad Culicem? Statius Silu. II, 7, 74 de Lucano: *Haec primo iuuenis canes ſub aeuo Ante annos Culicis Maroniani.* Enimuero Culex ille Virgilii videtur intercidiſſe, et is, quem habemus, a Grammatico ſuppoſitus eius nomini eſſe. *Cirin* Cornelio Gallo vindicatum iuit Iuſt. Fontaninus hiſt. litt. Aquilei. lib. I. c. 2. p. 32 ſqq. Quod ad Epigrammata, inprimis in Priapum, attinet, luſiſſe poetam huiusmodi quaedam dubitare nos non ſinit Plinius Epp. V, 3. Nam ad maius aliquid quam eclogarum luſum ſpectaſſe videtur, dum Virgilium inter eos memorat, qui paullo laſciuiora carmina condiderint: quamquam alteram ſententiam Ouidii verbis tueri poſſis Triſt. II, 537 qui, dum Virgilii exemplo ſe tuetur, non niſi Bucolica nominat: *Phyllidis hic idem teneroſque Amaryllidis ignes Bucolicis iuuenis luſerat ante modis. Aetnam* Cornelii Seueri eſſe, *Diras* Valerii Catonis, a nemine facile nunc

et Diras, et Culicem, cum eſſet annorum quindecim. *Cuius materia talis eſt: Paſtor fatigatus aeſtu cum ſub arbore obdormiſſet, et ſerpens ad illum proreperet, e palude culex prouolauit, atque inter duo tempora aculeum fixit paſtori. At ille continuo culicem contriuit, et viſum ſerpentem interemit, ac ſepulcrum culici ſtatuit, et diſtichon fecit:* 29

Parue culex, pecudum cuſtos tibi tale merenti
Funeris officium vitae pro munere reddit.

VIII. *Scripſit etiam, de qua ambigitur, Aetnam.* *Et mox, cum res Romanas inchoaſſet, offenſus materia et nominum aſperitate, ad Bucolica tranſiit: maxime vt Aſinium Pollionem,* 30

Alphenum

nunc dubitatur. *Moretum* et *Copam* cum aliis ad ſeriora et horridiora ingenia referre non veremur. Mos enim ille vulgatiſſimus ſiue Grammaticorum ſiue librariorum fuit, vt ſiue ἀδέσποτα, ſiue minora ſcripta clariſſimo cuique ſcriptori adſcriberent, ſaepe etiam in calce vacuis chartis illita carmina ad maioris carminis auctorem confidenter referrent. Ex *Epiſtolis* Virgilii ad Auguſtum duo loca memorat Macrob. Sat. I, 24 quamquam *Virgilium illa felicitas ingenii in oratione ſoluta reliquit,* Senecae iudicio Exc. Controv. lib. III. Auguſti epiſtolas ad Virgilium laudat auctor Dialogi de Oratore c. 13 et Claudianus Epiſt. ad Olybr. (n. XLI.) v. 23 *Dignatus tenui Caeſar ſcripſiſſe Maroni.* Ceterum non pigebit locum ex Vincent. Bellouac. Spec. hiſt. VII, 62 adſcribere, vbi, poſtquam ex eo, quod *paſcua, rura, duces* tantum ceciniſſe memoratur Virgilius, colligit: *proinde Virgilius de Culice, et Virgilius de Aetna, quos Aurelianenſes ad oſtentationem et iactantiam circumferunt, inter auctores apocryphos ſeparandi ſint.*

§ 29. *Cuius materia talis eſt.* Haec, et quae ſequuntur, emblema e margine eſſe, manifeſtum eſt.

§ 30. *cum res Rom. inchoaſſet.* Ex illo Ecl. VI, 3 *Quum canerem reges et praelia.* Seruius ad e. l. *Geſta regum Albanorum, quae coepta omiſit, nominum aſperitate deterritus. Alii Scyllam eum ſcribere coepiſſe dicunt, in quo libro Niſi et Minois regis Cretenſium bellum deſcribebat. Alii de bellis ciuilibus dicunt; alii de tragoedia Thyeſte.* *Scylla* ad *Cirin* referenda eſſe videtur. *Thyeſtes* fuit L. Varii nobile opus, de quo, praeter ſcriptores hiſtoriae litterariae, vide Rutgerſ. Lect. Venuſ. c. 3 et Intpp. ad Quinctilian Inſt. Orat. X, 1, 98 *Iam Varii Thyeſtes cuilibet Graecorum comparari poteſt.* cf. Philargyr. ad Ecl. VIII, 10. Virgilium auctorem fabulae Thyeſtis fuiſſe, Grammatici narrant. v. Seru. ad Ecl. III, 20. inf. § 81. et ſup. ad § 20. Alii Caſſio Parmenſi eam vindicarunt. v. Schol. Horat. Ep. I, 4, 3. De primis Virgilii in poetica rudimentis elegantiſſimos Popii verſus meminiſſe iuuat: *When firſt young Maro ſung of Kings and Wars, Ere warning Phoebus touch'd his trembling Ears, Perhaps he ſeem'd above the Critics Law* etc.

maxime vt — Hoc Grammaticus hinc comminiſcitur, quia Aſinii Pollionis Ecl. III, 84. IV, 12. VIII, 7. Vari Ecl. VI, 7 ſq. IX, 26. et Cornelii Galli Ecl. VI, 64 et X mentionem ſatis honorificam fecit.

in

Alphenum Varum, et Cornelium Gallum celebraret: quia in di-
ſtributione agrorum, qui poſt Philippenſem victoriam veteranis,
Triumuirorum iuſſu, trans Padum diuidebantur, indemnem ſe
31 *praeſtitiſſent. Deinde Georgica in honorem Maecenatis edidit,*
cum ſibi vixdum noto opem tuliſſet, aduerſus Claudii veterani
militis, vel, vt alii putant, Arrii centurionis violentiam, a quo
in altercatione litis agrariae parum abfuit quin occideretur.
32 *Nouiſſime autem Aeneidem aggreſſus eſt; argumentum varium,*
et multiplex, et quaſi amborum Homeri carminum inſtar: prae-
terea nominibus ac rebus Graecis Latinisque commune, et in
quo, quod maxime ſtudebat, Romanae ſimul vrbis, et Auguſti
origo contineretur.
33 IX. *Cum Georgica ſcriberet, traditur quotidie medita-*
tos mane plurimos verſus dictare ſolitus, ac per totum diem re-
tractando ad pauciſſimos redigere, non abſurde carmen ſe vrſae
34 *more parere dicens, et lambendo demum effingere. Aeneida*
proſa prius oratione formatam, digeſtamque in XII libros, par-
35 *ticulatim componere inſtituit, vt quidam tradunt. Alii eius*
ſententiae ſunt, vt exiſtiment, eum, ſi diutius vixiſſet, quatuor
et

in diſtributione agrorum. v. inf. Vitam ad a. 713.

§ 31. *aduerſus Claudii — Arrii* — De Arrio cf. inf. § 36. 96. Seruius ad Ecl. IV, 1 *Virgilius, poſtquam pene occiſus eſt ab Arrio centurione, Romam reuertens mandauit procuratoribus ſuis, vt tuerentur agros ſuos et ad praeſens obſequerentur Arrio.* idem Comment. pr. § 13 *Ad quem* (agrum) *recipiendum profectus ab Arrio centurione, qui eum tenebat, pene eſt interemtus, niſi ſe praecipitaſſet in flumen Mincium, vnde eſt allegorice:* Ipſe aries etiamnunc vellera ſiccat. cf. eundem ad Ecl. I, 48. III, 94. IX, 6, 13. Non admodum diſcrepant ea, quae alius Grammaticus inter Seruiana ad Ecl. IX, 1 narrat: *Sane alii ordinem huius eclogae ita exponunt: Cum immunitatem agrorum Virgilius impetraſſet, lis eſt exorta de finibus inter eum et eos, qui in proximo agros acceperant; ex quibus Clodius quidam dixit, ſe omnem litem amputaturum interfecto Virgilio; quem poeta ſtricto gladio ſe inſequentem fugit in tabernam carbonariam, et beneficio inſtitoris ex alia parte emiſſus ſeruatus eſt.*

§ 33. Facile apparet, haec, quae ſequuntur, e variarum Grammaticorum ſiue iudiciis ſiue commentis eſſe conſarcinata.

vrſae more. Gell. XVII, 10 *Amici familiaresque P. Virgilii in his, quae de ingenio moribusque eius memoriae tradiderunt, dicere eum ſolitum ferunt, parere ſe verſus more atque ritu vrſino* v. rel. Quinctil. Inſt. X, 3, 8 *Virgilium quoque pauciſſimos die compoſuiſſe verſus, auctor eſt Varus.*

§ 34. *vt quidam tradunt.* impudentiſſimi profecto homines, qui infimi ſubſellii poetaſtris vſitatum morem tanto poetae tribuere audent. At illud etiam inſulſius, ad XXIV eum libros Aeneidem fuiſſe perducturum; quaſi de annalibus ageretur. Fecit tamen hoc Mapheus Vegius, Laudenſis, Saec. XVI. qui XIII. librum Aeneidi adiecit, quem etiam in multis editionibus expreſſum reperias.

§ 36. *Bu-*

et viginti libros vſque ad Auguſti tempora ſcripturum, atque
alia quaedam percurſurum; Auguſti vero geſta diligentiſſime
exſecuturum: quippe qui, dum ſcriberet, ne quid impetum mo-
raretur, quaedam imperfecta reliquit; alia leuiſſimis verſibus
veluti fulſit: quos per iocum pro tigillis vel tibicinibus interpo-
ni a ſe dicebat, ad ſuſtinendum opus, donec ſolidae columnae
aduenirent.

X. *Bucolica triennio Aſinii Pollionis ſuaſu perfecit.* 36
Hic Tranſpadanam prouinciam regebat; cuius fauore, cum ve-
teranis Auguſti militibus Cremonenſium et Mantuanorum agri
diſtribuerentur, ſuos Virgilius non amiſit. Facta enim diſtri-
butione, ſuos ſeu Claudio ſeu Arrio datos, recuperauit. Hunc Pol- 37
lionem maxime amauit Maro, et dilectus ab eo magna munera
tulit. Quippe qui inuitatus ad coenam, captus pulcritudine et
diligentia Alexandri, Pollionis pueri, eum dono accepit. Huius 38
Pollionis filium, C. Aſinium, et Cornelium Gallum, oratorem
clarum, et poetam non mediocrem, miro amore dilexit Virgi-
lius. Is tranſtulit Euphorionem in Latinum, et libris quatuor
amores ſuos de Cytheride ſcripſit. Hic primo in amicitia Caeſaris 39
Auguſti fuit: poſtea in ſuſpicionem coniurationis contra illum
adductus, occiſus eſt. Verum vſque adeo hunc Gallum Virgilius
amarat, vt quartus Georgicorum, a medio vſque ad finem, eius
laudem contineret. Quem poſtea, iubente Auguſto, in Ariſtaei
fabulam commutauit.

XI. *Georgica ſeptennio Neapoli: Aeneida partim in Si-* 40
cilia, partim in Campania duodecim confecit annis. Bucolica 41
eo ſucceſſu edidit, vt in ſcena quoque per cantores crebra pro-
nun-

§ 36. *Bucolica triennio* — Sic et Phocas v. 95 ſqq. v. inf. Vitam ad a. 716.

§ 37. *Alexandri* v. ſup. § 20.

§ 38. *C. Aſinium.* Eſt is C. Aſinius Gallus ex Tacito Ann. I, 12. et al. Dione LVII, 2 etc. ſatis notus.

De *Cornelio Gallo* v. ad Ecl. VI, 64 et X pr. cf. quos laudat Burmannus V. Cl. ad Antholog. lib. II. Ep. 176.

§ 39. *occiſus eſt.* ſe ipſum interemit v. ad Ecl. VI, 72.

vt quartus Georgicorum. Eadem inter Seruiana ad Ecl. X, 1. Ge. IV, 1. quae an vera ſint, valde dubito; non enim coniectare licet, quomodo Galli laudes in illo argumento locum habere potuerint.

§ 40. *Georgica ſeptennio Neapoli.* De loco conſtat ex fine lib. IV. Georg. tempus Grammaticorum fide nititur.

§ 41. *vt in ſcena.* Idem commentum in Seruianis ad Ecl. VI, 11 memoratur, cuius tamen fundus forte aliquis aliquando fuit. Quamquam enim Eclogas a mima in theatro recitatas eſſe, vix fidem inueniat, tamen et Ouidius Triſt. IV, 10, 54 *carmina ſe populo iuuenilia legiſſe* memorat, et antiquior rei auctoritas ex Dialogo de Oratoribus excitari poteſt c. 13 *teſtis ipſe populus, qui, auditis in theatro ver-*

ſibus

nunciatione recitarentur. At cum Cicero quoſdam verſus audiſſet, et ſtatim acri iudicio intellexiſſet non communi vena editos, iuſſit ab initio totam eclogam recitari: quam cum accurate pernotaſſet, in fine ait: Magnae ſpes altera Romae. *Quaſi ipſe linguae Latinae ſpes prima fuiſſet, et Maro futurus eſſet*
42 *ſecunda. Quae verba poſtea Aeneidi ipſe inſeruit. Georgica, reuerſo ab Actiaca victoria Auguſto, atque reficiendarum faucium cauſa Atellae commoranti, per continuum quatriduum legit, ſuſcipiente Maecenate legendi vicem, quoties interpellaretur*
43 *ipſe vocis offenſione. Pronuntiabat autem maxima cum ſuauita-*
44 *te, et lenociniis miris. Seneca tradidit, Iulium Montanum poetam ſolitum dicere, inuolaturum ſe quaedam Virgilio, ſi vocem poſſet, et os, et hypocriſin: eoſdem enim verſus, eo pronuntiante, bene ſonare; ſine illo, inareſcere, quaſi mutos.*

45 XII. *Aeneidos vix dum coeptae tanta exſtitit fama, vt Sext. Propertius non dubitarit ſic praedicare:*

Cedite Romani ſcriptores, cedite Graii,
Neſcio quid maius naſcitur Iliade.

46 *Auguſtus vero, cum tum forte expeditione Cantabrica abeſſet, et ſupplicibus atque minacibus per iocum literis efflagitaret, vt ſibi de*

ſibus Virgilii, ſurrexit vniuerſus et forte praeſentem ſpectantemque Virgilium veneratus eſt ſic, quaſi Auguſtum. Forte ex Ecl. VI, 66 *Vtque viro Phoebi chorus aſſurrexerit omnis* lepidus homo hanc narrationem de Gallo in Virgilium argute conferre ſibi viſus eſt.

quaſi ipſe n. Cicero. Sed poteſt dictum et ita accipi, vt, cum illa Ecloga phyſici ſit argumenti, poſt Lucretium eum partes ſecundas obtenturum eſſe ſignificauerit. Ita Warton *Life of Virgil* p. 8.

§ 42. *Atellae commoranti.* Falſum hoc; nam a pugna Actiaca rediens Caeſar vltra Brundiſium, quo Senatum Roma euocauerat, non proceſſit v. Dio LI, 4. cf. inf. ad 724. aegrotans vero rediit in Italiam a pugna Philippenſi, a. 712. verum vt et tum aliquantum Brundiſii ſubſiſteret. cf. Appian. p. 1073. 1080. Plutarch. Anton. p. 925. Dio XLVIII, 3.

§ 44. *Iulium Montanum.* Heroica is et elegiaca ſcripſerat. Ouidius ex P. IV, 16, 11 *Quique vel imparibus numeris, Montane, vel aequis Sufficit, et gemino carmine nomen habes.* Meminit eius Seneca Ep. CXXII. *Recitabat Montanus Iulius carmen, tolerabilis poeta, et amicitia Tiberii notus et frigore.* Afferuntur ibidem verſus ex eo, tolerabiles et illi, nihil tamen de Virgilii recitatione. Neque eo ſpectant, quae ap. Senecam Controuerſ. XVI. extr. legas.

§ 45. *Sext. Propertius* v. lib. II. Eleg. 25, 65.

§ 46. *cum tum forte.* f. *qui tum* Gronou.

expeditione Cantabrica V. C. 729. v. inf. h. a. Macrob. Sat. I, 24 *Ipſius enim Maronis epiſtola, qua compellat Auguſtum, ita incipit:* „Ego vero frequentes a te litteras „accipio. *et infra:* De Aenea quidem meo; ſi mehercule iam dignum haberem auribus tuis, libenter mitterem. ſed tanta in-
„choata

de Aeneidè, vt ipſius verba ſunt, vel prima carminis hypogra-
pha, vel quodlibet colon mitteret, negauit ſe facturum Virgi-
lius: cui tamen multo poſt, perfecta demum materia, tres omni-
no libros recitauit: ſecundum videlicet, quartum, et ſextum.
Sed hunc praecipue ob Octauiam: quae, cum recitationi inter- 47
eſſet, ad illos de filio ſuo verſus, Tu Marcellus eris, *defeciſſe*
fertur: atque aegre refocillata, dena ſeſtertia pro ſingulo verſu
Virgilio dari iuſſit. Recitauit et pluribus: ſed neque frequen- 48
ter, et ferme illa, de quibus ambigebat, quo magis iudicium ho-
minum experiretur. Erotem, librarium et libertum eius, exa- 49
ctae iam ſenectutis, tradunt referre ſolitum, quondam in reci-
tando eum duos dimidiatos verſus compleſſe ex tempore: et huic
Miſenum Aeolidem, *adieciſſe,* quo non praeſtantior alter:
item huic, Aere ciere viros, *ſimili calore actutum ſubiunxiſſe,*
Martemque accendere cantu: *ſtatimque ſibi imperaſſe, vt*
vtrumque volumini adſcriberet.

XIII. *Bucolica Georgicaque emendauit. Anno vero quin-* 50
quageſimo ſecundo, vt vltimam manum Aeneidi imponeret, 51
ſtatuit in Graeciam et Aſiam ſecedere, trienioque continuo
omnem operam limationi dare, vt reliqua vita tantum philoſo-
phiae vacaret. Sed, cum aggreſſus iter, Athenis occurriſſet
Auguſto, ab oriente Romam reuertenti, vna cum Caeſare redire
ſtatuit. Ac cum Megara, vicinum Athenis oppidum, viſendi
gratia peteret, languorem nactus eſt: quem non intermiſſa naui-
gatio auxit, ita vt grauior indies, tandem Brundiſium aduenta-
i 2 *rit:*

„choata res eſt, vt pene vitio men„tis tantum opus ingreſſus mihi „videar; cum praeſertim, vt ſcis, „alia quoque ſtudia ad id opus „multoque potiora impertiar.„ Legant haec poetae noſtri et in ſinu ſuo gaudeant, ſibi ad carmina ſcribenda tanto apparatu opus non eſſe. De Epiſtolis Auguſti ad Virgilium cf. ſup. ad § 28.

vel prima carminis hypographa. primam c. *hypographen* ſuſpicatur Burmannus. Geſnerus ad Claudianum p. 630 *hypographa* primum in chartas vel ceras coniecta eſſe ſuſpicabatur, nondum emendate et accurate perſcripta.

§ 47. *ob Octauiam.* Eius filius M. Marcellus immatura morte obierat a. V. C. 731. v. Vitam ad h. a.

dena ſeſtertia 80 l. 14 s. 7 d ſiue circa 484 thaleros; XXV Verſus, tot enim de Marcello agunt, ad 2100 l. hoc eſt ad 12600 thaleros aeſtimati fuerunt.

§ 49. *verſus compleſſe.* Etiam hoc Grammatici ſtuporem prodit. Verſus ſunt Aen. VI, 164. 165.

§ 51. *tantum philoſophiae vacaret.* Conuenit cum ſententia verſuum pulcherrimorum Ge. II, 475 ſqq. *Me vero primum dulces ante omnia Muſae accipiant.*

Auguſto ab oriente R. reuertenti ex itinere, quod e Sicilia per Aſiam et Graeciam fecerat v. inf. Vitam ad 732—734.

Brundiſium. Tarentum alii memorant. *Tarenti Apuliae ciuitate, dum Metapontum videre cupit, ſeu* *Brundiſii,*

rit: vbi diebus paucis obiit, decimo Kal. Octobr. C. *Sentio,*
Q. Lucretio Coſſ.

52 XIV. *Qui cum grauari morbo ſeſe ſentiret, ſcrinia ſaepe*
et magna inſtantia petiuit, crematurus Aeneida: quibus negatis
teſtamento comburi iuſſit, vt rem inemendatam imperfectamque.
Verum Tucca et Varius monuerunt, id Auguſtum non permiſſu-
53*rum.* *Tunc eidem Vario, ac ſimul Tuccae, ſcripta ſub ea con-*
ditione legauit, ne quid adderent quod a ſe editum non eſſet, et
54*verſus etiam imperfectos, ſi qui erant, relinquerent. Voluit et-*
iam ſua oſſa Neapolim transferri, vbi diu et ſuauiſſime vixerat:
ac extrema valetudine hoc ipſe ſibi epitaphium fecit diſtichon:

Mantua me genuit, Calabri rapuere, tenet nunc
Parthenope: cecini paſcua, rura, duces.

55*Translata igitur iuſſu Auguſti eius oſſa, prout ſtatuerat, Nea-*
polim fuere, ſepultaque via Puteolana, intra lapidem ſecundum,
ſuoque ſepulcro id diſtichon, quod fecerat, inſcriptum eſt.

XV. *He-*

Brundiſii, dum Megaram videre voluiſſet (vides Grammaticorum ſeu Monachorum imperitiam, dum Donatum ante oculos habent § 51) *quorundam iudicio inualitudine ex ſolis ardore contracta.* Vita Virgilii praemiſſa Edit. Ven. 1472, quae deinceps in Ed. Danielis Seruio tribuitur.

§ 52. *Qui cum.* v. inf. ad 735.

§ 53. *L. Varius* auctor Thyeſtae v. ſup. ad § 30. ſed idem ab epico carmine commendatur ab Horat. Carm. I, 6, 1. Serm. I, 10, 44. Cum Virgilio tamquam alter poetarum princeps nominatur Art. P. 55. Amiciſſimus Horatio v. Serm. I, 9, 23. quem etiam Maecenati commendauerat v. Serm. I, 6, 55. Male cum Varo a multis confunditur. De varietate in ſcriptura cf. Horreum in prooem. Miſcell. Critic. *Plotius Tucca*, non *Quinctilius Tucca*, vt apud Probum in Vita Virgilii. cf. § 56. *Plotius* et *Varius*, tamquam communes Horatii et Virgilii amici, laudantur Horat. Sat. I, 5, 40. Inter praeſtantiſſimos carminum iudices refertur apud eundem *Plotius* Sat. I, 10, 81.

§ 55. *diſtichon.* hoc paſſim laudatur. nec tamen credas eſſe Virgilii. Aliud epitaphium in Cagianni, Principis feminae, Villa inuentum, Mabillonius memorat Itin. Ital. p. 113 *Siſtite, Viatores, quaeſo pauca legite. Hic Maro ſitus eſt.* Videtur et hoc carmen otioſi hominis luſus eſſe.

ſepulchro. quod adhuc monſtratur, ad ingreſſum cryptae Pauſilypanae. v. Miſſon *Voyage d' Italie* T. II. p. 86 ſqq. *Obſervations ſur l'Italie par deux Suedois* (de Mr. Grosley) T. III. p. 78. 79. 81. Videndi Cluver. Ital. ant. IV, 3. p. 1153. Capacius Hiſt. Puteol. cap. 34. et Hiſt. Neap. lib. II. c. 2. Cam Peregrinius de Campania Felice diſſ. II, S. 20. Adde Fabric. Biblioth. Lat. Vol. II. p. 227 * Burmann. V. Cl. ad Antholog. lib. II. Ep. 198. et in praef. perdocta ad Doruillii Sicula p. XXV. Silius Italicus illud *monumentum* Virgilii *adire, vt templum, ſolebat* Plin. Epiſt. III, 7.

XV. *Heredes fecit ex dimidia parte Valerium Proculum, fratrem ex alio patre, ex quarta Auguſtum, ex duodecima Maecenatem, ex reliqua L. Varium, et Plotium Tuccam: qui eius Aeneidem poſt obitum, prout petiuerat, iuſſu Caeſaris emendauerunt: nam nullius omnino ſententia crematu Aeneis digna viſa fuit: qua de re Sulpicii Carthaginienſis exſtant huiuſmodi verſus:* 56 57

Iuſſerat haec rapidis aboleri carmina flammis
 Virgilius: Phrygium quae cecinere ducem.
Tucca vetat, Variusque ſimul: tu, maxime Caeſar,
 Non ſinis, et Latiae conſulis hiſtoriae.
Infelix gemino cecidit prope Pergamos igni,
 Et pene eſt alio Troia cremata rogo.

Exſtant et Auguſti de ipſa eadem re verſus plures et clariſſimi, quorum initium eſt: 58

Ergone ſupremis potuit vox improba verbis
Tam dirum mandare nefas? ergo ibit in ignes,
Magnaque doctiloqui morietur Muſa Maronis?

Et paulo poſt:

Sed legum ſeruanda fides; ſuprema voluntas
Quod mandat, fierique iubet, parere neceſſe eſt.
Frangatur potius legum veneranda poteſtas,
Quam tot congeſtos noctesque diesque labores
Hauſerit vna dies *Et ea quae ſequuntur.*

Nihil igitur auctore Auguſto Varius addidit, quod et Maro praeceperat, ſed ſummatim emendauit, vt qui verſus etiam imperfectos, ſi qui erant, reliquerit. Hos multi mox ſupplere conati, non perinde valuerunt ob difficultatem; quod omnia fere 59

 apud

III, 7. De quo Maroniani ſepulcri cultu v. Martial. XI, 49 et 51. Ex quibus locis male lectis et acceptis Silium etiam Virgilii villam emiſſe tradunt, qui Silii vitam compoſuerunt: quamquam Virgilii agrum non longe a Nola fuiſſe, ſupra ad § 24 commemorauimus. Etiam Statius Silu. IV, 4, 51 *En egomet — Maroneique ſedens in margine templi Sumo animum et magni tumulis adcanto magiſtri.*

§ 57. *Sulpicius Carthaginienſis.* Grammaticus. Eius carmen vide etiam ap. Scalig. Catal. p. 140. Antholog. Lat. lib. II. epigr. 174.

§ 58 *Auguſti.* Grammatici alicuius ſub Auguſti nomine; in Pithoeo p. 70. Catalectis p. 141. et in Anthologia II, 184. Videas tamen Voltarium horridos hos et ineptos verſus non modo Auguſto tribuere, verum etiam magnopere probare: *ils ſont beaux et ſemblent partir du coeur.* Eſſai ſur la Poeſie epique chap. 3. Ita vides, ad verum pulchrarum ſententiarum ſenſum et iudicium ſermonis intelligentiam aliquam eſſe neceſſariam.

§ 59. *Quem*

apud eum hemiſtichia, praeter illud: Quem tibi iam Troia
60 peperit, *ſenſum videntur habere perfectum. Niſus, grammaticus, audiſſe ſe a ſenioribus dicebat, Varium duorum librorum ordinem commutaſſe, et, qui tum ſecundus erat, in tertium locum tranſtuliſſe: etiam primi libri correxiſſe principium, his demtis verſibus:*

> Ille ego, qui quondam gracili modulatus auena
> Carmen, et egreſſus ſiluis, vicina coegi,
> Vt quamuis auido parerent arua colono:
> Gratum opus agricolis: at nunc horrentia Martis
> Arma virumque cano.

61 XVI. *Obtrectatores Virgilio numquam defuerunt. Nam ne Homero quidem. Prolatis Bucolicis innominatus quidam reſcripſit Antibucolica, duas modo Eclogas, ſed inſulſiſſime, παρῳδήσας, quarum prioris initium eſt:*

> Tityre, ſi toga calda tibi eſt, quo tegmine fagi?

ſequentis,

> Dic mihi, Damoeta, cuium pecus, anne Latinum?
> Non; verum Aegonis noſtri ſic rure loquuntur.

Alius, recitante ea ex Georgicis: Nudus ara, ſere nudus; *ſubiecit*, habebis frigora, febrem.

62 *Eſt et aduerſus Aeneida liber Caruilii Pictoris, titulo Aeneidomaſtix. M. Vipſanius a Maecenate eum ſuppoſitum appellabat nouae κακοζηλίας repertorem; non tumidae, neque exilis, ſed ex*

§ 59. *Quem tibi iam Troia* Aen. III, 340. paullo ante *ſi qui erant* leg. cum Gronou. *ſicut erant.*

§ 60. *Niſus Grammaticus.* Nomen eius paſſim occurrit in Grammaticorum ſcriptis, etiam in Macrobio, vbi Sat. I, 12 eius *Commentarii faſtorum* laudantur.

duorum librorum ordinem commutaſſe. Hoc quidem nullo modo aſſequi poſſum, qui fieri potuerit in carmine epico.

his demtis verſibus. Atqui eos ab alia potius manu adiectos Virgiliano operi fuiſſe probabile ſit, cum a natura fabulae epicae praefixa huiusmodi narratio poetae de ſe abhorreat. In Edit. 1472 ita hoc loco legitur: *Vnde intuemur aliquos verſus detractos in principio, vt:* Ille ego, qui quondam, *et in ſecundo:* (v. 566) ibi aut ignibus aegra dedere. Ab aliis inter reciſos verſus numerantur XXII verſus Aen. II, 567 ſqq. vbi vide.

§ 61. *quo tegmine fagi?* forte: *quo tegmina fagi?* h. in quem vſum? vt Gronou. Alia parodia eſt apud Seru. ad Ge. I, 210 *Hordea qui dixit, ſupereſt vt tritica dicat* h. debet et de his praecipere. Porro *cuium pecus anne Latinum,* cum Gronouio ita intellige: anne Latinum hoc eſt, ſi, *cuium pecus,* dicas?

§ 62. De *Caruilio Pictore* nihil aliud reperiri memini. *M. Vipſanius* Agrippa *eum,* Virgilium, *appellabat nouae κακοζηλίας repertorem,* quaſi Maecenati ea in re gratificaretur poeta, cuius molle et diſcinctum ſcribendi genus paſſim perſtringitur

ex communibus verbis, atque ideo labentis. Herennius tantum vitia eius contraxit: Perilius Fauſtinus furta. Sunt et Q. Octa- 63
vii Auiti ὁμοιοτελεύτων *octo volumina, quibus annotantur, quos et vnde verſus tranſtulerit. Aſconius Pedianus, libro quem* 64
contra obtrectatores Virgilii ſcripſit, pauca admodum ei obiecta ponit: et potiſſimum, quod non recte hiſtoriam contexuit, et quod pleraque ab Homero ſumſit. Sed hoc crimen ſic defendere aſſuetum ait: Cur non illi quoque eadem furta tentarent? Verum intellecturos, facilius eſſe Herculi clauam, quam Homero verſum ſurripere: et tamen deſtinaſſe ſecedere, vt omnia ad ſatietatem maleuolorum decideret.

XVII. *Refert etiam Pedianus, benignum, cultoremque* 65
omnium bonorum atque eruditorum fuiſſe, et vſque adeo inuidiae expertem, vt, ſi quid erudite dictum inſpiceret alterius, non minus gauderet, ac ſi ſuum fuiſſet: neminem vituperare, laudare bonos: ea humanitate eſſe, vt, niſi peruerſus maxime, quiſque illum non diligeret modo, ſed amaret. Nihil proprii 66
habere videbatur. Eius bibliotheca non minus aliis doctis patebat, ac ſibi: illudque Euripidis antiquum ſaepe vſurpabat, τὰ τῶν φίλων κοινὰ, *hoc eſt,* communia amicorum eſſe omnia. *Quare coaeuos omnes poetas ita adiunctos habuit, vt, cum inter* 67
ſe plurimum inuidia arderent, illum vna omnes colerent; Varius, Tucca, Horatius, Gallus, Propertius. Anſer vero, quoniam Antonii partes ſequutus eſt, illum non obſeruaſſe dicitur. Cornificius ob peruerſam naturam illum non tulit. Glo- 68
riae vero adeo contemtor fuit: cum quidam verſus quoſdam

ſibi

ſtringitur a veteribus. *Herennius* qui fuerit, non liquet. *Herennius Senecio* aliquoties in Epp. Plinii occurrit. Nec quicquam conſtat de *Perilio Fauſtino*, aut de *Q. Octauio Auito*.

§ 64. Dictum hoc Vincent. Bellauac. Specul. hiſt. VII, 62 repetit, vna cum illo ſup. § 34 de vrſa. Alia, quae *Aſconius* de Virgilio tradidiſſe memoratur, v. ſup. § 21. Seru. ad Ecl. III, 105. IV, 110.

aſſuetum n Virgilium. Mox videtur legendum: *deſtinaſſe ſe, cedere, vt — recideret.*

§ 65. Egregii mores poetae, et quales in tali ingenio eſſe debuiſſe diuines! Confirmat Horat. Sat. I, 5, 40. *Plotius et Varius — Virgiliusque — animae, quales neque candidiores Terra tulit, neque queis me ſit deuinctior alter.*

§ 67. *Anſer.* de quo Ouid. Triſt. II, 435 *Cinnaque procacior Anſer.* Adde Propert. II, extr. 83. 84 *Nec minor his animis, nec minor ore canorus Anſeris indocti carmine ceſſit olor.* Forte: *Nec minor his animi, nec ſegnior ore, canorus — olor.* Virgilius, in his, quae luſerat, nec minore ſpiritu, nec remiſſioribus numeris, Anſere ſuperior erat. De *Anſere* Seru. ad Ecl. VII, 22. IX, 36. Grauiore auctoritate *Cimber* inter inimicos Virgilii numeretur ex Quinctil. Inſt. VIII, 3, 27. 28.

§ 68. *Cornificius* Ouidio Triſt. II, 436 memoratus: *Et leue Cornifici*

ſibi adſcriberent, eaque re docti haberentur, non modo aegre
69 *non ferebat, immo voluptuoſum id illi erat. Cum enim diſtichon, quod laudem felicitatemque Auguſti continebat, feciſſet, valuisque non nominato auctore affixiſſet, (id erat eiuſmodi,*

Nocte pluit tota, redeunt ſpectacula mane:
Diuiſum imperium cum Ioue Caeſar habet.)

diu quaeritans Auguſtus, cuiuſnam hi verſus eſſent; eorum auctorem non inueniebat. Bathyllus vero poeta quidam mediocris, tacentibus aliis, ſibi adſcripſit. Quamobrem donatus ho-
70 *noratusque a Caeſare fuit. Quod aequo animo non ferens Virgilius, iiſdem valuis affixit quater hoc principium:* Sic vos non vobis. *Poſtulabat Auguſtus, vt hi verſus complerentur: quod cum fruſtra aliqui conati eſſent, Virgilius, praepoſito diſticho, ſic ſubiunxit:*

Hos ego verſiculos feci: tulit alter honores:
Sic vos non vobis nidificatis aues.
Sic vos non vobis vellera fertis oues.
Sic vos non vobis mellificatis apes.
Sic vos non vobis fertis aratra boues.

Quo cognito, aliquamdiu Bathyllus Romae fabula fuit, Maro vero exaltatior.

71 XVIII. *Cum is aliquando Ennium in manu haberet, rogareturque quidnam faceret; reſpondit, ſe aurum colligere de ſtercore Ennii. Habet enim poeta ille egregias ſententias ſub*
72 *verbis non multum ornatis. Interroganti Auguſto, quo pacto ciuitas feliciter gubernaretur:* Si prudentiores, *inquit,* temonem tenuerint, et boni malis praeponantur: itaque optimi ſuos habeant honores, nulli tamen aliorum iniuſti quidquam fiat.

fici parque Catonis opus. cf. ib. Burm. Catullianus Cornificius intelligi hic nequit. Hieronym. in Chron. Euſeb. MDCCCCLXXVI. (ad V. C. 712) *Cornificius poeta a militibus deſtitutus interiit, quos ſaepe fugientes galeatos lepores vocauerat. Huius ſoror Cornificia, cuius extant inſignia epigrammata.* Quibus vereor ne fabulae adſperſae ſint. Alioqui ſi hoc anno periit Cornificius, illa narratio de inimicitiis eius cum Virgilio exercitis concidit, cum is non niſi poſt Cornificii mortem inclaruiſſe debeat. Servius ad Ecl. II, 36 per *Amyntam* Cornificium vult intelligi, quia is conatus eſt contra Virgilium ſcribere. cf. eund. ad Ecl. V, 8. Adde inf. § 76. In argumentis Cod. Gud. Damon Ecl. VIII eſt Cornificius, et Alpheſiboeus Virgilius.

§ 69. Tota de hoc *diſticho* narratio ineptum Grammatici ſeu monachi commentum eſſe exiſtima.

§ 72. Videntur homines lepidi, quicquid vnquam pulchrarum ſententiarum reperirent, vt clarum et grauem auctorem darent, in Virgilium cumulaſſe.

§ 77. *Phi-*

fiat. *At Maecenas:* Quid, *inquit*, Virgili, ſatietatem homini 73
non adfert? Omnium rerum, *reſpondit*, aut ſimilitudo aut
multitudo ſtomachum facit, praeter intelligere. *Idem inter-* 74
rogauit: Quo pacto quis altam felicemque fortunam ſeruare
poteſt? *Cui Maro:* Si, quantum honore ac diuitiis aliis
praeſtantior ſit, tanta liberalitate et iuſtitia alios ſuperare ni-
tatur. *Solitus erat dicere*: Nullam virtutem commodiorem 75
homini eſſe patientia: ac nullam aſperam adeo eſſe fortu-
nam, quam prudenter patiendo vir fortis non vincat. *Quam
ſententiam in quinto Aeneidos inſeruit:*

Nate dea, quo fata trahunt retrahuntque, ſequamur:
Quidquid erit, ſuperanda omnis fortuna ferendo eſt.

Cum quidam eius amicus Cornificii in eum maledicta et inimici- 76
tias ſibi enarraret: Quam putas, *inquit*, eſſe huius maleuo-
lentiae cauſſam? Nam neque vmquam Cornificium offendi,
et eum amo. An, *inquit*, Heſiodi ſententiae non memini-
ſti, vbi ait, architectum architecto inuidere, et poetam poe-
tae? De malis, *inquit*, Graecus ille intellexit: nam boni
eruditiores amant. Sed magna cum laude et gloria vindi-
ctam in manu habeo. Maiore enim cura virtuti intendam:
atque quo elegantior ego fiam, eo vehementior inuidia rum-
petur. *Erat Auguſto familiaris Philiſtus quidam, orator et* 77
*poeſin mediocriter doctus, cui multiplex variumque ingenium
erat, quique omnium omnia dicta reprehendere conabatur: non
vt verum dignoſceret, quod Socrates facere conſueuit, ſed vt
eruditior videretur. Hic Virgilium, vbicumque conuenire da-
batur, maledictis ſalibusque vexabat. Quare ille ſaepe aut ta-
cibundus diſcedebat, aut ſuffuſus pudore tacebat. Verum, cum
Auguſto audiente elinguem illum diceret, et cauſſam etiam ſuam,
ſi linguam haberet, defendere nequire:* Tace, *inquit*, rabula.
Nam haec mea taciturnitas defenſorem cauſſarum mearum
Auguſtum fecit et Maecenatem: et ea tuba, cum volo, lo-
quor, quae vbique et diutiſſime audietur. Tu loquacitate
non modo aures hominum, ſed muros rumpis. *Auguſtus ve-
ro Philiſtum graui vultu increpauit. Tunc Maro,* Si tempus,
Caeſar, *inquit*, tacendi hic ſciret, raro loqueretur. Tacen-
dum enim ſemper eſt, niſi cum taciturnitas tibi noceat, aut
oratio aliis proſit. Nam qui contendit, et an contentionis

§ 77. *Philiſtus* cum ſuo dicto commentitius Grammaticorum homo eſſe videtur. Philiſtos varios enarrat Fabric. ad Dionem XXXVIII, 18 § 89, ſed nullus ex iis hic locum habet.

ſinis vtilis ſit, non nouit, ſtultis illum annumerandum ſapientes putant.

78 XIX. *Poſteaquam Auguſtus ſumma rerum omnium potitus eſt, venit in mentem, an conduceret tyrannidem omittere, et omnem poteſtatem annuis conſulibus, et ſenatui rempublicam reddere: in qua re diuerſae ſententiae conſultos habuit, Maecenatem et Agrippam. Agrippa enim vtile ſibi fore, etiamſi honeſtum non eſſet, relinquere tyrannidem longa oratione contendit: quod Maecenas dehortari magnopere conabatur. Quare Auguſti animus et hinc ferebatur et illinc. Erant enim diuerſae ſententiae, variis rationibus firmatae. Rogauit igitur Maronem, an conferat priuato homini, ſe in ſua republica tyrannum facere. Tum ille*, Omnibus ferme, *inquit*, remp. aucupantibus moleſta ipſa tyrannis fuit, et ciuibus: quia neceſſe erat propter odia ſubditorum, aut eorum iniuſtitiam, magna ſuſpicione magnoque timore viuere. Sed ſi ciues iuſtum aliquem ſcirent, quem amarent plurimum, ciuitati id vtile eſſet, ſi in eo vno omnis poteſtas foret. Quare ſi iuſtitiam, quod modo facis, omnibus in futurum nulla hominum facta compoſitione diſtribues; dominari te, et tibi conducet, et orbi. Beneuolentiam enim omnium habes, vt deum te et
79 adorent, et credant. *Eius ſententiam ſequutus Caeſar principatum tenuit. Audiuit a Scirone praecepta Epicuri: cuius doctrinae ſocium habuit Varium. Quamuis diuerſorum Philoſophorum opiniones libris ſuis inſeruiſſe de animo maxime videatur, ipſe tamen fuit Academicus: nam Platonis ſententias omnibus aliis praetulit.*

XX. *Nunc*

§ 78. *Poſteaquam Auguſtus*—Commentum hoc parum acuti hominis eſſe, monere neceſſe non eſt. cf. Ruaeum Vita Virg. ad 725. Forte ex Rhetorum ſcholis fluxit, in quibus declamationis argumento inſeruire potuit. Wartonus tamen *Life of Virgil* p. 25 eam admodum probat, et ex Platone petitam, Aen. I, 152 — 157 expreſſam eſſe exiſtimat.

conſultos. conſultores emendat Gronou.

§ 79. *a Scirone*. Lege: *a Syrone*. Syronem, Epicureum, Ciceroni amiciſſimum et optimum virum intellige, de quo Cicero Fin. II, 35 ad Diu. VI, 11. Eum Virgilii et Vari magiſtrum fuiſſe paſſim Grammatici monent. v. Phocas in V. V. v. 63. 64. Seru. ad Ecl. VI, 13. Aen. VI, 264. cf. not. ad Ecl. VI. pr. Epigramma Virgilii ad Syronis villam v. in Catalectis et in Antholog. p. 677 in quo ei ſuos amicos et patrem eo videtur tempore commendare, dum ex agro ſuo veteranis aſſignato Romam diſcederet. *Magni docta dicta Syronis* laudantur ibid. lib. II Epigr. 243.

ipſe tamen fuit Academicus. velim conſtet ſatis nobis de veritate huius rei. Vulgo pro Epicureo haberi ſolet Virgilius. Etiam Auctor Ciris

XX. *Nunc quoniam de auctore ſummatim diximus, de* 80
ipſo iam carmine dicendum videtur: quod bifariam tractari ſolet, hoc eſt, et ante opus, et in ipſo opere. Ante opus, titulus, cauſſa, intentio. Titulus, in quo quaeritur, cuius ſit. Cauſſa, vnde ortum ſit, et quare hoc potiſſimum ſibi ad ſcribendum poeta praeſumſerit. Intentio, in qua cognoſcitur, quid efficere conetur poeta. In ipſo opere ſane tria ſpectantur, numerus, ordo,
explanatio. Quamuis igitur multa ψευδογραφῆ, *id eſt, falſa in-* 81
ſcriptione, ſub alieno nomine ſint prolata, vt Thyeſtes tragoedia huius poetae, quam Varius edidit pro ſua, et alia huiuſcemodi; tamen Bucolica liquido Virgilii eſſe minime dubitandum eſt: praeſertim cum ipſe poeta, tanquam hoc metuens, principium huius operis et in principio Aeneidos et in alio carmine ſuum eſſe teſtatus ſit, dicens:

Ille ego, qui quondam gracili modulatus auena,

et reliqua: et,

Carmina qui luſi paſtorum, audaxque iuuenta,
Tityre te patulae cecini ſub tegmine fagi.

Bucolica autem et dici, et recte appellari, vel hoc ſolum indicium 82
ſufficerit, quod hoc eodem nomine apud Theocritum cenſeantur. Verum ratio quoque demonſtranda eſt. Tria ſunt paſtorum genera, quae dignitatem in Bucolicis habent: quorum qui minimi ſunt, αἰπόλοι *dicuntur a Graecis; iidem a nobis caprarii: paullo honoratiores, qui* ποιμένες, *id eſt, opiliones dicuntur: honeſtiſſimi, et maximi,* βουκόλοι, *quos bubulcos dicimus. Vnde igitur magis debuit paſtorali carmini nomen imponi, quam ab*
eo gradu, qui apud paſtorales excellentiſſimus inuenitur? Cauſſa 83
dupliciter inſpici ſolet: ab origine carminis, et a voluntate ſcribentis.

XXI. *Ori-*

Ciris v. 3. 4 profitetur philoſophiae Epicureae ſtudium. cf. ad pr. Ecl. VI.

§ 80. Quae ſequuntur, male narrationi de vita ſubiecta ſunt, quum ad ſola Bucolica reſpiciant, atque his potius praefigenda ſint.

§ 81. ψευδογραφῆ. immo ψευδεπιγραφῆ. De *Thyeſte* v. ſup. ad § 30.

§ 82. *quam ab eo gradu, qui apud paſtores excellentiſſimus inuenitur.* Ineptum eſt hoc, quamquam apud Grammaticos paſſim obuium, etiam Graecos, vt ante Theocritum, in: περὶ διαφορᾶς τῶν βουκολικῶν. Obtinuerat vſus, vt βουκόλοι eodem modo, quo ποιμένες, omnino de quocunque paſtorum genere dicerentur, vtque adeo βουκολικὸν ſimpliciter eſſet *paſtoritium.* Multa tamen ex hac etymologia ſuauiter eliciunt ſcriptores, qui de bucolico carmine egerunt: v. c. *Quadrio,* verboſus homo, *della Storia e della Ragione d' ogni Poeſia* Vol. II. p. 600.

§ 83. *Originem* v. quam Eclogis praemiſimus de genere bucolico diſpu-

84 XXI. *Originem autem Bucolici carminis alii ob aliam*
cauſſam ferunt. Sunt enim, qui a Lacedaemoniis paſtoribus
Dianae primum carmen hoc redditum dicant, cum eidem Deae,
propter bellum, quod toti Graeciae illo tempore Perſae infere-
85*bant, exhiberi per virgines de more ſacra non poſſent. Alii ab*
Oreſte circa Siciliam vago, id genus carminis Dianae redditum
loquuntur per ipſum atque paſtores: quo tempore de Scythia
cum Pylade fugerat, ſurrepto numinis ſimulacro, et celato in fa-
ſce lignorum. Vnde Faſcelidem Dianam perhibent nuncupatam:
apud cuius aras Oreſtes per ſacerdotem eiuſdem numinis Iphige-
86*niam ſororem ſuam a parricidio fuerat expiatus. Alii Apollini*
Nomio, paſtorali ſcilicet Deo, qua tempeſtate Admeti boues paue-
87*rat. Alii Libero, Nympharum ſcilicet, et Satyrorum, et id genus*
88*numinum principi, quibus placet ruſticum carmen. Alii Mercurio*
Daphnidis patri. paſtorum omnium principi, et apud Theocritum,
89*et apud hunc ipſum poetam. Alii in honorem Panos ſcribi putant*
peculiariter paſtoralis Dei, item Sileni, Siluani, atque Faunorum.
Quae

diſputatiunculam. Eadem, quae hic memorantur, reperias in princ. Comment. Seruii, e quibus videntur huc male reuocata eſſe. Sunt autem pleraque e Graeco Grammatico conuerſa, qui ab Aldina inde praefigi Theocrito ſolet: περὶ τοῦ, ποῦ καὶ πῶς εὑρέθη τὰ Βουκολικά.

§ 84. *a Lacedaemoniis paſtoribus.* Bello Perſico cum feſtum Dianae Caryatidis inſtaret, cuius fanum in Laconica erat, in quo virgines Lacedaemoniorum anniuerſarium feſtum agebant et ex more patrio choros inſtituebant*, v. Pauſan. III, 10. bello itaque Perſico, quod Xerxes Graeciae intulit, quum propter hoſtium metum puellae Lacedaemone egredi non auderent, paſtores Laconici agri ſacra feciſſe et Dianam ſuis carminibus celebraſſe memorantur; quae carmina cum probata fuiſſent, ab eo tempore morem horum carminum eſſe ſeruatum. v. Grammaticum in fronte Theocriti: Seruiana pr. Bucolicor. Iſidor. Origg. I. c. 38. Diomedes lib. III. p. 483 Putſch. Probus de bucolici carminis ratione, praefixus edd. nonnullis, vt Baſil. Henricpetr. Vet. Grammatic. Apoſpaſmatia ad calcem Mallii a Cl. Heuſingero edita p. 93. 94.

§ 85. *ab Oreſte.* In Sicilia, inter Mylas et Naulochum, non longe a promontorio Peloro templum Dianae *Facelinae* ſiue *Facelitidis*, Ἀρτέμιδος Φακελίτιδος, erat; cuius ſacrum ac nomen a Lacedaemoniis ſine dubio petitum erat; quum autem hi originem a Dianae Tauricae ſimulacro per Oreſtem deportato repeterent, fabulae licentia deinde errores aliquos Oreſtis circa Siciliam comminiſci coeperunt, vnde fluxit narratio de bucolici carminis origine, quae h. l. legitur. De *Diana Phacelitide* ſ. *Facelitide* non vero *Faſcelide* v. inpr. Cluver. in Sicil. ant. p. 304 ſqq. Munker. ad Hygin. fab. CCLXI. Adde Grammat. Theocrit. l. l.

§ 86. *Alii.* Facile apparet, Grammaticos haec ex iis poetarum bucolicorum locis collegiſſe, in quibus illi, poetico more, modo hunc modo illum deum rerum ruſticarum praeſidem propitium ſibi eſſe volebant, et inuenti carminis honorem ad eum referebant.

§ 90. *merito*

Quae cum omnia dicantur, illud erit probatiſſimum, Bucolicum carmen originem ducere a priſcis temporibus, quibus vita paſtoralis exercita erat: et ideo velut aurei ſaeculi ſpeciem in eiuſmodi perſonarum ſimplicitate cognoſci: et merito Virgilium, proceſſurum ad alia carmina, non aliunde coepiſſe, niſi ab ea vita, quae prima in terris fuit. Nam poſtea rura culta, et ad poſtremum pro cultis et feracibus terris bella ſuſcepta: quod videtur Virgilius in ipſo ordine operum ſuorum voluiſſe monſtrare, cum paſtores primo, deinde agricolas canit, et ad vltimum bellatores.

XXII. *Reſtat, vt, quae cauſſa voluntatem attulerit poe-* 91
tae Bucolica potiſſimum ſcribendi, conſideremus. Aut enim dul-
cedine carminis Theocriti et admiratione eius illectus eſt: aut
ordinem temporum eſt ſequutus erga vitam humanam, vt ſupra
diximus: aut tres modos elocutionum, quos χαρακτῆρας *Graeci*
vocant; ἰσχνὸν, *qui tenuis,* ἁδρὸν, *qui validus,* μέσον, *qui mo-*
deratus intelligitur. Credibile erat Virgilium, qui in omni ge- 92
nere praeualuerit, Bucolica primum, Georgica ſecundum, Aenei-
da tertium voluiſſe conſcribere. Aut ideo potius primo Bucolica 93
ſcripſit, vt in eiuſmodi carmine, quod et paulo liberius, et ma-
gis validum, quam cetera, eſt, facultatem haberet captandae
Caeſaris indulgentiae, recuperandique agri, quem amiſerat. Ob 94
hanc cauſſam die tertio iduum Martiarum C. Caeſare interfe-
cto, cum Auguſtum Caeſarem paene puerum veterani milites, non
abnuente Senatu, ſibi ducem conſtituiſſent, exorto bello ciuili,
Cremonenſes cum ceteris eiuſdem ſtudii, aduerſarios Auguſti Cae-
ſaris adiuuerunt. Vnde factum eſt, vt, cum victor Auguſtus in 95
eorum agros veteranos deduci iuſſiſſet, non ſufficiente agro Cre-
monenſium, Mantuani quoque, in quibus erat Virgilius, maxi-
mam partem ſuorum finium perdiderint, eo quod vicini Cremo-
nenſibus fuerant. Sed Virgilius Auguſti familiaritate ſuoque 96
carmine fretus, Centurioni Arrio obſiſtere auſus eſt. Ille ſtatim,
vt miles, ad gladium manum admouit. Cumque ſe in fugam
proripuiſſet poeta, non prius perſequendi finis fuit, quam ſe in
fluuium

§ 90. *merito Virgilium.* ſtolida argutia! Eadem tamen etiam in Seruianis in pr. Bucolicor. § 24.

§ 91. ἁδρὸν, *qui validus.* Melius Gellius VII, 14 *vberem* reddit, quem vide. Seruius pr. Comment. in Bucol. *grandiloquum.* Cf. Cuper. Obſſ. I, 5 pr.

§ 93. *et magis validum.* immo vero, *minus v.* vide § 91.

quem amiſerat ob hanc cauſſam. Ita iunge ſententiam. Sunt autem et haec ad § 97 a ſequiore manu, forte ex Seruianis Comment. pr. § 11 inſerta.

§ 97. *In-*

ſluuium Virgilius conieciſſet. Sed poſtea, Maecenate, et Pollione, et ipſo Auguſto fauentibus, agros ſuos recepit.

97 XXIII. *Intentio libri, quam σκοπὸν Graeci vocant, imitatione Theocriti poetae conſtituitur, qui Siculus, et Syracuſanus fuit. Eſt intentio etiam in laudem Caeſaris, et principum ceterorum, per quos in ſedes ſuas rediit: vnde, vt et delectationem et vtilitatem finis contineret, ſecundum praecepta cuncta*
98 *confecit. Quaeri ſolet cur non plures quam decem Eclogas conſcripſerit: quod nequaquam mirandum videbitur ei, qui conſiderauerit aetatem ſcenarum paſtoralium, quae vltra hunc numerum non poteſt proferri; praeſertim cum ipſe poeta circumſpectior Theocrito, vt ipſa res indicat, videatur metuere, ne illa Ecloga quae Pollio inſcribitur, minus ruſtica videatur, cum ipſam ſic praeſtruat ipſe, dicens,* Sicelides Muſae paullo maio-
99 ra canamus: *et idem ſimiliter in aliis duabus facit. Illud tenendum eſſe praedicimus in Bucolicis Virgilii, neque nuſquam, neque vbique aliquid figurate dici, hoc eſt, per allegoriam. Vix enim propter laudem Caeſaris et amiſſos agros haec Virgilio conceduntur, cum Theocritus, quem hic noſter toto ſtudio imitari conatur, ſimpliciter omnino conſcripſerit.*

100 XXIV. *Quod autem in ipſo carmine tractari ſolet, eſt*
101 *numerus, ordo, explanatio. Numerus Eclogarum manifeſtus eſt. Nam decem ſunt: ex quibus proprie Bucolicae VII eſſe creduntur: nam tres vltimae proprie Bucolicae dici non debent, Pollio ſcilicet, Silenus, et Gallus. Prima igitur continet conqueſtionem publicam, et priuatam congratulationem de agro, et dicitur Tityrus. Secunda amorem pueri, et dicitur Alexis. Tertia certamen paſtorum, et dicitur Palaemon. Quarta genethliacum, et dicitur Pollio. Quinta epitaphium, et dicitur Daphnis. Sexta metamorphoſin, et dicitur Varus, et Silenus. Septima amores diuerſorum ſexuum, et dicitur Corydon. Octaua Pharmaceutria, et dicitur Damon. Nona continet poetae conqueſtionem de amiſſo agro, et dicitur Moeris. Decima deſiderium Galli, et*

dicitur

§ 97. *Intentio libri.* Eadem in Seru. ibid. § 8.

§ 98. *Quaeri ſolet.* Vix habeas dicere, vtra ſtolidior ſit, quaeſtione an eius ſolutio.

§ 99. *neque nusquam, neque vbique.* hoc vero acute dixit Grammaticus. Eadem in Seru. l. l. § 9. 10. v. diſput. *de bucolico carmine.*

§ 101. *Prima igitur.* Ne hi quidem Eclogarum tituli commode expreſſi ſunt.

Palaemon. Sueton. de illuſtr. Grammat. c. 23 de Remmio Palaemone: *Arrogantia fuit tanta, vt — nomen ſuum in Bucolicis non temere poſitum, ſed praeſagiente Virgilio, fore quandoque omnium poetarum ac poematum Palaemonem iudicem.*

§ 104. *non*

dicitur Gallus. Quod ad ordinem ſpectat, illud ſcire debemus, 102
in prima tantum, et vltima Ecloga poetam voluiſſe ordinem ſer-
vare: quoniam in altera principium conſtituit: vt in Georgicis
ait: Tityre te patulae cecini ſub tegmine fagi: *in altera*
oſtendit finem: quippe qui dicat, Extremum Arethuſa mihi
concede laborem. *Verum, inter ipſas Eclogas, paſtoralem*
conſcriptumque ordinem nullum eſſe certiſſimum eſt. Sed ſunt
qui dicant, initium Bucolici carminis non Tityre *eſſe; ſed* Pri-
ma Syracuſio dignata eſt ludere verſu.

XXV. *Supereſt explanatio: ad quam antequam venia-* 103
mus, illud dixerim, tenue eſſe Bucolicum carmen, et vſque adeo
ab heroico charactere diſtare, vt verſus quoque huius carminis
ſuas quaſdam caeſuras habeant, et ſuis legibus diſtinguantur.
Nam cum tribus probetur metrum, caeſura, ſcanſione, modifica- 104
tione; non erit Bucolicus verſus, niſi in quo et pes primus par-
tem orationis abſoluerit: et tertius trochaeus fuerit et caeſura,
et quartus pes dactylus magis quam ſpondeus partem orationis
terminauerit, quintus et ſextus pes ex integris dictionibus fue-
rit: quod Virgilius a Theocrito ſaepe ſeruatum, victus operis
difficultate, neglexit. In ſolo principio, incertum induſtria an 105
caſu, has caeſuras ſeruauit. Nam Tityre, *dactylus partem ora-*
tionis abſoluit, tu patu, lae recu, *tertium dactylum, quamuis de*
compoſita dictione concluſit: bans ſub *quartum ſpondeum pro*
dactylo. Cum ſubiunxit, tegmine fagi, *terminatis partibus*
orationis integrum comma perfecit: cuius rei diligentiam licet
in Theocriti omnibus ferme verſibus admirari. Qui vero ſu- 106
pra dicta acri iudicio diligenterque conſiderarit, facile intelliget,
quae in Georgicis intentio, quique finis fuerit, nec minus etiam
in Aeneide. Poematis ſtili genera tria ſunt. Aut enim acti- 107
vum vel imitatiuum, quod Graeci δραματικὸν *appellant, in quo*
perſonae loquentes introducuntur ſine poetae interlocutione: vt
ſunt Tragoediae, et comoediae: δρᾶν *enim Graece agere dicitur:*
quo genere ſcripta eſt prima, Tityre, *et,* Quo te Moeri pedes.
Aut enarratiuum, quod Graeci διηγηματικὸν *appellant: in quo*
poeta ipſe loquitur ſine interpoſitione perſonae, vt tres primi
Georgicon libri, item Lucretii carmina. Aut commune, vel
mixtum, quod Graeci μικτὸν *appellant; vbi et poeta ipſe loqui-*
tur, et introductae perſonae: vt eſt Virgilii Aeneis.

P. VIR-

§ 104. *non erit bucolicus verſus, niſi.* Grammatici ſubtilitas! Cum de caeſura agunt Grammatici, verſum bucolicum appellant, in quo poſt pedem tertium caeſura incidit.

§ 107. *Poematis ſtili tria genera ſunt.* Ex Grammatico Graeco in fronte Theocriti: περὶ τῶν τῆς ποιήσεως χαρακτήρων.

P. VIRGILII MARONIS VITA PER ANNOS DIGESTA.

V. C. Varr. 684. Cat. 682.

M. Licinius Craſſus. Cn. Pompeius Magnus Coſſ.

a. C. 70. Virgilii I.

His Coſſ. et quidem Idibus Octobribus, natum eſſe Virgilium tradunt ad vnum omnes. Conſentiunt et in hoc, Andes, agri Mantuani vicum, ei natale ſolum fuiſſe. De patre eiusque nomine vt et de matre multa ineptiunt Grammatici. Patrem Virgilium Maronem, matrem Maiam fuiſſe dubitari nequit. Nomen et Virgilius et Vergilius ſcribitur. Sed videamus de ſingulis.

Coſſ. laudatos non modo Pſeudodonatus diſerte memorat, et Phocas v. 20. 21. verum etiam Hieronymus in Chronic. Euſeb. p. 151. et p. 40. (ed. 1658.) *Virgilius Maro in pago, qui Andes dicitur, haud procul a Mantua, naſcitur, Pompeio et Craſſo Coſſ.* cf. Scalig. Animadu. p. 152 b. Nam Graeca reſpicienda non ſunt, in quibus p. 259 ſequenti anno adſcriptum eſt: βιεγίλως ἐγενήθη. quod idem ſequuntur Chronicon Paſchale ſ. Faſti Siculi p. 184. C. Idatius Faſtis Conſular. a. 685. Apud eundem Hieronymum ad Olymp. 177, 3 is annus recte refertur. Phlegon Trallianus in Olympicorum et Chronicorum collectione apud Photium Biblioth. XCVII. p. 267, 25 ed. Rothomag. vbi de Olymp. 177, 3 καὶ Οὐιεγίλιος Μάεων, ὁ ποιητὴς, ἐγεννήθη τούτου τοῦ ἔτους, εἴδοις Ὀκτωβρίαις.

Andes Hieronymus l. l. et Donatus aliique memorant. *Andino vico*, inquit Probus, *qui abeſt a Mantua millia paſſuum III.* Situs huius vici incertus eſt. Mantuani tamen eum eſſe contendunt, qui nunc duo millia paſſuum ab vrbe diſſitus, vulgo dicitur Petolo. v. Cluver. Ital. ant. p. 257. Ex more tamen ſatis frequenti inter veteres, de quo vel Catulli exemplo conſtat, qui, in inſula Benaci Sirmione natus, Veronenſis appellatur, Virgilii origines ad Mantuam ipſam referuntur, vt ab ipſo poeta factum eſſe videtur Ge. III, 10. alia aliorum loca v. ap. Cluuer. l. l. *Venetum* appellat apud Macrobium Euangelus, Sat. V, 2 ſed cum irriſione, vt ſcilicet tanto magis eum a cultu Graecarum litterarum alienum fingeret; niſi ſecundum poſterioris Venetiae fines dictum exiſtimes,

mes, qui ad Adduum vſque flumen extendebantur. Phocas Grammaticus in Vita Virgil. 21 *Vatem Etruſcum* appellat et v. 5 *Aemula Virgilium tellus niſi Tuſca dediſſet.* Poſſit id ad origines Mantuae referri; ſed vix tam docte ſcribere voluit Phocas.

De Idibus Octobr. non modo ex Phlegonte l. l. verum etiam ex Martiale XII, 68 conſtat: *Octobres Maro conſecrauit Idus.* Adde Auſon. Idyll. V, 26. A viris doctis eas inter dies feſtos habitas fuiſſe, cum ex illis locis apparet, tum Silii Italici exemplo apud Plin. Epiſt. III, 7 *multum vbique — imaginum, quas non habebat modo, verum etiam venerabatur; Virgilii ante omnes, cuius natalem religioſius quam ſuum celebrabat.* Natum Virgilium, cum Sol ex Virgine in Chelas receptus eſſet, h. in locum Librae deinceps deſtinatum, Phocas v. 21. 22 memorat. Auguſti aeuo Sol Libram adibat Kal. XII Octobr.

De Grammaticorum nugis circa natales poetae v. ſup. ad Vitam Donati.

De ſcriptura nominis digladiati ſunt inter ſe cum veteres tum recentiores Grammatici. Lapides et codices vtrumque exhibent. Etiam Graeci modo Οὐιργίλιος modo Οὐεργίλιος ſcribunt: et *Vergilius,* Mediceus, Pierii Romanus, et vetuſtiſſimum Fragm. Aſpri apud Benedictinos *Nouv. Tr. de Diplomat.* T. III. p. 152. Ceterum vide, ſi tanti eſt, Corrad. in Vita Virgilii pr. adde quos laudat Fabric. Biblioth. lat. Vol. II. p. 226. Burmann. V. C. Antholog. T. I. p. 399. Pierius, Cerda, Burman. ad Virgil. Ge. IV extr. Ruaeus Vita Virgilii pr. Nomini in veteribus nonnullis libris *Parthenias* additur v. ſup. ad Donat. § 22.

Parentes Virgilius honeſtos quidem, quales nobiles noſtros villaticos, ſed tamen obſcuros et in agro ſuo colendo vitam agentes habuit. Vnde ductum illud ap. Macrob. V, 2 *Vnde enim Veneto ruſticis parentibus nato, inter ſiluas et frutices educto, vel leuis Graecarum notitia litterarum;* cum ironia dictum, vt ſignificet, immo vero longe maximam ſcientiam ei fuiſſe. Quod autem figulum patrem eſſe narrant, id vereor ne inepti monachi a filio carmina fingente duxerint: vti altera narratio de patre mercenario non aliunde nata, quam quod Tityrum in prima Ecloga Virgilii patrem nonnulli tradiderant.

V. C. 689.

L. Aurelius Cotta. L. Manlius Torquatus.

a. C. 65. *Virgilii* $\frac{5}{6}$.

Q. Horatius Flaccus naſcitur VI. Id. Decemb. Sueton, in ei. Vita.

V. C. 696.

L. Calpurnius Piſo. A. Gabinius.

a. C. 58. *Virgilii* $\frac{12}{13}$.

Hieronymus in Chron. Euſeb. p. 151 ad Olymp. 180, 3 adeoque h. a. *Virgilius Cremonae ſtudiis eruditur.* Aliter Donatus § 6. Profectum tamen hinc eſſe videtur, quod recentiores nonnulli ſcriptores de ludo litterario publico, qui Romanorum tempore Cremonae floruerit, memorant, v. c. Ludou. Cauitellius Cremonenſ. Annal. p. 1262. A. T. III. Theſ. Ant. Ital.

De magiſtris Virgilii vix quicquam certi tradi poteſt. Quae ſiue Grammaticorum fidei, ſiue doctorum virorum coniecturis debentur, ad Donatum reiecta ſunt ad § 7 et 79.

Ceterum etſi de magiſtris Virgilii et diſciplina non ſatis conſtet, et eum obſcuro loco natum eſſe ſatis appareat, liberali tamen inſtitutione eum vſum et cum viris doctis et elegantibus verſatum eſſe, tota ingenii eius in carminibus expreſſa venuſtas ſatis prodit. Ex humili enim et ſordida vita et conſuetudine nemo facile generoſi poetae ſpiritus ſumit.

V. C. 699.

Cn. Pompeius Magnus II. M. Licinius Craſſus II.

a. C. 55. *Virgilii* $\frac{15}{16}$.

Hoc anno virilem togam ſumſit Virgilius, ſi verum eſt, quod a Donato § 6. memoratur, iiſdem, quibus natus erat, Coſſ. id factum eſſe. Et anno fere XV vel XVI ea ſumebatur. v. Noriſ. Cenotaph. Piſan. p. 115 ſq. et paſſim alios. vt Maſſon. in Vita Horatii et Ouidii.

V. C. 701.

Cn. Domitius Caluinus. M. Valerius Meſſala.

a. C. 53. *Virgilii* $\frac{17}{18}$.

Hieronymus Chron. Euſeb. ad Olymp. 181, 4: *Virgilius ſumta toga Mediolanum tranſgreditur: et poſt breue tem-*

pus

pus Romam pergit. At Donatus § 7: *Sed Virgilius Cremona Mediolanum, et inde paullo poſt Neapolin tranſiit — ſe in Vrbem contulit.* Vter verius dixerit, quis definire auſit? Forte ne Romam quidem omnino tum adiit; aut, ſi adiit, in agrum ſuum mox ſe contulit, quod inter belli ciuilis initia factum eſſe probabile ſit.

De iuuenilibus Virgilii poematibus v. ſupra ad Donatum § 28.

V. C. 709.

C. Iulius Caeſar IV. ſine Collega.

a. C. 45. Virgilii $\frac{26}{27}$.

Alexin hoc anno ſcriptum coniicit, primam certe omnium eclogarum fuiſſe contendit Martinus in vita Virg. p. XXXIV et ad Ecl. V, 86. Ex verbis enim huius eclogae: *Hac te nos fragili donabimus ante cicuta; Haec nos, Formoſum Corydon ardebat Alexin, Haec eadem docuit: Cuium pecus, an Meliboei?* eclogam ſecundam et tertiam ante quintam fuiſſe ſcriptam apparet. Videtur autem quinta anno 712 edita eſſe, vt mox videbimus, vt adeo hoc certe anno anterior ſit Alexis. Iam autem Martinus et hoc ponit, Virgilium Caeſari notum fuiſſe, idque haud dubie carmine aliquo, quod ipſum carmen *Alexin* fuiſſe ſuſpicatur, adeoque in hunc annum reiicit; ſequenti enim anno occiſus fuit Caeſar. Vides, vt ſuſpicio ex ſuſpicione necti ſoleat. Eſt tamen Eclogae II cum argumentum tum tota tractatio, quod facile, ſi ſenſum tuum, non opinionem, audias, eiuſmodi, vt non facile, niſi in iuuenile ingenium, cadere poſſit.

V. C. 710.

C. Iulius Caeſar V. M. Antonius.

a. C. 44. Virgilii $\frac{26}{27}$.

Idibus Martiis Caeſar occiditur. Varia poſt eius mortem prodigia, inprimis Sol toto anno pallidior. v. Plutarch. Caeſ. extr. Ea commemorat Virgilius Ge. I, 466 ſqq. vbi cf. not. Octauius teſtamento Caeſaris ex dodrante heres inſtitutus et in familiam Caeſaris nomenque adoptatus Apollonia Romam rediit, cum autem Antonium iniquiorem in ſe eſſe videret, Optimatibus ſeſe adiunxit. Apolloniae, quae Epiri vrbs eſt, quo a Caeſare ad Parthos profecturo praemiſſus fuerat, ſubſtiterat, ſtudiisque vacauerat. Sueton. Octau. c. 8.

V. C. 711.

C. Vibius Panſa. A. Hirtius.

C. Iulius Caeſar Octauianus. Q. Pedius ſuffecti.

a. C. 43. *Virgilii* $\frac{27}{28}$.

Bellum Mutinenſe, quo, cum totam Galliam Ciſalpinam, tum agrum Mantuanum, adeoque Virgilii poſſeſſiones valde afflictas fuiſſe neceſſe eſt. Ex V. Kal. Decembr. M. Lepidus, M. Antonius, C. Caeſar Octauianus Triumuiros reip. conſtituendae in quinque annos ſe renuntiant, proſcriptorum tabulas proponunt, inter quos a. d. VII. Id. Dec. Cicero occiditur.

In prouinciarum diſtributione, quum Africam, Siciliam, Sardiniam reliquasque eius maris inſulas Caeſar Octauianus, Hiſpanias cum Gallia Narbonenſi Lepidus, reliquas Gallias Antonius obtinuiſſet, v. Appian. Ciuil. IV. p. 953 954 ager Mantuanus M. Antonii ſorti acceſſerat. Miſerat hic in has terras Aſinium Pollionem, qui vſque ad a. 714 Galliam Ciſalpinam in Antonii fide continuit. cf. inf. ad 713.

Ad hunc porro annum *Palaemonem*, Eclogam III refert Martinus *Life of Virgil* p. XLIV et ad Ecl. V, 86. quoniam in ea Pollio et primus et ſolus poetae laudibus ornatur. Ex iis, quae modo dicta ſunt, coniecturam elegantiſſimi viri alioqui leuiſſimam firmare poſſis, certe hoc impetrare, mature in Aſinii Pollionis notitiam veniſſe poetam, cum is per eos annos in illis Italiae partibus degeret. Cur mihi inter prima poetae tentamina referenda videatur Ecloga III. ea eſt cauſſa, quod iuuenilem meditationem et exercitationem non obſcure prodat; eſt enim ex Theocriteis Idylliis IV et V vnice conuerſa aut adumbrata.

Iulio Caeſari Virgilium innotuiſſe et carum fuiſſe, ex Ecl. V, 52. *amauit nos quoque Daphnis*, contendunt; Daphnidem enim Iulium Caeſarem eſſe volunt. cf. ibid. argument. item Martinum in Vita Virgil. p. XXXIV et ad Ecl. V, 52. Idem vir doctus verſum illum ad ſtudium Caeſaris in Mantuanos referebat, quibus, cum ceteris Galliae Tranſpadanae vrbibus, ciuitatem dediſſe memorat Dio XLI, 36.

Lepida Grammaticorum fabula eſt de Ecloga ſexta *in theatro a Cytheride mima cantata*, quam cum Cicero audiret, magnam Virgilii famam praeſagiſſe fertur. v. Donat. § 41. Seru. ad Ecl. VI, 11.

Hoc

Digitized by Google

Hoc anno ad XIII. Kal. April. (XX. Martii) Ouidius natus eſt; nec multo ante Propertius; Tibullus autem iam ante 705 natus erat; quanquam alii eius natales ad a. 690. Propertii autem ad a. 697 referre volunt.

V. C. 712.

M. Aemilius Lepidus II. L. Munatius Plancus.

a. C. 42. *Virgilii* $\frac{28}{29}$.

Triumuiri Caeſari diuinos honores decernunt. Kal. Ianuariis in eius acta iurant. Sacellum ei tanquam heroi in foro faciunt, et quae id genus plura apud Dionem XLVII, 18. 19 memorantur. A quo inde tempore *Diui filius* Octauianus dici coepit, de quo nomine ſatis copioſe agit Heinſ. ad Aen. VI, 793. Anno fere exeunte pugnatur ad Philippos in ea Macedoniae parte ſitos, quae olim ad Thraciam pertinebat. Brutus et Caſſius ſe ſua manu interficiunt. M. Antonius ad res Aſiae conſtituendas diſcedit. Octauianus in Italiam redit, ad agros et praemia inter veteranos diſtribuenda.

Ad Caeſaris conſecrationem nobiles illi verſus ſpectant Aen. I, 290 - 294. *Naſcetur pulchra Troianus origine Caeſar* etc. et VI, 790. *hic Caeſar, et omnis Iuli Progenies magnum caeli ventura ſub axem.*

De eadem conſecratione ſeu apotheoſi cum agere vulgo exiſtimetur *Daphnis*, Ecloga V. Martino *Life of Virgil* p. XLVI et ad Ecl. V, 86. 20. 52. IX, 10. hoc ipſo anno ea ſcripta fuiſſe videtur; vt adeo Octauiano Caeſari iam tum commendatus eſſe videri debeat; id quod hoc ipſo carmine factum coniicit Martinus ib. p. LI. Si mihi haec coniectura de anno, quo ſcripta ſit Ecloga V. firmanda eſſet, aliud aliquanto firmius argumentum afferre poſſem. In IX Ecl. v. 19. 20. *Quis caneret nymphas? quis humum florentibus herbis Spargeret? aut viridi fontes induceret vmbra?* haud dubie ad Ecl. V, 20. 40 reſpicitur; eam itaque nona, quam a. 713 ſcriptam eſſe liquido conſtat, priorem eſſe, neceſſe eſt.

De pugna ad Philippos v. Ge. I, 489 ſqq.

V. C. 713.

P. Seruilius Vatia Iſauricus II. L. Antonius.

a. C. 41. *Virgilii* $\frac{29}{30}$.

Octauianus Caeſar Romam reuerſus dum veteranis praemia perſoluere eosque in agros municipales Italiae a Triumviris

viris promiſſos deducere inſtituit, ingentes per Italiam turbas, partim eorum, qui poſſeſſionibus ſuis eiiciebantur, indignatione, partim militum effreni cupiditate et audacia, de qua v. Appian. p. 1082 ſqq. Dionem Caſſ. XLVII, 17. excitari videt. Qua de re v. Argumentum Ecl. I. Latiſſime autem calamitas illa et ad quamplurimos pertinere debuit, maximaeque fortunarum conuerſiones videntur eſſe inſequutae, vnde et Antonius apud Appianum p. 1075 dicere potuit, Octauianum in Italiam iſſe, ſi res dicenda ſit, tamquam omnem Italiam ſedibus ſuis emoturum, ἀναςήσων τὴν Ἰταλίαν. Vix enim eſt ex ea aetate poeta, aut ſcriptor, qui non communi clade afflictum ſe memoret. Hinc Tibulli *felix quondam, nunc pauper ager*, I, 1, 19 - 23. cf. IV, 1, 183 - 190. Propertius de ſe IV, 1, 129 *Nam tua cum multi verſarent rura iuuenci, Abſtulit excultas pertica triſtis opes.* Valerius Cato in Diris v. 45 *Pertica, quae noſtris metata eſt impia agellos.* Dum Fuluia, M. Antonii vxor, coloniarum deductionem in viri aduentum differendam eſſe contendit, L. Antonius, Marci frater, Conſul, nouas et ipſe res molitur, et partim iis, qui praediis et agris ſuis exciderant, opem ſuam pollicendo, partim Caeſarem ad veteranos criminando, magnum exercitum comparat, bellumque in Caeſarem mouet.

In illa agraria largitione (non enim ad aliam trahi poſſe, quamquam res probatione vix eget, Ruaeus probauit ad Virgilii Vitam 713) etiam Virgilius agros ſuos paternos amiſit. Etſi enim Mantuani nihil in Triumuiros commiſerant, magna tamen agrorum ſuorum parte multati ſunt, quoniam, vt aiunt, Cremonenſium, qui Bruti et Caſſii partes ſequuti erant, agri proſcripti veteranorum cohortibus, quae eo deductae erant, non ſufficiebant. Iam Virgilium Romam profectum Octauiani liberalitate agros ſuos recepiſſe, cum autem Mantuam rediiſſet, nouam veteranorum iniuriam expertum eſſe, ex Ecloga I et IX ſatis apparet. Confirmat Martialis VIII, 56 *Iugera perdiderat* (Virgilius) *miſerae vicina Cremonae, Flebat et abductas Tityrus aeger oues. Riſit Tuſcus eques* etc. Videamus nunc ea, quae a Grammaticis, pleraque fide incerta, traduntur.

Si Seruianis laciniis ad Ecl. IX, 7 fides habenda, in his Italiae partibus *Octauius Muſa, limitator ab Auguſto datus — quindecim millia paſſuum agri Mantuani* militibus aſſignarat, *cum Cremonenſis non ſufficeret; offenſus a Mantuanis, quod pecora eius in agro publico aliquando clauſiſſent.* Alphenum tamen Varum metatorem edit alia in iisdem alterius, vt videtur, Grammatici lacinia ad v. 10. *Quod alii dicunt Virgilium*

oſtendere

oſtendere voluiſſe, quod Mantuanis per iniquitatem Alpheni Vari, qui agros diuiſit, praeter paluſtria nihil relictum ſit; ſicut ex oratione Cornelii in Alphenum oſtenditur: „Cum iuſſus tria „millia paſſus a muro in diuerſa relinquere, vt octingentos „paſſus aquae, qua circumdata eſt, admetireris, reliquiſti.„ Praeclarus locus, modo non eſſet mutilus. Aſinium Pollionem in his terris cum imperio eſſe ſupra vidimus. Et ſane hunc diſtribuendis agris praefuiſſe, alia Seruianae compilationis loca affirmant: ad Ecl. II, 1: *Pollio, qui eo tempore Tranſpadanam Italiae partem tenebat et agris praeerat diuidundis.* Et Donatus in Vita Virgilii § 36: *Hic* Pollio *Tranſpadanam prouinciam regebat, cuius fauore, cum veteranis — agri diſtribuerentur, ſuos Virgilius non amiſit. Facta enim diſtributione, ſuos ſeu Claudio ſeu Arrio datos recuperauit.* Non facile itaque aſſequaris, quemadmodum idem negotium ad Alfenum Varum referri aliis in locis poſſit. Sed forte ea loca rem expedient, in quibus Alfenus Varus Pollioni fugato ſucceſſiſſe traditur. Seru. ad Ecl. IX, 29 *Sane blanditur Alfeno Varo, qui, Pollione fugato, legatus Transpadanis praepoſitus eſt ab Auguſto* et ad Ecl. VI, 6 *Alii fuſo fugatoque Aſinio Pollione, ab Auguſto Alfenum Varum legatum ſubſtitutum, qui Tranſpadanae prouinciae et agris diuidendis praeeſſet, qui curarit, ne ager, qui Virgilio reſtitutus fuerat, a veteranis auferretur.* Habere nos putabo aliquid, quod ſequi poſſimus, modo Pollionem eo anno fugatum eſſe probabile fieri poterit. Erat is M. Antonii amicus; et ſtatim a triumuiratus inde pactione V. C. 711 Galliae Ciſalpinae ab Antonio praefectus fuerat. (cf. Martin. p. XLIII). hoc anno, 712 Octauiani copias ab Alpium tranſitu prohibuiſſe memoratur, (v. Appian. p. 1088 et in bello Perufiano eius fit inter duces Antonianos mentio, qui Saluidienum e Galliis Octauiano copias adducentem perſequebantur, et L. Antonio ſuppetias ferre cunctabantur ibid. p. 1097 ſqq. Quum L. Antonius anno ſequenti ſe dedidiſſet, cum iis, quas habebat, copiis Pollio profectus eſt, vt Antonio in Italiam venienti occurreret; in itinere Domitium cum copiis ſibi adiunxit. v. Appian. p. 1113. 1114. Vellei. II, 76 *Nam Pollio Aſinius cum ſeptem legionibus diu retenta in poteſtate Antonii Venetia, magnis ſpecioſiſque rebus circa Altinum aliasque eius regionis vrbes editis Antonium petens, vagum adhuc Domitium — iunxit Antonio.* Potuit itaque inter has rerum viciſſitudines fieri, vt Pollio ex agris Tranſpadanis expelleretur.

Haberet hoc aliquam veri ſpeciem; ſed tum in Alfeno Varo nouae difficultates oriuntur, quem nobilem ICtum male nobis Grammatici in haec tempora intrudere videntur. v. argum. Ecl. VI. ſi tamen ſatis ſe vel de quocunque alio Varo ea narratio probauerit, tum alius ex Seruiano centone locus non tam falſi conuincitur, quam innuere videtur, plures in iis regionibus Triumuirorum negotia curaſſe: ad Ecl. VI, 64. *Gallus — qui et a Triumuiris praepoſitus fuit ad exigendas pecunias ab his municipiis, quorum agri in Tranſpadana regione non diuidebantur.* Ceterum vides, hic omnem illam licentiam iam tum viguiſſe, quam nos ſuperiori bello nouo aliquo militum acumine ad deſpoliandos homines increbruiſſe putabamus.

Virgilium Romam diſcedentem, nam ipſum Romam abiiſſe, ex iis, quae Tityrus de ſe narrat Ecl. I, 20 ſqq. contendunt, vt agros recuperaret, Octauiano Caeſari commendatum eſſe, omnes fere tradunt; ſed alii ab Aſinio Pollione, v. Seru. ad Ecl. IX, 11. Donat. Vit. § 36. alii ab Alfeno Varo, alii a Gallo, vt modo vidimus, cf. Donat. § 30. 96. alii cum Martiale VIII, 56. niſi is craſſius loquutus eſſe videri poteſt, a Maecenate id factum eſſe memorant. Scilicet, vt iam Ruaeo viſum eſt, cum Pollioni primum poeta innotuiſſet, ab hoc Maecenati commendari, huiusque ſtudio in Octauiani amicitiam venire potuit. Sed ſatis eſt, ſi teneas, poetam his viris omnibus mature gratum et carum fuiſſe.

Recuperato agro, Eclogam loco, non tempore primam, ſi ſupra memorata recte ſe habent, ſcriptam eſſe, dubitari nequit. Obtinet tamen vulgaris opinio, anno hoc 713. aetatis 29. eum bucolica ſcribere aggreſſum eſſe. Quod quidem conſilium poetam Pollionis maxime auctoritate et hortatu ſuſcepiſſe, inter Grammaticos fama tenet. v. Donat. Vit. § 36. Iidem ex loco primo, quem Ecloga Tityrus tenet, omnium etiam tempore primam ſcriptam, et calamitate amiſſi agri adductum Virgilium primum poeticen aggreſſum (v. Phocas v. 67 ſqq. Donatus § 91 etc.) eſſe putabant; ſcilicet vt ne vnus aliquis poeta eſſet, quem non fames et miſeria ad verſus ſcribendos perpuliſſet.

Cum Virgilius Mantuam redux agros ſuos a veteranis, qui eos occuparant, vindicaret, nouam iniuriam accepit, vt adeo fuga vitae conſulere neceſſe haberet. Patet id ex Ecl. IX, quam tum Romam, vt aiunt, regreſſus, vt denuo Octaviani opem imploraret, Varo obtuliſſe videri poteſt; quanquam in ipſo carmine nihil ea de re praeter honorificam Vari

ri mentionem v. 27. 35 occurrit. v. Argum. Ecl. IX. Non male hoc Ruaeus ipſa carminis forma, quae ſubitariam operam ſatis prodit, confirmari putat. Menalcan in eo carmine Virgilium intelligendum eſſe, iam Quinctilianus monuit Inſt. VIII, 6, 47. Veteranus, cuius audaciae et furori Virgilius vix fuga ſe ſubducere potuit, ab aliis Arrius centurio, ab aliis Clodius, a Probo Milenus ſeu Milienus Toro primipilaris fuiſſe traditur. Sed de his diſputationem ad Donatum § 31 reiecimus.

Iniuriam hanc poetam non niſi Aſinio Pollione fugato, expertum eſſe, narratur in Seru. ad Ecl. IX, 11. *quo*, Pollione, *fugato, rurſus de praediis ſuis fuerat Virgilius expulſus.*

Si quaeras, qua ratione poeta iterum in agros ſuos reductus fuerit, Seruium habes Comment. in Bucol. pr. § 14 narrantem: *Poſtea ab Auguſto miſſis triumuiris, et ipſi integer ager eſt redditus, et Mantuanis pro parte.* In quam ſententiam idem ibid. interpretatur verſus 11 ſqq. Ecl. IX. Vix tamen illud hoc ipſo anno fieri potuit, quo bellum Perusinum exarſit, quo late Italia conflagraret; itaque rebus demum pactione Brundiſina a. 714 compoſitis id eſſe factum, rectius ponit Martinus p. LI.

Mantuanis autem ſimul in Virgilii gratiam agrorum partem reſtitutam fuiſſe, ſatis probabile fit ex Ecl. IX, 7 — 10. cf. Seru. ad v. 10.

V. C. 714.

Cn. Domitius Caluinus II. C. Aſinius Pollio.

Suffecti ſub exitum anni: *

L. Cornelius Balbus. P. Canidius.

a. C. 40. Virgilii $\frac{30}{31}$.

Bellum Peruſinum. Octauianus L. Antonium Peruſiamque vrbem deditione accipit. Cum, M. Antonii in Italiam aduentu, maxima omnium, ne bellum recrudeſceret, ſollicitudo eſſet, L. Cocceio, communi amico, cum vtroque agente, et Maecenate et Pollione adhibitis, (Appian. p. 1126. Dio XLVII, 28) pace Brundiſina, amicitia inter Octauianum et Antonium iterum coaluit; ad quam tanto magis firmandam M. Antonius Octauiam, Octauiani ſororem, cuius maritus nuper obierat, vxorem duxit. Mox cum Sext. Pompeius,

k 5

* Apud Gruter. p. C. 8. Marmor. viſitur, a. d. IV. Id. Octobr. Cn. Domitio et C. Aſinio Coſſ. inſcriptum.

peius, qui claſſibus mare tenebat, commeatu vrbem intercluderet, fame vrgente, de pace cum Sexto agi coeptum eſt. Iam quae ex his huius anni actis ad Virgilium pertineant, paullo curatius videamus.

Peruſia capta, tota ſimul Gallia Ciſalpina cum reliquis Galliis et Hiſpaniis in Caeſaris ditionem venit. v. Appian. p. 1114 extr. Itaque tum demum Virgilio agros ſuos, poſtquam eos iterum amiſerat, reſtitutos eſſe, credere licet. Teſtificandae ſuae laetitiae grataeque voluntatis cauſſa in Vari honorem, cuius opera ſecundum Ecl. IX, 27 ſqq. ea res perfecta fuerat, *Eclogam ſextam* tum ſcriptam eſſe, opinatur Martinus *Life of Virgil* p. LVI et p. 149. Fuiſſe, qui ſextam omnium primo loco ſcriptam eſſe dicerent, Donatus in Vita § 102 narrat; ſed eos mala primi verſus: *Prima Syracoſio dignata eſt ludere verſu* — acceptione inductos fuiſſe vix dubites. Aliam rationem, quare ante Tityrum Silenus ſcriptus eſſe debuerit, Catroeus ex eo petebat, quoniam ſecundum Donatum et Seruium a Cytheride in ſcena Cicerone adhuc audiente ea recitata fuerit. Sic eam ante a. 711 quo Cicero ex proſcriptione interfectus eſt, editam fuiſſe, neceſſe eſſet. At de Cicerone illam Eclogam recitari audiente exploſa iam ſupra ad Donat. § 41 eſt fabula.

Ad firmandam pacem Brundiſii inter Caeſarem et M. Antonium factam Octauiam Antonio in matrimonium datam eſſe diximus. v. Dio XLVIII, 31. Appian. p. 1126 ſqq. Erat autem Octauia e priore marito, C. Claudio Marcello, grauida, vt Dio l. l. memorat. Cuius laudatiſſimae feminae, (de qua v. Baylium, nec non Froelichium in Mantiſſa Numiſm. rar. in Gorii Symbolis litt. T. VII p. 123 vbi Tiberii Caeſaris numus cum Octauiae et Auguſti ore exhibetur) conſilio et prudentia cum omnes boni pacem et concordiam tandem ſtabilitam et firmiſſimo vinculo coagmentatam crederent, cumque eius cum Antonio coniugium magna populi laetitia et acclamatione exceptum eſſet, videtur ſane *Eclogae IV* argumentum et ſcriptio ad h. a. referenda eſſe, vt infans ille naſciturus, cuius in eo carmine tam praeclara fata ominatur poeta, nullus alius ſit, quam is, quem Octauia tum vtero gerebat. Quamuis autem difficile ſit dicere, quomodo de Marcelli poſthumo, ſiue is ex Catroei, Martini et Spencii opinione Polymet. p. 189. 86. idem ille M. Marcellus, qui immatura morte V. C. 731 obiit, (ad quem annum vide) ſiue alius minor natu fuit, tot et tanta ad ſummam rerum ſpectantia augurari tum aliquis potuerit; cum tamen infans ille ex Octauiani ſorore natus et ab Antonio aliquando

aliquando adoptatus, de quo forte iam tum conuenerat, ad ſummas opes peruenturus eſſe videretur, potuit poeta laetitiae publicae impetum ſequi, et rem ſententiis exornare et amplificare, quas poetica ratio ſuppeditabat, inprimis, quum Sibyllinum oraculum, quod ſequeretur, haberet, et Sileno, quae dicebat, tribueret. Hoc certe anno, pace iam confecta, Eclogam hanc ſcriptam eſſe, dubitari nequit; quum Pollioni Conſuli inſcripta ſit v. 3. 11. 12. orbe iam pacato v. 17. Cf. Argum. illius Eclogae vbi et illud notatum, male multos arbitrari, Pollioni filium natum eo carmine poetam gratulari. Secundum hos Hieronymus Chron. Euſeb. MMXXX dixit: *C. Aſinius Gallus, Orator, Aſinii Pollionis filius*, cuius etiam Virgilius meminit, *diris a Tiberio ſuppliciis enecatur*.

Non modo Brundiſinam, verum etiam Puteolanam pacem iam tum confectam fuiſſe, quum ea Ecloga ſcriberetur, Ruaeus cum aliis memorat, vt vere totus orbis pacatus videri poſſet. Enimuero non niſi ineunte anno ſequenti, quum adeo Pollio iamdudum Conſulatu abierat, illa pax eſt compoſita, quum Caeſar et Antonius Pompeium apud Miſenum conueniſſent, v. Dio XLVIII, 31 extr. 36. Nam Appianus temporum ordinem non ſatis accurate ſequitur, cum etiam poſt iſta p. 1135 extr. ea commemoret, quae anno ſuperiore peracta fuerant.

Antequam Antonius aduerſus Parthos proficiſcebatur, exercitus in hiberna deducendi partem aduerſus Parthinos, populum Illyricum, qui loca circa Epidamnum inſidebat, et Bruti cauſſae eximie fauerat, mittit. v. Appian. p. 1135. Praefecerat iis copiis Pollionem, qui rem in iis terris egregie geſſit, et anno ſequente triumphum de Parthinis egit. v. Dio XLVIII, 41. et ib. notam Fabric.

Quo in itinere aduerſus Parthinos cum Pollio eſſet, Pharmaceutria, quae eſt Ecloga VIII. ei a Virgilio miſſa fuiſſe videtur. Namque v. 6 *Tu mihi ſeu magni ſuperas iam ſaxa Timaui, Siue oram Illyrici legis aequoris.* cf. ibi notas. Ruaeus in reditu Pollionis ſcriptum carmen eſſe putabat, id quod verborum et ſententiarum ordini repugnat. Qui enim a Timauo ad Illyricum procedit, is profectionem in Illyricum facere debet, non in Italiam redire. Pollionis etiam iuſſu Eclogam perſcriptam eſſe, v. 11. 12 apparet: *iuſſis carmina coepta tuis.*

V. C.

Digitized by Google

V. C. 715.

L. Marcius Cenſorinus. C. Caluiſius Sabinus.

a. C. 39. *Virgilii* $\frac{31}{32}$.

A. d. VIII. Kal. Nouembr. C. Aſinius Pollio ex Parthinis triumphat. Faſti Capitol. Chronic. Euſeb. etc. Eſt is *triumphus Dalmaticus*. cf. Flor. IV, 12. 11. Horat. Carm. II, 1, 15. 16. De captis a Pollione Salonis, Dalmatiae vrbe v. Porphyr. ad e. l. et Seru. ad Ecl. III, 88. IV, 1. VIII, 12. cf. Pighii Annal. h. a. De filio Pollionis, Salonino, ſeu Salonico, qui tamen nullus fuit, ſed nepos, eo nomine, v. Ruaeus ad Ecl. IV. pr.

Dum Pollio in apparatu triumphi cum maxime eſſet, tertiam Eclogam a Virgilio factam ex v. 84 ſqq. *Pollio amat noſtram* etc. ingenioſe colligit Ruaeus, vt de victimis triumphalibus in iis verſibus agatur. Sed vide ſupra ad V. C. 711.

Hoc anno Horatium Maecenati a Virgilio et Vario commendatum eſſe, Sanadonius de coniectura ponit, ex Horat. Sat. I, 6, 55. quod forte maturius factum, ſi Weſſelingii ſententia Obſſ. II, 15 vera eſt, vere huius anni, cum Antonius Athenis Brundiſium appuliſſet, vt condicta die cum Caeſare colloquium haberet, ab Agrippa et Maecenate, qui eo accurrebant, Horatium, Virgilium, Plotium ac Varium adductum fuiſſe. Qua de re v. Horat. Sat. I, 5. *Egreſſum magna* etc. inprimis v. 40. Alii ad colloquii Tarenti habiti tempus a. 717 referunt. v. Maſſon. vita Horatii ad 716. quod et ipſum *verno tempore* incidit. v. Appian. p. 1149. vt adeo Weſſelingio cur adſtipuler, nondum habeam.

V. C. 716.

App. Claudius Pulcher. C. Norbanus Flauus.

a. C. 38. *Virgilii* $\frac{32}{33}$.

Bucolicis hoc anno finem impoſitum et Eclogam adeo X conſcriptam eſſe, Ruaeus cum aliis exiſtimat; ea ſcilicet cauſſa inductus, quod Grammatici intra triennium bucolica abſoluta fuiſſe memorant v. Donat. Vita § 36. Phocas v. 95. Sed hominum illorum vanitas cum rerum argumentis tum iis ipſis, quae aliis locis repugnantia tradunt, facile arguitur. Nihil itaque commento illi iam Martinus tribuit in *Life of Virgil* p. LXIV. g)

At idem vir doctiſſimus p. LXIII ad hunc annum, *Meliboeum VII Eclogam*, cuius alioqui incertum plane tempus eſt,

eſt, refert, hoc vno argumento vſus, ne is annus prorſus aliquo Virgiliani ingenii monumento vacet.

V. C. 717.

M. Vipſanius Agrippa. L. Caninius Gallus.

a. C. 37. *Virgilii* $\frac{33}{34}$.

Ad hunc annum Eclogam decimam referendam eſſe cenſet Martinus, hac de cauſſa, quoniam in eo carmine Gallo inſcripto v. 23 et 47 Lycoris in Gallias abiiſſe et alium amatorem; qui in aliquo exercitu ad Rhenum militabat, ſequuta eſſe memoratur. — *Tua cura, Lycoris, Perque niues alium perque horrida caſtra ſequuta eſt — Tu procul a patria, nec ſit mihi credere! tantum Alpinas, ah dura! niues et frigora Rheni Me ſine ſola vides.* A Iulio inde Caeſare M. Agrippa primus fuit e Romanis, qui Rhenum traiecit; idque initio huius anni factum, quo Agrippa Coſ. erat. v. Dio XLVIII, 49. Mox enim, hoc ipſo anno, a Caeſare in Italiam euocatus Agrippa, claſſique aduerſus Sext. Pompeium fabricandae exercendaeque praefectus fuit. Poſſit quidem aliquis haec alio Dionis loco labefactari putare, vbi anno 715 ineunte Octavianus Caeſar in Gallias, vt excitatos in iis motus ſedaret, profectus eſſe dicatur, lib. XLVIII, 20. cf. c. 28 pr. Appian. p. 1135. Sed primum an exercitum ſecum duxerit, non memoratum invenias, tum nec Rhenum tranſiiſſe aut ad Rhenum quicquam rerum eum geſſiſſe doceas. Quicquid ſit, probabilior haec eſt ſententia, quam illa Scaligeri, ad Hieronym. n. 1960. qui ante caedem Caeſaris Eclogam decimam publice editam eſſe debere putat, dum illam opinionem amplectitur, quintam in Caeſaris necem eſſe ſcriptam, intra triennium autem bucolica fuiſſe abſoluta. Iam itaque ſi, quantum ſiue ex temporum notatione definire, ſiue coniectura aſſequi poſſis, ordinem Eclogarum ac tempus conſtituere velis, ante eam, quae nunc primo loco poſita eſt, *ſecundam*, *tertiam* et *quintam* ſcriptam eſſe probabile ſit. Tum *prima* et *nona* anno 713. Collocat poſt hanc *ſextam* coniectura Martini. Tum anno 714 *quartam*, 715 *octauam*, vulgatam fuiſſe in confeſſo eſt; intra idem forte tempus *nona*, et 717 *decima* vltimo loco ſcripta fuit; vt adeo ad temporis rationem ordo hic conſtitui forte poſſit:

1	Ecloga	II.		6	Ecloga	VI.	
2	—	III.		7	—	IV.	714.
3	—	V.		8	—	VIII.	715.
4	—	I.	713.	9	—	VII.	
5	—	IX.	eod.	10	—	X.	717.

Laudata

Laudata et commendata ſunt Virgilii bucolica iam ab iis ipſis poetis, qui eadem aetate viuebant. Propertius ad eorum argumenta alludit El. II, 34, 67 ſqq. vbi: *Vtque decem poſſint corrumpere mala puellam, Miſſus et impreſſis haedus ab vberibus. Felix, qui vilibus pomis mercaris amores! Huic licet ingratae Tityrus ipſe canat* h. huic puellae, licet ea ingrata ſit, cum tamen amores eius tam paruo emantur, ipſe Tityrus canat, qui Galateam amabat, nullo ad peculium fructu, vt Ecl. I, 31 ſqq. *Felix intactum Corydon qui tentat Alexin Agricolae domini carpere delicias. Quamuis ille ſuam laſſus requieſcat auenam* (igitur tum deſierat ſcribere bucolica) *Laudatur faciles inter Hamadryades.* Ouidius autem Am. I, 15, 25 *Tityrum* laudat, et Triſt. II, 537 *Phyllidis hic idem teneroſque Amaryllidis ignes Bucolicis iuuenis luſerat ante modis.*

Hoc etiam anno Maecenatis iuſſu Virgilium Georgica exorſum eſſe, communis eſt opinio, quam tamen, ſi moleſtior ſis, non facile niſi Grammaticorum auctoritate probes.

De tempore abſoluti operis paullo certior nobis fides fit ex Georgicorum extr. verſ. v. ad 724. Eo conſilio poetam de re ruſtica carmen condidiſſe, vt hominum animos ad agrorum cultum per bella ciuilia neglectum reuocaret, docti viri coniiciunt. v. Argum. Georgicor.

Eodem anno ab Agrippa, vt recens aedificatae claſſes tutum receptum haberent, lacu Auerno et Lucrino cum mari commiſſo, portus Iulius factus eſt, de quo v. inprimis apud Dionem XLVIII, 50. 51. Huius operis Virgilius meminit Ge. II, 161 — 164 *An memorem portus Lucrinaque addita clauſtra* etc.

Antonius cum claſſe ex Athenis Tarentum appulit. Tandem Octauia arbitra, Octauius vt eum conueniret, adducitur. Noua inter eos pactio fit. v. Dio XLVIII. extr. Appian. p. 1149 ſqq. Eodem Maecenas properans Horatium, Virgilium, Plotium ac Varium ſecum adduxerat. vide ſupra ad a. 715.

V. C. 718.

L. Gellius Poplicola. M. Cocceius Nerua.

a. C. 36. Virgilii $\frac{34}{35}$.

Octauianus Caeſar, Sext. Pompeio pugna nauali inter Mylas et Naulochum, ad Siciliae littus, victo et Lepido in deditionem recepto, Romam reuerſus immodicis honoribus affe-

ctus

ctus eſt. Anno ſuo XXVIII. inquit Appian. p. 1178, oppidatim inter deos tutelares coli coepit. Haec prima diuini honoris in eum collati mentio v. Noriſ. Cenotaph. Piſan. p. 51 ſqq. Quod itaque iam ante hoc tempus a Virgilio *Deus* appellatur, Ecl. I, id ſine dubio eo pertinet, quod *Diuum Iulium* patrem habebat. *Diui genus* Aen. VI, 739. cf. ſup. ad 712. Summi tamen illi et exquiſiti honores annis demum 724 et 725 fuere decreti v. Dio LI, 19. 20.

V. C. 720.

L. Scribonius Libo. M. Antonius.

a. C. 34. *Virgilii* $\frac{36}{37}$.

M. Bauius poeta, quem Virgilius Bucolicis notat, in Cappadocia moritur. Hieronym. Chron. Euſeb. Olymp. 186, 3.

V. C. 722.

Cn. Domitius Ahenobarbus. C. Soſius.

a. C. 32. *Virgilii* $\frac{38}{39}$.

Inimicitiae inter Caeſarem et M. Antonium ad bellum ſpectant. Magni vtrinque apparatus; de quibus verſus Ge. I, 509 ſqq. agere videntur: *Hinc mouet Euphrates, illinc Germania bellum; Vicinae ruptis inter ſe legibus vrbes Arma ferunt, ſaeuit toto Mars impius orbe.*

V. C. 723.

Caeſar Octauianus III. M. Valerius Meſſala.

a. C. 31. *Virgilii* $\frac{39}{40}$.

Pugna apud Actium, Epiri promontorium, a. d. IV. Non. Septembr.; cuius magnifica illa eſt in ſcuto Aeneae deſcriptio Aen. VIII, 671 ſqq. M. Antonius victus in Aegyptum fugit. *Virgilium ſequi voluiſſe Auguſtum contra Antonium ad Actiaca bella properantem,* ait aliquis in Seruianis ad Ecl. III, 74. ſcilicet, quemadmodum Horatius Maecenati comes eſſe volebat Epod. I.

V. C. 724.

Caeſar Octauianus V. M. Licinius Craſſus.

a. C. 30. *Virgilii* $\frac{40}{41}$.

Caeſar poſt Actiacam pugnam cum Samum inſulam in hiberna ſe recepiſſet, turbatus nuntiis de ſeditione militum, quos confecta victoria Brundiſium praemiſerat, media hyeme

me repetit Italiam, tempeſtate in traiectu bis conflictatus. Nec amplius quam XXVII dies Brundiſii commoratus in Aſiam reuertitur. Inde ſpretis Antonii et Cleopatrae legationibus, Aegyptum petit, obſeſſaque Alexandria, quo Antonius et Cleopatra confugerant, breui potitus eſt.

Itaque narratio illa Donati Vita Virgilii § 42 de praelectis Caeſari Atellae decumbenti Georgicis nullam fidem habet.

Aegypto in prouinciae formam redactae Cornelium Gallum, equitem R. Praefectum dedit; de quo v. ad Ecl. X et VI, 64. 72. Fontanini hiſt. litt. Aquilei. p. 14. 15. Fuerat huius Galli inſignis opera in Aegypto recipienda vid. Dio LI, 9. Plutarch. Anton. p. 952.

Caeſar, rebus Aegypti conſtitutis *per Syriam in Aſiam prouinciam profectus biberna ibi egit, ſimulque et ſubditorum omnia negotia et Parthica compoſuit.* Ita Dio LI, 8. Tiridates regno a Phraate pulſus in Syriam confugerat et, vt Caeſar ſe Romanis copiis reſtitueret, ſupplicabat, cum interea legati a Phraate miſſi et Tiridatem ſibi reddi poſtularent et amicitiam cum Caeſare iungerent. Caeſar vtrique comiter reſpondit, et Phraatis filium, ſiue a Phraate ſiue a Tiridate acceptum, Romam ſecum abduxit et pro obſide habuit. v. Dio l. l.

Iam hoc anno vltimam Georgicis manum adhibitam eſſe, vulgaris eſt opinio, inque eam ſententiam verſus libri IV extr. interpretantur, nec tamen ſic, vt omnia ſatis expediant: *Caeſar dum magnus ad altum Fulminat Euphratem bello, victorque volentes Per populos dat iura viamque affectat Olympo.* Verum quidem eſt, eſſe eum poetarum ſaeculi Auguſtei perpetuum morem, vt, quamquam nihil Auguſtus, quod admodum memorabile eſſet, aduerſus Parthos geſſerit, magnifice tamen de rebus eius Parthicis loquantur. Conſtat porro e Dione, LI, 20. litteras de Parthicis rebus initio anni ſequentis Romam allatas tantum ad publicam gratulationem momenti habuiſſe, vt illuſtrare reliquam omnem Caeſaris fortunam viderentur. Videtur tamen illud: *dum fulminat ad Euphratem,* pro re tam tenui, ac legatis auditis, nimis faſtuoſum eſſe; vt adeo, ſi quis cum Martino in annum 731 illos verſus adeoque finem Georgicorum referat, equidem non intercedam. Nam illam narrationem, ſeptennio Georgica abſoluta a poeta fuiſſe, v. Donat. § 40. vndecim autem annos fuiſſe Aeneidi impenſos, vt adeo ab hac inde hieme eum ad Aeneida animum aduertiſſe neceſſe ſit, inter Grammaticorum commenta referendam eſſe puto. Forte etiam in reliquis illis Georgi-

Georgicorum locis II, 170 - 173. III, 26 - 33 nonnulla ſint, quae melius illius anni, quam huius, actis illuſtrata videas. A Triſtano *Hiſt. generale des Empereurs* T. I. p. 137 concluſionem Georgicorum in annum expeditionis Caii Caeſaris in Parthos, quae in a. 754 incidit, male referri, iam Noriſius notauit Cenotaph. Piſan. Diſſ. II. p. 249.

Virgilium Neapoli Georgicorum partem certe extremam pertexuiſſe, ex lib. IV extr. manifeſtum eſt, ſi verſus illi ab eius manu ſunt. Erat ea vrbs illuſtrium et doctorum virorum receſſu illa aetate inprimis celebris, vt otio ac leuioribus ſtudiis ſe ibi committerent. *In otia natam Parthenopen* Ouidius appellat Met. XV, 712. v. Horat. Epod. V, 43 ibique Geſner. Statium Silu. III, 5, 85. Silium XII, 31. inprimisque Strabonem V. p. 378. Cf. Camilli Peregrini Campaniam felic. Diſſ. II. § 21.

Etiam Aeneidis condendae paullo altius petitum fuiſſe conſilium, poſt Spencium in Polymet. Dialog. III, p. 18 autumant viri docti, vt ſummum vnius imperium et gentem Iuliam fatis ei imperio deſtinatam Romanis commendaret.

V. C. 725.
Caeſar Octauianus V. Sext. Apuleius.
a. C. 29. Virgilii $\frac{41}{42}$.

Decreto Senatus Ianus clauſus eſt. v. Dio LI, 20 et ibi not. Quo Virgilius reſpexiſſe creditur Aen. I, 295 - 300 *Aſpera tum poſitis miteſcent ſecula bellis — dirae Claudentur belli portae*: vti v. 296 *Cana Fides et Veſta, Remo cum fratre Quirinus Iura dabunt*, ad Cenſuram hoc anno a Caeſare, aſſumto M. Agrippa collega, actam. Dio LII, 42. A. d. VIII. VII. et VI. Id. Sext. tres Caeſaris ex Aſia et Graecia reducis triumphi habiti, vnus ex Illyrico, alter ex Actiaca victoria, tertius de Cleopatra et Aegypto ſubacta. v. Dio LI, 21.

Ad hunc annum Caeſaris de imperio deponendo habita cum Agrippa et Maecenate conſultatio pertinet. v. Dio LII. pr. Quas Virgilio ea in re partes dederint inepti Grammatici, v. in Donato § 78.

Hoc aut ſuperiore anno Dacas trans Iſtrum cum Baſtarnis, Moeſis et aliis populis bello adortus erat M. Craſſus, de qua expeditione v. Dio LI, 22. 23 ſqq. Vnde verſus Virgilii ductus Ge. II, 497 *aut coniurato deſcendens Dacus ab Iſtro*. A M. Antonio ad ſocietatem et auxilia ferenda pellecti fuerant iſti populi, quo factum eſſe videtur, vt in fines Romanos infeſtis mox armis incurrerent.

V. C. 726.

Caeſar Octauianus VI. M. Agrippa II.

a. C. 28. *Virgilii* $\frac{42}{43}$.

Apollinis in Palatio templum cum bibliotheca Caeſar perfecit et dedicauit. Ludos Actiacos quinquennales, propter victoriam Actiacam iam ante decretos, cum Agrippa exhibuit. Tunc gymnici quoque ludi acti ſunt. Dio LIII, 1.

Hos ludos adumbrauit poeta ſub iis, quos Aeneam ſuum facit inſtituere Aen. III, 280 *Actiaque Iliacis celebramus littora ludis. Exercent patrias oleo labente palaeſtras Nudati ſocii.*

V. C. 727.

Caeſar Octauianus VII. M. Agrippa III.

a. C. 27. *Virgilii* $\frac{43}{44}$.

Caeſar ex ante diem XVI Kal. Februarii, ſententia L. Munatii Planci, a ſenatu ceterisque ciuibus Auguſtus *appellatus eſt, ſeſe ſeptimum, et M. Vipſanio Agrippa tertium Conſulibus.* Cenſorinus c. 22. v. Dio LIII, 16 ibique Fabric. Romuli nomen a nonnullis propoſitum, et ab ipſo Auguſto magnopere eſſe appetitum, ſatis conſtat. v. Dio ibid. Sueton. Aug. 7. Itaque verſum Ge. III, 27 *victorisque arma Quirini* hinc interpretandum eſſe exiſtimant viri docti; quod ſi recte faciunt, patet et ex hoc, Georgica ſerius, quam 724 abſoluta, ſaltem edita et vulgata fuiſſe. Namque illud nonnullorum commentum, de verſibus ſerius et ſecunda aliqua recenſione inſertis, quod forte ex Donato § 50 petitum eſt, non admodum probamus. Nec Harduini ſomnia nos tenebunt, cum in reliquis, tum in iis, quae ex temporum anguſtia contra Aeneidis a Virgilio ſuſceptum opus diſputat in *Pſeudouirgilio* (inter Opera varia p. 280). Talia refellere, noſtri otii non eſt. Poſt hoc itaque tempus etiam ille locus Aen. VI, 792 ſcriptus eſſe debet: *Hic vir, hic eſt, tibi quem promitti ſaepius audis, Auguſtus Caeſar, Diui genus.*

Hunc porro annum aſſignant viri docti Satyrae decimae libri I Horatii, in qua v. 45 *molle atque facetum Virgilio adnuerunt gaudentes rure Camoenae.* Quod iudicium cum vnice ad Bucolica et Georgica ſpectet, cumque ibidem: *forte epos acer,* Vt nemo, *Varius ducit,* adiectum ſit, nihil adhuc de Aeneide tum poetam cogitaſſe, nihil certe vulgaſſe, probabile ſit.

V. C.

V. C. 728.

Caeſar Auguſtus VIII. T. Statilius Taurus II.

a. C. 26. *Virgilii* $\frac{44}{45}$.

Cornelius Gallus primus Aegypti praefectus Auguſtalis, cum propter multa flagitioſe acta infamia ab Auguſto notatus, mox et ſenatus iudicio damnatus eſſet, dolorem non ferens, poenam morte voluntaria anteuertit. Dio LIII, 23. Eius laudes quarto Georgicorum libro Auguſti iuſſu tum ſublatas Ariſtaei fabulae locum feciſſe, narrant Grammatici. v. Donat. § 39. Seruius ad Ecl. X, 1.

V. C. 729.

Caeſar Auguſtus IX. M. Iunius Silanus.

a. C. 25. *Virgilii* $\frac{45}{46}$.

Expeditio Auguſti in Cantabros. Abſentem eum a Virgilio litteris ſuis Aeneidem flagitaſſe, Donatus memorat § 46. vbi v. not.

V. C. 730.

Caeſar Auguſtus X. C. Norbanus Flaccus.

a. C. 24. *Virgilii* $\frac{46}{47}$.

Hieronymus Chron. Euſeb. ad Olymp. 189, 1. *Quinctilius Cremonenſis, Virgilii et Horatii familiaris, moritur.* De eius obitu conſolatur Virgilium Horatius noto carmine lib. I. Od. 24. Quis ille Quinctilius fuerit, ignoratur: nam Grammaticorum commenta audienda non ſunt. v. Argum. Ecl. VI. cf. Maſſon Vita Horatii ad h. a.

V. C. 731.

Caeſar Auguſtus XI. A. Terentius Varro Muraena ſuff. Cn. Calpurnius Piſo.

a C. 23. *Virgilii* $\frac{47}{48}$.

Auguſtus e graui morbo Antonii Muſae opera conualeſcens ſemeſtri ſpatio interiecto M. Marcellum ſororis filium, cum aedilitatem anno ſuperiore ſuſcepiſſet, et Auguſto vulgo imperii heres deſtinaretur, e morbo decedere videt. Grauis tunc totius populi luctus. Dio LIII, 30. Virgilius eius mortem pulcherrimis verſibus ornat Aen. VI, 861 - 887. De quibus verſibus lectis et lauta remuneratione honeſtatis

v. ſupra Donat. § 47. De M. Marcello et eius numo v. Fortunati Mandelli Commentarium in *Nuoua Raccolta d' Opuſc. ſcient. T. XII.*

Tiridates ipſe, a Phraate vero legati, controuerſiarum ſuarum cauſſa Romam venere. Quibus in ſenatum introductis, cum Auguſto cauſſae cognitio decreta eſſet, Tiridatem. Phraati nequaquam tradidit, filium tamen Phraatis, quem in poteſtate ſua habebat, patri remiſit hac lege, vt pro eo captiuos ſignaque militaria, Craſſi et Antonii cladibus amiſſa, reciperet. Dio LIII, 33. Res tamen non perfecta ante annum 734. Ad hoc Auguſti poſtulatum, quo negato bellum in Parthos ſuſceptum iri ſuſpicio eſſet, reſpexiſſe creditur Virgilius Aen. VII, 605. 606 *Siue Getis inferre manu lacrimabile bellum Hyrcaniſue Arabiſue parant, ſeu tendere ad Indos Auroramque ſequi, Parthosque repoſcere ſigna.* Addebat Ruaeus ſub h. a. „Igitur annis minus quatuor ſex fere vltimos operis libros poeta perfecit; nec vero tanta in iis elucet, quanta in ſuperioribus, cura.„ Atqui poterant et haec ſecundis curis operi inſerta eſſe, ſi ſemel hoc admiſeris.

V. C. 732.

M. Claudius Marcellus Aeſerninus. L. Aruntius.

a. C. 22. *Virgilii* $\frac{48}{49}$.

Auguſtus in Siciliam profectus eſt, vt eam ac omnes alias ad Syriam vſque prouincias conſtitueret. Dio LIV, 6. Factum id ſub finem anni videtur. Videri poteſt de hoc itinere Noriſ. Cenotaph. Piſan. p. 292 - 294.

Aethiopes, duce regina, Candace, impreſſionem in Aegyptum faciunt, et Elephantinen vrbem diripiunt. Reuertentes eos ad terras ſuas C. Petronius, Aegypti praefectus, caedit, regiam euertit, et terram eorum praeſidiis occupat. v. Dio LIV, 5. Strabo lib. XVII vbi de Aethiopibus agit. Haec Virgilius reſpicere videtur Aen. VI, 795 — *ſuper et Garamantas et Indos Proferet imperium.*

V. C. 733.

M. Lollius. Q. Aemilius Lepidus.

a C. 21. *Virgilii* $\frac{49}{50}$.

Auguſtus rebus in Sicilia ordinatis in Graeciam tranſmiſit. Rebus in Graecia confectis in Samum nauigauit, ibique hiemauit. Dio LIV, 7.

V. C.

V. C. 734.

M. Apuleius. P. Silius Nerua.

a C. 20. *Virgilii* $\frac{50}{51}$.

Vere Auguſtus in Aſiam perrexit, ibique et in Bithynia omnia conſtituit, Dio LIV, 7. *etiam Syriam adiit* ibid. Iuſtin. XLII, 5. Hanc Auguſti in prouinciis adeundis, dignam principe tanto, induſtriam praedicat Virgilius Aen. VI, 802 - 806 *Nec vero Alcides tantum telluris obiuit* etc. cf. Sueton. c. 47.

Cum in Syriam aduenisſet, Phraates, veritus, ne bello peteretur, ſigna Auguſto cum captiuis et exercituum Rom. ſpoliis remiſit. Qua re nihil ad Auguſti gloriam illuſtrius vnquam factum viſum eſt. v. Dio LIV, 8 et ibi Fabric. Itaque magnopere inprimis a poetis ea res extollitur et magnificis verbis ornatur, vt de profligatis Parthis, euerſo eorum imperio, victo Oriente, India debellata, eos loqui videas. Ad hunc itaque annum verſus poetae noſtri Ge. IV, extr. II, 170- 173. III, 26 - 33 non male referri, ſupra ad a. 724 ſignificauimus.

Occiſo Artaxia, qui aliis Artabazes ſiue Artavaſdes, *per dolum propinquorum, datus a Caeſare Armeniis* (maiori Armeniae) *Tigranes, deductusque in regnum a Tiberio Nerone* Tacit. Annal. II, 3. v. Dio LIV, 9 et ibi Fabric. Hinc Virgilii illud Ge. III. 30 *pulſumque Niphaten;* qui Armeniae mons eſt, male a poetis nonnullis pro flumine habitus, quorum loca v. apud Maſſon. Vita Horatii p. 306 ſqq.

E Syria Auguſtus in Samum reuerſus ibidem iterum hiemauit. Frequentes hic ad eum legationes conuenerunt, et Indi pacem, quam antea per oratores petierant, tunc interpoſito foedere ſanxerunt et dona miſerunt. Dio LIV, 9. Hoc paullo faſtuoſius forte extuliſſe videri poteſt poeta Ge. III, 26 *In foribus pugnam ex auro ſolidoque elephanto Gangaridum faciam;* niſi, quod malim, de Auguſto ea omnino vaticinatur, quae ab eo iamdudum exſpectabantur, vt Parthos et Indos imperio Romano adderet.

V. C. 735.

C. Sentius Saturninus. Q. Lucretius Veſpillo.

a. C. 19. *Virgilii* $\frac{51}{52}$.

Donatus in Vita § 51 *Anno quinquageſimo ſecundo, vt vltimam manum Aeneidi imponeret, ſtatuit in Graeciam et Aſiam*

Aſiam decedere, trienniøque continuo omnem operam limationi dare, vt reliqua vita tantum philoſophiae vacaret. Sed cum ingreſſus iter Athenis occurriſſet Auguſto, ab Oriente Romam reuertenti, (quod verum eſt v. Dio LIV, 10) *vna cum Caeſare redire ſtatuit. Ac cum Megara, vicinum Athenis oppidum, viſendi gratia peteret, languorem nactus eſt: quem non intermiſſa nauigatio auxit, ita, vt grauior indies, tandem Brundiſium* (alios Tarentum memorare, in notis monitum) *aduentarit, vbi diebus paucis obiit, X Kal. Octobr. C. Sentio, Q. Lucretio Coſſ.*

Annum obitus confirmat Hieronymus Chron. Euſeb. ad Olymp. 190, 2. *Virgilius Brundiſii moritur, Sentio Saturnino et Lucretio Cinna* (hoc nullum Lucretiorum cognomen) *Coſſ.* Plin. XIV, 1 *Haec* (vitis per ſe in vino picem reſipiens) *Virgilii vatis aetate incognita, a cuius obitu XC aguntur anni:* numero rotundo; cum XCV eſſent. v. Baylium Dictionn. Virgile litt. H. Harduin. ad Plin. ibid. et XIV. ſect 5.

Cum in Graeciam proficiſceretur Virgilius, ſcriptum fuiſſe creditur ab Horatio Carmen III libri I *Sic te Diua potens Cypri.*

Dum in Graecia fuit, tertio Georgicorum libro ſplendidum illud exordium: *Primus Idumeas referam tibi, Mantua, palmas,* additum fuiſſe cum Catroeo Wartonus putabat *Life of Virgil* p. 27 ex interpretatione ſcilicet parum ſubtili.

Fuiſſe, qui eum in itinere Tarenti vita exceſſiſſe traderent, ad Donatum § 51 dictum, quae vrbs cum ad Calabriam referatur, hinc intelligendus verſus Epitaphii: *Mantua me genuit, Calabri rapuere,* h. in Calabria vitae ereptum ſe ſignificat. cf. Phocas v. 105 *vt Calabros tetigit — vehemens luxauit corpora morbus.*

Oſſa Virgilii Neapolin translata et ibi in via Puteolana ſepulta. v. Donat. § 55. 56 et ibi not. Apud Hieronymum l. l. *Oſſa eius Neapolin translata in ſecundo ab vrbe miliario ſepeliuntur, titulo iſtiuſmodi ſupra ſcripto, quem moriens ipſe dictauerat:* MANTVA ME GENVIT; quod apud Donatum § 55 legas, et in Euſebianum Chronicon haud dubie ab interpolatore venit; repetitum inde a Vincent. Bellouac. Specul. hiſt. VII, 60.

De teſtamento Virgilii v. Donatum § 56.

Eum paullo ante mortem ſcrinia adeoque omnia ſua ſcripta, (vt etiam Grammaticus in Antholog. lat. II, 184, 10 - 14

10-14 accepit) comburere voluiſſe, mox, vt Aeneis ſaltem combureretur, tanquam imperfectum opus, teſtamento iubere voluiſſe, tandem, amicorum precibus victum, Vario ac Tuccae, de quibus v. ad Donat. § 53. ſcripta ſua legaſſe, ea ſub conditione ne emendarent, narrat Donatus § 52. 53. ab iis tamen, iuſſu Caeſaris, Aeneidem emendatam fuiſſe, in eadem farragine memoratur § 56. quod tamen ita intelligas, vt emendarint quidem tollendo, non autem addendo. Ita fere Hieronymus Chron. Euſeb. ad Olymp. 190, 4 *Varius et Tucca, Virgilii et Horatii contubernales, poetae habentur illuſtres, qui Aeneidum poſtea libros emendarunt ſub ea lege, vt nihil adderent.*

Reliqui Grammatici modo hoc modo illud ſequuntur. At veteres ſcriptores, Plin. VII, 30. ſ. 31. *D. Auguſtus carmina Virgilii cremari contra teſtamenti eius verecundiam vetuit; maiusque ita vati teſtimonium contigit, quam ſi ipſe ſua probaſſet.* Gell. XVII, 10 — *ſed quae procraſtinata ſunt ab eo, vt poſt recenſerentur, et abſolui, quoniam mors praeuerterat, nequiuerunt, nequaquam poetarum elegantiſſimi nomine atque iudicio digna ſunt: itaque, quum, morbo oppreſſus, aduentare mortem videret, petiuit orauitque a ſuis amiciſſimis impenſe, vt Aeneida, quam nondum ſatis elimauiſſet, abolerent.* Macrob. Sat. I, 24 *qui enim moriens poema ſuum legauit igni, quid niſi famae ſuae vulnera poſteritati ſubtrahenda curauit? nec immerito.* Multa in eam rem variorum Epigrammata v. in Catalectis Scaligeri et Burmanni Anthologia. Adde Donat. § 57. 58.

Ceterum Virgilio mox *comitem ad Elyſios campos mors miſit* Tibullum iuuenem. v. Domitii Marſi Epigramma ad calcem Tibulli. Ouidius tum annum XXV agebat, itaque Virgilium *tantum ſe vidiſſe* teſtatur Triſt. IV, 10, 51. Horatius annum ingreſſus erat XLVII.

Aeneidem cum viuo Virgilio multis hominum deſideriis exſpectatam, tum eo mortuo magno fauore et praedicatione acceptam fuiſſe, ex poetis eius temporis colligas. Ouidius Rem. 395. 396 *Tantum ſe nobis Elegi debere fatentur Quantum Virgilio nobile debet epos**. Sed idem Aeneidis iam meminit Am. I, 15, 25. quod carmen ad annum 736, proximum a Virgilii morte, Maſſonus retulit: *Tityrus et ſegetes Aeneiaque arma legentur, Roma triumphati dum caput orbis erit.*

* ita leg. nam *opus nobile* eſſet quidem carmen epicum, non poeſis epica.

erit. Et in Arte 751 edita lib. III, 337 *Et profugum Aenean, altae primordia Romae, Quo nullum Latio clarius extat opus.* Nondum abſoluta et edita erat Aeneis, cum Propertius nobiles illos verſus ſcriberet lib. II. Eleg. extr. 61 ſqq. *Qui nunc Aeneae Troiani ſuſcitat arma* etc.

Virgilium paullo poſt, et adhuc aeuo Auguſteo, in ſcholis praelectum et enarratum fuiſſe, e Suetonio ſcimus de ill. Grammat. c. 16. Q. Caecilius Epirota Cornelii Galli familiaris — *primus dicitur latine ex tempore diſputaſſe, primusque Virgilium et alios poetas nouos praelegere coepiſſe.*

Caligula Virgilii memoriae admodum infeſtus fuit. *Sed et Virgilii et T. Liuii ſcripta et imagines, paullum afuit, quin ex omnibus bibliothecis amoueret, quorum alterum, vt nullius ingenii minimaeque doctrinae — carpebat* Sueton. Calig. 34. Itaque Virgilii Codices ad paruum tum numerum redactos fuiſſe neceſſe eſt. An forte inde in tanto nunc apographorum numero mirus ille librorum etiam vetuſtiorum in corruptelas conſenſus repetendus eſt? vt, cum poſt haec Virgiliana carmina ex paucis, nec forte emendatiſſimis exemplaribus deſcriberentur; vera iam tum lectio periiſſet; quo factum, vt fruſtra nunc a libris auxilium, vbi haereas, exſpectetur. Exſtabat tamen Virgilii manus adhuc Plinii maioris aetate H. N. XIII, 12 extr. et Quinctiliani, Inſt. I, 7, 20. Virgilii idiographum librum inſpectum, ſed ab aliis, Gellius memorat N. A. XI, 14. cf. eundem II, 3. XIII, 19. I, 21.

Magnam copiam verſuum et luſuum in Virgilium eiusque carmina cum bona tum mala, vetuſtiorum et ſeriorum poetarum, v. poſt Pithoeum et Ioſ. Scaligerum in Catalectis ap. Burmann. V. Cl. in Antholog. Lat. lib. II. ep. 173 ſqq.

TESTI-

TESTIMONIA DE VIRGILIO ET EIVS OPERIBVS.

P. OVIDIVS NASO *Amor.* I, 15, 25.

Tityrus, et ſegetes, Aeneiaque arma legentur,
Roma triumphati dum caput orbis erit.

EIVSDEM *Art.* III, 337.

Et profugum Aenean altae primordia Romae:
Quo nullum Latio clarius extat opus.

EIVSDEM AD AVGVSTVM. *Triſt.* II, 533.

Et tamen ille tuae felix Aeneidos auctor
Contulit in Tyrios arma virumque toros.
Phyllidis hic idem, teneraeque Amaryllidis ignes
Bucolicis iuuenis luſerat ante modis.

SEXT. AVRELIVS PROPERTIVS *lib.* II. *Eleg. extr.* 61 *ſqq.*

Actia Virgilium (*iuuet*) cuſtodis littora Phoebi,
Caeſaris et fortes dicere poſſe rates.
Qui nunc Aeneae Troiani ſuſcitat arma,
Iactaque Lauinis moenia littoribus.
Cedite Romani ſcriptores, cedite Graii.
Neſcio quid maius naſcitur Iliade.
Tu canis vmbroſi ſubter pineta Galeſi
Thyrſin, et attritis Daphnin arundinibus:
Vtque decem poſſint corrumpere mala puellam,
Miſſus et impreſſis haedus ab vberibus.
Felix, qui viles pomis mercaris amores,
Huic licet ingratae Tityrus ipſe canat.
Felix, intactum Corydon qui tentat Alexin
Agricolae domini carpere delicias.
Quamuis ille ſua laſſus requieſcit auena,
Laudatur faciles inter Hamadryadas.

Tu

Tu canis Aſcraei veteris praecepta poetae,
Quo ſeges in campo, quo viret herba iugo.
Tale facis carmen docta teſtudine, quale
Cynthius impoſitis temperat articulis.

QVINCTILIANVS *Lib.* X. *cap.* 1. § 85.

Idem nobis per Romanos quoque auctores ordo ducendus eſt. Itaque vt apud illos Homerus, ſic apud nos Virgilius auſpicatiſſimum dederit exordium: omnium eius generis poetarum Graecorum noſtrorumque illi haud dubie proximus. Vtar enim verbis iiſdem, quae ab Afro Domitio iuuenis accepi, qui mihi interroganti, quem Homero crederet maxime accedere, Secundus, inquit, eſt Virgilius; propior tamen primo, quam tertio. Et hercle, vt illi naturae caeleſti atque immortali ceſſerimus, ita curae et diligentiae vel ideo in hoc plus eſt, quod ei fuit magis laborandum: et quantum eminentioribus vincimur, fortaſſe aequalitate penſamus. Caeteri omnes longe ſequuntur.

ANTHOLOG. V, 74.

Καὶ φίλος Αὐσονίοισι λιγύθροος ἔπρεπε κύκνος
Πνείων εὐεπίης Βιργίλλιος· ὅν ποτε Ῥώμης
Θυμβριὰς ἄλλον Ὅμηρον ἀνέτρεφε πατρίδος ἠχώ.

STATIVS THEB. XII, 816.

Nec tu diuinam Aeneida tenta,
Sed longe ſequere, et veſtigia ſemper adora.

ALCIMI *de Virgilio et Homero* (*v. Antholog. lat.* II. *ep.* 177)

Maeonio vati, quis par vel proximus eſſet,
Conſultus Paean riſit, et haec cecinit:
Si potuit naſci, quem tu ſequereris, Homere,
Naſcetur qui te poſſit, Homere, ſequi.

D. AV-

D. AVGVSTINVS *de Ciu. Dei lib. I c.* 3.

Virgilium pueri legant, vt poeta magnus omniumque praeclariſſimus atque optimus, teneris imbibitus annis, non facile obliuione poſſit aboleri.

P. Virgilii Maronis vita, a Phoca Grammatico vrbis Romae, verſibus edita. v. Antholog. Lat. P. Burmanni Sec. T. I *Lib.* II *Ep.* 186.

PRAEFATIO.

O vetuſtatis memoranda cuſtos,
Regios actus ſimul et fugaces
Temporum curſus dociles referre,
Aurea Clio.

Tu nihil magnum ſinis interire:
Nil mori clarum pateris, reſeruans
Poſteris priſci monimenta saecli
Condita libris.

Sola fucatis variare dictis
Paginas neſcis: ſed, aperta quicquid
Veritas prodit, recinis per aeuum
Simplice lingua.

Tu ſeneſcentes titulos laborum
Flore durantis reparas iuuentae:
Militat Virtus tibi: te notante
Crimina pallent.

Tu fori turbas, ſtrepituſque litis,
Effugis dulci moderata cantu,
Nec retardari pateris loquelas
Compede metri.

Hic faue dictis, retegenda vita eſt
Vatis Etruſci, modo qui perenne
Romulae voci decus adrogauit
Carmine ſacro.

Maeonii

Maeonii ſpecimen vatis veneranda Maronem
Mantua Romuleae generauit flumina linguae.
Quis facunda tuos toleraret Graecia faſtus?
Quis tantum eloquii potuiſſet ferre tumorem,
Aemula Virgilium tellus niſi Tuſca dediſſet?
Huic genitor figulus Maro nomine: cultor agelli,
Vt referunt alii, tenui mercede locatus.
Sed plures figulum. quis non miracula rerum
Haec ſtupeat? diues partus de paupere vena
Enituit: figuli ſoboles noua carmina finxit.
Mater Polla fuit, Magii non infima proles,
Quem ſocerum probitas fecit iam cara Maroni.
Haec cum maturo premeretur pondere ventris,
Vt ſolet in ſomnis animus, ventura refingens,
Anxius et, vigili praeſumere gaudia cura,
Phoebei nemoris ramum fudiſſe putauit.
O ſopor indicium veri! nil certius vmquam
Cornea porta tulit. facta eſt, interprete lauro,
Certa parens, oneriſque ſui cognouerat artem.
Conſule Pompeio vitalibus editus auris,
Et Craſſo, tetigit terram; quo tempore Chelas
Iam mitis Phaethon poſt Virginis ora receptus.
Infantem vagiſſe negant. nam fronte ſerena
Conſpexit mundum, cui commoda tanta ferebat.
Ipſe puerperiis adriſit laetior orbis:
Terra miniſtrauit flores; et munere verno
Herbida ſuppoſuit puero fulmenta vireſcens.
Praeterea, ſi vera fides, ſed vera probatur,
Lata cohors apium ſubito per rura iacentis
Labra fauis texit, dulces fuſura loquelas.
Hoc quondam in ſacro tantum mirata Platone
Indicium linguae memorat famoſa vetuſtas.
Sed Natura parens, properans extollere Romam,

Et

5 vid. ad Vitam Virg. a. 684.

7 f. *locati*.

21 f. *Chelis - receptus*.

Et Latio dedit hoc, ne quid concederet vni.
Inſuper his, genitor, nati dum fata requirit,
Populeam ſterili virgam mandauit arenae:
Tempore quae nutrita breui, dum creſcit, in omne
Altior emicuit cunctis, quas auxerat aetas.
Haec propter placuit puerum committere Muſis,
Et monſtrare viam venturae in ſaecula famae.
Tum Balliſta rudem lingua titubante receptum
Inſtituit primum, quem nox armabat, in vmbris
Graſſari ſolitum. crimen doctrina tegebat.
Mox patefacta viri preſſa eſt audacia ſaxis.
Incidit titulum iuuenis, quo pignora vatis
Edidit. auſpiciis ſuffecit poena magiſtri.
Monte ſub hoc lapidum tegitur Balliſta ſepultus.
Nocte die tutum carpe viator iter.
Nos tamen hoc breuius; ſi fas ſimulare Maronem:
Balliſtam ſua poena tegit: via tuta per auras.
Hic Balliſta iacet, certo pede perge viator.
Carcere montoſo clauſus Balliſta tenetur,
Securi fraudis pergite nocte, viri.
Quid trepidas tandem greſſu pauitante, viator?
Nocturnum furem ſaxeus imber habet.
Balliſtae vitam rapuit lapis, ipſe ſepulcrum
Intulit. vmbra nocens pendula ſaxa tremit.
Crimina latronis digniſſima poena coercet.
Duritiam mentis damnat vbique lapis.
Hinc culicis tenui praeluſit funera verſu:
Parue culex, pecorum cuſtos tibi tale merenti
Funeris officium, vitae pro munere, reddit.
Tum tibi Syronem, Maro, contulit ipſa magiſtrum
Roma potens, proceresque ſuos tibi iunxit amicos.
Pollio, Maecenas, Varius, Cornelius ardent;
Et ſibi quiſque rapit, per te victurus in aeuum.

Muſa

37 *in omen* Toll. coni.
56 h. ipſa lapidum ſtrues ei pro tumulo fuit.

Muſa refer: quae cauſſa fuit componere libros?
Sumſerat Auguſtus rerum moderamina princeps.
Iam necis vltor erat patriae: iam caede priorum
Perfuſas acies legitur viſura Philippos.
Caſſius hic, Magni vindex, et Brutus in armis
Intereunt. victor, nondum contentus opimis
Emeritas belli ſpoliis ditaſſe cohortis,
Proſcripſit miſerae florentia rura Cremonae:
Totaque militibus pretium conceſſa laborum
Praeda fuit. violenta manus bacchata per agros.
Non flatus, non tela Iouis, non ſpumeus amnis,
Non imbres rapidi, quantum manus impia vaſtat.
Mantua, tu coniuncta loco, ſociata periclis,
Non tamen ob meritum; miſeram vicinia fecit.
Iam Maro pulſus erat. ſed viribus obuius ibat
Fretus amicorum clipeo: cum paene nefando
Enſe perit. quid dextra furis? quid viſcera Romae
Sacrilego mucrone petis? tua bella tacebit
Poſteritas, ipſumque ducem, niſi Mantua dicat.
Non tulit hanc rabiem doctiſſima turba potentum.
Itur ad auctorem rerum. quid Martius horror
Egerit, oſtendunt: quid tunc miſeranda tuliſſet.
Caeſaris hic placido nutu repetuntur agelli.
His auctus meritis cum digna rependere vellet,
Inuenit carmen, quo munera vincere poſſet.
Praedia dat Caeſar, quorum breuis vſus habendi.
Obtulit hic laudes, quas ſaecula nulla ſileſcant.
Paſtores cecinit primos. hoc carmine Conſul
Pollio laudatur, ter ſe reuocantibus annis
Compoſito. poſt haec ruris praecepta colendi
Quatuor expoſuit libris, et commoda terrae

Edocuit

69 *iam acies*, h. exercitus, *legitur*, ſcribitur, paratur, in Macedoniam iterum deducenda ad pugnam faciendam.

78 in aliis: *quantum manus impia, vaſtant.*

88 qui *tunc - tuliſſet, Caeſaris huic p. n. r.* Toll. et Franc.

Edocuit, geminis anno minus omnia luſtris.
Inde cothurnato Teucrorum praelia verſu
Et Rutulum tonuit. biſſena volumina ſacro
Formauit, donata Duci, trieteride quarta.
Sed loca, quae vulgi memorauit tradita fama
Aequoris, et terrae, ſtatuit percurrere vates,
Certius vt libris oculo dictante notaret.
Pergitur: vt Calabros tetigit, liuore nocenti
Parcarum, vehemens luxauit corpora morbus.
Hic vbi languores, et fata minantia ſenſit.

* * *

Cetera deerant in exemplari.

De operibus Virgilianis incerti auctoris. ibid. lib. II *Ep.* 173.

Maeonium quiſquis Romanus neſcit Homerum,
  Me legat, et lectum credat vtrumque ſibi.
Illius immenſos miratur Graecia campos:
  Aſt minor eſt nobis, ſed bene cultus, ager.
Non paſtor, miles, nec curuus deerit arator.
  Haec Graiis conſtant ſingula, trina mihi.

ALCINOI DE VIRGILIO. *ibid. Ep.* 178.

De numero vatum ſi quis ſeponat Homerum,
  Proximus a primo tum Maro, primus erit.
Et ſi poſt primum Maro ſeponatur Homerum:
  Longe erit a primo, quiſque ſecundus erit.

C. Sulpicii Apollinaris (ap. Donat. Carthaginienſis) *Grammatici in Aeneidem Virgilianam. ibid. Ep.* 174. *ſupra in Donato* § 57.

Iuſſerat haec rapidis aboleri carmina flammis
  Virgilius, Phrygium quae cecinere ducem.
Tucca vetat, Variusque ſimul: tu, maxime Caeſar,
  Non ſinis, et Latiae conſulis hiſtoriae.
Infelix gemino cecidit prope Pergamon igni,
  Et paene eſt alio Troia cremata rogo.

Imitatio

Imitatio eiuſdem, Phocae Grammatici, ex fragmento vitae Virgilii. v. ibid. Ep. 175.

Carmina Virgilius Phrygium prodentia Martem
  Secum fatali iuſſerat igne mori.
Tucca negat. Varius prohibet: ſuperaddito, Caeſar,
  Nomen; in Aenea non finis eſſe nefas.
O quam paene iterum geminaſti funere funus,
  Troia bis interitus cauſſa futura tui.

De eadem re verſus attributi Cornelio Gallo, ſcholaſtici poetae, vt apparet; expreſſi ex eodem Sulpicio Carthaginienſi. ibid. Ep. 176.

Temporibus laetis triſtamur, maximé Caeſar,
  Hoc vno amiſſo, quem fleo, Virgilium.
Sed vetuit relegi, ſi tu patiere, libellos,
  In quibus Aenean condidit ore ſacro.
Roma rogat: precibus totus tibi ſupplicat orbis,
  Ne pereant flammis tot monimenta ducum.
Atque iterum Troiam, ſed maior, flamma cremabit.
  Fac laudes Italûm, fac tua facta legi.
Aeneanque ſuum fac maior Mincius ornet.
  Plus fatis poſſunt Caeſaris ora Dei.

De eadem re veteris ſcholaſtici poetae verſus, ſub nomine Auguſti Caeſaris. ibid. Ep. 184. *Donat.* § 56.

Ergone ſupremis potuit vox improba verbis
Tam dirum mandare nefas? ergo ibit in ignes,
Magnaque doctiloqui morietur Muſa Maronis?
                    Ah ſcelus

3 *Qui vetuit r. ſi tu patiare,* Ed. Ven. 1472.

5 Eadem ed. *precibusque iddem* leg. *isdem.*

9 f. *Aeneanque ſuum, maior Mincius.* magnus Minciades, Virgilius. alii legunt: *maior nuntius.* Gallo hoc carmen tribuitur in Cod. Vatic. n. 1586. v. Praefat. ad fragm. Vatic. p. XIV.

Ah ſcelus indignum! ſoluetur littera diues?
Et poterunt ſpectare oculi? nec parcere honori
Flamma ſuo, dignumque operi ſeruare decorem?
Noſter Apollo veta, Muſae prohibete Latinae.
Liber et alma Ceres ſuccurrite. veſter in armis
Miles erat: veſter docilis per rura colonus.
Nam docuit, quid Ver ageret, quid cogeret Aeſtas:
Quid daret Autumnus, quid Bruma nouiſſima ferret.
Arua reformauit: ſociauit vitibus vlmos:
Curauit pecudes: apibus ſua caſtra dicauit.
Haec dedit, vt pereant? ipſum ſi dicere fas eſt.
Sed legum eſt ſeruanda fides. ſuprema voluntas
Quod mandat, fierique iubet, parere neceſſe eſt.
Frangatur potius legum veneranda poteſtas,
Quam tot congeſtos noctesque diesque labores
Hauſerit vna dies, ſupremaque iuſſa parentis
Amittant vigilaſſe ſuum. ſi forte furenti
Errauit in morte dolor: ſi lingua locuta eſt
Neſcio quid titubante animo, non ſponte, ſed altis
Expugnata malis, odio languoris iniqui:
Si mens caeca fuit: iterum ſentire ruinas
Troia ſuas, iterum cogetur reddere voces?
Ardebit miſerae poſt vulnera vulnus Eliſae?

Hoc

4 *littera diues.* an multis egregiis ſententiis refertus liber? f. *ſoluetur littera, Diui!* Valerio Martiali tribuitur hoc carmen in Cod. Vatic. n. 1586.

5 *nec parcere* ſc. poterit. *parcet* Ed. Ven. 1472. Eadem *ductumque operi ſeruabit amorem,* vt al. ap. Burm. Praeſtat vulgata. non poterit ſeruare, non ſeruet, Aeneidi aeternitatem, qua digna eſt?

14 modo, hoc eloqui, non iam nefas eſt! Burmann. V. Cl. pulchre coni. *ipſo ſic iudice fas eſt, Et.* Ed. Ven. *vt perimant ipſum, ſi d.*

20 *Amittant* pro perdant. Etiam Ed. Ven. *amittat.* et mox, *ſi forte ſuperbus E. in morte piger,* vt alii ap. Burm. f. *ſi forte ſuprema Errauit idm morte dolor.*

25 f. *reddere poenas.* cf. Ge. I, 502.

Hoc opus aeternum ruet? et tot bella, tot enſes
In cineres dabit hora nocens, et perfidus error?
Huc huc Pierides nemorum per luſtra loquaces
Tendite: et ardentes ignes fluuialibus vndis
Mergite: ne pereat tam clari Muſa poetae,
Flammaque vaneſcat. viuat Maro clarus in orbe,
Ingratusque ſibi. ſed quod male iuſſerat ipſe,
Sit vetuiſſe meum. ſacer eſt poſt tempora vitae.
Sicque erit aeternum tota reſonante Camena
Carmen, et imperii diui ſub nomine viuat.
Laudetur, placeat, vigeat, relegatur, ametur.

Eorumdem verſuum ſcholaſtica imitatio, per Phocam Grammaticum ex vita Virgilii Fragmentum. ibid. Ep. **185.** *Poſſunt verius pro var. lect. ac corruptelis ſuperioris carminis a verſu inde 22 haberi.*

Neſcio quid, fugiente anima, non ſponte, ſed altis
Expugnata malis, odio languoris iniqui,
Infertur Tyriae poſt vulnera vulnus Eliſae:
Sentiet applicitos turbata Sibylla vapores
Eiurata mori? nec cingula reddet Amazon?
Dî meliora date, ac ſenſum reuocate nocentem,
Pace viri liceat tanti. nec commoda linguae
Diuitis intereant: per quam Romana iuuentus
Aeternum

29 Magna in ſeqq. ſcripturae varietas. Ed. Ven. ſic legit: *Huc, huc, Pierides, date flumina cuncta; ſapores* (leg. *ſorores*) *Expirent in* (del. *in*) *ignes: viuat Maro ductus* (doctus) *vbique, Ingratusque ſui, ſtudiorumque inuidus orbi Et factus poſt fata nitens;* (l. nocens) *quod iuſſerat ille, Sit vetuiſſe meum. ſatis eſt* (leg. *ſacer eſt* ſc. Maro) *poſt tempora vitae. Immo ſit aeternus tota reſonante Camena! Carmen et in populo et Diui ſub numine nomen Laudatur, vigeat, placeat, relegatur, ametur!*

5 De Hippolyte nihil Virgilius habet, quod huc referas. Forte Camilla deſignatur Aen. XI, 648 quae equo relicto pedes pugnat v. 710 vt *cingula* inſcite pro frenis dicta ſint.

Aeternum floret. verum, quod iuſſerat ille,
Sit vetuiſſe meum. nam poſt ſua tempora vitae
Non taceat. imo aeternum reſonante Camena
Laudetur, placeat, viuat, relegatur, ametur.

Alius cuiuſdam ſcholaſtici poetae argumenta in Aeneidem ſub nomine Ouidii. ibid. Ep. 192. Sunt admodum inepta carmina.

PRAEFATIO.

Virgilius magno quantum conceſſit Homero,
  Tantum ego Virgilio Naſo poeta meo.
Nec me praelatum cupio tibi ferre poeta.
  Ingenio tantum ſi loquor, hoc ſatis eſt.
Argumenta quidem librorum prima notaui,
  Errorem ignarus ne quis habere queat.
Bis quinos legerent, feci, quos carmine verſus,
  Aeneidos totum corpus vt eſſe putent.
Adfirmo grauitate mea, me carmine nullum
  Liuoris titulum praepoſuiſſe tibi.

PRIMI LIBRI.

Vir magnus bello, nulli pietate ſecundus
Aeneas, odiis Iunonis preſſus iniquae,
Italiam quaerens Siculis errauit in vndis.
Iactatus tandem Libyae peruenit ad oras;
Ignarusque loci, fido comitatus Achate,
Indicio matris regnum cognouit Eliſae.
Quin etiam nebula ſeptus peruenit ad vrbem,
Abreptosque vndis ſocios cum claſſe recepit.
Hoſpitioque vſus Didonis cuncta benignae,
Excidium Troiae iuſſus narrare parabat.

SECVNDI.

Conticuere omnes. tunc ſic fortiſſimus heros
Fata recenſebat Troiae, caſusque ſuorum:
Fallaces Graios: ſimulataque dona Mineruae:
Laucontis poenam, laxantem clauſtra Sinonem:

Somnum, quo monitus acceperat Hectoris, atrum:
Iam flammas caeli, Troum, patriaeque ruinas,
Et regis Priami fatum miſerabile ſemper:
Impoſitumque patrem collo: dextraque prehenſum
Aſcanium, fruſtra a tergo comitante Creüſa:
Ereptam hanc fato: ſocios in monte receptos.

TERTII.

Poſt euerſa Phrygum regna, vt fuga coepta moueri:
Vtque ſit in Thracen primo deuectus: ibique
Moenia condiderit, Polydori caede piata.
Regis et hoſpitium, vt Phoebi reſponſa canebant,
Coeptum iter in Cretam: rurſus noua fata reperta.
Naufragus vt fuerit Strophadas compulſus ad vndas.
Inde fugam, et dirae enarrat praecepta Celaenus:
Liquerit vtque Helenum praeceptis ordine fatis,
Supplicem Achaemeniden Polyphemo vrgente recepit,
Amiſſumque patrem Drepani, atque hinc inde quievit.

QVARTI.

At regina graui Veneris iam carpitur igni.
Conſulitur ſoror Anna: placet ſuccumbere amori:
Fiunt ſacra Deis: onerantur numina donis.
Itur venatum. Veneris clam foedera iungunt.
Facti fama volat. monitus tunc numine diuum
Aeneas claſſemque fugae ſociosque parabat.
Senſit amans Dido, precibus conata morari.
Poſtquam fata iubent, nec iam datur vlla facultas,
Conſcenditque pyram, dixitque nouiſſima verba,
Et vitam infelix multo cum ſanguine fudit.

QVINTI.

Nauigat Aeneas: Siculas defertur ad oras,
Hic manes celebrat patrios: vna hoſpes Aceſtes.

Ludos

26 *flammas caeli*, quae caelo ibant, ad caelum ſurgebant. f. *flammas Ilii* aut *flammas, caedes Troum.*

Ludos ad tumulum faciunt: certamina ponunt.
Prodigium eſt cunctis ardens delapſa ſagitta.
Iris anum Beroën habitu mentita ſenili
Incendit naue s, ſubitus quas vindicat imber.
In ſomnis pater Anchiſes, quae bella gerenda,
Quoque duce ad manes poſſit deſcendere, monſtrat.
Transſcribit matres vrbi, populumque volentem,
Et placitum Aeneas Palinurum quaerit in vndis.

SEXTI.

Cumas deinde venit. fert hinc reſponſa Sibyllae:
Miſenum ſepelit. mons ſeruat nomen humati.
Ramum etiam, ante Deûm placato numine, portat.
Et vates longaeua vna deſcendit Auernum.
Agnoſcit Palinurum, et ibi ſolatur Eliſam.
Deiphobumque videt lacerum crudeliter ora.
Vmbrarum poenas diſcit narrante Sibylla.
Conuenit Anchiſen: penitusque in valle virenti
Agnoſcitque ſuam prolem monſtrante parente.
Haec vbi percepit, graditur, ſociosque reuiſit.

SEPTIMI.

Hic quoque Caietam ſepelit. tum deinde profectus
Laurentum venit. hanc verbis cognouit Iuli
Fatalem terram. Menſis en veſcimur, inquit.
Centum oratores veniam pacemque petentes
Ad regem mittit lectos tum forte Latinum:
Qui cum pace etiam natae connubia pactus.
Hoc forte Alecto Iunonis diſſipat ira.
Concurrunt dictis, quamuis pia fata repugnant.
Belli cauſſa fuit violatus vulnere ceruus.
Tum gentes ſocia arma parant: fremit arma iuuentus.

77 f. *Hoc Furia Alecto.*
78 f. *Concurrunt ferro,* vt Menag. vel C *Rutuli, q. Fata* autem non Turno, ſed Aeneae Latium cum Lauinia aſſignauerant; et cf. VII, 583. 584.

OCTAVI.

Dat belli ſignum Laurenti Turnus ab arce.
Mittitur et magni Venulus Diomedis ad vrbem,
Qui petat auxilium, et doceat, quae cauſſa petendi.
Aeneas Diuûm monitis adit Arcada regem
Euandrum, Arcadia profugum, noua regna petentem.
Accipit auxilium. huic natum, et ſocia agmina iungit
Euander. Pallas fatis comes ibat iniquis.
Iamque habilis bello, et maternis laetus in armis,
Fataque, fortunasque ducum, caſusque ſuorum
Sortitus clipeo, diuina intentus in arte eſt.

NONI.

Atque ea diuerſa penitus dum parte geruntur,
Iunonis monitu Turnus feſtinat in hoſtem.
Teucrorum naues, Rutulis iaculantibus ignem,
Nympharum in ſpeciem diuino numine verſae.
Euryali et Niſi coeptis fuit exitus impar.
Pugnatur. caſtra Aeneadae vallumque tuentur.
Audacem Rutulum dat leto pulcher Iulus.
Fit via vi. Turnus Bitian et Pandaron altum
Deiicit, et totis victor dat funera caſtris.
Iamque fatigatus recipit ſe in caſtra ſuorum.

DECIMI.

Conſilium Diuis hominum de rebus habetur.
Interea Rutuli portis circum omnibus inſtant.
Aduenit Aeneas multis cum millibus heros.
Mars vocat, et totis in pugnam viribus itur.
Interimit Pallanta potens in praelia Turnus.
Caeduntur que duces: cadit et ſine nomine vulgus.
Subtrahitur pugnae Iunonis numine Turnus.
Aeneas perſtat Mezentî caede piata:
Et Lauſum inuicta perimit per vulnera dextra.

Mox

90 f. *Miratur clipeo diuina intentus in arte.* caſus in clipeo expreſſos.

108 *Mezenti caede* h. a M. facta; ſtragem Troianorum ab eo editam vlciſcitur.

Mox vltor nati Mezentius occidit ipſe.

VNDECIMI.

Conſtituit Marti ſpoliorum ex hoſte tropaeum.
Exanimumque patri natum Pallanta remittit.
Iura ſepulturae tribuit tempusque Latinis.
Euander patrios affectus edit in vrbe.
Corpora caeſa virûm paſſim digeſta cremantur.
Legati referunt Diomeden arma negaſſe.
Drances et Turnus, leges aequante Latino,
Concurrunt dictis. Aeneas imminet vrbi.
Pugnatur. vincunt Troes. cadit icta Camilla.
Deinde duces caſtris, donec ceſſere, minantur.

DVODECIMI.

Turnus iam fractis aduerſo Marte Latinis
Semet in arma parat, pacem cupiente Latino.
Foedus percutitur paſſuris omnia victis.
Hoc Turni Iuturna ſoror confundit: et ambos
In pugnam populos agit, ementita Camertem.
Aeneas volucri tardatur membra ſagitta.
Anxia pro nato ſeruauit cura parentis.
Vrbs capitur. vitam laqueo ſibi finit Amata.
Aeneas Turnum campo congreſſus, vtrimque
Circumfuſa acie, vita ſpoliauit et armis.

Argumenta Monoſtichis expreſſa. v. ibid. Epigr. 191.

Aeneas primo Libyes appellitur oris.
Funera Dardaniae narrat fletusque ſecundo.
Tertius errores canit, amiſſumque parentem.
Vritur in quarto Dido, flammasque fatetur.
Quintus habet ludos, et claſſem corripit ignis.
Quaeruntur ſexto Manes et Tartara Ditis.
Septimus Aenean reddit fatalibus aruis.
Praeparat octauo bellum, quos mittat in hoſtes.
Nonus habet pugnas, nec adeſt dux ipſe tumultus.

8 *bellum* pro bellum vtrinque gerentibus, poſitum.

Occidit Aeneae decimo Mezentius ira.
Vndecimo victa eſt non aequo Marte Camilla.
Duodecimo Turnus diuinis occidit armis.

Argumentum omnium operum Virgilianorum. ibid. Epigr. 188. indocti et barbari hominis.

Paſtorum Muſam vario certamine promit,
Ruris item docilis culturam carmine monſtrat.
Arboribus vitem, prolem quoque iungit oliuae,
Paſtorumque Palen, et curam tradit equorum.
Tunc apium ſeriem, et quae mellis dona, recenſet.
Aeneas profugus intrat Carthaginis oras.
Conuiuis ſeries narratur Troica belli.
Tertius at complet narrantis in ordine geſta.
Ardet amans Dido fatum ſortita ſupremum.
Quintus habet varia tumuli ſpectacula patris.
Infernos Ditis Manes et regna pererrat.
In Latium Aeneas, Italas ſimul intrat in oras.
Intonat hinc bellum tecti de culmine Turnus.
Euryalum et Niſum deflet cum matre iuuentus.
Mezentî interitus canitur, poſt funera Lauſi.
Vltaque dehinc fertur telo mactata Camilla.
Turni vita fugit infernas moeſta ſub vmbras.

Item Argumenta in Aeneidem per Hexaſticha. ibid. Epigr. 194. vbi ex Voſſiano codice integritati ſunt reſtituta. Itaque et nos inde transſcripſimus.

PRIMI LIBRI.

Arma virumque canit vates, Iunonis ob iram,
Et totum Aeoliis turbatum fluctibus aequor;
Disiectas claſſes, ſubmerſaque corpora ponto;
Hoſpitium Didûs, caſus quo gentis et annos
Aeneas Troiae, fatumque et bella referret.
Quorum pars terrae, pelago pars addita famae eſt.

SECVNDI.

Conticuere omnes, intentique ore loquentis
Ora tenent. ac tum dolus introducitur hoſtis.
Et fallacis equi damnoſum munus in armis,
Perfidia notuſque Sinon, amiſſaque coniunx.
Per medios ignes ablatus ſaeuaque tela
Anchiſes, oneri facilis pietate ferentis.

TERTII.

Poſtquam res Aſiae, disiectaque moenia Troiae:
Dant pelago claſſes, Polydori funera diſcunt,
Atque Heleni praecepta, fidem cui fecerat vſus:
Quae non acceſſus via ſit tentanda, Cyclopas
Et Scyllae rabies et ineluctabilis vnda,
Errorisque maris labor in contraria verſus.

QVARTI.

At Regina, graui pectus ſuccenſa dolore,
Ardet amore viri; clauſum veneratur amorem,
Dumque capit, capitur, ſentit, quos praebuit, ignes
Aeneas; altum ſociis et claſſe petiuit.
Exſtructa Regina pyra penetralibus, inſtat
Morte fugam praeſtare. morae nec defuit hora.

QVINTI.

Interea medium Aeneas tendebat in aequor,
Moenia reſpiciens cauſſa flagrantia amoris.
Mox Siculae tenet arua domus, manesque parentis
Ludorum exſequiis celebrat. Quibus additur Iris,
In faciem Beroes claſſem flammare iubentis,
Iunonem mentita dolo. namque illa monebat.

18 Vide Aen. III, 429. 430. 688 ſqq.

24 Obſcure dictum. an *fugam morae praeſtare*? ſine mora occumbere.

30 An *In faciem B. Iunonis mutata dolo.* Vel, additur in *faciem — Iunonis mentita* ſc. eam *dolo*.

SEXTI.

Sic fatur lacrimans, Cumarum allabitur oris,
Deſcenſuſque parans adiit praecepta Sibyllae.
Qua duce non fauſtum mortali limen aditur.
Hic primum moeſtos videt inter cetera Troas,
Tum patrem agnoſcit, diſcit reditura ſub ortus
Corpora, Romanosque duces ſeriemque nepotum.

SEPTIMI.

Tu quoque littoribus noſtris, Caieta, manebis;
Seruat honos nomen, pietas teſtatur honorem.
Cauſſa opus inſequitur: bellum namque incipit eſſe,
Tyrrhidae iuuenum quod tunc conflauerat ira.
Turnus adeſt; monet, arma ſibi contraria ſumat.
Tum gentes ſocia arma ferunt; fremit arma iuuentus.

OCTAVI.

Vt belli ſignum cecinit, ſociosque vocauit
Turnus, et in varias turbatus pectora mentes
Aeneas Euandron adit, facit hoſpitis vſum,
Atque operum cauſſas, vrbis cognoſcit honores:
Arma rogat, Cytherea rogat, mox accipit heros,
* Tuque opere aſt piget facti labor efficit artem.

NONI.

Atque ea diuerſa penitus dum parte geruntur,
Iris adeſt; monet arma ſibi contraria ſumat.
Caeduntur vigiles et mutua corpora fratrum,
Niſus et Euryalus, morte et pietate fideles;
Dumque petit laudem, vincunt contraria fata.

Auda.

39 Inepte. an *Cauſſa operum ſequitur*, vt male adumbratum ſit ex Aen. VII, 481 *quae prima laborum Cauſſa fuit*

40 Indocte *Tyrrhidam* pro Tyrrho poſuit. Alias *Tyrrhinatorum* dicere potuiſſet.

41 *ſumat* ſc. Latinus.

47 f. *Arma deum C. rogat.* Sed in inepto carmine emendando operam ponere piget. Sequentem verſum ſic conſtituit Burmannus V. Cl. *Tumque opera iſta ſtupet; factis labor addidit artem.*

50 *ſumat* ſc. Turnus.

51 Diſcedit a Virgilio Scholaſtici leuitas; partim verborum proprietatem deſerit.

53 Sine dubio, *petunt.*

Audacem Remulum leto dat pulcher Iulus.

DECIMI.

Panditur interea caelum ſedeſque Tonantis.
Alternos queſtus Venus ac Saturnia promunt.
Illa dolos, haec bella mouet; ſed vincitur ira
Mater.. at Aeneas bello non ſegnior inſtat.
Vulnere Mezenti * laedaem nam fecerat iram,
Quem tetigit virtus, ſuperat per fata periclum.

VNDECIMI.

Oceanum interea Phoebus ſuperauerat ortu.
Exſtruit Aeneas dextra quaeſita tropaea,
Condit humi ſocios, fatum quos condidit ante.
Legati reſponſa ferunt, veniamque petitam
Non negat, et contra pugnat ſecura Camilla,
Femina caede potens, caſu temeraria tanto.

DVODECIMI.

Turnus vt infractos vidit ceſſiſſe Latinos,
Inſtat atrox pugnae, * neces ſibi percipit hoſtis,
Pectore ſecreto violatur vulnere teli,
Aeneas cauſſa eſt. illi Iuturna neganti
Adfuit obſequio, quum mors finiuerat iram.
Sed ſua fata virum traxerunt quaerere mortem.

In Aeneidem Monoſticha Baſilii. *ibid. Ep.* 190.

Primus habet, Libycam veniant vt Troes in vrbem.
Edocet excidium Troiae, cladémque ſecundus.
Tertius a Troia vectos canit aequore Teucros.
Quartus item miſerae duo vulnera narrat Eliſae.

Manibus

59 f. *Vulnere Mezenti et Lauſi, nam fecerat iram* (Aeneae) *Quae tetigit virtus*, (Lauſi) *ſuperat* (Aeneas). *per fata periclum.*

68 *pugnaeque vices* iam Oudendorpius V. Cl. emendauit. et mox *pectore ſed recto.* Quid ſi: *percuſſa intercipit hoſtis Foedera: ſecreta violatur v. t. Aeneas. Cauſſa eſt illi Iuturna: neganti Aſſuit obſequio. Iam Mars finiuerat iram; ſed ſ. f.*

Manibus ad tumulum quinto celebrantur honores.
Aeneam memorat viſentem Tartara ſextus.
In Phrygas Italiam bello iam ſeptimus armat.
Dat ſimul Aeneae ſocios octauus et arma.
Daunius expugnat nono noua moenia Troiae.
Exponit decimus Tuſcorum in littore pugnas.
Vndecimo Rutuli ſuperantur morte Camillae.
Vltimus imponit bello Turni nece finem.

Tetraſticha in omnia Virgilii Opera. ibid. Ep. 193
primum integra edita; cum antea non niſi quatuor primi verſus legerentur inſcripti

In Bucolica Fragmentum ex quodam Poeta.

Tityrus agreſti modulatus carmen auena;
Formoſum paſtor Corydon ardebat Alexin.
Silenumque ſenem ſertiſque meroque ligauit.
Paſtorumque melos facili deduxit auena.

In Georgica.

Sidera deinde canit, ſegetes et dona Lyaei,
Et pecorum cultus, Hyblaei mella ſaporis.
Principio breuiter ventura volumina dixit;
Intercidit opus, coepitque referre ſecunda.

In Aeneidem.

LIBRI PRIMI.

Arma virumque canit mira virtute potentem;
Iunonis odio disiectas aequore puppes;
Hoſpitium Didus, claſſes ſociosque receptos,
Vtque epulas inter caſus regina requirat.

SECVNDI.

Conticuere omnes. infandos ille labores,
Deceptamque dolis Troiam, patriaeque ruinam,
Et caſus Priami docet et flagrantia regna;

Ignibus

7 et 8 inepte adiecti eſſe videntur. Equidem ſententiam nec aſſequor. 15 f. *flagrantia tecta*, I.

Ignibus e mediis raptum deque hoſte parentem.

TERTII.

Poſtquam res Aſiae deceptaque Pergama dixit;
Tum, Polydore, tuos tumulos, tum Gnoſia regna,
Andromachen, Helenumque et vaſta mole Cyclopas
Amiſſumque patrem Siculis narrauit in oris.

QVARTI.

At regina graui Veneris iam carpitur igni,
Venatuſque petit; capitur venatibus ipſis;
Et taedas, Hymenaee, tuas ad funera vertit,
Poſtquam Anchiſiades fatorum eſt iuſſa ſequutus.

QVINTI.

Interea Aeneas pelagus iam claſſe tenebat,
Ludorumque patris tumulum celebrabat honore.
Puppibus ambuſtis fundauit moenia Aceſtae.
Deſtituitque ratem media Palinurus in vnda.

SEXTI.

Sic lacrimans tandem Cumarum adlabitur oris,
Deſcenditque domus Ditis, comitante Sibylla;
Agnoſcit Troas caeſos, agnoſcit Achiuos;
Et docet Anchiſes venturam ad ſidera prolem.

SEPTIMI.

Tu quoque littoribus famam, Caieta, dediſti.
Impetrat Aeneas Latium regnumque, Latinis
Foedus agens, ſaeuit Iuno, bellumque laceſſit,
Finitimoſque viros Turnumque in proelia mittit.

OCTAVI.

Vt belli ſignum Turnus, Mezentiaque arma,
Conſciuitque duces; tum moenia Pallantea
Aeneas adit, Euandri ſocia agmina quaerens.
Arma Venus portat proprio Vulcania nato.

NONI.

Atque ea diuerſa dum parte; hic diua Cybebe

Puppes

22 Bene Burmannus V. Cl. emendat, *capitur v. ipſa.*

38 f. *Conciuitque.*

Puppes eſſe ſuas Nympharum numina iuſſit:
Euryali et Niſi caedes et fata canuntur.
Fecerit incluſus caſtris quae funera Turnus.

DECIMI.

Panditur interea caelum coetuſque deorum.
Iam redit Aeneas, et Pallas caeditur acer.
Eripuit Iuno Turnum, Lauſique parentem
Adiecit comitem mortis Cythereia proles.

VNDECIMI.

Oceano interea ſurgens Aurora videbat
Mezenti ducis exuuias caeſosque ſodales,
Et Latium proceres Diomedis dicta referre,
Tum qualis pugnae ſuccedat Etruſca Camilla.

DVODECIMI.

Turnus vt infractos vidiſſet (*et*) vndique caeſos,
Vltro Anchiſiaden bello per foedera poſcit;
Quae Iuturna parat conuellere; ſed tamen armis
Occidit, et pactum liquit cum coniuge regnum.

Incerti Poetae Tetraſticha in Georgica. ibid. Ep. 189.

PRAEFATIO.

Qualis Bucolicis, quantus tellure domanda,
Vitibus, arboribusque, apibus, pecorique, ſatisque
Aeneadum fuerit vates, Tetraſticha dicent.
Contineat quae quiſque liber, lege carmina noſtra.

PRIMI.

Quid faciat laetas ſegetes: quae ſidera ſeruet
Agricola, vt facilem terram proſcindat aratris,
Semina quo iacienda modo, cultusque locorum,
Et meſſes docuit magno olim foenore reddi.

SECVNDI.

47 f. *Lauſoque parentem A.*
53 Bene Burmannus V. Cl. *vt infractos vidit ceſſiſſe Latinos.*

SECVNDI.

Hactenus aruorum cultus, et ſidera caeli.
Pampineas canit inde comas, collesque virentes,
Deſcriptasque locis vites, et dona Lyaei,
Atque oleae ramos pomorum ex ordine lectos.

TERTII.

Teque, Pales, et te paſtor memorande per orbem,
Et pecorum cultus, et gramine paſcua laeta,
Quis habitent armenta locis, ſtabulentur et agni,
Omnia diuino monſtrauit carmine vates.

QVARTI.

Protinus aërii mellis redolentia regna,
Hyblaeas et apes, aluorum cerea tecta,
Quique apibus flores, examina quaeque legenda,
Indicat, humentesque fauos, caeleſtia dona.

Duodecim ſcholaſticorum poetarum argumenta in Aeneidem.

LIBRI PRIMI.

VOMANVS I. *

Aeolus immittit ventos, Iunone precante.
Troianosque vagos Libycas expellit in oras.
Solatur Venerem dictis pater ipſe dolentem.
Aenean recipit pulchra Carthagine Dido;
Cui Venus Aſcanii ſub imagine mittit Amorem.

SECVNDI.

EVFORBVS II.

Cogitur Aeneas bellorum exponere caſus,
Graiorumque dolos, et equum, fraudemque Sinonis.
Exciſamque vrbem, Priamique miſerrima fata;
Vtque patrem impoſitum forti ceruice per ignes
Extulerit, caramque amiſerit ipſe Creuſam.

TERTII.

12 f, *Atque oleae, et ramos p.*

Digitized by Google

TERTII.

IVLIANVS III.

Poſt caſum Troiae fabricata claſſe ſuperſtes
Vela dat Aeneas, vrbemque in littore Thracum,
Mox aliam pulſus Cretaeis condidit oris.
Cedit et hinc, Helenumque videt, praeceptaque diſcit;
Aetnaeum Cyclopa fugit, ſepelitque parentem.

QVARTI.

HILARIVS IV.

Ardet amore graui Dido, ſoror Anna ſuädet
Nubere. iunguntur, nimbo cogente, ſub antro.
Incuſat precibus patrem contemtus Iarbas.
Nauigat Aeneas iuſſu Iouis. illa dolore
Inpatiens, et amore, necem ſibi protinus infert.

QVINTI.

PALLADIVS V.

In Siculas iterum terras Fortuna reducit
Aenean, tumuloque patris perſoluit honorem.
Tum cogit naues incendere Troadas Iris.
Troes ibi linquunt ſocios. Venus anxia placat
Neptunum. Somnus Palinurum mergit in vndis.

SEXTI.

ASCLEPIADIVS VI.

Sacratam Phoebo Cumarum fertur in vrbem
Rex Phrygius, vatisque petit reſponſa Sibyllae.
Miſenum ſepelit. poſt haec adit infera regna.
Congreſſusque patri, diſcit genus omne ſuorum,
Quoque modo caſus valeat ſuperare futuros.

SEPTIMI

EVSTHENIVS VII.

Tandem deueniunt Laurentia Troes in arua:
Et pace accepta laeti noua moenia condunt.
Nocte ſatam Iuno Furiam euocat. illa Latinos

Inter

Inter et Aeneadas bellum ſerit, et ciet arma.
Protinus auxiliis terra inſtruit Itala Turnum.

OCTAVI.

POMPEIANVS VIII.

Vidit vt Aeneas ſumma vi bella parari:
Arcadas, Euandrumque ſenem ſibi foedere iungit;
Dardanioque duci ſociatur Etruria tota.
Arma petit genetrix, dat Mulciber: in clipeoque
Res pingit Latias, et fortia facta nepotum.

NONI.

MAXIMIANVS IX.

Ad Turnum propere Iunonia mittitur Iris,
Inſtigatque animos. acies mouet ille, Phrygasque
Obſidet. in Nymphas verſa eſt Aeneïa claſſis.
Euryalus Niſusque luunt nece praelia noctis.
Vi Turnus potitur caſtris, vi pellitur inde.

DECIMI.

VITALIS X.

Placat et vxoris, dictis, et iurgia natae
Iuppiter. auxiliis inſtructus Troïus heros
Aduenit. occurrunt Rutuli, atque in littore pugnant.
Occidit a Turno Pallas: victorque ſuperbus
Aeneae eripitur. Mezentius interit acer.

VNDECIMI.

BASILIVS XI.

Occiſis proprium pars vtraque reddit honorem.
Supplicibus Calydone ſatus negat arma Latinis.
Cum Drance alterno iurgat certamine Turnus.
Aeneas equitem praemittit, et obuia virgo
Excipit. extincta Rutuli dant terga Camilla.

DVODECIMI.

ASMENVS. XII.

Troianis Rutulisque placet coniungere foedus.
Id Rutuli rumpunt. nato Venus alma medetur
Dictamno, Rutulique luunt periuria victi.

Cogitur Aeneae Dauni concurrere proles.
Pallantea necem miſero dant cingula Turno.

Eorumdem duodecim ſcholaſticorum Epitaphia P. Virgilii Maronis, per tetraſticha. ibid. Ep. 197.

VITALIS I.

Prima mihi Muſa eſt ſub fagi Tityrus vmbra.
Ad mea nauus humum iuſſa colonus arat.
Praeliaque expertos cecini Troiana Latinos;
Fertque meos cineres inclyta Parthenope.

BASILIVS II.

Hoc iacet in tumulo vates imitator Homeri.
Qui canit Auſonio carmine primus oues.
Ad cultos hinc tranſit agros. Aeneidos autem
Non emendatum morte reliquit opus.

ASMENVS III.

Bucolica Auſonio primus qui carmine feci,
Mox praecepta dedi verſibus agricolae.
Idem cum Phrygibus Rutulorum bella peregi,
Hunc mihi defuncto fata dedere locum.

VOMANVS IV.

Tityre, te Latio cecinit mea fiſtula verſu:
Praeceptiſque meis ruſticus arua colit.
Ac, ne Muſa carens vitiis Aeneidis eſſet,
Perfida me celeri fata tulere nece.

EVPHORBVS V.

Romuleum Sicula qui fingit carmen auena,
Ruricolaſque docet qua ratione ferant:
Quique Latinorum memorat fera bella Phrygaſque,
Hic cubat; hic meruit perpetuam requiem.

IVLIANVS VI.

Qui paſtorali peragrauit Maenala Muſa,
Ruraque, et Aeneae concinit arma Maro,
Ille, decem luſtris geminos poſtquam addidit annos,
Conceſſit fatis: & ſitus hoc tumulo eſt.

HILA-

HILASIVS VII.

Haec tibi Virgilius domus eſt aeterna ſepulto,
Qui mortis tenebras effugis ingenio.
Maenalium carmen qui profers ore Latino,
Et cultus ſegetum, bellaque ſaeua ducum.

PALLADIVS VIII.

Primus ego Auſonio paſtorum carmina verſu
Compoſui, et quo ſint rura colenda modo.
Poſt, quibus Aeneas Rutulos ſuperauerit armis.
Vatis relliquias haec pia terra fouet.

ASCLEPIADIVS IX.

Sicanius vates ſiluis, Aſcraeus in aruis,
Maeonius bellis ipſe poëta fui.
Mantua ſe vita praeclari iactat alumni.
Parthenope famam morte Maronis habet.

EVSTHENIVS X.

Quiſquis es, extremi titulum lege carminis, hoſpes,
Hac ego Virgilius ſum tumulatus humo.
Qui pecudum pariter, qui cultum fertilis agri,
Mox Anchiſiadae bella ducis cecini.

POMPEIANVS XI.

Virgilio mihi nomen erat, quem Mantua felix
Edidit. hic cineres vatis et oſſa iacent.
Cuius in aeternum paſtoria fiſtula viuet;
Ruſtica, mox eadem Martia, Calliope.

MAXIMIANVS XII.

Carmine bucolico nitui: cultoribus agri
Iura dedi. cecini bella Latina ſimul.
Iamque ad luſtra decem Titan acceſſerat alter,
Cum tibi me rapuit, Mantua, Parthenope.

Item per diſticha eorundem, ex argumento Virgiliani diſtichi:

Mantua me genuit, Calabri rapuere: tenet nunc
Parthenope. cecini paſcua, rura, duces.

ASCLEPIADIVS I.

Tityron, ac ſegetes cecini Maro, et arma virumque,
Mantua me genuit, Parthenope ſepelit.

EVSTHENIVS II.

Virgilius iacet hic, qui paſcua verſibus edit:
Et ruris cultus, et Phrygis arma viri.

POMPEIANVS III.

Qui pecudes, qui rura canit, qui praelia vates,
In Calabris moriens hac requieſcit humo.

MAXIMIANVS IV.

Carminibus pecudes, et rus, et bella canendo
Nomen inextinctum Virgilius meruit.

VITALIS V.

Mantua mî patria eſt: nomen Maro: carmina, ſiluae,
Ruraque cum bellis: Parthenope tumulus.

BASILIVS VI.

Qui ſiluas, et agros, et praelia verſibus ornat,
Mole ſub hac ſitus eſt ecce poeta Maro.

ASMENVS VII.

Paſtorum vates ego ſum: cui rura ducesque
Carmina ſunt. hic me preſſit acerba quies.

VOMANVS VIII.

A ſiluis ad agros, ab agris ad praelia venit
Muſa Maroneo nobilis ingenio.

EVPHOR-

EVPHORBVS IX.

Bucolica expreſſi, et ruris praecepta colendi.
Mox cecini pugnas. mortuus hic habito.

IVLIANVS X.

Hic data Virgilio requies, qui carmine dulci
Et Pana, et ſegetes, et fera bella canit.

HILASIVS XI.

Paſtores cecini, docui, qui cultus in agris:
Praelia deſcripſi. contegor hoc tumulo.

PALLADIVS XII.

Conditus hic ego ſum, cuius modo ruſtica Muſa
Per ſiluas, per rus venit ad arma virum.

Aſmenii Verſus in Cod. Vatic. n. 1574.

Primus habet pelagique minas terraeque ſecundus;
Tertius errores, et amores quartus Eliſſae;
Quintus habet ludos, ſextus deducit ad vmbras;
Septimus Auſonios, Aeneam octauus et arma,
Nonus *at* Hyrtacidem, decimus Pallanta peremit.
Vndecimus Tarchon damnat, pars vltima Turnum,

Dedicatio Aeneidos ipſius, vt volunt, Maronis.

Vid. Antholog. Lat. L. I. Epigr. 63.

SI MIHI SVSCEPTVM FVERIT DECVRRERE MVNVS
O PAPHON O SEDES QVAE COLIS IDALIAS
TROIVS AENEAS ROMANA PER OPPIDA DIGNO
IAM TANDEM VT TECVM CARMINE VECTVS EAT

6 deb. *Tarchontem vndecimus.*

NON EGO TVRE MODO AVT FACTA TVA TEMPLA TABELLA
ORNABO ET PVRIS SERTA FERAM MANIBVS
CORNIGER HOS ARIES HVMILEIS ET MAXIMA TAVRVS
VICTIMA SACRATO TINGVET ODORE FOCOS
MARMOREVSQVE TIBI DEA VERSICOLORIBVS ALIS
IN MOREM PICTA STABIT AMOR PHARETRA
ADSIS O CYTHEREA TVVS TE CAESAR OLYMPO
ET SVRRENTINI LITORIS ORA VOCAT

Digitized by Google

DE CARMINE BVCOLICO.

Cum non modo id acturi ſimus, vt verba ac ſententias poetae explicemus, quamquam eo ipſo ſatisfeciſſe muneri ſuo bonus interpres videri poteſt, ſed etiam eam curam adhibeamus, vt, quantum quidem in hoc commentandi genere fieri poteſt, rationem et indolem cuiusque carminum generis, artificium in tractanda re et ornanda, delectum, elegantiam et honeſtatem conuenientiamque imaginum, ſententiarum et orationis notemus; in Eclogarum Virgilianarum interpretatione vix defungi officio noſtro videamur, niſi de bucolico carmine vniuerſe nonnulla monuerimus, de quo ſi recte ſentiamus, dubium non eſt, quin in ipſis his Eclogis multa rectius ac facilius intelligantur et ſentiantur. Permagni enim refert, vt ab initio ſtatim veras rerum notiones et aliquam in animo informatam veritatis et pulchritudinis rationem et normam, ad quam ſingula exigere poſſis, afferas. Vix autem aliud eſt carminis genus, in cuius natura conſtituenda adeo in diuerſas ſententias abierint, qui his de rebus tradiderunt; quorum cum ingens, e Gallis inprimis, numerus ſit, primus tamen e noſtratibus Io. Adolph. Schlegelius *, *limatiſſimi ingenii vir, et artis criticae grauiſſimus inter nos auctor, veram huius carminis naturam ac rationem cum acute percepiſſe tum ſubtiliter deſignaſſe ac definiiſſe videri poteſt. Nobis tamen cum Virgiliani potiſſimum carminis ratio habenda ſit, ea tantum attingere nunc licebit, quae ad eius indolem et artificium declarandum aliquam vim habere videantur.*

Et Carminis quidem bucolici, ἀπὸ τῶν βουκόλων, *quod paſtorum genus honeſtiſſimum erat, dicti, h. e.* paſtoritii *origo varie traditur et a diuerſis fabulis repetitur. Sunt qui eius initia in aetate aurea, ſunt qui in Arcadia aut in Sicilia quaerant.* ** *Alii auctorem Diomum aliquem, alii Daphnidem, alii Steſichorum, alii Theocritum faciunt.* *** *Sed fluctuat fere tota haec diſputatio et incerta fertur, quod non animaduertunt docti homines, aliud eſſe carmen paſtoritium, quo homines, qui greges paſcerent, vt noſtris temporibus, ita primis ſtatim vitae humanae initiis longum diem fefellerunt, aliud, quo homines ingenioſi vitae ruſticae bona ac delicias certa ratione et arte adumbrarunt. Illud haud dubie inter antiquiſſimos homines viguit, antequam*

* In Appendice Operis Batteuſiani, multis modis doctiore et ſubtiliore, quam ipſum Galli opus ſeueriori harum rerum arbitro videri debet.

** v. Seruius pr. Comment. Auctor Vitae Virgilii Donatianae c. 21. Grammaticus Graecus pr. Theocriti.

*** Athenaeus XIV. p. 619. Diodor. IV. c. 84. Aelianus V. H. X, 18 vbi v. not.

antequam in magnos coetus et ciuitates coirent; idemque inter omnes populos vſitatum eſſe debet, qui ſiue vagis, Nomadum more, ſiue certis ſedibus vtentes dant gregibus alendis operam:

Et zephyri caua per calamorum ſibila primum
Agreſtes docuere cauas inflare cicutas;
Inde minutatim dulces didicere querelas,
Tibia quas fundit digitis pulſata canentum,
Auia per nemora ac ſiluas ſaltusque reperta,
Per loca paſtorum deſerta atque otia dia. *

Potuere itaque Arcades et Siculi, qui, antequam aratio frequentior eſſet, vti bonis paſcuis abundabant, ita totam vitam gregum curae impendebant, carmina paſtoritia vulgo habere; potuere eſſe inter eos, qui cantu excellerent, qui certamine vincerent. Forte etiam feſta, quae Apollini, Dianae, Cereri, Pani aliisque diis ruſticis celebrabantur, vti maiorem celebritatem, ita maius ſtudium, maiorem artem et concinnitatem carminum attulere; quo ipſo apparet, cur initia Muſae bucolicae ad feſtum fere Dianae aut Apollinis Nomii, alteriusue Numinis agreſtis referantur. ** *Tandem, multo tempore poſt, forte etiam poſt multos alios, qui idem tentauerant, inter quos certe Steſichorus fuiſſe fertur,* *** *extitit homo ingenioſus,* Theocritus *nomine, qui, cum videret, quantam gratiam iſta carmina rudia et indocta haberent, quantamque, ſi arte paullulum polirentur, venuſtatem et ſuauitatem habitura eſſent, genus hoc carminis bucolici excogitauit, quod antiquam quidem illam indolem referret, politum tamen magis et excultum, numerisque ac legibus adſtrictum, cuiusque ea natura eſſet, vt paſtoritiae iſtius vitae, cuius ſpecies animo humano ipſius naturae quodam lenocinio iucundiſſima eſſe ſolet, bona, tranquillitatem, ſecuritatem, innocentiam, delicias et gaudia numeris modisque adumbrando, animos hominum deliniret et grata fraude deluſos teneret. Cum autem duobus id potiſſimum modis, aut mera nimirum deſcriptione, vt tamquam a pictore in tabula agri, greges, ſiluae pictae exhiberentur, aut actione aliqua et ad dramatis formam fieri poſſet, priore quidem illo, quod et ipſum peculiare carminis genus, vix tamen copioſum ac fecundum, efficeret, omiſſo, alterum arripuit, et paſtoritium carmen ita condidit et deſcripſit, vt actionem aliquam ex iſta vitae ſimplicitate et felicitate, ſeu rem geſtam aut quae contingere in iſta vita poſſet, ſacrum aliquod feſtumue forte etiam caſum memorabilem vt inter tales homines, aut etiam attributum aliquod et colorem eius vitae, ſed facto aliquo expreſſum, quo iſto-* rum

* Lucret. V, 1381 ſqq. ** v. Vitam Virg. Donat. § 84 ſq.
*** Aelian. l. l.

rum hominum ſtudia, officia, rationes, affectionis declararentur, ita exhiberet, vt animi audientium iucunda rerum imagine et vitae iſtius grata ſpecie frui viderentur. Capi autem et demulceri iſtis delinimentis animi non poſſunt, niſi ab vrbanae vitae curis ac moleſtiis auocati in agris ſiluisque inter greges et armenta et pecoris magiſtros verſari videbuntur, atque id curabitur a poeta, vt ne quid ſubeat animos, quod moleſtiam, tenuitatem ac ſordes iſtius vitae in memoriam reuocet, adeoque ſuauiſſimam illam oculorum faſcinationem ſoluat; qua ipſa de cauſſa factum eſt, vt paſtoritia potius, quam omnino ruſtica vita, aut aratorum et opus ruſticum facientium conditio in hoc carmine exhiberetur, cum haec quidem paullo plus offenſionis haberet, nec facile a poeta laborum taedio, et attriti corporis defatigatione omninoque miſeria ſua liberari poſſet. Sed haec a multis ſatis diligenter ſunt praecepta et ad prima huius generis elementa pertinere putanda ſunt. Itaque

Et ſecura quies et neſcia fallere vita,
Diues opum variarum, et latis otia fundis,
Speluncae viuique lacus, et frigida Tempe
Mugitusque boum mollesque ſub arbore ſomni
Non abſunt, *

*omninoque totum carminis paſtoritii argumentum ad ſiluas agrosque ſpectare, ruris et veris amoenitate commendari et locus facti ſiue actionis ita declarari debet, vt ſenſus noſtri rebus ipſis intereſſe videantur. Quod animorum deludendorum artificium deſcriptione locorum ac temporis non parum iuuatur, cui veteres tam parum indulſiſſe mirari forte poſſis; quamquam Theocritus hac arte Virgilio multum praeſtat: ſunt enim inter eius deſcriptiones nonnullae veris ac ruris ſuauiſſimae et dulciſſimae; ** ſed feliciter eo Geſnerus vſus eſt, ſuauiſſimus poeta, quem antiqua illa Graecia aut ſuum eſſe popularem crediſſet, aut nobis inuidiſſet. Eſt ea ratio huic generi eo accommodatior, quod, ſi eclogae alicuius argumentum in picturam transferas, vix carere ea tabula loco ſilueſtri, campis et armentis poteſt. Quae quidem comparandi via omnino, vt in omni carminum genere, ita in bucolico potiſſimum, cum fructu inſtitui poteſt, vt, ſi quaeratur, quid huic generi conueniat, quid pulchrum iucundumque ſit, id ita maxime appareat, ſi carminis argumentum et fabula ad picturam apud animum reuocetur. Ex eodem fonte deriuatur illa ratio, qua praecipitur, vt non modo quicquid veri fructus, otii et felicitatis vitae ruſticae ſiue paſtorali inſit, ad paſtoritii carminis ſuauitatem arceſſatur, verum*

* Ge. II, 461 ſqq. ** Vide Idyll. VII.

etiam vt, quicquid ad amplificandam, exornandam ac cumulandam iſtam veram iucunditatem animi vis excogitare ac fingere poſſit, ad maiorem ſuauitatem liberaliter congeratur. Quicquid enim animum delectare et illecebris quibusdam delinire poteſt, in id poeta ius habet. Sed non in omni genere omnia ad delectandum vim habere poſſunt. Sunt multae partes et caſus vitae ruſticae, quae in alio carmine feliciter adumbrata placere poſſunt; ſed in noſtro genere tantum ea ſunt admittenda, quae otioſam, ſecuram, liberam et omnibus curis ſolutam negotiisque vacuam vitam exhibere et ſubiicere ſenſibus noſtris poſſunt, qualis eorum hominum et olim fuit, et adhuc in paucis quibusdam terris eſt, qui nondum in ciuitates redacti aut imperii aliqua forma deſcripti, nec multis quidem bonis aucti, at enim pluribus, haud paullo iucundioribus, bonis priuati nouisque malis, quibus carere mallent, obſiti ſunt. Qui homines cum aut venatione aut paſtione victum quaerant, nam cum aratione et magnos hominum coetus cogi et naturali libertate exui neceſſe eſt, cumque venatio multum feritatis habeat; eorum, qui gregibus paſcendis libere per ſiluas camposque vagantur, vita et minimis malis laborat, et maximis plurimisque bonis cumulata eſt. In tractando itaque paſtoritio argumento poetae neceſſario ita verſandum erit, vt partim paſtorum ſuae gentis conditionem malis, quibuscunque premitur, cogitatione liberet, bona autem omnia paſſim in ea obuia et maiora efficiat, et in vnum congeſta ita imaginandi licentia exornet, vt cumulatiſſimam felicitate vitam adumbret; partim ad fabulas de primorum hominum vita et aetate aurea, nec non ad narrationes ſiue de maiorum vita, antequam per vicos et vrbes habitarunt, ſiue de populorum Nomadum paſtoritiamque vitam agentium moribus et inſtitutis confugiat et hinc ſuo argumento colores petat.

Iam non magna iudicii ſubtilitate indigere videtur ea quaeſtio, qua natura huius carminis ab argumentis piſcatorii, venatorii, meſſorii, vindemiatorii et ſimilis generis aliena eſſe exiſtimatur. Quidni enim liceat quamcunque tandem vitae conditionem ac fortunam huic generi inferre, et fabulae ſemper eodem tenore procedentis taedium grata variatione leuare, modo iucundas rerum imagines, quae delectent, et congruas ſententias, adhibeat. Enimuero hoc ipſum difficultatis habet hoc argumenti genus, quod raro moleſtis iniucundarum rerum imaginibus liberari et ad gratam illam inhaerentem animo noſtro ſimplicitatis, libertatis et tranquillae felicitatis notionem reuocari poteſt; quo pacto et infecundum ingratumque hoc genus eſt, et, dum in anguſtiore gyro coercetur, multo tamen magis laboris, artis et ſubtilitatis requirit.

quirit. Quotum enim quodque ex Sannazarii idylliis caret iis vitiis, quibus tota huius poetices ratio, vt iucundis et gratis rerum imaginibus delectet, tollitur?

Enimuero, ſi totam bucolici carminis rationem his quidem finibus, quibus modo eam circumſcripſimus, contineri libeat; quid magnae Theocriteorum et Virgilianorum carminum parti facias, videndum tibi eſt. Et Virgilii quidem quinta, ſeptima et octaua haud dubie, quodammodo etiam tertia ecloga ad id genus referri poterit, reliqua ab eo aliena eſſe facile apparet. Quae quidem res, cum Virgilii et Theocriti carmina tam diuerſi generis ſint, tam diuerſis doctorum hominum de huius generis natura et arte iudiciis locum fecit; cum aut naturam bucolici carminis ex illis exemplis conſtituere, aut ad notionem e natura rei inſtitutam reuocare illa exempla vellent. Scilicet vti ea notio recte eo, quem ſequuti ſumus, modo informari videri poteſt, ita ingenioſorum hominum ſollertia, quae intra artis ac praeceptorum anguſtias vix coerceri poteſt, alia genera inuenit, quae cum illo artiſſime coniuncta nec tamen plane eiuſdem modi ſunt. Et Virgilius quidem, nam ad hunc omnis noſtra ſpectare debet diſputatio, nouum genus conſtituit in eo, vt non tam imagines et attributa rerum ex aurea aetate repeteret, ſed ipſam auream aetatem repraeſentaret, homines, deos et heroes, qui in ea vixiſſent, exhiberet, iisque ſententias ac mores congruos tribueret. Id genus inuenire mihi videor, ſi Silenum, eclogam VI. et Pollionem eclogam IV. cogito. Et de illo quidem res manifeſta; de hoc non magis dubia, ſi facultatem illam vaticinandi et poeſin afflatis illis diuino ſpiritu hominibus propriam ad antiquos homines pertinere memineris. Aliud porro carminis paſtoritii, modo tantum variato, genus eſt hoc, vt ad maiorem animorum voluptatem rem, factum aut caſum noſtrorum hominum, noſtrorum temporum, coloribus et pigmentis a vita paſtoritia petitis ornemus, et non modo ad fabulae bucolicae modum tractemus, ſed etiam in fabulam inter paſtores geſtam commutemus, interdum etiam rem in antiquorum illorum temporum ſimplicitate et ſecuritate agi aut euenire fingamus. Cuius generis, quod priore illo multis modis inferius habendum eſt, nec tamen ſua laude, ſua gratia ac ſuauitate caret, reliquae fere Virgilii ſunt eclogae. Quid enim? prima et nona an quicquam aliud, quam poetae caſum et Mantuanorum fortunam, aut, ſi hoc magis placet, iſtorum certe temporum calamitatem enarrat? Decima Galli amores, ſub paſtorali fabula, exponit. Quarta autem, quamquam eam ad aliud genus iamiam retulimus, cum hoc tamen commune habet illud, quod natales nobilis alicuius pueri celebrat.

Ecloga

Ecloga tandem ſecunda, Corydon inſcripta, naturae paſtoritiae nihil aliud habet, quam quod amoris miſeri in puerum aeſtus imaginibus, ſententiis et notionibus paſtoralibus exprimitur. Nam ad illud genus, in quo vitae paſtoritiae libertas, innocentia et ſimplicitas commendatur, id plane non pertinere, quis non videat? Quid? quod argumentum hoc, cum plane nullam huius generis voluptatem afferat, et a vitae paſtoritiae integritate abhorreat, eo minus iucundum eſt, quod Corydon paſtor ſeruilis conditionis eſt, qui domini ſui puſionem amat. Atque hoc quidem infimum genus, recentiores fere poetas, cum bucolica carmina condere ſibi videbantur, ſequutos eſſe, non opus eſt, vt multis doceamus.

*Materia itaque et argumentum carminis bucolici ſeu paſtoritii quale ſit, videtis. Iam mores ac ſententiae, verba atque numeri facile ex ipſa vitae paſtoritiae conditione duci poſſunt. Simplicitas et naturalis aliqua venuſtas omnia ea continent, quae copioſius ab aliis hac in parte diſputata ſunt. Quorum cum omnino ſiue in condendo ſiue in diiudicando tali carmine memor eſſe debeas, in nouiſſimo tamen, quod poſuimus, genere maior obtinet licentia. Vniuerſe autem, modo placeat poeta ac delectet, ſi conſilio ſuo reſpondere eiusmodi audaciam videat, quid eum vetet interdum ad mythicam illam hominum vitam propius accedere, et talem rerum ordinem, modum et ſitum exhibere, qui nullus vnquam niſi in hominum egregia imaginandi vi pollentium animis fuit; ea tamen cautione adhibita, vt ne incredibilia plane et ad praeſentem vitae conſuetudinem nullo modo veriſimilia fingat. Interdum vero quid eum negemus antiquam vitae paſtoritiae rationem elegantiis et deliciis e noſtra vita petitis, modo ne plane aliis de cauſſis abhorreant, temperare commode poſſe? Vnde non adeo improbe factum videtur, quod Galli nouum quaſi bucolicum genus, ad ſuos mores et ingenia accommodatum, coluere. Omnino poetae, vt in quocunque genere, ſic in hoc, admodum ad iudicia et opiniones ſuorum ciuium ac temporum reſpiciendum eſt, ne vanum quid et imaginarium ſequi videatur. Non enim, quod vere pulchrum eſt, ſemper placet, niſi, praeter natiuas ſuas veneres, lenocinia quaedam, quae aetati noſtrae pulchra et grata videntur, adſciuerit Non autem natura huius carminis ſtatim tollitur, ſi naturalis ſimplicitas, paullo horridior forte illa et incultior, noſtra venuſtate et elegantia temperetur *; quamquam prior illa ingenuis animis maiorem volupta-*

tem

* Ex recentioribus vtriusque generis praeclari auctores cum *Philipps* et *Pope* ſint, iſtius ſimplicitas huius elegantiae a multis non immerito antefertur. v. The Guardian T. I. No. 22 ſqq.

*tem offerre ſolet. Quae res vel ipſo Theocriti et Virgilii exemplo declarari et comprobari poteſt. Illius enim quam ſimplicior et verior humilitatique argumenti accommodatior eſt ratio! huius vero quanto elegantior et ornatior! Sed habebat vterque, quod ſequeretur; non enim abhorrebant Graecorum ingenia a ſimplicitate et natiua aliqua modeſtaque venuſtate; ipſius ſermonis ac dialecti Doricae natura non poteſt dici, ſentiri facile poteſt, quantam ſimplicitatem prae ſe ferat, et quantopere huic rerum generi apta et idonea ſit, vt nec docta, nec inculta et horrida oratio ſit. At Virgilius ſermonis et dialecti ſuauitate deſtitutus *, qui politiore aeuo, inter homines vrbanos et elegantiam cum faſtu ſectantes viueret, multa ex vitae paſtoritiae veritate aut ſeponere aut verbis honeſtare neceſſe habuit, quae nude et ad rei veritatem propoſita et expreſſa ſuperbas Romanorum aures offendiſſent; quae eius elegantia adeo in laude fuit, vt et Horatius eum ab hac dote commendet:* ** Molle atque facetum Virgilio annuerunt gaudentes rure Camoenae. *Ad Eclogas enim et Georgica reſpexiſſe Horatius videri debet, vt ſcripta ſit Satyra ante quam Aeneidis coeptae aliqua fama exiiſſet. Eam vero eius laudis ſententiam quamquam de ea iam veteres dubitaſſe videntur, eſſe probabile ſit, vt poetam ab aequabili aliqua elegantia commendet.* *** Et facetum *quidem quid ſit, iam a Quinctiliano* **** *expoſitum eſt, qui* decoris magis et excultae cuiusdam elegantiae appellationem *putat; et refertur* facetum *omnino ad id quod placet et iucundum eſt, propter elegantiam maxime et vrbanum aliquem leporem; ſed* molle *ita accipiendum eſt, vt ſuauitatem ſignificet, quae cum aequabili et remiſſo genere coniuncta eſt; opponitur enim* epos forte Varii acris, *et apud Ciceronem* mollis et remiſſa *oratio vehementiori et intentiori, qua animi tumultus ac motus excitantur. Atque his dictis vix quicquam attexendum eſt, vt illam cauſſam, quae tam diuerſis hominum doctorum iudiciis diſceptata eſt, diiudicemus, vtrum Virgilius Theocrito praeſtet. Qua in comparatione difficile eſt aſſequi, quid magna eorum pars ſequuta ſit, qui Virgilium Theocrito in genere bucolico quam maxime anteferendum eſſe exiſtimarunt; ſed conſuetudine fere, auctoritate caecoque aliquo*

* Recte Probus *Theocritum poetam facilius* ait *Bucolica ſcripſiſſe, quia apud Graecos ſermo ruſticanus a ciuili diuidi poteſt; ideo Latinis difficile fuiſſe, quia neceſſe eſt per eadem verba accommodare ſenſus.*

** Sat. I, 10, 46.

*** Non male Boilauius expreſſiſſe videri poteſt in vulgato illo:

Suivés pour la trouver Theocrite et Virgile,
Que leurs tendres Ecrits par les Graces dictés
Ne quittent point vos mains jour et nuit feuilletés.

**** Inſtit. Or. VI, 3, 20.

*aliquo amore et impetu eos duci videas *; quamquam ne ii quidem ipſi, qui Theocritum huius carminis verum magiſtrum eſſe largiuntur, iudicii ſubtilitatem et acumen ſemper ſatis probent, ſed fere minutis neſcio quibus et grammaticis rem rationibus decidant. Virgilio elegantiae laudem, dignitatis et doctrinae nemo inuidebit; ſed ſimplicitate et naturali aliqua venuſtate rerumque copia ac varietate non magis cedit Theocrito, quam ars naturae, quam vincere quidem illa operoſe in ſingulari aliqua re poteſt, ſed in ſumma rei iners et vana habenda eſt. Verum etiamſi par laus vtrique in iis ipſis rebus, quae maximae ſunt, eſſet, Theocritus tamen in eo primas tuetur, quod ea inuenit, in quibus retractandis alter et poliendis ſe continuit; quod quamuis magno plerumque ingenio factum nemo neget, interdum tamen tam ſollicite Theocriti veſtigia premit, vt ſublegere potius illi ſua, et verſus vndique conquiſitos latine conuertere, quam ſuo ingenio vti videatur. Sed de his ita quisque, vti libitum eſt, ſentiat. Si tamen aliqua Virgilii ea in re culpa eſt, ſatis graves eius poenas dedit, cum poſt eum vix quisquam neque veterum neque recentiorum bucolicos verſus condiderit, quin ex Virgilio nouam rhapſodiam adornaret eiusque bucolica conuaſaret. Sed in eo Romanae artis omnino non exigua pars continebatur, vt, quae a Graecis naturali aliqua cum venuſtate et lepore dicta acciperent, ea orationis ſuae dignitate, grauitate ac copia ornarent. Hoc vnum monebo, niſi memineris, in Virgilio plus artis, in Theocrito plus natiuae elegantiae eſſe, non mirari non poteris, cum videas, etiam praeſtantiſſimos ex hoc genere poetas recentiorum temporum Virgilium maluiſſe ſequi quam Theocritum. Artis ſcilicet ſemper facilior imitatio; naturalem venuſtatem difficillime aſſequare.*

Quod ad deſcriptionem et oeconomiam huius carminis attinet, varie ea quidem inſtitui poteſt, ſemper tamen ſpectandum hoc, vt ea potiſſimum ratio ac via ineatur, qua maxima voluptas legentis animo afferri poſſit; cuius quidem rei eo diligentior ratio habenda eſt, quod huius carminis ſimplicitas et humilitas interdum in exilitatem abire, lenis et mollis tenor languere ſolet. Raro itaque poeta narrantis aut deſcribentis partes ſuſcipit; niſi ille in argumento admodum ſuaui et copioſo ac florido verſetur; ſed conuertit fere rem in dramaticam actionem, ipſosque paſtores colloquentes ac narrantes inducit, vt res non tam narrari,

* Nolo Scaligeri criticen in poetic. lib. V et qui eum ſequuti ſunt, hic excitare. Sed quae nuperae Virgilii editioni Romanae adiecta eſt *Franc. Schmeizii* ſimilis diſputatio, ita comparata eſt, vt adoleſcentulorum vicem doleas, qui talibus magiſtris iudicii critici ſubtilitatem acuunt.

*rari, quam potius geri, ac lectoris oculis ſubiici, et ille inter ſiluas errare, in vmbra arboris aſſidere, cantantes audire ſibi videatur; quod non ita accipiendum, tanquam ſi omne carmen paſtorale dramaticum eſſe debeat, vt cum Fraguerio * plerique, qui hoc de carmine ſcripſere, exiſtimant, verum quia haec ratio poetae conſilio fere maxime reſpondet.*

Situs ac loci temporisque deſignatio, quae cuiusque carminis argumento conueniat, vti poetae ingenioſi non infima laus eſt, ita ad maiorem ex lectione ſuauitatem capiendam non parum facit. Cuius enim animus veris ac ruris, paſcuorum et armentorum ſuaui deſcriptione non vehementer delectatur, aut quis cantum paſtoris non multo gratiorem eſſe ſentit, ſi ille ſub fagi vmbra, ad riuuli murmur, in molli herba inter gregum exſultationes, ſedens otio indulgeat?

Dicunt in tenero gramine pinguium
Cuſtodes ouium carmina, fiſtula
Delectante deum, cui pecus et nigri
Colles Arcadiae placent. **

Poteſt is locus interdum adeo duplex eſſe, vt et is deſignetur, in quo paſtor cantet, et alter, in quo res commemorata geſta ſit; vt in Ecloga decima a Virgilio factum videbimus.

Supereſt, vt nonnulla adiiciamus, quae ad Virgilianas Eclogas propius ſpectant. Eclogae quidem nomen, vt Idyllii, Grammaticis deberi valde veriſimile ſit. Cum primo latius pateret, et ad quoduis carminis ſiue operis genus pertineret, quod e pluribus delectum eſſet, aut e pluribus eiusdem formae conſtaret; vt Horatii Sermones in nonnullis codicibus eodem nomine inſigniri narrant viri docti; cum plura carmina minora, licet eiuſdem generis, duobus libris comprehenſa et collecta ſint: adhaeſit id nomen, e Grammaticorum doctrina, generi bucolico; conſtat enim eiusmodi liber e pluribus carminibus; quae quidem vt e pluribus aliis ſemper ſelecta ſint, qui proprius vocabuli ſignificatus eſt, minime neceſſe eſſe arbitror.

De tempore et ordine eclogarum ad Vitam Virgilii, maxime ad a. 717 ſatis copioſe diſputatum eſſe arbitramur. Monendum adhuc de allegoria Eclogarum Virgilii, in qua dici non poteſt, quam vanam et inanem operam a Seruio inde viri docti poſuerint. Et Seruius quidem, cum vix ſexcenteſima commentariorum pars antiquo illi Seruio debeatur, tot tamque variis et ab omni hiſtoriae fide alienis commentis et nugis conſarcinatus eſt, vt vnicuique argutias captanti magna ſatis capia materiae

* Diſſertation ſur l'Eclogue par Mr. L'Abbé Fraguier, dans les Memoires de l'Academie des Inſcript. T. II p. 132. ** Hor. Carm. IV. 12, 9.

*riae ad manum ſit. Catroeus autem, cuius leuitatem et vanitatem vt feras, magna animi aequitate et patientia opus eſt, tanquam ſi in Romanenſi fabula verſaretur, adeo multa noua et tam confidenter mentitus magis quam commentus eſt, vt interdum, quorſum euaſura res ſit, plane haereas. Verum ex reliquis etiam Interpretibus, qui maiore cum pudore, iudicii acumine et veritate Eclogas enarrarunt, vix quiſquam eſt, qui ab eo morbo intactus manſerit. Si tamen vel maxime ſymbolica aliqua rerum ratio eſſet, vt poeta fabula paſtoritia non tam pro inuolucro quam pro vmbra aut nebula vſus eſſet, quam rei in alia vitae conditione geſtae et veriori argumento obtendiſſe videri poſſet; nollem tamen in arcana iſta et remota ſententia et allegoria otium meum conſumere, cum quod de iis rebus, quas poeta in animo habuiſſe creditur, non ſatis nobis conſtet, tum quod, cum allegoria tantum acceſſio aliqua, non ipſa ſententiae vis ſit, iam ipſa proprietas ſententiarum ac verborum bonam Eclogam per ſe conſtituere debet, cuius iucunditatem modo percipias, non facile vagam et incertam illam allegoriae interpretationem deſideres. Quod ſi tamen vel maxime allegoriae locus relinquatur, eius tamen natura eiuſmodi eſt, vt poeta vniuerſam rem fabula arceſſita inuoluiſſe, ſingulas vero partes aliis ornamentis, quae cuique ingenio ſeſe obtulerant, honeſtaſſe videri debeat. Nihil itaque nec odioſius, nec a rei ratione magis alienum, quam ſingulas ſententias ad allegoriae ſubtilitatem reuocare velle *. Sufficit v. c. in prima Virgilii ecloga, tenere, communem omnium temporum opinionem eſſe, Virgilium partim ad ſuam partim ad Mantuanorum fortunam reſpexiſſe, et Auguſto pro redditis agris gratias agere voluiſſe. Sed ea, quae de Tityro memorantur, ſingula anxie cum Virgilii perſona comparare, id quam putidum ſit, quis non ſentiat? Appellat ipſum ſe Tityrum Ecl. VI, 4. Sed ad eundemne verſum 55 Ecl. VIII referas? Quid IX, 23? pleroſque tamen interpretum multos in eo eſſe videas. Neque tamen, quo ſe tueantur, habere nego. Fecit idem hoc tota antiquitas. Sed omnino huius generis bucolicorum carminum ratio et natura melius intelligi poterit, ſi ea memineris, quae paullo ante de eo genere diſputabamus, quo res e praeſenti vita arceſſita, maioris ſuauitatis cauſſa, paſtoritia fabula et ornamentis ex ea vita petitis commendatur. Quod conſilium recte ſi teneas, non erit, quod in ſingulis ſollicite et anxie labores.*

P. VIR-

* Recte, quisquis ille eſt Grammaticus, in attextis Vitae Virgil. § 99. *Illud tenendum eſſe praedicimus; in Bucolicis Virgilii neque nusquam neque vbique aliquid figurate dici* etc. et in Seruianis ad Ecl. III, 20 *Refutandae ſunt allegoriae in bucolico carmine, niſi cum, vt ſupra diximus* (ad Ecl. I, 1), *ex aliqua agrorum perditorum neceſſitate deſcendunt.*

P. VIRGILII MARONIS BVCOLICON LIBER.

TITYRVS. ECLOGA I.

ARGVMENTVM.

Meliboeus, agris ſuis exutus, dum patria extorris capellarum gregem ante ſe agit, in Tityrum incidit, quem cum in communi calamitate ſumma ſecuritate et otio frui videret, miratus hominis ſortem, cui acceptam eam ferat, rogat. Narrat Tityrus, quomodo et a quo agros ſuos gregesque ſaluos recuperauerit. Interea alter de malis ac moleſtiis migrationis ſuae conqueritur. Atque hoc quidem verum ac proprium carminis argumentum; quod quantum a natura carminis paſtoritii proprie dicti abſit, facile apparet, et quale nouum genus conſtituat, in diſputatione de Bucolicis Virgilianis expoſitum eſt. Sed communis omnium temporum opinio, veterum Grammaticorum fide firmata, obtinuit, Eclogae huius rationem ad illa tempora et Virgilii fortunam accommodatam eſſe, vt eo anno (V. C 713.) ſcripta ſit, quo Triumuirorum pactione decreta illa agrorum inter veteranos diuiſio ab Octauiano facta eſt; de qua v. Appian Ciuil. lib. IV. (P. II. ed. Amſt. 670. p. 954.) Dio XLVII, 14. Ante enim, quam Antonius et Octauianus aduerſus Caſſium et Brutum proficiſcerentur, icto ad Mutinam foedere, quae eſt infamis illa Triumuirorum pactio V. C. 711, vt exercitum, ex veteranis fere conſcriptum, in fide retinerent, militibus praeter alia praemia colonias vrbium Italicarum, et opibus et ſolo et aedificiis inter caeteras inſignium, octodecim, quae Caſſii partes ſequerentur, inter quas Capua, Rhegium, Venuſia, Beneuentum, Nuce-

ria, Ariminum, Vibona et Cremona memorantur, promiſerunt; h. e. receperunt in ſe, ſe eos, bello feliciter confecto, in illas vrbes, tanquam colonias, deducturos, et eorum, qui nunc incolerent, agros iis aſſignaturos eſſe. Quam rem cum, Caſſio et Bruto caeſo, in Italiam redux Octauianus perficere vellet, partim ex militum inſolentia et auaritia, partim ex eiectorum de ſuis bonis indignatione magni motus ac tumultus orti ſunt. v. Appian. Ciuil. V. p. 1081. *ſqq. Dio Caſſius XLVIII,* 5 - 9. *adde Sueton. Aug. XIII. Erat autem eorum, quibus praemia ſoluenda eſſent, ingens numerus, legiones nimirum, ſi Appiano fides habenda l. l. p.* 1075. 1076. *non minus XXVIII, quae vna cum annumeratis in legiones* (μετὰ τῶν συντασσομένων) *efficiebant centum et ſeptuaginta virorum millia, praeter equites et turbam militarem; quamquam eorum, quibus ad Mutinam promittebantur agri, numerus etiam maior erat; habebant enim triumuiri ſub ſignis legiones XLIII, vt adeo quindecim legiones bello confecto deſiderentur; ſiue quod tanta hominum vis interiit, ſiue quod nonnullae legiones ab Antonio in Aſiam abductae ſunt, aliae vero, nondum ſtipendiis emeritis, ad nulla militiae praemia adſpirare poterant; certe octo mille ex hoc numero memorantur ap. Appianum l. l p.* 1073. *Inter eos, quorum agri aſſignati ſunt veteranis, fuere Cremonenſes, qui et ipſi Caſſii Brutique partes ſequuti erant. v. Serv. ad Ecl IX,* 28. *Quorum agri cum pro militum immiſſorum numero nimis anguſti eſſent, vicinos Mantuanorum agros additos fuiſſe narrant. Cuius tamen rei, quamquam illa vera eſſe poteſt, nullam, praeterquam Grammaticorum, auctoritatem reperio. Appianus quidem l. l. p.* 1082. *militum auaritiam non ſeſe continuiſſe intra ſuos agros memorat, ſed eos paſſim vicinos agros inſolenter inuaſiſſe, plus, quam conceſſum eſſet, vſurpaſſe, et quos meliores iis, qui ſorte obtigerant, putarent agros, ſuos feciſſe. Potuere itaque milites transgredi fines et Mantuanos agros inuadere; vt vel ſic* Mantua Cremonae nimium vicina *dici poſſet. Inter Mantuanos, qui hanc iniuriae indignitatem ſubirent, Virgilium fuiſſe tradunt; eum tamen, ſiue ſuo, ſiue Aſinii Pollionis conſilio, Romam profectum ab Auguſto obtinuiſſe, vt agri ſibi reſtituerentur; qua de re v. ad Vitam Virgilii a.* 713. *vt adeo ſub Tityri perſona ſuam fortunam poeta adumbrauerit. Atque ea iam veterum opinio fuit. v. Nemeſian. Ecl. II,* 82. *Calpurn. IV,* 162. *Sidon. lib. I. Epiſt.* 5. *vt Quinctilianum taceam. Quae res ferri poteſt, modo allegoria non ad omnes verſus et verba ſingula circumferatur. Scena autem, vt hac voce vtar, huius eclogae eſt vmbroſa fagus in loco arboribus conſito, ſub qua Tityrus recubans paſtoritio cantu otium conſumit, dum gregem errantem proſpicit. Verſu tamen* 52 - 59. *accuratius deſcribitur loci proſpectus, quamquam ibi v.* 48. 49. quamuis lapis o. n. *ex rei magis veritate adiectum eſt, quam poetices lege, qua iucundiſſima rerum, nec foeda aliqua et ingrata imagine contaminata facies exhibenda erat. Ad tanto maiorem rei iucunditatem facit contraria alterius paſtoris fortuna; qua nihil commodius ad Tityri felicitatem illuſtrandam commemorari poterat.*

MELIBOEVS.

MELIBOEVS. TITYRVS.

M. Tityre, tu patulae recubans ſub tegmine fagi
Silueſtrem tenui Muſam meditaris auena:
Nos patriae fines, et dulcia linquimus arua;
Nos patriam fugimus: tu, Tityre, lentus in vmbra
Formoſam reſonare doces Amaryllida ſiluas.
T. O Meliboee, Deus nobis haec otia fecit.
Namque erit ille mihi ſemper deus: illius aram
Saepe tener noſtris ab ouilibus imbuet agnus.
Ille meas errare boues, vt cernis, et ipſum

ECL. I.

v. 1. *Tytire* multi, ſed eſt Τίτυρος v. Burm.

2. *agreſtem* Quinct. IX, 4. memoriae vitio ex Ecl. VI, 8. laudat. v. Heinſ. vtrumque apud Lucret. V, 1397. IV, 539. cf. Cerda, qui *ſiluas* ad rem paſtoritiam, *agros* ad Georgica et rem agricolarum referri docet, quod hactenus verum eſt, vt communi *agreſtium* rerum vocabulo et paſtorum vita comprehendi poſſit, vt v. 10. *calamo agreſti.*

3. *nos d.* quartus Moret. *liquimus* Parrh

4. *letus* Rott. h laetus, ſollemni variatione v. Burm. h. l. et paſſim alii. 8. *imbuit* Rott.

9. *meis.* Rott.

2. Tityrum *Sylueſtrem-muſam*, carmen paſtoritium, *meditari*, exercere, μελετᾷν, h. e. cantui eum vacare, indulgere ait, et quidem *tenui auena*, vt culmus pro fiſtula ſit v. Ecl. III, 27. Nimis argute ad genus carminis humile et tenue referunt; quamuis eius notio ipſi naturae carminis bucolici ſubſit.

4. *Fugit*, φεύγει, et is, qui expellitur et exulat. *lentus*, otioſus et ſecurus. Serv. v. Heinſ. ad Ovid. Her. XIX, 81.

6. *Deus*, Caeſar Octauianus, *deus* ipſi beneficiis. Per *Otia* intelligit ſecuritatem inter tantas turbas et tumultus bellicos.

7. Obſerua poeticam orationem, pro, *ei ſacrificabo*, ſollemnem tamen; vt apud Theocr. Epigr. I, 5.

8. *Ab ouilibus*, gregibus. Burm.

9 Poteſt intelligi *ipſum me* ludere permiſit. Burmannus valde contendit, ita iungi debere, vt ſit, *ipſum hoc*, *quod*

Ludere, quae vellem, calamo permiſit agreſti.
M. Non equidem inuideo: miror magis. vndique totis
Vſque adeo turbatur agris. en, ipſe capellas
Protenus aeger ago: hanc etiam vix, Tityre, duco.
Hic inter denſas corulos modo namque gemellos,
Spem gregis, ah! ſilice in nuda connixa reliquit.
Saepe malum hoc nobis, ſi mens non laeua fuiſſet,
De caelo tactas memini praedicere quercus:

[Saepe

10. *promiſit* Zulich. ſollemni errore.

12. *turbamur*, multi et ipſe Rom. v. Heinſ. ſed damnat iam Serv. et alterum confirmat Quinctil. I, 4, 28.

13. *protinus* nonnulli ap. Heinſ. et Burm. quos vide. vana diſputatio; vtriusque ſcripturae vis eadem.

14. *hinc* Auguſtin. de Gramm. *haec* duo. *corulos*: alii *corilos*, vel *corylos*. *denſos* Leid. a m. ſec.

15. *A* al. vt fere ſemper in antiquioribus membranis; it. *ha. in media* Cod. Non. Marc. *conixa* ita ſex MSS. antiquo more. v. Heinſ. 17. *De coelo memini tactas* Menag.

animi cauſſa et tam ſecurus canto. Cic. XIII. ad Attic. 28. *vt viuere ipſum turpe.* Mox *ludere* non eſt ſcribere, vt Servius, ſed animi cauſſa cantare. *Ludere* de omni re non graui ac operoſa, ac de carmine tenui infr. Ecl. V, 1.

11. In proſa per *nam* vel *quum* efferendum erat; miror, te tam tranquille agere, quum tantae vndique in noſtris agris turbae et calamitates exortae ſint, quum immiſſi in noſtras poſſeſſiones coloni noſtros agros occupent, nosque depellant. *Ipſe*, eiectus paternis bonis, affecto quamuis corpore (niſi *aeger* pro *aegre* accipias) ago capellas, dum hinc migro etc.

13. *Protenus*, porro tenus, longe a finibus, Seruius ait. Simpliciter accipiendum pro: ante ſe agere; opp. τῷ *errare*, *vagari*, quod fit, dum paſcendi cauſſa aguntur; at hic abiguntur. Vnam vero *ducit*, fune trahit.

15. *connixa reliquit*, quod in proſa, *enixa eſt*. *reliquit*, maiorem etiam miſerationem excitat. *ſilice in nuda*, non ſubſtratis herbis, Ge. III, 297.

16. Bene haec ad ſuperſtitionem talium hominum dicuntur, cum aduerſi aliquid iis accidit. Seruius aliique hic argutantur. *laeua mens*, ſtupida, tarda. Horat. Art. 301. *O ego laeuus* etc.

19. *da*,

[Saepe ſiniſtra caua praedixit ab ilice cornix.]
Sed tamen, iſte deus qui ſit, da, Tityre, nobis.
T. Vrbem, quam dicunt Romam, Meliboee, putaui
Stultus ego huic noſtrae ſimilem, quo ſaepe ſolemus
Paſtores ouium teneros depellere foetus.
Sic canibus catulos ſimilis, ſic matribus haedos
Noram: ſic paruis componere magna ſolebam.
Verum haec tantum alias inter caput extulit vrbis,
Quantum lenta ſolent inter viburna cupreſſi.
M. Et quae tanta fuit Romam tibi cauſſa videndi?
T. Libertas: quae, ſera, tamen reſpexit inertem;

 Candidior

18. Verſus hic a vetuſtioribus, etiam a noſtris, fere abeſt; adſutus et adumbratus ex Ecl. IX, 15. v. Heinſ.

19. *quis ſit* ſeptem Codd. ap. Heinſ. cum Goth. pr. Sed v. Heinſ. ad Ecl. II, 19. et paſſim alios.

22. *deducere* vnus ap. Torr. ad Hor. IV. Od. 2.

23. *Sic catulos canibus* nonnulli. B. *agnos* pro *baedos* nonnulli. B.

25. *tantum inter alias* Goth. pr. 26. *virgulta* quartus Moret.

27. *ecquae* olim vulgg. B.

19. *da*, ede, dic, ediſſere, vt *accipe*, audi, Aen. II, 25. *Seru.* Notent in iis, quae ſequuntur, tirones longas narrationis ambages paſtoris imperitiae non male conuenientes, vt ne v. c. cum nupero *Poetices Gallicae* auctore, acutiſſimo homine, Marmontelio, (Poetique Françoiſe T. II. p. 85. 86.) hoc vitioſe fieri putes.

21. *huic noſtrae*, Mantuae, *quo ſaepe ſolemus P. ouium — depellere foetus.* h. agnos in vrbem agere. *depellere* forte nimis violentum, nam portantur a paſtoribus agni tenelli; ait Burmann. Verum ii, qui iam a lacte remoti lanio tradi debent, haud dubie agi et depelli poſſunt. Seruius a lacte remouere interpretatur, qua de re proprie *depellere* Ecl. VII, 15. III, 82. Ge. II, 187. quo ſenſu ſi poſitum eſſet, placeret Burmanni coniectura pro *quo* reponentis *quoi* h. cui, in cuius vrbis gratiam; vt v. 38. *cui pendere patereris poma.*

26. *Viburna* ſunt fruticis ſ. virgulti genus flexile et lentum in ſaepibus obuium, viendis h. ligandis faſciculis vtile. v. Cerda. *Viorne*, *Way-faring Tree*, *Wald-Rebe*, *Klein Mehlbaum.*

28. *Libertas*, h. libertatis obtinendae ſpes ac deſiderium. Vt nihil de ineptis huius loci

Candidior poſtquam tondenti barba cadebat;
Reſpexit tamen, et longo poſt tempore venit,

Poſtquam

loci interpretationibus dicamus, quamquam vix omnia ad liquidum perduci poſſunt, verba tamen nullum alium ſenſum ſuppeditant, quam hunc: Tityrus intelligendus eſt eſſe aliquis ex ſeruis, quorum Romani tantum numerum in fundis ſuis et agris habebant, quibus ſiue agrorum ſiue pecudum cura mandata erat. Hoc paſtorum genus iſto tempore haud dubie in Italia erat frequentiſſimum. Neque alius Corydon Ecl. II, 2. et apud Theocr. V. Comatas et Lacon, vterque ſeruilis conditionis, quamquam aliis in locis ipſi domini gregum loqui et canere intelligendi ſunt. Meliboeus Ecl. VII, 14. duas ſeruas habet. Potuere enim eſſe, qui et ipſi greges alerent et ſeruos ad eos paſcendos haberent. Sed in Italia villici, et quicumque in agris eſſent, non facile alia, quam ſeruili conditione fuiſſe videntur. Qui homines an recte in paſtoritio carmine, quod ſenſibus noſtris nil praeterquam amoeniſſimam quamque et ſuauiſſimam vitae ruſticae ſpeciem exhibere debet, a poëta excitari potuerint, nunc non diſputo; fieri tamen debuiſſe non exiſtimo; ſed ii homines, ſi peculium ſibi ſatis magnum paraſſent, pretio dominis ſoluto in libertatem ſe vindicare poterant. Tityrus, qui per multos annos, dum Galateae amori indulſerat, peculii parum diligentem rationem habuerat, iam ſenex factus, cum Amaryllidem, quae frugalior et parcior erat, amicam haberet, vt libertatem ſibi compararet, Romam ad herum ſuum, qui Auguſtus fuiſſe ponitur, profectus eſt. Iam de libertate quidem, quam obtinuerat, nihil meminit, facilitatem tamen eius et humanitatem maximam expertum eſſe ſe ſignificat, in primisque illud obtinuiſſe ait, v. 46. vt paſcua a vi militum intacta relinquerentur, vtque adeo tuto ac libere greges ſuos paſcere poſſet. *quae ſera tamen r.* quae, quamquam ſero, tamen aliquando mihi contigit, vt v. 30. repetitur. In Burm. diſtinctum: *quae, ſera tamen, r. Reſpicere* de Libertate, vt proprie *Fortuna reſpiciens.* A deorum ſignis hanc deſignationem ductam eſſe, exiſtimat Spencius Polymet. p. 155. *Pietas labores humanos reſpicit* Aen. V, 688.

30. *Reſpexit tamen et longo poſt tempore venit.* Singula ad declarandum tempus,

quo

Poſtquam nos Amaryllis habet, Galatea reliquit.
Namque (fatebor enim) dum me Galatea tenebat,
Nec ſpes libertatis erat, nec cura peculî:
Quamuis multa meis exiret victima ſaeptis,
Pinguis et ingratae premeretur caſeus vrbi,
Non vmquam grauis aere domum mihi dextra redibat.
M. Mirabar, quid moeſta deos, Amarylli, vocares:
Cui pendere ſua patereris in arbore poma.
Tityrus hinc aberat. ipſae te, Tityre, pinus,
Ipſi te fontes, ipſa haec arbuſta, vocabant.
T. Quid facerem? neque ſeruitio me exire licebat,
Nec tam praeſentis alibi cognoſcere diuos.

34 *ſaeptis.* ita e Reg. et Mentel. B. Nonnulli diſtinguunt poſt *pinguis*, vt ſit *victima pinguis*, vt Ecl. VI, 4. *erraret victima.* Parthaſ. B.

37. pro *Amarylli* al *Galatea*, ita malit Cerda; inani allegoriae ſeruandae ſtudio. 38. *mala* Rom. a prima manu. 39. *Tityrus hinc aberat ipſe.* Goth. pr. perperam.

quo libertatem obtinuit, valere debent. Contigit tamen, inquam, libertas, et multo poſthac tempore mihi data eſt, ex quo tempore, a Galatea relictus, in Amaryllidis, conſeruae, contubernio ſum. *longo poſt tempore*, vt v. 68. Sic *tanto poſt* Ge. III, 476. Fatendum tamen inſidere his neſcio quid inuenuſti, et incomti; quamquam et alia nonnulla in hoc primo carmine paullo ieiunius dicta videri poſſunt.

34. Quamuis iuuencus ex meis armentis, ſeu bubilibus, frequenter venderetur in vrbe, Mantua. *Pinguis* h. l. non bene ad *victima* referretur, quum ita *caſeus* nude poſitum eſſet, quod diſplicet. Habuit autem Virgilius in animo Catull. XX, 10—13. al. CXIV. ſi quidem Catulli carmen eſt.

35. *ingratae* quod nihil inde argenti referret, v. ſq. Burmannus nimis argute exponit: *Mantuae iam non gratae, poſtquam occupata a veteranis, nouis colonis.* Martinus pro *infelici* accipiebat.

39. *Ipſae te*, T. bucolici carminis nota figura.

41. *Quid facerem?* neceſſario mihi Romam proficiſcendum erat, nulla Amaryllidis querelarum ratione habita, cum

Hic illum vidi iuuenem, Meliboee, quotannis
Bis ſenos cui noſtra dies altaria fumant.
Hic mihi reſponſum primus dedit ille petenti:
Paſcite, vt ante, boues, pueri: ſubmittite tauros.
M. Fortunate ſenex, ergo tua rura manebunt?

Et

45. *primum* Longob. Pierii. 46. *greges* Menag.

cum neque libertatem recuperare alibi, neque tam *praeſentes* h. propitios, fauentes (v. Cerda) deos, tam praeſens eorum beneficium, alibi experiri poſſem.

43. Hac in vrbe *illum iuuenem*, Caeſarem Octauianum, vidi, cui menſtruis ſacris litare ſoleo. v. Cerda.

45. Hic primum tuli reſponſum illud, h. facultas nobis data eſt, vt nos pueri, vernae, ſerui, libere paſceremus et tauros ſubmitteremus. *Submittere* eſt alere ad gregem ſupplendum; nam ſubiunguntur reliquis et aggregantur, quibus grex ſuppletur. Ge. III, 73. 159. v. Burm. h. l. Geſn. in Theſ. Alii interpp. aliter. *Submittere* eſſe mittere in alterius locum. ſupplere, dubitandum plane non eſt. Sed annon dictum eſſe poſſit pro *admittere*, hoc dubitari poteſt. Quanquam enim hoc ſenſu femina ſubmittitur, non taurus boui; vt *ſubmittere equas* Pallad. Mart. 13, 6. *ſubmittendae tauris vaccae*, idem Iul. 4, 1. *in foeturam ſubmitti poſſunt vaccae* ibid. Nemeſianus tamen dixit Cyneg. 114: *Huic* (cani feminae) *parilem ſubmitte marem*; et Theocritus IX, 3. eadem forma vti videtur. Alio ſenſu, vt ſit, vitulos, vberibus matrum admovere, dixit Theocr. tum l. l. tum IV, 4. ὑφιέναι τὰ μοσχία.

47. *Ergo tua rura manebunt* intacta *et* ea quidem *ſatis magna.* Alterum hoc, ita ſubiectum, paullo languidius dictum videri poteſt; quamvis vulgo nullus interpretum in eo haereat; cui rei ita forte ſubueniendum, vt alterum membrum mutatio interpunctione ſubiicias: *manebunt tua rura et paſcua, ſatis tibi magna, quamuis lapis et palus omnia obducat.* Poteſt etiam locus ad iſtorum temporum calamitatem referri: relinquentur tibi, quos habes, agri integri, neque pars iis aliqua detrahetur; quod in iſta agrorum diuiſione fieri ſolebat, vt, quibus agri non toti auferrentur, iis tamen maxima pars eriperetur inter milites diuidenda. Quae ſequuntur, cum varie iungi et exponi poſſint, ita tandem interpungere, vt fecimus,

Et tibi magna ſatis? quamuis lapis omnia nudus,
Limoſoque palus obducat paſcua iunco:
Non inſueta grauis tentabunt pabula foetas:
Nec mala vicini pecoris contagia laedent?
Fortunate ſenex, hic inter flumina nota,

50. *paſcua* nonnulli ex antec. pro *foetas* nonnulli cum Goth. ſec. *foetus*, vt ſint agni. B. 51. *Non* Schol. Iuuen. II, 81. *Nem.* - *laedant* Chariſ. male. 52. *intra* Goth. ſec.

mus, et intelligere viſum eſt: retinebis agros tuos, qui ad paſcendum tibi ſufficere poſſunt, quamuis illi ſaxoſi et paluſtres ſint; namque a cliuo inde collis ad fl. Mincium, cuius et ſtagnatione et frequenti exundatione paludes exoriri poterant, pertinuiſſe videntur Virgilii agri, ad quos reſpexit h. l. v. Ecl. IX, 7. Ge. III, 15. Verumtamen hoc quicquid eſt mali, cum mea calamitate comparari non poteſt, qui, cum a meis agris diſcedendum mihi ſit, neque ex partu male affectas capellas conueniente pabulo reficere, neque, quum mihi illae, qua fors dabit, agendae ſint, ſatis cauere iis poſſim, ne in greges contagio, quod *malum* h. noxium dicitur, tactos, aut in infecta ſaepta incidant. Sic etiam in ſqq. iſtius ſortem cum ſua comparat. Burmannus, poſt Ruaeum, illa: *quamuis lapis omnia n.* ad reliquos Mantuanorum agros refert, qui militibus conceſſi impaſti et inarati futuri ſunt; non enim nouos colonos eandem curam ad eos colendos adhibituros eſſe.

48. Ex hoc et v. 52. expreſſus v. 11. in Epigr. 177. Anthol. lat. l. 1. *Haec tibi ſemper erunt, hic inter flumina nota* etc. Totum carmen ex Virgilianis verſibus eſt contextum.

50. *Grauis — foetas* dixit, vt *foetas* intelligas enixas, partu liberatas, vt ſaepe: Burm. ad Sammon. c. 13. cf. Geſner. Theſ. h. v. Eo ſenſu *foeta vulpes* apud Horat. III, 27, 4. vt recte Bentleius accipit. *Grauis* h. aegras e partu. *Tentare* de morbis proprie. Ita non neceſſe cum aliis diſtinguere poſt *pabula*, et *graues*, grauidas, *foetas* autem, quae peperere, intelligere, vt Cerda fecit.

52. *Flumina nota* ſunt Mincius et Padus; Mincius, ex lacu Benaco vbi proceſſit, non longe a Mantua lacus fit quinque mille paſſuum, mox aliquantum

Et fontis ſacros, frigus captabis opacum.
Hinc tibi, quae ſemper vicino ab limite ſaepes,
Hyblaeis apibus florem depaſta ſalicti,
Saepe leui ſomnum ſuadebit inire ſuſurro.
Hinc alta ſub rupe canet frondator ad auras.
Nec tamen interea raucae, tua cura, palumbes,

Nec

53. *frigus captabis*. *tentabis* vnus Rottend.
55. *ſaliſta* Priſc. ed. Putſch. laudat, vitio operarum.
56. *ſuadebat* Goth. pr. 57. *alte* vnus Heinſ. *ad aures* Parrh. v. B. 58. *rauci* apud Pier. in nonnullis.

quantum progreſſus Pado ſe iungit. Iucundus vero ille tractus et bonus paſcuis. v. Ge. II, 198. 199.

53. *Frigus opacum* eſt frigus loci opaci, nemoris vmbrae. Ecl. II, 8.

54. Praeter Burmannum vix quisquam interpretum in hoc loco haeſit, quo tamen, vti nunc eſt, expedire ſe non adeo facile eſt; non enim *quae* habet verbum ſuum, et dure ſubintelligitur *eſt*. Vidit Marklandus, Vir Cel ad Stat. l. Silu. III, 43. Venerat et mihi in mentem, ſententiam fore integram, ſi pro *ſemper* reponi poſſit verbum, quod cum *ſaepes* conueniat, vt *ſaepes vicino a limite procedere, procurrere*, *ſerpere*, *ſurgere* dicatur. Conſtans tamen librorum eſt lectio, *ſemper*. Tutiſſimum itaque cum Burmanno verba in commodum ordinem redigere hoc modo: *Hinc ſaepes a limite vicino*, h. agrum vicinum a tuo diſterminans, eſt, *quae ſemper depaſta florem ſalicti* h. cuius ſalices, e quibus ſaepes conſtabat, ſemper depaſcuntur ab apibus, quas *Hyblaeas* vocat, a monte Siciliae epitheto ducto, *ſuadebit ſaepe tibi ſuſurro leui* (καλὸν βομβεῦν dixit Theocr. I, 107.) apum, *inire ſomnum*. Enimvero leuiſſima mutatione nonne multo commodior verborum iunctura exſurgeret, ſi Virgilium ſcripſiſſe dicamus: *Hic*, *tibi qua ſemper v.* hoc ſenſu: *hic frigus captabis opacum*, *hic inquam*, *qua ſaepes ſemper depaſta ab apibus ſuadebit ſuſurro inire ſomnum?* h. qua apes ſuſurro ſuo ad ſomnum te inuitabunt.

57. *Frondator*, qui vites amputat et vitium folia ſtringit, decerpit v. Ge. II, 365 ſqq. 400. 407. 410. Ecl. II, 70. IX, 60. *ad auras*, vti de *clamore*, eum *exire in auras*, *tolli ad aethera* etc. cf. Burm. alii, *ſpirantibus*

Nec gemere aeria ceſſabit turtur ab vlmo.
T. Ante leues ergo paſcentur in aethere cerui,
Et freta deſtituent nudos in litore piſcis:
Ante, pererratis amborum finibus, exſul,
Aut Ararim Parthus bibet, aut Germania Tigrim,
Quam noſtro illius labatur pectore vultus.

M. At

59 Seru. h. l. laudat: *turtur ceſſabit ab v.*
60 *in aethera* tres: quartus Moret. pro diuerſa lect. *in aequore*, quod ad iuſtas oppoſitionis leges foret: itaque placet Burm. et olim Cerdae. 61. *nudo in littore* vnus Ven. B.

ſpirantibus auris et aeſtum leuantibus; ſubtilius etiam Geſn. Theſ. L.L. v. *aura* n. 5. *ſub rupe* h. in rupe v. Burm. ad Ouid. Met. I, 689. mox v. 59. *gemere* turturum ac columbarum proprium. v. Cerda.

59. *Aeria ab vlmo*, perpetuo arborum epitheto, vt multi docuere, et nuper Burmannus V. Cl. ad Anthol. lat. p. 100.

60. *Ante leues ergo*, quaſi dicat: recte vtique haec bona mea enumeras, Meliboee, et propterea etc. *Paſcentur in aethere cerui*, pro volabunt, *et maria deſtituent piſces* h. et piſces in ſicco viuent; itaque *nudos* dixit. *In aequore* Trillerus, Venerabilis Senex, emendabat, Obſ. Crit. c. 27. quod ſane et conſuetudini poetarum, et ſequenti verſui melius conueniret.

62. *Pererratis amborum finibus*, ita vt alter alterius fines pererrauerit, ad alterius ſedes peruenerit; h. antea Parthorum natio migrabit in Germaniam, et Germani ſedes Parthorum occupabunt; quod, niſi victis et ſubactis Romanis, fieri non poterat; iam autem Auguſti auſpiciis et hi et illi repreſſi fuerant. *Exſul* hic non vrgendum; ſimpl. apud poetas, qui ad alienas terras proficiſcitur.

63. *Aut Ararim P.* Reprehenduntur haec, tanquam aliena a paſtorum memoria, nomina, nimisque longe petita, et, ſi paſtores animo ſubiicias, quales Theocritei, ita res ſe habet, neque aliter huius carminis natura poſtulare videtur. Sed receſſit Virgilius ab iſta antiqua ſimplicitate in moribus, quos paſtoribus ſuis tribuit. Porro dum *Germania* et *Arar* ſibi reſpondere debeant, hic vero Galliae fluuius ſit, qui in Rhodanum ſe immittit, etiam hoc aegre tulerunt viri docti. Verum etſi

haec

M. At nos hinc alii ſitientis ibimus Afros:
Pars Scythiam, et rapidum Cretae veniemus Oaxem,
Et penitus toto diuiſos orbe Britannos.
En, vmquam patrios longo poſt tempore finis,
Pauperis et tugurî congeſtum ceſpite culmen,

Poſt

66. al. *Oaxen, Oaxin, Eaxem.*

haec ipſa locorum inſcientia indoctum ſeruulum non male deceret, populos tamen Gallos et Germanos vulgari ſermone fere confundi ſatis conſtat. v. Burm. h. l item Ruaeum et Martinum. Et ſit hoc eadem fere ratione, qua Tigris, qui Parthorum fines facit, Parthorum fluuius appellatur.

65. *Ibimus Afros*, durius eliſum *in. alii* et *pars*, pro alii et alii. v. Burm.

66. *rapidum Cretae veniemus Oaxem.* *Oaxes* Cretae fl. nemini memoratus, praeter Vibium Sequeſtrem, forte ex hoc ipſo loco; de vrbe tamen Cretae, *Oaxo*, non dubitatur, neque illud ignotum, Cretam *Oeaxida* dictam eſſe v. Apollon. I, 1131. Mirantur porro ſagaciores, cur tam obſcuri nominis fluuius h. l. a paſtore nominetur, neque illud ſatis aſſeqnuntur, quomodo poſt Africam et Scythiam, quum remotiſſimorum finium terra exſpectaretur, *Cretae* mentio facta ſit. *Oaxim* itaque iam veteres modo Meſopotamiae, modo Scythiae fluuium haberi maluerunt; nulla tamen nominis commemorata auctoritate. cf. Catroeus. Fuere, qui *Araxem* repòni mallent; et ſane apud Claudian. B. Gild. 31. inter *Oaxem* et *Araxem* Codices fluctuant. Poſſit etiam confirmatio huius emendationis e Theocrito peti, vt eum noſter ante oculos habuerit. Is enim, Hieronis laudes *vltra pontum Scythicum et Babylonem* vt extendantur, precatur. Idyll. XVI, 99. 100. Eodem itaque modo Virgilius Scythiam et Araxem diuerſarum Orientis regionum fluuium memorare potuit. Vernm, etiamſi hoc liceret, vel ſic *rapidus cretae* iungendum eſſet, qui rapit terràm albam, radendo littus h. lutulentus. Verum hoc durum. Excuſemus poëtam, quem defendere equidem non ſuſcipiam. Sufficit fluuium huius nominis in inſula Creta eſſe, cuius mentionem hic fieri minus mirabitur, qui, vti *Afros*, ſeu Libyas, et *Scythas*, ſic inſulas ab Italia remotas *Cretam* et *Britanniam* ſibi opponi, obſeruet. Forte etiam intercidit poëta aliquis antiquior

Poſt aliquot, mea regna videns, mirabor ariſtas?
Impius haec tam culta noualia miles habebit?
Barbarus has ſegetes? en, quo diſcordia ciuis
Produxit miſeros! en, quîs conſeuimus agros!
Inſere nunc, Meliboee, piros, pone ordine vitis.
Ite meae, felix quondam pecus, ite capellae.
Non ego vôs poſthac, viridi proiectus in antro,
Dumoſa pendere procul de rupe videbo:
Carmina nulla canam: non, me paſcente, capellae,
Florentem

73. *produxit.* Ita ex Heinſ. et Pierii Codd. Burm. vulgo, *perduxit*, quae ſere permutantur. Sic inf. Ecl. VI, 60. *en quîs conſeuimus agros* ita optimae edd. et codd. in multis, *conſueuimus*, et tum variant in *agris*, *agros.* v. B. in Rom. Cod. quo Pierius vſus erat: *his nos conſueuimus agris*, ſed expuncto primo *v.* in *conſueuimus.*

75. *quondam felix* al. ap. Heinſ. ſed vulgatus ordo e melioribus a Pierio receptus.

77. ſunt, in quibus *frondoſa*, male. Heinſ. *Dumoſa de rupe procul pendere.* Parrh. Seru. ad Ecl. IX, 50. et in edd. ante Pierium.

78. *paſtore* vnus Ment. pro var.

quior, quem Virgilius ante oculos habuit.

70. Vulgo *ariſtas* de annis exponi notum eſt. In hunc ſenſum iam Claudianus acceptiſſe videtur, qui IV. Conſ. Honor. 372. *decimas emenſus ariſtas* dixit. Huc etiam Rhiani, χείματά τε ποιάς τε δύω καὶ εἴκοσι πάσας, aduocari poſſunt, apud Pauſan. IV, 17. extr. Enimuero *mea regna* ſubiiciuntur *patriis finibus* v. 68. ac *tugurio* v. 69. et eoſdem agros et poſſeſſiones miſeri Meliboei eleganter denotant; haec itaque videns *poſt*, poſthac, (ex v. 68. *longo poſt tempore*) h. quando eos aliquando iterum aſpicere mihi continget, *rarae in illis ariſtae aliquot oculis occurrent? hi tam culti agri* (*noualia* dixit v. 71. omnino pro agris quibuſuis) *per nouos ſuos colonos inculti neglectique iacebunt*? cf. Ge. III, 476. Verſum 74. ironice accipies. *En vnquam* pro vnquamne v. Heinſ. h. l. et Intpp. ad Liu. XXIV, 14. XXX, 21. cf. infr. Ecl. VIII, 7. *Impius*, ſceleratus, nefarius.

72. *Barbarus*, Galli, aliique, qui in legionibus Roman. tum erant.

73. *En quis c.* quibus, in quorum vtilitatem.

76. E Theocrit. I, 116. 117.

79. De

Florentem cytiſum, et ſalices carpetis amaras.
T. Hic tamen hanc mecum poteras requieſcere no-
Fronde ſuper viridi: ſunt nobis mitia poma, (ctem
Caſtaneae molles, et preſſi copia lactis.
Et iam ſumma procul villarum culmina fumant,
Maioresque cadunt altis de montibus vmbrae.

ALEXIS. ECLOGA II.

ARGVMENTVM.

Corydon paſtor, Alexidis pueri, qui a communi vtriusque domino amabatur, inſano amore quum fureret, miſerum ſui animi affectum hoc carmine exponit. Etiam in huius Eclogae allegoria retexenda miſere ſe torquent interpretes, quum a Seruio et aliis traditum accepiſſent, Alexin ſiue Aſinii Pollionis, ſiue Maecenatis puerum fuiſſe, a Virgilio amatum; quanquam eius rei non ſatis conſtans fama fuit; cf. Martinus ad v. 1. et Catroeus. Quae ita ſecusne ſeſe habeant, ſcire vtique nihil refert; neque de caſtis Virgilii moribus diſputare h. l. attinet. In interpretatione tamen ad talia commenta reſpicere non poſſumus,

80 *hanc--noctem.* libri et edd. fere *hac -- nocte*; ſed illud tuentur Heinſ et B. it. Martin. *poteras* ex optimis Heinſ. vulgo *poteris*, vt fere Codd. in his temporibus variant; illud elegantius. cf. Ouid. Met. I,679.

ECLOGA II.

Alexis, alii, etiam Mediceus, *Poeta*, *Corydon* ex antiqua narratione ap. Seru. Gud. addit *de amore pueri.* Leid. *Carmen vel micticon*; *Poeta, Corydon, Ecloga ſecunda* Voſſ *Coinon vel Miſton*, forte pro κοινὸν et μικτόν h. impurum et libidinoſum.

79. De *Cytiſo* v. ad Ecl. II, 64.

80. Ex Theocriti XI,44. ſqq.

82. *Caſtaneae molles* varie explicantur, vt ſint *maturae*, vel *recentes*, vel *toſtae.* optime forte de genere quodam, quod echinum ſeu corticem minus durum habet, cf. Cerda. Fit id in primis, ſi amygdalis inſeruntur. Laudant ex Palladio lib. XIV,155. *Caſtaneamque trucem depulſis cogit echinis Mirari fructus laeuia poma ſui.* Potuit tamen improprie pro *maturis molles* appellare. *Preſſi copia lactis*, h. caſei, quia ſerum e coagulo, ſiue concreta lactis parte exprimitur, et *adiectis* etiam *pro ſoliditate acquirenda ponderibus*, vt Palladius loquitur, *eliquatur.*

83. *Et iam* — nox ingruit. cf. Ecl. II, 67.

poſſumus, et forte totam hanc de infami Virgilii libidine fabulam Grammaticorum pruritui allegorice ſingula exponendi debemus. Potuit enim Virgilius in gratiam amici alicuius, aut ingenii cauſſa, forte vt Theocritum imitatione exprimeret, haec ſcribere. Sed illud tenere ſatis eſt, exprimi hac Ecloga egregio cum artificio aeſtum et furias amoris, quo paſtor, verna Iolae, nomine Corydon, in Alexin miſere exarſerat, qui domini amaſius erat. Locus autem, in quo ille dolorem animi carmine mitigat, conuenientiſſime deſcribitur v. 3 - - 5. amant amantes ſolitudinem ſiluarum. Siculos vero in hac Ecloga paſtores inducere videtur, vid. v. 21. Quo ipſo argutiae allegoriae concidunt; quae plane corruunt, ſi expreſſa pleraque ex Theocrito cogites, inprimis ex Idyll. XI. XXIII. et III. quae tamen, ſi cum his compares, multo dulciora eſſe, vix inficiari poſſis.

Formoſum paſtor Corydon ardebat Alexim,
Delicias Domini: nec, quid ſperaret, habebat.
Tantum inter denſas, vmbroſa cacumina, fagos
Adſidue veniebat. ibi haec incondita ſolus
Montibus et ſiluis ſtudio iactabat inani:
O crudelis Alexi, nihil mea carmina curas?
Nil noſtri miſerere? mori me denique coges.
Nunc etiam pecudes vmbras et frigora captant:
Nunc viridis etiam occultant ſpineta lacertos:
Theſtylis et rapido feſſis meſſoribus aeſtu
Allia

v. 1. *Corydon* ſcribitur, *Coridon* et *Choridon*. *Alexin*. al. *Alexim*. v. Heinſ hic et quoties eadem varieta. redit, v. c. *Daphnim* et *Daphnin* in cod Rom. *F. Corydon paſtor a*

4. Drakenb. ad Sil. Ital. III, 429. malebat *ſolis montibus*. Sed et *ſolus* ſatis ſe tuetur. v. Burm. pro *ibi* Goth. ſec. *vbi*; nec male.

7. *coges* meliores, et defendunt ex Theocr. *ἀπάγξασθαί με ποιήσεις*. Sed praeſens maiorem vim habet v. Cerda. Burm.

9. *Nunc etiam virides* Ven. ap. Burm. et Goth. ſec. Moret. fragm. *incultant ſ. lacertas*. *lacertas* plures habent, it. Goth. ſec.

4. 5. v. Theocr. XI, 17. 18. *iactabat*, vt *verba*, *voces iacere* cf. Ecl. VI, 62. et quidem *inter montes et ſiluas*.

7. ex Theocr. III, 9.

8. *Nunc etiam p.*, hoc ſub calidiore ſole facere mos eſt cf. Ge. III, 327. ſqq.

9. Ex Theocr. ductum VII, 22.

10. *rapido aeſtu*, h. vehemente, magno, quia *ſol rapidus*

Allia ſerpillumque herbas contundit olentis.
At mecum raucis, tua dum veſtigia luſtro,
Sole ſub ardenti reſonant arbuſta cicadis.
Nonne fuit ſatius, triſtes Amaryllidis iras,
Atque ſuperba pati faſtidia? nonne Menalcan?
Quamuis ille niger, quamuis tu candidus eſſes.
O formoſe puer, nimium ne crede colori.
Alba liguſtra cadunt, vaccinia nigra leguntur.
Deſpectus tibi ſum, nec qui ſim quaeris, Alexi:

Quam

11. Nonnulli *alia*; antiquus mos conſonas geminas vna tantum ſcribendi. In talibus haerere nihil attinet. porro al. *ſerpullum*, *ſerpelium*; ſed eſt ἕρπυλλον.
12. *ac* Rom. 14. *melius* Zulich. ex interpretatione.
15. *Menalcan* a Pierio ex optimis receptum, al. *Menalcam*.
19. *Nec, qui ſim.* ita meliores. al. *quis*. Illud mollius et rectius. v. Heinſ.

dus dicitur, ducto vocabulo ab iis, qui *rapido curſu* h. magno et incitato feruntur. Burmannus, qui h. l. Clericum exagitat, ipſe nimis argute exponit, *aeſtum, qui vires meſſoribus rapit.*

11. *herbas olentes*, ornat epitheton a natura rei ductum, nec definit, bene an male, modo grauiter ac valde. Diſputationem de h. v. perdoctam v. apud Amiciſſimum Klotzium, Opuſc. p. 288. *Allia* vero *ſerpyllumque* memorantur ſimpliciter, quia talium hominum in illis terris quotidianus cibus erant; nam, quod ideo manducaſſe aiunt, vt odoris grauitate ſerpentes et ſcorpios fugarent, v. Vrſin. in Virg. coll. ad h. l. id vero, ne ſubtiliter magis, quam vere dictum ſit, vereor. *Serpyllum* eſt noſtrum *Feldkümmel, wilder Thymian*. cf. Martinus ad Ge. IV, 30.

12. *Arbuſta reſonant cicadis mecum* h. me etiam cantante. Sic *mecum* Ge I, 41. II, 8. Aen. I, 675. Burm. Heinſ. malebat diuidere: *me, cum raucis — cicadis, reſonant arbuſta*; vt Ecl. I, 5.

15 *nonne Menalcan?* nonne pati ſatius erat Menalcae faſtidia? quod v. ſq. confirmatur.

17. *ne crede*, confide formae.

18. *vaccinia nigra* eſſe eundem florem cum hyacinthis ferrugineo colore, ſatis conuenit inter viros doctos. v. h. l. Cerda. cf. inf. v. 63. X, 39. coll. Theocr. Idyll. X, 28. Καὶ τὸ

Quam diues pecoris niuei, quam lactis abundans.
Mille meae Siculis errant in montibus agnae.
Lac mihi non aeſtate, nouum non frigore deſit.
Canto, quae ſolitus, ſi quando armenta vocabat,
Amphion Dircaeus in Actaeo Aracyntho.

Nec

22. *non frigore* al. *nec* B. *deſit* Goth. pr. 24. Scribitur *Arachinctus*, *Arachintus* etc. item *Arctheo* lapſu vario.

τὸ ἴον μέλαν ἐντὶ, καὶ ἁ γραπτὰ ὑάκινθος. Ge. IV, 183. vbi Martinus *hyacinthum* poetarum *lilium floribus reflexis* ſiue *Martagon*, forte id genus, quod *Imperial Martagon* appellant, *Türkiſch Bund*, eſſe putat, et eius effigiem appoſuit. Salmaſius ad Solin. p. 1224. *gladiolum*, nobis *Schwerdlilie*, intelligi contendebat: cauſſas breuiter recenſuit Ruaeus ad Ecl. III, 62. Sed de *liguſtris*, Italiae flore, maior dubitatio. v. Martin. ad h. l. Vulgo *troene*, *Reinweide*, reddunt; alii *conuoluulum maiorem* intelligunt: Plinius arborem appellat. Sufficit, hunc florem, licet pulchrum, negligi, dum hyacinthus, coloris non aeque grati flos, ametur.

19. Ex Theocr. III, 7. XXIII, 28—33.

20. *Niuei* et ad *pecoris*, de quo v. Seru. et Martin. et ad *lactis* commode refertur, vt Heinſ. ſed in iſto maiorem h. l. vim habet. adumbrata autem haec ex Theocrit. XI, 34 ſqq.

22. *Lac mihi non aeſtate, nouum non frigore deſit.* ita diſtinguit Burm. Hieme enim *lac nouum* (v. Ecl. V, 67.) ſuppetere, id demum eſſe glorioſum. Sed quis ruſticanus haec audiens non ſubrideat? ineunte enim hieme partum edunt oues. Verum etiamſi poſt *nouum* diſtinguas, repetendum vtique idem voc. in altero membro de hieme. Non vero de *coluſtro* accipi poteſt v. Martin. Sed ſuppetere per totum annum vaccas ait, quae bonam lactis copiam praebeant, vt quotidie lac recens apponi poſſit. Theocritus pro lacte *caſeum* poſuerat Idyll. XI, 36. etiam hoc ex more harum regionum: vide modo Ge. III, 400. 401.

23. *armenta vocabat*, reuocabat, compellebat, vt inprimis fit veſperi, vt domum reducat. cf. Apollon. I, 575. et Cerda.

24. *in Actaeo Aracyntho.* Huius nominis nobilis mons eſt Acarnaniae ſiue Aetoliae; nam fines harum regionum modo anguſtius, modo latius patuerunt; non longe ab vrbe Pleurone. Ad hunc re-

 ferri

Nec ſum adeo informis: nuper me in litore vidi,
Quum placidum ventis ſtaret mare. Non ego Daphnim
Iudice te metuam, ſi numquam fallat imago.

O tantum

25. *non* duo, et in nonnullis deeſt *in*. 26. *dum placitum*; it. *Daphnin*. 27. *fallat* meliores, et ſic elegantior ſermo. al. *fallet*, *fallit*.

ferri haec contendit Palmerius Graec. ant. IV, 10. docetque eum tractum ἀκτὴν dici apud Homerum, quia Ithacae et Cephalleniae inſulis ex adverſo ſitus eſt in continente. Amphion tamen in Acarnania fuiſſe nusquam legitur. Occurrit et huic rei ita, vt partim nos non omnia de hac fabula memorata tenere dicat, partim verba haec: *in Actaeo Aracyntho*, initium carminis noti faciat, vt apud Theocr. Idyll. IV, 31.32. fieri putat, et vt noſter fecit Ecl. V, 86. 87. Et forte ad eundem modum trahendi verſus Bionis Idyll. III, 7. 8. vt argumenta carminum ſint, quae poeta Amorem edocuerit. Verum fiunt haec omnia ſatis contorte, et tota Amphionis, qui lyrae cantu Thebas condidit, (Horat. Art. 394.) fabula ad Boeotiam pertinet; et etiam hic *Amphion Dircaeus* a fonte Boeotiae. Locus porro Propertii, III, 13. 41. niſi callide, detorqueri nequit, ſi totam elegiam reſpicias: *Prata cruentantur Zethi, victorque canebat Paeana Amphion rupe, Aracynthe, tua.* Quamquam itaque praeter Vibium Sequeſtrem et Stephanum Byzant. nulla grauior auctoritas memorari poteſt, fuiſſe tamen huius nominis montem dicemus in finibus Boeotiae et Atticae, vnde *Actaeus*; omnis enim Attica *Actaea* dicitur h. e. littoralis, ab *acte*, quae pro *littore* dicitur. Copioſus ad h. l. Cerda et Martinus.

25. E Theocr. VI, 34 ſqq. *Quum placidum ventis ſtaret mare*, h. a ventis, per ventos. cf. Tibull. IV, 1, 126. explicat Seneca Quaeſt. nat. V. pr. *Itaque ſi legeris:* Quum placidum ventis ſtaret mare, *ſcito illud non ſtare, ſed leuiter ſuccuti, et dici tranquillum, quia nec huc nec illuc impetum capiat.* Nota ſunt, quae iam Seru. aduerſus h. l. monuit, mare nunquam ſatis tranquillum eſſe, vt imaginem reddat; vnde etiam de lacu Mantuano explicare maluit Alb. Gentilis, vt *mare* de Timauo Aen. I, 244. Verum dixere idem Theocr. VI, 11. 12. 35. et Lucian. DD. mar. et ad littora Italiae tranquillior maris facies eſt. v. Cerda, et Burm. Quantopere Taſſus, dum eandem rem

in

O tantum libeat mecum tibi ſordida rura,
Atque humilis habitare caſas, et figere ceruos,
Haedorumque gregem viridi compellere hibiſco!
Mecum vna in ſiluis imitabere Pana canendo.
Pan primus calamos cera coniungere pluris
Inſtituit: Pan curat ouis, ouiumque magiſtros.
Nec te poeniteat calamo triuiſſe labellum.
Haec eadem vt ſciret, quid non faciebat Amyntas?
Eſt mihi diſparibus ſeptem compacta cicutis
Fiſtula, Damoetas dono mihi quam dedit olim:
Et dixit moriens: Te nunc habet iſta ſecundum.
Dixit Damoetas: inuidit ſtultus Amyntas.
Praeterea duo, nec tuta mihi valle reperti,
Capreoli, ſparſis etiam nunc pellibus albo,

28. *o libeat tantum.* ita duo B. deeſt hic verſus in Zulich. 31. *neque vna* fragm. Mor. 32. *primum* Rom. et Goth. ſec. 33. *miniſtros* Franc. *ambo B. d. ſiccant* Goth. pr. 41. *ſparſas* Pierius ex Vatic. vet. Sic et in nonnullis Heinſ. Sed *ambo* otioſum, poſt *duo*. v. B.

in Amynta ornare vellet, a rerum natura receſſerit, ſatis iam dudum docuere viri docti.

28. *ſordida rura*, h. l. non in vitium dictum, ſed pro vilis, pauper. Seruius *tibi ſordida* iungit, quae tibi ſordent.

29. *figere ceruos* telo, iaculo, Ge. I, 308. Aen. V, 516. cf. Burm. h. l.

30. *hibiſco*, virga hibiſci, qui e maluarum agreſtium genere eſſe creditur, ſed v. Martin. h. l. qua gregem pellit, agit. Male alii expl. ad hibiſcum, vt ſit pabuli genus. Eſt tamen *hibiſcus* pabuli genus. v. Calpurn. Ecl. IV, 32.

34. *Nec te poeniteat*, pigeat, moleſtum videatur, aut parum te dignum. Tibull. I, 4, 47.

36. *Cicutis* pro cannis. Ecl. V, 85. v. Geſn. Theſ. Expreſſa quidem haec a multis, ſatis ingenioſe tamen ab vno Popio Paſtor. II, 39. ſi expendas ac compares verſus 43. 44.

40. E Theocr. XI, 40 ſq. III, 34 ſq. *nec tuta mihi valle repertos*, commendat donum a difficultate; periculo a feris contemto capreas has ſilueſtres ceperat. cf. Ouid. Met. XIII, 834. ſq. quo toto loco hanc Eclogam ante oculos habuit.

41. *ſparſis etiam nunc pellibus*

Bina die ſiccant ouis vbera: quos tibi ſeruo.
Iam pridem a me illos abducere Theſtylis orat:
Et faciet: quoniam ſordent tibi munera noſtra.
Huc ades, o formoſe puer: tibi lilia plenis
Ecce ferunt Nymphae calathis: tibi candida Naïs,
Pallentis violas et ſumma papauera carpens,
Narciſſum et florem iungit bene olentis anethi.
Tum, caſia, atque aliis intexens ſuauibus herbis,
Mollia

42. *quod* Rom. 43. *ipſos* vnus; *vllos* alius B. mox *palantes* Leid. a manu pr.

bus albo, vt maculae fuerint albae. *etiam nunc* vero, quia acceſſu temporis mutant colorem, ait Seruius. Sed melius quidem ad *ſiccant* referas; etiamnum lactent.

42. *die* quotidie Ecl. III, 34. Aen. XI, 397. Burm.

44. *Et faciet*, abducet; ex Theocr. III, 36.

46. *ferunt Nymphae.* Non in hoc argutandum; ita enim loqui, et deos deasque agreſtes luſibus paſtorum intereſſe dicere, genus carminis bucolici fert. Splendidi autem hi verſus 39—55.

47. *Pallentis violas*, ſunt noſtrae violae flauae, *gelbe Violen, Wallflowers*, v. Martin. ad h. l. eſt autem inter vernos flores. λευκόϊον ſ. albam violam, flore ſiue albo ſiue flauo ſiue purpureo, vocant veteres. *Pallens* vero pro flauo, ſi corpora hominum calidiore in plaga viuentium repures, quae cum pallent, ſubflaueſcunt. *Papauera* ſunt ex genere ſilueſtri, flore ruſo, quod in aruis cum hordeo maxime naſcitur. Plin. XIX, 9. vid. Martin. h. l. et ad Ge. I, 78. *Narciſſus* ex eo vtique genere eſt, quod nos ita appellamus. v. eund. ad Ge. IV, 122. cf. Theocr. XI, 57. *Anethum* noſtrum *Tille*, ſ. *Dille*, *dill*, *anet*, eſſe putatur, quod et in noſtris hortis viſitur, flore flauo. ἄνηθον etiam Theocritus cum roſis et violis iungit VII, 63: Dubites tamen de alio loco Idyll. XV, 119. Cum maluis et apio iungit τό τ' εὐθαλὲς οὖλον ἄνηθον. Moſchus Idyll. III, 101.

49. *Caſia* a Plinio inter herbas ac flores recenſetur coronarios, et inter eos, quos circa aluearia ſerere iubet. Vulgo *lauendulam* noſtram eſſe putant. v. Cerda ad Ge. IV, 30. p. 480. Sed Martinus, comparatis inter ſe Plinio, Dioſcoride ac Theophraſto, docet, *Caſiam* hanc eſſe *cneoron* Graecorum, ſ. *Thymelaean lini folio*

Mollia luteola pingit vaccinia caltha.
Ipſe ego cana legam tenera lanugine mala,
Caſtaneasque nuces, mea quas Amaryllis amabat.
Addam cerea pruna: honos erit huic quoque pomo.
Et vos, o lauri, carpam, et te, proxima myrte:
Sic poſitae quoniam ſuauis miſcetis odores.

53. *poma* Ven. porro *et* ante *honos* in vulgg. edd. et in nonnullis libris ad euitandum hiatum. male. v. Heinſ. h. l. et ad Ge. I, 4, 221. Waſium de Senar. c. 4.

lio, *quae grana cnidia* fert. Martin. ad Ge. II, 213.

50. *pingit vaccinia*, variat *caltha*, tamquam flore diuerſi coloris, *intexens herbis* n. violas et reliqua. cf. Aen. VII, 488. *Caltha* vulgo noſtra *Ringelblum, marggold. ſoucy* habetur. v. Cerda, quamquam de eo adhuc dubitat Martin. ad h. l. De *vacciniis* v. ad v. 18. *mollia*, tenera, vt Ecl. V, 38. VI, 53. et vt noſtrum *ſanft*.

51. *cana - tenera lanugine mala*. Intelligunt vulgo mala cydonia, ſ. cotonea, nobis *Quitten*, quae cana lana, ſ. lanugine obduci ſatis conſtat. Quum tamen ea palato puellae parum grata fuiſſe videri poſſint, (oblitus erat vir doctiſſimus, h. l. de re coronaria agi) coniicit Martinus ſignificari a poeta *praecocia*, ſ. noſtra *Apricoſen*. Sed vulgata interpretatio confirmari etiam poteſt ex Alcimi Epigrammate Antholog. Burm. T. I. n. 211. quod ex h. l. expreſſum, vbi *haec mala* redduntur *velleribus hirſuta cydonia canis*. Calpurn. Ecl. II, 90. 91. *vt in arbore ſaepe notaui Cerea ſub tenui lucere cydonia lana*. cf. Martial. X, 42. aliosque a viris doctis ad vtrumque locum laudatos.

52. Reſpicit hunc verſum Ouid. Art. II, 267. III, 183.

53. *cerea pruna*, ſiue flaua, ſiue matura; hoc ſenſu dictum illud Alcmanis, quod h. l. laudat Fabric. κήρινον ὀπώραν· illo videtur accipere Ouid. Met. XIII, 818. alia loca, quae Cerda laudat.

54. *proxima myrte*, quae in calatho proxima laureis frondibus ponetur; et iunguntur fere. v. Horat. Od. III, 4, 19. v. h. l. Burm. *Laurus* vero non eſt accipienda de eo genere, quae accuratius *laurocerasus* dicitur, et verſus finem ſeculi XVI. ex Trapezunte et Conſtantinopoli ad has terras allata fuit, ſed de ea lauro, quae in ſiluis et ſaepibus paſſim per Italiam viſitur. Ceterum imaginem huius *ſerti florei* expreſſam dedit Martinus ad h. l.

56. *Ruſti-*

Ruſticus es, Corydon; nec munera curat Alexis:
Nec, ſi muneribus certes, concedat Iolas.
Heu, heu, quid volui miſero mihi? floribus auſtrum
Perditus, et liquidis inmiſi fontibus apros.
Quem fugis, ah demens? habitarunt Dî quoque ſiluas,
Dardaniusque Paris. Pallas, quas condidit, arces
Ipſa colat: nobis placeant ante omnia ſiluae.
Torua leaena lupum ſequitur: lupus ipſe capellam:
Florentem cytiſum ſequitur laſciua capella:

Te

57. *concedat.* Sic vetuſt. *concedet* al. *concedit* vnus. *Iollas* in plerisque. *Iolla* Rottend. ſec. vt Ecl. III, 79. *Yollas* Vrat. *eſt* et *certet* Rom. 58. *eheu* in libb. fere, vt et apud alios. Sed v. h. l. Muſon. et Burm. 59 *immiſit* Parrh. *proditus* Mor. *perditis* Lutati ad Stat. 60. *quam f.* Menag. ſec. *a, ah, ha, o* alii, vt fere in libris variatur ſcriptura. 61. *quae condidit* Pier. ex Rom. 62. *colit* duo B. *colant* Rom. 63. *capellas* Rom. 64. Hic verſus abeſt a Ven. et Rott. B.

56. *Ruſticus es*, ſtultus. niſi poeta exprimere voluit Theocr. XX, 3. βωκόλος ὢν ἐθέλεις με κύσαι τάλαν; *Iolas*, dominus Corydonis et pueri huius delicati.

58. Ita intelligo: me miſerum! qui munerum mentionem feci, quibus te expugnare et mihi conciliare vellem; quam meae cauſſae male ipſe conſului, quum, vt munerum rationem habeas, te horter; habes enim herum tuum, amatorem, qui multo maioribus te corrumpere poſſit. *Perditus*, n. amore, amens. Ecl. VI, 88.

60. *habitarunt Dî quoque ſiluas.* Notum exemplum Phoebi. Ouid. Art. II, 239. Tib. II, 3, 11. Pallas vero πολιὰς, πολιοῦχος, ἀκραία ſatis nota. v. Spanhem. ad Callim. Lau. Pall. 53. cf. Cerda. Etiam haec paullo doctiora, quam pro paſtorum ingenio, eſſe, monuit Klotzius V. Cl. Opuſc. p. 285. Ornauit haec Popius Paſtor. II, 59 ſqq.

63. Ex Theocr. X, 30. quo loco, quidquid Grammatici pro Virgilio dicant, multo commodius et elegantius poſitum eſt. Hic Corydon inter alias animi aeſtuantis curas ardoris ſui incredibilem vim et impetum ſiue exponere, ſiue excuſare putandus eſt. *Torua* eſt truculenta, ipſo adſpectu terribilis, βλοσυρά.

64. *Cytiſus* fruticis genus, rhamno ſimilis, colore albicante, ramis fere cubitalibus, iucundo foliorum odore et ſapore,

Te Corydon, o Alexi. trahit ſua quemque voluptas.
Adſpice, aratra iugo referunt ſuſpenſa iuuenci,
Et ſol creſcentis decedens duplicat vmbras:
Me tamen vrit amor: quis enim modus adſit amori?
Ah Corydon, Corydon, quae te dementia cepit!
Semiputata tibi frondoſa vitis in vlmo eſt.
Quin tu aliquid ſaltem, potius quorum indiget vſus,

66. *iugo vt referant* Leid. et alii quidam. Sic Ecl. IV, 52. V, 6. Aen. X, 20. et al. v. B *Aſpice, vt* Goth. pr. paullo inſcitius. Idem *referant.* 67. *deſcendens* pr. Ed. et Voſſian. a pr. m. *diſcedens* Pier. ex nonnullis ſollemni lapſu.

70. *tibi eſt f. v. in vlmo* vnus Heinſ.

71. *potior quorum indiget vſus* elegans eſt emendatio Marklandi ad Statii Silu. p. 341.

pore, apibus et capris gratum. Noſtrorum *Cytiſus Maranthae.* v. Mart. Ge. II, 431. Plin. XIII, 24.

65. *trahit ſua q. voluptas*, amor, libido. v. Burm. Theocr. vnde haec conuerſa, ἐγὼ δ' ἐπὶ τὶν μεμάνημαι. Idyll. X, 31. cf. Martin. ad Ge. III, 130.

66. *aratra iugo ſuſpenſa.* Horat. Epod. II, 63. *videre feſſos vomerem inuerſum boues collo trahentes languido.* Color horum verſuum petitus ex Theocr. II, 38. 39.

68. Theocr. VII, 56.

69. Ex Theocr. XI, 72 ſq.

70. *Semiputata tibi f. v.* ad Ecl. I, 57. et Ge. II, 410. Seruius ad h. l. ſuperſtitionem veterum commemorat, *in ſacris dici furore corripi eum, qui ſacrificauerit de vino, quod eſt de vitibus imputatis;* atque talis lex inter Numae leges memoratur: *Diis ex imputata vite ne libanto.* Cuius opinionis quis non videt ad acuendam ruſticorum induſtriam ſummam vim eſſe debuiſſe? Amputantur autem vites bis in anno, primum aeſtate, deinde poſt Idus Octobres, vt maturitatem capere fructus et ſole coqui poſſint. Colum. V, 5. *Pampinandi autem modus is erit, vt opacis locis humidisque ac frigidis aeſtate vitis nudetur, foliaque palmitibus detrahantur, vt maturitatem fructus capere poſſit, et ne ſitu putreſcat.* De altera hac amputatione accipiendus locus Theocriti VII, 134. quod apparet, ſi conferas ib. v. 24. 25. Idem in arboribus fieri neceſſe eſt, quibus vites ſe adiungunt, et ſuſtinentur, ne aemula vmbra viti noceat. Mart. h. l.

Viminibus mollique paras detexere iunco?
Inuenies alium, ſi te hic faſtidit, Alexin.

PALAEMON. ECLOGA III.

ARGVMENTVM.

Diſceptant hoc carmine alternis verſibus duo paſtores, Damoetas et Menalcas; cuius carminis, amoebaeum *dicitur, ea lex eſt, vt is, qui reſpondet, iisdem verſibus ac numeris aut contrarium aut maius et pulchrius aliquod dicat, aut vlla alia ratione ſimile quid ſubiiciat. Neque ex eodem omnia argumento petita, ſed a variis ac diuerſis plane rebus arceſſita; cuius quidem rei bene memores eſſe debemus, ne argutemur in conſtituendo ſententiarum ordine et nexu. Etiam noſtro tempore eius generis carmina apud Italos in pretio haberi, et laudari poetas* Improuiſatori, *Spencius, Anglus elegantiſſimus Ecl. VII. pr. notauit, et nota res eſt. Occaſio huius certaminis parum feliciter a conuiciis mutuis et probris, quibus ſe inuicem laceſſunt, petitur, in quibus non modo honeſti et decori nulla ratio habita, verum ne id quidem, quod poetae nomen et naturam efficit, ſpectatum eſt, vt non niſi gratae et iucundae rerum imagines exhiberentur. Ceterum petitum argumentum ex Theocrito Idyll. IV. et V. De tempore huius carminis v. Vita Virgil. a. 711. cf. 709. Agitur res inter paſcua et greges per agros gramen carpentes. cf. v. 55.*

MENALCAS. DAMOETAS. PALAEMON.

M. Dic mihi, Damoeta, cuium pecus? an Meliboei?
D. Non; verum Aegonis: nuper mihi tradidit (Aegon.
M. Infelix o ſemper, oues, pecus! ipſe Neaeram
Dum fouet, ac, ne me ſibi praeferat illa, veretur,

Hic

72. *para* tres B. 73. *hic* abeſt a Rott. ſec. *faſtidat* Rom. *Alexin* Heinſ. repoſuit e melioribus, in quibus *Alexin* et *Alexim*, vulgo *Alexis*. v. Heinſ. h. l.

ECLOGA III.

1. *ain' M.* vnus Leid. 3. *oues* Heinſ. ex Pier. aliisque Codd. *ouis* vulgo, quod ſecundo caſu capiebant. 4. *ille veretur* Leid. Seruii. Sic et Rom.

71. *quorum indiget vſus*, quae ad vſum vitae ruſticae neceſſaria; ſcil. vas aliquod. *detexere iunco* cf. Tib. II, 3. 15. *mollis*, flexilis, ὑγρός.

1. Ex Theocrit. IV, 1 ſeq. *cuium* iam deſueta vox erat; *ſic rure loquuntur*, addebat Virgiliomaſtix, vt Pſeudo-Donatus memorat.

7. *Parcius*

Hic alienus oues cuſtos bis mulget in hora:
Et ſucus pecori, et lac ſubducitur agnis.
D. Parcius iſta viris tamen obiicienda memento.
Nouimus et qui te, transuerſa tuentibus hircis:
Et quo, ſed faciles, Nymphae, riſere, ſacello.
M. Tum, credo, quum me arbuſtum videre Myconis,
Atque mala vitis incidere falce nouellas.
D. Aut hîc ad veteres fagos, quum Daphnidis arcum

5. *Hicc' alienus.* Sic Marius Victorin. in Grammat. monet legendum. 7. *Parcius: iſta.* ita diſtinguunt Codd. nonnulli et Seruius. 12. *Daphidos* Valer. Prob. in Arte Gramm. agnoſcit.

7. *Parcius iſta viris.* Conuicium conuicio opponit Damoetas, et Menalcae infamiam pathicae libidinis exprobrat. Dicit itaque, etiamſi haec iure exprobrari mihi poſſent, at iſta tamen conuicia certe non homo mollis, effeminatus et turpis iis facere debebat, qui ſunt puris moribus, h. mihi. vt ap. Suet. Veſp. c. 13. Veſpaſianus notae impudicitiae homini reſpondet: *Ego tamen vir ſum.*

8. *Nouimus et qui te* ſcil. corruperit. Non nos latet, te inter greges et in ipſo ſacello Nympharum turpi libidine pollutum eſſe. *hircos* ſ. *hirquos* multi ex interpolato Seruio de angulis oculorum accipiunt, h. oculis prae libidine in angulos reductis. Sed videtur hoc inter argutias interpretum harum Eclogarum referendum eſſe; inprimis ſi quis Theocr. V, 41. 42. vnde haec expreſſa, et Plinii locum, a Seruio laudatum, comparet. *ſed faciles Nymphae riſere* n. ſacrilegum hoc facinus, quum alii dii ſeueriores id grauiter vlturi fuiſſent. Poteſt itaque *faciles* hactenus ad laſciuiam Nympharum referri, quae cauſſa huius facilitatis erat.

10. 11. Tum, credo, hoc factum, cum Nymphae viderunt me etc. *mala falce*, non acuta, obtuſa, rubigine exeſa, qualis falx ramis et viribus tanto magis nocet. ita exponit Burm. docte vtique, vt tamen nihil huic loco inſit, quod ad iſtam argutam rationem ferat. Damoetam furtim per malitiam vites praecidiſſe ac corrupiſſe ſufficit. Accipiamus itaque ſimpl. nociuam, pernicioſam. v. ad Tibull. III, 5, 20.

12. Recriminatur hic, ſimileque eius, quo ipſe ſe petitum

Fregiſti et calamos: quae tu, peruerſe Menalca,
Et quum vidiſti puero donata, dolebas:
Et, ſi non aliqua nocuiſſes, mortuus eſſes.
M. Quid domini faciant, audent quum talia fures?
Non ego te vidi Damonis, peſſime, caprum
Excipere inſidiis, multum latrante Lyciſca?
Et quum clamarem: Quo nunc ſe proripit ille?
Tityre, coge pecus, tu poſt carecta latebas.
D. An mihi cantando victus non redderet ille,
Quem mea carminibus meruiſſet fiſtula, caprum?
Si neſcis, meus ille caper fuit: et mihi Damon
Ipſe fatebatur; ſed reddere poſſe negabat.
M. Cantando tu illum? aut vmquam tibi fiſtula cera
Iuncta fuit? non tu in triuiis, indocte, ſolebas
Stridenti miſerum ſtipula diſperdere carmen?

D. Vis

15. *aliquid* Ven. et Parrh. *aliquem* Rottend. *ex aliqua* Voſſ. 16. *faciant* Heinſ. ex optimis etiam edd. repoſuit; al. *facient*. *facerent* vnus Moreti. *Quid facient domini, audent* Scalig. et Giſan. euitandi ingrati ſoni cauſſa. mox *Nonne ego* Menag. e gloſſa. 17. *Nonne ego* Goth. pr. idem mox *carrecta*. 23. *quem mihi* Rottend. ſec. 25. *haut vnquam* Goth. pr. pro *aut* nonnulli *haud, aut*. 26. *vineta* alii ſollemni lapſu. Sed v. Heinſ. h. l. nonnulli *num tu*, et vnus *miſere*.

tum videbat, malitiae et inuidiae flagitium obiicit Menalcae. *quae donata* v. 13. ſc. *arcum* et *calamos*.

16. *fures*, ſerui, ex oppoſ. *domini* et vetere interpretatione Seruii.

20. *Tityre, coge pecus*, quod diſperſum vago diſcurſu palabatur; tacite vero eo ipſo indicabat, furem adeſſe, qui caprum ex grege dolo interciperet. *Tityrum* vero Damonis ſeruum intelligere debemus, aut eum certe, qui eius pecus paſceret. *Carex* apud Catull. cum *iunca*, apud Colum. cum *filice* iungitur; Ge. III, 231. *acuta* appellatur; videtur itaque *iunci* genus eſſe commune, *Riedgraſs*. v. Martin. ad Ge. III, 231.

23. *Si neſcis* h. vt hoc ſcias, ne hoc ignores. Ouid. Epiſt. XX, 150.

25. *Cantando tu illum*? viciſſe te ais? cf. Theocr. V, 5.

27. *in triuiis* — *miſerum* addita intellige, vt efficiat, ea eſſe quam viliſſima; vti *diſperdere*

D. Vis ergo, inter nos, quid poſſit vterque, viciſſim
Experiamur? ego hanc vitulam (ne forte recuſes,
Bis venit ad mulctram, binos alit vbere foetus)
Depono: tu dic, mecum quo pignore certes.
M. De grege non auſim quidquam deponere tecum:
Eſt mihi namque domi pater; eſt iniuſta nouerca:
Bisque die numerant ambo pecus, alter et haedos.
Verum id, quod multo tute ipſe fatebere maius,
(Inſanire libet quoniam tibi) pocula ponam
Fagina, caelatum diuini opus Alcimedontis:
Lenta quibus torno facili ſuperaddita vitis
Diffuſos

35. *tute multo ipſe* Leid. *tu ipſe* Ven. Ed. 1472.
38. *facilis* fuiſſe a prima Virgilii manu teſtatur Seru. ad Aen. II, 592. eſtque idem illud in quibusdam Codd. parum commode poſt *lenta fragilis* Rom. et al. v. ad Ouid. Met. XV, 169. B.

dere innidioſe pro canere. *in triuiis*, multo minus in certamine.

28. *viciſſim* h. l. per vices, alterne; ad amoebaeum carmen referendum. cf. Ecl. V, 50. Damoetas vaccam teneram in ſponſione collocat. cf. Theocr. VIII, 11 ſq.

30. ex Theocr. I, 25. 26. et v. 37. Ex Idyll. VII, 15.

34. *alter et baedos*, foetum pecoris h. matrum caprarum, numerat.

36. Diſtinxere alii, vt iam in ſcriptis, poſt *quoniam*, ſiue eodem ſenſu, ſiue vt ipſe Menalcas de ſe dicat, ſe inſanire, qui depoſiturus ſit contra vitulum duo pocula, multo maioris rem pretii.

38. *Lenta quibus f.* Quae primo obtutu ſeſe offert verborum iunctura, efficere videtur, vt in hoc poculo vitis ipſo torno facta ſit; quod quamquam negant, fieri poſſe, neutiquam tamen falſum eſt, ſi *tornum* de omni inſtrumento et ferramento fabrili accipias, quo non modo excauant, poliunt, tornant, ſed etiam incidunt, radunt, ſculpunt, tornatores. Poſſit alioquin aliquis in ſuſpicionem venire, *tornum* hic improprie poſitum eſſe, ex male confuſis et acceptis vocabulis graecis τορεύειν et τορνεύειν, quorum illud eſt *caelare*, hoc *tornare*, vt apud Anacreontem, XVII, 1. τὸν ἄργυρον τορεύσας, vbi v. Ind. Maitt. cf. Salmaſ. ad Plin. p. 1044. Verumtamen hoc recon-

Diffuſos edera veſtit pallente corymbos.

In

39. *palante* duo, vt Ecl. II, 47.

conditioris artis videri poteſt, paſtores enim talia ſculpturae et caelaturae opera cultro fere conficere ſolent, et idem iam verſu ſup. *caelatum opus* appellatur; itaque Salmaſio et Burmanno accedere aliquis poſſit, vt torno tantum politum et rotundatum poculum, caelatura vero vitis ſuperaddita ſit, h. in plana et laeuigata ſuperficie exſculpta extet. Tum vero, ne duplici datiuo premi ſe interpretes clament, verba paullo aliter iungenda eſſe putem, vt ſit, *in quibus vitis addita, ſuper torno facili, veſtit* etc. vt praeſtet forte, *ſuper addita* diuiſim legere. Mihi in omnibus his multo maior ſubtilitas interpretum eſſe videtur, quam in Virgilio fuit, qui de vſu et ratione torni vera parum ſollicitus fuiſſe, et tantum eo conſilio, vt ab artifice manu factum illud poculum indicaret, haec, *torno facili*, adieciſſe videtur; nam reliqua ex Theocr. conuertit Idyll. I, 29. ſqq. Apud hunc circa labra poculi hedera circumfunditur; haec ἑλιχρύσῳ, croceo flore, (v. Bentl. ad Horat. Ep. I, 19, 10.) veſtitur, qui ſcilicet ſe ſuper hederam explicat; cuius (*hederae*) clauiculae ſ. racemuli ac viticulae fructum ſuum aureum iterum amplectuntur et ambiunt; ita accipio locum, qui varie exponi poteſt. *Corymbi* itaque *hedera diffuſi* ſunt ἕλιξ ἀγαλλομένα, *corymbus luxurians*. In *ſuperaddita* aut reſpicit κισσὸς ἑλιχρύσῳ κεκονισμένος, aut ſuperaddita eſt μαρύεται ὑψόθι κισσὸς, *vitis veſtit corymbos ederae*, ἕλιξ εἰλεῖται καρπῷ. Ita fere apud Nemeſian. Ecl. III, 18. 19. *vitea ſerta plicantur corymbis*. *Facilis tornus* eſt, qui facili h. docta et perita manu tractatur. v. ad Ouid. Art. I, 160. Tibull. I, 1, 40. *Corymbi* ſunt racemi hederae in orbem circumacti, vt Plin. 16, 34. et acinis ac baccis, qui fructus hederae, quas vuas vocant, granes. *Hedera* dicta *pallens*, quia genus eius albo colore conſpicitur; namque eſt alia nigro colore, et nigro aut croceo fructu. v. Martin. ad h. l. *Vitis* autem explicare ſe et ſerpere ſuper *racemos diffuſos hedera*, h. hederaceos, ſiue ex hedera diffuſos et exeuntes, putanda eſt, atque ita ambire duas caelatas imagines Cononis et Arati. Fuit autem Conon celeberrimus mathematicus et aſtronomus, qui circa Ptolemaei Philadelphi tempora vixit, cuius Archimedes aliquoties, tamquam ſibi amiciſſimi et doctiſſimi hominis, et Catullus *de coma Beren.* v. 7. ex Callimacho mentionem fecit. cf. Mart. h. l.

Cete-

ı medio duo ſigna, Conon: et quis fuit alter?
eſcripſit radio totum qui gentibus orbem:
'empora quae meſſor, quae curuus arator haberet:
Jecdum illis labra admoui, ſed condita ſeruo.
.Et nobis idem Alcimedon duo pocula fecit:
Ẓt molli circum eſt anſas amplexus acantho:
)rpheaque in medio poſuit: ſiluasque ſequentis.

Necdum

42. *haberet arator* duo B. 43. *nondum* Goth. pr. hic et 47. 46. *ſequaces* alter Rottend. quod illuſtrat Heinſ. minus tamen commodum h. l. quam *ſequentes*; niſi *ſequax* ſimpl. ſequens eſſe dicas. *in medium* Goth. pr.

Ceterum certauit cum his Popius *Paſtoral.* I, 35 ſqq. qui etiam minus ambitioſe dixiſſe videri poteſt.

40. *quis fuit alter* — de celebri aſtronomo loqui eum neceſſe eſt, qui caeli plagas, ortus occaſusque ſiderum et anni tempora, in agricolarum vſum deſcripſerit. Ad Aratum, Ptolemaeum, Eudoxum, Seruius, alii ad Heſiodum, Anaximandrum, Archimedem, referunt. Iam Archimedem familiarem Cononis fuiſſe, et ſphaeram e vitro confeciſſe conſtat vel ex Claudiano epigr. 68. v. ibi Geſn. verum, eum rem ruſticam ſua arte adiuuiſſe, memoriae tradidit nemo; id quod vero in Aratum vel maxime cadit, qui aſtronomicas rationes ad vſum agricolarum tranſtulit, cuiusque *phaenomena et prognoſtica,* propter vtilitatem magis forte, quam propter poetae ingenium, celeberrima inter veteres fuere, et, cum faſtorum et Kalendariorum vſus non tantus nec tam frequens eſſet, vtiliſſima eſſe debuere. *Radius* vero, qui proprie geometrarum virga eſt, qua in puluere formas delineabant, nec in aliam rationem intelligi mihi videtur, quando, vti ſollemni more fit, cf. Aen. VI, 851. aſtronomis tribuitur, quum et ipſi figuris et numeris opus haberent.

43. conuerſa ex Theocr. eod. l. v. 59. 60.

45. *Acanthus* apud Virgilium et plantae Aegyptiacae, ex acaciarum genere, v. Ge. II, 119. Aen. I, 653. 715. ibique Mart. et herbae ſilueſtris hortenſisque ac topiariae genus eſt, hic et Ecl. IV, 20. Ge. IV, 123 et 137. vbi v. Mart. Nos *Baerenklau* dicimus, *Brank-urſine. Mollis* ad artificis facilem et leuem manum referri contendit Burm.

nimis

Necdum illis labra admoui, ſed condita ſeruo.
Si ad vitulam ſpectas, nihil eſt, quod pocula laudes.
M. Numquam hodie effugies: veniam, quocumq; vocaris.
Audiat haec tantum, vel qui venit: ecce, Palaemon.
Efficiam poſthac, ne quemquam voce laceſſas.
D. Quin age, ſiquid habes, in me mora non erit vlla:
Nec quemquam fugio: tantum, vicine Palaemon,
Senſibus haec imis (res eſt non parua) reponas.
P. Dicite: quandoquidem in molli conſedimus herba.
Et nunc omnis ager, nunc omnis parturit arbos:
Nunc frondent ſiluae: nunc formoſiſſimus annus.
Incipe, Damoeta: tu deinde ſequere, Menalca.
Alternis dicetis: amant alterna Camoenae.

D. Ab

48. *ſpectas* repoſuit Heinſ. e potioribus. ceteri *ſpectes.* in compluribus etiam *laudas*; quod recte ſpernit. *quo pocula laudas* Menag. *cur p. laudes* Ven. 49. *non h. vocabis* Zulich. Goth. ſec. 50. Palat. et Reg diſtinguunt poſt *vel qui?* *audiat haec aliquis* Ven. et Parrh *vel quis* Moret. quartus. *audeat - ipſe P.* 55. *in* abeſt a nonnullis. *conſedimus vmbra* Ven. perpetua librorum aberratione. v. Burm. cf. ad Tib. II, 5, 95. 59. *alterni* Menag. et ed. Ven. v. Burm.

nimis docte; nam *mollis* eſt proprium ex acanthi lubrica et flexuoſa natura epitheton, vide modo laudatum locum Ge. IV, 137. et apud Theocr. I, 55. vnde haec expreſſa, ὑγρὸς ἄκανθος. cf. Martin. h. l.

48. *Si ad vitulam ſpectas h.* ſi tamen ea pocula ad iuuencam exigis, cum ea comparas. v. Burm.

50. Malim equidem hoc ordine iungere: *audiat haec tantum* — volebat ſubiicere *aliquis*, vel nomen paſtoris alicuius, cumque circumſpicienti ſe offerret Palaemon, vel hic Palaemon, inquit, audiat, qui ecce venit. cf. Theocr. V, 62. VIII, 25 ſqq. Locum diſtinguit et interpretatur Amiciſſimus Klotzius, Opuſc. p. 297. *audiat haec tantum vel* — ſed dum nomen arbitri pronuntiare vult, Palaemonem aduenire videt, itaque addit: *qui venit ecce Palaemon.*

52. *ſiquid habes.* cf. Ecl. IX, 32. V, 11. *Nec q. fugio* iudicem recuſo. *dicite* canite.

56. *Et nunc o.* ex Bione Idyll. VI, 17. εἴαρι πάντα κύει, πάντ' εἴαρος ἁδέα βλαστεῖ. Confer. Popius Paſtor. IV, 5.

58. Theocr. IX, 1. 2.

59. *Alternis*, δι' ἀμοιβαίων, Theocr. VIII, 61. *amant alterna*

D. Ab Ioue principium Muſae: Iouis omnia plena:
Ille colit terras: illi mea carmina curae.
M. Et me Phoebus amat: Phoebo ſua ſemper apud me
Munera ſunt, lauri, et ſuaue rubens hyacinthus.
D. Malo me Galatea petit laſciua puella;
Et fugit ad ſalices, et ſe cupit ante videri.
M. At mihi ſeſe offert vltro, meus ignis, Amyntas:
Notior vt iam ſit canibus non Delia noſtris.
D. Parta meae Veneri ſunt munera: namque notaui

Ipſe

60. *A Ioue* al. ſed v. Burm. 62. *At me* tres, vt 66. *Et* Menag. cum Goth. pr. 65. Burmannus V. Cl. ad Anthol. lat. p. 37. rectius legi putabat: *ſed ſe cupit a.* Idem malebat Drackenb. ad Liu. Epit. l. XLVIII. 68. *iamque* Voſſ.

terna Camoenae. notum Homeri Il. α, 604. Μουσάων θ', αἳ ἄειδον ἀμειβόμεναι ὀπὶ καλῇ.

60. Eſſe hunc verſum ex principio Phaenomenorum Arati translatum, iam Seruius monuit. cf. La Cerda, Vrſinus et al. quamquam colorem ex Theocr. V, 80-83. mutuatus eſſe, et quoad prima verba reſpexiſſe ad Idyll. XVII, 1. videri poteſt; et a laudibus Iouis carminum initium facere ſollemne antiquioribus. v. Pindar. Nem. Od 2. princ. Dixerat vero Aratus, *Iouis omnia plena eſſe*, ex Stoicorum mente, dum animam mundi intelligeret, quae vniuerſum hoc permearet, cf. Ge. IV, 220. audiuerat enim Stoicos, Dionyſium Heracleoten, et Perſaeum Citieum. Mihi tamen haec in indocti paſtoris ore videntur nimis eſſe ſubtilia. *Colere terras* idem dicitur h. curare. Seru. amare, ſeu frequentare et ſaepe in iis verſari, vt Aen. I, 15. niſi potius philoſophicum illud in animo habuit: Iupiter, ſ. mens et anima mundi omnes terras penetrat, per eas diffuſus eſt. cf. Aen. VI, 726. *Curae* vero *illi carmina*, vt Theocr. VII, 92. 93. et V, 80. ſqq.

63. *hyacinthus* v. ad Ecl. II, 18. *laurus* ib. ad 54.

64. 65. ex Theocr. V, 88 ſq. et VI, 6 ſqq. vbi admodum ſuauiter expreſſum.

67. *Delia* nomen amicae, quae frequenter paſtorem ſuum conueniebat, more antiquo cf. Ecl. VII, 40. Tibull. II, 5, 36. cui alter ſuam opponit, nominans eam Venerem, et vtrique animalia, *deabus, quarum nomina habent*, ſacra et cara, tribuuntur, Deliae,

quod

Ipſe locum, aeriae quo congeſſere palumbes.
M. Quod potui, puero ſilueſtri ex arbore lecta
Aurea mala decem miſi: cras altera mittam.
D. O quoties, et quae nobis Galatea locuta eſt!
Partem aliquam venti diuom referatis ad auris.
M. Quid prodeſt, quod me ipſe animo non ſpernis, Amynta,
Si, dum tu ſectaris apros, ego retia ſeruo?

D. Phyllida

70. *quot* quatuor. ſed vulgatum tuetur Burm. *quae potui* Franc.
73. *auras* Menag. et Ed. Ven. 1472. vt Ecl. I, 57.
74 *ipſe animo* nonnulli codd. et edd. *Amyntas* alii cum Goth. pr. 75. *Si, tu dum* Goth. pr. *ſeruo* Ven. *cerno* Burm.

quod nomen Dianae eſt, canes, Veneri columbae. v. Burm. Verſus 68 ſq. ex Theocr. V, 96 ſq.

69. *quo congeſſere p.* Notandum abſolute dictum pro *nidum congerere.* aduocat Burm. Horat. Od. III, 4, 19. *collata myrtus,* quod tamen aliquantum diuerſum.

71. *aurea mala*, Theocritus III, 10. vnde haec petita, ſimpl. μῆλα dicit, vt epitheton adeo tantum ornatus cauſſa adiectum, et *aurea* pulchra eſſe videri poſſint. De malis tamen Cydoniis, *Quitten*, v. ad II, 51. melle condiri ſolitis, accipi poteſt. Mala citrea, ſ. medica, *Citronen*, intelligi non poſſunt, quoniam, quum ea arbor Mediae propria eſſe dicatur; Ge. II, 126, nondum ea *ſilueſtris* Italiae *arbor* eſſe potuit. Ea, quae Galli *Oranges* appellant, veteribus plane ignota fuere. Martinus, qui hic videndus, *poma Punica,* ſeu *granata* ſignificari non temere contendit.

72. Certat cum Theocr. V, 132—135.

73. *Partem aliquam* n. eorum, quae locuta eſt, *o venti,* etc. Vota irrita, et verba ac promiſſa, quae ad nihilum recidunt, ferre venti dicuntur. v. Tib. I, 5, 35. III, 49. 96. vti penuria amantum ib. I, 4, 21. III, 6, 50. Iam paſtor ex omnibus iis blande dictis ac promiſſis partem ſaltim ratam eſſe et euentum habere precatur. Burm. ideo eum velle ait ad deorum aures promiſſa illa peruenire, vt puellae perfidiam cognitam vlciſcerentur. Non itaque aſſequuti ſunt verborum vim alii, v. c. *Segraſius,* quem ipſe videas. (*Segrais Eglogues: Amire T. I Opp. p.* 25.) Variauit autem Virgilius Theocriticum VII, 93. τά πε κῆ Ζανὸς ἐπὶ θρόνον ἄγαγε φάμα.

75. *ego retia ſeruo.* ferebat mos,

D. Phyllida mitte mihi: meus eſt natalis, Iola:
Cum faciam vitula pro frugibus, ipſe venito.
M. Phyllida amo ante alias: nam me diſcedere fleuit:
Et, Longum formoſe vale, vale, inquit, Iola.
D. Triſte lupus ſtabulis, maturis frugibus imbres,
Arboribus venti, nobis Amaryllidis irae.
M. Dulce ſatis humor, depulſis arbutus haedis,
Lenta ſalix foeto pecori, mihi ſolus Amyntas.

D. Pollio

77. *vitulam* multi, etiam Non. Marcell. in *facere*. Sed iſtud etiam Priſc. et Macrob. Alcuin Gramm. vet. *ipſa venito*. quodſi *Iola* feminae nomen eſſet, tum v. 79. commode primo caſu accipi poſſet. 80 *imber* tres veruſti et Franc. quod Burm. praefert, quum omnes fere huius verſus voces in ſibilum exeant. 81. *Amaryllidos* vnus Mor. pro var. lect.

mos, vt hoc eſſet obſequii genus. v. Tibull. I, 4, 50. IV, 3, 12. Ouid. Art. II, 189 vt vero, vti nonnullos accipere video, pericula ſibi cum eo communia eſſe velit, id ex noſtrorum hominum elegantiis eſt.

76. Intelligenda eſt Phyllis fuiſſe ſiue ſerua ſiue amica Iolae; quam Damoetas, quaſi praeſentem, ad ſacrum natalitium vocat: alter, Menalcas, vt eius dictis obtrectaret, ſe etiam amari ab ea dicit, quia ſe diſcedente fleuerit, ac dixerit: Longum vale, vale, o formoſe. Hac ipſa interpretatione ſententia de h. l. noſtra ſatis apparet. *Iola*, ita accipio, vt Menalcas eodem modo Iolam inuocet et alloquatur, vt Damoetas fecerat: O Iola, *Phyllidem amo ante alias*. Ea certe ratio vnice ferri poteſt.

77. *Cum faciam vitula pro frugibus*. Sacrum ambaruale. Ge I, 345. cf. Tib. I, 1, 21. II, 1.

79. *Longum vale*, μακρὰ χαῖρε, Claud. Rap. Proſ. 234. *Sis memor, o, longumque vale*. v. Burm. et Cerda.

80. Secundum Theocritea illa Idyll. VIII, 57 ſqq.

82. *depulſis agnis*, h. a lacte remotis. Ecl. VII 15. *arbutus*, *l'arbouſier*, *ſtraw berry-tree*, *arbut tree*, *Hagapfelbaum*, *Erdbeerbaum*, fructum habet fragis ſimilem, in Italia valde obuium, vt tenuiorum victus eſſe poſſit. v. Martin. ad Ge. I, 148 frondes eius ac folia grata capellis, v. Ge. III, 300. Horat. Carm. I, 17, 5. quae iiſdem a lactis materni deliderio

D. Pollio amat noſtram, quamuis eſt ruſtica, Muſam:
Pierides, vitulam lectori paſcite veſtro.
M. Pollio et ipſe facit noua carmina: paſcite taurum,
Iam cornu petat, et pedibus qui ſpargat arenam.

D. Qui

84. *quamuis eſt* Heinſ. e melioribus. vulgo *ſit*. al. *et*.
87. *qui c.* Parrh. *qui iam* Ven. *cornum* Rom.

rio leuantur. Calpurn. Ecl. II, 47. *nouas vt carpere frondes Condiſcant — Ne depulſa vagos quaerat foetura parentes.* *Salix* v. Ecl. I, 79.

84. *Pollio* gratia apud Auguſtum, amicitia M. Antonii, ingenio, tragoediis ſtudiisque ſuis in Virgilium Horatiumque notiſſimus. cf. Horat. Od. II, 1. Mart. h. l. ad V, 86. et in Vita Virgilii p. XLIV. et inprimis Ruaeus ad Ecl. IV. pr. cf. *Lucius Camarra de Teate antiquo Lib. III. c. 4. Theſ. Ital. T IX. P. V.* vbi de tota gente Aſinia agitur. Ei alter, tamquam lectori carminum ſuorum (in quo Virgilius perſonam paſtoris ſui male tuitus eſſe, et carminum bucolicorum lectionem ſatis intempeſtiue immiſcuiſſe mihi quidem videtur) intelligenti et eleganti vitulam, alter, tamquam poetae nobili, iuuencum decernit. Non vero in alterutro horum munerum argutandum, ſed ſimpliciter ad amoebaei carminis naturam exigendum eſt, quum, quod primus poſuiſſet, alteri amplificandum et augendum eſſet. Cum itaque ille iudicem carminum et vitulam poſuiſſet, hic poetam et iuuencum commemorat ſimpliciter, vt hoc et iudicii et ingenii praemium eſſe debeat. Alioqui Ruaei non inelegans coniectura eſt, qui eo reſpici putat, quod Pollio circa illud tempus (V. C. 715.) ex Illyrico, victis Parthinis, ad triumphum habendum Romam deceſſerat, quo adeo tempore triumphalia ſacra ac victimae pro Pollionis victoria parandae erant. cf. Ecl. VIII, 6. Hor. Od. II, 1, 15. 16. Nam quod Burm. amplectitur, paſci et vitulam et iuuencum Pollioni dici, vt iſtam tamquam lyricus, hunc tamquam epicus poeta immolet, id nimis doctum adeoque vitioſum in tali carmine videtur; quamquam in ſimilem modum argutatur Schol. Horatii ad Epiſt. I, 3, 36.

86. *noua carmina*, grandioris ſpiritus, mallem tamen ſimpl. qualia nunquam ante fecit. cf. Horat. Od. I, 26, 10.

87. Idem verſus Aen. IX, 629.

88. *Veniat*

. Qui te, Pollio, amat, veniat, quo te quoque gaudet.
Iella fluant illi, ferat et rubus aſper amomum.
. Qui Bauium non odit, amet tua carmina, Maeui:
tque idem iungat vulpes, et mulgeat hircos.
. Qui legitis flores et humi naſcentia fraga,
rigidus, o pueri, fugite hinc, latet anguis in herba.
ı. Parcite oues nimium procedere: non bene ripae
Creditur: ipſe aries etiam nunc vellera ſiccat.
. Tityre, paſcentis a flumine reice capellas:
pſe, vbi tempus erit, omnis in fonte lauabo.
M. Cogite ouis, pueri: ſi lac praeceperit aeſtus,
Vt nuper, fruſtra preſſabimus vbera palmis.

88. *qui te quoque* ed. Ven. et Mediol. 89. *fluunt* Mentel. pr. 90. *Meni* Ven. *Meui* Rom. 94. *producere* Rottend. vt pueros appellet; quod illuſtrat Burm. 95. *etiam ſua* Menag. 98. *perceperit* Ven. et Parrh. *aeſtas* Rom. 99. *preſſabitis* ed. Ven. *prenſabimus* Zulich. *pulſabimus* Moret.

88. *veniat, quo te quoque gaudet.* Quod primum occurrit, eſt, vt ſuppleas, *perueniſſe*; vtque ad felicitatem omnino referas, quam apprecetur ei, qui Pollioni faueat. Cum quo conuenit v. 89. in quo adeo felicitas aurei ſeculi exprimitur. v. Ecl. IV, 30. 25. Theocrit. I, 20. καὶ τᾶς βωκολικᾶς ἐπὶ τὸ πλέον ἵκεο Μώσας. *Amomum* fruticis genus Indici, de quo Plinii et Dioſcor. loca v. ap. Martin. et Salmaſ. ad Solin. p. 284. qui amomum fere de omni aromate ſincero dictum docet. *Rubus* eſt noſtra *Brombeerſtaude*. Ceterum ſimplicior Theocritea ratio Idyll. I, 132.

89. Ex Theocr. V, 124. ſq. 132.

90. Nihil his, quae alter ſubiicit, cum Pollione commune eſſe, aut huic Bauium opponi, cenſendum eſt; ſed quum iſte bonum poetam laudaſſet, ipſe malum memorat, eiusque ſtudioſis mala maxima precatur, n amare Maeuium, peiorem etiam poetam etc. Hor. Epod. 10.

94. *Parcite o. n. procedere.* o oues, ne procedite. Adumbrata autem haec ex Theocr. V, 100. etc. *frigidus anguis.* v. infr. VIII, 71.

97. Ex Theocr. V, 146.

98. *Cogite* ad vmbram et frigus captandum. *praecipit lac aeſtus* ſiccato vbere

100. *Eruum*

D. Heu, heu, quam pingui macer eſt mihi taurus in eruo!
Idem amor exitium pecori, pecoriſque magiſtro.
M. His certe neque amor cauſſa eſt: vix oſſibus haerent.
Neſcio, quis teneros oculus mihi faſcinat agnos.
D. Dic, quibus in terris, et eris mihi magnus Apollo,
Tris pateat caeli ſpatium non amplius vlnas.
M. Dic, quibus in terris inſcripti nomina regum
Naſcantur flores: et Phyllida ſolus habeto.
P. Non noſtrum inter vos tantas componere litis:

Et

100. *Heu! Heu*! Burm. ex nonnullis. cf. ad Ecl. II, 58. *in eruo* ab Heinſ. e libris permultis, et Plinii ac Columellae auctoritate; vulgo *aruo*. 101. ante Burm. *eſt* ante *pecori*. in Codd. modo poſt *pecori*, modo poſt *magiſtro*; itaque Burm. ſuſtulit a Goth. vtroque abeſt. 102. elegans Heinſii et iam Stephani coniectura eſt: *Hi certe* (*neque amor cauſſa eſt*) *vix oſſibus haerent*. Gulielm. eodem modo diſpungebat, vt tamen *his oſſibus* retineret. Moreti quartus omittit *eſt*. 103. pro *agnos* habet *hoedos* Goth. pr. 107. *Naſcuntur* multi. Sed eſt paullo ante *pateat*.

100. *Eruum* leguminis, noſtratum *Wicken*, genus, bubus paſtum dari ſolitum, vt ex Columella docent Intpp. Verſus expreſſus ex Theocr. IV, 20. vt 102 ex IV, 15.

105. Simpliciter intelligam cuiuslibet loci puteum, in quem cum quis deſcenderit, tantum caeli proſpicit ſpatium, quantum puteus patet, h. e. putei latitudo permiſerit. In talibus Grammatici crucem ſibi fixam eſſe putare non debebant. Propoſita nuper ab Abbate Diuotio ratio, vt ad Panthei cupolam referatur, et ab paſtoris ingenio, et ab eo tempore, quo plura huius modi formae aedificia Romae viſebantur, plane aliena eſt.

106. Nota res de hyacintho, v. ſup. ad Ecl. II, 18. in cuius foliis paſſim litteras AI inſcriptas, ſiue vt Αἶ Αἶ, *heu! heu!* ſiue vt Αἴαντος ſ. Aiacis nomen expreſſum eſſet, veteres memorabant. Cf. Ouid. Metam. XIII, 398. *Reges* duces Graecorum voce Homerica. Apud Ciceronem Agamemnon *rex regum*.

107. *Phyllida*, quam vterque amicam ſibi vindicarat. v. 76. ſq.

108. *Non noſtrum* ſc. eſt. Seruius tamen contendit interpungendum eſſe: *Non:* quaſi interloquatur Iudex, *non*,

non

Et vitula tu dignus, et hic: et quisquis amores
Aut metuet dulcis, aut experietur amaros.
Claudite iam riuos, pueri: ſat prata biberunt.

POLLIO. ECLOGA IV.

ARGVMENTVM.

In hac Ecloga interpretanda dici vix poteſt, quam inanem operam viri docti vana religione capti nauauerint Vaticinationem Sibyllae de Chriſti natalibus expreſſam eſſe, quam Virgilius ingenioſe ad natales nobilis pueri tranſtulerit, iam Lactantius, Inſtit. VII, 24. *et* Conſtantinus M. *in* Orat. ad Sanctorum coetum, *graece reddita a non indocto homine,* Euſebii *libris* de Vita Conſtantini *adiuncta c.* 19 *ſq. demon-*

109. *dignus es, et* Goth. pr. 110. *metuat* et *experiatur* Ven. *metuat* et *experietur* Leid. duo cum Goth. ſec. *metuet* et *experiatur* Moret. quartus.

ECLOGA IV.

Pollio. in plerisque vet. *Saeculi noui interpretatio.* Zulich. *Laus nouae progeniei.*

non habebit Phyllida etc. *noſtrum eſt, arbitrium ferre.* Sed hoc durum: quamquam poteſt confirmari ex Theocr. V, 138.

109. *et quisquis amores* etc. Vt haec verba per ſe ſenſum ſatis obuium habeant, non tamen, quid ad reliquam ſententiam velint, ab vllo interprete monitum aut dictum eſt, neque vnquam dici poſſe, exiſtimo. Referre interpretum commenta nil attinet; frigere enim ea cum ipſo carmine neceſſe eſt. Verum Palaemon eiusmodi arbitrium facit, vt vtrumque parem eſſe dicat, vt adeo alter, Menalcas, vitula, ab Damoeta in ſponſione poſita, Damoetas autem poculis faginis Menalcae dignus videri debeat. Iam quorſum reliqua hoc et ſeq. verſu ſpectent, non facile dicas; neque quidquam ex Calpurnio Ecl. II. 99. diuines, vbi haec adumbrat: *Eſte pares et ab hoc concordes viuite; nam vos Et decor et cantus et amor ſociauit et aetas.* Meliorem viam iniit Popius Paſtoral. I, 92. ſqq.

111. *Claudite iam riuos.* Exiſſe Palaemon intelligendus, vt ſeruis ſuis imperaret, vt riuos ſeu canales ad irriganda prata aperirent; interea a Menalca et Damoeta arbiter aduocatus, nunc, finito certamine, ad ſeruos ſuos iterum ſe conuertit. v. Seru. et Burm. cf. Calpurn. II, 96. 97.

ſtrare voluit, eiusque auctoritatem viri docti ſequuti ſunt plerique omnes, de via ac ratione tantum ſolliciti, qua reconditum huiusmodi vaticinium ad Romanos peruenire potuerit. Vide inprimis Chandler's Vindication of the Defenſe of Chriſtianity Book II. ch. 2. ſect. 2. et T. II. Poſtſcript p. 44. Whiſton's Supplement to the literal accomplishment of Scripture Prophecies p. 94 ſq. Nihil tamen iſta opinione eſſe poteſt leuius et frigidius, quamuis ea multis exornari poſſit, quae a viris doctis minus animaduerſa ſunt. Sic, v. c. e Ioſeph. Ant XV, 13. qui Herodem regem Pollionis hoſpitio et amicitia vſum eſſe memorat, colligere aliquis poſſit, ab Herode facile, Virgilio praeſente, Pollioni de Meſſia narrari, aut Nicolaum Damaſcenum, doctum hominem, cuius miniſterio Herodes vſus eſt, Auguſto percarum, de Iudaeorum opinionibus commemorare potuiſſe, et id genus alia. Enimuero inter omnes populos, magna inprimis aliqua calamitate oppreſſos, vaticinia circumferri ſolent, quae ſiue grauiora minari, ſiue laetiora polliceri ſolent, quae, neceſſaria rerum viciſſitudine, melioribus aliquando ſuccedentibus temporibus, fere ſemper euentum habent. Iam in magno illo numero vaticiniorum et oraculorum, quae olim partim ſuperſtitione, partim fraudibus hominum celebrata, et ſiue ſub aliis nominibus ſiue ſub Sibyllarum nomine paſſim vendita fuere, quorumque inprimis magna celebritas inter bellorum ciuilium calamitates eſſe debuit, et fuiſſe etiam memoratur, cf. Fabric Bibl Gr. l. I. c. 30. vnum fuit aliquod, quod magnam aliquam felicitatem futuram promitteret, eiusque deſcriptionem ab iis, quae de ſeculo aureo memoraſſent poetae, mutuaretur. Iam autem quascunque in hoc genere deſcriptiones habemus, ſiue in Orientis, ſiue in Graecis ac Romanis poetis, omnes fere inter ſe ſimiles ſunt: beſtiae ac ferae cicures, ſerpentes innocui, fruges nullo cultu enatae, mare placidum, dii praeſentes in terris aliaque eiusmodi in omnibus memorantur. Hoc oraculo Virgilius commode vſus eſſe, et quae de aetate aurea, inprimis ab Heſiodo, memorantur, ad ea tempora, in quibus hanc eclogam ſcriberet, et ad ſplendidas ac magnificas ſpes, quas de puero circa id tempus naſcituro conceperant homines, transtuliſſe videri debet. Fuit autem annus V. C. 714. Coſſ. C. Aſinio Pollione et Cn. Domitio Caluino, vt ex v. 11. 12 patet. Eo anno, poſt ſummos, ne bellum ciuile inter Octauianum et M. Antonium, qui ex Aſia cum copiis in Italiam traiecerat, recrudeſceret, metus, Maecenatis et Pollionis opera Brunduſii pax compoſita fuit, cuius quaſi pignus Octauia, Octauiani ſoror, Antonio in matrimonium tradita eſt. Erat ea ex priore marito, Marcello, grauida, id quod diſertis verbis Dio memorat, lib. XLVIII. c. 31. infantem tamen illum M. Marcellum, generum mox Auguſti, de quo Aen. VI. locus nobilis eſt, fuiſſe, non cum Catroeo, qui ſublectam hanc Badio Aſcenſio aliisque rationem tamquam a ſe profectam mirifica vanitate iactat, decidere auſim: ſunt enim, quae contra moneri poſſint. Sed cum ea pace confirmata tandem publica tranquillitas videretur, ſatis commode Virgilius hunc tamquam fundum ſui carminis facere potuit, vt ex eo tempore auream aetatem eſſe reuerſuram diceret, eamque ſententiam iis omnibus exornaret, quae a poetis de felicitate eius aetatis

commemo-

commemorari ſolent. Ambitioſe autem poetae et cupide vaticinia argumentum carminum faciunt, quum nihil ad enthuſiaſmum eorum ſit aptius et accommodatius: quod multis ſane exemplis doceri poſſit, ſi id nunc ageretur. cf. Horat Od I, 15. Haec quidem, quamquam difficultatibus ea ſuis laborare non ignoro, mihi videntur cum aliqua veri ſpecie dici; nam quod ad Pollionis filium, Saloninum, vulgo e Servianis commentis, aut ad Salonini fratrem, C. Aſinium Gallum, ex alio iſtis commentariis adſuto panno ad v. 11. aut ad Druſum, a viro docto in Comment. Treuolt. 1703. p. 7. res refertur, id temporum rerumque rationibus repugnat. cf. Ruaeus pr. huius Eclogae. Multo vero moleſtiorem et plane non ſuſtinendam rationem propoſuit Vignolius in Bibliotb. Germ. T. XXXV. p. 173 ſqq. qui hanc Eclogam in annum 730. coniecit, vt tamen v 11. de M. Tullio Cicerone, M. F. Conſule ſuffecto 724. accipiat, et Tullio *pro* Pollio *legat, et ad magnae aerae Alexandrinae initium, quod a magni cycli canicularis, qui eſt 1461. annorum, decimo quarto ſeculo procedebat, retulit; quae ſententia cum hactenus ſpecioſa ſit, vt valde probabile fiat, poetam ad magnam iſtam aeram, quae pro* reuolutione magni anni *et ἀποκαταστάσει omnium rerum habebatur, reſpexiſſe, cf.* des Vignoles Chronologie de l'Hiſt. Sainte. *T. II. p. 710. 711. in annum tamen memoratum 730. reiici ipſa ecloga non poteſt, niſi perquam contorte et aduerſa rerum verborumque omni natura, vt probare ſe eam rem Burmanno potuiſſe mirer. De exitu noni ſeculi et ingreſſu decimi cum morte Caeſaris vide aliquod veſtigium ap Seru. ad Ecl IX, 47. Noluere porro viri docti hanc Eclogam inter Bucolica referri; quae res omnino ex huius carminis definitione iudicanda eſt. Illud notari debet, etſi argumentum ex ipſa vita ruſtica petitum dici nequeat, ita tamen illud eſſe tractatum, vt ſententiae et imagines rerum ſiue ab ea vita, ſiue a vita antiquiſſimorum hominum, arceſſitae ſint. Notantur etiam nonnulla docte et ingenioſe a Klotzio, V. Ill. Opuſc. p. 290 ſqq.*

Sicelides Muſae, paullo maiora canamus;
Non omnis arbuſta iuuant, humilesque myricae.

1. *Sicilides* alii. v. B. 2. *humilesque geneſtae* Pierii Medic.

1. *Sicelides Muſae*, Paſtoritii carminis praeſides, Theocriteae, omninoque bucolicae. Σικελὸν μέλος Bion Idyll. VII, 1. Σικελικαὶ Μοῖσαι Moſchus Idyll. III. Paullo altius ſe pro bucolico carmine aggredi argumentum bene praefatur. Idem genus bucolicum porro *arbuſtis, myricis* et *ſiluis* exprimit. *Myrica* virgulti genus in Italiae oris, quod ripas fluminum obſidere ſolet. *Tamariſcum* eſſe docent viri docti. cf. Mart.

Si canimus ſiluas, ſiluae ſint Conſule dignae.
Vltima Cumaei venit iam carminis aetas:
Magnus ab integro ſeclorum naſcitur ordo.
Iam redit et Virgo: redeunt Saturnia regna:
Iam noua progenies caelo demittitur alto.
Tu modo naſcenti puero, quo ferrea primum
Deſinet, ac toto ſurget gens aurea mundo,

Caſta

3. *ſunt* Goth. ſec. cum al. et ſic Pierius in pleriſque eſſe ait. 4. *temporis* Menag. *iam venit* Leid. 7. *dimittitur* al. ſolita variatione. 9. *et* Menag. *at* Goth. ſec.

3. *ſiluae ſint conſule dignae*, ſit carmen hoc bucolicum ſatis ex dignitate Pollionis.

4 Igitur carmen tum ſupererat, quod ad Sibyllam Cumanam referri ſolebat, in quo, poſt dura et ferrea iſta tempora, aurea aetas denuo procedere nunciabatur; ita tamen, vt, antequam illud initium haberet, inuerſa ratione ſecula deinceps omnia denuo reuoluerentur et renouarentur, hoc eſt, vt ferreo heroicum, heroico Saturnium ſuccederet. Nam *Cumaeum carmen* ſimpliciter de *Heſiodeo*, a Dio eius patre, Cumis oriundo, (v. Opera et Dies v. 636 ſq.) ſecundum Valerium Probum, Grammaticum, intelligere, cum Fabricio Bibl. Graec. I, 30. 14. et Graeuio Lect. Heſiod. c. 5 non auſim; nam ea aetas, ſc. ferrea, non veniebat tum, ſed iam decurrerat. Niſi vltima aetas ſit vltima eius aetatis pars. Si quem tamen illud male habet, quod, cum Cumanae Sibyllae libri in Capitolio ſeruarentur, nihil ex iis a poeta ſciri aut vulgari potuerit: tenendum eſt, auctoritate Senatus, qua quidem talia agi fas erat, v. Dio lib. XXXIX. cap. 15. multa paſſim ex libris Sibyllinis vulgata, et praeterea magnum effatorum Sibyllinorum numerum vndecunque vulgo inter homines iactatum fuiſſe.

5 Conſtantini interpres l. l. αἰώνων ἱερὸς ςίχος. *Lucina* v. 10. eſt φαεσφόρος μήνη.

6. *Virgo*, Δίκη, Iuſtitia, vt Heſiod. ἐργ. 256. Nota res vel ex Ouid. Met. I, 149. et Ge. II, 414 Heſiod Εργ. 200.

7. *noua progenies*, nouum hominum genus, noua ſucceſſio, naſcitur, νέα πληθὺς ἀνδρῶν h. meliores et iuſtiores, vt in nouo rerum ordine et aurea aetate. Mox v. 9. *gens aurea*. Heſiod. O. et D. 109. χρύσεον γένος μερόπων ἀνθρώπων.

10. *tuus*

Caſta faue Lucina: tuus iam regnat Apollo.
Teque adeo decus hoc aeui, te Conſule, inibit
Pollio: et incipient magni procedere menſes.
Te duce, ſi qua manent, ſceleris veſtigia noſtri
Irrita perpetua ſoluent formidine terras.

14. *poenas* Ven.

10. *tuus iam regnat Apollo.* Vltimum ſeculum oſtendit, quod Sibylla Solis eſſe memorauit. *Seru.* Hoc ſequi malim, donec verius quid edocear. Nam Fabricius Bibl. Gr. l. 30. §. 14. multa quidem docte contra diſputat, ipſe tamen multo moleſtiorem rationem proponit, vt et omnes ceteri interpretes. Si ſubſequentibus temporibus ſcriptum eſſet carmen, ferrem ſane *Apollinem* pro *Caeſare* dici; namque deus erat Caeſarum tutelaris; habitabat Auguſtus in Palatio ab 718. inde. cf. Dio XLIX, 15. LIII, 16. et Apollinis filius exiſtimatus fuit. v. Sueton. Octau. c. 94.

11. *decus hoc aeui*, praeclara haec aetas. *inibit* Seruius et vulgo interpretes accipiunt pro, exordium habebit, incipiet; quod abſolute ita poſitum non occurrere, bene notat Burmannus. Sed participium tamen nunquam non ita dicitur: *ineunte anno, menſe; iniens aetas.* Si *ibit* eſſet, hoc ſatis obuia formula dictum eſſet, ex qua *anni eunt*, vt mox *procedunt*. Burmannus, vt ita iungamus, auctor eſt: *Apollo*, hoc eſt, Auguſtus, (hunc fere intelligunt interpretes) *inibit decus hoc aeui, te, Pollio, Conſule.*

12. *magni menſes*, praeclari, illuſtres, inſignes, memorabiles, vt v. 5. vtpote ſeculi aurei. Cf. Burm. Nimirum magnus annus eſt, vtique hinc et magni menſes.

13. *ſi qua manent ſc.* Placet, quod Martinus reliquias belli ciuilis ſpectari putat, quum poſt Brunduſinam pacem Sext. Pompeius adhuc maria Italiae infeſtaret, et commeatu Romam excluderet. Pax quidem etiam cum hoc paullo poſt apud Puteolos inita; verum quod Ruaeus poſt hanc pacem Eclogam noſtram ſcriptam arbitratur, vnde ſcilicet tanto maior aurei ſeculi ſpes affulſiſſe videri poſſet, id propterea commode dici non poteſt, quia pax illa ſequenti demum anno compoſita fuit, v. Dio l. XLVIII, c. 36. partus vero ille pueri adhuc eodem anno expectabatur, vt v. 11. et 61.

14. *Irrita*, abolita.

Ille deûm vitam accipiet, diuiſque videbit
Permixtos heroas, et ipſe videbitur illis,
Pacatumque reget patriis virtutibus orbem.
At tibi prima, puer, nullo munuſcula cultu,
Errantis ederas paſſim cum baccare tellus,
Mixtaque ridenti colocaſia fundet acantho.

Ipſae

15. *diuosque* Rottend. 17. *patris* Mentel. pr. et in vetuſtiſſimis aliquot Pierii. 18. *ac tibi* Rom. *primo* Parrh. 20. *fundat* ap. Macrob. Sat. VI, 6. *fundit* Gud. a m. pr. et mox *referant*.

15. *Ille deum vitam a.* vt ſupra v. 7. *caelo demittitur alto.* In aurea aetate ὥς τε θεοὶ ἔζωον, ἀκηδέα θυμὸν ἔχοντες Νόσφιν ἄτερ τε πόνων etc. cf. Heſiod. Ἐργ. v. 112. ſqq. Erat autem hoc inter aurei ſeculi bona, vt dii praeſentes inuiſerent homines. Ouid. Faſt. I, 251. et paſſim. cf. h. l. Cerda.

16. *et ipſe videbitur illis*, permixtus iis, admixtus erit. ἀναμὶξ ἐκάθητο, Aratus Phaenom. 104. quem ante oculos habuit. Conſtantini Interpres ἠδὲ καὶ αὐτὸς Πατρίδι καὶ μακάρεσσιν ἐελδομένοισι φανεῖται. Ita leg. nam δηλαδὴ τοὺς δικαίους eſt interpretatio vocis Ἥρωας.

17. *patriis virtutibus*, h. omnino, maiorum. Marcellorum nomen in annalibus Romanis clariſſimum. Vide coniecturas non ineptas Martini ad v. 15.

18. Felicitatis aureae huius aetatis, ex verſibus forte Heſiodeis l. l. 130 ſqq. ſuborto commento, initia cum pueritia procedere facit, incrementa vero cum adoleſcentia, cum virili tandem et perfecta aetate vitam perfectiſſimam. *nullo cultu*, vti omnia in ſeculo aureo naſcebantur, Heſiod. l. l. v. 118. καρπὸν δ' ἔφερε ζείδωρος ἄρουρα Αὐτομάτη πολλόν τε καὶ ἄφθονον. hic tamen, vtpote in infantia eius pueri, herbas tantum et flores, hederam etc. ſilueſtres et ſua ſponte editos terrae fructus memorat; nam reſpiciendi v 28. 39. Ouidius adeo, *ſine ſemine*, addit Met. I, 108.

19 *Baccar* herba, quae faſcinum depellit, *Seru.* cf. Ecl. VII, 27. formam Dioſcorides ſatis accurate deſcripſit, ſed qualis illa ſit inter recentiores nondum conſtat, vt docet Martinus. Conſtantini interpres l. l. quid reſpexerit, non apparet: Σοὶ δ' ἄρα, παῖ, πρώτιστα φύη δωρήματα γαῖα, Κριθὴν ἠδὲ κύπειρον, ὁμοῦ κολοκάσσι' ἀκάνθῳ. *Hordeum cum cypero*, quod iunci genus eſt.

20. *Colocaſium* ſ. *colocaſia*, planta paluſtris Aegyptia, latiſſimis

Ipſae lacte domum referent diſtenta capellae
Vbera: nec magnos metuent armenta leones.
Ipſa tibi blandos fundent cunabula flores.
Occidet et ſerpens, et fallax herba veneni
Occidet: Aſſyrium vulgo naſcetur amomum.
At ſimul heroum laudes et facta parentis
Iam legere, et quae ſit poteris cognoſcere virtus;
Molli

22. *metuant* Ment. et Menag. 25. *Aſſyrium et v.* Pierii Longobard. 26. *ac* multi. *et* vnus. *facta parentum* fragm. Moret. et Gud. a ſec. manu, et Rom. Pierii. 27. *et poteris, quae ſit* vnus Heinſ.

tiſſimis foliis, caule ſpectabili, quo quidem non minus ac radicis bulbo veſci ſolent; fabas eſu gratas pro fructu habet. Circa haec tempora demum in Italia ſeri coeptam eſſe, ex Plinio colligere licet; non tamen poſt victam demum ab Auguſto Aegyptum, vt Seru. ad h. l. Notiſſima etiam nunc haec planta eſt inter Aegyptios nomine *Culcas*. cf. Martin. et Cerda. *Acanthus* h. l. eſt Aegyptia arbor, Acaciae genus. Cf. ad Ecl. III, 45. *ridens* eſt florens, pulcher.

21. *Ipſae*, ſponte, nullo ducente, vt ſatis notum. Sic *αὐταὶ* pro *αὐτόματοι* Theocr. Id. XI, 12. v. Burm. Sic v. 23. *Ipſa vbera diſtenta* ap. Conſtant. l. l. redduntur *αἶγες θαλεροὺς μαστοὺς καταβεβριθυῖαι*, vt legendum videtur.

24. *fallax herba veneni*, graece pro herba fallens veneno h. venenata. Ge. II, 152— *nec miſeros fallunt aconita legentes*. *Occidet*, verum vt *herba moritur*. Conſtantinus l. l. *ὄλλυται ἰοβόλου φύσις ἑρπετοῦ, ὄλλυται ποίη Λοίγιος*.

25. *Aſſyrium — amomum*. v. ad Ecl. III, 89. *Aſſyrium* vero, cum Armeniae et Mediae ea planta eſſet. cf. Mart. h. l.

26. *heroum laudes* ſunt facta laude digna, vt *κλέα ἀνδρῶν ἡρώων* apud Homer. Il. X, 520. *Parens*, cuius *facta* legere poterit, ex noſtra interpretatione eſſet C. Marcellus; cuius tamen virtus cum parum nobilis et celebrata ſit, non alienus ſum a coniectura, a Martino ad v. 15. propoſita, vt forte infans ille ab Octaviano adoptatus, aut certe in pacis conditionibus aliqua ratione ei proſpectum fuerit. Cum tamen et huius rei fides laboret, cur alteram lectionem, *facta parentum* h maiorum gentis Marcellae non amplectamur?

27. *quae ſit - virtus*, pro, virtutem

Molli paullatim flaueſcet campus ariſta,
Incultisque rubens pendebit ſentibus vua:
Et durae quercus ſudabunt roſcida mella.
Pauca tamen ſuberunt priſcae veſtigia fraudis,
Quae tentare Thetim ratibus, quae cingere muris
Oppida,

28. *flaueſcit* tres. 32. *Thetin* al.

virtutem cognoſcere. nimis argute ad philoſophiae diſciplinam trahunt.

28. *Molli · ariſta*, h. laeui; cum nunc grana tenuibus quibuſdam et acutis acubus, tanquam vallis, obſita ſint. Ita non male etiam Martinus. Nam *ariſtae*, vt nunc ſunt, ſi flaueſcunt, *molles* nulla ratione dici poſſunt, niſi teneras forte ſignificari putes, quod alias ariſtarum epitheton, Aen. VII, 809. vt *mollis acanthus*, *mollis iuncus*, *molle ſiler*. Communi tamen ratione *mollis ariſta* eſt adhuc in herba. Seneca Epiſt. 124. *cum folliculo ſe exſerit ſpica mollis*. Caeterum poeta ſegetem ſua ſponte enatam, incultam, intelligere putandus. cf. Ouid. Met. I, 109.

30. *ſudabunt*, ſtillabunt. v. Cerda. Videntur antiqui hoc aetatis aureae bonum dupliciter extuliſſe, vt aut mel, quod in quercubus apes faciunt, tam copioſum eſſet, vt in terram deflueret, vt Ouid. Am. III, 8, 40. Hor. Od. II, 19, 11. Epod. 16, 47. cf. Heſiod. Ἐργ. 233. alios v. apud Vrſin. ad h. l. aut vt folia ilignea mel eliquarent et ſudarent pro glutine, quod nunc illa folia certis temporibus obſidet. Sic Ouid. Met. I, 112. Ge. I, 131. *mellaque decuſſit foliis*, de Iouis aetate; et hunc in ſenſum dictum h. l. quare et *roſcida mella*, quae roris more per folia guttatim ſe colligebant. Eiuſmodi mel ex certis arboribus, v. c. palma, in Media, Arabia variisque Aſiae locis legi memoratur. v. Weſſeling. ad Diodor. XIX, 94. Eſſe id ἄγριον illud μέλι, quo Ioannes vſus eſt, putant nonnulli, et ſub *Mannae* nomine ex Suida complexus eſt Salmaſ. in Diſſ. ſua de Manna. Apud Conſtantinum l. l. Σκληρῶν δὴ πεύκης λαγόνων μέλιτος ῥέε νᾶμα ex priore ratione exponitur: *Duris ex piccarum truncis mellis latex fluxit*. Cf. ad Tibull. I, 3, 45.

31. *veſtigia fraudis*, περιέρας ἄτης. v. 13. *ſceleris veſtigia noſtri*, h. mala et vitia nonnulla, quae cum ſumma felicium horum temporum ſimplicitate et innocentia non ſatis conueniunt; vt nauigatio, vrbium munitio,

Oppida, quae iubeant telluri infindere ſulcos.
Alter erit tum Tiphys, et altera quae vehat Argo
Delectos heroas: erunt etiam altera bella:
Atque iterum ad Troiam magnus mittetur Achilles.
Hinc, vbi iam firmata virum te fecerit aetas,
Cedet et ipſe mari vector; nec nautica pinus
Mutabit merces: omnis feret omnia tellus.
Non raſtros patietur humus, non vinea falcem.
Robuſtus quoque iam tauris iuga ſoluet arator.
Nec varios diſcet mentiri lana colores.
Ipſe ſed in pratis aries iam ſuaue rubenti
Murice, iam croceo mutabit vellera luto.

Sponte

33. *infundere* tres aberratione ſolita. *tellure* Rottend. tert. *tellurem infindere ſulco* Rom. vnus. *ſulcis* Vatic. oblong.
34. *Argos* duo; male. mox duo *Achillis*. 37. *Hic* Parrh. et Ven.
38. *victor* Ment. et Dan. Heinſ. ed. *maris* Goth. ſec. a m. pr.
40. *nec* duo. alter et mox *nec vinea f: falces* Menag.
41. *robuſtis* Ven. et Parrh. ſed et illud epitheton ornat.

munitio, aratio; quae omnia cum adulta pueri aetate ceſſabunt. v. 37. Non male autem ad res eius anni quodammodo referas, quod poſt Brunduſinam pacem metus de Sexti Pompeii claſſibus adhuc ſupererat, quem annus ſequens pace Puteolana ſublatum vidit.

34. Indulget ſibi poeta, dum adoleſcentiam pueri argenteae aetati aſſimilat, vt ei tribuat, quae proximis ab aurea aetate ſeculis eueniſſe memorantur, Argonautarum ſcilicet et Achiuorum ad Troiam expeditionem. Sunt vero plane adumbrata ex Heſiodeis v. 161. ſqq.

37. Conſtantinus l. l. Ἀλλ' ὅτ' ἂν ἠνορέης ὥρη καὶ καρπὸς ἵκηται. cf. Heſiod. Ἔργ. 236. 237.

38. Cf. Arat. Phaenom. 110. 111.

40. Genus operae in vitium cura eſt amputatio. v. ad I, 57. II, 70. Reſpexit autem noſter Catullum LXIII, 39 ſqq. vti noſtrum Ouidius Met. I, 101.

42. *diſcet mentiri*, cum tinguitur; quod nunc non neceſſe erit, cum natiuus lanae color modo purpureus, modo luteus, modo roſeus futurus ſit. *Ipſe*, vide v. 21.

44. *mutabit vellera luto*, permutabit

Sponte ſua ſandyx paſcentis veſtiet agnos.
Talia ſecla, ſuis dixerunt, currite, fuſis
Concordes ſtabili fatorum numine Parcae.
Adgredere o magnos (aderit iam tempus) honores,
Cara deûm ſuboles, magnum Iouis incrementum!
Adſpice conuexo nutantem pondere mundum,

Terrasque

45. fuere qui *naſcentes* coniicerent. v. Burm. ad h. l. et ad Calpurn. Ecl. II, 37. 46. *currere* Parrh. et Pierii Mediceus. 48. *Adgredere* ſcriptura eſt a Burm. e libb. pr. *aggredere*. 49. *clara* Moret. quart. et Scheff. recentiſſ. idem verſus in Ciri v. 399.

mutabit naturalem velleris colorem luto. *tinguet*, *inficiet per naturam*, ait *Seruius*; recte, vt iam naturalis lanae color aureus ſit. *Luteum* vero ſeu *lutum*, ac *lutea*, herbae genus, qua tincta lana flauo et croceo colore inficitur; caeruleum vero ea infectum viridem colorem refert. Notus eius vſus etiam noſtris tinctoribus ſub nomine *Gaude*. Cf. Martin. it. ad Tibull. I, 8, 52. *Sandycem* a Virgilio pro herbae genere habitam eſſe, poſt Plinium XXXV, 6. (23.) male credunt Interpretes; nam de natura coloris nihil dixit; coloris tantum genus indicare voluit, quo vellus ouillum ſplendeat. Eſt vero coloris ſeu pigmenti genus ex metallo; interdum etiam factitium, quo rubeus color efficitur. *Vermeille*, *Vermillon* videri poteſt. Conſtantini Interpres l. l. c. 20. *purpuream Sandycem*, appellat: Σάνδυκι πορφυρέῳ λάχνην ῥυπόεσσαν ἀμείβων.

46. Ex Catullo LX, 320. 321. 327.

47. *Concordes ſtabili fatorum numine Parcae. fata* ſunt *ſtabilia*, immutabilia, iisque *numen* h. vis et poteſtas aeque ac voluntas diuina tribuitur. *Parcae concordes fatis* h. in fatis hominum rerumque definiendis et conſtituendis.

48. Dicere haec ἐνθουσιῶν de puero, iam ad virilem illam aetatem adulto, exiſtimandus eſt poeta.

49. *m. Iouis incrementum*, alumnus et nutricius, θρέμμα Διός, διοτρεφής, h. Ioue natus. cf. Cerda.

50. Primum, poetam de eo, quod iamiam fit, de praeſente tempore, loqui, tamquam omine futurae felicitatis, ſatis apparet. Iam *nutans caelum mole conuexa* h. caelum conuexum nutans, quaeritur, cuius

Terraſque, tractuſque maris, caelumque profundum:
Adſpice, venturo laetentur vt omnia ſeclo.
O mihi tam longae maneat pars vltima vitae,
Spiritus et, quantum ſat erit tua dicere facta!
Non me carminibus vincet nec Thracius Orpheus,
Nec

51. *Terraſque et tractuſque* Menag. alter, ſcilicet ad fulciendum verſum. *terramque* in nonnullis ap. Pier. 52. *laetantur* Rom. Pierii. cf. Burm. ad Ecl. II, 66. Bentl. ad Horat. Epiſt. I, 1, 91. 53. *O mihi tam longae* Heinſ. recepit e parte Codd. et ſic antiquae edd. ac tuetur Pierius. vulgo *longe*, in multis etiam *tum*. 54. *ſua* Heinſ. vnus. *fata* Kottend. 55. *Thraceus* nonnulli.

ius rei ſignum eſſe debeat? Vt verſui 52. res conueniat, laetitiae et tripudii ſignum eſſe debet; verum id fieret ſine exemplo. Si caelum laborans et iamiam ruinam minitans eſſe debet, verſus 52. repugnat; qui manifeſto interpretari antecedentia, non contrarium ſubiicere, debet. Scilicet *nutare*, contremiſcere, concuti, mihi videtur orbis terrarum, tamquam aduentu et apparitione numinis, quod in ἐπιφανείοις deorum fieri ſollemne eſt, et ſimpliciter magnus rerum euentus indicari. Si tamen Conſtantini interpretem Graecum audias, *conuexo nutans pondere mundus* nihil aliud erit, quam poetica deſcriptio caeli. Et vaſtae vtique cuiuis moli ac ponderi tribui hoc poteſt, vt *nutare* cum vi et δεινότητι dicatur, vt de ruina tamen aut diſſolutione nihil ſignificetur. Sic *rami pondere nutans* apud Ouid. Art. II, 263. Κόσμε κητώεντος ὅρα εὔπηκτα θέμεθλα, Χαρμοσύνην γαίης τε καὶ οὐρανοῦ ἠδὲ θαλάσσης, Γηθόσυνόν τ' αἰῶνος ἀπειρεσίου λάσιον κῆρ. Acceperat ſcilicet Virgilii v. 52. ita, vt eſſet: Adſpice vt in venturo ſeculo omnia h. omnium pectora laetentur. Non enim placet Valeſiana emendatio.

53. *O mihi t.* adumbratum ex Heſiodo l. l. 174. ſqq. ſit mihi tam longa vita! cumque eius non niſi extrema pars ea tempora attingere poſſit, pro eo dixit: *longae pars vltima vitae.* Εἴθε με γηραλέον ζῶντά τ' ἔχε νήδυμος ἰσχὺς, Σὴν ἀρετὴν κελαδεῖν, ἐφ' ὅσον δύναμίς γε παρείη. *Spiritus*, ingenii vis vigorque poeticus; et mihi ſit tantus, quantum eius ſpiritus ſat erit ad facta tua dicenda.

55. *Non me c.* Tanta eſt, ſeu erit, tamque magnifica ac diuina materia tuae laudis, vt ingenium meum ab ea excitatum, inflammatum et diuiniore

Nec Linus: huic mater quamuis, atque huic pater adſit:
Orphei Calliopea, Lino formoſus Apollo.
Pan etiam, Arcadia mecum ſi iudice certet,
Pan etiam Arcadia dicat ſe iudice victum.
Incipe, parue puer, riſu cognoſcere matrem:
Matri longa decem tulerunt faſtidia menſes.
Incipe, parue puer: cui non riſere parentes,
Nec Deus hunc menſa, Dea nec dignata cubili eſt.

DAPHNIS

56. *atque* deeſt in vno. 57. *Orphi*, *Orpheo*, *Orphea*. *Calliopia*. Sic variant libri edd. et Grammatici.

58. *Pan etiam*, *A.* ita Heinſ. e libris: ante vulgo *Pan Deus A.* quod etiam libros auctores habet et ex Pierii oblongo ve[n]iſſe videtur Heinſio. 59. *dicet* al.

61. *tulerunt* agnoſcunt Grammatici, Probus et Donatus, cum libris. alii *tulerint*, *tulerant*. *abſtulerint* legi, addit Seruius.

62. *qui* emendarant viri docti, vti iam Quinctilianus IX, 8. legerat, cf. Cerda. *cur* Parrh. Ald. antiquiores etiam *quoi*.

63. *eſt* abeſt a nonnullis. *cubile eſt* duo, ex *cubileſt*.

niore ſpiritu actum ſupra omnes excellere, et ipſos Deos canendo vincere poſſit. *Adſit*, vti inuocati dii adſunt, opem ferunt, fauent poetis.

60. *Incipe, p. p. riſu cognoſcere matrem* h. e. ex eo, quod tibi arridet, matrem agnoſcere, vt recte iam Ruaeus, Martinius et alii, quod porro poeta pro eo dixiſſe habendus eſt, quod vulgari ratione eſſet, incipe in dias auras prodire et naſci; nam decimus iam menſis (cf. Martin. h. l.) agitur, iuſtumque adeo matri vtero ferenti tempus expletum, vt ſatis iam magna oneris ſui taedia ei ſint. Exprimit rem a valde iucundo ſigno, ſic enim poeticae orationis natura fert, a voluptate et laetitia matris, cum qua recens natum infantem intuetur; vt eo riſu ſe quaſi matrem probare videri poſſit. Vix dici poteſt, quantum h. l. trepident interpretes, qui ab antiquiſſimis inde temporibus ad riſum pueri matri arridentis haec retulerunt. Sed et apud Conſtantinum c 21. ex librorum veſtigiis legitur: Ἄρχεο, μειδιοῶσαν ὁρῶν τὴν μητέρα κεδνήν

62 *cui non riſere parentes*, *N.* Exprimit id, quod iam dicendum erat: riſum hunc matris ad puellum natum fauſtiſſimi ominis eſſe, a contrario; quae conuerſio rationi poeticae valde conſentanea eſt. Quem infantem recens natum,

DAPHNIS. ECLOGA V.

ARGVMENTVM.

Etiam in huius eclogae allegoria exſculpenda moleſti fuere et putidi interpretes. In Daphnide plerique Iulium Caeſarem, eiusque necem et apotheoſin (*v. ſupra ad* 712.), *nonnulli, iam ex antiquioribus, Maronis fratrem Flaccum, mox etiam Quinctilium Cremonenſem, ſiue etiam Quinctilium Varum, item Saloninum, Pollionis filium, quaeſiuerunt; vt Catroei aliorumque ſomnia taceam. Quod ſi altiorem, quam verborum ratio fert, ſententiam quaerendam putes, ad Caeſarem vt referas, feram equidem; nihil tamen mihi aliud poeta ſpectaſſe videri poteſt, quam vt Theocritei Idyllii I. et XIX. imitationem exhiberet, et vt Ecloga tertia duos paſtores a conuiciis ad cantum progreſſos, ita h. l., idque multo elegantius, duo alios paſtores a mutuis laudibus ad cantus certamen procedentes induceret. Carminis argumentum ſunt Daphnidis laudes, nobile haud dubie in vetuſtis carminibus paſtoritiis argumentum, vt ex nonnullis Theocriti, inprimis Idyll. I. et VII. locis apparet. De Daphnide v. Diodor. IV, 84. et Aelian. V. H. X, 18. et ibi Intpp. cf. Silius Ital. XIV, 466 ſqq. Doruillii Sicula p. 27 ſqq. Sed noſter eam materiam ita tractauit, ornauit et amplificauit, vt generoſum poëtae epici ſpiritum facile in eo agnoſcas, quamquam ſingulae rerum imagines et characteres ex antiquiſſimorum carminum indole et colore ducti ſunt. Locus, in quo ſe conueniunt paſtores, ſtatim ab initio magna cum ſuauitate deſcribitur. Carmen ad annum 712. referri poſſe videtur. Vide* Vitam Virgilii *h. a. Imitatione ſequutus eſt hanc Eclogam Popius Paſtor. IV. quem* naſcentes poetae *cum ea contendent.*

MENALCAS.

tum, tali cum riſu non excepere vlnis ſuis parentes, adeoque de nato puero non laetati ſunt, eſt is ingratus et inuenuſtus homo, adeoque ad Deorum vitam et conſortium admitti non poterit, quod puero promiſerat v. 15. Deſignari autem recepti inter deos herois vita duabus rebus ſolet, conuictu cum Ioue et Deae alicuius coniugio. Sic de Hercule Horat. Od. IV, 8, 30. *Iouis intereſt optatis epulis*, idemque Heben coniugio accipit. cf. Virg. Ge. I, 31. Haec Ruaei ex parte interpretatio vti ſimpliciſſima, ita veriſſima eſt. Ad Vulcanum hactenus reſpici poteſt, quod, quum eius deformiter nati aſpectu Iuno parum delectata fuiſſet, excluſus ille eſt, ad tempus certe, nam aliis locis in conſilio Iouis nominatur, deorum conſeſſu et conuiuio, et a dea Minerua ſpretus, cuius ille coniugium appetierat.

MENALCAS. MOPSVS.

Cur non, Mopſe, boni quoniam conuenimus ambo,
Tu calamos inflare leuis, ego dicere verſus,
Hic corulis mixtas inter conſidimus vlmos?
MO. Tu maior: tibi me eſt aequum parere, Menalca:
Siue ſub incertas Zephyris mutantibus vmbras,
Siue antro potius ſuccedimus: adſpice, vt antrum
Silueſtris raris ſparſit labruſca racemis.
ME. Montibus in noſtris ſolus tibi certet Amyntas.
MO. Quid, ſi idem certet Phoebum ſuperare canendo?

ME. In-

1. *conſedimus* Pierii obl. 3. *conſidimus* Heinſ e nonnullis praetulit, vtpote in poeta. *conſedimus* vulgo. *inter conſedimus agros* Menag. prior. 4. *tibi me aequum eſt* Leid. et Rottend. alter. 5. *Zephyris mutantibus.* ita ab Heinſ. e libris editum, antehac *motantibus* al. *nutantibus* ſollemni ſcripturae diuerſitate. 6. *antra* Parrh. *ſubſedimus* Zulich. 7. *paucis* Leid. e gloſſa. 8. *certat* antiquiores fere et Goth. ſec. v. Heinſ. quod equidem ad ſequentis verſus ſententiam commodius eſſe puto. *ſolum tibi certet* Franc. 9. *certet Phoebum.* hoc ordine plures. alii *Phoebum certet.*

1. *boni — inflare — dicere.* ἀγαθοὶ, ἐσθλοὶ, συρίζειν, ἀείδειν. Theocrit. Idyll. VIII, 3. Ἄμφω συρίσδεν δεδαημένω, ἄμφω ἀείδεν. *Conuenimus* in vnum locum. *Calamos leues*, ita iunge; In v. 3. 6. 12. color ductus ex Theocr. Idyll. I, 12. ſqq.

4. *maior* natu. Quanto haec praeſtant Eclogae tertiae principio!

5. *mutantibus Zephyris* reddit rationem τȣ̃ *incertas*, quod non pro vituperio vmbrae haberi debebat, cum ſit longe elegantiſſima rerum imago. Sic *vmbrae tremulae* apud Calpurn. Ecl. V, 101.

7. *labruſca* vitis agreſtis ἀγριάμπελος. v. Plin. XXIII, 1. cf. Martin. ad noſtri locum. Vitibus obductae ſpeluncae, vtpote quae magna amoenitate ſe commendant, paſſim laudantur. v. Cerda. Habent ſcilicet poetae ex Homeri ſplendida deſcriptione antri Calypſus Odyſſ. E, 68. cf. 63. *raris* autem hic non vrgendum, vti Burm. et Martin. faciunt, ſed ſimpliciter notat naturam racemorum, ſiue vuarum, paſſim e palmitibus per antri oſtium ſerpentibus pendentium. cf. Ecl. VII, 46. *Et quae vos rara viridis tegit arbutus vmbra.*

9. Poſſis haec ita accipere, vt ſint inuidioſe dicta. Pungit

paſtorem

ME. Incipe, Mopſe, prior: ſiquos aut Phyllidis ignes,
Aut Alconis habes laudes, aut iurgia Codri.
Incipe: paſcentis ſeruabit Tityrus haedos.
MO. Immo haec, in viridi nuper quae cortice fagi
Carmina deſcripſi, et modulans alterna notaui,
Experiar: tu deinde iubeto certet Amyntas.
ME. Lenta ſalix quantum pallenti cedit oliuae,
Puniceis humilis quantum ſaliunca roſetis:
Iudicio noſtro tantum tibi cedit Amyntas.
MO. Sed tu deſine plura, puer: ſucceſſimus antro.
Exſtinctum Nymphae crudeli funere Daphnin
Flebant: vos coruli teſtes, et flumina, Nymphis:
Quum, complexa ſui corpus miſerabile gnati,

11. *vt* Leid. Mentel. 13. *Immo etiam viridi* Zulich. *in viridi n. quae in c.* Parrh. Heinſius adſcripſerat: *in viridis -- fagi.* Sic ad Ecl. V, 56. 14. *modulansque alterna* Zulich. *deſtrixi* Goth. pr. an *deſtrinxi?* Verum ſic et Ecl. VI, 12. *praeſtrixit.* 15. *iubeto, vt certet A.* nonnulli iique antiqui. Sed v. Heinſ. 18. *mihi* Zulich. *cedet* tres cum Goth. ſec. 19. *Tu ſed d.* Rottend. *ſuccedimus* tres cum Goth. pr. 22. *Eſt complexa* vnus Heinſ.

paſtorem laus aemuli, eamque adeo eleuat, vt ex audacia potius, quam artis confidentia, certare eum cum melioribus ſignificet. *Hoc eum audere, vt ſe mihi aequiparet, mecum certet, nihil mirum, quum idem ille ſatis temerarius ſit, vt vel cum Diis congrediatur.* Sed ſimplicior ratio Virgilii animo inſediſſe videtur, ſi hunc verſum ex Theocr. IV, 9. expreſſum memineris: φαντί νιν Ἡρακλῆϊ βίην καὶ κράτος ἐρίσδεν.

10. Nil niſi nota aliqua paſtoritiorum carminum argumenta h. l. memorari et vulgaria paſtorum nomina recitari puta. cf. ad Ecl. II, 24. male hic Codrus, Athenarum rex, nominaretur.

14. *alterna notaui*, per alterna, alternatim canens verſiculum, et eundem mox incidens in corticem.

15. v. Theocr. V, 60.

17. *ſaliunca* herba ignota, forte *nardus Celtica* v. Martin.

20. *crudeli funere*, ſimplic. acerba morte.

Atque deos atque aſtra vocat crudelia mater.
Non vlli paſtos illis egere diebus
Frigida, Daphni, boues ad flumina: nulla neque amnem
Libauit quadrupes, nec graminis adtigit herbam.
Daphni, tuum Poenos etiam ingemuiſſe leones
Interitum, montesque feri ſiluaeque loquuntur.

Daphnis

24. *nonnulli* fragm. Moret. male. 25. *vlla nec* nonnulli. Sed v. Heinſ. *ad flumina nota, nec amnem* Zulich. non infelici aberratione. 27. *gemuiſſe* Rom. Pierii. 28. *ferae* tres, quo alludunt duo, in quibus *fere*. Sed v. Burm.

23. *aſtra vocat crudelia*; dicit, ea crudelia eſſe; ſic vulgo. Quid ſi *aſtra crudelia vocat*, h. inuocat, inclamat, deos et aſtra incuſat?

24. Non paſtores prae luctu armenta ad paſcendum, et poſt paſtum ad flumina egerunt. cf. Burm. Moſch. III, 23. 24. Nemeſ. II, 29.

26. *graminis herbam* puta hic et Ouid. Metam. X, 87. Liu. I, 24. dictam eſſe, vt *cytiſi, loti*, herbam, nempe cum de virenti germine fruticis cuiuſcunque agitur; quamquam alia ratione *gramen ipſum inter herbas vulgatiſſimum ſit*. Plin. XXIV, 19.

28. *montesque feri ſiluaeque loquuntur*. Montibus et ſiluis vocem dari, ſatis notum eſt; et ſi *ingemuiſſe montes ſiluasque* dixiſſet, aut *queri*, aut *loqui*, eodem, cum iſto, ſenſu, vt in exemplis a Burmanno fieri deprehendas, et in Bionis Idyll. I, 32. nihil offenderet. Sed hic eſt: *montes et ſiluae memorant*, *narrant*, *leones ingemuiſſe*. Nam pro *reſonare* accipi *loqui* non poteſt, quum praeteriti temporis rem τὸ *ingemuiſſe* indicet. Itaque dicendus eſt poeta paullo durius expreſſiſſe idem illud, quod ante dixerat: *coruli teſtes et flumina Nymphis*. Atque id quum tolerari poſſit, elegantem Marklandi coniecturam: *montesque, feras, ſiluasque loquuntur*, h. ferunt, praeferri quidem, nec tamen intrudi poſſe, ſatis patet. Sed quod *leones Afros* paſtorem in Sicilia extinctum deflere facit, hoc, quum per ſe ad luctus acerbitatem augendam magnam δεινότητα habeat, hic tamen excuſandum potius quam laudandum putem: niſi omne omnino genus beſtiarum per terrarum orbem luxiſſe velis, id quod tamen ad τερατολογίαν potius pertineret. Circumſpectius hunc colorem ſeruaſſe videas Moſchum in epicedio Bionis, quod ante

oculos

Daphnis et Armenias curru ſubiungere tigris
Inſtituit, Daphnis thiaſos inducere Bacchi,
Et foliis lentas intexere mollibus haſtas.
Vitis vt arboribus decori eſt, vt vitibus vuae,
Vt gregibus tauri, ſegetes vt pinguibus aruis;
Tu decus omne tuis: poſtquam te fata tulerunt,
Ipſa Pales agros, atque ipſe reliquit Apollo.

29. *currui* vnus Moreti pro var. lect. *Armenia* Leid. et Rom. v. Pier. 30 *Baccho* al. in antiquioribus tamen *Bacchi. thyrſos* etiam Parrh. Heinſ. coniiciebat: *thiaſos indicere Bacchi. indici* enim ſacra ſollemnia et feſti dies ſolent. v. Heinſ. forte multo magis hoc ex vſu loquendi foret; ſed Daphnidis laudibus detraheret. 32. *eſt* abeſt a Menag. ſec. *eſt et vitibus* Moreti quartus, qui et mox: *Et gregibus t. ſ. et p.* 34. *tulere* vnus Heinſ. et Goth. vterque.

oculos habebat Virgilius, quum Daphnidem ſcriberet; vti Virgilium Nemeſianus Ecl. I, 72 - 74.

29. Haec et ſqq. ſimpliciter eo interpretanda ſunt, vt, ad augendas eius laudes et amplificandam dignitatem, Daphnidem ſuum vnum ex Bacchi commilitonibus et ſociis fuiſſe fingat, qui ſacra Bacchi inſtituerit inter paſtores, atque adeo caerimonias in Liberalibus ſollemnes exhibuerit, inter quas Bacchi res geſtae inprimisque ad Indos expeditio repraeſentari ſolebat. Bacchum autem curru tigribus iuncto vehi, innumeris monumentis conſtat. cf. Montfauc. Ant. expl. Vol. I. tab. 158.

30. *thiaſos inducere Bacchi* accipio pro ſimplici *ducere* choros bacchantium, quales ſaepe in anaglyphis et gemmis v. Marm. Taurinenſ. T. I. tab. 2. ſqq. Admiranda Romae tab. 50. redhibita a Knaptono. Verſu 31 thyrſum deſcribit.

32. Ex Theocr. VIII, 79.

34. Ornauit hanc luctus imaginem Moſchus Idyll. III, 66. *fata tulerunt*, abſtulerunt. Hom. Il. B. 302. ὃς μὴ κῆρες ἔβαν θανάτοιο φέρουσαι.

35. *Pales et Apollo Nomius agros reliquerunt*, deliciis ſuis, Daphnide inquam, ſibi ereptis et ablatis, vt ſolitudinem agrorum fugerent. Summo cum affectu haec, ad iacturae magnitudinem dolorisque grauitatem, dicta ſunt. Sed, cum ea morte eorumdemque deorum diſceſſu, agros ſumma ſterilitas occupare debuit;

Grandia ſaepe quibus mandauimus hordea ſulcis,
Infelix lolium, et ſteriles naſcuntur auenae.
Pro molli viola, pro purpureo narciſſo,
Carduus et ſpinis ſurgit paliurus acutis.
Spargite humum foliis: inducite fontibus vmbras,
Paſtores: mandat fieri ſibi talia Daphnis.
Et tumulum facite, et tumulo ſuperaddite carmen:

DAPHNIS

36. *quidem* nonnulli ap. Pier. 37. *dominantur* vulg. *naſcuntur* fere in vetuſtis. Iam iſtud extat etiam in Georg. I, 154. docuit vero Heinſ. ad h. l. Virgilium, ſi hemiſtichio verſuue eodem bis vtatur, vocem fere vnam alteramue immutare ſolere. Itaque hic *naſcuntur* verius foret. 38. *viola et p.* Rom. Pierii, Zulich. Diomedem Grammat. *purpurea* legiſſe ſuſpicatur Heinſ. 39. *aut ſpinis* Zulich. *creſcit paliurus* Menag. pr. e gloſſa. 40. *montibus* Goth. pr. *frondibus* Voſſ. et fragm. Moret. cum Goth. ſec. *frontibus* vnus Leid. vt ſertis tempora cingant. Probatur haec lectio Klotzio, Viro Doctiſſimo, Opuſc. p. 300. quamquam nec hoc inter ritus funebres memorari memini. *aras* Pierii Rom. vnde ille et cum eo Catroeus legit: *inducite frondibus aras*, vt manibus arae ſertis cinctae ponantur. Sed tuetur vulgatam locus Ecl. IX, 19. *quis humum florentibus herbis Spargeret aut viridi fontes induceret vmbra.* quamquam ad ſententiae rationem reddendam nihil inde auxilii accedit. 42. *et* ante *tumulo* deeſt in Moret. quarto.

vnde verſuum ſequentium ſententia exoritur.

36. 37. In iis ſulcis, quibus *hordea*, quod hic omnino pro quouis frumenti genere dictum, ſerebamus, *infelix lolium*, infecundum, vt contra *felix ſeges*, et *auenae*, vani culmi vitioſi frumenti, naſcuntur.

38. v. Theocr. I, 132. ſq. *purpureus narciſſus*, a purpureo calice. *paliurus* fruticis ſpinei et rubi ſeu rhamni genus, *Weiſsdorn*, *Chriſt's thorn*. v. Martinum ad h. l.

40. *Spargite humum foliis*, hoc, niſi de florum ac frondium ſparſione, exponi nequit. Horat. Od. III, 18, 14. Si tamen Eclogae IX, 19. illud: *quis humum florentibus herbis ſpargeret*, quod ex h. l. expreſſum eſt, conſideres, de *floribus* non tam ſpargendis, quam *ſerendis* poetam cogitaſſe, probabile fit; vti mox de arborum ſatione loquitur: *inducite fontibus vmbras*, quod fieret arbores circa fontes ponendo, aut certe ramos frondentes. Sed hoc inter honores

DAPHNIS EGO IN SILVIS, HINC VSQVE AD SIDERA NOTVS,
FORMOSI PECORIS CVSTOS, FORMOSIOR IPSE.
ME. Tale tuum carmen nobis, diuine poeta,
Quale ſopor feſſis in gramine: quale per aeſtum
Dulcis aquae ſaliente ſitim reſtinguere riuo.
Nec calamis ſolum aequiparas, ſed voce magiſtrum;
Fortunate puer, tu nunc eris alter ab illo.
Nos tamen haec quocumque modo tibi noſtra viciſſim
Dicemus: Daphninque tuum tollemus ad aſtra:
Daphnin ad aſtra feremus: amauit nos quoque Daphnis.
MO. An quidquam nobis tali ſit munere maius?
Et puer ipſe fuit cantari dignus: et iſta
Iam pridem Stimicon laudauit carmina nobis.

45 *Tale tuum nobis carmen* ap. Probum Gramm. 46 *laſſis* Rom. Pierii. *per gramina* ap. Priſcian. VII. 47. *reſtringere* tres, ex more. 48. *aequiperas* ſcriptum in vetuſtioribus. v. Heinſ. 53. *An quicquam tali nobis* Voſſ. et fragm. Moreti. *quicquid* Gud. 55. *Stimichon, Stimycon* varie ſcribitur. *Sthymacon* et *Stimethon* Gothani.

res mortuis habitos memorari nuſquam vidi; quamquam ad fontes et in viretis olim ſepulcra facta eſſe, et *frondes ferre*, inter honores et munera mortuorum habitum eſſe, non ignoro. cf. locum, in quo cum noſtro certat, Nemeſiani Ecl. I, 64. ſqq. Nihil quod ad rem faciat, afferunt interpretes, neque locus Horatii Carm. III, 13, 2. recte a Baxtero huc refertur. Si lectio peruicaciter tenenda eſt, equidem tumulum in antro, fonte irrigato, factum intelligo. Sic in honorem defuncti paſtoris, noto more, humus floribus et frondibus ſpargeretur ac circa tumulum arbores fererentur. Popius, expreſſurus haec, ad alia delabitur Paſtor. IV, 21. ſq.

43. Theocr. I, 120 ſqq. quos verſus mireris Virgilianis poſthaberi.

45. v. Theocr. I, 1. et 7. etc. VIII, 78 - 83. Compara Popium Paſtor. IV, 1 - 4.

48. *ſed* etiam *voce* magiſtro par es.

49. cf. Theocrit. I, 3. 4. 5.

51. *tollemus ad aſtra*, h. in caelum et inter diuos ſublatum canam. niſi ſimplicius ſit: celebrabimus, vt IX, 29.

ME. Candidus inſuetum miratur limen Olympi,
Sub pedibusque videt nubes et ſidera Daphnis.
Ergo alacris ſiluas, et cetera rura voluptas,
Panaque, paſtoresque tenet, Dryadasque puellas.
Nec lupus inſidias pecori, nec retia ceruis
Vlla dolum meditantur: amat bonus otia Daphnis.
Ipſi laetitia voces ad ſidera iactant
Intonſi montes: ipſae iam carmina rupes,
Ipſa ſonant arbuſta, Deus, Deus ille, Menalca.
Sis bonus o felixque tuis! en quatuor aras:
Ecce duas tibi, Daphni, duas altaria Phoebo;

Pocula

56. *lumen* viri docti et alter Francii. Defendit hanc lectionem Klotzius V. Cl. Opuſc. p. 301. *nomen* Menag. prior. 59. *videt* Ven *paſtoresque ſimul* Menag. alter. *Dryades* Rom. et Leid. 61. *malum* alii. *meditatur* Menag. pr. 62. *laetitiae voces* Mentel pr 63 *ipſae et iam* Rom. 64. *deus ipſe* Longob. et Medic. *Menalcas* Goth. pr. 65. *an* Menag. 66. *duoque altaria* vulgo ante Heinſ. *duo altaria* in nonnullis.

56. Iam Daphnis Deus factus celebratur atque adeo ei, tamquam nouo numini agreſti, ea omnia tribuuntur, quae ſiue deorum olim in terris praeſentiae tribuebantur, ſiue deorum honoribus inſtitui ſolent. *Candidus*, ſplendens, micans, vt ſidus. cf Cerda. Locus autem longe dulciſſimus.

58. *alacris* ratio poetica cum *voluptas* iungi docet. *Cetera* quam h. l. vim habeat, non intelligo.

60 Non ſcilicet illa ſiluarum et agrorum laetitia eſſe poterat ſine ſecuritate. Itaque ad hanc delabitur poeta. Et v. 62. omnium adeo rerum naturae ea laetitia communis eſſe ponitur. Ductum autem ex Theocr. XXIV, 84. 85. videtur, vbi, Hercule inter deos recepto, lupus non amplius inſidiatur hinnulo.

63. *Intonſi montes* ſunt ſilvoſi, incaedui, vt *Seru*. Contra *tonſae valles* Ge. IV, 277. *tonſa humus* Ouid. Rem. 192. Quibus ipſis concidit dubitatio Martini, qui non niſi *a pecude depaſtos* intelligi poſſe putabat.

64. O Menalca, ipſa arbuſta reſonant: Deus, deus ille!

65. *felix* eſt propitius. v. Seru. et Intpp.

66. *duas altaria Phoebo*, duas aras, quae ſint altaria, Phoebo; vt, quod diſcrimen

inter

Pocula bina nouo ſpumantia lacte quot annis,
Crateraſque duo ſtatuam tibi pinguis oliui:
Et multo in primis hilarans conuiuia Baccho,
Ante focum, ſi frigus erit, ſi meſſis, in vmbra,
Vina nouum fundam calathis Ariuſia nectar.
Cantabunt mihi Damoetas et Lyctius Aegon:
Saltantis Satyros imitabitur Alpheſiboeus.
Haec tibi ſemper erunt, et quum ſollemnia vota
Reddemus Nymphis, et quum luſtrabimus agros.
Dum iuga montis aper, fluuios dum piſcis amabit,
Dumque thymo paſcentur apes, dum rore cicadae,

68. variant Codd. inter *crateres* et *duos*, *duas* et *oliuae*. 69. *altaria* Medic. Pierii. 71. *infundam* Menag. et Moret. quart. it. Pierii obl *noua infundam* Moreti ſec. Variationem in *Ariuſia* v. ap. Burm. it. mox in *Lyctius*. 74. *dona* Parrh. et pro var. lect vnus Leid. 75. *et colluſtrabimus* tres. *conluſtrabimus* vnus. 76. *amauit* Gud. a m. pr. 77. *paſcuntur* Gud.

inter vtrumque faciunt, ſequatur, v. Heinſ. Phoeboque adeo, tamquam ex ſuperis diis, altare, Daphnidi, heroi, aram dedicet. Non tamen placet in poeta iſta grammatici ſubtilitas. *nouo lacte* v. ad Ecl. II, 22.

68. v. Theocr. IV, 53.

69. Ex multo ſuauiore loco Theocr. VII, 63. adumbratum.

71. *Vina Ariuſia* ex promontorio et tractu Ariuſio in inſula Chio. v. Heinſ. ad h. l. Etiam horum mentionem a paſtore factam reprehenſione dignam vidit Klotzius V. Cl. Opuſc p. 287. *nouum nectar;* fuit ſcilicet vinum dulce. *Calathus* h. l. vaſis et calicis genus.

72. *Lyctius* a Lycto, vrbe Cretae.

73. Accipit Baxter. ad Horat. Ep. II, 125. vt ſit, Satyrum ſaltabit; ſed poetica ratione, pro *ſaltare* ſimpliciter, dictum videtur. Lucem affundit huic verſui Spencius Polymet. dialog. XIV. (37.)

75. *quum ſollemnia vota R. N.* forte, meſſe facta, cf. v. 70. *quum luſtrabimus agros. Luſtratio agrorum*, ſiue ambarualia, moribus quidem Romanis fiebant ſub caſum hiemis, iam vere ſereno. v. Ge. I, 340. hinc forte v. 70. *ſi frigus erit:* fatendum tamen, ad Siculos haec potius ritus accommodata haberi debere.

77. *dum rore cicadae.* antiqua

Semper honos, nomenque tuum, laudesque manebunt:
Vt Baccho Cererique, tibi ſic vota quot annis
Agricolae facient: damnabis tu quoque votis.
MO. Quae tibi, quae tali reddam pro carmine dona?
Nam neque me tantum venientis ſibilus auſtri,
Nec percuſſa iuuant fluctu tam litora, nec quae
Saxoſas inter decurrunt flumina valles.
ME. Hac te nos fragili donabimus ante cicuta.
Haec nos, Formoſum Corydon ardebat Alexin:
Haec eadem docuit, Cuium pecus? an Meliboei?
MO. At tu ſume pedum, quod, me quum ſaepe rogaret,
Non tulit Antigenes, (et erat tum dignus amari)
Formoſum paribus nodis atque aere, Menalca.

SILENVS. ECLOGA VI.

ARGVMENTVM.

Varo *inſcripta fuit haec Ecloga, vide v.* 7. *et* 12. *cuius et Ecl. IX,* 26. 27. 35. *meminit. cf. Ouid. ex P. IV,* 16, 31. *qui quis fuerit, non facile ad liquidum deduci poſſe puto, quum Varus tot gentium v. c. Quinctiliae, Pompeiae, Atiae, Liciniae, cognomen commune fuerit. Franc.* Ariſius *in* Cremona litterata *T. I. p.* 27. *a quo haec ſeuerius tractari debuiſſe putes, et ipſe diuerſos homines miſcuit.* P. Quinctilium Varum *V. C.* 761. *in Germania caeſum, ne nominari quidem h l. annorum ratio permittit, ſi quidem haec carmina Virgilium florente aetate feciſſe verum eſt; quamquam huius rei grauiorem auctorem deſiderem,*

79. *tibi ſua* Moreti quartus. 81. *digna* Parrh. *vota* vnus Leid *pro munere* Leid. alter. 85. *donauimus* ap. Probum in Inſtitutis art. et nonnullis libb. quod de parato Menalcae ad donandum animo accipit Muſon. parum apte. 88. *ac* Moreti quart. *me dum ſ.* Ven.

qua opinio. v. Cerda. Theocr. Idyll. IV, 16.

80. *damnabis tu quoque votis,* quod Heinſius defendit, et nuper iterum firmauit Burmannus ad Anthol. lat. p. 65. h. eo, quod homines earum rerum, quas a te precati erant, compotes facis, obligabis eos ad vota, quae ea quaſi ſub conditione fecerant, ſoluenda. Formula ſollemnis: *damnatus voti*, ſed et *voto.*

82. *veniens auſter* eſt oriens, flare incipiens. v. Burm.

83. Certauit cum Theocr. I, 7. 8.

85. v. Theocr. VII, 42.

88. cf. Theocr. VII, 43. 44.

deſiderem, quam Seruium vel Donatum. Sed nec eadem de cauſſa locum habet P. Alfenus (ſcribitur et Alphenus et Alfinius) Varus qui conſul fuit V. C. 754. nobilis Iureconſultus, et ad quem inepte refertur Horatii locus Sat. I, 3, 130. Quinctilium, acutum et ſeuerum illum criticum, Horat. Art. 438. de cuius morte ſolatur Virgilium Horatius Od. I, 24. et quem Hieronymus Chron. Euſeb. dum eius annum emortualem Olymp. 189, 1. notauit, Cremonenſem appellat, nulla idonea auctoritate Vari cognomine appellant Grammatici, vt Seru. ad Ecl. V, 20. cf. Ruaeus ad v. 7. Q. Atium Varum ex Caeſaris Comment. de B. Gall. VIII, 28. B. Ciuil. III, 37. huc vocat Martin. h. l. nominis ſimilitudine inductus. Q. VAR occurrit in Sarda Dactylioth. Lippert. Tom. II, 2, 219. Horatius Varo oden inſcripſit XVIII. libri 1. eundemque Epod. V, 73. nominat. Intelligit Maſſonus in Vita Horatii p. 222. L. Varum Epicureum Caeſaris amicum a Quinctil. VI, 3, 78. laudatum. Iam ſi ex interpretum ab Seruio inde fide Epicureum dogma v. 31 ſqq. proponitur, cum Syronis, ex Cicerone noti philoſophi Epicurei, vna cum Varo auditorem fuiſſe Virgilium tradant Seruius ac Donatus, eidem ipſi L. Varo ecloga haec inſcripta videri poteſt. Seruius inter ceteras nugas Alfenum Varum ab Auguſto Transpadanae prouinciae et agris diuidundis praefectum memorat, qui, ne ager Virgilio eriperetur, curauerit.

Feliciſſimus in huius Eclogae argumento et eius tractatione fuit poeta. Iucundiſſimis enim, dulciſſimis, ac pulcherrimis rerum imaginibus omnis haec narratio diſtincta eſt, qua Silenus ex antiquiſſimorum poetarum ac philoſophorum rationibus originem rerum canit, atque inde per fabulas ornatum poeticum maxime admittentes vagatur. Non enim, quare ad Epicuri potiſſimum placita v. 31 ſqq. referam, video; quid? quod quatuor elementa, e quibus vniuerſum ibi conſtruitur, quae ad Empedocleam rationem pertinent, ab Epicureorum principe Lucretio exagitantur I, 717. et nititur tota de Virgilio Epicureae philoſophiae ſectatore fabula fide Pſeudodonati et Seruii, vaniſſimorum hominum. Fuit autem antiquiſſima aliqua, et, vt mihi probabile ſit, ex initiis ſiue Eleuſiniis ſiue aliis petita reconditior fabula de Sileni philoſophia et ſuper res naturales et morales diſputationibus; neque vanum eſt, quod Seruio inſertum eſt ad v. 13. Sane hoc de Sileno non dicitur fictum a Virgilio, ſed a Theopompo translatum. Is enim apprehenſum Silenum a Midae regis paſtoribus dicit crapula madentem et ex ea ſoporatum; illos dolo aggreſſos dormientem vinxiſſe, poſtea vinculis ſponte labentibus liberatum de rebus naturalibus et antiquis Midae interroganti reſpondiſſe. Locus fuit hac de re claſſicus in Theopompi Thaumaſiis; vnde ex erpta particula apud Aelian Var Hiſt III, 38. vbi vid. Inttpp. et quos laudant; neque enim iſta recoquere lubet. Catroeus, et poſt eum Martinus ac Wartonus, qui anglicis verſibus Eclogas reddidit, elegantem rationem affert, quorſum phyſicis placitis fabulae iſtae a v. 43 ſqq. ſubiectae ſint, tradi ſcilicet non minus moralem quam naturalem Epicureorum philoſophiam, qua reuocarentur inprimis a cupiditatibus et immoderatis animi perturbationibus homines. Haec

autem

autem praecepta, vt decebat poetam, expreſſa eſſe fabulis de turpi amore Herculis et Paſiphaes, de ſuperbia Proetidum, auaritia Atalantae et immodico luctu Phaethontiadum ſororum. Arrident haec, et a primis huius fabulae auctoribus ſpectata talia fuiſſe non dubito. Sed Virgilium eas tantum fabulas ſequutum eſſe apparet, quae et frequentatiſſimae in veterum carminibus eſſent, et ornatum poeticum inprimis admitterent. Itaque alias diſertius exponit, aliarum non niſi argumenta commemorat, et delectationi adeo ſtudet, vt inter antiquas illas fabulas Galli ſui meminerit. Formam et colorem ab hoc carmine ducebat Geſnerus elegantiſſimus poeta, cum Cantharum fractum *ſcriberet, ſed nollemus eum carminis grauitatem ad rem leuiſſimam deflexiſſe; quo ipſo omnis voluptatis fructus intercipitur.*

FAVNORVM SATYRORVM ET SILVANORVM DELECTATIO.

Prima Syracoſio dignata eſt ludere verſu
Noſtra, nec erubuit ſiluas habitare, Thalia.
Quum canerem reges et proelia, Cynthius aurem
Vellit,

ECLOGA VI.

Inſcriptio haec in plerisque Codd. eſt: *Faunorum, Satyrorum, Silenorum delectatio. Silenorum* tamen a nonnullis abeſt. Heinſ. pro eo in Menag. *Siluanorum.* in Vratislau. *Varus NL. Silenus* Burm. Et ſic vbique in edd. paſſim, vt *Varus* vel *Silenus* praeſcriptum eſſet, quod vtique malim retineri.

1. *Syracoſio.* ita Romanus Pierii. vulgo *Syracuſio* mendoſe. *Syracuſo* Moreti alter, Menag. alter et Parrhaſ. etiam bene. Heinſ. idem v. 2. *neque* e ſcriptis. 2. *ſiluis* Rom. Pierii. Sed v. Heinſ.

1. *Syracoſio - verſu*, Theocriteo v. Ecl. IV, 1. *Prima* intell. e Romanis; e quibus ſe primum ad tenue hoc carminis genus deſcendiſſe ſignificat. Ita accipiebat Popius Paſtoral. I. pr. Niſi de aetate accipias, quod in adoleſcentia iis carminibus ſe dederat, non epicis, v. 3. a quibus reuocabat eum Apollo.

2. *ſiluas habitare*, ad genus bucolicum refertur. v. ad Ecl. IV, pr. *Thalia* omnino pro Muſa dictum videri poteſt. Sed ea proprie hic memorata videtur, quia bucolicon eius fidei ac praeſidio creditum habebatur.

3. *aurem vellit.* notus admonendi mos, qui adeo in gemmis expreſſus. v. Muſeum Flor. T. II. t. 22. vnde in ed. Lond. Knapt.

5. *deductum*

Vellit, et admonuit: Paſtorem, Tityre, pinguis
Paſcere oportet ouis, deductum dicere carmen.
Nunc ego (namque ſuper tibi erunt, qui dicere laudes,
Vare, tuas cupiant, et triſtia condere bella)
Agreſtem tenui meditabor arundine Muſam.
Non iniuſſa cano. ſi quis tamen haec quoque, ſi quis
Captus amore leget; te noſtrae, Vare, myricae,
Te nemus omne canet: nec Phoebo gratior vlla eſt,
Quam ſibi quae Vari praeſcripſit pagina nomen.
Pergite, Pierides. Chromis et Mnaſylos in antro
Silenum

4. *admouit* Rottend. ex more librar. *paſtorum Tityre* ed. Rob. Steph. in oct. 5. *ducere* Moret. quart. et Ven. 7. *Varre* Parrh. hic et in ſqq *cupiunt* duo Moreti et fragm. Antwerp. 10. *legat* Menag. ſec. et Moret. ſec. vtrumque dici ſolet v. Burm. ſed hic vulgatum placet. 11. *eſt* a Leid. alt. abeſt. 12. *perſcripſit* multi. male *praeſcriuit* Parrhaſ. 13. Variationes in his nominibus v. ap. Burm. *Cronus* et *Cronys* Goth.

5. *deductum carmen*, tenue, vt paſtoritium, a lana in filum deducta.

6. *qui dicere laudes tuas cupiant*, qui carmen epicum condant. Magna vero cum venuſtate rem ad Vari laudes trahit.

7. *triſtia*, epitheton bellorum perpetuum. Seru.

9. *Non iniuſſa cano*, ſed ab Apolline iuſſa; cf. Ecl. VIII, 11. tenui ea quidem carmine; ſi tamen non infeliciter a me elaborata erunt, vt ſint, quibus placeant, haec ipſa quoque laudes tuas ornabunt.

10. *myricae - nemus* pro rure et paſtoribus. cf. ad v. 2. et Ecl. IV, 2.

13. *Chromis et Mnaſylus.* Seruius Satyrorum nomina eſſe ait. Inuentum eſt nuper in finibus Neapolitanis anaglyphum, Silenum in antro ſedentem, cum Nympha frondem ſeu ſurculum oſtentante, et duobus pueris Satyris, auſcultantium ſimilibus, exhibens. Pone antrum Sileni aſellus cum duobus Satyris ſaltantibus. Ex noſtro itaque poeta recte haec adumbrata eſſe cenſuit *Saverius Mattei* in diſſertatione ſuper ea re 1759. edita. Itaque idem anaglyphum expreſſum eſt denuo in editione nupera Virgilii Ambrogiana. Iam in ed. Lond. e Montfauc. Ant. expl. T. I. tab.

Silenum pueri ſomno videre iacentem,
Inflatum heſterno venas, vt ſemper, Iaccho:
Serta procul tantum capiti delapſa iacebant:
Et grauis adtrita pendebat cantharus anſa.
Adgreſſi (nam ſaepe ſenex ſpe carminis ambo
Luſerat) iniiciunt ipſis ex vincula ſertis.
Addit ſe ſociam, timidisque ſuperuenit Aegle:

Aegle,

16. *capiti tantum* Rottend. quod mallem a poeta profectum. 17. *at grauis* Moret. quartus. 18. *ambo.* ita meliores et plures al. *ambos* v. h. l. Heinſ. 19. *ex ipſis* Voſſ. pr. *et vincula* Menag. ſec. 20. *tumidisque* Leid. ſec a m. ſec.

tab. 170. notus e Villa Ludoviſiana Silenus in pelle ſubſtrata recubans, vtre vini pleno nixus, altera manu inuerſum cantharum tenens, exhibitus fuerat, quem eadem editio Romana repetiit. Similis fere argumenti mihi videtur eſſe anaglyphum, quod ad ἀσκολιασμὸν refert doctiſſimus vir in Diſſ. Acad. Cortonenſis T. I. diſſ. 8. Faunus enim vtri incubare lyraque canere videtur. Ad eandem fabulam alludere videtur Silenus ad arborem reuinctus, Satyro ac Nympha, exorantium ſpecie, adſtantibus, in Dactylioth. Lippert. Mill. I, 1, 183.

16. *Serta procul tantum c.* Hoc in loco *procul tantum* quomodo bene iungi poſſit, non video. Graece dictum Faber accipit; ſed ſic eſſe deberet *procul quantum*, πόῤῥωθεν ὅσον. Comparat cum Graeco ἄλλως, vt ſit pro ſic, temere, vt caſus tulerat, Heinſius ad Heſiod. Ἐργ. 344. ſed ſine auctoritate. *tantum delapſa* recte iungunt, ſed male *tantummodo* exponunt Turnebus et Cerda; quid enim hoc faceret ad verſus ſententiam? Melius faceret, qui ita acciperet, vt τὸ *procul*, quod non ſemper longinquum eſt, definiretur et circumſcriberetur, vt ſit, *procul*, nempe a capite tantum delapſa, prope caput. Equidem ita interpretor: *videre iacentem*, *inflatum*. *Tantum ſerta capiti delapſa procul iacebant;* vt Ecl II, 3. *Tantum inter denſas*, *vmbroſa cacumina*, *fagos aſſidue veniebat*; vt ſupprimantur reliqua, ſcilicet eos illi ſoli, neminem comitem, nullum Faunum vel Satyrum, habenti, ſuperueniſſe, vt adeo vincire ſertis potuerint. Tantum ſerta a capite pendentia et cantharus cum eo erant. Nec tamen in hoc ipſo ſatis mihi placeo. Sed forte poeta hic paullo ieiunior

Aegle, Naïadum pulcherrima: iamque videnti
Sanguineis frontem moris et tempora pingit.
Ille dolum ridens, Quo vincula nectitis? inquit.
Soluite me, pueri: ſatis eſt potuiſſe videri.
Carmina, quae vultis, cognoſcite: carmina vobis;
Huic aliud mercedis erit: ſimul incipit ipſe.
Tum vero in numerum Faunosque ferasque videres
Ludere, tum rigidas motare cacumina quercus.
Nec tantum Phoebo gaudet Parnaſia rupes:

Nec

21. *namque* Moreti vnus et ed. Mediol. notat et Pier. ex aliquot antiquis. Eſt et in ed. Ven. 1472. et Goth. ſec. 23 *quid* ed. Ven. et Pier. in antiqu. aliquot codd. eſſe memorat; ſcilicet ex interpretatione. 26. *ille* Ven. et Parrh. 27. *Faunos ſiluasque* Vratisl. 28. *mutare* Longob. Pierii, quod ille exponit, vt mutent arbores montium cacumina, t anſeant de monte in montem. *nutare* nonnulli. v. Heinſ. et Burm.

ieiunior eſt. *capiti* Graece pro a capite. *procul* vt Prudent. Pſychom. 687. *Sciſſa procul palla ſtructum et ſerpente flagellum Multiplici*, *media camporum in ſtrage iacebant*. *Grauis cantharus*, vino plenus, inquit Burmannus, malim omnino vas magnum et capax deſignari. *pendebat* ſc. ſemiſupina, tantum non euerſa. Burmannus Sec. ad Dorvill. Sic. p. 408. 409. ita accipere videtur, vt pependerit cantharus in antro, vtque altera anſa detrita ac fracta ad hoc idem latus cantharum inclinauerit. Ibidem de cantharo Bacchi ac Sileni plura e numis docte diſputantur.

21. *iamque videnti*, expergeſacto cauſſam pingendi afferunt ſiue iocum ac petulantiam, ſiue honorem, quod antiquiſſimo more, qui deinceps in diis agreſtibus perſtitiſſe videtur, deorum ſimulacra minio pingerentur. cf. Ecl. X, 27. Neutrum placet; ferendum tamen eſſet prius. Sufficit petulantiam Nymphae repraeſentari.

24. *ſatis eſt potuiſſe videri*, vt videamini me vincere potuiſſe.

26. *Huic aliud mercedis erit*, vis non ingrata puellis.

27. *in numerum*, ad modum rhythmi ſaltare *Seru.*

31. Ex

Nec tantum Rhodope mirantur et Iſmarus Orphea.
Namque canebat, vti magnum per inane coacta
Semina terrarumque, animaeque, mariſue fuiſſent,
Et liquidi ſimul ignis: vt his exordia primis
Omnia, et ipſe tener mundi concreuerit orbis.
Tum durare ſolum, et diſcludere Nerea ponto
Coeperit, et rerum paullatim ſumere formas.
Iamque nouum terrae ſtupeant luceſcere ſolem,
Altius atque cadant ſubmotis nubibus imbres.

Incipiant

30. *mirantur* e melioribus. v. Heinſ. al. *miratur. tanto* Leid. Poſt hunc in nonnullis libb et edd. ſuppoſititius verſus: *Quantum omnis mundus gaudet cantante Sileno.* habet etiam Goth. vterque, alter ab alia manu adſcriptum habet alium verſum: *Quantum Sileno ſiluae laetantur ouante.* Sed non ſemper τῷ *quantum* ſubiicitur *tantum.* Similis ratio erat Ecl. V, 82 ſq.

32. *terrarum, animaeque* Ven. et ed. Ven *mariſque* quatuor cum Goth. et ſic in edd. vnde recte reuocat Martin. Poſt v. 32. Goth. ſec ſubiungit verſum: *Hinc hominum quondam genus et primordia rerum* 33. *in his* tres ſcripti cum ed Ven. 34. *concreuerat* Mentel. vterque *mundus* Rottend 37. *nouum vt terrae* erat ante Heinſ. ſuſtulit ille *vt* ad fidem vetuſt. codd.

38. *vtque cadunt* Rom. Pierii et duo Heinſii. *ſubmotis ignibus* idem Rom. cum ed. Ven. 1472.

31. Ex Apollonii Argonaut. I, 496 ſqq. petitum hoc exordium, vt iam notauit Vrſinus. *coacta* dixit ſemina, quae paſſim per vacuum ferebantur, nunc ad quatuor rerum genera ſeu elementa redacta. *magnum inane*, Lucretiana oratio. *tener orbis*, vt *tenerae res* Ge. II, 343. *Chaos enixum terras* dixit Manil. II, 13. *Orbemque ſub illo Infantem; primum titubantia ſidera corpus.*

35. *Tum durare ſolum et d.* tum, vt terra coeperit indureſcere et ſolidari, adeoque aquas diſcretas et a ſuperficie intra certos fines et littora depulſas ſeorſim includere. cf. Lucret. V, 439. 448. 454. 488. et paullatim herbis arboribuſque veſtiri. Eae enim ſunt *formae rerum*, quae, excluſis aquis, in ſuperficie telluris apparuere. cf. Lucret. V, 781.

37. *ſtupeant — cadant* etc. tempus praeſens pro praeterito: canebat, vt ſtupuerint, ceciderint etc. ſed valet hoc ad viuidiorem orationem. Dicta vero haec pulcherrime pro, vt ſol et caelum factum fuerit.

39 *In-*

Incipiant ſiluae quum primum ſurgere, quumque
Rara per ignotos errent animalia montis.
Hinc lapides Pyrrhae iactos, Saturnia regna,
Caucaſiasque refert volucres, furtumque Promethei.
His adiungit, Hylan nautae quo fonte relictum
Clamaſſent: vt litus, Hyla, Hyla, omne ſonaret.
Et fortunatam, ſi numquam armenta fuiſſent,
Paſiphaen niuei ſolatur amore iuuenci.
Ah, virgo infelix, quae te dementia cepit?

Proetides

39. *incipiunt* Moreti quart. Leid. ſec. 40. *errant* Moret. quart. et Mentel. tert. *currant* Ven. et Parrh. *per ignaros montes* Rom. Pierii et Medic. it. ed. Ven. 1472. quod commendat et paſſiue pro *ignotus* dici oſtendit Heinſ. recte tuetur vulgatam Burm. proprium enim *notus* de ſedibus ferarum.

41. In Cod. Franc.

Hinc lapides Pirre iactos, primordia rerum,
Hinc hominum pecudumque genus, Saturnia regna.

in Voſſ. et Zulich. a ſec. m.

Hinc hominum quondam genus et primordia rerum.

ita etiam in Fragm. Moreti, niſi quod *regum*.

42. *Caucaſeasque* alii, ſed tuetur iſtam ſcripturam Burm. *Caucaſeosque* Reg. *Cuucaſea refert* Leid. *Promethi* Franc. vt v. 78. *Teri* in nonnullis. 43. *Hylan* Heinſ. e mel. *Hylam* al. 44. *quo littus* ex aliquot MSS. laudat Pier.

39. *Incipiant ſ. q.* quum primum ſiluae inciperent enaſci et errarent etc. *montes ignotos*, in quibus tum primum ferae vagabantur.

41. Hominum originem iam exponere debebat; ſed, et poeticam rationem et vetuſtiſſimorum philoſophorum morem ſequutus, fabulis eam inuolutam exponit; quas qui ſingulas vult cognoſcere, adeat Indicem. Delectare porro narratione pueros et puellam Aeglen inſtituerat. *Saturni regnum* apud pleroſque poetas diluuio Deucalioneo anterius eſt; ſed in tali enumeratione ordinem temporum ſeruare non neceſſe eſt.

46. *ſolatur amore iuuenci.* elegantiſſima conuerſio, pro eo, quod ſimpliciter dici poterat, *Paſiphaes amores canit*, quae fabula ſumma cum arte ad rerum praeſentiſſimas imagines reuocata apponitur.

47. *virgo*, h. l. vt, puella, omnino pro femina.

Proetides implerunt falſis mugitibus agros:
At non tam turpis pecudum tamen vlla ſecuta eſt
Concubitus, quamuis collo timuiſſet aratrum,
Et ſaepe in leui quaeſiſſet cornua fronte.
Ah, virgo infelix, tu nunc in montibus erras:
Ille, latus niueum molli fultus hyacintho,
Ilice ſub nigra pallentis ruminat herbas: (phae,
Aut aliquam in magno ſequitur grege. claudite Nym-
Dictaeae Nymphae, nemorum iam claudite ſaltus:
Si qua forte ferant oculis ſeſe obuia noſtris
Errabunda bouis veſtigia. forſitan illum
Aut herba captum viridi, aut armenta ſecutum,

Perducant

48. *auras* duo Moreti, quod et ipſum bonum eſſet. *falſas-auras* vnus Mentel. et fragm. Moreti. 49. *eſt* abeſt a Medic. 50. *collo quamuis* vnus Francii eleganti ordine. *tenuiſſet aratrum* tres libri; vnde Heinſ coniicit *renuiſſet*; fruſtra. mox *quaeſiſſent* tres ſcripti. 53. *fulto* Gud a m. pr. *ſuffultus* Leid. 55. *in* deeſt in Zulich. 56. *Dircaeae* Rottend. ſed v. Burm *nemori* fragm. Moreti. Diſtinguunt multi poſt *Dictaeae* et iungunt *Nymphae nemorum*; quo ſpectat Zulich. *Dictacae, et Nymphae* ſed v. not. 57. *ſi quae* Leid. a m. pr. *fata* pro *forte* Goth. pr. *ferent* ed. Dan. *veſtris* quinque Codd. cum Goth. ſec. et ſic Seruius legiſſe videtur. 59. *herbam* Medic. forte *herba in* B. Sed eſt ex vitio ſcriptionis. cf. in eod. Cod. Ecl. VII, 8. 13.

48. *falſis mugitibus.* Inſania correptae videbantur ſibi in vaccas mutatae eſſe, mugiebant, et aratro iungi ſe putabant.

52. *erras,* vagaris per montes, tauri amati inſequendi cauſſa. At ille ſpreto tuo amore, tamquam ſuperbus aliquis puer, *inter herbas ac flores* recubans etc.

54. *pallentes-herbas*, χλωρὰς, virides. iam Ecl. II, 47. III, 39. V, 16. *ilex* vero *nigra* a nigricante virore.

55. *claudite Nymphae.* Vt concitatior et acrior reddatur narratio, ingenioſiſſima orationis conuerſione Paſiphae exclamans inducitur.

56. *Dictaeae* a monte Cretae, Dicte. *nemorum ſaltus* ſunt hic aditus ad ſiluas, anguſti fere, aſperi et confragoſi, quae loca proprie *ſaltus* dicuntur.

58. *Errabunda bouis veſtigia,*

Perducant aliquae ſtabula ad Gortynia vaccae.
Tum canit Heſperidum miratam mala puellam:
Tum Phaethontiadas muſco circumdat amarae
Corticis, atque ſolo proceras erigit alnos.
Tum canit, errantem Permeſſi ad flumina Gallum
Aonas in montis vt duxerit vna ſororum:
Vtque viro Phoebi chorus adſurrexerit omnis:
Vt Linus haec illi diuino carmine paſtor,
Floribus atque apio crinis ornatus amaro,
Dixerit: Hos tibi dant calamos (en accipe) Muſae,
Aſcraeo quos ante ſeni: quibus ille ſolebat

60. *producant* fragm. Moreti. v. ad Ecl. I, 73. Variationem in *Gortynia* v. ap. Burm. 61 *Tunc* tres libri. 63. *a que ſolo* Gudian. a m. pr. ita variatur fere; hic tamen non male. 65. *Aonios* vnus Pierii et Heinſii tres c. edit. Mediol. ex interpretatione. *Ionas* ed. Ven. 1472. *dixerit* Medic. 66. *Atque v.* nonnulli et ap. Aruſian. Meſſum. 67. *hoc illi* Ven. 68. *armatus* duo. 69. *dixerat* fragm. Moret. *en aſpice* Goth. ſec. 70. *ante ſolebat* Ven. Parrh. mox *rigidos* fragm. Moret.

gia, h. greſſus bouis errantis; πλανοδίας βοῦς dixit Auctor hymni Homerici in Merc. 75.

60. *Gortynia ſtabula* a Gortyna Cretae vrbe, vt ſic, ſpreta Paſiphae, aliam amicam ſequutus, ad ſtabulum ſuum perducatur, quum ille e Gnoſſicis armentis eſſet. Vix tamen fert poetica ratio *Gortynia* tam anguſte accipere; eſt enim omnino ornatus cauſſa appoſitum, quia res in Creta agitur, et intelligenda ſtabula eius nota ac conſueta.

61. Atalantam canit.

62. *muſco c.* h. quemadmodum Phaethontis ſorores muſcoſo cortice circumdatae et in alnos, ſiue in *larices*, vt communis fabula fert, mutatae fuerint.

64. *Permeſſus* fl. Boeotiae ex Helicone monte deſcendens. Eſt hic mons intell. per *Aonas montes*, *ab Aonibus*, primis Boeotiae incolis. v. Strabo IX. p. 615.

67. *Vt Linus.* Iungendum: vt dixerit haec diuino carmine. De Lino v. Ecl. IV, 56. et Fabric. Bibl. Gr. I. p. 97. Neceſſe autem, Lini aliqua carmina olim celebrata fuiſſe, quae cum Heſiodeis aliqua ratione comparari poſſent. *Aſcraeus ſenex* Heſiodus a vico Boeotiae Aſcra.

Cantando rigidas deducere montibus ornos.
His tibi Grynei nemoris dicatur origo:

72. *Grinei. Grynaei* al. Sed eſt Γρύνειον.

72. *Grynium* ſeu *Grynia* oppidum Aeolidis in Aſia minore, fano et oraculo Apollinis nobile. In magnas difficultates impegit interpretes, quamquam ipſi ſatis ſenſiſſe non videntur, Seruiana aliqua lacinia ad h. v.. *Hoc autem* (quod de Gryneo nemore narratum fuerat) *Euphorionis continent carmina, quae Gallus tranſtulit in ſermonem latinum, vnde eſt illud in fine Ecl. X,* 50. *Ibo, et Chalcidico quae ſunt mihi condita verſu Carmina.* Iam Euphorion, Chalcide Euboeae oriundus, Antiochi M., regis Syriae, bibliothecae praefectus, inter alia carmine heroico *Heſiodum* et *Mopſopiam* ſ. *de rebus Atticis* ſcripſerat, v. Meurſ. ad Hellad. T. VI. Opp. p. 311. C. Cornelium autem Gallum, quamquam idem elegiis erat celeberrimus, Euphorionis tamen carmina latinis verſibus ſiue reddidiſſe, ſiue imitatum eſſe, hoc Seruii loco et Ecl. X, 50. docetur. Secundum haec itaque v. 69. 70. ad opus aliquod Euphorionis, Heſiodeo carminis genere expreſſum, reſpici. Cum autem Euphorion Varroni et Columellae inter ſcriptores rei ruſticae memoretur, carmen illud, *Heſiodus* inſcriptum, Georgica exhibuiſſe probabile fieret; in quam ſententiam viros doctos iam deſcendiſſe video. Verum ſic ſequentia parum conſentanea. Namque verſus 72. 73. ad *Chiliadem*, aliud Euphorionis opus, vt id a Gallo latine expreſſum fuerit, referendi eſſe videntur, quo ille oracula annorum mille euentu comprobata congeſſerat; inter quae haud dubie multa Apollinis Grynei fuerunt. Vt itaque haec omnia inter ſe ad vnam ſententiam componi poſſint, neque Heſiodi opus de agricultura, neque Euphorionis Heſiodum in ſuperioribus v. 70. ſqq. reſpici, ſed Euphorionem in eadem ſeu Mopſopia ſeu Chiliade argumentum eiusmodi attigiſſe, putare poſſis, quale Heſiodus in Ἔπεσι μαντικοῖς et Θείοις λόγοις, item in Μελαμποδίᾳ tractaverat. Namque his nominibus olim et argumentis opera Heſiodea extitere. v. Fabric. B. Gr. T. I. p. 389 ſq. Haec, inprimis ſi ad vulgarium interpretum rationes ſpectes, non indocte diſputata videri poſſint. Si tamen, interpretum nulla ratione habita, verba ipſa ſequi in animum induxeris, nihil aliud dici videas,

Ne quis ſit lucus, quo ſe plus iactet Apollo.
Quid loquar aut Scyllam Niſi, quam fama ſecuta eſt,

E 3 Candida

73. *nec* Goth. vterque. *nec qui ſit lucus* Rottend. et Mentel. alter a m. pr. *quo plus ſe* Ven. et Zulich. cum Goth. pr.

74. *Quid loquar aut S. N. quam f.* Sic Medic cum aliis vet. vt et Goth. In ceteris ſcriptis et editis magna lectionis varietas in h. l. inde, vt mihi videtur, orta, quod duas Scyllas, alteram Niſi, Phorci alteram, confundi hic nolebant Grammatici; quod tamen facere amant poetae. v. Heinſ. h. l. et ad Ouid. Epiſt. Sabini I, 33. et paſſim alii. Itaque repetitum fere erat in edd. *τὸ aut*, poſt *Scyllam Niſi*, quod Heinſius librorum auctoritate ſuſtulit. *Quid loquar, vt Scyllam Niſi* Pierius e vet. Rom. memorat, vt tamen ipſe non ſatis probet; probarunt tamen alii viri docti. Gronou. Obſ. I, 22. legit: *Quid loquar, vt Scyllam Niſi, vt quam.* Suppleri tamen illud *vt* ex v. 78. poterat. *Quid loquar? an Scyllam Niſi, aut q.* ex alio vetuſto Cod laudat Pierius, ſed id non dubito interpolatoris eſſe. Eo alludit Francianus: *in Scylla N.* Et hinc forte ſumſere, qui *an Scyllam Niſi an quam* emendarunt apud Taubmannum. *Fama loquuta eſt* tres ap. Burm. ſed male poſt *quid loquar.* A Med. abeſt *eſt:* Rom. Cod. Pier. *narrauerat.* Caeterum in Voſſ. et Reg. ante v. 74. erat vacuum ſpatium, quo apponi ſcilicet alio pigmento fabulae argumentum poſſet.

quam Linum fiſtulam Heſiodi Gallo dediſſe, quo Gryneum nemus cantaret. Quo nihil aliud ſignificatur, quam Gallum tale opus aut ſcripſiſſe, aut molitum eſſe ſtilo Heſiodeo, aut ad imitationem Heſiodi. Ita nihil difficultatis relinqui videas. Sed quum Grammatici more ſuo ex altero loco Ecl. X, 50. quae huc non pertinebant, de Euphorione adtexuiſſent, huius aliquod translatum a Gallo opus intelligendum eſſe hoc verſu omnes interpretes, vt crederent, inducti ſunt. De Gallo doctiſſimi ſunt Italorum libri, dum de eius patria certant: Fontanini diſputatio in *Hiſt. litter. Aquilei. I. c.* 1. quem transſcripſit *Io. Ioſ. Liruti* in *Notizie delle Vite ed opere ſcritte da' Letterati del Friuli Ven.* 1760. 4. *T. I. pr.* Atque hi quidem Foroiulienſem faciunt. Foroliuienſibus tamen vindicat denuo Morgagnus, eruditiſſimus medicus, in *Opuſc. Miſcell. P. III. Ep.* 1. et 10. in quibus culpa quidem corruptelae Hieronymianae lectionis a Blondo amouetur, ipſa tamen, quam vult, lectio non adſtruitur. Fontaninus l. l. p. 30 ſq. male v. 74-81. ad Gallum refert, quaſi eius carminum argumenta eſſent,

Candida ſuccinctam latrantibus inguina monſtris
Dulichias vexaſſe rates, et gurgite in alto
(Ah!) timidos nautas canibus laceraſſe marinis?
Aut vt mutatos Terei narrauerit artus:
Quas illi Philomela dapes, quae dona pararit?
Quo curſu deſerta petiuerit, et quibus ante

Infelix

75 - 77. iidem verſus in Ciri. 76. *Dulichias.* variantes in hoc vocabulo vide ap. Burm. *gurgite vaſto* Goth. ſec. a manu ſec. 77. *At* Menag. *canibus nautas* vnus Moreti et Leid. *vexaſſe* Rottend. alter pro *laceraſſe*. 78. *Teri* Voſſ. prior. Seru. 79. *pararet* Mentel pr. *pararat* Rottend. ſec. 80. *Quae curſu deſerta* Ven. et Parrh. non male, ſed *quo curſu* melius reſpondet *quibus alis.* Burm. *petierit* Parrh. et Reg. *ſupra volitauerit ales* Rom. Pierii. *ales* etiam Medic. a m. ſec.

ſent, vt etiam ex v. 74. *Cirim* Gallo vindicandam eſſe contendat. Alios de Gallo ſcriptores laudat Burmannus, V. Cl. ad Anthol. I. p. 353.

74. *Quid loquar.* Pergit commemorare Silenii carminis argumentum, non Galli verſuum. Aſſumendum autem ex v. 78. *vt*: Quid loquar, aut vt Scyllam, aut vt Tereum narrauerit h. fabulas de Scylla et Tereo. De Vlyſſis, dum praeterueherentur, ſociis a Scylla deuoratis nota fabula. Verſum 75. et formam monſtroſam Scyllae illuſtrat numiſma Sexti Pompeii apud Oiſelium tab. 28. vnde expreſſum in edit. Lond. tab. VII. et gemmae in Dactylioth. Lippert. Mill. I, 1, 127. 128. it. Marmor Oxon. P. I. num. CXXXII. Varias Scyllae imagines v. in Pancrazi *Antichità Siciliane.* T. I. p. 4. Exhibet vnam e numo Spencius Polymet. pl. XXXV, f. 3. quam ille vnicam inueniri putabat. In verbis praeiuit Lucret. V, 890.

76. *vexaſſe*, habuiſſe hoc vocabulum paullo maioris atrocitatis ſignificatum apud veteres contendunt, et defendunt Virgilium Gellius N. A. II, 6. Macrob. VI, 7. Seru. ex Probo h. l.

80. Nota vel ex Ouid. Met. VI. extr. fabula. *Quo curſu d. petiuerit*, et ad Philomelam in luſciniam, et ad Tereum in vpupam mutatum, referri poteſt; ad eundem itaque et reliqua: *et quibus ante* etc. referri neceſſe eſt. Enimuero, quod interpretum nullus obſeruat, ſic idem deſerta petit et ſuis tectis

Infelix ſua tecta ſuperuolitauerit alis?
Omnia quae, Phoebo quondam meditante, beatus
Audiit Eurotas, iuſſitque ediſcere lauros,
Ille canit. pulſae referunt ad ſidera valles.
Cogere donec oues ſtabulis, numerumque referre
Iuſſit, et inuito proceſſit veſper Olympo.

 MELIBOEVS.

82. *quodam* Medic. *quae quondam Phoebo m.* Goth. ſec.
83. *ediſſere* Parrh. *edicere* Pierius exhibet et laudat ex vet. *ramos. laurus* Medic. et Ven. Heinſii.
85. *numerumque referre.* optimus quiſque cum Medic. a m. ſec. vt videbatur, *referri*, qua exquiſitiore ratione vſus interdum Virg. v. Heinſ. Sed et vett. Grammatici laudant *referre.* Regius etiam: *numeroque referri.*

tectis ſuperuolat. Porro poſterius hoc magis conueniret in Procnen, in hirundinem mutatam; quod Cerda vidit, et quod etiam in hac fabula ſollemne; v. c. Ouid. l. l. v. 667. *Pendebant pennis; quarum petit altera ſiluas, Altera tecta ſubit.* Nihil tamen e libris ſcriptis notatum; quamquam in voce *ante* vitium latere videri poteſt. Dicamus itaque potius, poetam in his noluiſſe ſubtilitate vti. Namque etiamſi eum eos ſequutum eſſe dicas, qui Philomelam in hirundinem mutatam fuiſſe memorant, vt multi fecere, vel ſic tamen non expedires te, nam tum et alterum hirundini parum conſentaneum eſſet, eam deſerta petiiſſe; et maneret illa difficultas, qua eidem tam diuerſae res tribuuntur, vt et deſertum petiiſſe et ante domum ſuam volitaſſe memoretur. Non minus autem frigeret, ſi *ante* exponas, antequam ſcilicet deſerta petiuerit.

83. Amauit Hyacinthum, Oebali filium, Spartanum, Phoebus. vid. Ouid. Met. X, 162. ſeqq. ad Eurotae itaque, qui Laconicae fl. eſt, ripas ſaepe lyra cecinit. *meditante* v. ad Ecl. I, 1. *pulſae* ſc. vocibus, ſonis, vt reſonarent.

85. Silenus vſque ad noctem canit. Sed quam poetice hoc expreſſum! *numerum referre.* cf. Ecl. III, 34. *Veſper* eſt Heſperus, Veneris ſtella. *inuito Olympo*, quod caelum aegre ferebat, nocte ingruente carmen finiri. Contendi poſſunt Popiana Paſtor. III, 97.

1. arguta

MELIBOEVS. ECLOGA VII.

ARGVMENTVM.

Et hoc carmen e genere dramatico, amoebaeo dicto, eſt. Corydon et Thyrſis cantu certant, adſidente Daphnide, et arceſſito ad arbitrium ferendum Meliboeo. Locus, in quo conſederant, eſt amoeniſſimus: ſub vmbroſa quercu a fauonio leuiter agitata, inter apum ſuſurrus, in vicinia Mincii, fluuii, v. ad Ecl. I, 47. 52. et quidem ea parte, qua armenta potum ducebantur. Etiam in hoc carmine putidum eſt referre, quas allegorias commenti ſint interpretes, cum haud dubie nihil aliud ſpectarit poeta, quam vt ad Theocritei Idyllii VI. imitationem illud carminis amoebaei genus exprimeret, quod narratione alicuius paſtoris, qui interfuerat certamini, continetur. Hanc noſtri poetae eclogam noua arte ac varietate expreſſit Geſnerus V. Cl. in Lyca et Milone.

MELIBOEVS. CORYDON. THYRSIS.

M. Forte ſub arguta conſederat ilice Daphnis,
Compulerantque greges Corydon et Thyrſis in (vnum;
Thyrſis oues, Corydon diſtentas lacte capellas,
Ambo florentes aetatibus, Arcades ambo,
Et cantare pares, et reſpondere parati.

Huc

1. *ſub antiqua* Schol. Horat. Epod. 2. *conſiderat* Mentel. a m. pr. et Regius, exquiſitiore forma. ſed tuentur h. l. Grammatici antiqui vulgatam. 2. *conpulerat* Rott. *gregem* alter Rott, vt Pier. ex ant. Cod. 5. *certare pares* Leid.

1. *arguta — ilice*, leui cum ſuſurro ac murmure, ſeu ſibilo venti, agitata. Sic Graecis arbor ᾄδει, συρίσδεται, μελίσδεται, ψιθυρίζει. Expreſſum vero hoc initium carminis ex Theocr. Idyll. VI, 1. ſq. et VIII, 1. ſqq. Ipſa vero Meliboei narratio habet ſummam et ἀφέλειαν et ſuauitatem. *Ilicem* in agro Mantuano non naſci, vt nec pinum, nec iuniperum v. 24. notat Caſteluetrius. Sed Rayi et Matthioli auctoritate eum refellit Martinus.

5. *Et cantare pares*, h. pares cantando, et vterque amoebaeo carmine praeſtans; hoc expreſſit *paratus* ad *reſpondendum*, quod in eo genere difficillimum eſt. Forte et *cantare* ad eum referatur, qui prior canit. Sed priorem rationem expreſſiſſe videtur Nemeſ. Ecl. II, 16. *ambo aeuo cantuque pares*. Neque vero illud otioſum, *Arcades* ambo, cum is populus muſica maxime delectaretur; ipſa enim legum diſciplina, ad molliendos hominum

Huc mihi, dum teneras defendo a frigore myrtos,
Vir gregis ipſe caper deerrauerat. atque ego Daphnin
Adſpicio: ille vbi me contra videt: Ocius, inquit,
Huc ades; o Meliboee: caper tibi ſaluus, et haedi.
Et, ſi quid ceſſare potes, requieſce ſub vmbra.
Huc ipſi potum venient per prata iuuenci:

E 5 Hîc

6. *Huc mihi* reuocauit Burm. vt in Medic. et aliis antiquis libris, it. Goth. ſec. a m. pr. et in edd. nonnullis. *hic* alii. cf. Martin. *teneros* Voſſ. *myrtus* Gud. cf. not. 7. *at ego* Leid. *atque Daphnin* alter. 8. *ipſe* Zulich. *vbi contra* ſine *me*. Leid. 10. *velis* Leid. *poteſt* fragm. Moreti. 11. *veniunt* Leid. quod placet.

num nullis vrbibus habitantium mores, ea arte erudiebantur pueri. Erant itaque inter eos plures, qui in ea excellerent.

6. *defendo a frigore*, tegendo eas ſtramine, ſarmentis etc. ne frigore vrantur. Sed hic ea difficultas iam antiquis (v. *Seru.*) animaduerſa oritur, quod aeſtiuo tempore tota huius eclogaê rês agi videatur, in quo, inprimis clementi Italiae caelo, a frigore nullus metus eſſe poteſt. Voſſius deleto *a* explicabat, *defendo myrtos frigore*, h. e. vmbra, ne aeſtu exurantur. Burmannus coniiciebat: *Hic ego dum teneros defendo a frigore foetus*, vt haedos intelligat, quos in aprico loco poſuerit. Enimuero agi hic de verno tempore, vt ſupponamus, et *vmbra quercus* et *arundinis tenerae* mentio, et *apum ſuſurrus* permittit, *depulſi* vero a lacte *agni* et *diſtentae lacte capellae* etiam iubent; exitu enim auctumnali oues in Italia parere notum eſt. Adderem verſus 46. 47. ſed vid. ad 53. Ineunte autem vere non raro vri arbores nocturno frigore videmus, et *myrtos* frigoris impatientes eſſe docet Martinus; et regio iſta vltra Padum frigidior. cf. Seru. ad v. 47.

7. *Vir gregis ipſe caper*. habet a Theocrit. VIII, 49. *ipſe caper* deerrauerat, adeoque et haedi totusque grex. hinc verſu 9. *caper tibi ſaluus et haedi*. Animaduerterat eos et in tutum locum compulerat Daphnis v. 9. Sic Burmanni ſuſpicio euaneſcit, ne *vt haedi* legendum ſit. Sed idem Meliboeus armenta paſcebat; quibus adiunctum capellarum et ouium gregem habebat. cf. v. 11. et 15.

12. Min-

Hîc viridis tenera praetexit arundine ripas
Mincius, eque ſacra reſonant examina quercu.
Quid facerem? neque ego Alcippen, nec Phyllida, habebam,
Depulſos a lacte domi quae clauderet agnos:
Et certamen erat, Corydon cum Thyrſide, magnum.
Poſthabui tamen illorum mea ſeria ludo.
Alternis igitur contendere verſibus ambo
Coepere: alternos Muſae meminiſſe volebant.
Hos Corydon, illos referebat in ordine Thyrſis.
C. Nymphae, noſter amor, Libethrides, aut mihi carmen,
Quale meo Codro, concedite; proxima Phoebi
Verſibus ille facit: aut, ſi non poſſumus omnes,

Hîc

12. *pertexit* Voſſ. prior. *protexit* Zulich. et Leid. ſec. *virides etiam protexit* Franc. 13. *atque* ſec. Moreti et Zulich. *hic que* quart. Moreti. Pierius memorat a viris nonnullis doctis recitari: *eque caua.* 14. *neque Ph.* fragm. Moreti. 15. *quae clauderet baedos* Medic. Sic conueniret cum v. 7. et 9. ſed in marg. *agnos*. *paſceret agnos* fragm. Moreti. 19. *alternos M. m. volebam* Medic. cum Menag. et pro var. lect. in Moret. vti Seru. alios legere ait, vt ſit ſenſus: *Optabam, o Muſae, meminiſſe alternos h. omnia, quae dixerunt, tenere*; *nam* et in fine dicturus eſt: *Haec memini.* 20. *Haec Corydon* Franc. 22. *concedunt* Menag. *proxima Phoebo* alter Rottend. et Leid. male.

12. Mincius enim non longe a Mantua lacum efficit et paluſtres ripas habet. cf. Ge. III, 13-15. *ſacra quercus* cf Ge. II, 16. imago rei petita ex Theocrit. I, 106. 107. cf. Ecl. I, 54 ſqq.

15. *Depulſos a lacte agnos* h. a matribus v. Ecl. I, 22. III, 82. atque adeo infirmos et curae diligentioris egentes.

19. *alternos Muſae meminiſſe volebant.* Si haec vera lectio eſt, in hunc modum exponenda forte ſit: Muſae. *quae amant alterna*, Ecl. III, 59. hanc legem carminis dicebant, vt alternos verſus meminiſſent, ſeu recitarent; h. e. vt verſibus alternis canerent.

21. *Libethrus* fons eſt cum antro in Helicone. v. Strabo. IX. p. 629. A τὸ τῶν Λειβηθρίδων νυμφῶν ἄντρον. cf. Martin. Cerda.

22. *Codrus* nomen paſtoris, aeque ac Tityrus etc.

23. *aut ſi non p. o.* verſus facere proximos (ita exp. τὸ

proxima

Hic arguta ſacra pendebit fiſtula pinu.
T. Paſtores, edera creſcentem ornate poetam,
Arcades, inuidia rumpantur vt ilia Codro:
Aut, ſi vltra placitum laudarit, baccare frontem
Cingite, ne vati noceat mala lingua futuro.
C. Saetoſi caput hoc apri, tibi Delia, paruus
Et ramoſa Mycon viuacis cornua cerui.
Si proprium hoc fuerit, leui de marmore tota

Puniceo

24. *His a.* Ven. *pendebat* Voſſ. *quercu* Zulich. a m. pr. pro *pinu*. *pino* Gud. pro diu. lect. vt Ecl. VIII, 22. 25. *naſcentem* Medic. a m. pr. cum nonnullis aliis ex interpretatione. 26. *Codri* Moret. ſec. et Gud. a m. ſec. 27. *placidum* Longob. Pier. et Goth. pr. 28. *ne puero noceant mala ſigna* Gloſſator Barthii Adu. 37, 5. *futuro* in Voſſ. altero ab eadem manu ſuperſcriptum *ſuſurro*. 29. *ſactoſa* ſcripturam Burm. e libris emendauit. *ſetoſi* vulgo. 30. *Myco* alter Menag. *paruos* (a m. pr.) *Et raros Amycon* Medic. 31. *leni* duo, vt ſolent. *ſuras ſtabis euincta* Goth. pr.

proxima, neutrum abſolute poſitum) eius verſibus; pro, ſi eum aequare carmine non licet, *proximus* h. l. dignitate et praeſtantia. cf. ad Tibull. III, 5, 3. *ſacra* v. ad v. 13. Ouid. Met. X, 103. 4.

25. *creſcentem poetam*. De ſe loqui Thyrſin puta. Obtrectat ſcilicet laudibus Codri.

27. *vltra placitum*, plus quam ipſi placet, h. videtur, laudamur ab eo, qui nos immodice et praeter veritatem laudat. De *baccare* v. ad Ecl. IV, 19. Eſt autem faſcini genus notum, vt immodica laude efferantur ea, quibus quis inuideat. v. Cerda et alii.

30. Mirantur, quod de alieno paſtore agat Corydon. Sed fert carminis amoebaei ratio, vt etiam aliorum facta ac dicta exponantur. cf Ecl. III, 90. 91. 96-99. Supplendum vero, Mycon tibi dicat, quod, te propitia, feliciter venatus fuerit. *ſi proprium hoc fuerit*, ſi tam felici venatu perpetuo vti contigerit etc. cf. Seru. Cerda et Burm. Alii apud Seruium *proprium hoc* ad gregem, quem paſcebat (ita reſponderet v. 36.) alii ad id, quod v. 21. ſq. petierat, vt carmen ſibi, quale Codro, contingeret, referunt. Alterutrum ex his tenendum, ita quidem, vt, quod nemo monuiſſe videtur, comparationem inſtituere dicatur Corydon. Mycon tibi haec capita cerui

et

Puniceo ſtabis ſuras euincta cothurno.
T. Sinum lactis, et haec te liba, Priape, quot annis
Exſpectare ſat eſt: cuſtos es pauperis horti.
Nunc te marmoreum pro tempore fecimus: at tu,
Si foetura gregem ſuppleuerit, aureus eſto.
C. Nerine Galatea, thymo mihi dulcior Hyblae,
Candidior cycnis, edera formoſior alba:
Quum primum paſti repetent praeſepia tauri,
Si qua tui Corydonis habet te cura, venito.

T. Immo

33. *haec tibi liba* multi ap. Heinſ. et Burm. cum Goth. pr. quod magis vulgare eſſet, puto. 35. *et tu* Rott. *ac tu* Metrag. 36. *greges* Goth. ſec. 37. *Nunc Galathea thimo - -, mihi* Parrh. aperta aberratione. 38. *cigno* alter Rottend. 39. *repetunt* multi ap. Heinſ. *praeſagia* fragm. Moreti vitioſe. 40. *tibi* Ven.

et apri dicauit, o Diana; at ego ſtatuam marmoream, quod maius eſt, tibi ponam, ſi proprius ac perpetuus grex hic fuerit. Quamquam vel ſic impedita huius verſus manet ratio. De *protomis* ferarum Dianae conſecratis et ex arbore ſuſpenſis nota res, et notus locus Spanhemii ad Callimach. in Dian. cf. Aen. IX, 407. 408.

32. Antiquiſſimo more in ſtatuis etiam marmoreis veſtitus coloribus pingi ſolitus; ita h. l. pedum indumentum. *Cothurno*, quod calceamentum venatorium eſt, Diana fere conſpicua v. c. Dactylioth. Lippert. Cent. I. P. I, 68.

34. Idem color in Tib. I, 1, 19. ſq. Sat eſt tibi haec a me quotannis offerri.

35. *pro tempore*, vt tempus et res ferebat, ἐκ τῶν παρόντων, ἐνόντων, ὑπαρχόντων.

36. h. ſi bona ouium foetura fuerit.

37. *Nerine Galatea*. Nerei et Doridis filia fuit, Nympha illa marina a Polyphemo adamata, quam tamen hic Corydon tamquam ſuam amicam, vt ad ſe veniat, appellat. Scilicet poeta tantum in hoc elaborauit, vt Theocriteum carmen exprimeret Idyll. XI, 19. ſq. vti etiam fecit Ecl. IX, 39. ſq. Sic ſup. v. 26. *Arcades* paſtor memorat, qui inter Mantuanos viuebat. Quamquam hoc ipſo minor carminis ſuauitas eſſe debet, quod in vera vita iſtae fabulae minus iucundae ſunt. De *Hybla* cf. Ecl. I, 55. *edera alba* v. ad Ecl. III, 39.

41. Per

T. Immo ego Sardois videar tibi amarior herbis,
Horridior ruſco, proiecta vilior alga;
Si mihi non haec lux toto iam longior anno eſt.
Ite domum paſti, ſi quis pudor, ite iuuenci.
C. Muſcoſi fontes, et ſomno mollior herba,
Et quae vos rara viridis tegit arbutus vmbra,
Solſtitium

41. *Sardois* ex gr. Σαρδῷος v. Intt. ad Sammonic. de Medic. p. 431. Sed Medic. cum Goth. ſec. *Sardoniis*, vt et ipſi Gr. Σαρδόνιος. Σαρδόνιον κατὰ κῦμα Theocrit. XVI, 86. *Sardiniis* Pierii duo. v. Heinſ. *videor* alter Menag. et ed. P. Dan. *videat* fragm. Moreti. *tibi vitherior* Menag. a m. pr. aberratione calami ex ſeq. *herbis*. 42. *ruſto* Giph. ind. Lucret. ex MSS. vt Ge. II, 413. *viſco* Parrh. 43. *totoque* Voſſ. *eſt* deeſt Parrh. *anno ſt* Medic. a m. pr. 45. *mollior alba* Parrh. forte pro *alga*, quod repetitum ex v. 42. Burm. 46. *Et quae nos rura* fragm. Moret. *Et quae rara tegit viridis vos* Goth. ſec.

41. Per *Sardoas herbas*, batrachii, ſ. ranunculi, *Hahnenfuß*, genus intellige, cuius magnus in Sardinia erat proventus; vis eius cauſtica, vt ſi cruda folia cuti imponantur, puſtulas, vt ignis, faciat, Plin. XXV, 13. ſuccus autem potus inſanire facit, et inter alias membrorum contractiones eos, oris ſpaſmos efficit, vt ridere videantur. v. Martin. h. l. hinc de riſu Sardonio res notiſſima. cf. Tzetz. ad Heſiod p. 26. ed. Heinſ. *amarior*, nam δριμύτατον appellat Dioſcorides; et hinc amaror *mellis Sardoi*.

42. *Ruſcus* virgultum breve, acutis foliis et pungentibus. *Seru*. Martinus Britannorum *Butchers-broom and Kneeholly* eſſe ait h. l. et Ge. II, 413. noſtris *bruſc*, *Mauſdorn*. *alga* herba marina vario genere, quae tempeſtate in littus proiici ſolet. v. ibid. cf. Cerda.

43. Quanta venuſtas in illo Theocr. XII, 2. οἱ δὲ ποθεῦντες ἐν ἤματι γηράσκουσι.

44. *ſi quis pudor*, increpat boues, quaſi dicat, pudeat vos paſtos tam tarde domum procedere, et me ab amicae amplexu diſtinere.

45. *ſomno mollior herba*, ex Theocr. expreſſum Idyll. V, 50. XV, 125. ὕπνω μαλακώτερα. *mollis ſomnus* ſollemni epith. Ge. II, 470. non minus ac *mollis herba*; hinc comparatio ducta. Ceterum v. 45 - 60. cum Theocrito certauit Idyll. VIII, 33. ſqq.

46. *arbutus*, v. ad Ecl. III, 82. *rara*

Solſtitium pecori defendite. iam venit aeſtas
Torrida: iam laeto turgent in palmite gemmae.
T. Hîc focus, et taedae pingues, hîc plurimus ignis
Semper, et adſidua poſtes fuligine nigri.
Hîc tantum Boreae curamus frigora, quantum
Aut numerum lupus, aut torrentia flumina ripas.
C. Stant et iuniperi, et caſtaneae hirſutae:

Strata

48. *lento* Medic. a m. ſec. 49. *et plurimus* Menag. pr. 51. *Hinc tantum* Seruii tempore nonnullos legiſſe colligas e ſcholio ad v. 49. 53. Hunc verſum ſequenti ſubiicit Moreti quart.

82. *rara* vero *vmbra*, aut vt ad naturam arboris humilis nec admodum patentis reſpiciatur, aut vt *rara* non vrgendum ſit vt Ecl. V, 7. Dictum vero pro: *et o arbute, quae tegis eos* etc.

47. *Solſtitium pecori defendite*, h. calorem ac vim ſolis in ſolſtitio conſtituti, ſ. ſimpliciter, aeſtiui, a pecore prohibete. cf. Horat. Od. I, 17, 3. Cic. Cat. mai. 53. *vua veſtita pampinis nec modico tepore caret, et nimios ſolis defendit ardores.* v. 48. *turgere* ὀργᾷν.

49. *taedae*, ligna, e picea, ſeu pinu. Verſus ex Theocr. XI, 51.

50. *adſidua p.* vtpote in paupere tugurio ſine καπνοδόκῃ.

51. Ex Theocr. IX, 12. 13. et 19. 20.

52. *numerum lupus*, vt numeratae pecori parcat.

53. Iam ſupra monitum, in his carminibus, quae per alterna edi ſolent varia a variis rebus et locis petita, ſingulis tetraſtichis ſingulas ſententias memorari, vti h. l. ſententiam prodit Corydon, cui nihil cum ſuperioribus commune ſit; tantum paſtoritia imagine petita ex Theocr. VIII, 41-49. hoc eloqui vult: (cf. Ecl. V, 32. ſqq.) eſſe quidem eius loci ac montis iucundiſſimam naturam, cum ſit arboribus conſitus iisque frugum plenis; at Alexidis abſentia omnem iſtam rerum ſuauitatem obſcurari: alioqui non poſſet de auctumnali tempore loqui v. 53. 54. Sed nec illa paſtoris inconſtantia ſatis placet. Corydon v. 37. Galateam, v. 55. Alexin, v. 63. Phyllidem amicas laudat; id quod parum ad delectationem legentis valere poteſt. Maiore cum arte et ſuavitate Popius Paſtoral. I, 68. ſqq. *ca-*

Strata iacent paſſim ſua quaeque ſub arbore poma.
Omnia nunc rident. at ſi formoſus Alexis
Montibus his abeat, videas et flumina ſicca.
T. Aret ager: vitio moriens ſitit aeris herba:
Liber pampineas inuidit collibus vmbras.
Phyllidis aduentu noſtrae nemus omne virebit:
Iuppiter et laeto deſcendet plurimus imbri.
C. Populus Alcidae gratiſſima, vitis Iaccho,
Formoſae myrtus Veneri, ſua laurea Phoebo.
Phyllis amat corulos: illas dum Phyllis amabit,
Nec myrtus vincet corulos, nec laurea Phoebi.
T. Fraxinus in ſiluis pulcherrima, pinus in hortis,
Populus in fluuiis, abies in montibus altis:
Saepius at ſi me, Lycida formoſe, reuiſas,
Fraxinus in ſiluis cedat tibi, pinus in hortis.

M. Haec

54. Videtur, quae iam Heinſii et Gronouii ad Liu. III, 22. aliorumque emendatio fuit, reponendum: *ſua quaque ſub a.* Ita enim ſermonis ratio poſtulat, vt aut ſit: *iacent poma ſub ſua quaeque arbore*, aut: ſub *quaque arbore poma ſua* h. natiua eius arboris, vt Ge. II, 82. 56. *flumina ſicca* Ven. Heinſii *caeca*, cuius illud interpretamentum videri poteſt, et quod Heinſ. eleganter illuſtrat. *ſiccas* Gud. 58. *vuas* Voſſ alter a m. ſec. 59. *aduentum* Ven. *noſtrum nemus* Leid C. 60. *deſcendit* quinque Burm. *imbre* aliquot. 63. *Nec myrtus vincet Veneris.* Sic praefixum verbis Seruii ad h. v. 67. *ac* Medic. a pr. m. 68. *cedat* e Medic. et aliis Heinſ. repoſuit. *cedet* al.

ſqq. *caſtaneae birſutae* exteriori cortice, ſeu echino. v. Calpurn. Ecl. II, 83.

54. v. Theocr. VII, 144.

57. *vitio aeris*, int. aeſtum et nimium calorem.

58. *Liber p.* aret vinea; exſiccatae ſunt nimio aeſtu vites et folia amiſerunt. *Seru.*

60. *Iuppiter*, de aere, vt Ge. II, 326. ex veteris philoſophiae inuolucris fabuloſis; quod et ipſum vereor vt paſtoris ingenio accommodatum ſit.

65. *pinus in bortis*, pinus ſatiua, ſeu domeſtica, et hortenſis, Ouidio Art III, 692. *pinus culta*, πίτυς ἥμερος, arbor ſemper virens, et apibus grata, de qua docta ad h. l. diſputatio Heinſii. cf. Cerda ad Ge. IV, 112.

69. Operoſe

M. Haec memini, et victum fruſtra contendere Thyrſin,
Ex illo Corydon, Corydon eſt tempore nobis.

PHARMACEVTRIA. ECLOGA VIII.

ARGVMENTVM.

Duorum paſtorum carmina, alterum ex Theocrit. Idyll. III. alterum ex Idyll. II. expreſſa recitantur. In Damonis carmine grauis dolor et aegritudo alicuius paſtoris, cui Niſa, amata puella, Mopſum riualem praetuliſſet, egregie exponitur; in Alpheſiboei carmine mulier Daphnin, amantem ſuum, a quo ſe deſertam eſſe putat, incantationibus magicis ad ſe reuocat. Deſcriptio loci ac temporis v. 14 ſqq. et in altero carmine v. 64 ſq. eſt iucundiſſima. Dignum tamen eſt, quod cum ea comparetur, Idyllii inter Geſneri, ſuauiſſimi poetae, carmina, Myrtillus *et* Thyrſis *inſcripti, initium. Sed Virgilianum carmen in eo forte parum probandum, quod diuerſis locis haec in vno eodemque carmine aguntur; quodque Alpheſiboeus v. 62. re*ſpondere *dicitur, cum Damon nequaquam animi cauſſa luſiſſet, ſed dolore victus, in ipſo diei ortu ac ſolus querelis de amicae perfidia induſiſſet. Nam ipſa incantationis magicae deſcriptio non abhorrens ab hoc poetices genere argumentum videri debet; recte enim et ex natura noſtra, cum agrorum et ſiluarum ſolitudine mire affici animi noſtri et ad religionem componi ſoleant, paſtoribus procliuius paullo et pronius in ſuperſtitiones et magicas rationes ingenium tribuitur. Inſcripta vero, quod primus Scaliger ad Euſeb. Chron. 2020. docuit, eſt Ecloga Aſinio Pollioni v. 6 - 13. qui tum in Illyricum exercitum ducebat.*

69. *Haec memini: victum et f.* oblongus Pierii.

69. Operoſe docent viri docti per totam eclogam, quantopere in ſingulis verſibus ſuperior Thyrſi ſit Corydon, iis tamen fere argumentis, vt, ſi poeta Thyrſin victorem pronuntiaſſet, iidem huius iudicii cauſſas et probationes ab iisdem locis ducturi fuiſſe videantur. Hoc facile perſpicio, Thyrſin eſſe perpetuum Corydonis obtrectatorem; huius tamen verſus qua tandem in re Thyrſios numeros praeſtent, qui tardus meus ſenſus eſt, equidem non percipio.

70. *Ex illo C.* accipiendum: ex eo tempore animo meo Corydon nobilis ille et praeter omnes excellens cantu paſtor habetur. Dure tamen quin fieri dicam, totumque verſum inertem, a meo ſenſu impetrare non poſſum. Sed forte a Virgilio profectus non eſt. Theocriteum, vnde expreſſum, multo lenius, Idyll. VIII, 92. Κἀκ τούτω Δάφνις παρὰ ποιμέσι πρᾶτος ἔγεντο.

ducebat, et iam ſiue pedeſtri itinere Iſtriam emenſus erat, ſiue maris Illyrici oram legebat, vt ad Parthinos perueniret, qui verſus Macedonicos fines non longe a Dyrrhachio ſedes habuere v. Appian. p. 1115. extr. Dio 41, c. 49. ibique Reimar. V Cl item Pigh. Annal. ad 714. Ad extrema enim huius anni, quo Pollio conſulatum geſſerat, referenda eſſe res videtur; nam ſequenti anno VIII Kal Nov. triumphum de Parthinis habuit. Catroei argutias veteremque opinionem, qua ad Octauianum carmen hoc ſpectare memoratur, operoſe refellit Burm. ad v. 6. cf. Martin. Ceterum comparari velim cum hoc carmine Popii Paſtor. III.

DAMON. ALPHESIBOEVS.

Paſtorum Muſam Damonis et Alpheſiboei,
Inmemor herbarum quos eſt mirata iuuenca
Certantis, quorum ſtupefactae carmine lynces,
Et mutata ſuos requierunt flumina curſus:
Damonis Muſam dicemus et Alpheſiboei.
Tu mihi, ſeu magni ſuperas iam ſaxa Timaui,
Siue oram Illyrici legis aequoris; en erit vmquam
Ille

3. *carmina* tres ap. Burm. vt ſit Graeciſmus. 4. *liquerunt* in nonnullis Pierii et Heinſii cum Goth. ſec. quod merito damnatur. *Et mirata ſuos* ed. Ven. In Medic. prima ſcriptura *ſuo*, ſed additum *s.* 6. *iam magni ſuperas ſeu* Parrh. 7. *regis* quartus Moreti et Leid. *et erit* Medic. ſed ſuperſcr. *n.*

4. *mutata ſuos — curſus.* graece pro mutato ſuo curſu. Quamquam *requieſcere* cum caſu quarto nonnumquam iungi, docent interpretes. Calpurn. Ecl. II, 15. ita expreſſit: *Et tenuere ſuos properantia flumina curſus.* *Lyncas* vero notes in tali carmine dictas, quod ad Siciliam pertinet. Certat cum Virgilio Popius Paſtor. II, 5 ſq.

6. *Tu mihi,* volebat ſubiungere, *ades;* ſed deſiderii aeſtu alio abripitur. In illis *ſeu-ſeu* color ductus ab inuocatione deorum. cf. Theocr. I, 123. 4. *Timauus* in ora Adriae, non longe ab Aquileia fluuius ex lacu nouem fontibus progreſſus, ſeu capitibus, breui curſu, primum per montes ac ſaltus, mox lato altoque flumine in mare exit; hinc *magni ſaxa Timaui.* cf. Aen. I, 244.

7. *en erit vmquam.* cf. ad Ecl. I, 68.

Ille dies, mihi cum liceat tua dicere facta?
En erit, vt liceat totum mihi ferre per orbem
Sola Sophocleo tua carmina digna cothurno?
A te principium: tibi deſinet. accipe iuſſis
Carmina coepta tuis: atque hanc ſine tempora circum
Inter victrices ederam tibi ſerpere lauros.
Frigida vix caelo noctis deceſſerat vmbra;
Cum ros in tenera pecori gratiſſimus herba:
Incumbens tereti Damon ſic coepit oliuae.

D. Naſcere

8. *liceat mihi cum tua* duo Moret. *mihi vt liceat* primus Moreti. *mihi quo l.* Goth. ſec. 9. *liceat mihi totum* alter Rottend. 11. *deſinit* Schol. Horat. Cruqu. ad Epiſt. I, 1, 1. cum Leid. 12. *tempore* alter Rottend. 13. *laurus* Chariſ. lib. 1. ſ. cf. Pierius h. l. 14. *diſceſſerat* Pierii oblong Parrh et Leid. cum Goth. ſec. v. ad Ecl. II, 67. 15 *herba eſt.* ſuſtulit *eſt* Heinſ. auctoritate librorum; et iam Pierius ſuadebat.

10. *Sola Sophocleo* - - tragoedias tuas Sophocle dignas, ſiue Sophocleam grauitatem ac maieſtatem exprimentes. cf. IX, 35. Aſinium Pollionem tragoedias compoſuiſſe, ſupra vidimus Ecl. III, 84 ſq. Horat. Od. II, 1.

11. *tibi deſinet*, carmen, Muſa, in te deſinet; laudes tuae perpetuum meorum carminum argumentum erunt: ita ſimpliciter exponi malim. cf. Theocr. XVII, 1.

13. Permitte, vt inter laudes tuas bellicas etiam hic ex poetico encomio honos tibi accedat, nec muſam meam dedignare. Haec vero quam eleganter expreſſit poeta! Pulcre imitatus Popius Paſtorals II, 9. 10. *Accept, o Garth, the Muſe's early lays, That adds this wreath of ivy to thy bays.*

16.* *Incumbens - oliuae* Wartonus *againſt an olive's trunk reclin'd*; hunc enim moerentis hominis ſtatum eſſe. Recte vero, modo vſus loquendi ferret. Sed nec alterum abſonum; et baculus oleagineus ex more. v. Apollon. Argon. II, 34. et ſic in parte librorum Ouidii Met. II, 680. *Illud erat tempus, quo te paſtoria pellis Texit, onusque fuit dextrae ſilueſtris oliua, Alterius, diſpar ſeptenis fiſtula cannis.* Sed Heinſ. ibi ex aliis libris repoſuit *baculum ſilueſtre ſiniſtrae*, quum vulgo legeretur, *baculus ſilueſtris oliuae.* Innixum pede paſtorem fiſtula nouem

calamorum

D. Naſcere, praeque diem veniens age, Lucifer, almum.
Coniugis indigno Niſae deceptus amore
Dum queror, et diuos (quamquam nil teſtibus illis
Profeci) extrema moriens tamen adloquor hora.
Incipe Maenalios mecum, mea tibia, verſus.
Maenalus argutumque nemus pinosque loquentis
Semper habet; ſemper paſtorum ille audit amores,
Panaque, qui primus calamos non paſſus inertis.
Incipe Maenalios mecum, mea tibia, verſus.
Mopſo Niſa datur. quid non ſperemus amantes?

F 2 Iungentur

17. *poſtque diem* Zulich. *quaeque* Leid. male. 19 *queror ad diuos* Moreti quart. s. placet Burm. ſed ſic copula deſideratur. 20. *extremam* Gud. *adloquar* Leid. pr. Mentel. pr. et Medic. a pr. m. 21. *mea fiſtula* Mentel. pr. 22 *pinusque* tres ap. Heinſ. *lucosque* Zulich. *pinosque ſonantes* Medic. ex Ecl. X, 28 vti Burm videtur. 24. *primum* Medic. v. Ecl. II, 32. *non p. agreſtes* Menag. pr. 26. *ſperamus* Moreti pr. *ſpernemus* Voſſ *quid nos ſperemus amantes?* Burm. coni. Sed v. not.

calamorum canentem vide, ſi tanti res eſt, in lucerna fictili ap. Borionium in Collect. Antiqu. tab. 87.

17. *praeque d.* praeueniens diem age ſ. adduc. Aen. II, 802. *Seru.* Vigilarat vero noctem miſer amator.

18. *Coniugis* ſimpl. amicae cf. infr. 66. Ecl. VI, 52. Aen. IV, 536. *indigno amore*, h. perfido, quo eius fides digna non erat.

19. *teſtibus illis*, ab amica, Niſa, ſaepe amori teſtando aut iureiurando vocatis.

20. *adloquor* incuſandi eos cauſſa.

21. Verſus intercalaris ad imitationem Theocr. I, 64. II, 17 etc. factus *Maenalios* intell. Arcadicos, paſtoritios, quales a paſtoribus cani ſoliti in monte Arcadiae, Maenalo; vnde ſeqq. verſus 22-24. ſubiicit, vt Cerda vidit.

22. *pinosque loquentis*, idem quod *argutae*, vento ſonorae, v. Heinſ. ad h. l. cf. Ecl. VII, 1.

24. *non paſſus inertes* eſſe, v. Ecl. II, 32.

26. *quid non ſperemus amantes* ſc. fieri poſſe? Dicta haec cum indignatione et dolore videri poſſunt, vt illa v. 30. etiam cum ſarcaſmo; ſed ſimplicius expones cum Segraſio in

Iungentur iam gryphes equis: aeuoque ſequenti
Cum canibus timidi venient ad pocula damae.
Mopſe, nouas incide faces: tibi ducitur vxor.
Sparge, marite, nuces: tibi deſerit Heſperus Oetam.
Incipe Maenalios mecum, mea tibia, verſus.
O digno coniuncta viro! dum deſpicis omnis,
Dumque tibi eſt odio mea fiſtula, dumque capellae,
Hirſutumque ſupercilium, promiſſaque barba:

Nec

27. *iunguntur* Moret. pr. *tigres* pro *gryphes* Parrh. *grypes* Medic. γρῦπες. *ſequente* Leid. C. 28. *tumidi* Voſſ. *timidae* Parrh. et Rottend. ſec. Medic. et Ven. ſed iam Chariſius genus in h. l. notauit. *timide* Gorh. ſec. 29. Vir doctus ap. Burm. conieceratː *incende faces*, vti et in Cod. Diuionenſi erat. Sed tuetur vulgarem Burm. 32. *Et digno* Leid. alter. *cum deſpicis* Rottend. alter. 34. *promiſſa* Heinſ. e melioribus, quem v. Vulgo: *prolixa*, in quod mutaſſe iſtud videtur Pierius.

in Ecloga *Timarette: Amans, jamais de rien ne perdés l'eſperance.*

27. *Iungentur* amore. Color ductus ex Theocr. I, 132 ſqq.

28. *ad pocula*, ad potum.

29. *nouas incide faces*, inciſis lignis para taedas. Epitheton *nouas* ornat ſimpliciter.

30. *Sparge*, *m. nuces*, qui antiquus in nuptiis Romanorum mos erat. Solebat autem fieri, nupta iam in domum et thalamum deducta, adeoque nocte iam orta, quae tuam in gratiam ſolito citius oritur, hoc enim eſt: *tibi d. Heſperus Oetam.* Catull. LX, 328. v. Burm. Cerda, al. Eſt autem hoc ab ea ratione ductum, qua Graecus aliquis poeta ex Oetaea plaga oriundus haud dubie primus proprie vſus eſt, ſed a quo in ſollemnem poetarum vſum verſum eſt. Porrigitur illud montium iugum ab oriente verſus occidentem, v. Strab. IX. p. 655. Iis itaque, qui totum illum tractum habitabant, aut, ſole poſt montes ſe ſubducente, heſperi ſtella eodem loco apparere, aut, aliis temporibus, poſt ſolis occaſum ex orientalibus partibus ea ſtella conſpici debuit. Ita et Seruii et Cerdae cum Voſſii ad Catull. p. 150. ſubtilitatibus non indiget res.

32. *O digno c.* cum contemtu irriſio; nam non minus ruſticum et multo ſe deformiorem eſſe eum innuit, cuius tamen illa cauſſa periura fieri ſuſtinuerat; hoc v. 35. a cauſſa exprimit. cf. Theocr. XI, 31.

37. *roſcida*

Nec curare deûm credis mortalia quemquam.
Incipe Maenalios mecum, mea tibia, verſus.
Saepibus in noſtris paruam te roſcida mala
(Dux ego veſter eram) vidi cum matre legentem.
Alter ab vndecimo tum me iam ceperat annus:
Iam fragilis poteram a terra contingere ramos.
Vt vidi, vt perii, vt me malus abſtulit error!
Incipe Maenalios mecum, mea tibia, verſus.
Nunc ſcio, quid ſit Amor: duris in cotibus illum
Aut Tmaros, aut Rhodope, aut extremi Garamantes,

35. *credas* Moret. quart. et interpres Statii ad Theb III, 350. *credes* Goth. ſec. 37. *roſcida mella* Moret. ſec. vt Ecl. IV, 30. (Et placere poſſit propter *ſaepes*, in quibus apes mellificare ſolent. cf. ſupr. I, 54.) ſed recte vulgatam tuetur Heinſ. *Theraſida mala* Ven. quam docto errore! 39. *tum me iam acceperat a.* Sic Medic. cum potioribus. Tuetur tamen Heinſ. *ceperat*; ſcil. vt magis orationi poeticae conſentaneum. *tum iam me ceperat* Pierii obl. 40. *ab terra* Medic. *a* abeſt a Goth. ſec. *coniungere* Langob. more variandi ſolito. 44. *Aut Tmaros.* ita diſerte liber Bembi, Menag. Moret Gud. *Aut Maros* Medic. *Aut Marus* liber Seru. Colot. *Aut Iſmarus* in duobus Seruii ap. F. Vrſin. vulgo *Iſmarus aut Rh.* v. ed. Burm. et Cerda. Theocr. VII, 77. Ge. I, 33. Fuit tamen haec altera lectio perantiqua, cum eam Valerius Probus recitet in Inſtitutt.

37. *roſcida mala*, rore matutino adſperſa, δροσόεντα. *ſaepibus in n.* h. in horto prope ſaepem adumbrata ſuauiſſima haec in toto hoc genere ῥῆσις ex Theocr. XI, 25-29.

39. *Alter ab v.* h. duodecimus. cf. Ecl. V, 49. *me ceperat.* Vti *anni accedere*, *addi*, aut nos *ad annos peruenire*, *annos attingere*, dicimur, ita h. l. *annus capit*, *accipit* eum, qui annum duodecimum ingreditur.

41. *Vt vidi, vt p.* ex Theocr. II, 82. III, 42. cum vidi, tum ſtatim amore exarſi. *error* vero pro inſania, et hinc pro amore. v. Cerda h. l. Heinſ. ad Ouid. Am. X, 9. Met. X, 342.

43. *Nunc ſcio*, ſero ſcil. Ex Theocr. haec Idyll. III, 15. ſq. ſed multo is modeſtius et ex imperiti paſtoris perſona decentius; quamquam ſollertiſſimus Popius Virgilii abſonam rationem ſequi maluit. *cotes* pro cautibus. *Tmaros* Epiri mons, ſub quem Dodona, Strabo VII. p. 505. cf. Geſner. ad Orph.

Nec generis noſtri puerum nec ſanguinis edunt.
Incipe Maenalios mecum, mea tibia, verſus.
Saeuus Amor docuit gnatorum ſanguine matrem
Commaculare manus. crudelis tu quoque, mater;
Crudelis mater magis, an puer inprobus ille?
Inprobus ille puer: crudelis tu quoque, mater.
Incipe Maenalios mecum, mea tibia, verſus.
Nunc et ouis vltro fugiat lupus: aurea durae
Mala ferant quercus: narciſſo floreat alnus:

Pinguia

45. *generis noſtri* Heinſ. e mel. *noſtri generis* al. *puerum aut ſ.* Leid. vterque: alter et *veſtri*. 49. *an pater improbus ille*; *Improbus ille pater*, vt de Iaſone intelligatur, coni. Meurſ. ad Lycophr. Male. v. not. 52. *Nunc ad oues v. fugiat lupus* Zulich. quod arridet Burmanno. *vt oues vltro fugit* Ven. 53. *ferent* Moreti fragm.

Orph. Argon. 264. *Rhodope* Thraciae. *Garamantes*, extremas, vt veteres credebant, Africae ſupra Gaetuliam partes incolens populus, quem a paſtore iactari quis quaeſo ferat? cf. Aen. IV, 365 ſqq.

45. *edunt*, pro ediderunt, genuerunt, vt in proſa oratione dicendum fuiſſet.

47. Haud dubie Medeam ſuos filios ex Iaſone perfido marito mactantem reſpicit; cuius dum immane facinus ad Amorem refert, refugit ſimplicis paſtoris animus horrore ad memoriam tanti ſceleris; itaque ad corrigendum id, quod dixerat, ſubiicit: *crudelis tu quoque mater*. Etſi enim ad vltima mala impellere infelix amor poſſit, at tale tamen ſcelus nemo, niſi ipſe immani ingenio ſit, ſuſcipiat. Quum tamen ſemel contra Amorem cauſſam ſuſcepiſſet, neque omnem propterea ab eo culpam remoueri vellet, in dubitationem incidit, ita tamen, vt tandem culpam vtrique communem eſſe decernat. Vti haec recte, vt feci, defendere me poſſe arbitror, ita vt praeclare dicta extollere nolim. Ineſt enim ieiuni et exilis neſcio quid. *Inprobus* vero nil aliud, quam *crudelis*, *ſaeuus*, Aen. II, 80. X, 727. vnde fere permutatur cum *impius*. cf. Anthol. Lat. I. p. 358.

52-56. ex Theocr. I, 132-136.

54. *myricae*

Pinguia corticibus ſudent electra myricae:
Certent et cycnis vlulae: ſit Tityrus Orpheus:
Orpheus in ſiluis, inter Delphinas Arion.
Incipe Maenalios mecum, mea tibia, verſus.
Omnia vel medium fiant mare: viuite ſiluae.
Praeceps aerii ſpecula de montis in vndas
Deferar. extremum hoc munus morientis habeto.
Deſine, Maenalios iam deſine, tibia, verſus.
Haec Damon: vos, quae reſponderit Alpheſiboeus,
Dicite, Pierides. non omnia poſſumus omnes.

55. *Et certent* Zulich. 56. *Orion* in nonnullis ap. Burm. 57. *fiat* Medic cum Leid. ſec. a m. pr. et Gud. 59. *in altum Deferar* legit Scaliger ad Auſon Cupid. cruc. 24. 61. *Deſine M. mecum mea t. v.* Voſſ. alter a m. pr.

54. *myricae* v. ad Ecl. IV, 2. *aurea mala* v. ad III, 71.

56. *Orpheus in ſ.* h. Tityrus, rudis cantu, nunc inter reliqua, quae contra rerum naturam fient, erit alter Orpheus et Arion. Poetica exornatione adiecit vtrique determinationem ab externa aliqua ratione. cf. Ecl. VII, 68.

58. *medium mare. medium* interdum non ita definite, ſed paullo pinguius dici, dudum docuere viri docti. *viuite*, valete etc. ducta haec ex Theocr. I, 115 - 118.

59. Reſpicit ad ſcopulos Leucatae, promontorii, Sapphus iactu nobiles, v. Scalig. ad Auſon. Cupid. v. 24. ib. Toll. it. ad Strab. p. 694. etc. *Specula* pro cacumine, ex σκοπιά. Expreſſit autem Theocr. Idyll. III, 25.

60. *hoc munus*, int. carmen, quod cecinit. Nam ad ipſam mortem propter *morientis* referri nolim. Reſpexit ad Theocr. III, 27. et XXIII, 20. 21.

63. *non omnia p. o.* Alpheſiboei carmen, tamquam doctius, recitandum ad muſas refert. Cauſſam per prouerbium reddit: ſe ei recitando non aeque ac ſuperiori carmini parem eſſe: *Non omnia poſſumus omnes.* Multo tamen ingenioſior ratio illa Popiana eſt Paſtor. III, 56. *Next Aegon ſung while Windſor groves admir'd, Rehearſe, ye Muſes, what yourſelves inſpir'd.* Eſt autem hoc, quod ſequitur, carmen ex Theocr. Pharmaceutria Idyll. II. adumbratum. Mulier aliqua venefica inducitur amatorem ſuum, alterius puellae amore captum,

A. Effer aquam, et molli cinge haec altaria vitta:
Verbenasque adole pingues et maſcula tura:
Coniugis vt magicis ſanos auertere ſacris
Experiar ſenſus. nihil hîc niſi carmina deſunt.
Ducite ab vrbe domum, mea carmina, ducite Daphnim.
Carmina vel caelo poſſunt deducere Lunam:
Carminibus Circe ſocios mutauit Vlixi:

Frigidus

64. *Et fer aquam* Gud. *affer* Goth. pr. fragm. Moreti et Zulich. quod tamquam ſacrificio accommodatius praefert Burm. Theocr. II, 1. φέρε Θέστυλι, mala ratione ab *aqua calida* petita tuetur *effer* Cerda. 66. *auertere ſenſus Exp. ſacris* Moret. quart. et Parrh. *Coniugis et m.* Moreti primus. 69. *Carmina e caelo* Giphan. ad Lucret. p. 463. e ſcriptis. *et e caelo* ex antiquis aliquot exemplaribus laudat Pierius. *Carmina vel lunam caelo deducere poſſunt* Schol. Stat. Theb. I, 104. 70. *Vlixì* Heinſ. e Medic. et Mentel. quem vide ad h. l. fuit ſcil. ea antiqua Dorum ratio. *Vlixis, Vlixes* in al. *Vlyſſei* vulg. *mutabit* Gud. *Circe* in Medic. ſuperadſcripto *a*, vt ſit *Circa.*

captum, magicis ſacris ad ſe reuocans. Loquitur vero cum Amaryllide ſacrorum horum adminiſtra.

64. *molli*, quia lanea. Theocr. Idyll. II, 2.

65. *Verbena* modo de omni herba e ſacro loco petita, modo de genere aliquo dici videtur; vt ex Plinio, Seruio aliisque docent viri docti ad h. l. et paſſim. *Maſculum tus* vocabant veteres optimum ac praeſtantiſſimum; idem *ſtagonias* appellatum, in guttae ſpeciem rotundum; vt ex Dioſcoride ac Plin. XII, 14. docent interpretes. v. Cerda.

66. *ſanos auertere - ſenſus.* Seru. a ſanitate mutare, pervertere; quamquam et animum Daphnidis ab ea, quam amabat, puella auertere et auocare videri poſſit. Theocrit. l. l. v. 3. Ὡς τὸν ἐμοὶ βαρὺν εὖντα φίλον καταθύσομαι ἄνδρα. *ſani* vero, quia ad inſaniam et amorem vertebat. *Coniux* ſimpl. amator, vt ſup. 18. et ſic Gr. ἀνὴρ, vt Theocr. *carmen* de magica formula.

69. De his teratologiis magicarum artium ad omnes tantum non poetas plurima, vt ſolent fere in his munifici eſſe, loca collegere interpretes; v. ad Horat. Epod. V. et XVII. Lucan. VI, 420. etc. Tibull. I, 2, 32. et h. l. Cerda aliique; itaque hic pauciſſimis defungi licebit.

71. can-

Frigidus in pratis cantando rumpitur anguis.
Ducite ab vrbe domum, mea carmina, ducite Daphnim.
Terna tibi haec primum triplici diuerſa colore
Licia circumdo, terque haec altaria circum
Effigiem duco. numero deus inpare gaudet.
Ducite ab vrbe domum, mea carmina, ducite Daphnim.
Necte tribus nodis ternos, Amarylli, colores:
Necte, Amarylli, modo: et, Veneris, dic, vincula necto.
Ducite ab vrbe domum, mea carmina, ducite Daphnim.
Limus vt hic dureſcit, et haec vt cera liqueſcit

F 5 Vno

71. *in campis* Zulich. 73. *triplici primum* Goth. ſec. *triplici circumdata filo Licia* Donatus memorat ad Terent. Andr. V, 4, 8. *triplice d. c.* Medic. et Menag. qui et v. 105. et 106 hic inſerit; ſed intempeſtiue. 74. *terque hanc* Longob. Pierii, vt referatur ad *effigiem.* 77. *trinos* Ven. *tribus natis* Leid. 78. pro *modo* recentiores *nodos* intrudunt. v. Heinſ. *modos* Zulich. Sed expreſſit ſchema Theocr. II, 17. 18. 80. *haec vbi* Ven.

71. *cantando* pro incantando, faſcinando. *frigidus* ex natura anguium dictum, et male alio trahitur. Supra III, 93. *rumpitur*, diſrumpitur. B. Geſnerus Theſ. h. v. malit *a nocendo cohibetur* exponere, quia fere *rumpi* dicuntur, qui defatigantur, conficiuntur. Scilicet inſederat viro exquiſitae doctrinae hoc, quod ſiſti fere ſerpens, ac detineri carmine aut torpere, ſolui ac rigere, dicitur. cf. Tibull. I, 8, 20. Lucan. VI, 488. etc. δολιχὴν ἀναλύετ' ἄκανθαν Γηγενέος σπείρης, μύκυνε δὲ μυρία κύκλα. Apollon. IV, 150. Sed et alterum memorari ſolitum fuiſſe, nunc vno Ouidii loco docebimus Am. II, 1, 25. *Carmine diſſiliunt, abruptis faucibus, angues.* in quem ſenſum *rumpi* vt accipiamus, ſuadet ſermonis ratio et vſus.

73. Aut geſtu haec exprimere, et liciis quaſi implicare amatorem ſuum, v. v. 78. aut maga imagunculam Daphnidis tenere eamque tribus filis, diuerſi quoque coloris, circumdare putanda eſt.

75. *deus* vniuerſe, cum proprie ſit Hecate, cui magica ſacra fiunt.

77. *ternos - colores*, tria fila diuerſi coloris, vnumquodque ſuo nodo.

80. Duas Daphnidis imagines, alteram e limo, e cera alteram, igni admoueri puta. cf. Theocr. II, 28. *ſic noſtro*

D. a.

Vno eodemque igni; ſic noſtro Daphnis amore.
Sparge molam, et fragilis incende bitumine lauros.
Daphnis me malus vrit: ego hanc in Daphnide laurum.
Ducite ab vrbe domum, mea carmina, ducite Daphnim.
Talis amor Daphnim, qualis, quum feſſa iuuencum
Per nemora atque altos quaerendo bucula lucos
Propter aquae riuum viridi procumbit in vlua
Perdita, nec ferae meminit decedere nocti:
Talis amor teneat, nec ſit mihi cura mederi.
Ducite ab vrbe domum, mea carmina, ducite Daphnim.
Has olim exuuias mihi perfidus ille reliquit,

Pignora

82. *laurus* Medic. cf. ſupr. v. 13. *ramos* Pierii oblongus. 83. *me male vrit* Rottend. alter. 86 *alta* Ven. 87 *in vlua* Heinſ. e melioribus Edd. et MSS. repoſuit, vulgo *in herba*. cf. Martin. *concumbit* Gud. *in vmbra* ed. Ven. cum Goth. ſec. a m. pr. *conſedit in herba* vnus Heinſ. ſollemnes vtique variationes. 88 *ſera m. d. nocte* quartus Moreti et alius Heinſii. *noctis* fragm. Moreti; vnde Burm. coni. *ſero noctis*. *diſcedere* duo. v. ſupr. Ecl. II, 67.

D. a. ſcil. liqueſcat molliaturque in amorem mei, obdureſcat vero alterius feminae amoribus.

82. *molam*, far et ſalem, vt etiam Theocr. v. 18. et 21. vide h. l. Seru. eundem conſule, cur pro ſulfure, *bitumine* illitas lauros memoret. *fragiles* Lucretii VI, 111. auctoritate a ſono ex fragore explicant, *crepitantes in flamma*, quod ominis loco in hac arbore obſeruabatur. Theocr. l. l. v. 24. v. Cerda h. l. cf. Tibull. II, 5, 81. 83.

83. *in Daphnide*, ἐπὶ Δαφνίδι, in Daphnidem, quod in Daphnidem vertat, vt is eodem modo flamma amoris conſumatur. vide Theocr. l. l. v. 23. ſq. Horat. Epod. V, 81. ſcilicet magicae hae rationes fere ſymbolicae ſunt, quarum congruentiam et ſimilitudinem phyſicum aliquem effectum habere ſtultitia hominum credidit.

87. *Propter aquae riuum.* in proſa: *iuxta aquam riui.* cf. Ecl. V, 47. ad Tibull. I, 1, 28.

88. *nec ferae decedere nocti.* elegantius ad poeticam rationem, quam *ſera nocte.* Locus omnino pulcherrimus; in quo Varium expreſſit noſter, docente Macrob. Sat. VI, c. 2. Similia loca congeſſit Cerda h. l.

93. *debent*

Pignora cara ſui: quae nunc ego limine in ipſo,
Terra, tibi mando. debent haec pignora Daphnim.
Ducite ab vrbe domum, mea carmina, ducite Daphnim.
Has herbas, atque haec Ponto mihi lecta venena,
Ipſe dedit Moeris. naſcuntur plurima Ponto.
His ego ſaepe lupum fieri, et ſe condere ſiluis
Moerim, ſaepe animas imis excire ſepulcris,
Atque ſatas alio vidi traducere meſſis.
Ducite ab vrbe domum, mea carmina, ducite Daphnim.
Fer cineres, Amarylli, foras: riuoque fluenti,
Transque caput iace: ne reſpexeris. his ego Daphnim
Adgrediar, nihil ille deos, nil carmina curat.
Ducite ab vrbe domum, mea carmina, ducite Daphnim.
Adſpice: conripuit tremulis altaria flammis

Sponte

92. *pignera* duo. v. Burm. *limite* Goth. ſec. 96. *pluruma* Medic. adſcripto *i*. 98. *Moerin* al. *Moerim et ſ.* Zulich. *animasque* Parrh. *exire* Goth. ſec ed. Mediol. 1474. cum aliis antiquis, vti auguror. 102. *nec reſpexeris* Medic. Pierianus obl. Gud. et hoc verum eſt. 105. *palmis* pro *flammis* Moret. ſec.

93. *debent haec pignora D.* expectat hoc a defoſſis ſub limine veſtibus, vt ad eas Daphnis vel inuitus retrahatur et redire cogatur. Variauit Theocriteam rationem l. l. v. 53. 54. 59. 60. *Liminis* autem ſollemnis mentio in poetica oratione, cum aut admittuntur aut admitti cupiunt, aut excluduntur amantes.

95. Lecta in Ponto venena commendantur, quia Medea iis vſa erat. Ge. I, 158. De reliquis vide Cerdam.

101. Nouum et fortiſſimum praeter cetera incantationis genus adgredi videtur, quod et cum expiationis, in flumine fere fieri ſolitae, ritu et cum eo more coniunctum eſſe putes, quo diis inferis aliquid deuouetur. v. Cerda. cf. Theocr. XXIV, 92. 94.

103. *nihil ille deos*, ſiue vt periurus, ſiue deos, qui inter incantandum vocati fuerant.

105. Non neceſſe haec ex alia perſona dici. Ipſa maga ſimul cum miniſtra admouere cineri manus poterat. *corripuit tremulis flammis*, h. flammae ex cinere moto corripuere

re

Sponte ſua, dum ferre moror, cinis ipſe. bonum ſit!
Neſcio quid certe eſt: et Hylax in limine latrat.
Credimus? an, qui amant, ipſi ſibi ſomnia fingunt?
Parcite, ab vrbe venit, iam parcite carmina, Daphnis.

MOERIS. ECLOGA IX.

ARGVMENTVM.

Ad vrbem Mantuam haedulos deportanti Moeri, villico, qui homines et ipſi ſerui erant v. Cic. Verr. III, 50. §. 119. *adiungit ſe in itinere Lycidas, a quo viae cauſſam rogatus calamitates ſuas, dominique, Menalcae, iniurias ac pericula inter eundum, id quod aliquantum iucunditatis habet, commemorat; quumque ſermo ad Menalcae carmina deductus eſſet, recitat vterque nonnulla ex iis fragmenta ac locos, qui fere ex Theocrito conuerſi ſunt, vti tota carminis forma ex eius Idyllio ſeptimo ducta eſt. Iam Seruius porro haec narrat:* Virgilius, poſtquam pene occiſus eſt ab Arrio centurione, cuius in ſe ſtrictum gladium vt effugeret, in Mincium fl. ſe praecipitauerat, (v. eund. ad III, 94.) Romam reuertens mandauit procuratoribus ſuis, vt tuerentur agros ſuos et ad praeſens obſequerentur Arrio. Modo ergo Moeris, procurator eius, ſecundum praeceptum patroni, portat haedos Mantuam, quos Arrio offerat. *Quae res quum per ſe non improbabilis ſit; effrenis enim libido et inſolentia militum in colonias deductorum erga poſſeſſores agrorum, quos ipſi affectabant, fuiſſe memoratur v. Appian. Ciu lib.* V. *p.* 1082. *apud eundem tamen mox alia narratio attexitur, qua et ſuperioris fides infringitur. Sed eadem leuitas et inconſtantia in aliis, quae ſub eius nomine memorantur ad Ecl. I,* 48. *III,* 94. *IX,* 2. *XI,* 23. *vt Probum ac Donatum nugatorem ne memorem. cf. Vitam Virgilii p. IV. V. XII. ed. Burm. Haec ipſa tamen a recentioribus interpretibus multo etiam magis exornata videas. Vide modo Catroeum ac Ruaeum. Ex ipſo carmine haec ſaltem confirmantur: ſcriptum id eſſe eo anno, quo agri Cremo-*

106. *bonum ſit* Zulich. a m. pr. *ipſe bonus ſit* Nonii quaedam edd. in *cinis.* 107. *Neſcio quis* Ald. ed. pr. *qui* poſter. *certe et Hylax* Ven. *quit* Medic. *Neſcio quicquid id eſt* Zulich. Porro *Hylas* fere in libris. 108. *omnia* ſed ſuperadſcripto *s* Medic. *omina* Canter. ex vet. cod. emendabat. v. Heinſ. *qui adamant* Zulich. Heinſ. in ora Codicis, forte: *ipſis ſibi ſomnia fingunt*; quod minus eleganter diceretur. Deerat hic verſus Parrhaſiano: 109. *iam carmina parcite* Medic. et Pierii obl. Vatic.
Parcite, ab vrbe domum iam parcite carmina, Daphnis Medic.

re aram. res ominoſa, vt notum.

107. *Neſcio q.* eſt certe aliquid, euenit.

1. Forma

Cremonenſes ac Mantuani inter Veteranos diuiſi eſſent V. C. 713. adeoque paullo poſt primam eclogam; Virgilii fortunam ſub Menalcae perſona adumbrari; hunc quidem cauſſam habuiſſe, in largitione iſta agraria agros ſuos ſibi relictum iri, vt crederet, atque ita vulgo creditum fuiſſe; eius rei ſpem ac fidem carminum gratiam feciſſe; fuiſſe tamen illum poſſeſſionibus ſuis eiectum, neque id ſine magno periculo, v. 15. et 16.

LYCIDAS. MOERIS.

L. Quo te, Moeri, pedes? an, quo via ducit, in vrbem?
M. O Lycida, viui peruenimus, aduena noſtri,
Quod numquam veriti ſumus, vt poſſeſſor agelli
Diceret: Haec mea ſunt: veteres migrate coloni.

Nunc

Lycida quinque ap. Burm. quem v. Zulich. hanc Eclogam poſt decimam ponebat.

1. in Parrh. et Leid. alt. ita diſtinguebatur: *an, quo via ducit? in vrbem?* vt hoc ἐπεξηγητικῶς ſubiiciatur. *aut quo via* Ed. Ven.

2. Vix mihi temperaui, quin *Quo, Lycida, viui peruenimus*, reponerem, quod haud dubie a poeta profectum eſt; et ſic Ecl. I, 72. *En quo diſcordia ciues Perduxit m.* Ecl. III, 88. *veniat, quo te quo gaudet.* Idem iam Heinſio in mentem venerat, nec Burm. improbat. Exciderat, vt centies factum, prima littera in *quo*, propter ſimile initium vicinorum verſuum, et quod magnum ſpatium litterae initiali primi verſus relictum eſſet. Sic in Regio Cod. *Lycida* ita ſcriptum erat, vt breue *o* adpictum eſſet. Vetus tamen illud vlcus eſſe debet, quum iam Seruii codd. inſederit. *Viui peruenimus* pro viuendo attigimus, ſeu, diu viuendo ad iſta peruenimus, vt Seru. exponit; quod vero durum et ſine exemplo eſſe, recte Burm. affirmat.

3. *Quo nunquam* Moret. quart. et Leid. quod etiam loco mederetur, niſi durior traiectio eſſet. *qua* Gud. forte pro *quae* addit Burm. *quam nunquam meriti ſumus*! Leid. alt. vt ſit exclamatio, quaſi haec tam indigna immerentibus euenerint.

4. *migrare* Ven.

1. Forma ducta ex Theocr. VII, 21 ſqq. ἆ πόδες ἄγον, Theocr. XIV, 42.

2. *viui peruenimus.* v. Var. ἐς τίνος οὐκ ἐπέξηγα. Theocr. II, 90.

5. victi

Nunc victi, triſtes, quoniam Fors omnia verſat,
Hos illi (quod nec bene vertat) mittimus haedos.
L. Certe equidem audieram, qua ſe ſubducere colles
Incipiunt, mollique iugum demittere cliuo,
Vſque ad aquam, et veteres, iam fracta cacumina, fagos,
Omnia carminibus veſtrum ſeruaſſe Menalcan.
M. Audieras; et fama fuit. ſed carmina tantum
Noſtra valent, Lycida, tela inter Martia, quantum
Chaonias dicunt, aquila veniente, columbas.

Quod

5. Quamquam duplex epitheton affectui animi non male inſeruire videri poteſt, eleganter tamen Burm. dum duo epitheta ferre ſe negat, diſtinguit ac legit: *Nunc victi, triſtis quoniam ſors omnia verſat. triſtis fors* legit etiam Probus Inſtit. Gramm. Vulgata, *Nunc victi, triſtes*, firmatur ex Grammatici imitatione, Anthol. Lat. lib. I. p. 178. v. 84 vbi v. Burm. Quod vero, Cerdae ac Pierii exemplo, *ſors* h. l. praefert, non recte facere videtur. Longe aliter ap. Horat. Od. II, 3. ext. *ſors verſari vrna* dicitur, quam *ſors verſat omnia*. 6. *non bene v* vetus Moreti. *nec vertat bene* Menag. et Pierii obl. *quod* ſuperſcripto *s* Medic. 8. *dimittere* Goth. pr. et ſeptem ap. Burm. nota variatione. *incipiant* Goth. ſec. 9. Lectio haec ab Heinſio e Mediceo repoſita, vti et in Gud. a vet. manu emendatum fuerat, et ſic Ecl. II, 3. *inter denſas, vmbroſa cacumina, fagos*; multo nimirum ea elegantior vulgata: *veteris iam fracta cacumina fagi*. Apud Quintil. VIII, 6, 46. libri pleriique: *confracta c* quod Catroeus, ſibi mirifice in eo placens, recepit. 10 *noſtrum* Goth. ſec. quatuor Burm. it. Ed. Mediol. *Menalcam* Medic. 12. *marcida* Moreti fragm. 13. *aquila dicunt* Ven. et Cod. Burm.

5. *victi*, oppreſſi, afflicti, quibus id, quod victis euenire ſolet, contingit, vt fundos amittant.

6. *quod nec b. v.* quae res in eius perniciem vertatur. Seru.

7. *ſubducere* ſe colles dicuntur, qui ex alto in planum deducuntur, decreſcunt, *ſich in die Ebene verlieren*, cf. Burm. iidem colles *demittunt iugum molli cliuo*, cum dorſum collis molliter accliue lenem ad planitiem et fl. Mincium deſcenſum praebeat. De hoc agri Virgiliani ſitu cf. Ge. III, 15. ad Ecl. I, 17.

13. *aquila veniente*, irruente, hoſtili et infeſto animo. cf. Burm. in animo habuit poeta Lucret. III, 751. *tremeretque per auras Aeris accipiter fugiens*

Quod niſi me quacumque nouas incidere litis
Ante ſiniſtra caua monuiſſet ab ilice cornix,
Nec tuus hic Moeris, nec viueret ipſe Menalcas.
L. Heu! cadit in quemquam tantum ſcelus? heu, tua nobis
Paene ſimul tecum ſolatia rapta, Menalca!
Quis caneret nymphas? quis humum florentibus herbis
Spargeret? aut viridi fontis induceret vmbra?
Vel quae ſublegi tacitus tibi carmina nuper,
Quum te ad delicias ferres, Amaryllida, noſtras?
Tityre, dum redeo (breuis eſt via) paſce capellas:
Et potum paſtas age, Tityre: et inter agendum
Occurſare capro, cornu ferit ille, caueto.

M. Immo

14. *quocunque* Ven. *quae* vel *quacunque* Gud. 15. cf. ad Ecl. I, 18. 19 *Quis caneret ſiluas* Fragm. Moreti. male. v. Ecl V, 20. *orbis* a m. pr in Medic. 20 *montes ind.* Moreti Fragm. etiam male. v ib. v. 40. cf. ib. Var. 21. *Nam quae* Nonius in *legere.* 25. *capre* Medic. a m. pr. *cornu petit* Rottend. ſec. et Gud. pro var. lect. frequenti variatione. v. Burm. h. l. et ad Ecl. III, 87. *feret* Medic. a m. pr.

giens veniente columba. Chaoniae vero *columbae* ſollemni epitheto a Dodonaeo luco et oraculo per columbas edito. Erat autem Dodona vrbs Epiri, vetuſtiſſimis temporibus a Chaonibus habitatae. cf. Strabo p. 498.

14. *quacumque* ratione; niſi augurio monitus fuiſſem, vt quouis modo iurgia cum veteranis in agros immiſſis praeciderem, et ne exiſterent, cauerem.

18. *ſolatia*, carmina erepta.

20. *Spargeret induceret*, h. caneret, vt ſparguntur -- vt inducunt; aut vt ſparſa floribus eſt; vti Ecl. VI, 62. 63. Reſpicit autem Ecl. quintam, inprimis v. 20. et 40. vbi vide. Vtrumque vero dici, et, *fontibus inducere vmbras*, et *fontes inducere vmbris*, docet Burm. ad h. l.

21. *Vel quae* ſc. quis caneret, quis ceciniſſet vel ea, quae nuper, te non ſentiente, quum caneres, ex te addidici, quando ad communem noſtram amicam, A. te conferebas. Tum ſubiicitur v. 23-25. breue carmen ex Theocr. III, 3-5. ad verbum conuerſum. Comparat iſta inter ſe Scaliger Poet. V, 5. pr. ſed ſuo more.

27. 29. Aliud

M. Immo haec, quae Varo nec dum perfecta canebat.
Vare, tuum nomen (ſuperet modo Mantua nobis,
Mantua vae miſerae nimium vicina Cremonae!)
Cantantes ſublime ferent ad ſidera cycni.
L. Sic tua Cyrneas fugiant examina taxos:
Sic cytiſo paſtae diſtendant vbera vaccae.
Incipe, ſi quid habes. et me fecere poetam
Pierides: ſunt et mihi carmina. me quoque dicunt
Vatem paſtores; ſed non ego credulus illis.

Nam

26. *nondum* nonnulli ap. Pier. it. ed. Ven. *canebant* Gud. pro *haec, quae* Medic. a m. pr. *terque.* 27 *ſuperent* Medic deleto *cupiant*, quod ante perſcriptum erat. *Bare* idem et ſuperiore verſu *Baro*, at v. 35 *Varo.* 29. *ferant* Gud Goth. pr. 30. *Sic ſua* Alcuin. Grammat p. 2124. *Cyrneas* varie corruptum in libris v. ap. Burm. *fugient* Ven. *exagmina* Medic. ſed transfixo *g.* 31. *diſtendant* Heinſ. e melioribus, etiam ſic Medic. quum vulgo *diſtentent* legeretur. *diſtentant* Voſſ. pr. *diſtendent* Ed. Ven. 33. *dicent* Ven. 34. *non ſum credulus* vnus Moreti.

27-29. Aliud breue carmen. Aut quis haec caneret, quae etc. De *Varo* v. ad Ecl. VI pr. *ſuperet modo M.* h. incolumis et ſalua ſit, agris redditis; quo facto, ipſi Virgilio ſuae poſſeſſiones conſeruabantur.

28. *vae miſerae n.* Scilicet cum Cremonenſium, qui Caſſii et Bruti partes ſequuti fuerant, agri ei militum numero, cui aſſignati fuerant, non ſufficerent, proximi agri Mantuani additi ſunt, licet ea vrbs in Auguſti partibus fuiſſet. v. Seru. *Cycnos* ad poetas referri notiſſimum. v. Cerda et ad Horat. Od. I, 6, 2. memorantur autem cycni h. l. quia Mincius iis abundabat v. Ge. II, 199.

30. *Cyrneas - taxos*, Corſicanas ex Κύρνος cf. Ge. IV, 47. *Cyrneas* ergo non aliter accipiendum, quam vt a notiore ac famoſiore genere epitheton taxis dederit. *Mel amarum* in ea inſula confectum, ſatis notum poſt tot de Corſica viror. doctor. commentationes. *Sic* nota obteſtandi formula. cf. Ecl. X, 4.

33-36. ex Theocr. VII, 37-41. 92. ſqq.

35. De

Nam neque adhuc Varo videor, nec dicere Cinna
Digna, ſed argutos inter ſtrepere anſer olores.
M. Id quidem ago; et tacitus, Lycida, mecum ipſe voluto,
Si valeam meminiſſe: neque eſt ignobile carmen.
Huc ades, o Galatea. quis eſt nam ludus in vndis?
Hîc ver purpureum: varios hîc flumina circum
Fundit humus flores: hîc candida populus antro
Inminet, et lentae texunt vmbracula vites.

Huc

35. *Vario* manifeſte legit Seru. et Schol. Horat. Cruqu. ad Od. I, 6 qui Thyeſtae tragoediae auctorem intelligit; ſed in ſcriptis editisque conſtanter *Varo*. *Cigna*, *Cygna*, *Cyna* in libris nonnullis. *neque d.* Moret. 36. *inter ſtrepet* Ven. 37. *Iam pridem ago - - mecum ipſa v.* Zulich. *et* abeſt a Goth. ſec. idem *Qui valeam m.* 39. *nam* deeſt fragm. Moreti et Goth. ſec. 40. *ver perpetuum* quendam legere notant Guellius et Cerda, quem v.

35. *De Varo modo* dictum. *Cinna* Smyrnam ſcripſerat, carmen, quod decem annis elimauerat, v. Catull. 89. cf. Martial. X, 21. Ruaeus parum validis rationibus ad Cornelium Cinnam magnum Pompeii ex filia nepotem refert. Poetas eſſe hic intelligendos, verſus ſequens videtur arguere, *inter olores*.

36. *Anſerem* aliquem eius temporis poetam, de quo Ouid. Triſt. II, 435. Prop. II, 34, 84. II, 25, 83. et ad quem Cic. Phil. XIII, 5. reſpicere putatur, hic tacite vellicari, docet Seruius. Sed expreſſiſſe noſtrum Theocritea, probabile fit Idyll. VII, 47. *arguti* ſunt canori.

39. Ex Theocr. XI, 42-49. 63. ſq. cf. V, 45. ſq. ductum, ſed oratione variata: nobile vero bucolici generis argumentum. cf. Bion. Idyll. VII, 3. et fragm. IV. Moſch. Idyll. III, 59. Antefert Romanum poetam Siculo Fr. Schmitz in Diſſ. editioni nuperae Virgilii praemiſſa, inque hoc in primis potum aquae ex niue liquefacta Aetnae reprehendit; ſed neque ſenſit hanc fontis deſcriptionem eſſe, neque ad maiorem Theocriti ſimplicitatem pertinere vidit. Ceterum, quid in argumento, quod iam tritum videri poterat, cum ſuauitate variando ingenium valeat, videbis in Geſneri Idyll. *Die übel belohnte Liebe.*

40. *ver purpureum* pro pulchro, vt notum.

42. Frondes vitium memorat, vtpote in vere.

Huc ades: inſani feriant ſine litora fluctus.
L. Quid, quae te pura ſolum ſub nocte canentem
Audieram? numeros memini, ſi verba tenerem.
M. Daphni, quid antiquos ſignorum ſuſpicis ortus?
Ecce Dionaei proceſſit Caeſaris aſtrum:
Aſtrum, quo ſegetes gauderent frugibus: et quo
Duceret apricis in collibus vua colorem.
Inſere, Daphni, piros: carpent tua poma nepotes.
Omnia fert aetas, animum quoque. ſaepe ego longos

Cantando

46. Mediceus etiam quinque ſequentes verſus refert ad Lycidam. Moeris ab illis incipit: *Omnia fert aetas.* nec aliter Gud. Heinſ. *reſpicis ortus* Zulich. *ſuſcipis* Gud. et Rottend. *Dionaeus* vero recte ex Διωναῖα, vt Theocr. XV, 106. 48. *et quod* Medic. a pr. m. 49. *in vallibus* ap. Nonium Marcellum in *ducere.*

44. *pura ſub nocte*, ſerena v. Burm.

46-50. Hoc quidem in carmine ingenioſiſſime poeta perſuaſione vulgi, quae tum erat, ſtellam crinitam, quae inter ludos D. Iulio ab Auguſto habitos apparuerat, v. Plin. II, 23. et quam a. 1680. iterum in hominum conſpectum veniſſe, Halleius aliique docti viri docuere, animam Caeſaris in caelum recepti eſſe, (v. Sueton. Caeſ. c. 88.) ita vtitur, vt eum inter deos ruris relatum eſſe fingat. cf. Ge. I, 26. 27. 42. *Dionaei*, quod Caeſar genus ab Iulo, adeoque Anchiſa et Vere, ducere credebatur; mater autem Veneris *Dione*. *Iulium ſidus* Hor. Od. I, 12, 47. *proceſſit*, orta eſt ſtella. Laudant Hom. Iliad. K, 252 ἄστρα δὲ δὴ προβέβηκε, cf. ſup. IV, 12. VI, 86. Eius vero ſtellae ortus bonum frugum prouentum ominari et maturare fingitur. *Inſere* eſt planta. cf. Martin. Ceterum iſtam *ſtellam* in *numis* aliisque monumentis conſpici notum eſt. Nuper eandem cum horoſcopo Auguſti ex gemma protulit et ingenioſe explicauit *de Mairan* V. Cl. in Epiſtola ad Comitem de Caylus. (v. *Iournal des Savans combiné Ianv* 765. *pr.*) Ludos non niſi medio Ianuario anni inſequentis factos, cum ſol in capricorno eſſet, acute coniicit, quod idem ſignum natale Auguſti erat.

51. *Omnia fert aetas, animum quoque.* int. eum ſubito obticuiſſe, nec, quod coeperat, implere potuiſſe. *Seru.* addit

Cantando puerum memini me condere ſoles.
Nunc oblita mihi tot carmina. vox quoque Moerim
Iam fugit ipſa: lupi Moerim videre priores.
Sed tamen iſta ſatis referet tibi ſaepe Menalcas.
L. Cauſſando noſtros in longum ducis amores.
Et nunc omne tibi ſtratum ſilet aequor: et omnes
(Adſpice) ventoſi ceciderunt murmuris aurae.
Hinc adeo media eſt nobis via: namque ſepulcrum
Incipit adparere Bianoris. hîc, vbi denſas
Agricolae ſtringunt frondes, hîc, Moeri, canamus:

 Hîc

52. *Cantando ſolitum* Agroetius de orthographia. *Cantando longos* Scholiaſtes Horat. Od. IV, 5. *ducere ſoles* Gudian. ſed *ducere* modo v. 49. 55. *refero* Zulich. 57. *et omnis* Rottend. 59. *eſt* poſt *media* deeſt in Zulich. *iamque* Menag. alter; nec male. 60. *hic tibi* Ven.

addit itaque cum dolore: Omnia aufert, eripit, atterit aetas, etiam animi vires, memoriam. Atqui ſaepe ego me, dum puer eſſem, memini, totos dies aeſtiuos cantando exigere; nunc tot carminum oblitus ſum, ipſa etiam vox me deficit.

54. *lupi Moerim videre priores.* in proſa extuliſſes: quaſi lupus me primus vidiſſet; ex opinione ac prouerbio vulgari, cui ratio a metus ſubiti contactu ſubeſſe potuit. Habet et hoc a Theocr. XIV, 22.

56. *Cauſſando n.* cauſſas et excuſationes afferendo differs meum deſiderium, canentem audiendi. v. Lucret. I, 399 *Quapropter, quamuis cauſſando multa moreris, Eſſe in rebus Inane, tamen fateare neceſſe eſt.*

57. *aequor*, int. lacum, in quem non longe a Mantua fl. Mincius diffunditur. *Sterni* et τορεῖσθαι, καταςορεῖσθαι, de tranquillitate maris ſollemne, vt et *ſilere* de ventis ceſſantibus, vt Theocr. II, 38. Ἠνίδε σιγῇ μὲν πόντος, σιγῶντι δ' ἀῆται.

58. *ventoſi ceciderunt murmuris aurae* in ſoluta oratione: murmur aurae ventoſae (vt ap. Ouid. Medic. fac. 57) cecidit. Ante oculos habebat Theocriti ſuauiſſimum verſum: τὰ δέ νιν καλὰ κύματα φαίνει Ἅσυχα καχλάζοντα. Idyll. VI, 11, 12. cf. II, 38.

60. *Bianor*, conditor Mantuae. cf. Aen. X, 198 - 200. et Seru. vtroque loco, quem illuſtrat ſed ſuo more Mazochius in *Diſſ. dell' Academia di Cortona* T. III. p. 27. Veſtigia autem preſſit Theocr. VII, 10. 12. *ſtringere* ſimpl. int. decerpere, amputare cf. ad Ecl. I, 57. Ge. II, 368.

62. *tamen*

Hîc haedos depone, tamen veniemus in vrbem.
Aut, ſi, nox pluuiam ne colligat ante, veremur,
Cantantes licet vſque (minus via laedat) eamus.
Cantantes vt eamus, ego hoc te faſce leuabo.
M. Deſine plura, puer: et, quod nunc inſtat, agamus.
Carmina tum melius, quum venerit ipſe, canemus.

GALLVS. ECLOGA X.

ARGVMENTVM.

C. Cornelius Gallus, *de quo ſupra ad Ecl. VI, 72. vide, amicam Lycoridem habuit, quam etiam elegis celebrauit, ſaepe ab Propertio, Ouidio, Martiale, aliisque laudatis. Seruius adeo ad v. 1. huius eclogae et Donat. Vita* § 38. *libros eius quatuor fuiſſe Amorum memorat. Qui a perfida amica deſertus, magno dolore oppreſſus, in hoc carmine tamquam paſtor aliquis in Arcadiae montibus ac ſiluis, ſub antro aliquo proiectus, amores ſuos deflere fingitur. Habet hoc carmen miram artem ac ſuauitatem; primum in eo, quod omnia, ad maiorem Galli dignitatem, non modo ad vitam paſtoritiam, ſed ad tempora*

62. *ad vrbem* Zulichem. 63. *At, ſi* Menag. *nos pluviam* Parrh. 64. *laedat.* ita Heinſ. cum bonis nonnullis; et ſic eruditius loquuntur. *laedet* vulgo fere. *laedit* Medic. cum nonnullis aliis. 65. *ego te hoc* Voſſian. *hoc* abeſt a Goth. ſec. 66. *et* deeſt Leidenſi ſec. *nunc quod nunc* Menag. primus; ſcilicet vt in Medic. cum errore ſcribentis omiſſum fuiſſet *et*, mox inter *puer* et *quod nunc* inſertum eſt *et nunc.* 67. *tum* Heinſ. e ſcriptis. *tunc* al. *cum venerit ipſe Menalcas* Goth. ſec.

ECLOGA X.

Conqueſtio cum Gallo in ſcriptis nonnullis. *Conqueſtio cum Gallo poeta de agris* Medic. et ſic fere in ſex ſeptemue aliis; quod non aſſequor, quorſum dictum ſit. *Poeta ad Gallum. De amore Galli conſolatio* Gudian.

62. *tamen veniemus,* etiamſi paullulum quieſcentes dederimus operam cantilenae. Seru.

63. *nox pluuiam ne colligat ante,* ne eum veſpera nubes in pluuiam colligantur.

64. Preſſit Theocr. VII, 35. 36.

65. *hoc faſce*, haedorum, quos portat, onere.

67. *ipſe*, Menalcas.

tempora heroica, in quibus permiſti mortalibus Diui viuerent, relata et ex ſenſibus et opinionibus iſtorum ſeculorum adumbrata ſunt; quare etiam ferre debemus, ſi quae paullo altiore ac grauiore ſpiritu hic dicta reperiamus; deinde vero quoniam impotentis et ſpreti amoris aeſtus ille ac furor, in omnes partes animum rapiens, ipſum legentis animum commouere videtur; quamquam hac in parte Theocriti veſtigiis inſtitit, Idyll. I. vt multa tantum latinis verbis reddiderit, in aliis autem cum eo certauerit; vniuerſe vero a ſimplicitate et venuſtate paſtoritii carminis et Theocritea ſuauitate in pleriſque receſſerit. Iam de Lycoride *addunt Interpretes Seruio duce, fuiſſe eius verum nomen* Cytheridem, *et eſſe eam eamdem cum Antonii amica illa, mima, ex Ciceronis Philipp. II, 24. 25. ad Att. X, 10. et 16. ad Diu. IX, 26. cf. Plutarch. Vita Antonii p. 74 ed. Brian. Plin. VIII, 16. infami, cuius nomen verum fuit* Volumnia, *quoniam Volumnii Eutrapeli liberta eſſet. Quod, quamquam de eo valde dubitem, cum tamen ferri poſſit, illud alterum, quod, de temporum ratione ſecuri, contendunt ex Seruio, ad v. 1. eam propterea Gallum deſtituiſſe, quod Antonium ad Gallias euntem ſequuta eſſet, quo v. 22. ſqq. 46. ſqq. referunt, fidem non habet. Nam primum Antonius Cytheridem iam ante 709. dimiſerat; adeoque ante id tempus, quo haec poſt reliquas omnes ecloga ſcribi potuit; ea enim de re iam Ciceronis Philipp. II, 28. § 69. locus eſt. Decima autem haec ecloga ante 717. vix ſcripta eſt. Deinde vero iis annis, quibus haec ecloga ſcripta eſſe poteſt, Antonius in Oriente, non in Gallia, fuit. Quae omnia docte demonſtrauit Martin. ad v. 22. Neque ferri poteſt doctiſſ. Morgagni (Opuſc. miſcell. T. III. epiſt. Aemil. pr.) ſententia, qui quum Seruium amplecteretur, et Antonii in Gallias profectionem aliquam circumſpiceret, illam arripuit, quum Quaeſturam Romae petiiſſet, et inde ad Caeſarem, qui tum in Galliis bellum gerebat, rediret, quae res ad annum 702. Pompeio Coſ. ſine Collega referenda eſſet; quod fieri non poteſt, ſi Ecloga haec vltimo loco ſcripta eſt, vt verſus primus declarat. Fontaninus, vir longe doctiſſimus in Hiſt. litt. Aquilei. p. 28. de fuga Antonii intelligit, quum ad Mutinam 711. victus in Galliam vlteriorem ſe reciperet, et M. Aemilium Lepidum ſibi iungeret. Sed vt alia ne memorem, neque tum quidquam ad Rhenum geſtum, quem memorat poeta v. 45. Enimuero non niſi anno 717. V. C. ineunte, M. Agrippa, L. Caninio Gallo Coſſ. ab Agrippa Coſ. exercitus Romanus in Gallias ductus Rhenum tranſiit. v. Dio XLVIII. c. 49. cf. Martin. ad hanc Eclog. et Vita Virg. p. LXIII. cum quo exercitu Lycoris militem aliquem ſequi potuit, dum interea Gallus ſub Auguſto ad Pompeianas claſſes ab Italiae littoribus arcendas in armis eſſet. cf. v. 44 ſqq. Quamquam in expeditione potius aliqua Gallum fuiſſe, non in littore Italiae ad arcendas Pompeii depraedationes procurriſſe, ii verſus innuere videri poſſunt.*

Extremum hunc, Arethuſa, mihi concede laborem.
Pauca meo Gallo, ſed quae legat ipſa Lycoris,
Carmina ſunt dicenda. neget quis carmina Gallo?
Sic tibi, quum fluctus ſubterlabere Sicanos,
Doris amara ſuam non intermiſceat vndam.
Incipe. ſollicitos Galli dicamus amores,
Dum tenera adtondent ſimae virgulta capellae.
Non canimus ſurdis: reſpondent omnia ſiluae.
Quae nemora, aut qui vos ſaltus habuere, puellae
Naides, indigno quum Gallus amore periret?
Nam neque Parnaſi vobis iuga, nam neque Pindi

Vlla

1. *hunc* deerat Zulich. *cum* Medic. a m. pr. *hinc* Ven. 4. *ſubterlabare* vnus Moreti. *interlabare* Parrh. *ſubter labere* diuiſim Medic. 5. *Doris amica* Zulich. *amata* ed. Dan. Heinſ. 7. *tenera tondent* vnus Moreti. *adtondunt* alius. *Dum ſimae adtondent* Ven. 9. *qui nos* Ven. et v. 11. *nobis.* 10. *Naides* Heinſ. repoſuit cum Medic. et optimis; nam *Naiades* eſt quadriſyllabum. *peribat* in Medic. a m. ſec. it. in Rom. Pierii. 11. *Parnaſi* per ſimplex *s* Heinſ. cum optimis codd. ſcribit. cf. Pier.

1. *Arethuſam*, Nympham Siciliae, vt in carmine bucolico, pro Muſa, inuocat. cf. Ecl. IV, 1, VI, 1.

2. *ſed quae legat ipſa L.* ſcil. vt et erubeſcat de leuitate ſua ac perfidia, et, tam bonum ac conſtantem amatorem indigne deſeruiſſe vt poeniteat.

4. *fluctus ſ. Sicanos*, maris Siculi, Ionii; vnde *Doris amara* pro aqua ſalſa ac marina. Nota eſt de fonte hoc Siciliae et eius cum Alpheo, flumine Elidis, intercurſu fabula. v. Ouid. Met. V, 513. ſqq. cf. Aen. III, 694. ornauit Statius Silu. I, 2, 203 ſqq. Theb. I, 271. IV, 238. vbique noſtrum expreſſit. cf. D'Oruille Sicula I, p. 198.

6. *ſollicitos amores*, qui animum ſollicitum reddunt, cruciant, πολυκηδὴς, πολυμέριμνος. Theocr. X, 20. ὦ 'φρόντιστος Ἔρως.

8. *reſpondent*, reſonant, per echo, cf. Popius Paſtor. II, 13. ſqq.

9. ſqq. Ex Theocr. Id. I, 66. ſqq. Popius ibid. v. 23. Milton in Monodia, Lycida: *where were ye Nymphs* etc.

10. *indigno-amore*, quo dignus non erat; cum meliore flamma, vt Hor. Od. I, 27, dignus

eſſet

Vlla moram fecere, neque Aoniae Aganippae.
Illum etiam lauri, etiam fleuere myricae:
Pinifer illum etiam ſola ſub rupe iacentem
Maenalus, et gelidi fleuerunt ſaxa Lycaei.

12. *Aoniae Aganippae*: ita Heinſ. vt ſuos omnes habere teſtatur. Sic etiam vet. Grammatici, niſi quod pauci: *Aoniae Aganippes* vel *Aoniae Aganippe*; hoc etiam Pierii Longob. Medic. cum nota tamen diphthongi ab emendatore appicta, it. ed. Ven. Mediol. Sic Aganippe Aoniae h. Boeotiae fons dictus eſſet. *Aonie Aganippe* Reg. Voſſ. et fragm. Moreti. Seruium *Aonia Aganippe* legiſſe ex eius interpretatione ſatis conſtat; et ea fuit ante Heinſ. vulgata lectio. Mihi quidem haec ex librorum lubrica in vocali ſimplici et duplici ſcriptura non decidi poſſe videntur. Cum autem de Aganippe Heliconis fonte ſatis frequens poetis mentio fiat, (v. Cerda) de Aganippe monte non ita, aut nulla; a Seruiana lectione ſtandum eſſe arbitror. 13. *lauri, illum etiam fleuere m.* ante Heinſ. vulgatae; ſed ſuſtulit is verſus male intruſum fulcrum Medicei et optimor. libror. auctoritate. Sic iam in ed. Iuntina. *laurus etiam* Zulich. *lauri, nec non fl.* Parrhaſ. et ed. Ven. *lauri, illum fleuere* Rom. Pierii. 14. *tacentem* Barth. e tribus antiquis Aduerſ. XIII, 16.

eſſet tam obnoxius, tam conſtans amator, non vt a perfida et leui puella ſperneretur.

12. *Aoniae Aganippae* ſcil. iuga, vt mons huius nominis fuerit in Boeotia ab Aonibus olim habitata. ſed v. Var. Lect. *Maenalus* et *Lycaeus* ſunt montes Arcadiae.

16. *noſtri nec poenitet illas.* Omnino hanc ſententiam afferre voluiſſe videtur: etiam ipſi ouium greges, paſcuorum immemores, tuum dolorem miſerari viſi ſunt; hoc ex Theocr. I, l. v. 74. 75. quod quum nude ponere poetam dedeceret, adiunxit alterum, quod commendati eo nomine greges eſſe, adeoque nec petitum ab iis carminis argumentum Gallo diſplicere debeat. cf. ſup. Ecl. VI, 2. *noſtri nec poenitet illas* proprie eſt, vt Burm. iam docuit, contentae ſunt nobis paſtoribus; cantibus noſtris delectantur, et nunc etiam nobiſcum lugere ſortem noſtram non dedignantur; nec tu itaque aut curam eorum te indignam iudica, nec in meo carmine ſub paſtoris perſona exhiberi dedignare. Etiam Adonis paſtoris munus ac nomen non detrectauit. Scaligero aliisque verſus tranſponere, neceſſe viſum eſt, vt ſententiam non nullam coagmentarent.

Stant et oues circum: noſtri nec poenitet illas:
Nec te poeniteat pecoris, diuine poeta:
Et formoſus oues ad flumina pauit Adonis.
Venit et vpilio: tardi venere bubulci:
Vuidus hiberna venit de glande Menalcas.
Omnes, vnde amor iſte, rogant, tibi? venit Apollo:
Galle, quid inſanis? inquit, tua cura Lycoris
Perque niues alium, perque horrida caſtra ſecuta eſt.

Venit

16 - 18. Tres hos verſus poſt verſum octauum Scaliger Poet. V, 5. reuocauerat, atque ita Taubmann. exhibuit. Neque ibi locum habere poſſe negem. Sed nec hoc eſt loco, quare eos legi poeniteat. *veſtri nec* Parrh. 19. *oppilio* alter Mentel. *appilio* Voſſ. *opilio* al. *tarde* ed. Ven. *clari* Medic. a m. pr. *ſubulci* idem Medic. cum praeſtantioribus, Reg. Voſſ. al. item Seruio; et ſequuntur id Germanus, Manutius, a ii. Sed tuentur viri docti *bubulci* ex vet. Grammaticor. Apuleii, Theocriti I, 80. aliisque auctoritatibus. v. Heinſ. cf. Cerda, Barth. l. l. 20. *Viuidus* ed. Ven. Guellius quosdam *Vuidus heſterna* legere narrat. *vmidus* Rom. Pierii. 21. diſtinguunt alii: *omnes, vnde amor iſte, rogant, tibi venit? Apollo: G.* alii: *rogant*: *Tibi venit Apollo.* Vtroque modo oratio exilis redditur. 23. *Perque niues Alpum* coni. Schotti Obſ. II, 4. male.

18. Eſt haec de *Adonide paſtore* paullo reconditior fabula; ſed eſt a Theocr. I, 109.

19. *Venit et vpilio.* Ad conſolandum Gallum acceſſere etiam paſtores; et primum quidem venere ouium cuſtodes, etc. *tardi* a lento et tardo ingreſſu boum, quos paſcunt. cf. Burm.

20. *Vuidus h.* Venit etiam ſubulcus Menalcas; de quo, id quod maxime in ſubulcum conueniret, addit hoc: eum modo de nocte in ſiluis glandibus ad paſtum gregis hibernum legendis vacaſſe. Hinc *vuidus* a rore matutino. *hiberna* v. Ge. I, 305. In hiemem a poetis Italis referri ſolet glandium colligendarum tempus. Sic arbutorum Ge. II, 520. vbi de hieme agitur. Lucret. V, 938 *quae nunc hiberno tempore cernis Arbuta.* Sic omnia ſibi conſtare videas. Nam vt ipſo hiberno tempore Menalcas e ſiluis redux h. l. dicatur, reliquorum, quae memorantur in hoc carmine, ratio vetat.

21. *vnde amor iſte*, h. a qua puella; quam puellam amas? τίνος ὦ 'γαθὲ τόσσον ἔρασσαι; v. 78.

23. cf. v. 47.

24. *agreſti*

Venit et agreſti capitis Siluanus honore,
Florentis ferulas et grandia lilia quaſſans.
Pan deus Arcadiae venit: quem vidimus ipſi
Sanguineis ebuli baccis minioque rubentem.
Ecquis erit modus? inquit. Amor non talia curat.
Nec lacrimis crudelis Amor, nec gramina riuis,
Nec cytiſo ſaturantur apes, nec fronde capellae.

24. *capiti* Menag. 25. *violas* pro *ferulas* Goth. ſec. ſed. v. not. 26. *Arcadia* vet. Cod. Barthii. 27. *nimioque* Medic. 28. *Ecquis* Heinſ. e Medic. et aliis. *Et quis* alii. *Amorum* cod. Barthii; quod non habet, cur vir doctus tantopere commendet. *nec talia* Parrh. 29. *ripis* Medic. a m. pr. 30. *oues* Moret. et alius pro var. lect.

24. *agreſti capitis Siluanus honore*, ornatus ſerto e ferulis et liliis. Ita ſcilicet et a poetis et in priſcis monumentis Siluanus exhibetur, vt coronam ex frondibus arboreis, aut grandibus floribus et arundinibus gerat, manu (cf. Ge. I, 20.) cupreſſum aut alium arboris truncum teneat. Sic corona pinea oneratur in noto marmore ap. Boiſſard. T. IV. p. 134. et Gruter. p. LXIII. quo tamen eodem habitu Pan interdum inſignis eſt. cf. Lucret. IV, 591. quem expreſſiſſe h. l. noſter videtur: *Pan Pinea ſemiferi capitis velamina quaſſans.* Eximia cum venuſtate porro hoc idem tranſtulit Columella X, 43 *Satur auctumnus, quaſſans ſua tempora pomis.* Ceterum in his verſibus color ductus eſſe videtur ab Odyſſ. Ω, 58. ſqq. *Ferula* autem frutex, foliis foeniculo, ſpecie et vſu arundinibus, quibus pro baculis vtimur, ſimilis; graecorum νάρθηξ. cf. Martin. Ceterum comparari cum his poſſunt illa Moſchi Idyll. XIV, 26. ſqq.

27. *rubentem*, cf. ſup. ad VI, 22. *Ebulum* noſtris *Attich*, herbae genus, baccas rubras, in ſimilitudinem ſambuci, *Hollunder*, producens.

29. *Nec lacrimis c. Amor.* Amor h. l. de deo accipiendum, ſi ſanam ſententiam conficere volumus. Amor χαιρέκακος non modo dolorem et cruciatum miſerorum amantum nil curat, ſed etiam ridet, ἄγρια παίσδει, vt Moſchus Idyll. I, 11. voluptatemque ex eo capit; nec lacrimis amantum crudelis eius animus vmquam ſatiatur atque expletur, aut ad miſerationem vertitur; cf. v. 60.

Triſtis at ille: Tamen cantabitis, Arcades, inquit,
Montibus haec veſtris: ſoli cantare periti
Arcades. o mihi tum quam molliter oſſa quieſcant,
Veſtra meos olim ſi fiſtula dicat amores!
Atque vtinam ex vobis vnus, veſtrique fuiſſem
Aut cuſtos gregis, aut maturae vinitor vuae!
Certe ſiue mihi Phyllis, ſiue eſſet Amyntas,
Seu quicumque furor, (quid tum, ſi fuſcus Amyntas?
Et nigrae violae ſunt, et vaccinia nigra)
Mecum inter ſalices lenta ſub vite iaceret.
Serta mihi Phyllis legeret, cantaret Amyntas.
Hîc gelidi fontes: hîc mollia prata, Lycori:
Hîc nemus: hîc ipſo tecum conſumerer aeuo.

Nunc

31. *at ille: Tamen.* ita Heinſ. vulgo diſtinguunt: *Triſtis at ille tamen:* C. inuenuſte. 32. *montibus heu v.* Zulich. *noſtris* duo. *parati* Menag. ſupra Ecl. VII, 5. 33. *O mihi quam tum* Fragm. Moreti. *tum* eraſum in Voſſ. *nunc quam* Moreti quartus. *quieſcent* idem cum Leid. a m. ſec. ed. Ven. Mediol. et aliis apud Pierium, it. Goth. quod Catroeus recepit. *quieſcunt* Fragm. Moreti. 34. *Noſtra* pr. Moreti. *ſic fiſtula* Cod. Barthii. 40. *iaceres* Medic. et Gudian. a m. pr. male. 41. *Serta mihi legeret Phyllis* Goth. pr. 42. *Lycoris* Medic. 43. *conſumeret* Fragm. Moreti.

v. 60. 61. id quod deinde paſtoritia rerum aſſimilatione ornat.

31. *tamen cantabitis A.* etſi amor talia nil curat, neque querelis quicquam praeſidii contra eius ſuperbiam ineſt, tamen ad leniendum dolorem meum ac leuandum faciet, ſi cantabitis etc.

35. Ductum ex Theocr. VII, 86.

38. *Seu quicumque furor.* Quamcumque ſiue puellam ſiue puerum amarem, eum amplexibus tenerem ſub vite; nec in amorem perfidae Lycoridis incidiſſem. Characterem autem miſeri amantis hic expreſſum meminiſſe debemus, qui quum ipſis querelis ſuis in imaginem rei gratae et animi affectum illudentis incidiſſet, in ea ſibi placet, ei inhaeret, eam proſequitur.

39. cf. Ecl. II, 16. 19. ex Theocr. X, 28. ſed ibi venuſtius et commodiore loco.

43. *aeuo,* ſenectute, v. Burm. quod Tibull. III, 3, 8 *inque*

Nunc inſanus amor duri me Martis in armis,
Tela inter media, atque aduerſos detinet hoſtis.
Tu procul a patria (nec ſit mihi credere) tantum
Alpinas, ah dura, niues et frigora Rheni
Me ſine ſola vides. Ah te ne frigora laedant!
Ah tibi ne teneras glacies ſecet aſpera plantas!
Ibo, et Chalcidico quae ſunt mihi condita verſu
Carmina, paſtoris Siculi modulabor auena.
Certum eſt in ſiluis, inter ſpelaea ferarum
Malle pati, teneriſque meos incidere amores

Arboribus:

44. *diri* Leid. vnus. 46. *nec ſic* Medic. a m. pr. *ne ſit* Menag. pr. *quantum* Barthii liber; quod eſſet *procul quantum*, τηλόθεν ὅσον. cf. ad VI, 16. Varie vero haec diſtinguuntur et diſtingui poſſunt, vt aut iungatur: *procul tantum*, pro, tam procul, aut: *nec ſit tantum mihi credere*, vt ſit, vtinam liceat tantum non credere, modo ne cogar credere; ſiue, ne in animum inducam, vt tantum cogitem; aut, *nec ſit mihi credere tantum* h. tantam rem credere ne cogar. μὴ γένοιτο πιστεύειν τοιοῦτό τι. nec male. Tibull. III, 4, 82 *Ah ego ne poſſim tanta videre mala*, vt nonnulli, quos ſequi fas erat. 50. *Calchidico* Medic. ſed v. Heinſ. 51. *meditabar* duo vet. cum Goth. pr. *moderabor* Zulich.

que tuo caderet noſtra ſenecta ſinu.

44. v. ad princ. Eclogae.

46. *nec ſit mihi credere*, h. vtinam liceat mihi non credere! εἴη μοι μὴ πείθεσθαι. de forma v. ad Tibull. I, 6, 23. *tantum A.* ſolum, modo, nil vides praeter A. quod vix credere poſſim. cf. Burm. v. Var. Lect. Ceterum in Seruianis ad h. l. *Hi omnes verſus Galli ſunt, de ipſius translati carminibus.* nam Grammaticor. fidei haec omnia debemus.

50. *Chalcidico verſu* h. Euphorionis, ſiue latine reddito, ſiue imitatione expreſſo. v. ſup. ad Ecl. VI, 72. Auctoritates accurate collegit Fontaninus hiſt. litt. Aquilei. p. 29. ſqq. Iam ea carmina fiſtula canere inſtituit. Egregie autem miſere cruciati et in omnes partes rapti animi inconſtantia exprimitur. Nunc enim in ſolitudinem ſeſe abdere conſtituit.

53. *Malle pati*, durare et viuere. Sic *pati* abſolute poſitum. v. ad Lucan. V, 313. aliosque.

54. *creſcent*

Arboribus: creſcent illae: creſcetis, amores.
Interea mixtis luſtrabo Maenala Nymphis:
Aut acres venabor apros. non me vlla vetabunt
Frigora Parthenios canibus circumdare ſaltus.
Iam mihi per rupes videor lucosque ſonantis
Ire: libet Partho torquere Cydonia cornu
Spicula; tamquam haec ſint noſtri medicina furoris,
Aut deus ille malis hominum miteſcere diſcat.
Iam neque Hamadryades rurſum, nec carmina nobis
Ipſa placent: ipſae rurſum concedite ſiluae.
Non illum noſtri poſſunt mutare labores:
Nec ſi frigoribus mediis Hebrumque bibamus,

Sithonias-

54. *creſcunt illae* Parrh. *creſcent illis* vnus Moreti. *illae creſcent, creſcetis* Rottend. *creſcente illa* Donat. ad Ter. Andr. III, 3. 55. *mixtus* ſeptem octoue apud Burm. ſed *mixtis* exquiſitius. *luſtrabor* Moreti quartus. *lymphis* Medic. 56. *necabunt* Leid. pr. *negabunt* alius. 58. *per lucos videor rupesque* alter Rottend. 59. *Rhodonea* Medic. a m. pr. ſed emendatum. *Sidonia* Goth. ſec. *Cydonea* al. v. Burm. 60. *Haec ſint* Heinſ. e Medic. et tribus aliis. *haec ſit* vulgo. *haec* a Voſſ. primo abeſt. *medicina laboris* Seruius Danielis. 61. *miſereſcere* Moreti quartus. 62. *rurſum* Heinſ. e Medic. 64. *veſtri* nonnulli ap. Burm. et ſic ante Pierium. *poſſunt noſtri* Goth. ſec.

54. *creſcent illae: c.* hoc vero Virgiliana elegantia dignum. Compara Ouid. Epiſt. V, 23. 24.

54. *mixtis - Nymphis* in proſa: permixtus Nymphis. cf. Bentl. ad Horat. Od. IV, 1, 22. *acres* autem proprie de apris; h. animoſi, iracundi, θυμώδεις, θερμοί. *Parthenius* mons Arcadiae.

58. *lucosque ſonantis*, reſonantes ſiue a latratu canum ac clamore venantum, ſiue omnino, quum vento ſilua agitatur; hoc quidem cum ſermonis poetarumque vſu coniunctius. *Cydonia iacula* a Cydone, vrbe Cretae.

61. *miteſcere*, ad miſerationem flecti adeoque dolores miſeri amantis finire.

64. *labores*, ad venationem refert, quam incaſſum ſuſceptum a ſe iri ait, quum amorem nil ſit quod animo eximere poſſit.

65. *Nec ſi f.* ex Theocr. VII, 112.

Sithoniasque niues hiemis ſubeamus aquoſae,
Nec ſi, quum moriens alta liber aret in vlmo,
Aethiopum verſemus ouis ſub ſidere Cancri.
Omnia vincit Amor: et nos cedamus Amori.
Haec ſat erit, Diuae, veſtrum ceciniſſe poetam,
Dum ſedet, et gracili fiſcellam texit hibiſco,
Pierides. vos haec facietis maxima Gallo:
Gallo, cuius amor tantum mihi creſcit in horas,
Quantum vere nouo viridis ſe ſubiicit alnus.
Surgamus:

66. *Sidonias* Voſſ. et Leid. vnus a m. ſec. Ante G. Fabricium *Sythonias* legebatur. *hyemi ſubeamus aquoſa* Barthii Codex pro *hyeme*. 67. *ne ſi* fragm. Moreti. *commoriens* vnus Moreti. *conmoriens* Gudian. *libraret* Zulich. ex *liberaret* aliorum. *in vlmo* fragm. idem. 68. *ſeruemus* Barthii ſiue liber ſiue emendatio. *opes* Moret. 69. *vincet* Medic. *vicit* Rom. Pierii. *ſed nos* ed. Ven. 70. *Hoc ſat erit noſtrum* Ven. *hoc* etiam Goth. ſec. et vnus Moreti. *veſtrum, Diuae* duo vel tres. 72. *facietis carmina* fragm. Moreti. illuſtrat Burm. e Petron. 39 et 48. 73. *mihi tantum* Parrh. et Rottend. 74. *ſubicit* Medic. Parrh. *ſubrigit* coni. Valeſ. in Valeſianis p. 182.

VII, 112-114. cf. Horat. Od. I, 22. extr. *frigoribus mediis*, media hieme, χείματι μέσσῳ, Thraciam ſi adeam, cuius gens *Sithones*. *ſubeamus*, duremus Burm. de cadente in caput magna niuis vi et copia.

68. *Aethiopum v.* pro inter Aethiopes, in Aethiopia. *verſare* h. l. agere, paſcere, ex πολεῖν, vnde αἰπόλος, οἰοπόλος etc. *liber* vero, pars corticis interior, omnino pro cortice atque arbore.

70. De ſe iam poeta loquitur, ad Muſas conuerſus; haec ſe luſiſſe paſtoritio carmine v. 71; petit vero ab iis, vt quae ipſe minima in Galli honorem fecerit, ipſae faciant, vt pro maximis Gallo ſint, h. eam et gratiam et dignitatem habeant, quam carmina grauia etc. Ex Graeco ποιεῖν μέγα duxiſſe videtur: non admodum diuerſa ratione Tyrtaeus p. 60. ed. amiciſſimi Klotzii: Ἀλλὰ μέγαν ποιεῖτε καὶ ἄλκιμον ἐν φρεσὶ θυμόν. *Fiſcella* calathus in vſum cogendi lactis. cf. Tibull. II, 3, 15. De *hibiſco* v. ſup. II, 30.

74. *viridis ſe ſubiicit alnus*, tenera creſcit, cf. Ge. II, 19. eſt ab iis, quae ſe attollunt, ſurſum erigunt, emicant, ductum

Surgamus: ſolet eſſe grauis cantantibus vmbra.
Iuniperi grauis vmbra: nocent et frugibus vmbrae.
Ite domum ſaturae, venit Heſperus, ite, capellae.

P. VIRGILII MARONIS BVCOLICON LIBER EXPLICITVS.

75. *cunctantibus* coni. Titii Locor. X, 7. probat Cerda et alii. *contantibus* Barthius e ſuo Cod. *frugibus herbae* Kottend.
76. E nonnullis ap. Pierium hic verſus exciderat.

ctum; haec enim *ſe ſubiicere* dicuntur. Ge. IV, 385. Ab eadem re duxit imaginem famae Horat. Od. I, 12, 45. *Creſcit occulto velut arbor aeuo Fama Marcelli.*

75. *grauis-vmbra*, nociua; phyſicis de cauſſis, vt rheumatiſmos arceſſat nimio calore ſolutis membris. cf. Lucret. VI, 783. ſqq. *iuniperi* vero moleſtae exhalationes, inprimis ſub noctem.

76. *nocent et frugibus vmbrae.* cf. Ge. I, 121. 157. 8.

77. *venit Heſperus*, oritur, quando ſcilicet in conſpectum venit, ſole occidente, cf. ad Ecl. VIII, 30. IX, 47. ſurgit, vt Hor. Carm II, 9, 11. *ſurgentibus aſtris* pro veſperi Georg. I, 440.

P. VIRGILII MARONIS GEORGICON LIBRI IV.

PROOEMIVM.

Ad Georgica facetum *illud ac* molle, *quod peculiari aliquo Muſarum munere Virgilio conceſſum eſſe Horatius memorat* [1], *proprio quodam modo ſpectare videtur. Mollitudo quidem ex eo venit, quod, cum exquiſito aliquo et numerorum et orationis cultu omnia elaborata et expolita ſint, nihil duri, ſcabri et horridi, quod in diuino Lucretii carmine offendit, aſperſum eſt, nihil quod otioſe vacet aut vtilius abſit. Nec modo verborum dilectu et iunctura, verum etiam ſententiarum veritate, lumine ac naturali aliquo facilique et apto nexu ingenii artisque inſignis aliqua felicitas effecit, vt leni ac facili curſu omnia defluant. Habent porro* decus *et* excultam *aliquam* elegantiam, *vti Quinctilianus* [2] *iſtud* facetum *Horatii interpretatur; cum ſcilicet in argumento tam tenui et humili, quod ad ruſticam orationis aſperitatem tantopere non modo patebat, ſed et deflectebat et inclinabat, omnia ſint ſcite, honeſte, et liberaliter tractata, vt politum, elegans et vrbanum ingenium vbique facile agnoſcas. Ad iuncturam adeo verborum lenem ac mollem et numerorum artificium, totumque carminis nitorem, et ad cultiſſimae orationis verecundiam et venuſtatem referendum nobis eſſe videtur elogium illud, quod tam variis, incertis ſaepe et obſcuris modis, a viris doctis verſatum eſſe videas. Magnificam autem et praeclaram eſſe illam Virgiliani carminis praedicationem, quis non videt? Eſt ſcilicet ſumma laus, quae in id carminis genus cadere poſſit, quod* didacticum *appellare ſolemus. Cum enim eius natura in eo poſita ſit, vt* ſiue notio aliqua, ſiue ſententia, ſiue ſententiarum, adeoque etiam praeceptorum de quacumque ſiue ſcientia ſiue arte, aliquis complexus eo ſermonis genere exponatur, quod quam maxime ad permulcendum

1 Sat. I, 10, 44. 45. *molle atque facetum Virgilio adnuerunt gaudentes rure Camenae.*

2 Inſt. VI, 3, 20.

dum voluptate aliqua animum vim habeat, *voluptatem illam non tam ab ipſo argumento, quamquam in eius dilectu et hoc videndum eſt, vt ne iniucundum ſit, quam ab eius tractatione et ornatu expectandum eſſe facile apparet. Nam cum neque* factum *aut* res geſta, *aut* actio, *neque animi aliqua* affectio, *voluntatis inclinatio aut vehementior impulſus mentis et perturbatio, quae et ipſa cum actione aliquantum coniuncta ſunt, in eo carmine tractentur, quo ipſo fere eius a reliquorum carminum natura diuerſa indoles continetur, in re exponenda et ornanda tanto maius artificium requirit, quo minorem vim res ipſa ad delectandum habere poteſt, quoque magis cauendum poetae eſt, ne ad ſubtilem praeceptionem, qua nemo facile delectatur, aut ad meram rerum* deſcriptionem *carmen hoc reuocet, qua animos noſtros non diu cum voluptate teneri ſatis conſtat*[3]. *Itaque omnia ex toto materiae apparatu ea deligenda ſunt, quae cum aliqua voluptate audiri, aut ſi per ſe nihil ſuauitatis habent, ornari et nobilitari ab arte poſſint; quaecunque autem tractanda ſelegeris, ea rerum facie quaſi ac vultu eoque colore exhibenda ſunt, quo maxime niteant et placeant, hominumque animos ad cognoſcendam rem et contemplandam alliciant et inuitent. Tum perſpicuitas a lucido, non autem dialectico, rerum ordine, argumentorum dilectu, diſpoſitione et expoſitione ad animum tenendum adcommodata arceſſenda eſt. Tenent autem animum ea, quae non modo nihil moleſtiae ei creant, dum cognoſcuntur, verum etiam, dum leni ac facili curſu in animum influunt, non horrida aliqua ac ieiuna ſubtilitate exareſcunt, ſed eo corpore ac colore ſuccoque expleta ſunt, quo ad impellendos ſenſus noſtros animumque aliquam vim habeant. Quo fit, vt in ornatu ſumma huius carminis poſita videatur. Ad ornatum autem omnia referenda ſunt, cum ea, ſine quibus ille recte eſſe nequit, verborum numerorumque recta, elegans ac ſuauis ratio, tum rerum argumentorumue, quae, quod ornatum capere videbantur, ad exponendum ſepoſueras, ea elocutio et repraeſentatio, quae ad animum continua gratarum imaginum ac ſenſuum viciſſitudine tenendum quam maxime ſit idonea. Quod quidem ita maxime aſſequi videare, ſi, iis exceptis, quae nullum ornatum admittunt, et breuiter ac ſimpliciter exponenda ſunt, cetera verbis ac ſententiis locupletibus nec nuda rei ſignificatione defungentibus, ſed variarum rerum ſimilitudinem ac colorem in animum reuocantibus expreſſa ſint; ea vero, quae vniuerſe dici poterant, ad factum*

3 v. du Bos Reflex. critiqu. P. I. S. 9.

factum aliquod et actionem reuocata, ad viuum repraeſentata, deſcriptione exhibita, exemplis et comparationibus illuſtrata, ſententiis grauibus ſint diſtincta, omninoque ita tractata, vt non tam animus doceri ſe ſentiat, quam delectari; vt non magna animi intentione ad cognoſcendum opus ſit, ſed vt ſatis ſit, modo animus recipiendis impulſibus variarum imaginum ſenſationumque pateat; vt praecepta et ſententiae quaſi corpore aliquo inductae ſenſibus ſubiectae ante oculos incedere palparique poſſe videantur, vtque dum in rerum ipſa tractatione et vſu verſari te exiſtimes, ſine omni moleſtia, putes te adſueſcere potius rebus agendis, quam diſcendis. Iam res aliae naturali aliqua ſeu dignitate ſeu ſuauitate ſe commendant, in quibus poetae iam ſatis parata laus, modo ne eas oratione deterat; ſufficit vt aequet; ſin amplificet et augeat, id vero ad tanto maiorem ingenii commendationem facere neceſſe eſt: aliae autem res aut natura ſua tenues et ieiunae, aut opinione humiles et nullo ſuo decore inſignitae ſunt; quas ſi poeta cum per ſe, tum externarum rerum, inprimis digreſſionum, virtute ſatis ornare potuerit, in eo vero ſummam poeticae facultatis et artis laudem conſequitur. Atque hoc illud eſt, a quo Virgilii laus, ſi a iudicio aliquo profecta videri debet, inprimis repetenda eſt. Eſt is proprius quaſi Virgiliani carminis character, vt, ſi ingenium Homericum in inueniendis rebus deſideres, ſi Theocriteam ſimplicitatem, et natiuam aliquam venuſtatem, qua animi, inani noſtrorum morum fuco nondum contaminati, tantopere capiuntur, fruſtra in eo quaeras, elegantiam tamen cultumque ſummum, eundemque rectum, purum, pudicum ac decorum ſimulque elaboratiſſimum et exquiſitiſſimum, facile agnoſcas. Inueniendi quidem ſollertiam, ſi animi ſenſa libere eloqui fas eſt, non maiorem in Georgicis quam in reliquis eius carminibus deprehendimus. Adumbrata fere omnia, depromta et hauſta plurima fere ad verbum conuerſa ſunt et transſumta ex aliis ſiue Graecis ſiue Romanis poetis ac ſcriptoribus. Vt enim ſuis locis indicabimus, nonnulla ex Heſiodo, multa ex Lucretio; locum de peſte ex eodem et Thucydide; alia, inprimis doctrinam de arborum cultu ex Theophraſto, doctrinam de apibus ex Ariſtotele, locum de ſerpentibus, inprimis de chelydro [4]*, ex Nicandri Theriacis, locum de prognoſticis totum ex Arati Dioſemeis* [5]*, nonnulla ex Xenophontis Oeconomico, magnam praeceptorum partem, inprimis de pecudum*

4 Ge. III, 432 ſqq. 5 cf. Macrob. V, 2.

dum cura ex Catone et Varrone. Cuius rei quanto manifeſtiora habituri eſſemus indicia, ſi antiquiores auctores de Re Ruſtica et ſingulis eius partibus [6]*, praecipue qui verſibus eas illuſtrarunt, omninoque poetae Alexandrini, plures ſuperſtites eſſent, inprimis Nicander, Eratoſthenes, Parthenius* [7]*. Nam quamquam poetae noſtri, naturae aliqua indulgentia ad praeclarae cuiuſque pulchritudinis ſenſum acerrimum natum ac factum, ingenium, inque vita illa et conſuetudine cum elegantiſſimis et vrbaniſſimis hominibus eximie cultum et politum, ſatis in ſe materiae ad exquiſitiorem aliquem ornatum ac nitorem carminis habuit, variarum tamen rerum comparatione et indagatione progreſſi hoc nobis animaduertiſſe videmur, ex Alexandrinis inprimis poetis Virgilium noſtrum profeciſſe, his eum naturalem illam et parum operoſam, cum tanto tamen cultu, ornatu et dignitate coniunctam, venuſtatem debere arbitramur. Sed ea de re alio tempore accuratius diſputandi erit locus. Quid? ſi alios, e quibus ſingulos verſus, mutuos ſumtos aut expreſſos a Virgilio, Grammaticorum cura nobis ſeruauit, vt Ennium, Lucilium, Varronem Atacinum, integros haberemus; nonne multo plura eius conſuetudinis veſtigia eſſemus deprehenſuri? Non itaque temere poſuiſſe videbimur illud, quod paullo ante commemorabamus, defuiſſe Virgilio diuinam illam noua et intacta ab aliis proprio quodam niſu proferendi vim, liberum illum animi per ignota et intentata vagantis impetum; quo tamen ipſo verecundam illam, rectam et caſtigatam carminis pulchritudinem redemiſſe videri debet; neque in illa morum vitaeque elegantia, certis decoris et honeſtatis cuiuſdam legibus adſtricta, aut in illa doctrinae ac litterarum copia, quae in Virgilio fuit, liber ille et ſupra mortalia emicans ſpiritus vigere potuit; namque et haec operoſae doctrinae quaſi ſarcina impetum animi retardat; vnde neque*

ex

6 Multa eorum et magna nomina a Varrone, Columella et Plinio memorata videas, quae congeſta ſunt ab Vrſino *Virgilii collati pr.*

7 Quinctilianus Inſt. X, 1, 56. *Quid? Nicandrum fruſtra ſecuti Macer atque Virgilius?* E Democrito poetam nonnulla ſumſiſſe Plinius monuit v. ad Ge. I, 336. Ex Eratoſthene translatus locus Ge. I, 233 ſqq. e Parthenio verſus Ge. I, 437. Seruius ad Ge. I, 43 *Sane ſciendum, Xenophontem ſcripſiſſe vnum librum Oeconomicum, cuius pars vltima agriculturam continet: de qua parte multa ad ſuum hoc opus Virgilius tranſtulit; ſicut etiam de Georgicis Magonis Afri, Catonis, Varronis, Ciceronis quoque libro tertio Oeconomicorum, qui agriculturam continet.*

ex academica noſtra inſtitutione, ſi quidem ea ſatis imbutum eſt, numquam Homericum aliquod ingenium aut prodiiſſe, aut proditurum eſſe, facile aliquis augurari poſſit. Enimuero ſi Homerico atque aliis nonnullis forte poetis illa ingenii vi cedit Virgilius, in hac, quae ſecunda eſſe videtur ab illa, facile omnium eſt princeps habendus, vt ea, quae ab alils acceperit, multo ornatiora et pulchriora ab eius ingenio prodeant. Quod magiſtris noſtris acceptum nos referre ſolemus, vt, cum a parentibus vitam acceperimus, ab illis rectae et iucundae vitae vſu impertitos nos eſſe fateamur; hoc in illis, quae iam ab aliis prolata erant, accidere videas, vt ex Virgilii ingenio multo felicius enaſcantur, et pulchrius effloreſcant; vt ſi non nouitate, at gratia tamen, dignitate, venuſtate miros animi affectus moueant, magnaque admiratione perfundant. Qua in re mihi quidem in poeſi eundem locum tueri videtur, quem Cicero in eloquentia. Nam et huius ingenium, quod ipſum per ſe non facile praeclari aliquid proferret, in ornandis et amplificandis aliorum inuentis, in primis in veſtiendis oratione Latina Graecorum dictis, eximiae felicitatis et artis fuit. Itaque hoc in genere Virgilium, poetarum Ciceronem appellare nonnunquam lubet. Illa autem ingenii Maroniani propria venuſtas in nullo eius opere magis cognoſcitur, quam in Georgicis, omnibus numeris abſoluto, perfecto et expolito carmine, vt, ſi in noſtra interpretatione hoc aſſequuti ſumus, nos enim id ſequutos eſſe non negamus, vt non modo verborum ac ſententiarum vim declarauerimus, verum etiam carminis pulchritudinem inprimisque ornatum ſenſibus et oculis adoleſcentum ſubiecerimus, nos operam noſtram non omnino male collocaſſe arbitraturi ſimus.

Ex iis, quae adhuc diſputata ſunt, nuperam cenſuram Georgicorum, quam Edmundus Burtonus, Britannus non indoctus nec inelegans, propoſuit, ab iudicio parum ſubtili et limato profectam facile videas, dum hanc ipſam copiam, hunc ornatum rerum tenuium et exilium ad reprehenſionem carminis traxerit. Sed eius iudicii auctoritatem iam ſatis alio viri docti acumine eleuatam dabimus, quum idem ille in Bucolicis ſummam ſimplicitatem et humilitatem vitae ac morum expreſſam dixerit; quo quid a rerum fide ac ſenſu alienius afferri poſſit? A tumore ac frigore aut inepto aliquo ſtudio ac nimia ſedulitate Georgica vacare confidenter affirmem, qui alioqui non multa me certo tenere affirmare ſoleam.*

H 2 *Georgica*

* *Ancient characters deduc'd from claſſical Remains* 1763, 8.

Georgica Maecenatis ſuaſu ac conſilio ſcribere ſuſcepiſſe poetam, vt hominum animi ad agri colendi ſtudia reuocarentur, Britannorum nonnullorum, Wartoni, Cruſii, Martini, elegantiſſimorum virorum, eſt opinio. Italia ſane bellis ciuilibus tantum non in vaſtam ſolitudinem erat redacta; veterani, inter quos agri fuerant diuiſi, ab operis ruſtici moleſtiis et aerumnis tolerandis alieniſſimis erant animis, frumenti inopia ab anno inde DCCXIII. *magna Italiam fame afflixerat; carmine itaque quo vitae ruſticae bona commendarentur, delinitos animos ad agricolationem adduci poſſe, cenſuiſſe Maecenatem. Mihi tamen ea coniectura parum probabilis eſſe videtur, cum carmini maiorem vim, maiorem etiam celebritatem tribuat, quam inter homines indoctos, feroces, per bellorumque ciuilium licentiam rapinis caedique adſuetos vllo modo expectari poſſit. Hoc forte fieri potuit, vt, cum multa apud Maecenatem de detrimentis, quae ex agriculturae neglectu reipublicae inferrentur, et de modis ac rationibus, quibus ei honos ſuus reſtitui poſſet, diſputarentur et agerentur, Virgilii ingenium ad hanc materiam deferretur, vtque eam carmine tractandam ſibi ſumeret, excitaretur et inflammaretur.*

Vnum adhuc monebimus. Heſiodi de opere ruſtico carmen a Virgilio imitatione eſſe expreſſum, vulgaris et conſtans fere a Seruio inde eſt opinio, quam poeta ipſe feciſſe videtur, dum ſe Aſcraeum carmen *Romana per oppida canere ait Ge. II, 176. quae ipſa res ad tanto maiorem eius gloriam pertinuit: comparatione enim eius ad Heſiodum inſtituta, nihil exilius, ieiunius et aridius Heſiodo, nihil copioſius et plenius Virgilio. Qui tamen hoc primus affirmauit, eum non admodum recentem ab Heſiodi lectione fuiſſe neceſſe eſt. Vix enim in tribus aut quatuor locis Heſiodeae ſententiae ſunt expreſſae; carminum ipſorum forma non conuenit; diuerſa vtriuſque natura, diuerſus genius, diuerſum conſilium. Heſiodus non Georgica ſcripſit aut ſcribere voluit, ſed totius vitae domeſticae, qualis tum erat, coniunctae ſcilicet illius vel maxime cum agricolatione, rationes tradere, prudentiae etiam et morum praecepta proponere. Quod autem Aſcraeum carmen appellat ſuum opus Virgilius, id eo pertinet, quod in ſimili fere genere verſatur, non quod ex Heſiodeo petitum aut transſcriptum aut ad eius formam eſt compoſitum. Poteſt quidem aliquis in eam opinionem adduci, atque in eam iam Dan. Heinſium Introd. ad Heſiod. c. 4. veniſſe video* [8], *vt aut quoddam aliud, aut hoc, quod habemus, Heſiodi*

8 Iof. Scaliger, qui ad Manilii locum hanc ſententiam improbabat, ita tamen in verbis Manilii haerebat, vt eum forte Orphei Ἔργα

Heſiodi opus olim multo locupletius et plenius extitiſſe exiſtimet. Quis enim in tali argumenti tractatione, qualem nunc in eo videmus, non miretur Catonem, qui apud Ciceronem ita diſputat [9], *vt* de ſtercorandi vtilitate doctum Heſiodum ne verbum quidem feciſſe, moneat, cum de cultura agri ſcriberet? *Quid autem Manilium ſequutum eſſe putabimus, qui, dum Heſiodi opera enarrat,* Quinetiam, *inquit,* ruris cultus legesque nouati Militiamque ſoli: quod colles Bacchus amaret, Quod fecunda Ceres campos, quod Pallas vtrumque, Atque arbuſta vagis eſſent quod adultera pomis, Siluarumque deos, ſacrataque numina, Nymphas, Pacis opus, magnos naturae condit in vſus [10]. *Quo quaeſo Operum ac Dierum loco earum rerum veſtigium aliquod deprehendas? Sed poteſt hic, quod iam Bentleio viſum eſt, interpolatrix manus graſſata eſſe videri; id tamen cum aegre admittendum ſit, videor mihi Manilium Propertii imitatione vlterius, quam vellet, euectum excuſare poſſe. Lynceum is* [11] *amicum ſuum, poetam grauiora argumenta tractare ſolitum, amore iam captum exagitat, et ad elegos amatorios adhaeſurum eſſe auguratur. Nec tamen eam rem vt pudori ſibi ducat, aut vt haec carmina minorem inter Romanos habitura eſſe gratiam exiſtimet, monet: dum bucolica ſcribat, dum Heſiodi exemplo de re ruſtica carmen condat,* non tamen haec, *quae de amore ſcripturus ſit,* vlli venient ingrata legenti, Siue in amore rudis ſiue peritus erit. *Luſerant eadem, pergit, alii. Dum Heſiodum memorat,* Tu canis, *inquit,* Aſcraei veteris praecepta poetae, Quo ſeges in campo, quo viret vua iugo. *Vides exemplo Heſiodi cani dici, non ab ipſo Heſiodo; potuit ea tamen Manilius ad Heſiodum ipſum referre, atque etiam, cum in laude poetae verſaretur, eo adduci, vt copioſius et ornatius, ac res ferebat, efferret.*

Noſtram autem interpretationem non modo ad verborum ac ſententiarum vim declarandam, verum etiam ad carminis pulchritudinem

Ἔργα καὶ Ἡμέρας Heſiodo attribuiſſe coniectaret, cuius ſane operis initium cum Manilianis verſibus aliquid coniunctum habere videtur. Seruatum illud eſt a Tzetza prooem. ad Heſiodum. Idem Tzetza Orphei librum Georgicorum laudat; ſed verſus ex iis excitatos in Maximi Philoſophi de Electionibus carmine (quod Fabricius Biblioth. Gr. Vol. VIII. p. 415. inſeruit) inueniri vidit Weſſeling. Probabil. c. 17.

9 de Seneсt. c. 15.

10 Manil. II, 19 ſqq.

11 Propert. lib. II. Eleg. extr. verſus finem.

chritudinem et rerum ornatum enarrandum inſtituendam eſſe duximus. Habebat quidem et prius illud in tali argumento non parum difficultatis; ſed ſubiunximus ſcriptorum de re re ruſtica loca, e quibus poetae praecepta vnice illuſtrari poterant, inprimis Varronis, quem in multis ſequutus eſt, et Columellae, qui perpetuus Virgilii commentator eſt. Et habebamus in hoc, quorum opera fere vteremur, Interpretes doctiſſimos, in nonnullis Guellium et Vrſinum, in plerisque Cerdam ac Martinum. Alterum autem, vt poeticum ornatum adoleſcentum oculis ſubiiceremus, id, vt cum fructu fieret, nec tamen res notarum modum excederet, ita potiſſimum nos effecturos eſſe putauimus, ſi ſententiam pedeſtri oratione expreſſam ſubiungeremus; quod quoties factum eſt, fit autem ſingulis locis, in quibus res non ipſa in oculos incurrit, adoleſcentes monitos velimus, vt poeticam orationem cum ſolutae orationis formulis illis comparent, et quid notioni ſimpliciter in notis expreſſae a poetae ingenio et copia ſiue ad pulchritudinem ſiue ad ſuauitatem omninoque ad ornatum acceſſerit, inde cognoſcant. Ita demum eos intellecturos eſſe ſperamus, qua in re poeticae inprimisque Virgilianae orationis pulchritudo ac praeſtantia quaerenda ſit.

P. VIR-

P. VIRGILII MARONIS
GEORGICON
LIBER PRIMVS.

AD C. CILNIVM MAECENATEM.

Quid faciat laetas ſegetes, quo ſidere terram
Vertere, Maecenas, vlmisque adiungere vitos
Conueniat: quae cura boum, qui cultus habendo

AD GEORGICON LIB. I.

Georgicon. al. *Georgicorum* ſed v. Heinſ. In multis Codd. et edd. ant. praemittuntur pro libri primi argumento quatuor hi verſus, quos in Rottend. et Menag. *Ouidio Naſoni* tribui notauit Burm. quem vide:

Quid faciat laetas ſegetes, quae ſidera ſeruet
Agricola, vt facilem terram proſcindat aratris,
Semina quo iacienda modo, cultusque locorum
Edocuit, meſſes magno cum foenere reddi.

2. *vlmis adiungere* Toll. 3. *quis cultus* alii ſcripti et editi, ex more; ſic iam Ecl. I, 19. *habendus* Toll. male. v. Burm. et cf. not.

1. Primis quatuor verſibus argumentum operis exponitur: agricultura et ruſticatio, lib. I. vini et omnino arborum cultura lib. II. res pecuaria lib. III. res apiaria lib. IV. Primo verſu Heſiodei operis titulum ἔργα καὶ ἡμέρας expreſſum eſſe, iam Seruius monuit: *quo opere et quibus temporibus ager colendus ſit.*

2. *vlmisque adiungere vites. Secundum Italiae ſitum loquutus eſt, in qua vites altius eleuantur.* Seru.

3. *qui cultus habendo ſit pecori;* pro vulgari, quae curatio ſit pecoris, quod quis poſſidet, ſiue alit, nutrit, ſeruat. Sollemne vero in re pecuaria eſt *habere.* v. Burm. *cultus*, vt Cic. de N. D. II, 158. *quae quidem* (oues) *neque ali, neque ſuſtentari, neque vllum fructum edere ex ſe, ſine* cultu hominum et curatione *potuiſſent.*

4. quan-

Digitized by Google

Sit pecori, apibus quanta experientia parcis,
Hinc canere incipiam. Vos, o clariſſima mundi
Lumina, labentem caelo quae ducitis annum,
Liber, et alma Ceres; veſtro ſi munere tellus

Chaoniam

4. *pecori atque apibus* fere codd. et edd. *pecorique* nonnulli. Sed fulcrum hoc verſus ſuſtulit et Medicei et optimorum librorum auctoritate Heinſ. cf. ad Ecl. II, 53. *pecori quanta apibus* ed. Ven. *paruis* quidam ap. Stephanum. *paucis* Meadii liber, vt ſit: *paucis hinc canere incipiam.* 6. „*Numina* fuit, „ſed emendauit ipſe, quia poſtea v. 10. ait: *et vos agreſtum prae-* „*ſentia numina Fauni,* „ inter Seruiana legitur. *qui ducitis* Pierii oblongus, fragm. Moreti et Mentel. a m. pr. ſed confirmant *quae* Apuleius, Probus, Macrob. v. Heinſ. 7. *veſtro ſi numine* Medic. a m. ſec. et Colot. cum Arund. *noſtro* Ven.

4. *quanta experientia* ſcil. apibus habendis, ſeu apum habendarum ad mellificium neceſſe ſit. pro *cura* ſubiunxit aliud, quod apum cultui accommodatum eſſet, experientiam et vſum, quo mellificationis ratio valde exculta eſt.

5. *Hinc*, poſt bucolica, aiunt. Omnino initium deſignat. Quae ſequitur inuocatio, eſt haud dubie pars longe ornatiſſima ac ſplendidiſſima carminis.

6. *labentem c. quae ducitis annum.* h. quorum decurſu tempora anni efficiuntur. *Sidera annum*, eiusque *tempora*, *noctem*, *diem* ducere, tamquam regant et moderentur, ſollemne. cf. Burm. Scilicet quoniam ortu et occaſu ſuo vices illas temporum deſignant. *ducunt* autem *annum caelo*, h. in caelo, in quo ipſa oriuntur et occidunt, et *annum labentem*, procedentem; quod proprium de temporis fuga ſeu decurſu eſt. Quamquam *caelo* etiam ad *labentem*, et maiore forte cum elegantia, referri poteſt. *Annus labitur caelo*, in caelo, per caelum, cum Sol et Luna, quorum curſu anni orbis conficitur, per caelum incedant. Ceterum poetam h. l. philoſophicam opinionem eorum, qui Solem et Lunam ſub Cereris et Liberi nomine coli contenderent, non popularem ſequi, in confeſſo eſt; nam dura ſenſu meo eſt Cerdae ratio, vt poſt *Solem* et *Lunam*, diuerſa numina, Bacchum et Cererem memoret.

7. Quum vobis arationis ac vitium ſationis inter homines initia debeantur, *ferte pedem*, adeſſe vos vtique mihi canenti par eſt. *Tellus mutauit*, permutauit, *glandem ariſta*, vt ei tribuatur, tamquam actio, ea res, cuius tantum cauſſa et inſtrumentum fuit.

8. *Chaoniam*

Chaoniam pingui glandem mutauit ariſta,
Poculaque inuentis Acheloïa miſcuit vuis:
Et vos, agreſtum praeſentia numina, Fauni,
Ferte ſimul Faunique pedem Dryadesque puellae:
Munera veſtra cano. tuque o, cui prima frementem
Fudit equum, magno tellus percuſſa tridenti,
Neptune: et cultor nemorum, cui pinguia Ceae

8. *Chaonia* Gud. 10. *praeſtantia* ſola edit. Genev. 1636. 11. Pro *Faunique* memorabilis lectio *Satyrique* in Gothano pr. Si codex paullo antiquior eſſet, dicerem veram eius lectionem voci ex antecedente verſu reuocatae ceſſiſſe. Nunc interpolatori deberi diceoda eſt lectio. 12. *o* omittunt Codd. Seruii ad Aen. I, 541. et Goth. ſec. 13. *fudit aquam* antiquiſſimos libros habuiſſe teſtatur Seruius; male tamen haud dubie, quod fabula de equo paullo magis recondita eſſet, de aqua vero facile vnusquisque cogitaret. Idem ad Aen. I, 1. laudat: *cui prima furentem*; ſed eod. lib. v. 541. *frementem* habet. *tridente* Gudian. Schol. Statii et vterque Gothanus. 14. *Ceae* de ſcriptura poſt Pierium v. Heinſ. et Burm. ad Ouid. Epiſt. XX, 222. Art. II, 298. et Met. VII, 369.

8. *Chaoniam*, v. ad Ecl. IX, 13. *pingui*, ἁδρῷ, craſſa.

9. Veſtro beneficio homines vini vſum inuenerunt. *miſcuit pocula Terra*, h. vitibus editis effecit, vt miſceri poſſent. *Pocula Acheloïa* pro aqua. at quam ſplendide! *Acheloum* Theſſaliae fluuium, pro quouis flumine et aqua quacunque, more antiquorum Graecorum, (v. Macr. Saturn. V, 18. Vrſin. ad h. l.) dixit. *Miſcere* autem ornatius, quam bibere.

10. *praeſentia numina*, et potentia et propitia. v. Ecl. I, 42.

11. *Ferte ſimul F. pedem*, adeſte.

12. *cui prima f. Fudit equum*, cuius iuſſu primus e terra equus editus eſt. Nota fabula de Neptuni cum Pallade certamine, quum Dii arbitrium tuliſſent, vt, vter rem mortalibus vtiliſſimam produxiſſet, eius nomine nota vrbs (Athenae) appellaretur. cf. Bentl. ad Hor. Carm. I, 7, 7. *Fundere* proprie de partu felici ac facili.

14. *Cultor nemorum* eſt Ariſtaeus, Apollinis et Cyrenes filius, qui Cycladibus magna ſiccitate et fame afflictis, cum, Ceam arceſſitus, Sirium placare monſtraſſet, quo facto eteſiae aerem temperare coeperant, Iouis Ariſtaei et Apollinis Nomii nomine cultus fuit. v. Apollon.

Ter centum niuei tondent dumeta iuuenci:
Ipſe nemus linquens patrium ſaltusque Lycei,
Pan ouium cuſtos, tua ſi tibi Maenala curae,
Adſis o Tegaee fauens, oleaeque Minerua
Inuentrix, vncique puer monſtrator aratri,
Et teneram ab radice ferens, Siluane, cupreſſum:
Dîque deaeque omnes, ſtudium quibus arua tueri,
Quique nouas alitis non vllo ſemine fruges:

17. *ſi ſint tibi* Moret. primus. *tua ſit tibi* Vratisl. 18. alii *Tegeaee* et *Tegaee*, ſed v. Burm. ad Aen. V, 299. Ouid. Ep. IX, 87. 20. *a radice* octo ap. Burm. 22. *non vllo* Heinſ. e Medic. et quinque aliis vetuſtioribus, quibus adde Goth. pr. quo alludit etiam Parrh. *Qui nouas a. non vllo.* vulgo *nonnullo*, quod et Servius interpretatur, ſed ſententia aut nulla aut parum commoda. *non vllo de ſemine* Rom. alibi, inquit Pierius, *nullo de ſemine* habetur. Hoc poſtremum Catroeus, egregie loquax interpres, poetae vindicatum it; ſed eſt haud dubie ex interpretatione vetuſta.

v. Apollon. Argon. II, 500 ſqq. cf. ibi Schol. et h. l. Seru. inf. Ge. IV, 317. ſqq.

15. *dumeta* pro ſaltibus, loco arbuſtis conſito. *pinguia*, herboſa.

17. *tua ſi tibi Maenala curae*, quoniam, ſi quidem Maenalus, Arcadiae mons paſcuis egregius, tibi eſt longe gratiſſimus, tu mihi rem pecuariam tractanti propitius, precor, adſis.

18. *Tegaeus* Pan ab Tegea oppido Arcadiae, in qua et montes Lyceus et Maenalus. *Sit* in inuocationibus et obteſtationibus frequentiſſimum. v. h. l. Burm.

19. *vncique puer m. aratri*, Triptolemus Eleuſinius a Cerere arationem edoctus. cf. Callim. in Cerer. v. 22. ibique Spanhem. In gemmis aeque atque in aliis monumentis occurrit modo puer, modo bigis draconum vectus.

20. Tali habitu *Siluanus* tenerum cupreſſi truncum ferens in marmore ap. Boiſſardum occurrit Ramum cupreſſi ferens expreſſus eſt a Spencio Polymet. Pl. XXXV, 7. Siluanus pinifer, vt videtur, in Marm. Oxon. P. I. n. LXXX. viſitur. Hinc ille *inculto termine gaudens* ap. Gratium Cyneg. 20. dicitur. Eo refertur Siluanus *Dendrophorus* apud Gruter. p. LXIV, 7. Salmaſ. Exerc. Plin. p. 294.

22. *non vllo ſemine*, nulla ſatione,

Quique ſatis largum caelo demittitis imbrem.
Tuque adeo, quem mox quae ſint habitura deorum
Concilia, incertum eſt, vrbisne inuiſere, Caeſar,
Terrarumque velis curam: et te maximus orbis

Auctorem

23. *dimittitis* al. ap. Burm. 25. *conſilia* alii ap. Pierium, vt fere ſolent, quod Catroeus arripit, vt tamen, quid ſentiat, ſe ipſum ante omnia edocere debeat. Hor. Carm. III, 25, 6 *egregii Caeſaris Aeternum meditans decus Stellis inſerere et concilio Iouis.* vbi etiam al. *conſilio*, quod tamen accommodatius ibi eſſe videtur, non propter Aegyptiam fabulam a Baxtero memoratam, ſed quia *Iouis conſilium. vrbes* Medic. cum nonnullis aliis, vt ambiguitas, ne *vrbis* pro ſecundo caſu habeatur, vitetur. Sed *vrbisne* auctoritate vet. grammaticorum confirmatur ap. Gell. N. A. XIII, 19. 26. *te et m.* Menag. pr.

tione, ſua ſponte prouenientes. opp. v. ſq. *ſata;* ſic et Ge. II, 10. 11. 14. *Namque aliae*, arbores, *nullis hominum cogentibus, ipſae Sponte ſua veniunt - Pars autem poſito ſurgunt de ſemine.* Ouid. Met. I, 108. de aurea aetate *Ver erat aeternum, placidique tepentibus auris Mulcebant Zephyri natos ſine ſemine flores.*

24. Et multo magis tu, o Caeſar, adſis propitius, tamquam mox deus futurus, quamquam adhuc incertum eſt, cuius ordinis ac generis.

25. Deusne vrbium tutelaris eſſe velis, et velisne h. cupias, affectes (ſuſcipere aueas) terrarum curam ac tutelam. De tali verbi eiusdem iunctura duplici v. Burm. ac Bentl. ad Hor. Carm. I, 1, 7. *dii inuiſere* dicuntur terras et vrbes, quas aut praecipue amant et colunt, aut in quibus inſtituta ſibi ſollemnia ſacra frequentant. De his ἐπιδημίαις et ἐπιφανείαις deorum agit Spanhem. ad Callim. in Apoll. v. 13. Interea, et rationem hanc interpretandi mihi duram, et illa: *velisne curam*, mihi perquam ieiuna videri, non inficior. *Inuiſere curam* ſane non ita poteſt dici, vt *inuiſere vrbem*; at *inuiſere* etiam eſt inſpicere, et *cura* eſt curatio, adminiſtratio. Cum *vrbis* fere ſcribatur, videndum, an ferri poſſit illa ratio, vt ſit: velisne, Caeſar, inuiſere, inſpicere, cognoſcere, regere, moderari vrbis terrarumque, h. imperii Rom. regimen, adeoque praeeſſe reip. et adeſſe iis, qui eam adminiſtrant. Notanda vero copia orationis, qua idem toties effert: *velisne deus eſſe.* Ceterum cf. Lucan. I. 45 ſqq.

26. *maximus orbis*, h. caelum

Auctorem frugum tempeſtatumque potentem
Accipiat, cingens materna tempora myrto:
An deus immenſi venias maris, ac tua nautae
Numina ſola colant: tibi ſeruiat vltima Thule:
Teque ſibi generum Tethys emat omnibus vndis:
Anne nouum tardis ſidus te menſibus addas,

Qua

27. *frugum caeli terraeque p.* Goth. ſec. a m. pr. 28. *Accipiet* Voſſ. 29. *et tua* duo. *an tua* Goth. ſec. 30. *ſerviet* Goth. ſec. *Thylae* Medic. *Thyle*, *Tyle*, *Thile* alii; et mox vitioſe *Thetis*, ex more. 31. *generum te thetis in o.* Goth. ſec. 32. *atque* nonnulli ap. Pierium. *ſidus tardis* Ven. *meſſibus* ed. Ven.

lum. *maximus* pro magnus v. Burm. ad v. 187. *accipiat* advenientem, dum inter deos refertur; iam debebat ſequi, *te cinctum materna tempora myrto;* nunc idem *orbis cingens m. t.* dictus, dum ſcilicet corona myrtea a diis caelitibus imponitur Auguſto, nouo deo.

27. *tempeſtatum*, malim de anni temporibus, quam de procellis, quia cum frugibus illa iungi mos eſt. *tempeſtates* pro temporibus ſiue ſtatis, ſiue quibuſcunque aliis vel Lucretii exemplo bene dici poſſe puto in tali contextu, vbi ad anni caelique temperiem aerisque mutationem, quae cum ipſis temporis vicibus ſuccedit, reſpicitur.

28. *materna myrto*, Veneri ſacra, ad quam et Anchiſam Iulios genus ſuum retuliſſe notum eſt. At, quorſum myrti huius mentionem hic iniectam dicemus? vt ſcilicet e diuino ſanguine orto locus inter deos tributus tanto minus admirationis habeat. Nam illud forte nimis ſubtiliter diceretur, eum Lucretii exemplo Venerem cum Natura Dea confundere, adeoque cauſſam reddere, cur a tali dea ortus *auctor frugum t. p.* futurus ſit.

29. *venias*, futurus ſis.

31. *Teque ſibi generum Tethys emat.* Inter deos adſcriptos deabus iungi fas erat; ſic Hercules Hebae. Itaque Auguſto maris deo vna Nympharum, filiarum Oceani et Tethyos, dabitur. *Emat*, ex antiquo nuptiarum ritu, ex heroum ſeculo, de quo v. Cerda. quam ſplendide adiectum: *omnibus vndis!*

32. An nouum ſidus caelo acceſſurus ſis. Annorum, menſium ac dierum menſuram ſiderum decurſus facit; itaque

menſes

Qua locus Erigonen inter Chelasque ſequentis
Panditur. ipſe tibi iam brachia contrahit ardens
Scorpios, et caeli iuſta plus parte relinquit.
Quidquid eris; (nam te nec ſperent Tartara regem,
Nec tibi regnandi veniat tam dira cupido:
Quamuis Elyſios miretur Graecia campos,
Nec repetita ſequi curet Proſerpina matrem)
Da facilem curſum, atque audacibus adnue coeptis,

Ignaros-

33. *Erigonem* alii. 34. *tibi nam* Ven. 35 *Scorpios* Heinſ. e Medic. et al. *Scorpius* vulgo. *reliquit* Medic. cum Gud. et Menag. it. Rom Pierii ac Goth. pr. *vt c. - - relinquat* Arundel. 36. Hic verſus in Moret. poſt v. 38. legebatur. *Quiquid erit* Goth. pr. *iam te* Pierii Longob. *nec ſperant* Rom. *ne ſperant* Medic. a m. pr. ſed immutatum: *nec ſperent. non te ſpectent nec* ed. Ven. *ſpernent* vnus Mead. et ed. Norimb. 37. *tam ſaeua* Zulich. *dura* Goth. ſec.

menſes memorat. *tardis - - menſibus* omnino pro temporibus, anni partibus, quae modo tardae modo celeres, pro conſilio poetae, appellari poſſunt. h. l. ornatui tantum inſeruit epitheton. Subtilius, quam pro poetica ſimplicitate, ex phyſicis rationibus Halleium explicantem ſequitur Martinus, dum alii de diebus aeſtiuis intelligant.

33. *Qua locus*, h. inter ſigna Virginem et Scorpium, qua nunc Libra eſt; quae antiquitus ab omnibus aſtrologis inter ſigna non habebatur, locum vero eius ſcorpionis brachia occupabant; quo reſpexit Ouid. Met. II, 195-197. *Eſt locus, in geminos vbi brachia concauat arcus Scorpios, et cauda flexisque vtrimque lacertis Porrigit in ſpatium ſignorum membra duorum.* Deinceps Libra vacans ſpatium occupauit, ſed ita vt ab Scorpio teneretur; vt etiam expreſſum in Marmore Farneſio conſpicitur. Librae itaque, in quam ingreſſo Sole natus erat Auguſtus, et quae Iuſtitiae ſymbolum eſt, locum aſſignat Auguſto: aut teneri eius manu Libram vult conſ. Spence Polymetis pl. XXIV. XXV. fig. 3. p. 170. *ardens* ſcorpius tamquam ſidus; hoc ſimpliciſſimum. *iuſta plus parte* eleganter; ad ſignum maioris reuerentiae.

36. Exquiſita orationis conuerſione exprimit vltimum illud: an inferis diis adſcribi velit.

39. *Nec-curet*, nolit, noluerit. v. Burm. Videtur autem

in

Ignaroſque viae mecum miſeratus agreſtis
Ingredere, et votis iam nunc adſueſce vocari.
  Vere nouo, gelidus canis quum montibus humor
Liquitur, et zephyro putris ſe gleba reſoluit;
Depreſſo incipiat iam tum mihi taurus aratro
Ingemere, et ſulco adtritus ſplendeſcere vomer.
Illa ſeges demum votis reſpondet auari
Agricolae, bis quae ſolem, bis frigora ſenſit:

Illius

44. *zephyro putri* edd. Terentiani Mauri, perperam. *ſe putris* Toll. 46. *vomis* Medic. a m. ſec. tert. Mentel. Reg. a m. ſec. ſic inf. 162. et ap. Ouid. Faſt. IV, 927. 47. *voti* Rom. *auaris* Zulich. 48. *quae bis ſ.* Menag. alter. *bis quoque ſ.* Parrh. *ſentit* Zulich. duo Moret. et fragm. eiusd. Goth. pr.

in hoc fabula de Proſerpina reſpici, quae nunc ignoratur. Nam comeſta mali Punici grana huc vix referri poſſunt.

41. *mecum miſeratus* iunge interpretando. opem enim ferre rogatur. v. 42. *iam nunc aſſueſce*, vtpote deus futurus.

43. Vide Heſiod. Ἔργ. 458. ſqq.

44. *putris - gleba*, emollita tepore, reſoluta et tenera, v. ad II, 204. cum adhuc frigore conſtricta ac dura eſſet.

45. ſq. Quam ornate pro: iam tum arationis initium faciendum eſt! Lucret. 209 *vis humana - valido conſueta bidenti Ingemere et terram preſſis proſcindere aratris.*

47. 48. *Illa ſeges - bis quae ſolem, bis frigora ſenſit. ſeges* h. l. eſt terra, ager. Trepidant in h. l. Interpp. et multa inaniter moliuntur; ſed res expeditu facilis, ſi memineris, vulgo tertia aratione ſeri ſolitum fuiſſe, ita vt vere ineunte ager proſcinderetur, aeſtate iteraretur, ſub finem auctumni tertiaretur. vide v. c. Colum. II, 3. 4. et 8. Et ad hunc morem reſpexerat noſter v. 43; at enim ii agricolae, qui in terra rite ſubigenda et conterenda ſummam culturae ponerent, quater arabant, ſemel quidem iam ſub finem auctumni, tum vere anni ſequentis, mox aeſtate, tandem auctumno exeunte, cum ſationis tempus inſtaret. Graecis id ſollemne fuiſſe videtur, vt colligas e Theophr. Cauſſ. Plant. III. c. 25. καὶ ὅταν μετὰ τὰς πρώτας ἀρότας νεάσωσι etc. Hoc vero faciebant, *vt ſolem et frigus ager ſentiret*, ὅπως χειμασθῇ καὶ ἡλιασθῇ, vt idem Theophr. paullo ante.

bis

Illius immenſae ruperunt horrea meſſes.
At prius ignotum ferro quam ſcindimus aequor,
Ventos, et varium caeli praediſcere morem

Cura

50. *At p.* ita et Medic. cum al. at alii: *ac*, etiam Romanus. *immenſum* Seruius in ſuo habuit. 51. *proprium c. p. morem* ſex vet. codd. exhibent ap. Columellam I, 4, 4. et reponendum putabat Pontedera Antiqq. p. 479. quomodo enim quod varium ſit, praediſci poſſit? Sed variare aliqua res poteſt, et tamen cognoſci, et multa ita variant, vt in vno tamen quoque ſtatu aliquantum conſiſtanr, *praedicere* tres ap. Burm. more ſolito. *praediſcere* firmat cum Colum. l. l. tum Plin. XVIII, 24 ſ. 56. extr.

bis vero, quia bis in hibernum, bis in aeſtiuum (vere et aeſtate) tempus, aratio talis incidit. vide Salmaſ. Exerc. Plin. p. 510. νεῖον τρίπολον et τετράπολον Theocritus dixit de Augiae ſtabulis loquens Idyll. XXV, 25. vt Homer. Il. Σ. 541. et 542. et Odyſſ. Ε, 127. νειον-τρίπολον dixerat; quo ipſo, tertiationis iam tum vſum fuiſſe apparet; id quod etiam ex Heſiodo conſtat Εργ. 459. 462. 3. Plinii locus XVIII, 20. vnica huius verſus interpretatio: *quarto ſeri ſulco Virgilius exiſtimatur voluiſſe, cum dixit, optimam eſſe ſegetem, quae bis ſolem, bis frigora ſenſiſſet.* cum ſcilicet vulgo trina aratione defungerentur aratores Itali, h. tertiatione v. Varr. I, 29. Colum. II, 4, 4. Quamquam idem Plinius innuere videtur, iam tum diuerſas de hoc loco ſententias viguiſſe. *quarto ſulco* vero pro quarta aratione dictum tum per ſe patet, tum ex eodem Plinii loco XVIII, 20. ſ. 49. n. 3. *Spiſſius ſolum, ſicut plerumque in Italia, quinto ſulco ſeri melius eſt, in Tuſcis vero nono* cf. Harduin. Mox tamen v. 64 ſqq. poeta in communi more acquieſcere videtur, cum pingue ſolum vere arari dicit, vt ſcilicet ſub hiemem conſeratur.

49. *ruperunt horrea*, replent. praeclare ad magnam copiam. Tibull. II, 5, 84 *Diſtendet ſpicis horrea plena Ceres.* Colum X 307 *Preſſaque flammeola rumpatur fiſcina caltha.*

50. *ignotum aequor*, agrum, cuius natura nobis ignota ſit.

51. *caeli - morem*, aeris naturam, *varium* pro diuerſa regionum natura ac ſitu diuerſum.

52. *habitus*

Cura ſit, ac patrios cultusque habitusque locorum:
Et quid quaeque ferat regio, et quid quaeque recuſet.
Hîc ſegetes, illic veniunt felicius vuae:
Arborei foetus alibi, atque iniuſſa vireſcunt
Gramina. nonne vides, croceos vt Tmolus odores,
India mittit ebur, molles ſua thura Sabaei?

At

52. *cultus habitusque*, omiſſo *que* multi. *cultos* Gud. et ap. Colum. l. l. 53. *quid ferre recuſet* nonnulli ant. ap. Pier. 54. *illuc* Rottend. *Hic ſ. v. vuae felicius illic* in nonnullis vidit Pierius. A v. 53. ad 58. laudat Sen. ep. 87. 55. pro *iniuſſa* male al. *inuiſa*, *iniuſta*. 56. *Molus* multi v. Heinſ. *cruceos vti molus* Rom. *Tmolos* alii. *adores* Goth. pr. 57. *nutrit ebur* tres ap. Heinſ. *Pontos* Moret. pr. a m. pr.

52. *habitus locorum* h. naturam, genium agri, ex praecepto omnium, qui de re ruſtica tradidere. vide vel Xenoph. Oecon. XVI, 2. ſqq. quem ante oculos habuiſſe videtur Virgilius. *patrios cultus*, colendi rationem vſu maiorum probatam.

53. Plin. XVIII, 47. extr. *In omni quidem parte culturae valet oraculum illud: quid quaeque regio patiatur.* Iam in iis, quae ſequuntur, agnoſce poeticam rationem propoſitionem generalem per ſingula exempla declarandi et ornandi.

55. Hinc Columella X, 16. natura ſoli, *quae* - iniuſſi *conſternitur vbere mali.*

56. *Crocei odores* pro croco. *Tmolus* Lydiae mons, vino generoſo nobilis, v. II, 98. at eumdem a croco nemo alius commendauit. Contra in Cilicia crocus frequens proueniebat, inprimis ad Corycum promontorium. Iam, cum Tmolus communi aliquo veterum errore Ciliciae tribuatur, qua de re Burmannus egit, ſcilicet quod ad iſtas forte oras Cilices aliquando imperium extenderunt; eadem ratione, qua vrbes Thebe ac Lyrneſſus Cilicum vrbes dici ſolent, quae ad Aeolidem (Myſiae ea pars eſt) pertinebant, etiam h. l. cum Cilicia nominanda eſſet, poeta Tmolum poſuiſſe videri poteſt. Vide Burm. ad h. l. et ad Ouid. Met. XII, 109. Niſi tamen et Tmolus olim crocum tulit, et Virgilius Graecum aliquem poetam expreſſit.

57. *molles - Sabaei.* perpetuum epitheton populorum Aſiaticorum, effeminatorum caeli indulgentia et ſoli bonitate. Sic *tener Arabs*) Tibull. II, 2, 4. vbi v. Brouckh. *Mittere*

At Chalybes nudi ferrum, viroſaque Pontus
Caſtorea, Eliadum palmas Epiros equarum?
Continuo has leges, aeternaque foedera certis
Impoſuit natura locis, quo tempore primum
Deucalion vacuum lapides iactauit in orbem:
Vnde homines nati, durum genus. Ergo age, terrae
Pingue ſolum primis extemplo a menſibus anni
Fortes inuortant tauri, glebasque iacentis

Pulueru-

58. *Et* Ven. *Calybes* et *Calibes* ſcribitur. *ferro* alter Rottend. 61. *Nam poſuit* Mentel. prior a m. pr. *primus* Goth. ſec. 62. *lapides vacuum* Leid. et Moret. vnus. *vanum* Voſſ. pr. 64. *a* deeſt fragm. Moret. 65. *inuortant* ſcriptura e Medic.

tere vero ſollemne de mercibus, ex eo loco petitis, vbi praecipuus earum mercatus eſt.

58. *Chalybes nudi*, vtpote dura gens et in ferro cudendo occupata, vt recte Seru. ad h. l. *propter ferri cudendi ſtudium*, (ita enim leg.) cf. Aen. VIII, 425. *viroſa caſtorea*, tetri odoris, graueolentia; quo ſenſu potiſſimum *virus* et *viroſum* dici ſolet. Ex noſtro petiit Nemeſ. Cyneg. 223. *Caſtoreum Ponticum* praeſtantiſſimum ſui generis habebatur. v. Strab. III. p. 163. (248.)

59. *Eliadum p. E. equarum* poetica inuerſione dictum eſſe volunt pro, Epiros mittit equas, quae Eleas palmas, h. in ludis Olympicis victorias, obtinent. Duriſſima ratio! quae nec emolliri ſatis ita poteſt, vt *palmas equarum* h. victorias pro equis praeſtantiſſimis, qui victoriam reportant, poetice dici poſſe ponas. Codices tamen nil ſuppeditant. *Epirus* εὔιππος, εὔπωλος et generoſis equis nobilis Ge. III, 121. cf. la Cerda. *equas* noto more, quo ſexus feminei animantia praeſtantiora habentur. Eleus campus inf. III, 202. *Eleo carcere miſſus equus* Tibull. I, 4, 32. alios v. ad Gratium v. 504. Olympia enim in Elide erant.

60. *has leges*, vt cuique terrae ſuum ingenium, ſua ratio colendi, ſit. eas natura impoſuit ſtatim tum, cum primum etc. *foedera* h. l. conditiones, leges, vt Aen. I, 66. et al.

63. *ergo age, t.* Refer ad v. 43. *vere nouo*. v. Plin. XVIII, 26. ſ. 65, 2. Colum. II, 4.

66. ma-

Puluerulenta coquat maturis ſolibus aeſtas.
At ſi non fuerit tellus fecunda, ſub ipſum
Arcturum tenui ſat erit ſuſpendere ſulco:
Illic, officiant laetis ne frugibus herbae:
Hic, ſterilem exiguus ne deſerat humor arenam.
Alternis idem tonſas ceſſare noualis,
Et ſegnem patiere ſitu dureſcere campum.
Aut ibi flaua ſeres, mutato ſidere, farra,

Vnde

66. *maturis frugibus* Pier. e Rom. ſed vulgatam defendit Burm. vel ex Gratii Cyn. 85. 67. *Et ſi* Longob. *Aut* Goth. ſec. 68. *ſplendeſcere ſulco* Goth. ſec. 69. *offiant* Reg. a m. pr. *efficiant* Ven. 70. *Haec* e Medic. laudat Burm. ſed nil tale expreſſum in exempl. Foggin. *non deſerat* Zulich. 71. *tonſis* Medic. a m. pr. 72. *aut ſ.* alter Menag.

73. *aut vbi, aut tibi, at ibi* alii. ex more. *mutato ſemine* Romanus quod iam Pierius laudauit, quod Catroeus recepit, et mihi valde ſe probaſſe non diffiteor; magis enim conſentaneum reliquae ſententiae eſſe videtur; et v. 82. idem explicatur: *mutatis foetibus. ſidere* tamen criticae rationes tuentur, et reuocari facile ad eandem ſententiam poteſt. v. not.

66. *maturis ſolibus*, calore adultae aeſtatis. cf. Ge. II, 259 ſq.

67 *ſi non f. t. fecunda* h. ſi tenuis, ſi gracilis cf. Colum. II, 4 extr. *ſub ipſum Arcturum*: Colum. XI, 2, 63 *Non. Septemb. Arcturus exoritur*; cuius cum Plin. II, 47 conciliationem dabit Martin. ad noſtr. l. *ſuſpendere*, leuiter proſcindere, vomere non alte deſcendente.

69. vide Ge. II, 251.

71. *tonſas noualis* dixit hic proprie, et ex Varronis de R. R. I, 29, 1. et Plinii XVIII, 49, 2 ſententia, de agro, qui alternis annis vacat et nouatur. *tonſae* eae terrae h. demeſſae. *ſitus* pro otio, ceſſatione; vnde pulcre epith. *ſegnem.* Totum praeceptum ex Virgilio repetit Plin. XVIII, 50. cf. Colum. II, 10. Varro I, 44.

73. *mutato ſidere*, alia anni tempeſtate *Sidus* pro ſole, vt ſaepe; *ſol* pro anno et pro anni tempore. Igitur demeſſis per aeſtatem leguminibus auctumno, adeoque diuerſo anni tempore, aut, quod malim, altero anno, inſequenti vere in eodem agro farra ſeruntur. cf. Colum. II, 10, 7. Inuerſa autem oratione vtitur poeta, vt a vulgari recedat. Debebat enim ita proprie dicere: aut altero quoque anno legumina in agro ſeres, et non

niſi

Vnde prius laetum ſiliqua quaſſante legumen,
Aut tenuis foetus viciae, triſtisque lupini
Suſtuleris fragiles calamos, ſiluamque ſonantem.
Vrit enim lini campum ſeges, vrit auenae:
Vrunt Lethaeo perfuſa papauera ſomno.
Sed tamen alternis facilis labor: arida tantum

I 2 Ne

74. *lectum* Rom. Pierii. *foetum* legebat Reisk. V. C. 75. *tenues* duo Burm. it. Seruius, et edd. non nullae. *lupinis* Medic.

niſi tertio iterum farra. farra h. l. pro quocumque frumenti genere.

74. *legumen ſiliqua quaſſante*, quod habet ſiliquam, quae facile vento agitatur, ſe quaſſat, contremiſcit, tenui culmo inhaerens. De faba autem interpretatur poetam Plinius l. l.

75. *tenuis vicia*, quia tenui ſemine, ſi cum faba compares. *triſtis lupini*, amari, vt ſaepe. contriſtatur enim deguſtantis vultus. v. Cerda. Eius ſeges agro ſtercorando admodum vtilis habita. cf. Plin. XVII, 7 ſ. 9. inpr. Colum. II, 14, 1 ſqq.

76. *ſiluam* poetica ratione, qua etiam florum, herbarum, ſilua grata ſimilitudine dicitur. cf. inf. v. 152. et IV 273. *ſonantem*, quia calami aridi ſunt. *Siluas cannabias* dixit Gratius Cyneg. 47. pro ſegete.

77. Poetica ſuauitate pro: lino enim vel auena vel papauere ſeri nolim agrum interquieſcentem; nam ea vrunt h. exſiccant agrum. Repetit ex noſtro Plin. XVII, 7. ſ. 9. Colum. II, 14, 3. cf. II, 10, 17. Pallad. Octobr. 2. Hinc *linum* in agro humido ſeri ſolet. et Gratius Cyneg. 334 *Optima Cinyphiae paludes lina dabunt.* cf. ſeqq.

78. *perfuſa ſomno papauera*, vi ſoporifica, quae natura nigri praecipue papaueris eſt. cf. h. l. Martin.

79. *alternis*, ſi alternis annis ſeratur, (redit ad praeceptum v. 71.) *facilis* eſt *labor*, aratio fit ſine graui moleſtia. Et huc redit fere communis interpretatio. Ita tamen in membrorum nexu impediti quid ineſſe ſentias; quorſum enim *tamen*? Forte ea eſt ſententiae progreſſio: Poſſunt tamen et illa, nimirum lina, et auenae et papavera, alternis annis recte ſeri, tantum ne pudeat fimo ſaturare agrum. *labor facilis* ſc.

campi

Ne ſaturare fimo pingui pudeat ſola; neue
Effoetos cinerem immundum iactare per agros.
Sic quoque mutatis requieſcunt foetibus arua.
Nec nulla interea eſt inaratae gratia terrae.
Saepe etiam ſterilis incendere profuit agros,
Atque leuem ſtipulam crepitantibus vrere flammis:
Siue inde occultas vires, et pabula terrae
Pinguia concipiunt: ſiue illis omne per ignem
Excoquitur vitium, atque exſudat inutilis humor:
Seu pluris calor ille vias et caeca relaxat
Spiramenta, nouas veniat qua ſuccus in herbas:
Seu durat magis, et venas adſtringit hiantis:

Ne

80. *nec* Parrh. Voſſ. Goth. pr. 81. *effoſſos* Zulich. *effectos* Vratisl. et Goth. pr. etiam Romanus. aberrationes librariorum. cf. inf. II, 417. *immundos* Menag. alter. 82. *requieſcat* Ven. *requieſcent* Rom. et ed. Ven. Male Heinſ. emendabat *requieſcant.* *fecibus* error fragm. Mor. 84. *Sentes et ſteriles* fragm. Moret. 87. *aeuum* vel *ignem* Zulich. 88. *exundat* Parrh. a m. pr. 89. *pluris* vetuſtiores praeter Medic. 91. *conſtringit* Ven. et Parrh. *reſtringit* Moreti pr.

campi; facile illam moleſtiam, illam noxam ex iniquitate ſini, perferre ac tolerare poteſt ager, modo bene ſtercoretur.

82. Etiamſi ager plane non ceſſet, ſed aliis intereâ frugibus ferendis exerceatur, vt leguminibus v. 74. ſqq. modo tamen ſtercorationi largiter indulgeas, ager vel ſic requieſcere aliquo modo videri poteſt; (cf. Colum. II, 14, 3.) fimo enim nouas vires, nouos ſales recipit; atque interea etiam vtilitatem aliquam (ea enim eſt *gratia*; male Catr. et Burm.) ex agro percepiſti.

84. *ſteriles agros*, ſtipulas agri vt v. ſq. explicatur. Prouocat ad h. l. Plin. XVIII, 72 extr. (30.)

86. *Siue-ſiue.* Pro varia ſoli, vel macri vel vliginoſi vel denſi vel rari, natura, varias cauſſas ſubiicit. *pabula* ſunt ſucci, qui nutriunt ſemina ac plantas.

89. *caeca ſpiramenta*, meatus occultos et latentes, nos *poros* dicimus. mox *venas*. *vada latentia* ap. Gratium Cyneg. 423.

93. *Adure-*

Ne tenues pluuiae, rapidiue potentia ſolis
Acrior, aut Boreae penetrabile frigus adurat.
Multum adeo, raſtris glebas qui frangit inertis,
Vimineasque trahit crates, iuuat arua: neque illum
Flaua Ceres alto nequidquam ſpectat Olympo;
Et qui, proſciſſo quae ſuſcitat aequore terga,

92. *tenuis* Rom. *rapidiue* Heinſ. e meliorr. alii *que*.
95. *nec* Ven. Goth. pr. 96. *ſpectet* Parrh.
97. *ſuſcitet* Moret. pr. *qui ſuſcitat* Gud.

93. *Adurere* conuenit proprie frigori tantum et aeſtui ſolis. Sed ſollenni figura generalior inde notio τοῦ *nocere* elicienda et ad illud: *ne tenues pluuiae*, referenda eſt. *Penetrale frigus* iam Lucretius dixerat I, 495. *tenues* ex natura pluuiae petitum epitheton, quod hic nullam vim habere debet, vt ſaepe epitheta ponuntur. Alioqui *pluuiae tenues* in vitio eſſe non poſſunt.

94. Omnibus omnino modis terram frangendam, comminuendam et a ſole excoquendam eſſe, omnes monent de RR. auctores. v. Xenoph. Oecon. c. XVI, 11-14. *glebas inertes* dicit poeta, quae, niſi comminuantur, nil generant. Agit autem poeta ſeqq. verſſ. de *pulueratione* et *occatione*. cf. Plin. XVIII, 49, 3. (20.) Colum. XI, 2, 60. Varro I, 13, 1.

95. *trahit crates*. Colum. II, 18, 4 *tum glebas ſarculis reſoluemus, et inducta crate coaequabimus* etc.

95. 96. Ex Callimacho ſuauiſſimam imaginem expreſſam eſſe, iam Fulu. Vrſinus vidit: Οὓς δέ κεν εὐμειδής τε καὶ ἵλαος αὐγάσσηαι, Κείνοις εὖ μὲν ἄρουρα φέρει στάχυν etc. H. in Dian. 129. *neque - nequicquam* h. non ſine fructu *ſpectat*, reſpicit, vt Gratius, qui hunc locum ante oculos habuit Cyneg. 426. Poteſt tamen, ſi quis ita malit, duplex negatio pro affirmatione haberi, pro neque non quicquam h. aliquantum.

97. Etiam ille multum iuuat arua, qui etc. cf praecepta ap. Colum. II, 22. 25. Plin. XVIII, 49, 2. l. 19. Frequentibus autem his ſulcis perficitur tandem hoc, quod demum *recte ſubactum eſſe* aiunt, *vt non intelligatur vtro vomer ierit*, v. Plin. XVIII, 49, 2. extr. cf. Colum. II, 4, 1. *terga reſoluta* agro tribuit idem X, 7. Idem imitatus eſt hunc locum libro X. v. 91-93.

Rurſus in obliquum verſo perrumpit aratro,
Exercetque frequens tellurem, atque imperat aruis.
Humida ſolſtitia atque hiemes orate ſerenas,
Agricolae: hiberno laetiſſima puluere farra,
Laetus ager. nullo tantum ſe Myſia cultu

Iactat,

98. *proi umpit* multi ſcripti et excuſi. *perrupit* Voſſ. pr. et Bodlei. ap. Mart. *perrumpat* Cantabr. ibid. *in oblitum* Ven. *arator* Goth. pr. 99. *armis* Bodlei. 100. *optate* Moret. qu. a m ſec. Arundel. ap. Mart. edit. La Cerda. et ita legiſſe videtur Plin. XVII, 2. 102 *Moeſia* in multis et antiquioribus. v. Heinſ. et Pier. *Meſia* vterque Goth. *Meſſia* Cantabr.

99. *Exercetque ſ.* tractat, verſat. Colum. IV, 14, 2. de foſſione vineae: *nam vtique frequenter ſolum exercendum eſt.* cf. inf. II, 356. Sed poſt hoc illud: *atque imperat aruis*, quamquam eleganter dictum, paullo otioſius poſitum videri poteſt. Sed habet τὸ *imperare* vim coercitionis, acerbitatis et iniquitatis. Sic *imperant vitibus* ap. Colum. III, 3, 6. Sen. de Tranquill. an. c. 14 *Danda eſt remiſſio animis - Vt fertilibus agris non eſt imperandum: cito enim exhauriet illos numquam intermiſſa fecunditas*, inf. II, 369 *tunc denique dura exerce imperia.*

100. *Humida ſolſtitia*, aeſtates, cf. Ecl. VII, 47. *Solſtitium* tantum de aeſtiuo latine dicitur; hiemale *bruma* vocatur. vide quos ad h. l. laudat Cerda, inprimis Plin. II, 19. adde XVIII, 25. et 28. cf. Salmaſ. Exerc. Plin. p. 175. et al. *humidum* tempus, vt pluuiarum irrigatione feruidi caloris vis temperetur. Exagitat hunc noſtri verſum nobili loco Plin. XVII, 2. vbi tandem ſubiicit: *Hiberno quidem puluere laetiores fieri meſſes, luxuriantis ingenii fertilitate dictum eſt.* Contra quem tamen defendi poeta poteſt, et defenditur a Cerda ad h. l. inprimis ex antiquo carmine apud Feſt. in *Flaminius*, item ap. Macrob. Sat. V, 20. et Seru. ad h. l. *Hiberno puluere, verno luto, grandia farra, Camille, metes.* Scilicet omnia haec pro regionum et agrorum ſitu, forte e temporum decurſu, variant.

102. *nullo — cultu.* Nulla tanta prouentus copia, quanta ex pluuioſis aeſtatibus, ſerenis et ſiccis hiemibus exiſtit. Hoc illud ipſum eſt, non alia aliqua colendi ratio, quamobrem ager circa vrbem et montem Gargara, qui eſt Myſiae, mon

t

Iactat, et ipſa ſuas mirantur Gargara meſſis.
Quid dicam, iacto qui ſemine comminus arua
Inſequitur, cumuloſque ruit male pinguis arenae?
Deinde ſatis fluuium inducit, riuoſque ſequentis?
Et, quum exuſtus ager morientibus aeſtuat herbis,
Ecce ſupercilio cliuoſi tramitis vndam
Elicit: illa cadens raucum per leuia murmur
Saxa ciet, ſcatebriſque arentia temperat arua.
Quid, qui, ne grauidis procumbat culmus ariſtis,

104. *iacto cum* Moret. ſec. 105. *tumuloſque* Medic. a m. ſec. Parrh. 106. *riuoſque fluentes* Rom. 107. *herbas* Gudian. *extuat* Goth. pr. 108. *diuerſi tramitis* Menag. alt. forte pro *deuerſi*, h. deorſum verſi ex interpretatione. 109. *eligit* Rom. *et licet* Gudian. *raucumque* Medic. 111. *grauidus* ed. Mediol.

tis Idae pars, v. Homer. Il. Θ. 47. 48. cum tali tempeſtate perpetuo vtatur, tam egregiae fertilitatis ſit, vt ſibi ipſe miraculo ſit in tam incredibili fecunditate.

104. *Quid dicam* de eo, *qui*. tranſitus formula, etiam in pedeſtri oratione.

105. *arua Inſequitur*, ſulcos factos in aruo proſequitur, alium poſt alium raſtris frangendo, et cumulos ſeu nimium ſeu inutiliter pinguis, h. duri, ſoli, glebas tenaciores, contundit et euertit et omni parte aequat. *inſequi* idem ac vrgere, inſtare et ſine intermiſſione rem ſtatim aggredi, aut proſequi. Sic *foſſor inſequitur*, *pampinator inſequitur* apud Colum. v. Cerda. et inf. 155 *inſectari terram raſtris*. Heſiod. Ἔργ. 469. ὁ δὲ τυτθὸς ὄπισθεν Δμωὸς, ἔχων μακέλην, πόνον ὀρνίθεσσι τιθείη Σπέρματα κακκρύπτων. *arena* pro ſolo, terra omnino v. IV, 291. Ceterum v. 106. ſqq. noſter Il. Φ. 257. ſqq. egregium locum ante oculos habuiſſe videtur.

107. Totus ſcilicet verſus translatus ab animantium ſenſu.

108. *cliuoſi tramitis* pro montis molliter cliuoſi, in quo riuulis tramitem facit *ſupercilium* vt ὀφρὺς pro cacumine montis v. Cerda.

110. *ſcatebris* ſimplic. pro aqua, vt v. 107 *fluuius* et *riui*.

111. Heſiod. Ἔργ. 473. Ὧδέ κεν ἁδροσύνῃ στάχυες νεύοιεν ἔραζε.

Luxuriem ſegetum tenera depaſcit in herba,
Quum primum ſulcos aequant ſata? quique paludis
Collectum humorem bibula deducit arena?
Praeſertim incertis ſi menſibus amnis abundans
Exit, et obducto late tenet omnia limo:
Vnde cauae tepido ſudant humore lacunae.
Nec tamen (haec quum ſint hominumque boumque la-
Verſando terram experti) nihil improbus anſer, (bores
Strymoniae.

113. *aequat* Goth. pr. 114. *deducit in herba* Goth. pr. ex verſu 112. 115. *certis* ap. Probum Grammat. lib. I. *cum m.* Reg. ap. Mart. 116. *Exiit o.* Gudian. 117. *trepido* Menag. pr. 118. *labores* deeſt Gudiano. *hominumque deumque l.* ap. Seru. Aen. II, 306. *boum* vnus Mead. perpetuo. *cum ſunt* Seru. Leid.

112. Pro interpretatione ſit Plin. XVIII, 44, 2 *Inter vitia ſegetum et luxuria eſt, cum oneratae fertilitate procumbunt.* et c. 45 *Luxuria ſegetum caſtigatur dente pecoris in herba duntaxat; et depaſtae quidem vel ſaepius nullam in ſpica iniuriam ſentiunt.* Theophr. Hiſt. Plant. VIII, 7 Ἐν δὲ ταῖς ἀγαθαῖς χώραις, πρὸς τὸ μὴ φυλλομανεῖν, ἐπινέμουσι καὶ ἐπικείρουσι τὸν σῖτον. fit idem falce inter nos.

114. *paludis collectum humorem*, *Waſſergalle.* Collecta et ſtagnans lacunae aqua, putris colluuies, deducitur ſulcis aquariis factis, quos *colliciae* dixere Plin. XVIII, 49, 3. Colum. II, 8, 3 *elices* ap. Feſtum. hic vero eius generis ſulcus ſeu foſſa exprimitur, qua aqua ad arenoſum locum deducitur, vbi in ſabulum ſe inſinuans tandem exareſcit.

115. *incertis menſibus* veris et auctumni, quod anni tempus incertae tempeſtatis eſt, cf. Ouid. Art. II, 318. hic tamen de vernis potiſſimum agitur. *exit* euagatur ripas Aen. 2, 496.

117. *ſudant humore tepido*, adeoque putrido et noxio. *ſudant*, madent, loca, in quibus lacuna exiſtit.

118. Multum etiam officiunt, obſunt anſeres.

119. *improbus*, inſatiabilis, auidus, et hoc ipſo noxius. E Thraciae finibus, cuius flum. *Strymon*, veniunt grues in Graeciam, cum hieme ingruente migrant. *intubum* e cichoreorum genere, erraticum, fibris ſeu radicum minutis filis late ſerpens; nobis *Endiuium*, Theophr. Hiſt. Plant. VII, 11. τὸ κιχώριον - παραβλαστικὸν δὲ καὶ τῇ ῥίζῃ καὶ ἄλλως μακρόῤῥιζον· διὸ

Strymoniaeque grues, et amaris intuba fibris,
Officiunt, aut vmbra nocet. pater ipſe colendi
Haud facilem eſſe viam voluit, primusque per artem
Mouit agros, curis acuens mortalia corda:
Nec torpere graui paſſus ſua regna veterno.
Ante Iouem nulli ſubigebant arua coloni:
Nec ſignare quidem aut partiri limite campum
Fas erat: in medium quaerebant: ipſaque tellus
Omnia liberius, nullo poſcente, ferebat.

I 5 Ille

120. *intiba* plerique. *intyba* alii. *intuba* v. Pierium. 122. *primusque parentem* Romanus. 124. *ſua iura* ed. Ven. 125. *ſubiebant* Leid. ſec. et Voſſ. 126. *ne ſ. quidem* e vetuſtis multi, etiam Romanus. perpetua varietate; et ſequuntur fere hoc viri docti. debebat vtique alterutra ratio conſtanter ſeruari. *ſignare ſolum* recitat Macrob. Sat. I, 8. forte memoriae fraude.

διὸ καὶ δυσώλεθρον· ὅταν γὰρ ἐκλαχανίζωνται, πάλιν τὴν ὑπόλοιπον ἀρχὴν λαμβάνει γενέσεως. non modo hortenſe, ſed et ſilueſtre genus eſt, πικρὶς dictum; idem proſequuntur anſeres et aliae aues domeſticae. v. Colum. VIII, 14, 2.

121. ex Heſiod. Ἔργ. 42. ſqq. Noſtrum ante oculos habuit Claudianus XXXVI, 20. ſqq. 31.

122. *Mouit agros*, h. fecit moueri, arari, neceſſitatem colendi impoſuit. Ceterum locum expreſſit Manil. I, 79 ſqq. *veterno* pro ignauia, inertia. Nemeſian. Ecl. I, 60 *Nec ſegnem paſſus nobis marcere iuuentam* etc.

125. Expreſſa ex Heſiod. Ἔργ. 90. ſq. Hunc locum reſpexit, notante Burmanno, Sen. ep. 86 de Scipione: *terram, vt mos fuit priſcis, ipſe ſubigebat.*

126. Expreſſit haec Ouid. Met. I, 136. Am. III, 8, 42.

127. *in medium;* quicquid acquirebant, parabant, in commune parabant et afferebant. Exponit Lactant. Inſtit. diu. V, 5. ſed ſuo more inepta calumnia. cf. Iuſtin. XLIII, 1, 3. Laudat verſus 125 - 128. Sen. ep. 90.

128. *liberius*, liberalius, felicius, ἀφθόνως. expreſſum enim ex Heſiod. Ἔργ. 118 καρπὸν δ' ἔφερε ζείδωρος ἄρουρα Αὐτομάτη πολλόν τε καὶ ἄφθονον. Lucret. V, 940 *Plurima tum tellus, etiam maiora, ferebat.* *nullo poſcente* h. arante. ſup. 99 *imperare aruis.* *nullo cogente* Ouid. Met. I, 103.

129. *ma-*

Ille malum virus ſerpentibus addidit atris,
Praedarique lupos iuſſit, pontumque moueri:
Mellaque decuſſit foliis, ignemque remouit,
Et paſſim riuis currentia vina repreſſit:
Vt varias vſus meditando extunderet artis
Paullatim, et ſulcis frumenti quaereret herbam:
Vt ſilicis venis abſtruſum excuderet ignem.
Tunc alnos primum fluuii ſenſere cauatas:

Nauita

131. *diſcuſſit* Zulich. et fragm. Moret. *ſuppreſſit* Moret. pr. quod Burmanno placet; mihi non aeque. 132 *riuos* Ven. 133. et 135. ex more in ſimili vocabulo variatur. al. *extuderet, extruderet, excuderet*, vt in vtroque Gothano. *exfoderet* cf. Ge. IV, 315. *medicando* Menag. alter. *et* duo Martin. male pro *vt*. 134. *herba* Parrh. 135. *Vt* Heinſ. e melioribus; antea *Et* ſ. vt in vtroque Goth. 136. *Tunc alnos fluuii primum* ſcripti Heinſ. praeter Medic. et Gud. *alueos* Scheff. *alnus* Mentel. pr. a m. pr.

129. *malum virus*, noxium. *ſerpentium* aliqua genera ſunt *atro colore. atras viperas* Hor. Carm. III, 4, 17.

130. Praedas agere lupos, *pontumque moueri*, ventorum ſcilicet vi et procella, iuſſit. Burmannus *remis motum mare* intelligere et ad nauigationem mauult referre.

131. Non iam, vt ante, folia rorem aliquem melleum eliquabant. deterſum hoc mel eſt foliis; vt *ſiluis decuſſus honor* inf. II, 404. v. ſup. ad Ecl. IV, 30. adde Plin. XVI, 8. ſ. 11. Ignis in venis ſilicum tamquam abſconditus, abſtruſus, (vt mox v. 135. Aen. VI, 7.) latebat. Κρύψε δὲ πῦρ Heſiod. Ἔργ. 50.

132. *riuis currentia vina.* Sic copiam vini eloquebantur veteres, vino ſponte ex vuis, aut e lacu ſaltem in terram defluente. cf. ad Tibull. I, 3, 45. non quaſi e fontibus quibusdam huiusmodi flumina vinoſa prodire putaſſent.

133. *meditando*, exercendo, experiundo. cf. Cerda.

134. *frumenti herbam*, h. frumentum, quod aliquando in herba eſt, ſegetem cf. Ecl. V, 25. *quaereret ſulcis*, aratione produceret, pararet.

136. *ſenſere* tamquam onus nouum, ipſi adhuc intacti cf. Burm. h. l. *alnum* vero nominat, quia paluſtribus et littoribus gaudet Ge. II, 451. *Nec non et torrentem vndam leuis innatat alnus Miſſa Pado.*

138. *Arctos*

Nauita tum ſtellis numeros et nomina fecit,
Pleïadas, Hyadas, claramque Lycaonis Arcton.
Tum laqueis captare feras, et fallere viſco,
Inuentum, et magnos canibus circumdare ſaltus.
Atque alius latum funda iam verberat amnem,
Alta petens: pelagoque alius trahit humida lina.
Tum ferri rigor, atque argutae lamina ſerrae:
(Nam primi cuneis ſcindebant fiſſile lignum)
Tum variae venere artes. labor omnia vicit

Improbus

137. *ſtellas* Menag. alter. *n. cum ſtellis* laudat Seru. ad Aen. VI, 64. *dum* ed. Norib. 138. *Pliadas* al. in partic. *que* variant. 139. *tunc* Medic. a m. pr. *laqueo* vnus Mead. 140. *inuentum: magnos* vnus Arund. *inuentum eſt: m.* vnus Mead. 141. *tam v.* Gud. *euerberat* mallet Heinſ. *funda latum* ed. Iunt. vt in Goth. pr. 142. *ligna* Menag. alt. 143. al. *ſerae, ſarrae, lammina.* 144. *primum* admodum multi. *Iam primum* ed. Ven. *findebant* Cantabr *fiſſile robur* Leidenſ. vnus a m. ſec. 145. *rates* pro *artes* Ven *vicit* recte Heinſ. e melioribus. vulgo *vincit.*

138. *Arctos*, vrſa maior, Helice, olim Calliſto, *Lycaonis* filia, nota vel ex Ouid. Met. II, 505. *clara* vero tamquam ſidus v. 1. *clariſſima mundi ſidera.*

139. *Venatio* et *aucupium* inuentum. *viſco* decepere aues, quae hic inter *feras* comprehenſae.

141. *funda*, βόλος, Ouidio A. A. I, 763. *iaculum*, rete, in fluuium proiectum: itaque *verberat amnem*, qui iacit. ſed audet iam piſcator ad medium alueum procedere, *alta petens*, mox alius in ipſo mari euerriculis piſcatur. Alii iam apud Seruium poſt *amnem* diſtinguunt, et *alta petens pelagoque* vna iungunt. Sic malim Reiskii V. Cl. emendationem ſequi: *Alta petens pelagosque*, pro *pelagus*, aut etiam *pelage*.

143. *ferri rigorem* poeta pro ipſo ferro dixit; ſequuti eum Manilius, Prudentius et alii; intelligitur tamen h. l. ferrum ad inſtrumenta procudenda, ſecurim inprimis, duratum; adiicitur ſerra, ferro iam in laminas cudi coepto.

145. *venere*, prouenere, inventae ſunt. *labor improbus*, peruicax, qui nulla aerumna vinceretur. *Probum* eſt id, quod verecunde fit, intra modum eſt, moderatum; *improbum*, quod immodicum, nimium,

Inprobus, et duris vrguens in rebus egeſtas.
Prima Ceres ferro mortalis vertere terram
Inſtituit: quum iam glandes atque arbuta ſacrae
Deficerent ſiluae, et victum Dodona negaret.
Mox et frumentis labor additus: vt mala culmos
Eſſet robigo, ſegnisque horreret in aruis
Carduus. intereunt ſegetes: ſubit aſpera ſilua,
Lappaeque tribulique: interque nitentia culta

Infelix

146. *ſurgens* Medic. a m. pr. 148 *ſacra* ed. Geneu. cum Seruio Dan. 149. *deſuerant* nonnulli ap. Pierium. *negarent* Rom. 150. *frumenti* Gud. et Goth. ſec. a m. pr. *ex frumentis* coni. Burm. ſed haeret in *labor*. v. not. *et m. culmus* Gud. et a m. pr. Parrh. 151. *robigo* meliores ſcribunt. *rubigo* ante Heinſ. *horreſcet* Ven. 153. *tribolique* Rom. Medic. et Gud. Sic etiam Ge. III, 385 *virentia culta* Parrh. et ed. Mediol. Sed v. Burm. ad Ge. II, 211.

mium, aut vaſtum, grande; idem *iniquum*, *iniuſtum*, vt III, 347.

147. *ferro*, vomere ac ligone.

148. *Cum iam ſiluae*, quae poetice *diis ſacrae* dicuntur, *deficerent* quoad *glandes* (quamquam varie verba iungi poſſunt cf. Burm.) *et arbuta*; et cum *quercus*, cuius generis nobiliſſimae apud Dodonam ſiluae, non amplius ſatis magnam glandium copiam ſuppeditarent.

150. Redit ad propoſitum v. 121. Mox etiam noxae, mala et damna inuaſere frumenta, h. factum, vt ſegetes variis malis ac morbis laborarent; inuaſit eas *robigo mala*, exitioſa, quae culmos exedit, *carduus*, qui et late ſerpere et ſemen quaquauerſus diſſeminare ſolet; ex vno enim ſeminis grano viginti quatuor millia, primo, adeoque quingenti et viginti ſex milliones granorum ſeminalium altero anno producuntur. v. Martin. *ſegnis*, qui efficit ſegne ſeu retardat quodcumque adhaereſcit; tenax. *horreret* cum vi, pro creſceret. *Horrere* poetis omnia, quae erecta ſtant, aut eminent, vt pili in metuentis corpore, notum eſt; itaque et ſpinoſa virgulta.

152. *ſiluam* vocat lappas, lolia etc. vt v. 76 leguminum *ſiluam ſonantem*, ea *ſubit*, ſuccedit in ſegetis locum.

153. *lappae* noſtris *Kletten*. Plinius ἀπαρίνην ita reddidit. v. Martin. h. l. *tribuli*, ſpinae

genus,

Infelix lolium et ſteriles dominantur auenae.
Quod niſi et adſiduis terram inſectabere raſtris,
Et ſonitu terrebis aues, et ruris opaci
Falce premes vmbras, votisque vocaueris imbrem:
Heu, magnum alterius fruſtra ſpectabis aceruum:
Concuſſaque famem in ſiluis ſolabere quercu.
Dicendum, et quae ſint duris agreſtibus arma,

Quis

154. *naſcuntur* Moret. ſec. ex Ecl. V, 37. 155. *herbam inſectaberis raſtris* Medic vterque et multi alii. et placere videtur Heinſio; ſed eſt interpretamentum; et *inſequi arua* iam v. 104. *ſcitabere* Parrh. *adſiduus* Ven. 157. *vmbram* Medic. Romanus cum multis. 158. *Heu fruſtra magnum alterius* laudat Sen. de Benef. VII, 5. *exſpectabis* Medic. Pierii et Bodlei. 159. *conceſſamque* ed. Gen. male. v. inf. IV, 81. *excuſſa* vnus Mead. 160. *duris quae ſint* legi vult Cuningh.

genus, in Italia frequens. *lolium* noſtris *Lülch*, *infelix*, ſterile, vt *felix* arbor pro frugifera. v. Intpp. ad Grat. Cyneg. 442. et al. Epitheton hoc, tamquam Virgilium auctorem agnoſcens, laudat Plin. XXII, ſ. 77. *auena* pro frumenti vitio olim habita, vt et hordeum in eam degenerare crederent, v. Plin. XVIII, 44, 1. ſed peculiarem herbam, ſui ſeminis, eſſe docent recentiores. Reſpexit h. l. Plin. XVIII, 17, 2. *Nam lolium et tribulos et carduos lappasque non magis quam rubos inter frugum morbos potius, quam inter ipſius terrae peſtes numerauerim. Caeleſte frugum vinearumque malum, nullo minus noxium eſt, robigo. Frequentiſſima haec in roſcido tractu conuallibusque, ac perflatum non habentibus: e diuerſo carent ea ventoſa et excelſa.*

154. Eadem Ecl. V, 37.

155. De *ſarritione* loquitur. cf. Colum. II, 12. *In quo*, quamobrem, cum ita res ſe habeant, niſi etc. *inſectabere* pro inſectatus fueris; vt et reliqua. Sed ita ſolent poetae. v. Burm.

157. *frondes arborum* vmbram facientium amputandas eſſe dicit: *falce premitur* id, quod ſecatur. *rus opacum* h. arboribus conſitus ager, adeoque pro arboribus.

158. Ex Heſiod. Ἐργ. 394. 395. ὥς τοι ἕκαςα ὥρι᾽ ἀέξηται· μή πως τὰ μεταξὺ χατίζων Πτώσσῃς ἀλλοτρίους οἴκους καὶ μηδὲν ἀνύσσῃς.

160 - 166. De *inſtrumentis* operis ruſtici agit: primum

vomer

Quis ſine nec potuere ſeri, nec ſurgere meſſes:
Vomis, et inflexi primum graue robur aratri,
Tardaque Eleuſinae matris voluentia plauſtra,
Tribulaque, traheaeque, et iniquo pondere raſtri:
Virgea praeterea Celei viliſque ſupellex,
Arbuteae crates, et myſtica vannus Iacchi.
Omnia quae multo ante memor prouiſa repones;

Si

161. *non p.* Zulich. 162. *vomis* vel *vomer* Rottend. v. ſup. v. 36. *vomer* Goth. pr. 163. *Tarde que* Voſſ. *voluentia matris plauſtra* Goth. ſec. 164. *Tribulaeque* laudat Nonius Marcellus. *trabaeque* Medic. et al. *et* abeſt a Voſſ. pr. *raſtra* Goth. pr. 165. *Caelei* Ment. Gud. 166. *muſtica vallus* Romanus. vtrumque ſcriptura antiqua. 167. *praeuiſa* Leid. ſec. *reponas* Medic. Pierii, et al. ap. Burm.

vomer ſ. *vomis*, et *aratrum robuſtum*; tum *plauſtra* bobus iuncta; vnde *voluentia* ſe, *tarda*, pro tardum, tarde, quae voluuntur, tracta a bubus, et aguntur tarde; *Cereri* ſacra, quippe a qua omnino operis ruſtici ratio profecta, non vero, quod eorum vſus in *pompa Eleuſinia* praecipuus fuerit, vt inter inſtrumenta Orgica eſſent; in pompa enim Eleuſinia Ceres in thenſis, ἐπ' ὀχήματος, quadrigis candidis ducebatur. v Spanhem. ad Callim. Cer. 122. *Tribulum* fit *e tabula lapidibus aut ferro aſperata*, *quo* (quae) *impoſito auriga aut pondere grandi trahitur iumentis iunctis, vt diſcutiat e ſpica grana* Varro RR. I, 52, 1. Vſus eius adhuc inter Turcas. v. Voyage de Paul Lucas fait dans la Grece etc. T. I. p. 182. vbi etiam forma expreſſa. *Trabea* ſ. traha, vehiculi genus ſine rotis; iungit cum tribulo etiam Colum. II, 21. vide de vtroque Scheff. de re vehic. II, 7. *raſtri* admodum magno pondere; item, pergit poeta, reliqua ſupellex, quae ex *viminibus et materia ruſtica*, vt Varro ait I, 22, 1. adeoque *vili* fit; *Celei* appellatur, Eleuſinii, cuius filius, Triptolemus, a Cerere, hoſpitio excepta, ſationem frugum acceperat; ſcilicet *crates* et *vannus*, cuius vſus in *myſteriis* Eleuſiniis; portabatur enim in pompa Iacchi, quae certo Eleuſiniorum die ex Ceramico Eleuſinem ducebatur. cf. Meurſ. Eleuſin. c. 27. Ceterum Heſiodi locum ante oculos habebat Virgilius ex Ἐργ. 423 ſqq.

167. Ex Heſiod. Ἔργ 457. τῶν πρόσθεν μελέτην ἐχέμεν, οἰκήϊα θέσθαι. *memor* vt ibid. v. 422 μεμνημένος, non omittens et obliuiſcens. cf. Colum. I, 8, 8.

168. Si

Si te digna manet diuini gloria ruris.
Continuo in ſiluis magna vi flexa domatur
In burim, et curui formam accipit vlmus aratri:
Huic a ſtirpe pedes temo protentus in octo:
Binae aures, duplici aptantur dentalia dorſo.
Caeditur et tilia ante iugo leuis, altaque fagus,
Stiuaque, quae currus a tergo torqueat imos;
Et ſuſpenſa focis explorat robora fumus.

Poſſum

169. *dometur* fragm. Moret. *inflexa* Parrh. 171. *ab ſtirpe* Medic. a m. ſec. et al. *protenſus* Menag. pr. *praetentus* Moret. quart. 172. *Bina auris* Moret. pr. probat Heinſ. reiicit Burm. *bina* etiam Goth. pr. *dentilia* Moret. ſec. 173. *talea* Gud. *Editur et* Mentel. tert. 174. *Stiua quoque et currus* ed. Ven. *ſtiuaque currus* Bodlei. Martinus non male emendandum arbitratur *altaque fagus Stiuae quae c.* vti *iugo* h. vt ex ea iugum fiat, *caeditur tilia.* Apud eundem vir doctus paullo poſt legebat *curſus*; non bene. v. notam. 175. *explorat* repoſuit Heinſ. e Medic. a m. pr. et aliis vt et Goth. ſec. Sic quoque Pierii Rom. et Oblong. Vulgo in editis et ſcriptis *exploret.* Eadem varietas in Anglicis Mſſ. ap. Mart.

168. Si ſatis magnam ex opere et re agreſti laudem conſequi cupis.

169-175. Ante omnia vlmus in *burim* inflectenda eſt, quod ſtatim in ipſis ſiluis fit, cum vlmus a ruſtico ita incuruatur, vt curua adoleſcat. Eſt autem *buris* ſeu *bura* proprie pars aratri veteris incurvata, quae vomerem excipit. Huic, *a ſtirpe*, ab inferiore et craſſiore parte, temo ἰσοβοεὺς pedum octo, tum aures et dentalia iunguntur et aptantur. *Aures* eſſe videntur ſiue prominentiae duae, ſiue affixi vtrimque aſſerculi aut ferramenta, quibus ſulcus latior efficitur, et porca altior. Hinc Palladius tit. I, 43, 1 *aratra aurita* memorat. *Aratra ſimplicia, vel, ſi plana regio permittit, aurita, quibus poſſint contra ſtationes humoris hiberni ſata celſiore ſulco attolli.* *Dentale* eſt lignum, quod vomerem recipit, cui vomer includitur; ſed quomodo aut *duplici dorſo* aptari, aut potius ipſum *duplici dorſo* eſſe poſſit, difficile dictu eſt; *dorſum* quidem pars dentalis auerſa eſſe debet, cuius forte vtrumque eminet latus, cuiusmodi vomeres Seruius in Italia fere omnes eſſe ait; nam *duplex* pro lato dictum cum aliis accipere nolim. Poteſt etiam *dentalia* per appoſitionem poſitum

ſitum

Poſſum multa tibi veterum praecepta referre;
Ni refugis, tenuisque piget cognoſcere curas.
Area cum primis ingenti aequanda cylindro,

Et

177. *cognoſcere cauſſas* Oblongus Pierii. 178. *cum primis* Medic. vterque et plerique vett. etiam apud Pierium. alii *cum primum, quam primum, tum primum* v. Gell. XVII, 2. Etiam *eſt* ab aliis interiicitur.

ſitum videri ad *binae aures*, vt vtrumque eandem rem, aſſerculos illos modo dictos ſignificet; et ſic etiam Reiskio V. C. placuiſſe video. Martini interpretationem non aſſequor; idem formam aratri, quo nunc Mantuani et Veneti agricolae vtuntur, vna cum alio, exquiſitioris ſtructurae, quo arare Itali ſolent, exprimi curauit ad p. 48. ſed in vtraque forma nonnulla ſunt, quae cum Virgiliana deſcriptione non facile compares. Mox *iugum* ac *ſtiua* ſ. manica conficienda eſſe dicitur, *quae currus imos a tergo torqueat* h. aratrum ipſum, rotis ſubnixum; quod Gallis peculiare fuiſſe et Seru. h. l. notat et Plin. XVIII, 48. p. 123. l. 23. modo Harduini interpolationem non admittas. *Robora* vero, h. materiam, ſeu lignum vnde haec conficiantur, *fumo durata* eſſe debent. cf. Heſiod. Ἐργ. 45. 629. *explorat* videtur exprimere naturam fumi, dum lente per minutas particulas ſeſe inſinuat, vt *iter, vias, tenebras explorare* dicimur. Poteſt tamen etiam dictum eſſe, vt poetis alias *probare*, vt de bonitate ligni inde conſtet; niſi enim firmum et probum ſit, exareſcens rimas ageret. Nimis ſubtilis illa ratio, vt *explorare* dictum ſit pro exſudare, excoquere, expellere humorem tamquam lacrimas ac *ploratus*. Caeterum aduocant viri docti Heſiod. Ἐργ. 427. ſqq. mihi tamen aratri, quod ibi deſcribitur, et cuius forma ex antiquis codd. tum in vulgatis Heſiodi editionibus, tum in Montfauc. Palaeograph. Gr. p. 9. exhibetur, alia forma et ab h. l. diverſa; porro iterum alia aratri in gemma forma ap. Caylum V. Ill. Recueil d'Antiquités T. V. pl. 82. multo obſcurior ap. Gorlaeum Dactylioth. T. II, 231. eſſe videtur. Salmaſ. Exerc. Plin. p. 576 de *buri* agit; ſed is eam rationem ſequitur, qua partem temonis infimam interpretantur. Conferri poteſt forma aratri, quo nunc in Aſia minore vtuntur, ap. Lucam Voyages T. I. p. 182.

178. De *area*, ἀλωῆ, veterum cogitandum eſt: qui erat locus

Et vertenda manu, et creta ſolidanda tenaci:
Ne ſubeant herbae, neu puluere victa fatiſcat;
Tum variae illudant peſtes: ſaepe exiguus mus
Sub terris poſuitque domos atque horrea fecit:
Aut oculis capti fodere cubilia talpae:
Inuentusque cauis bufo, et quae plurima terrae
Monſtra ferunt: populatque ingentem farris aceruum
Curculio, atque inopi metuens formica ſenectae.

Contem-

179. *verrenda* ed. Mediol. Sed fodienda eſt terra et comminuendae glebae, vt Cato c. 91. *Euertenda* Rottend. ſec. 181. *illudant* Heinſ. poſt Pierium e melioribus. Sic et Goth. ſec. *illudunt* al. *cum variae illudunt* Ven. *Nam v. illudunt* legebat Reiskius. 182. *domus* Pierii Longobard. Moret. ſec. et Goth. ſec. 183. *oculos capti* elegantius laudat Nonius Marcellus. 185. *que* poſt *populat* exulat a Mediceo Pierii; nec male. *populantque* Moret. pr. et Parrh. *gurgulio* ſcribitur in multis, item *curgulio*. 186. *metuensque inopi* laudat Schol. Horat. Cruquianus Sat. I, 1.

locus in ipſo agro ſublimior, qua ventus perflare poſſet, ſolidus ac complanatus, quo frumentum ex agro congeſtum ſtatim terebatur et ventilabatur; tum purum corbe in horrea deportabatur. v. Varro de R.R. I, 51. non enim, vt apud nos tritura in horreo inſtituebatur. Scilicet anni tempus, quo hoc faciebant, ſiccum et nullis pluuiis obnoxium, quale in iſtis regionibus eſſe ſolet, nullum tectum locum, vt apud nos, requirit: in iis tamen partibus, in quibus caelum inconſtantius eſſet, aut nebularia vicina habebant, v. Varro I, 6, 24. aut in horreo perticis exterebant per hiemem. v. Colum. II, 21, 4. Modum conficiendi aream eundem fere cum noſtro tradit Cato de R.R. 91. et 129. cf. Colum. II, 20. Pallad. I. tit. 36. VII. tit. 1. Geopon. II, 27. v. ad Tibull. I, 5, 21. Pro *cylindro rotundum lapidem vel columnae fragmentum* memorat Palladius. Eundem vſum praeſtabat *pauicula*, inſtrumentum terrae pauiendae et ſolidandae aptum. Imitatur hunc locum Columella X, 318 ſqq. et reſpexit Plin. XVIII, 29. ſ. 71.

180-186. Obſerua, quanto cum ornatu et copia haec dicta ſint: alioqui mures, talpae, bufones aliaque reptilia, item curculiones et formicae nocent frumento. *neu puluere vi-*

Contemplator item, quum ſe nux plurima ſiluis
Induet in florem, et ramos curuabit olentis:
Si ſuperant foetus, pariter frumenta ſequentur,
Magnaque cum magno veniet tritura calore.
At ſi luxuria foliorum exuberat vmbra,
Nequidquam pinguis palea teret area culmos.

Semina

187. *Contempletur* Rottend. a m. pr. 188. *induit* et *curvauit* Rufinian. de Schematis Lexios p. 34. *induit* Gud. *curuavit* Medic. *curabit* Ven. 189. *ſequuntur* Goth. pr. 191. *luxuries* Voſſ. *luxuriae* Rom. Pierii. *luxurie* Parrh. et Hulſ. in ed. Cuningh. qui eſt Regius Burm. atque ſic in eadem edit. expreſſum eſt. *luxurians* coni. Heinſii. *exſuperat* duo ap. Mart. vitioſe. *exuberet* Pierii Mediceus. 192. *pinguis palea* Heinſ. e Medic. et aliis. etiam Romano et Medic. Pierii. *pingues palea* Mentel. pr. et Goth. ſec. *pinguis paleae* vulgo. *palea pinguis* Moret. pr. *terit* Romanus.

cta fatiſcat, h. neu aeſtu, quo terra in puluerem ſoluitur, dehiſcat rimis, adeoque et in *rimis grana oblitеſcant, et recipiant* illae *aquam et oſtia aperiant muribus atque formicis*, vt Varro I, 51. *tum variae illudant peſtes*, h. aut varia animalcula nocina inuadant, clam ſubeant, quod eleganter *illudere* dicitur, quia clam, et quaſi per fraudem et inſidias faciunt, hac ratione eludunt operam et curam agricolae. *quae plurima*, qualia multa, *οἷά τε πολλά. populat i. ſ. acervum* expreſſit Columella II, 20. vbi de amurca, qua aream conſpergere ſolebant veteres, *nam ea res a populatione murium formicarumque frumenta defendit*. cf. Prudent. in Symm. I, 1052.

187 - 192. Vt de futuro anni prouentu iudicari poſſit, obſeruandum eſſe dicit, an nux *amygdala*, quae primo vere floret, abundet multo flore; ita enim magnam fertilitatem anni fore; ſin pro flore arbor foliis luxurietur, meſſem fore malignam. Ad *amygdalam* referendum eſſe, ex Theophylacto Problem. nat. (c. 16.) et Philone de Vita Moſ. (III. p. 163. T. II. ed. Mang.) apud Cerdam apparet. eſt enim *nux* generis nomen. *Contemplator*, τεκμαίρεο graeci poetae, vt Nicand. Theriac. v. 396. Φράζεο v. 438. *Nux induet ſe in florem*. vſitatius eſſet, *induit ſe flore*, vt saepius apud Auctores R. R. v. c. Columell. IV, 24. §. 12 *induunt ſe vuis* n. vites, h. veſtiunt ſe. et inf.

Ge.

Semina vidi equidem multos medicare ſerentes,
Et nitro prius, et nigra perfundere amurca,
Grandior vt foetus ſiliquis fallacibus eſſet,
Et, quamuis igni exiguo properata maderent,
Vidi lecta diu, et multo ſpectata labore,
Degenerare tamen: ni vis humana quotannis
Maxuma quaeque manu legeret: ſic omnia fatis

194. *praefundere* Ven. *amurga* ſcribit Medic. cum al. 196. *igne* Mentel. Exſpectabam fruſtra in aliquo libro iri inventum: *At, q.* Male Catroeus et alii huius verſus fine maiorem ponunt σιγμὴν; nam ſi de leguminibus facile coquendis ageretur, quam ieiunum eſſet, *maderent!* 197. *Vidi ego* laudat Colum. II, 9. ſed v. Burm. *laeta* Zulich. *et* abeſt Moret. *expectata* idem cum Leid. et Voſſ. *Vidi lecta manu* Mead. ap. Mart. non male. 199. *manus* Medic. a m. pr. *legerent* Parrh. a m. pr.

Ge. IV, 142 *Quotque in flore nouo pomis ſe fertilis arbos Induerat. nux plurima* vel nux, quae multa eſt in ſiluis, h. quibus ſiluae abundant, v. h. l. Burm. vel vt ſit, quando nux *plurimum*, h. *multum* ſe induit. Ge. II, 166 Italia *auro plurima fluxit. Foetus*, quorum maior copia eſt, debent poetice pro ipſo flore dicti eſſe. *Culmi nequidquam pingues palea* poſſunt intelligi, ſiue *non quidquam pingues* h. plane non pingues, ſiue pingues quidem, h. abundantes, ſed inutili palea, adeoque *fruſtra pingues.* Simpliciſſimum tamen, vt iungas, *nequicquam teret. Area teret culmos*, poetica ratione non infrequente pro, culmi terentur in area, inf. 298. v. ad Tibull. I, 5, 22. et Cerda ad h. l. *vmbra* eſt arbor ipſa vmbroſa.

193. *Semina* leguminum intellige; nam paullo poſt: *ſiliquis fallacibus*; et confirmat Plinius XVIII, 17. (45.) et Colum. II, 10. III, 10. qui Virgilium de faba loqui affirmant. cf. Pallad. XII. tit. 1. Geopon. II, 35. *medicare* h. inficere, tingere alienis ſuccis etiam aliarum frugum ſemina ſolent v. c. tritici Plin. XVIII, 73. amygdala v. Pallad. II, 15. §. 7.

196. In aqua ad ignem modicum coqui a nonnullis fabas ſerendas ait, vt eo citius in agro progerminent. *Siliquae fallaces*, quia ſaepe folliculi, cum inanes ſunt, maiores videntur, vt Seruius etiam expoſuit.

199. Grandiſſima ſemina legere noſtri poetae auctoritate iubet Colum. II, 9. §. 11. 12. cf. Varro I, 52. *vis humana*, hominum opera, h. homines. habuit in animo Lucret. V, 207.

In peius ruere, ac retro ſublapſa referri.
Non aliter, quam qui aduerſo vix flumine lembum
Remigiis ſubigit, ſi brachia forte remiſit,
Atque illum in praeceps prono rapit alueus amni.
Praeterea tam ſunt Arcturi ſidera nobis,
Haedorumque dies ſeruandi, et lucidus Anguis,
Quam quibus in patriam ventoſa per aequora vectis
Pontus et oſtriferi fauces tentantur Abydi.
Libra die ſomnique pares vbi fecerit horas,

Et

200. *ſublata* Moret. fragm. pro *ac* legitur *hac, et.* 201. *qui ex aduerſo* Leid. ſec. 202. *ſubicit* Seru. *ſubiit* Ment. *remigid* Leid. pr. 203. *trahit* Romanus. v. Burm. *in prono praeceps* legi teſtatur Pierius; et ſic eſt in Rom. *amne* vulgo ante Heinſ. 204. *tam ſint* vnus Moret. 205. *dies ſignandi* Schol. Hor. Carm. III, 1. laudat. v. Burm. 207. *oſtriferae* fragm. Moret. *fontes* pro *fauces* vitioſe Ven. 208. *die* Medic. a m. pr. cum ceteris codd. agnoſcunt Priſcianus, Donatus, Probus. Contra Chariſius *dii* ſcriptum fuiſſe contendit; ſcili et *diei* contracte modo *die*, modo *dii* pronunciatum eſt. At Gellius N. A IX, 14 iis credere ſe ait, qui *dies* in ipſo Virgilii apographo lectum fuiſſe traderent; cum antiqui eodem modo ſecundum caſum extulerint. v. h. l. Heinſ. In Romano apud Pierium *diei* ſcriptum erat, in reliquis *die*. *fecerat* Zulich. *cum* ed. Mediol.

207. 208 *Quod ſupereſt arui, tamen id Natura ſua vi Sentibus obducat, ni vis humana reſiſtat.*

200. Aen. II, 169 *Ex illo fluere et retro ſublapſa referri Res Danaum* ſc. coepit.

203. *Atque* iam Gell. X, 29. et Seru. interpretati ſunt, *ſtatim.* cf. Burm. Equidem ita facere neceſſe non duco, modo ſuppleas: *Non aliter, quam is retro ſublapſus refertur,* qui nauigium agit, - *atque illum in p. p. rapit a.*

204. Nobis agricolis ſiderum ortus et occaſus non minus ſunt ſeruandi quam nauigantibus; v Col. XI, 7, 31. hoc ornat: iis, qui in Pontum et Helleſpontum nauigant. *tentare* eſt adire. Ge. III, 8 *tentanda via eſt* etc. quamquam proprie ad iter ignotum et periculoſum referri potuit. *Abydus* oſtreis nobilis v. Fulu. Vrſinus et Cerda. Ex ſideribus vero poetico more ſigillatim aliquot ſeptemtrionalia enumerat, quorum cum ortu procellae ingruunt. Ceterum Plinius ad h. l. reſpexit libr. XVIII, ſect. 56. ſ.

208. Ab aequinoctio au-

ctumna-

Et medium luci atque vmbris iam diuidit orbem:
Exercete, viri, tauros: ſerite hordea campis,
Vſque ſub extremum brumae intractabilis imbrem.
Nec non et lini ſegetem, et Cereale papauer,
Tempus humo tegere, et iamdudum incumbere aratris:
Dum ſicca tellure licet, dum nubila pendent.
Vere fabis ſatio: tum te quoque, Medica, putres

209. *diuidit* Heinſ. e melioribus; al. *diuidet.* 213. *raſtris* in Romano et multis ap. Heinſ. Pierium et in vtroque Goth. Sic quoque quatuor apud Martinum, qui ita exprimi curauit; et placere poſſunt *raſtra*, quia de *lini* et *papaueris* ſatione agit. *ratris* Mentel. a m. pr. *humo eſt tegere* Zulich. *et dudum* idem cum Moret. 215. *ſatio eſt* Seneca epiſt. 86. et Parrh. *cum te* idem et Toll. *tunc te* Seneca ibid.

ctumnali vſque ad brumam hordei ſationem eſſe ait. Pulchritudo loci obuia, quam multi imitando aſſequi ſtuduerunt, inprimis Lucan. IV, 58. 59. VIII, 467-469. Colum. X, 42 Cum *paribus Titan orbem libraverit horis. ſomnus* pro nocte. *Sol diuidit orbem*, h. caelum, *medium luci atque vmbris*, h. diei et nocti, in linea aequinoctiali conſtitutus, dum nec verſus arcticum neque ad antarcticum polum proceſſit, neque adeo alterutri parti longiores dies noctesue attulit. *bruma intractabilis*, dura, aſpera, vt alias *indomita*, quae vix vinci, ſuperari, tolerari poteſt. Sic melius, quam vt ſit, in qua propter frigoris rigorem nulla res tractari, agi poteſt; ita Iuſtinus *loca frigore intractabilia* dixit. *extremum imbrem* noli vrgere. Seruntur autem hordea auctumnali tempore in terris benigniori caelo ſubiacentibus. Colum. II, 9. et al. Varro I, 34. Plin. XVIII, 10. §. 1. hinc meſſis nec minus maturior. De *lino* diuerſa idem Plinius, etiam de Tranſpadanis tradit XVIII, 56.

212. *papauer Cereale*, quia Cereris ornamentum ſymbolicum eſſe ſolet, in ſignis, apud poetas. *nubila pendent*, eleganter e natura rei. Laudat verſum Colum. II, 8, 3.

215-218. Vere ſeruntur fabae, ſ. legumina, medica et milium. *Medica*, herba a Medis aduecta per bella PerſarumGraecis illata, pabuli genus praeſtantiſſimi. v. Plin. XVIII, 43. Strabo lib. XI. p. 796. C. noſtrum *Lucerne*. v. Millers Gardener's Dictionary h. v. nec non Eſſay on Husbandry. Eius laus et cura ap. Colum. II, 11.

Accipiunt ſulci, et milio venit annua cura:
Candidus auratis aperit quum cornibus annum
Taurus

216. *accipiant* Menag. et ed. Ven. *accipient* Parrh.
217. *dum* Menag. pr.

II, 11. §. 2. *Fabae*, cuius diuerſum a noſtra faba genus, et rotundum ac paruum legumen veteribus in vſu erat. v. Indic. Scriptt. R. R. non idem omnibus ſerendi tempus, inprimis ſi Columellam lib. II, c. 10. §. 9. compares. Verum Plinius: *Virgilius eam per ver ſeri iubet, Circumpadanae Italiae ritu*, XVIII, 12, 30. p. 115. Sed quam varie, quam copioſe extulit ſingula haec poeta! *putres* ſulci, fractis et comminutis crebra aratione, ſtercoratione et frigoris penetrabili vi glebis. vt Ge. II, 204. et al. Colum. II, 11, 3 *Locum, in quo Medicam proximo vere ſaturus es, proſcindito circa Calendas Octobris, et eum tota hieme putreſcere ſinito* rel. *Milium* non vere modo, ſed et aeſtate et hieme ferebatur; vnde calumnia Senecae Epiſt. LXXXVI. de qua v. Cerda et Martinus. Vere tamen commodiſſima ſatio v. Colum. II, 9, 18. XI, 2, 33. Pallad. IV. tit. 3. Geopon. II, 38.

216. *milio venit annua cura* poetica copia dictum quidem pro, milium ſeritur v. Columella II, 9. extr. Plin. XVIII, 26. ſect. 66. extr.; ſed cum reſpectu medicae, quae ex vno ſatu denis (nam apud Plinium l. l. corrupte *tricenis* legitur) annis durat.

217. *Taurus* eſt ſignum verni temporis; eum Sol illo tempore adibat IV. Kal. Maias. cf. Petau. Auctar. Op. de doctr. temp. VII, 3. *Candidus* propter caelum ſerenum, pulſis nunc nubilis, *auratis cornibus*, rutilantibus ſiue propter lucidiſſimas in fronte ſtellas, ſiue ſole propiore, *aperit annum*, cum anni tempus id, quo tellus reſoluta flores herbasque effundit, tum incipiat; ſed quam ſuauiter! emergere ſidus tauri et adſcendere caelum tum videri poteſt; cornibus itaque et capite quaſi nixus viam ſibi facit, qua ſpecie in aſteriſmis et tabulis Orbis caeleſtis exhiberi ſolet, et multo magis olim exhibitus fuit. vide Farneſiam tabulam ap. Gorium Theſ. Gemmar. ant. T. III. item ap. Spencium Polymet. pr. XXIV. Seruius hic nimium argute. *Canis* vero tum occidit heliace, h. occultatur, conſpici amplius non poteſt, ſole nimium vicino; *cedit auerſo aſtro* ſimpliciſſimum eſt accipere,

Taurus, et auerſo cedens Canis occidit aſtro.
At ſi triticeam in meſſem robuſtaque farra
Exercebis humum, ſolisque inſtabis ariſtis:
Ante tibi Eoae Atlantides abſcondantur,

218. *auerſo* Heinſ. vt magna pars librorum. *aduerſo* Medic. cum aliis. Sic et antiquiſſ. Romanus et Longobard. *aduerſo cades* Goth. pr. *auerſo* alter. *auerſo incedens* Medic. Pierii. Diſputationes de h. l. v. ap. Heinſ. Si *aduerſo* tuearis, tum *cedens aſtro aduerſo* intelligi poteſt, cedens ſoli ex aduerſo poſito, vt ap. Columellam X, 54 *Solis et aduerſos metuent Atlantides ortus.* At mihi ea lectio praeferenda videtur propterea, quia ſecundum aſtrorum picturas veteres, vt in Farneſia tabula, quas poetae ſequi fere ſolent (v. inf. not. ad IV, 233.) canis *aduerſa Tauro* ſedet.
219. *triticea* Goth. ſec. a m. ſec. *in* abeſt a Moret. ſec. *in menſem* Gud. 220. *ſolidisque* non malam Waddelii (Animadu. Crit. p. 7.) coniecturam memorat Burmannus.
221. *abſcondentur* Gud.

re poetica ratione de fugiente, dum tergum dare dicitur. Argutias interpretum v. apud Heinſium. cf. Martinum. etiam Spencium loco laudato. Colum. XI, 2. §. 36 *XV. Cal. Maias ſol in Taurum tranſitum facit — Pridie Cal. Maias Canis ſe veſpere celat.*

219 - 224. Tritici et farris ſatio non fit niſi poſt matutinum occaſum coſmicum Pleiadum, et poſt ortum heliacum Coronae, h. menſe Octobri.

219. *Triticum* veterum diverſi a noſtro generis fuiſſe, inde colligit Martinus, quod v. 202. et apud Varr. de R.R. I, 48, 1 *ariſta* h. acus tenuis e gluma prominens ei tribuitur. *Far* (nobis *Dünkel*) *robuſtum*, ſiue cuius praeſtantia e pondere cenſetur, vt apud Colum. II, 6, 1 tritici genus *robur* dictum, *quoniam et pondere et nitore praeſtet*, ſiue, et hoc verius, quod aeris, ventorum pluuiarumque ac frigoris iniuriam melius, quam alia frumenti genera, ferre poſſit; in quam ſententiam apud Theophraſt. de Cauſſis plant. V, 6. toto capite πυρὸς ἢ κριθὴ inter τὰ ἰσχυρότατα referuntur.

220. *ſolis inſtabis ariſtis*, frumenti ſolius, tritici et farris, curam et rationem habebis.

221. Pleiades ſeu Vergiliae, *Atlantis* filiae, *abſconduntur Eoae*, matutinae, h. occidunt matutino tempore, mane ſubmerguntur in occidentali parte, dum ſol interea ab oriente emergit. *Abſconduntur autem*, ita laudatis verbis poetae

Gnoſiaque ardentis decedat ſtella Coronae,

Debita

222. al. *Cnoſia* ſcribunt, variatione ſollemni. *diſcedat* Ven. *deſcendat* Mead. vnus. *ſuccedat* coniiciebat Reiskius V. Cl.

poetae noſtri interpretationem ſubiungit Columella II, 8, 1. *altero et trigeſimo die poſt auctumnale aequinoctium, quod fere conficitur nono Cal. Octobris: propter quod intelligi debet tritici ſatio dierum ſex et quadraginta ab occaſu Vergiliarum, qui fit a. d. IX. Calend. Nouembr. ad brumae tempora.* Columellae ſementem etiam citra Cal. Octobr. fieri placet. Sed v. loc. Idem lib. XI, 2, 77. *XIII. et XII. Cal. Nouemb. ſolis exortu Vergiliae incipiunt occidere; tempeſtatem ſignificat - V. Cal. Nouemb. Vergiliae occidunt.* Plin. XVIII, 56. (24) *Virgilius triticum et far a Vergiliarum occaſu ſeri iubet: hordeum inter aequinoctium auctumni et brumam; viciam vero, faſeolum et lentem, Boote occidente.* Sed idem diverſa fere agricolarum hac in re eſſe inſtituta deinceps exponit. Reſpexiſſe autem noſter Heſiodum putatur in notis verſibus Εργ. 383. 615. Omnino tenendum, Graecos a Pleiadum ortu, medio Maio aeſtatem ac meſſem, ab occaſu hiemem duxiſſe. cf. Plin. XVIII. 29. Theophr. de Cauſſ. Plant. III, 28. Ex artis praeceptis de re diſputat Petau. Auctar. Operis de Doctrina Temp. II, 9. cf. inf. ad Ge. IV, 231. ſqq. Add. Bayer. in Comment. Petropol. T. V. p. 391.

222. *Gnoſia ſtella Coronae ardentis* eſt ſidus Coronae, novem ſtellarum, a corona Ariadnes, quam Bacchus caelo affixit, appellatum; erat autem Ariadne Minois, regis Cretae filia, in qua *Gnoſus* vrbs. v. Arat. Phaenom. 71. et ibi Grot. ad imag. p. 33. ſq. *Ardet ſtella*, dum lucet, fulget, ſed eius *ſtella* memoratur, quia inter ceteras huius ſideris ſtellas vna eſt luculentiſſima omniumque prima conſpicitur; itaque *ſtella* h. l. pro ſidere. Si *ſtella decedere* dicatur, id nihil aliud quam, occidere aut occultari, eſſe videtur; at occaſus ſideris huius non ad hanc anni partem pertinere dicitur, ſed ortus. Hygin. Aſtron. 5 *Haec Cancro et Leone exoriente occidit, exoritur cum Scorpio Nonis Octobris.* Columella XI, 2, 51. *IV. Non. Iul. Corona occidit mane*; et §. 73. *III. Non. Oct. Corona incipit exoriri - VIII. Id. Octob. Coronae clara ſtella exoritur - III. et pridie Idus Octob. Corona tota mane exoritur.*

Debita quam ſulcis committas ſemina, quamque
Inuitae properes anni ſpem credere terrae.
Multi ante occaſum Maiae coepere: ſed illos
Exſpectata ſeges vanis eluſit ariſtis.
Si vero viciamque ſeres, vilemque faſelum,
Nec Peluſiacae curam adſpernabere lentis;

223. *quamquam* Moret. ſec. 224. *caedere* Medic. v. Burm. *properis* Gud. 226. *ariſtis* Heinſ. e Medic. fragm. Voſſ. Moret. pr. et Vet. Grammaticis: vt iam Pierius ex Rom. *illuſit ariſtis*, ex aliis *eluſit ariſtis* notarat. *ariſtis* etiam Goth. ſec. habet. At alii codd. et edd. fere *auenis*; quod proprie hac in re dicitur; et quod cum Pierio aliquis praeferat, vt Cuningham. fecit. *aceruis* Arundel. et Cantabr. Vide hic Martinum. *eluxit* Voſſ. *deluſit* Parrh. 227. al. *phaſelum*, *phaſillum*, *faſel-lum vitiamque*.

tur. cf. Plin. XVIII, 74. pr. Hanc difficultatem, nihil enim codices variant, ita poſt Servium viri docti, nec tamen, vt totam rem expediant, tollunt, vt ſtellam oriri et emergere heliace non aliter dicant, quam vt recedat a ſole, *decedat*, quo videri iam non poſſit. Dura oratio! Poterat commentarii loco eſſe Columellae imitatio lib. X, 52 *Expectetur hiems, dum Bacchi Gnoſius ardor* Aequore caeruleo celetur, *vertice mundi*, (h. vertigine et circumactione caeli) *Solis et aduerſos metuant Atlantides ortus*. Sed et ille locus laborat; et pro *celetur* legitur *celeretur*, *curuetur*.

223. 224. ornatiſſimi verſus!

225. *ante occaſum Maiae*, h. Pleiadum, e quibus vna Maia eſt. Ad rem Xenoph. Oeconom. c. XVII, 2. Columella XI, 2, 80 *Vetus eſt agricolarum prouerbium, Maturam ſationem ſaepe decipere ſolere, ſeram numquam, quin mala ſit;* quod et Plin. memorat XVIII, 56. Poſterius iam Heſiodus monuerat Ἔργ. 479. ſqq.

227 - 230. Viciae, faſeli et lentis ſatio ſub initium menſis Nouembris, vſque ad multam hiemem. In his autem omnibus clementioris caeli nos memores eſſe fas eſt.

227. *Faſelus* eſt genus fabarum, quod nobis *Bona porcina* et *Turcica*. v. Index Scriptt. R. R. propter frequentiam *vilis* dictus.

228. *Lentis* magna praeſtantia et copia apud Aegyptios; v. Plin. XVIII, 31. igitur epitheto ab Aegypti vrbe petito ornatur.

229. *Bootes*

Haud obſcura cadens mittet tibi ſigna Bootes.
Incipe, et ad medias ſementem extende pruinas:
Idcirco certis dimenſum partibus orbem
Per duodena regit mundi ſol aureus aſtra.
Quinque tenent caelum zonae, quarum vna corufco
Semper ſole rubens, et torrida ſemper ab igni:
Quam circum extremae dextra laeuaque trahuntur,

Caerulea

229. *aut* Goth. ſec. *mittit* Medic. fragm. Voſſ. Ven. *mittat* Menag. 230. *expende* Roman. felici aberratione. Arundel. vnus hic repetebat v. 213 *Tempus humo tegere et iamdudum incumbere aratris.* 231. *Dimenſum certis idcirco p.* Zulich. *demenſum* Reg. et Iunt. ed. *annum* pro *orbem*, habet Rottend. *regat* Leid. alter. 233. *caeli* alios legere a Reiskio notatatum video. 234. *ab igni eſt* Interpres Cruqu. ad Horat. Od. I, 22. ed. Nuremberg. et Goth. pr. alii *ab igne.*

229. *Bootes*, qui et Arctophylax cum ſtella Arcturo, occaſu ſuo tempus ſerendae viciae *certum* indicat. v. Plin. XVIII, 74 Colum. XI, 2, 78. *IV. Cal. Nou Arcturus veſpere occidit.* Vide de *lentis* ſatione eundem lib. II. c. 10. §. 15. et Plin. XVIII, 31. cum Emendat. Hard. XII. Palladius XII, 1, 1. *Nouembri - nunc ſeritur prima lenticula.*

231. Vt ad anni vices et ſiderum ortus et occaſus operis ruſtici tempora definiri poſſint, ſolem certum per caelum curſum tenere ait, v. 231 - 256.

232. Ambiguum, fere vt v. 6. in voc. *caelo*, cui verbo τὸ *mundi* iungendum ſit. *Aſtra mundi* h. caeli, recte dicerentur, vt paſſim *ſidera caeli* v. inf. 335. Sed ſic inutiliter poſitum eſſet poſt *dimenſum certis partibus orbem* h caelum; nam annum ſimpliciter *orbem* ita dici non putem, neque de terra, in plagas diuiſa, quae et ipſa *orbis* eſſet, agi poſſe. Reſtat vt iungas *orbem mundi*, quo ipſum caelum declaratur; vt *orbis caeli*, *terrarum*, et *mundi* adeo apud Manilium. hunc *regit Sol per duodecim ſigna*, quatenus per ea decurrit; niſi et *orbem mundi dimenſum certis partibus per duodena aſtra* malis.

232. Adumbrauit haec poeta ex Eratoſthenis verſibus, quos (ex Heraclide Pontico de Allegoriis Homer. p 476.) laudant ad h. l. Vrſinus et Cerda. cf. Tibull. IV, 1, 151. ſqq.

235. *extremae* ſunt in extrema parte poſitae; et *trahuntur* eſt plenius pro *ſunt;*

Ducuntur

Caerulea glacié concretae atque imbribus atris.
Has inter mediamque duae mortalibus aegris
Munere conceſſae diuum. via ſecta per ambas,
Obliquus qua ſe ſignorum verteret ordo.
Mundus vt ad Scythiam Rhipaeasque arduus arcis
Conſurgit, premitur Libyae deuexus in auſtros.
Hic vertex nobis ſemper ſublimis: at illum
Sub pedibus Styx atra videt, Maneſque profundi:
Maxumus hic flexu ſinuoſo elabitur anguis
Circum, perque duas in morem fluminis Arctos,

Arctos

236. *Caeruleae glaciae* in Medic. Similis aberratio in aliis libris apud Pierium et Martin. quibus apparet, olim in nonnullis *caeruleae* ad *zonae* retractum fuiſſe. 238. *conceſſit* Goth. pr. *et via ſ.* Medic. cum aliis, item vtroque Gothano. Heinſius f. *it.* 239. *verterit* Leid. pr. 240. *Rhipaeas*. τὰ Ῥιπαῖα ὄρη. libri fere *Riphaeas* 241. *diuerſus* ed. Ven. *ad auſtros* ed. Mediol. 242. *nobis ſublimis ſemper* Moret. ſec. *et illum* duo. 244. *labitur* Rottend. alter, fragm. Moreti. vnus Arund. Sed *elabi* eſt ſimpliciter *labi*, *venire* Aen. V, 151. IX, 632. Burm.

Ducuntur enim circuli paralleli.

236. *concretae* proprie quidem tantum *glacie*, ſed eadem tempeſtas *atros imbres* ὄμβρους ζοφόεντας affert, et recte adiuncta ad idem verbum referuntur. Eratoſth. l. l. Αἰεὶ κρυμαλέαι, αἰεὶ δ' ὕδατι μογέουσαι.

237. *aegris* cum dilectu h. poſitum epitheton pro l. miſeris; δειλοὶ βροτοὶ Homeri.

238. Zodiaci deſcriptio; et mox poli arctici et antarctici. Quae ſequuntur, facile e ſphaerae caeleſtis doctrina intelliguntur. *per ambas*, inter, vt v. 245 *per duas Arctos.* v. Macrob. in Somn. Scip. II. c. 8.

240. *Mundus* et hic pro caelo. *arces* poetis omnino pro locis excelſis, adeoque et pro montium iugis. v. inf. IV, 461. et ſaepe.

241. *premitur deuexus* ornate pro vergit.

242. *Hic vertex*, polus, *nobis ſemper ſublimis*, adeoque conſpicuus.

243. Pulcherrime pro, polus antarcticus latet, οὐκ ἐπίοπτος, vt Arat. Phaenom. v. 25. vnde haec expreſſit Virgilius, non cernitur; vt ᾅδης.

245. Seruius laudat Heſiodeum: ποταμῷ ῥέοντι ἐοικώς. Sed tota ſententia conuerſa ex Arato Phaen. 45-48.

246 Se-

Arctos Oceani metuentis aequore tingui.
Illic, vt perhibent, aut intempeſta ſilet nox
Semper, et obtenta denſantur nocte tenebrae:
Aut redit a nobis Aurora, diemque reducit:
Noſque vbi primus equis Oriens adflauit anhelis,
Illic ſera rubens adſcendit lumina Veſper.

Hinc

246. *aequora* aberratio duorum libr. *mergi* Arundel. vnus. 248. *denſentur* Rom. cum multis et quidem antiquiſſ. ſic etiam Goth. pr. At reiicit Burm. ne toties ſyllaba *en* redeat; quod mihi tamen poetae potius, quam ſcripturae correctio eſſe videtur. *obducta* alter Rottend. ex interpretatione. v. Burm. 249. *diemque reliquit* Leid. pr. 250. *Noxque* et *Orion* vnius aberratio. *que* abeſt a Goth. pr. 251. *Illis* apud Senec. ep. 122. *oſtendit* Ven.

246. Septemtrionalia illa ſidera, interque ea Vrſam maiorem et minorem, Helicen et Cynoſuram, numquam occidere, infra ὁρίζοντα ſeu finitorem non deſcendere, ſemper nobis conſpici, notum. Fundus poetici ornatus Homer. Ιλ. Σ, 489. vbi cf. Intpp. Iis interuoluitur Draco. *metuentes*, quaſi ab hoc ſibi caueant, quod numquam faciunt. Κυανέυ πεφυλαγμέναι ὠκεανοῖο dixerat Aratus l. l.

247-251. Hae fuere veterum opiniones de terris auſtralibus, et altero haemiſphaerio, de quibus poſt Strabonem Macrob. in Somn. Scip. II. c. 9. ſq. videndus. Ad noſtrum locum proxime facit Lucret. V, 649-654. Quam vero pulchre: *intempeſta ſilet nox - tenebrae*, vt profundam noctem, altas tenebras eſſe ſignificet. *Nox* autem, (vt tenebrae) obtenditur, obducitur. Homer. Odyſſ. Λ, 19 Ἀλλ' ἐπὶ νὺξ ὀλοὴ τέταται δειλοῖσι βροτοῖσι.

249. *redit aurora* ſc. ad eos.

250. *equis anhelantibus* pulchre tribuitur *adflare* eos id, quod ante ſe habent; vt in curſus certamine eos, quos fere curſu attingunt. *Adflant equi ſolis* eas terras, quas ſol oriens illuminat. Iam poetica inuerſione dixit: *Sol oriens adflat nos equis;* vt et Aen. V, 739.

251. *Veſper*, Heſperus, ſole occidente, in conſpectum venit, oritur, *lumen ſuum profert.* Ita accepit quoque Silius, qui hunc verſum expreſſit XI, 516. 517 *Inuadunt campum et late fulgentibus armis Accendunt vltro lucem ſurgentis Eoi.* Namque illa vulgaris

Hinc tempeſtates dubio praediſcere caelo
Poſſumus, hinc meſſisque diem, tempusque ſerendi;
Et quando infidum remis impellere marmor
Conueniat: quando armatas deducere claſſis,
Aut tempeſtiuam ſiluis euertere pinum.
Nec fruſtra ſignorum obitus ſpeculamur et ortus,
Temporibusque parem diuerſis quatuor annum.
Frigidus agricolam ſi quando continet imber,
Multa, forent quae mox caelo properanda ſereno,

Maturare

252. *praedicere* Rom. et alii ex more; vt v. 51. II, 255. *hic* Mead. 253. *menſisque diem* alii, perpetua aberratione. cf. Ecl. V, 70. 256. *Et t.* Macrob. Sat. VI. 4. Schol. Cruqu. Hor. Carm. I, 23. *in ſiluis* multi. *auertere* Zulich. 257. *ſpeculantur* fragm. Moret. 259. *agricolas* laudat Macrob. Sat. VI, 4. et Schol. Horatii Cruqu. Carm. I, 23. *detinet* ed. Ven.

garis ratio, qua de facibus et candelis accipitur, quae vt incendantur, veſper cauſſa eſt, non quidem indocta eſt, ſed humilis tamen et abhorrens a tali carmine. Opportunius idem illud inf. v. 291.

252. E ſolis hoc per Zodiacum decurſu, atque adeo ſuccedentibus ſibi inuicem anni partibus, inſtantem tempeſtatum mutationem diſcimus. Habuit in animo verſus Arati Dioſem. 10. ſqq. *Tempeſtates* de quatuor anni partibus dici, ex v. 258 patet, *Temporibusque p.* coniunctam tamen mutati aeris ac caeli notionem eſſe, ex adiuncto patet. *Caelum dubium*, ſcil. inſtantibus pluuiis, procellis. Ad cetera compara Tibull. IV, 1. qui eadem horum *limborum* ac *balteorum*, ſeu *zonarum* enumeratione facta, cum in temperata ſubſtitiſſet, pergit v. 169 *Hinc placidus nobis per tempora vertitur annus. Hinc et colla iugo didicit ſubmittere taurus* etc. Ex eadem obſeruatione antiquus de Aeolo mythus natus v. Heraclid. de alleg. Hom. ſub f.

255. *armatae claſſes* ſimpl. inſtructae naues. cf. Heſiod. Ἔργ. 631 632. et 671. 672.

256. *tempeſtiuam ſ. euertere pinum* h. ligna ac materiem tempeſtiue caedere. Conſulatur Cato de R.R. c. 31. Plin. XVI, 74. 75. ſ. 39. cf. Cerda.

260. Si pluuium tempus *continet* h. e. domi tenet (v. Burm. h. l.) agricolam, multa interea

Maturare datur. durum procudit arator
Vomeris obtuſi dentem: cauat arbore lintres:
Aut pecori ſignum, aut numeros impreſſit aceruis.
Exacuunt alii vallos, furcasque bicornis,
Atque Amerina parant lentae retinacula viti.

Nunc

261. *procurare* eadem ed. Ven. *proſcindit arator* Moret. ſec. 262. *obtunſi* Romanus, Medic. et alii. vt veteres ſolebant. *obtuſo* Parrhaſ. et Reg. a m. pr. 263. *impreſſat* Roſtend. alter et Cod. Danielis. et ſic editum in Cuningh. poſt Bersmann. Pro vulgata laudatur Calpurn. V, 88. 264. *Exacuant* Rottend. 265. *Amarina* duo.

interea parare et facere licet, quae mox ſereno caelo parum tempeſtiue curanda eſſent. Hoc poeta ornatius extulit, poſt Heſiodum, quem compara 493 ſqq. Praeterea monent Grammatici, Seruius ad h. l. Macrob. VI, 8. Gellius X, 11. de dilectu verborum adhibito a poeta: *Maturari* ea, quae accelerentur quidem, ſed diligentiae tarditate cum induſtriae alacritate ac celeritate coniuncta. Eadem, cum ſubito, raptim et properanter fiunt h. e. *properantur*, non facile diligenter et accurate fieri poſſunt. De re v. Cato c. 2. §. 3.

262. *lintres.* Si ſcaphas, et fluuiatiles nauiculas intelligas, poſſis agrum Mantuanum omninoque iſtam Italiae oram Pado aliisque fluminibus perfuſam cogitare; cf. Seruium h. l. Conuenientius tamen vitae ruſticae eſſe videtur, vt vaſa lignea concaua et alueos interpreteris, qui inter ruſtica inſtrumenta ſunt. Sic alveos, in quibus vuae portantur in vindemia, *lintres* dixit Tibull. I, 5, 23.

263. *numeros impreſſit aceruis.* Aut cum Seruio teſſerae et tabellae intelligendae, aceruis impoſitae, quibus frumenti numerus deſignatur, aut *acervi* ſunt frumenta ſaccis ſeu vaſis condita, quibus vaſis inſcribat paterfamilias, quot modios contineant.

265. *Amerina ſalix* (erat Ameria, Vmbriae vrbs, non longe a Tiberi) inter terna ſalicis genera memoratur Columellae IV, 30, 4. vbi de pedaminum in vineis, iugorum ac viminum proſpiciendorum cura agit. cf. Plin. XVI, 69. *Vallos* eſſe palos, in promtu eſt.

266. *Rubi*

Nunc facilis rubea texatur fiſcina virga:
Nunc torrete igni fruges, nunc frangite ſaxo.
Quippe etiam feſtis quaedam exercere diebus
Fas et iura ſinunt. riuos deducere nulla
Relligio vetuit, ſegeti praetendere ſaepem,
Inſidias auibus moliri, incendere vepres,

Balantumque

266. *rubra* Ven. Schol. Cruqu. ad Horat. Sat. I, 5, 94 hi Rubi oppidum, hinc putant aliqui dixiſſe Virgilium *Nunc facilis rubea t.* At ſic ſcribendum foret *Rubia*, quod et MS. Bersmann. habebat; atque ita poſt Scalig. et Torrent. ad Horat. l. l. Cuninghamius emendarat. *faſcina* pr. Moreti, vt Codd. apud Ouid. Faſt. IV, 754. 267. *et frangite* Moreti ſec. *ſaxis* Rom. 269. *diducere* Medic. pr. Moret. Ald. et forte Seruius, qui *ſiccare* interpretatur. Eſt et in Cuningh. edit. 270. *Religio prohibet* Vrſ. *ſepes* fragm. Moret. al. *ſepem.*

266. *Rubi* (noſtris *Brombeerſtaude*) *reciſis aculeis alligant.* Plin. XVI, 69 *Cetera vincula, qualia ſunt ex rubo, maiorem operam, ſed in egeno tamen neceſſariam, poſtulant. Rubi*, Italiae vrbs, plane nullum locum hic habent. *Fiſcina*, calathus ſeu aliud vas vimineum, ad vſus ruſticos, *facilis*, quia ex viminibus facta, quae flecti et texi poſſunt, adeoque ſunt *faciles. Mollem iuncum* dixerat Ecl. II, 72. cf. ad Tibull. I, 1, 40. II, 3, 15.

267. Sic et Aen. I, 182. 183. Notum antiquos aliquando toſtis igne granis veſci ſolitos fuiſſe; ſed hic de eo more agitur, cum vita iam ad meliorem cultum perducta far igni torrerent, vt facilius mola, et quidem manuaria, qua vtebantur, frangi et glumis exui poſſet.

268. Non mirum eſt, ruſticum aliqua facere debere per pluuias, cum ſint quae facere poſſit etiam feſtis diebus. Seru. Locum, qui ſequitur, laudat, et copioſius rem proſequitur Colum. II, 22.

269. *Fas et iura*, h. diuina humanaque iura, vt iam Seruius monuit.

269. 270. *nulla relligio*, h. nullus reſpectus deorum, nullus metus peccandi. *vetuit*, vetare ſolet, vetat, vt ſaepe poetae. *Quod autem ait* deducere, *nihil aliud eſt, quam detergere. nam feſtis diebus riuos veteres ſordidatos detergere licet, nouos facere non licet* Macrob. Sat. III, 3. Conſentit Colum. II, 22, 3. *Riuum* tamen *deducit* ac *ducit* is, qui aquam ex riuo vel lacu per prata irriganda ducit. *Satis fluuium inducit riuosque ſequentes* ſupra

Balantumque gregem fluuio merſare ſalubri.
Saepe oleo tardi coſtas agitator aſelli,
Vilibus aut onerat pomis; lapidemque reuertens
Incuſum, aut atrae maſſam picis vrbe reportat.
Ipſa dies alios alio dedit ordine Luna

Felices

272. *greges* Macrob. Sat. III, 3. *verſare* Zulich. male.
275. *incuſſum* Romanus, Medic. cum pleriſque; item Goth. pr. etiam ap. Martinum. *incaſſum* Ven. *incuſum* Reg. a m. pr. Goth. ſec. et ed. Commel. Daniel. *inciſum* fluxit ex edit. Maſuic.

pra v. 106 dixerat. *Deducitur* tamen etiam riuus ſiue aqua, cum foſſa exſiccatur: vt *collectus humor* ſupra v. 114. dum educitur et emittitur. Vt in ſententiam Macrobii dictum ſit, de aqua cogitandum, quae vt per pratum deducatur, ne via praecludatur, ſordibus purganda eſt. cf. Seru. ad 272.

270. *Quamquam Pontifices negent ſegetem feriis ſepiri debere* Columella l. l.

271. *Inſidias auibus moliri*; vt reliquis conſentaneum ſit, de auibus praedantibus et nociuis intellige.

272. *fluuio ſalubri. Caueatur enim in iure Pontificio, vt — feſtis diebus purgandae lanae gratia oues lauare non liceat; liceat autem, ſi curatione ſcabies abluenda ſit. ideo hoc quoque inter conceſſa numerauit* Balantumque greges fluuio merſare. *quod ſi hucusque dixiſſet, licita et vetita confuderat, ſed adiiciendo* ſalubri, *cauſſam conceſſae ablutionis expreſſit.* Macrob. Sat. III, 3. extr. cf. Colum. l. l. §. 2. Varro ap. Seruium ad h. l.

273 - 275. Hoc ex duriorum patrumfamilias ratione licebat; vt Catonis, v. Colum. II, 22, 5. Cato c. 138. *Vilia poma* dicuntur ad magnam copiam denotandam. Sic v. 227 *vilis faſelus. Lapis incuſus*, ſiue rudis, aſper, ſiue cuſus et inciſus. De mola manuali fere accipitur poſt Seruium. *pix* variis vſibus agreſtium inſeruit; vt muſtis condiendis etc. Notetur et illa forma: *agitator aſelli onerat*, pro agricola, quem poma in vrbem mittere dicturus, quoniam aſelli opera in eo vtitur, *agitatorem aſini* poeta appellat; non enim de aſinario agit. Ceterum ex v. 274. 275. patet, feriatis diebus etiam mercatus in vrbibus habitos fuiſſe, vnde ex venditorum pomorum pretio picem et lapidem parare poſſet. cf. Varronis locum ap. Seru. ad 275.

276. Etiam dies lunares obſeruandos eſſe dicit; eſſe enim

Felices operum. quintam fuge: pallidus Orcus,
Eumenideſque ſatae. tum partu Terra nefando
Coeumque Iapetumque creat, ſaeuumque Typhoea,
Et coniuratos caelum reſcindere fratres.
Ter ſunt conati imponere Pelio Oſſam
Scilicet, atque Oſſae frondoſum inuoluere Olympum:
Ter pater exſtructos disiecit fulmine montis.

Septuma

277. *quintum* Ven. *Orchus* alii ſcribunt, vt et alibi. 278. *cum* vnus Mead. *parto* duo Mentel. 279. *que* abeſt poſt *Coeum* in quatuor. *Coeum* ſcribunt meliores. *Caeum* al. *Typhonem* male Philarg. ad Ge. II, 460. 281. *Pelion Oſſae* Zulich. Menag. et Moret a manu ſec. *Oſſan* Schol. Cruqu. Horat. Od. III, 4, 51. *impellere* P. ed. Mediol. 282. *imponere Olympum* Schol. Cruqu. ibid. *inuertere* Parrh. *frondoſae* fragm. Moret. 283. *obſtructos* Rottend. *ſtructos* duo. *deiecit* Romanus, tres ap. Martin. et Menag. et ed. Ven. vt inf. Ge. I, 333. ſed *disiicere* plus eſt. v. Burm.

enim alios fauſtos, ad opus faciendum, in opere, (hoc eſt, *felices operum*) alios infauſtos. Sequitur autem ſuperſtitionem Heſiodi, verſus finem Oper. et Dier. 765. ſqq. Plinius tamen XVIII, 32. ſ. 75 *His quae ſunt neceſſaria adiicientur de luna ventisque et praeſagiis - Namque Virgilius etiam in numeros* (tempora) *lunae digerenda quaedam putavit, Democriti ſequutus oſtentationem* (h. doctrinam). Obſerva autem artem poetae, qua fabulis intexendis locum facit ac parat.

277 - 279. v. Heſiod. Ἔργ. 802 - 804. qui tamen non *eo die* Orcum et Furias natas memorat, ſed Furias periuria hominum vltum ire. *Gigantum* vero, vt hic v. 279. non meminit. Sed nomina v. in Theog. 134. de Typhoeo v. 821 ſqq. *creat* manifeſtum, eſſe pro *creauit.*

280. Aen. VI, 580 *Hic - Titania pubes - Hic et Aloidas - qui manibus magnum reſcindere caelum Adgreſſi ſuperisque Iouem detrudere regnis.*

281. Ex Odyſſ. Λ, 314 fonte huius fabulae, quae inde nata, quod motu terrae grauiore Oſſa ab Olympo reuulſa fuerat. v. Strabo lib. IX, p. 658. A.

282. *inuoluere* hic eſt ſurſum, in altiorem locum voluere.

Septuma poſt decumam felix, et ponere vitem,
Et prenſos domitare boues, et licia telae
Addere. nona fugae melior, contraria furtis.
Multa adeo gelida melius ſe nocte dedere,
Aut quum ſole nouo terras irrorat Eous.

Nocte

284: *vites* Romanus ac multi; at *vitem* alii, etiam Goth. ſec. et rectius; vnde Heinſ. recepit. idem malebat e potioribus, *eſt ponere*, vt et Pierii Longob. a m. pr. et vnus Arundel. habet, et vt Ge. II, 273. *exponere* Mentel. pr. et Zulich. *imponere* Ven. 285. *preſſos* multi, variatione ſollemni. eſſent iugo impoſito preſſi. Sed v. not. *telis* Menag. et Leid. pr. a m. ſec. 287. *melius gelida* alii; minus concinne. *ſub nocte* Zulich. 288. *Vel cum* Romanus et apud Pierium nonnulli, item vnus Mead. *irrigat* vnus Arundel.

284. Non ſatis definitum, ſitne dies XVII. intelligenda, an dies X. felix illa quidem, ſed ſecundum eam multo magis VII. Decimam fauſtam eſſe, affirmat etiam Heſiod. Ἐργ. 794 et ſeptimam v. 770. 805. At quae hic v. 285. enumerantur, ad diem ille XIV. refert v. 794 - 797.

285. *prenſi boues* eleganter de feris, qui libere, necdum iugo iuncti, errabant. Heſiodus, quem reſpexit. v. 797 εἱλίποδας ἕλικας βοῦς - Πρηΰνειν, ἐπὶ χεῖρα διδούς. *Addere licia telae*, eſt telam ordiri.

286. Nonus dies ſeruis fugitiuis fauſtus. quorſum hoc? Scilicet cautionem tanto maiorem adhibebit eo die diligens paterfamilias, vt contra de furtis parum ſollicito eſſe liceat; eſt enim is dies furibus parum fauſtus. *Furta amoris* propter adiunctas ſeruorum fugas aduocare non poſſumus; vt nec *fugam* de exilio intelligere cum Seruio velim, cum in re ruſtica verſemur.

287. *Dare ſe alii* dicitur is, qui ad eius voluntatem ſe accommodat, gratificatur, concedit. *Res dant ſe*, vt ſeſe offerunt, occurrunt. Sic et locus, occaſio, tempus, ſe dare dicitur. *Dat ſe* et illud, quod impulſum inclinat ſe, flectitur, cedit. Itaque et h. l. *multa ſe dederunt* h. dare ſolent, cedere, perfici et peragi poſſunt. Bene Seruius: *melius noſtro obſequuntur labori.* cf. Burm. ad Gratii Cyneg. v. 143.

288. *Eoum* pro Lucifero, atque adeo pro matutino tempore. *irrorat terras*, quam pulchre! quia aeris humor et in herbis ros tum ſub ſenſum venit.

Nocte leues melius ſtipulae, nocte arida prata
Tondentur: noctes lentus non deficit humor.
Et quidam ſeros hiberni ad luminis ignes
Peruigilat, ferroque faces inſpicat acuto.
Interea, longum cantu ſolata laborem,
Arguto coniunx percurrit pectine telas:
Aut dulcis muſti Volcano decoquit humorem,
Et foliis vndam trepidi deſpumat aheni.
At rubicunda Ceres medio ſuccciditur aeſtu:

289. *ſtipulae melius* al. non belle. 290. *noctis* potiores, quarto ſcil. caſu. cf. Pierius. *nocte* Langobard. Medic. et duo Codd. ap. Seru. ad Aen. IV, 7. *humidus noctis non* Tollian. *defuit* Ven. 291. *ad* deletum in Rottend. ſec. 292. *peruigilant* fragm. Moret. *exſpirat* Ven. aberrationes. 294. *mulier perc.* ed. Mediol. *percuſſit* Goth. 296. *trepidi* meliores. *trepidis* Medic. *trepidis aenis* Romanus At *tepidi* Parrh. Voſſ. alii apud Martin. edd. nonnullae v. Heinſ. h. l. et ad Ouid. Met. XII, 279. *tenui aeni* Gud. pro var. lect. *diſpumet* Moret. quart. hoc et illud in vulgg. edd. Gellii N. A. II, 3. vbi de ſcriptura *aheni* agitur. 297. *ſuccinditur* Goth. ſec.

venit. *Solem nouum* dicunt poetae pro oriente.

289. Plin. XVIII, 67. §. 4 *Quidam pridie rigant, vbi ſunt rigua. Noctibus roſcidis ſecari melius*, quia ſc. noctes ſunt humidae. *ſtipulae* ad frumentorum meſſem, *prata* ad foeniſecium referendum.

292. Ecl. VIII, 29 *nouas incidere faces.* cf. Plin. XVIII, 63. Colum. XI, 2, 90.

294. *arguto* et cantui mulieris tribui poteſt, et *pectini*, vt ſit, qui ſtridorem inter texendum edit. Hoc quidem melius fieri, docet idem verſus Aen. VII, 14. Patet itaque ex hoc verſu, ruſticorum in Italia matresfamilias telarum texturae vacaſſe.

295. Ge. IV, 268 *igni pinguia multo Defruta.* Sedula in variis e muſto defruti generibus conficiendis veterum fuit opera. v. Plin. XXIII, 18. XIV, 11. Columella XII. c. 19 - 21. De verſu v. Macrob. Sat. V, 14. *Dulce muſtum* laudat Quinctil. Inſt. VIII, 2, 10. *humor muſti* poetica periphraſis.

296. *trepidum*, quia quod bullit, quaſi tremere videtur. Seru. Aen. VII, 463 *vndans ahenum.* fronde autem, forte pampinea, ſpumam auferunt, dum defrutum faciunt.

297. Meſſem ait eſſe ſecandam

Et medio toſtas aeſtu terit area fruges.
Nudus ara, ſere nudus. hiems ignaua colono.
Frigoribus parto agricolae plerumque fruuntur,
Mutuaque inter ſe laeti conuiuia curant.
Inuitat genialis hiems, curaſque reſoluit:
Ceu preſſae quum iam portum tetigere carinae,
Puppibus et laeti nautae impoſuere coronas.
Sed tamen et quernas glandes tum ſtringere tempus,
Et

298. *coſtas* alios habere Reiskius notabat forte pro *coctas.* 299. *ara et ſere* Leid. pr. *colono eſt* Rottend. alter et Medic. Pierii; in aliis *colonis.* 300. *feruntur* Medic. a m. pr. 302. *curam* Schol. Cruqu. Horatii Od. III, 17. et veteres aliquot apud Pierium. 303. *preſſae.* Burm. coni. Heinſii *feſſae* probat; quod proprium foret. Sed non ſemper hoc ſequuntur poetae. Reiskius V. Cl. aut *feſſae*, aut *piceae*, aut *Threſſae* coniectabat.

dam et terendam medio die. *Ceres rubicunda*, quae alias *flava*, quia rubent, flaueſcunt ariſtae. Columella II, 21, 2 *aequaliter* flauentibus *iam* ſatis, *antequam ex toto grana indureſcant*, cum rubicundum colorem traxerunt, *meſſis facienda eſt.* Idem praeceptum pulchre Theocritus extulit Idyll. X, 48-51. etiam Heſiodus adnumerat Ἔργ. 574. 575 quae et ſimilia paſſim a nobis laudata loca inſpiciet, qui ingenium ſiue acuere, ſiue rerum varietate animum delectare volet. Adſcribere ſingula non vacat.

298. v. ſup. ad v. 192.

299. Ex Heſiodo petita eſſe ſatis conſtat, Ἔργ. 391. 392. Monet autem, mature, atque adeo auctumno, arationem et ſationem eſſe faciendam, cf. ſup. 208. II, 315. 316. cum tepor aeris ſatis magnus, vt arator veſte non egeat. Meſſorem eo habitu, ſi tanti eſt, v. apud Gorlaeum Dactylioth. T. II, 226. *Nudum* eſſe tantum tunica indutum, toga aut paenula reiecta, poſt Cuperi Obſſ. I, 7. ſatis notum. *Hiems ignava colono* eſſe pulchre dicitur, quae colonum otioſum eſſe iubet, et ab opere ſub dio faciendo auocat.

302. *genialis hiems* conuiviorum hilaritati, riſibus iociſque apta, qua genio indulgetur. Grata poetis dictio.

303. *preſſae carinae* ſunt mercibus oneratae ſeu onuſtae naues. v. Tibull. I, 3, 40. Ouid. Faſt. IV, 300.

304. idem verſus Aen. IV, 418.

305. v. ad Ecl. X, 20.

306. *cruenta*

Et lauri baccas, oleamque, cruentaque myrta.
Tum gruibus pedicas et retia ponere ceruis;
Auritosque ſequi lepores: tum figere damas,
Stuppea torquentem Balearis verbera fundae,
Quum nix alta iacet, glaciem quum flumina trudunt.
Quid tempeſtates auctumni et ſidera dicam?
Atque, vbi iam breuiorque dies, et mollior aeſtas,

306. *mirtamque oleamque cruenta* Goth. ſec. 308. *dammas* Medic. *cum* al. et ex hoc alii *damnas.* 309. *torquentur* Toll. Edd. Ven. et Mediol. *torquere* Zulich. a m. ſec. *torquentes* Romanus. *ſtippea* fragm. Moret. 310. *iecit* Romanus, aut verius *tegit*, vt Burm. notatum vidit. Ita et ea, quae ed. pr. Burm. 311. *et frigora* vnus Moreti et vnus Arund. nec non Goth. ſec. in litura. ſed vulgatum exquiſitius; et natum forte iſtud ex Ge. II, 321. *Prima vel auctumni ſub frigora.* 312. *dies, iam m.* vnus Mead. quod perplacet.

306. *cruenta myrta*, baccae myrti nigra ſucco rubicundo.

308. *Auritos lepores* Afranio debebat Maro. v. Macrob. Sat. VI, 5.

309. *verbera fundae* poeta pro funda dixit, maiore ornatu.

311 — 315. Tempeſtates ſubiungit, quae duabus praecipue anni partibus frequentius ingruere ſolent, ſub auctumni initium (cf. Homer. Il. π. 385. Columella XI, 2, 57. 58.) et veris exitum (Columella ibid. §. 36. ſqq.) Quam vero ornate haec dixit, et quam procliuis hinc ad ornatiſſimam tempeſtatis aeſtiuae deſcriptionem via! *Sidera auctumni*, quia ad ſiderum ortus et occaſus tempeſtatum tempora atque etiam cauſſas referebant. cf. v. 335. *mollior aeſtas*, h. aeſtus, calor, cum vehementior aeſtus iam remiſit. *quae vigilanda viris*, quae curanda et prouidenda (v. Seru. et Burm.) ab agricolis, ne anni ſpes a procellis profligetur, ſementis aut facta proluatur, aut, ne fieri poſſit, intercipiatur etc. *Horrere* (v. ad v. 151.) *agri* aut *ſegetes* et *ſata* dicuntur fere, cum ariſtae iam maturae ſunt; h. l. de ſegere lacteſcente, in *ſtipula* h. culmo *viridi*; cf. Iliad. ψ, 598 ſq. v. Cerda. *lactentia turgent* plenius etiam dictum quam lactent. Habuit hunc locum ante oculos Gratius Cyneg. 290. *Inde vbi pubentes calamos durauerit aeſtas, Lactentesque vrens herbas ſiccauerit omnem*

Quae vigilanda viris? vel quum ruit imbriferum ver:
Spicea iam campis quum meſſis inhorruit, et quum
Frumenta in viridi ſtipula lactentia turguent?
Saepe ego, quum flauis meſſorem induceret aruis
Agricola, et fragili iam ſtringeret hordea culmo,
Omnia ventorum concurrere praelia vidi:
Quae grauidam late ſegetem ab radicibus imis
Sublime expulſam eruerent: ita turbine nigro
Ferret

313. *et cum r.* vnus Mead. *vmbriferum* alter Rottend. 315. *ex viridi* Leid. *lactantia* multi. *iacentia* Rom. *torgent* Mentel. omnia praue. 316. *duceret* Medic. ſed ab alia manu *in* ſupra ſcriptum. 318. *concurrere* omnes Heinſii. *conſurgere* Rom. et vnus Mead Sed v. h. l. Burm. et legit in noſtro *concurrere* Plinius XVIII, 35. ſ. 78. 319. *a r.* Zulich. et Parrhaſ. 320. *ſublimem* Medic. et Reg. a m. pr. cum Romano, quod vtique ſollemnius, nec tamen verius. Burm. Oudendorp. ad Iul. Obſequ. c. 101. laudat. *eruerint* Moret. ſec. a m. pr. *ruerent* ſi codd. haberent, quod Reiskius coniiciebat, non diſpliceret.

omnem Meſſibus humorem, culmisque armarit ariſtas etc. item Columella X, 325. ſqq. cf. inf. II, 419.

316. Quid? quod, id quod multo maius eſt, in ipſa meſſe procellae aut imbres ſaepe ingruunt. v. Plin. XVIII, 35. ſect. 78.

317. *fragili hordea culmo* dicit poeta pro hordeis ſimpliciter, aut certe culmis fragilibus hordei; hos culmos *ſtringunt*, qui falce ſecant; dum falcem admouent, tangunt ſcilicet et ſtringunt. Solent autem poetae id, quod agitur, a variis actionis momentis deſignare. Itaque ea, quam Burmannus et Martinus mouent, difficultas concidit.

318. *ventorum praelia concurrere* plenius quam ventos concurrere.

319. *ſeges grauida* proprie ex *agro grauido*. Sed poetae omne id *grauidum* dixiſſe videntur, item *fecundum*, quod ſucco plenum ac tumidum eſſet, vt *grauidum vber* Ge. III, 317. *grauidae fruges* II, 143. *grauidae meſſes* Ouid. Metam. VIII, 781.

320. Venti ſegetem *eruunt*, et in aerem expellunt, extollunt; hoc ornatius effert, *ſublime expulſam eruunt*, quia *ſublimem*, *in ſublime* ferunt. Reliqua: *ita turbine nigro* &c. difficultatem habent ex ſtructura, quam qui animaduerterunt, varie tollunt.

Ferret hiems culmumque leuem ſtipulasque volantis.
Saepe etiam immenſum caelo venit agmen aquarum,
Et foedam glomerant tempeſtatem imbribus atris
Collectae ex alto nubes: ruit arduus aether,

321. *ſtipulamque volantem* Franc. *ſtipulamque leuem culmosque volantes* Zulich. *ſtipulasque ſonantes* Goth. pr. vt *fragiles calamos ſiluamque ſonantem* Ge. I, 76. *lucosque ſonantes* Ecl. X, 58. 322. *Ex caelo* Menag. pr. *e caelo* ed. Ven. *ruit agmen* Schol. Statii Theb. I, 356. ſed. v. Burm.

lunt. Martinus comparationem ſubiici putat, qua tempeſtatis meſſem euertentis vis declaretur, cum ea euulſas radicitus ſpicas cum ariſtis et radicibus ita ſublimes ferat, vt alias ventus ferre ſolet leues ſtipulas. *ita,* tam facili negotio, *hiems,* tempeſtas, *ferret culmum* etc. Mihi tamen illa comparatio parum ad augendam rei δεινότητα facere, immo eam imminuere ac frangere videtur. Ruaeus ita interpretatur, vt verba ſint epiphonematis loco: *tam denſo nimbo iactabat procella calamos leues et ſtipulas volantes.* Verum ſic *ferebat* dicendum erat. Catroeus: *J'ai vû les vents — éparpiller ça et là le blé mûr — ou enlever les pailles au loin —* quaſi vero poeta diceret: *aut turbine nigro.* — Si emendatione res indigeret, procliue eſſet: *ita turbine nigro Verſat hiems;* quod firmes ex Lucretio, cuius verſus ante oculos habuiſſe noſter videtur lib. V, 218. vbi alii *vexant* legunt. Sed variauit poeta orationem, cuius naturalis ordo hic erat: vidi ventos, ſeu ventorum praelia, concurrere et hiemem ferre — haec ita effert: *vidi concurrere,* et vidi vt *ita hiems ferret* — omittit autem particulam copulandi.

322. *agmen aquarum* pulchre de imbre denſo ingruente. *venit,* ruit; *venire* enim etiam hoc ſenſu ſatis graue verbum. *Veniunt hoſtes, barbari,* qui impetum faciunt etc. vt docuit Burmann. h. l. et ad Phaedr. I, 21. cf. Aen. X, 456.

324. *ex alto nubes collectae* Seruio ſunt a ſeptemtrione; v. ſup. v. 240. quod forte nimis doctum. Alii, vt Martinus, e mari; ferrem, ſi quid adiunctum eſſet, quod ad mare duceret legentis animum. *Altum,* cum de nubibus agitur, equidem non niſi de caelo intelligam; ex aethere deſcendunt contractae nubes; itaque *ruit aether* h. nubes collectae. cf. Aen. V, 695. Martial. III, 100, 3. Alias

Et pluuia ingenti ſata laeta boumque labores
Diluit: implentur foſſae, et caua flumina creſcunt
Cum ſonitu, feruetque fretis ſpirantibus aequor.
Ipſe pater, media nimborum in nocte, coruſca
Fulmina molitur dextra: quo maxuma motu
Terra tremit: fugere ferae; et mortalia corda
Per gentes humilis ſtrauit pauor. ille flagranti
Aut Atho, aut Rhodopen, aut alta Ceraunia telo
Deiicit:

326. *deluit* fragm. Moret. 327. *feruentque* Goth. pr. *fretis ſpumantibus* idem cum altero: hoc etiam Romanus exhibet. 328. *in* deeſt Moret. quart. et in vno Arundel. item in nonnullis Pierii. 329. Reiskius diſtinctionem poſt *dextra* ſublatam in fine verſus ponebat: *fulmina molitur eo motu, quo maxima molitur.* 330. *fremit* Zulich. *tremuit* Mentel. pr. Alterum Arundel. et Cantabr. ſequutus. *et* poſt *ferae* Martinus ſuſtulit, non male factum! 331. *humiles* Moret. ſec. *fragranti* primus. *humili-flagrantis* Romanus. 332. *athon* Medic. Reg. Pierii Rom. et Medic. it. alii, etiam ap. Martin. et vterque Goth. cum edd. Sic Valer. Flacc. I, 664. Tenet tamen alterum poſt Seruium, Cerdam et alios Heinſius, quia forma haec Graecis exquiſitior: τὸν Ἄθω. Et ſic Theocr. VII, 76.

enim *caelum ruit tonitru;* vnde Aen. I, 129 *caeli ruina* omnino de procella.

325. *boum labores,* ἔργα βοῶν Heſiodi Ἔργ. 46. Homer. Il. Π, 392. quo eodem loco procelloſus imber deſcribitur. et hinc alii. v. Cerda et Fulu. Vrſinus. Idem verſus Aen. II, 306.

326. *caua flumina,* quia in alueis cauatis fluunt. v. Burm. ad Lucan. I, 396.

327. *freta ſpirantia* ſunt aeſtuantia. Aen. X, 291. vbi v. Heinſ. *freta* autem, vt *vada,* poetice ſimpl. aquae, mare.

328. *coruſca dextra.* Notum illud Horatii Carm. I, 2, 2 *rubente Dextera.* cf. Burm. Videtur ex antiqua tabula adumbratum eſſe, in qua fulminis rubor ipſam manum illuminabat. v. Spenc. Polymet. p. 55.

329. *moliri fulmen* eſt iacere; nam de omni motu ac conatu aut opere *moliri., maxima terra* eſt magna, γαῖα πελώρη.

330. De hiberna procella ſimilia v. apud Heſiod. Ἔργ. 511. 512. et 529 - 533. *fugere* pro fugiunt; vt saepiſſime.

331. *humilis pauor* poetica venuſtate; partim quod reddit humiles, partim, quod *timere* puſillanimi et humilis animi eſt.

332. Montes fulmine ferit, in

Deiicit: ingeminant auſtri, et denſiſſimus imber:
Nunc nemora ingenti vento, nunc littora plangunt.
Hoc metuens, caeli menſes et ſidera ſerua,
Frigida Saturni ſeſe quo ſtella receptet:

L 5 Quos

333. *denſiſſimus aether* ed. Ven. et vnus Mead. Eleganti coniectura Reiskius V. Cl. totum locum ita conſtituebat: *ille* (v. 331 Iupiter) *Deiicit ingeminans*; *auſtri et d. imber Nunc n. - plangunt.* 334. *plangit* Franc. Reg. Menag. Mentel. et ſic Rom. et perveteres aliquot ap. Pierium, vt ad *imbrem* referatur; ſic et in ed. Maſuic. et al. ſed grammaticos mutaſſe neutrum ſignificatum minus obuium, docet Burm. itaque *plangunt* tuetur: quod et in vtroque Goth. At *clangunt* Leid. Menag. alter pro var. lect. et ed. Ven. 1472. *plaudunt* vnus Voſſ. 335. *Quod ſupereſt, caeli* laudat Nonius Marcellus in *ſeruare. haec metuens* Parih. et ed. Mediol. 336. *quo ſeſe* ap. Senec. Epiſt. 88. et Goth. pr. *qua ſeſe* Schol. Statii Theb. I, 305. *ſeſe cum ſtella receptat* Schol. Iuuenalis Sat. VI. *receptat* etiam Moret. pr. et Leid.

in proſa dicebas; at quam ſublime: *deiicit*! Magis etiam exornat haec Silius V, 385-389. *flagranti telo*, Homeri et Heſiodi, ψολόεντι κεραυνῷ. *Alta Ceraunia* ἀκροκεραύνια, ſatis noti Epiri montes, qui in mare procurrunt, vt *Athos* in mare Aegaeum, Macedoniae mons.

333. Verſus ex Theocr. VIII, 76.

334. *plangunt* h. l. plangorem edunt, reſonant.

335. *caeli ſidera* paſſim apud noſtrum. *Caeli menſes* ſimpl. tempora intelligam, quia aſtrorum, quae in caelo ſunt, motu definiuntur. Niſi malis adhaerere Seruianae interpretationi, vt ſint duodecim ſigna zodiaci, quae totidem fere menſibus ſol peragrat. Eſſe porro verba depromta e Menandro, notat Nonius Marcellus in voce *ſeruare*.

336. Obſeruet, Saturni ſtella in quod ſignum ſe recipiat, cum quo ſidere ſe coniungat; *in Capricorno enim facit grauiſſimas pluuias, et praecipue in Italia, - vt in Scorpio grandines.* Haec Seruius, qui plura ſuper τὸ *receptat* nugatur dicam, an obſeruat. Certe Saturni motum tardiſſimum eſſe, et vix binis annis ſexque menſibus vnum ſignum tranſire ſatis conſtat. Rectius forte poetam ita exponas: obſerues motum, tranſitum, Saturni. Plin. XVIII, 25. ſect. 57 *Ideo Virgilius errantium quoque ſiderum rationem ediſcendam praecipit, admonens obſeruandum frigidae*

Quos ignis caeli Cyllenius erret in orbes.
In primis venerare deos, atque annua magnae
Sacra refer Cereri laetis operatus in herbis,
Extremae ſub caſum hiemis, iam vere ſereno.
Tunc pingues agni, et tunc molliſſima vina:

Tunc

337. *caelo* Medic. nec praue. *ſignis* Parrh. 339. *in aruis* multi. Etiam Medic. *in orbis* et e correctione *in arbis*. Agnoſcunt tamen vulgatam antiqui Commentatores. v. Heinſ. et cum vere ineunte *herbae* frugum melius memorantur. 340. *ſub caſum* Medic. cum nonnullis; *ſub caſu* alii maiore numero cum Romano. *Extremo ſub caſu* Ven. 341. Ita Mediceum, niſi quod *tum* ſcribitur, et Pierii libros cum aliis expreſſit Heinſius. *Tunc agni pingues* multi, ad vitandum ſcilicet hiatum, habent: Inter eos, qui ordinem: *Tunc pingues agni*, ſeruant, vt vitent tamen hiatum, habent Arund. vnus, *tum ſunt*; Mead. *ſunt, tum*; ex noſtris recentior: *tunc et*: at alter: *Tunc agni p et tunc.* ad tertiam vſque vicem *cum* legi malebat Reiskius.

dae Saturni ſtellae tranſitum. Quamquam ne ſic quidem, quem vſum tam tardi ſideris obſeruatio habuerit, dicere habeam. Sed ſtellae erraticae etiam aliis in locis inter eas memorantur, vnde pluuiarum vel aliarum aeris viciſſitudinum augurium capitur. Martinus vnum ex errantibus pro toto errantium ſtellarum choro dictum putat, ſed hoc perdurum eſt. Saturno *frigus* tribui, memorare nil attinet. v. Plin. II, 8. ſect. 6.

337. Obſeruare monet Mercurii motum: hoc enim eſt *errare ignem Cyllenium*, (quem hinc mutuatur Claudianus XXII, 440) *in orbes caeli.*

338. Ex Heſiod. Ἔργ. 465. 466. Agit autem poeta de *Ambarualibus*, v. Tibull. II, 1. et ſi *Suouetaurilia* eiuſdem generis ſunt, Catonem de R.R. c. 141. *Operatus* pro operans. Eſt autem hoc voc. ſacrorum. v. Tibull. ibid. v. 9.

340. Vel hic locus docere poteſt, quam parum ſubtilis ſit poetica ratio: *extremae ſub caſum hiemis* putes eſſe primum veris initium; at ſubiiciuntur ea, quae non niſi adultam ſatis ſignificant; quamvis non immemor ſim, clementioris caeli in noſtro poeta rationem eſſe habendam. Similiter ſup. 230. *ad medias pruinas*; quod ſane ſeuere exigi nequit.

341. Heſiod. Ἔργ. 585. vbi de aeſtatis initio: τῆμος πιόταταί τ' αἶγες καὶ οἶνος ἄριστος.

Vina

Tunc ſomni dulces, denſaeque in montibus vmbrae.
Cuncta tibi Cererem pubes agreſtis adoret.
Cui tu lacte fauos, et miti dilue Baccho:
Terque nouas circum felix eat hoſtia fruges;
Omnis quam chorus, et ſocii comitentur ouantes;
Et Cererem clamore vocent in tecta: neque ante
Falcem maturis quisquam ſupponat ariſtis,
Quam Cereri torta redimitus tempora quercu
Det motus incompoſitos, et carmina dicat.
Atque haec vt certis poſſimus diſcere ſignis,
Aeſtusque

344. *Quoi* Medic. male mutatus in *cui.* 346. *comitantur* aliquot ap. Burm. et Goth. pr. 347. *vocant* vnus Moret. et Goth. pr. 348. *quicquam* Goth. pr. 349. *rediman-tur* Zulich. 350. *incompoſitus* Mentel. alter et Goth. ſec. 351. *in certis* Franc. *dicere* Goth. pr. in Medic. τῷ *diſcere* ſuperadſcriptum *noſcere* ex interpretatione ſcilicet. ibidem a manu prima *poſſemus.* In Romano erat: *poſſemus dicere.*

Vina mollia, ſcilicet hiemis interiecta mora, *aſperitate* duritia *carentia*, mitia, lenia. Ita et Graecis οἶνος σκληρὸς et μαλακός. *Durus Bacchi ſapor* Ge. IV, 102.

343. cf. Tibull. I, 1, 23.

344. E lacte, *melle*, vino *mulſum* factum innui, notat Macrob. III, 11. magis forte ſubtiliter, quam vere. cf. eund. VII, 12. et Seru. et Caton. R. R. c. 134.

345. *felix hoſtia*, h. fecunda, vt Seru. quemadmodum *felix ager, arbor.* De his dubitat nemo; vti nec de hoc, hoſtiam ſterilem ſacris admoueri, nefas fuiſſe: ſed *hoſtiam felicem* ita dici, donec alia exempla afferantur, accipio hoſtiam, qua litari poteſt, quia pura et ſacrificio apta, quaeque adeo eſt felicis ominis et bonum, prouentum frugum portendit, aut ipſa felicis prouentus cauſſa, placatis per eam diis, haberi poteſt.

346. *chorus et ſocii*, eſt chorus ſociorum. Int. autem ſocios operum, vernas, vt II, 528.

347. *vocare in tecta*, vt adſit, pulchre dictum. Laudant Colum. X, 430. et Hor. Carm. I, 30, 3.

348. cf. Cato c. 134.

350. De incondita ſaltatione, qua carmina meſſoria canuntur. *Quernam coronam* gerebant in memoriam victus prioris. cf. Seru.

351. Eadem haec, easdem tempe-

Aeſtusque, pluuiasque, et agentis frigora ventos;
Ipſe pater ſtatuit, quid menſtrua Luna moneret:
Quo ſigno caderent auſtri: quid ſaepe videntes
Agricolae, propius ſtabulis armenta tenerent.
Continuo ventis ſurgentibus, aut freta ponti

Incipiunt

352. Sic plane Goth. pr. At *Aeſtus et p. et* Goth. ſec. a m. pr. *Aeſtus et pl.* Franc. ed. Mediol. *aeſtusque et* ed. Ven. et Medic. inſerto *et* ab alia manu. *pluuias et* ſine *que* vnus Mead. ed. Nuremb. et Grimoaldus ap. Martin. *agentes fulgura* Franc. et ed. Mediol. 353. *moueret* Franc. Parrh. Mead. et al. etiam edd. vulgari variatione; ſed poteſt h. l. defendi. 354. *quod* multi ſcripti et impreſſi ap. Pier. Burm. et Martin. etiam Goth. pr.

tempeſtatum caeli et aeris vices, de quibus adhuc egit, porro magnum calorem, pluviam et gelu e lunae phaſibus et variis prognoſticis, quae experientia docuit, intelligunt agricolae.

353. Ipſe Iupiter *ſtatuit*, h. fixum et conſtans eſſe iuſſit; mutuatus autem eſt haec ex Arati Phaenom. v. 10-13. *Monet* luna prognoſticis, quae edit, et *menſtrua luna* praeclare propter menſtruas motus vices.

354. *Quo ſigno caderent auſtri.* Quanta in his varietas ac copia! h. e. quod indicium eſſet venti mox ceſſaturi. Ita enim *cadere* pro reſidere, vt contra *ſurgere* v. 356. Ecl. IX, 58. Aen. I, 154. Altera Cerdae interpretatio, vt ſit pro *incidere*, quod Ge. II, 107. vel *ſurgere*, auctoritate deſtituitur. Nec ap. Homer. Odyſſ. E, 259 eſt ἔπεσε, ſed συνέπεσε. Σὺν δ' Εὖρός τε Νότος τ' ἔπεσε. Negari tamen non poteſt, ad poetae rationem melius eam accommodatam videri poſſe; cum ſcilicet in ſeqq. primum de prognoſticis orientis auſtri tantum loqui videatur, cui v. 370 reliqui venti ſubiunguntur. Si tamen accuratius rem expendas, primum falſo id poni videbis, v. 356 tantum de *auſtro* cogitare poetam, et v. 370 nouum prognoſticum, et quidem pluuiarum, e fulminum concurſu proponi apparebit. *quid ſaepe videntes*, h. quo occurrente prognoſtico ſeu indicio.

355. cf. Calpurn. Ecl. V, 43. ſqq.

356 ſqq. Ex Arati Prognoſt. 177. ſqq. cf. Lucan. V, 565-568. qui in toto illo loco noſtrum ante oculos habuit. Aliorum poetarum loca ſurgentis tempeſtatis congeſſit Cerda h. l. Virgilium ſequitur

Plin.

Incipiunt agitata tumeſcere, et aridus altis
Montibus audiri fragor: aut reſonantia longe
Littora miſceri, et nemorum increbreſcere murmur.
Iam ſibi tum curuis male temperat vnda carinis,
Quum medio celeres reuolant ex aequore mergi,
Clamoremque ferunt ad littora: quumque marinae
In ſicco ludunt fulicae: notasque paludes
Deſerit, atque altam ſupra volat ardea nubem.

Saepe

357. *arduus* ed. Ven. et Romanus. Male v. not. 359. *increbreſcere* Medic. cum aliis. non *increbeſcere*. 360. *a curuis* Pierii Romanus, vterque Mentel. Voſſ. et Reg. ſed eraſo *a*. illuſtratum ab Heinſio; nec recte tamen ab eo receptum, cum ſubintelligendum ſit. *Iam ſe* Goth. ſec. *cum curuis* Ven. *Iam tibi* Guietus et Gebhardus emendauerant. *Iam ſibi tum et curuis* alius vir doctus in Miſc. Obſſ. Vol. II. T. II. p. 171. male. 361. *Quom* Medic. a m. pr. 364. Laudatur verſus a Seneca Qu. nat. VII, 28. *altum volitat ſuper* Zulichem. *altum ſuper auolat* Moret. quart. et Vratislau. *ſuperuolat* Parrhaſ. vnde Burm. coni: *ſuper euolat*.

Plin. XVIII, 35. ſect. 85. 86. 87. *ventis ſurgentibus:* mox v. 365 *vento impendente*. vide modo ad v. 354. *freta ponti* poetica periphraſi pro ponto, mari.

357. *aridus fragor*, qualis aſper et acutus lignorum aridorum, cum franguntur. Ita et Lucret. VI, 118. et Homericum αὖον ἄϋσεν vt Il. N. 441. et καρφαλέον ἄϋσεν Il. N. 409. cf. Cerda. Effert autem haud paullo ornatius Aratea l. l. 180. κορυφαί τε βοώμεναι οὔρεος ἄκραι.

359. *Littora miſcentur* h. perturbatur mare littora et ſaxa alluens, quibus alliduntur fluctus. et *reſonantia miſcentur* pro ſimplici *reſonant*. Aratus ib. v. 178. 179. μακρὸν ἐπ' αἰγιαλοὶ βοόωντες, Ἀκταί τ' εἰνάλιοι, ὁπότ' εὔδιοι (f. εὔδιον) ἠχήεσσαι. *Littora ripaeque ſi reſonabunt tranquillo* reddidit Plin. XVIII, 35. ſ. 58. Similia loca v. ap. Cerdam. De *Nemorum murmure* ſeu mugitu cf. Aen. X, 97-99. Expreſſit h. l. Lucan. V, 551.

360. Iam tum ſatis grauis tempeſtas in alto, vt nauis *vix* ſeſe contineat, *vix* reſiſtat ſatis fluctibus, increbreſcente procellae vi, cum etc.

361. Aratus mergos continentem alis pulſare dixerat v. 186. 187. — εἰν ἁλὶ δῖναι Αἴθυιαι χερσαῖα τινάσσονται πτερύγεσσιν. Ex noſtro coniicias legendum

Saepe etiam ſtellas, vento impendente, videbis
Praecipites caelo labi, noctisque per vmbram
Flammarum longos a tergo albeſcere tractus:
Saepe leuem paleam et frondes volitare caducas,
Aut ſumma nantis in aqua colludere plumas.
At Boreae de parte trucis quum fulminat, et quum
Eurique

365. *impellente* Parrh. et Ed. Mediol. vnus Mead. notabili aberratione. 366. *per vmbras* plures forte, quamquam a Burm. nil notatum ſit; etiam plures ap. Martin. et Goth. pr. Sed recte iam a G. Fabricio praeferebatur *vmbram*, quod et Medic. habet, Pieriique Rom. et Medic. 367. Ita ap. Senec. N. Qu I, 14. at VII, 20. laudatur: *Longos a tergo flammarum a t.* Apud Macrob. Sat. VI, 1: *inuoluere tractus.* male. 369. *molles* pro *nantis* Leid. pr. a m. pr. *collidere* Toll. *palmas* Goth. pr. 370. *Aut* tres ap. Burm. tres ap. Mart. Goth. pr.

legendum eſſe: εἰς ἁλιδῖνοι Αἴθυιοι, vt iungatur εἰς χερσαῖα. et τινάσσονται πτερύγεσσι eſt potius, percutiunt ſe, plangunt alis, h. plangendo tendunt ad littus. Quod ipſum ſuſpicionem iniicere poſſit, legendum in Virgilio: Clangorem *que ferunt ad littora.* Nec tamen neceſſe eſt, eum ſingula verba e Graeco conuertiſſe. Videri poteſt Aratus reſpexiſſe locum Homeri Od. B. 151. Noſtrum in hoc ſigno exprimendo ſequuti ſunt Lucan. V, 553. Claudian. XV, 493.

364. Itidem ex Arato, (cui *ardea* ἐρωδιὸς eſt, quamquam Cicero *fulicem* expreſſit, qui tamen κεπφὸς erat.) ib. 181-183. in quo vltimum verſum Κινυμένυ κε θάλασσαν ὑπερφορέοιτ' ἀνέμοιο, *vento mota volet ſupra mare*, ita accepiſſe Virgilius videri poteſt, *feratur ſupra ventum mouentem mare;* cum reddat: *volat ſupra altam nubem.* Sed poetice exornaſſe dixerim potius τὸ volare. *Quodque auſa volare Ardea ſublimis pennae confiſa natanti* Lucan. V, 553. 554.

365. Ex Arato ib. v. 194-200. cf. Lucan. V, 561-564. Plin. XVIII, 35. ſect. 80. De his ἀποῤῥοίαις ſtellarum v. loca apud Cerdam.

366. Τοὶ δ' ὄπιθεν ῥυμοὶ ὑπολευκαίνωνται. Arat. ibid.

368. v. Arat. ib. v. 189-191. Plin. ibid. ſect. 86.

370. Iam praeſagia pluuiarum enarrantur. Primum eſt fulminum ex omnibus caeli partibus concurſus. Omnino, pergit, pluuiae venturae obſeruatio

Eurique Zephyrique tonat domus; omnia plenis
Rura natant foſſis, atque omnis nauita ponto
Humida vela legit. numquam imprudentibus imber
Obfuit. aut illum ſurgentem vallibus imis
Aeriae fugere grues: aut bucula caelum
Suſpiciens patulis captâuit naribus auras:
Aut arguta lacus circumuolitauit hirundo:
Et veterem in limo ranae cecinere querelam.

Saepius

371. *domus tonat* Ven. 372. *omnis n. ponto* fragm. Moret. 373. *legunt* in nonnullis ap. Pierium, probatum Heinſio. At *legit* etiam in Romano. *prudentibus* Medic. a m. pr. 374. *adfuit* Bynckershoeckii emendatio iam a Burm. reiecta eſt. *ac illum* Moret. quart. *in vallibus* Leid. a m. ſec. *ab v.* Leid. alter. 375. *ſenſere* Goth. ſec. 376. *ſuſcipiens* Zulich. 378. *Aut* ed. Ven. nonnulli ap. Pierium, Bodlei. et vnus Arund. ap. Martin. qui recepit.

ſeruatio in promtu eſt; tam manifeſta eius ſigna ſunt, quae inde ſubiicit, vt neminem facile non ante proviſa et animaduerſa pluuia opprimere poſſit; (hoc enim eſt *imprudentibus numquam imber obfuit*, h. obeſſe ſolet, poteſt.) Ornate extulit id, quod in tenui oratione eſſet: agricolis non facile imber *ſupervenire* poteſt imprudentibus, h. non ante prouidentibus, ita vt non prouideant, moniti praeſagio aliquo. Non debebat hic haerere doctorum virorum acumen.

370 - 372. conuerſi ex Arato ibid. 200 - 205. qui vltimus verſus haud dubie ſuppoſititius eſt, cf. Plin. XVIII, 35. ſ. 81. et de reliquis ſ. 87.

374. v. Heſiod. Ἐργ. 448 - 451. Arat. 299. 300. e quo et Ariſtot. H. A. IX, 10 patet, cur *aeriae* dicantur; ſolent ſcilicet in altum volantes, animaduerſa tempeſtate, ſtatim ſe demittere et fugere; quorſum fugerent, poeta non neceſſe habebat addere; neque iungendum eſſe putem, *fugere vallibus imis* h. ad valles; aut eo ſenſu, vt e vallibus fugiant in altum; ſed *imbrem ſurgere vallibus*.

375. 376. ex Arato, ib. v. 222. 223. *captauit* captare ſolet, captat, *auras*, h. ducit, olfacit, ὠσφρήσαντο.

377. Vid. eund. v. 212. 213. Verſus totus eſt ex Varrone Atacino notante Seruio, vna cum v. 376. et 379. *arguta* ad vocem refertur.

378. Ex eod. 214. 215. *veterem querelam* ad fabulam trans-

Saepius et tectis penetralibus extulit oua
Anguſtum formica terens iter: et bibit ingens
Arcus: et e paſtu decedens agmine magno
Coruorum increpuit denſis exercitus alis.
Iam varias pelagi volucres, et quae Aſia circum
Dulcibus

379. *e tectis* ap. Chariſ. Inſt. Grammat. II. p. 193. 380. *tenens* Goth pr. 383. *Tum* pro *iam* alter Arundel. *variae* Medic. et Gud. Rom. Pierii. vnus Arund. et Bodlei. Sic iam Seru. lectum fuiſſe notat, vt *infundere* pro *infundunt* dictum accipiatur. Sed vetat hoc facere in v. 387 τὸ *videas.* *Iam volucres pelagi varias* in nonnullis ap. Pierium. Mox *atque Aſia* Medic. Mentel. pr. a m pr. et nonnulli ap. Pier. putes, *aut quae.*

transformationis ranarum (v. Ouid. Met. VI, 316 ſqq.) referunt; ſed verbis ſimpliciter ineſt notio clamoris continui ſemperque eiusdem.

379. Arat. v. 224. 225. cf. Cerda. *tecta penetralia* vt *adytum penetrale* Aen. II, 267. *templa penetralia caeli* Lucret. I, 1098, vt in nonnullis legitur. *anguſtum iter* κοίλης ὀχῆς, foraminis.

380. *arcus*, iris, *bibere*, h. haurire, attrahere, aquas ſuis cornibus, pluuio tempore, etiam a noſtris hominibus creditur. Loca alia v. apud Cerdam. Arat ib. v. 208 *duplicem arcum* meminiſſe ſatis habet. Noſtrum laudat Seneca N. Qu. I, 6.

381. Arat. v. 231 - 237. *increpuit denſis alis* debebat exprimere τιναξάμενοι πτερὰ πυκνά· in hoc vero πυκνὰ pro πυκνῶς poſitum eſſe dubitari nequit, *crebro*. At Virgilius pro epitheto alarum accepiſſe videtur, dum *denſas* reddidit, ſiue vt alarum naturam exprimat, ſiue vt ad multitudinem coruorum referat, qui, dum *denſo* agmine volant, alis increpant. Ceterum ad hoc praeſagium, non ad illud v. 389. referenda Horatii verba Carm. III, 27, 9 *antequam tantas repetat paludes Imbrium diuina auis imminentum.*

383 - 387. Ex auibus marinis et cygnis praeſagia pluuiarum memorat. *Iam videas varias volucres - infundere* etc. Cygni hic dicuntur *in ſtagnis dulcibus Cayſtri*, h. in ſtagnis, quae Cayſter fl. egreſſus ripas, inundando vicina, facit, *rimari prata Aſia circumcirca.* Scilicet nude efferres: eos rimari prata Aſia a Cayſtro inundata, vt *is* adeo *ſtagna* faciat, et recte *dulcia*, vtpote viui et perennis fluuii, non ſitu putreſcentis aquae. *Aſiam paludem* dixit Aen. VII, 701. At Homerus Ἀσίῳ λειμῶνι. *Rimantur*

Dulcibus in ſtagnis rimantur prata Cayſtri,
Certatim largos humeris infundere rores;
Nunc caput obiectare fretis, nunc currere in vndas,
Et ſtudio incaſſum videas geſtire lauandi.
Tum cornix plena pluuiam vocat improba voce,
Et ſola in ſicca ſecum ſpatiatur arena.

Nec

384. *mirantur* Reg. a m. pr. 386. *in vndam* Medic. a m. ſec. Gud. et vnus Mead. *vndis* Mead. alter. vt nonnulli apud Pierium *in vnda* alii. 388. *rauca voce* Seruius et edd. nonnullae; quod probat Kingius ap Martin. ſed eſt alterius gloſſema. *plenam* ed. Ven. *tunc* Nonius in *pluuia*. 389. Poſt hunc verſum addunt non ulli: *At caput obiectat querulum venientibus vndis* vt in Franc. Leid. et Voſſ. in hoc quidem vt et in Bodlei. et vno Arund. poſt v. 388. In Medic. Gud. Mentel. Parrh. in margine erat ſcriptus. Reg. et Mead. cum ed. Norimb. habebant: *Et caput.* In Cantabr. deerat *obiectat.* Confectus verſus e v. 386.

mantur autem *prata* lenibus ſtagnis effuſi amnis humentia *cygni*, pabulum et herbas quaerendo. cf. Ge. II, 199. Eſt autem *Aſia* anguſtus tractus paluſter Lydiae ad Cayſtrum, non longe a Tmolo, ſatis notus ex Homer. Il. B. 461. ἤ κύκνων δουλιχοδείρων Ἀσίῳ ἐν λειμῶνι Καϋστρίου ἀμφὶ ῥέεθρα· quem expreſſit Virgil. v. 383. 384 cf. Waltheri Animad verſſ. hiſt. et crit. n. IV. Reliqua partim a Varrone Atacino ſumſit, cuius fragm. in Catalectis vet. poetarum: *Tum liceat volucres pelagi tardaeque paludis Cernere inexpleto ſtudio certare lauandi, Et velut inſolitum pennis infundere rorem*: partim ab Arato Dioſem. 210. 211. Πολλάκι λιμναῖαι ἢ εἰνάλιαι ὄρνιθες Ἄπληστον κλύζονται ἐνιέμεναι ὑδάτεσσιν. h. *caput obiectant fretis*, ſ. aquis immerſant. Quae tamen omnia ſi inter ſe compares, poeticam in noſtro, quamquam nouiſſimus poſt illos venit, copiam non deſideres.

388. Aratus plenius v. 217 - 221. Noſtrum expreſſere Claudian. XV, 493. Lucan. V, 555. 556. *cornix improba*, ſiue infauſti ominis, ſiue continua crocitatione odioſa: v. ſup. ad 145 *plena voce*, e pleno gutture, Gallis *gras.* Eam *vocare pluuiam*, quam denuntiat, iam Lucret. dixerat V, 1084. 1085. *ſola ſecum ſpatiari* dicitur, vt ſecum eſſe, habitare.

 390. Etiam

Nec nocturna quidem carpentes penſa puellae
Neſciuere hiemem: teſta quum ardente viderent
Scintillare oleum, et putris concreſcere fungos.
Nec minus ex imbri ſoles et aperta ſerena
Proſpicere, et certis poteris cognoſcere ſignis:
Nam neque tum ſtellis acies obtuſa videtur,
Nec fratris radiis obnoxia ſurgere Luna;
Tenuia nec lanae per caelum vellera ferri.

Non

390. *Ne* Medic. et tres alii, item Medic. perpetua variatione. Debebat vtique et h. l. placere, vt viri docti fere vbique reſtituerunt. 391 *cum teſta* Rottend. ſec. 393. *eximbres ſoles* Pierius e Romano et nonnullis antiquis, quod recipit Martinus, ne cum mox e ſolis et ſiderum fulgore praeſagia capienda dicantur, pluuio caelo id facere praecipiat poeta. Sed vt hoc argutius eſt, quam verius, nam pluuiarum interualla eſſe poſſunt, in quibus ſtellae fulgeant, ita *eximbris* ſola analogia ſe tueretur. Porro Reiskius coniiciebat: *ſoles per aperta ſerenos.* 394. *agnoſcere* Parrh. 395. *nam neque vt* Goth. pr. *tunc aſtris a. o. videri* apud Gellium N. A. VII, 17. hoc poſterius impenſe placet Heinſio; et ipſe hoc a Virgilio profectum eſſe malim. *tunc acies ſtellis* inuerſo ordine Mentel. pr. *tum in ſtellis* Mentel. ſec. a m. pr. *cum ſtellis* ed. Commel. 396. *Et fratris* Schol. Statii Theb. 146. *obnixa* Moret. pr. 397. *tenuuia* e Medic. ſed altero *u* et τῷ *e* linea obducto.

390. Etiam puellae lanam ducentes tempeſtatem ſeu pluuiam ingruentem ex ſcintillatione lucernae et fungi, qui ex ſtuppa in fungi ſpeciem excreſcit, concretione diuinare norunt. *Oleum ſcintillat*, h. flamma oleo nutrita. *teſta* eſt lucerna fictilis. Vides, quemadmodum rem vilem non ignobili oratione expreſſerit. Nec minus tamen bene et copioſe Aratus ib. 244 - 248. 304. ſqq.

393. Sequuntur praeſagia ſerenitatis. *Serena*, vt *ſerenum*, abſolute dictum, vt alia ſimili modo, h. ſerenum caelum, quod *apertum* vocari poteſt, nullis nubibus obductum: καθαρὸν φάος ἀμβλύνεσθαι dixerat Arat. Prognoſt. 281. et καθαιρομένην πάσης ὑπένερθεν ὁμίχλης v. 265. vbi ad vnam ſtellam hoc praeſagium retulit.

396. Et luna tam clara et pura luce oritur, lucet, vt non ſoli debere lucem, non a ſole eam mutuari, ſed propria luce lucere videatur. Perdurum eſſet, e ſup. verſu *obtuſa* repetere. Laudat h. v. Gellius VII, 17 vbi de vocis *obnoxius* vi diſputat.

397. Ex Arato ibid. v. 206. 207.

Non tepidum ad ſolem pennas in littore pandunt
Dilectae Thetidi Alcyones: non ore ſolutos
Immundi meminere ſues iactare maniplos.
At nebulae magis ima petunt, campoque recumbunt:
Solis et occaſum ſeruans de culmine ſummo
Nequidquam ſeros exercet noctua cantus.
Adparet liquido ſublimis in aere Niſus,
Et pro purpureo poenas dat Scylla capillo.
Quacumque illa leuem fugiens ſecat aethera pennis,

 Ecce

398. *Nec* Leid. pr. et vnus Mead. *nam* ed. Ven. *pinnas* Rom. *tepide* Goth ſec. 399. *ore ſoluto* alii apud Seru. 401. *Aut* Moret. ſec. et fragm. Moreti. *campoque reſidunt* Goth. ſec. non male, ſed ex interpretatione. 402. *de lumine* Ven. 404. *aethere* Rom. vnus Mead. 406. *pinnis* Medic. Gud. Reg. Ment. hic et 409. *quamcunque* Gud. male. *aera* vnus Arund.

207. *vellera lanae*, nubeculae lanis ſimiles. cf. Cerda.

399. Theocr. VII, 59 *Nereidibus dilectas* dixerat.

400. *manipulos* non modo meſſae frugis, ſed herbarum, graminis, ſtraminis etc. eos *iactant ſolutos*, h. ità vt ſolvantur iactando.

401. Arat. ib. 256. ſqq.

402. ibid. v. 267 - 269. vbi diſerte ἥσυχον ἀείδουσα. Noctua obſeruans ſolis occaſum, atque adeo noctem, ſedens in arboris cacumine, canit aſſidue, ſed fruſtra. Auis enim quamuis ominoſa, tempeſtatisque alias nuntia, nunc tamen, quo minus ſerenitas redeat, non impedit. Plin XVIII, 87 *Sic noctua in imbre garrula* (praeſagit ſerenitatem), *at ſereno, tempeſtatem.* Nihil mihi videtur magis eſſe expeditum hac noſtra ratione. Omnia certe tentari malim, quam vt illud admittatur, quod Servius etiam Martino ſubminiſtrarat, *nequidquam* pro *non* poni. Eduardus Kingius ad calcem Martini *nequidquam ſeruans occaſum* iungit, quippe qui obſeruari vix poſſit in tanta caeli ſerenitate. At ſic ſaltem *noctem* pro *occaſu* memorare debebat poeta.

404. De Scylla, quae patrem Niſum Minoi prodiderat, in auem vna cum patre mutata, vid. ap. Ouid. Met. VIII. cf. ſup. ad Ecl. VI, 74. *liquidus* etiam aeris naturam mobilem denotat.

407. *ini-*

Ecce inimicus, atrox, magno ſtridore per auras
Inſequitur Niſus: qua ſe fert Niſus ad auras,
Illa leuem fugiens raptim ſecat aethera pennis.
Tum liquidas corui preſſo ter gutture voces,
Aut quater ingeminant: et ſaepe cubilibus altis,
Neſcio qua praeter ſolitum dulcedine laeti,
Inter ſe foliis ſtrepitant: iuuat imbribus actis
Progeniem paruam dulciſque reuiſere nidos.
Haud equidem credo, quia ſit diuinitus illis
Ingenium, aut rerum fato prudentia maior.

Verum

408. *qua fert ſe* Rottend. 409. *raptum* Medic. a m. pr. et alter Menag. *partim* Probus in Grammatica. *rapidis* Voſſ. alter et Goth. ſec. *ſecat aera* Parrh. Ceterum hos tres verſus 407 - 409 ταυτολογοῦντας et ſpurios damnabat Reiskius V. C. et ab edit. Argent. abeſſe notabat. 410. *preſſo corui* Moret. ſec. *cum liquidas* Ven. 411. *Atque ter ingeminat* Reg. a m. pr. 412. *dulcedine capti* Menag. et Goth. primus, vt alias poetae. Sed v. inf. IV, 55. 413. *in foliis* Medic. Gud. ſex alii item Romanus, Medic. Pierii cum aliis; nec non tres apud Martin. *ſtrepitant foliis* Moret vnus. *crepitant* Leid. alter. 414. *natos* Vratisl. *et dulces inuiſere* Franc. 415. Reiskius V. C. elegantem coni mecum communicauit: *Haud (equidem credo) quia ſit diuinius illis Ingenium*; et ſequitur *maior.* 416. *facto* Franc. *fato rerum* Toll.

407. *inimicus, atrox.* poteſt prius ſubſtantiue accipi, ſi quis duo epitheta iungi nolit, quod, niſi alterum participium ſit, vix in bonis poetis fieri, iam notatum eſt a viris doctis. v. Ge. III, 149. IV, 19. Aen. III, 70. Vbi tamen orationi δεινότης aliqua ineſt, non male tum duo epitheta iungi putem ad augendam rei grauitatem, vt in illo, quod infra lib. III, 149 *Aſper, acerba ſonans.*

410. Ex Arato ibid. v. 271 - 277. *preſſo gutture*, acuto cantu, clangore, λιγαινομένοισιν ὁμοῖα. *voces liquidae* oppon. raucis.

412. Χαίρειν κέ τις ὠΐσσοιτο ib. 274. *dulcedine laeti* h. voluptate, gaudio. cf. inf. IV, 55. *imbribus actis*, exactis, finitis, deſinentibus, Burmannus exponebat; vereor, ne hinc tenuis nimis ratio exoriatur. Melius *actis*, pulſis.

415. Non hoc eos propterea facere videri ait, quia illis *diuinitus ſit ingenium*, h. e. ex Pythagoraeorum, Platonicorum ac Stoicorum placitis *pars diuinae*

Verum vbi tempeſtas et caeli mobilis humor
Mutauere vias, et Iuppiter vuidus auſtris
Denſet, erant quae rara modo, et, quae denſa, relaxat;
Vertuntur ſpecies animorum, et pectora motus
Nunc alios, alios, dum nubila ventus agebat,
Concipiunt. hinc ille auium concentus in agris,
Et laetae pecudes, et ouantes gutture corui.
Si vero ſolem ad rapidum lunasque, ſequentis

417. *mollibus* Goth. pr. 418. *mutauere vices* Markland. ad Stat. Silu. V, 2, 152 eleganter coniectat, vt Catroeus etiam ediderat; vtque in vno Arundel. legitur. Sed nec male, procellae ſeu tempeſtatis ac nubium via ac ratio naturaque mutatur, cum ſudum fit. Paullo diuerſa ratione *viae caeli* dictae Ge. II, 477. vt ſolis, ſiderum. cf. Burm. h. l. *vuidus* eſt ex Medic. *humidus* alii, *vmidus* Romanus. 419. *Denſet* e Medic. Rom. et melioribus Heinſ. cf. Cerda. *Denſat* vulgo. Mox *et* ante *quae* deeſt Leid. pr. *aut quae* malit Kingius ap. Martinum in app. ſed *et* ſaepiſſime eadem vi. *relaxet* Ven. et Zulich. 420. *pectore* Mentel. pr. cum duodecim aliis Heinſii et Burm. item nonnulli apud Pierium et Martinum et Goth. vterque. 421. *Tunc alios* Gud. 422. *hic ille a. contentus* Medic. a m. pr. *ouium* Ven. 424. *Sin* Mentel. tert. a m. ſec. *ad ſolem rapidum* tres, *ad rapidum ſolem* Moret. fragm.

diuinae mentis et hauſtus aetherii, vt IV, 219. 220 vbi vide, cf. Cicero de Diuin. I, 49. ſ. 110. 53. pr. *aut rerum prudentia maior fato*, h. quam fatum, hactenus ſcilicet, vt, quid futurum ſit fato, ipſi praeuideant et praeſentiant. Scilicet ſolet iis, qui diuinandi facultatem habent, poteſtas aliqua et imperium in fatum poetica ratione tribui. Nec tamen habeo, quod alteram rationem reprehendam, quia rerum prudentia maior (quam in hominibus eſſe ſolet) iis ſit *fato*, vt ante, *diuinitus*, a fato data.

417. Verum, vbi caelum et aer mutatur, et aer humidus modo denſatur, modo rareſit et tenuatur, naturae harum auium mutationem aliquam ſubeunt, et motus diuerſos a prioribus ſentiunt.

423. *ouantes gutture* h. cantu, laetam vocem edentes.

424. Ad praeſagia e lunae phaſibus et iis, quae in ſolis ſpecie apparent, progreditur. Iis enim obſeruatis, ſequentis diei tempeſtatem ac caelum facile

Ordine, reſpicies; numquam te craſtina fallet
Hora, neque inſidiis noctis capiere ſerenae.
Luna reuertentes quum primum colligit ignis,
Si nigrum obſcuro comprenderit aera cornu,
Maxumus agricolis pelagoque parabitur imber.
At, ſi virgineum ſuffuderit ore ruborem,
Ventus erit: vento ſemper rubet aurea Phoebe.
Sin ortu quarto (namque is certiſſimus auctor)
Pura, neque obtuſis per caelum cornibus ibit;
Totus et ille dies, et qui naſcentur ab illo
Exactum ad menſem, pluuia ventisque carebunt:

Votaque

425. *reſpicias* Menag. pr. et Seneca Epiſt. 88. *proſpicies* Franc. *proſpicias* Parrh. 427. *colliget* Goth. ſec. 428. *obſcurae* Medic. meo quidem ſenſu elegantius. *comprenditur* Ven. *aera* vetuſtiſſima exemplaria habent. *aere* Pierius et Catroeus praeferebant; vt eſt in cod Rottend. At v. Burm. et Martin. 429. *agricolae* ed. Cerdae: et mox *virgineo*, ſine libro, vt videtur, ſcripto 430. *Aut ſi* Medic. a m. pr. et Menag. *ora* fragm. Moreti. vnde coni. Heinſ. *virgineo ſuffuderit ora rubore*; quod vſitatius alias poetis, ſed hac ipſa de cauſſa minus verum h. l. 432. *ortu in q* Pierius in edd. inueniſſe videtur; habent Cerdae, Ruaei, Catroei edd. et e codd. Parrhaſ. Bodlei. alter Arundel Goth. pr. et ſic apud Senecam Suaſor. *namque bis* Goth. pr. Voſſ. pr. edd. Iunt. et Ald. *hic* Voſſ. 433. *Plena nec obtuſis* Seneca. In Einonis Chronico modo vulgatum, modo *Laxa nec obſcuris* recitari, monuit Burm. *obtunſis* in Romano et multis ſcribitur *nec* Pierii libri, et Goth. pr.
434. *naſcetur* Rom. Pierii et Regius Martini. *naſcuntur* Longob. Pierii. 435 *carebit* ed. Ven.

facile praediſci poſſe, etiamſi noctis ſerenitas aliud promittere videatur.

426. Sic Aen. V, 851 *caeli toties deceptus fraude ſereni.* Rem ipſam ſubminiſtrauit Aratus Dioſem. 33.

427 - 437. Luna renaſcens ſi cornu obſcuro fuerit, eſt praeſagium pluuiae; ſi rubicundo, venti. Quarta dies a noua luna ſi puro nitore fulſerit, ſerenitatem per totum menſem portendit. Reſpicit h. l. Plin. XVIII, 79. Ex multis, quae de luna tradit Aratus, Dioſem. 51 - 55. 69 - 72. haec ſelegit poeta.

431 *vento* h. l. cum ventus futurus eſt.

437. Par-

Votaque ſeruati ſoluent in littore nautae
Glauco, et Panopeae, et Inoo Melicertae.
Sol quoque et exoriens, et quum ſe condet in vndas,
Signa dabit: ſolem certiſſima ſigna ſequuntur,
Et quae mane refert, et quae ſurgentibus aſtris.
Ille vbi naſcentem maculis variauerit ortum
Conditus in nubem, medioque refugerit orbe;
Suſpecti tibi ſint imbres: namque vrguet ab alto
Arboribusque ſatisque Notus pecorique ſiniſter.
Aut vbi ſub lucem denſa inter nubila ſeſe

436. *ad littora* Romanus. 437. *Panopiae* Medic. *Panopae* ed. Iunt. *Meliccrti* Medic a m. pr. 438. *Sol quoque exoriens*, ſine *et*, relicto hiatu Medic. Moret. pr. Ven. *ſol q. cum e.* ed. Ven. *condit* fragm. Moreti, Gudian. Moret. vnus, Mentel. pr. a m. pr. *nec quum ſe* Ven. Reg. a m. pr. *ad vndas* Moreti quart. *cudet* Goth. ſec. 439. *ſequuntur* Pierius et Heinſ. e melioribus, *ſequentur* alii. 440. *auſtris* Medic. et Rottend. ſec. a m. pr. 441. *orbem* Parrhaſ. et ed. Veneta Burmanni; cui abblanditur lectio; modo codicum maior eſſet auctoritas, nec recurreret verſu ſequ. *orbe*. Paullo ante v. 432. *ortu quarto.* et eſt hoc exquiſitius. Eadem variatio Hor. Carm. IV, 2, 58. vbi v. Bentlei. 442. *refulgerit* Rottend. ſec. Si *refulſerit* eſſet, referres ad illud phaenomenon, cum ex atris nubibus medius orbis ſolis erumpit, ὁππότε - τὰ δ' αὖ περὶ μέσσα φαείνῃ h. τὰ μέσσα περιφαείνῃ, *medius ſolis orbis eluceſcat* ap. Arat. v. 98. at vetat hoc ſententiarum ordo apud Aratum, quem Virgilium retinuiſſe manifeſtum eſt. 445. *At vbi* Rottend. ſec.

437. Parthenii verſum eſſe, ex Macrob. V, 17. et Gell. XIII, 26 nouimus: Γλαύκῳ καὶ Νηρεῖ καὶ Ἰνώῳ Μελικέρτῃ, ſeu vt Gell. laudat, ſed ex interpolatione, Εἰναλίῳ Μελικέρτῃ.

438 - 440. Ex Arato Dioſem. 87 - 89.

441. Sol oriens ſi maculoſus (cf. v. 52) aut nubibus obductus, ab exteriore tantum ſui parte conſpicuus et quaſi concauus eſt, imber portenditur. *medio orbe refugere* ſimpliciter accipi poſſet, abdi, e conſpectu ſubduci; nam poetis *medium* parum accurate dicitur; ſed vetat Aratus Dioſ. 96. Ad reliqua v. eund. 90. 91. 113. 114. et 123 - 125. *ab alto* v. ad v. 324.

444. Ex Arat. Dioſ. 350.

445. Ad rem Plinius XVIII, 35. ſ. 78. Aratus Dioſ. 97 - 99.

Diuerſi rumpent radii, aut vbi pallida ſurget
Tithoni croceum linquens Aurora cubile;
Heu, male tum mitis defendet pampinus vuas:
Tam multa in tectis crepitans ſalit horrida grando.
Hoc etiam, emenſo quum iam decedet Olympo,
Profuerit meminiſſe magis: nam ſaepe videmus
Ipſius in voltu varios errare colores.
Caeruleus pluuiam denuntiat, igneus euros.
Sin maculae incipient rutilo immiſcerier igni,
Omnia tunc pariter vento nimbisque videbis
Feruere. non illa quiſquam me nocte per altum
Ire, neque a terra moneat conuellere funem.

At

446. *rumpent* reduxit Heinſius, vt in aliis locis pro *erumpent*. Habent iſtud omnes meliores etiam Pierii. *rumpunt* Rom vt et Regius. Mox *ſurget* etiam e melioribus repoſitum; alii *ſurgit*. 448. *defendet* Pieriani, item Medic. et alii boni libri. At *defendit* Gudian. a m. ſec. Moret. duo, Leid pr. Zulich. ed. Ven. *defendat* Mediol. *vites* Ven. et Menag. ſec. a m. ſec. *tam* Ven 449 *tam* antiquiores. *quam m.* apud Nonium in *Grando*. *tum* Mentel. duo, fragm. Moreti cum octo aliis. *iam* Ven. Leid. alter a m. pr. Geneu. ed. nec diſplicet Burm. cf. v. 506. 450. *decedit* Medic. et Pieriani nonnulli. cf ſup. v. 209. *deſcendit* Rottend. alter. *emiſſo* Leid. 451. *profuerat* ed. Ven. *iam* Toll. 453. *caeruleos* Leid. alt. *caerulus* Reg. 454. *ſi* Romanus. *incipiunt* Medic. Gudian. Leid. pr. a m. pr. it. apud Pier. aliquot. *miſcerier* Leid. alt Franc. Mentel. et Gudian. alter. 455 *cum pariter* Franc. *tum* Rom. 457. *ab terra* Valer. Probus Art. Grammat. I. *at* Medic. *moueat* idem a m. pr. et ita edidit Catroeus, nec probante Burm. Infrequens quidem, nec tamen inſolens, *moueat conuellere*, permoueat vt ſoluam.

448. 449. Ipſa ſtructurae conuerſione orationem exquiſitam factam vides; et quam elegans illa inuerſio τȣ̃ *ſalire* pro cadere cf. Aen. V, 458. et quam ornate v. 456 *feruere* pro impleri.

450. Arat. Dioſem. 158. 159.

453 - 455. Arat. Dioſ. 102-107.

456. Suauis orationis color, ſimilis in illis: Ge. II, 315 *Nec tibi tam prudens quiſquam perſuadeat auctor Tellurem - mouere.* III, 436 *Ne mihi tum molles* etc. cf. Cerda et

Guellius

At ſi, quum referetque diem, condetque relatum,
Lucidus orbis erit, fruſtra terrebere nimbis,
Et claro ſiluas cernes aquilone moueri.
Denique, quid veſper ſerus vehat, vnde ſerenas
Ventus agat nubes, quid cogitet humidus Auſter,
Sol tibi ſigna dabit. ſolem quis dicere falſum
Audeat? ille etiam caecos inſtare tumultus

459. *nimb'sque* fragm. Moret. 460. *cernis ſiluas* Goth. ſec. 461. *quod ſerus* Zulich. *ferat* Medic. a m pr. Romanus et Cantabrig. 462. *agit* Reg. Mart. *vnde ſerenans Eurus agat* coniiciebat Reiskius V.Cl. *quid cogitet* accipiebat, quaſi, coagitet et compellat; vti *agat* ſit quaſi abigat. Locum pulchre declarauit Spencius Polymet XIII. p. 203. *quid cogat et* ed. Ald. et Iunt. ex *cogit et* pro cogitet, vt ſaepe erratum, v. Burm. *qui cogitat* Moret. quart. Kingius in app. edit. Martin. *το cogitet* non ferendum eſſe putabat; itaque malebat *cogat et* aut *concitet*. Hoc eſt, minus poeticum praeferre alteri, quod poeticae rationi eſt conſentaneum. 463. *dedit* Moret. pr.

Guellius hic et ad illa loca. mox *moneat*, hortator, auctor ſit.

458 - 460. Si mane et veſperi ſol purus erit ac ſerenus, certum id ſerenitatis pignus puta; flante aquilone, qui ſerenat caelum. cf. Plin. l. l. Aratus Dioſ. 93 - 95. 126 - 129

461 - 463. Verbo, ex ſole praeſagia omnino petimus certiſſima, quae circa veſperam caeli facies, ſerena an nubila, futura ſit; a qua caeli parte ventus ſiccus aut pluuius venturus ſit.

462. *quid cogitet Auſter*, praeclare, erat enim deus, et facies eius exhibebatur a pictoribus truculenta, minax, ſuperciliosa, v. ap. Stuartum Antiquities of Athens c. III. in turri octogona Andronici Cyrrheſtae, et cf. Spencium Polymet. Dial. XIII, (13.)

463. Hinc color ductus Manil. II, 134. 135. *falſum* pro fallenti dixit.

464. Ingenioſus tranſitus ad emblema carminis ſeu epiſodium non inelegans, quamquam ad noſtra tempora minus accommodatum; quo poeta et illud effecit, vt varietate aliqua diſtingueretur argumenti tenor, et eſſet, vbi ingenium poetae ſe iactare poſſet. *Caecos tumultus* dixit bellicos ex occulto natos; eoſdem mox *fraudes* et inſidias coniurantium, et *operta bella* explicat.

Saepe monet, fraudemque et operta tumeſcere bella.
Ille etiam exſtincto miſeratus Caeſare Romam,
Quum caput obſcura nitidum ferrugine texit,
Impiaque aeternam timuerunt ſaecula noctem.
Tempore quamquam illo tellus quoque, et aequora ponti,
Obſcaenique canes, importunaeque volucres
Signa dabant. Quoties Cyclopum efferuere in agros
Vidimus vndantem ruptis fornacibus Aetnam,
Flammarumque globos, liquefactaque voluere ſaxa!

Armorum

465. *aperta* Bodlei. 467. *tum* fragm. Moret. et ed. Ald. pr. Reg. Mart. 470. *obſcenaeque canes* Medic. ſolus. v. Burm. *obſcenique amnes* Ven. 472. *Aetnan* Moret. pr.

explicat. Noſtrum ante oculos habuit Manil. I, 893. *Quin et bella canunt ignes ſubitosque tumultus, Et clandeſtinis ſurgentia fraudibus arma.* *tumeſcere* vero elegantius quam oriri, ſurgere; trahuntur enim attributa maris ac procellarum ad bellorum motus. Sic et οἰδᾷν.

466. Prodigia poſt Iulii Caeſaris caedem, quae eadem pro praeſagiis belli ciuilis ſubſequentis habebantur, etiam hiſtoricis ſatis ſunt celebrata. Inter ea fuit ſolis non tam defectus, proprie ita dictus, quam per totum annum pallor v. Plutarch. in Iul. Caeſ. extr. Plin. II, 30. Dio XL, 17. Tibull. II, 5, 75. 76. De cauſſis huius prodigii a multis diſputatum eſt, et nuper ſatis ſubtiliter a Liberto Faſſono in diſſ. Virgilii nouae edit. ab Ambrogio curatae praemiſſa; petuntur cauſſae a maculis ſolis inſolitis. Ad noſtri poetae morem alii bellorum grauiorumque calamitatum praeſagia commemorarunt: Ouid. Met. XV, 782. ſqq. Lucan. I, 335. Petron. c. 122. *ferrugo* poetica oratione pro caligine. *impia ſaecula* homines iſtius aeui, quo *impium* facinus in Caeſarem commiſſum erat. *ſaecula* Lucretiano more dixit, vbi *ſaecla ferarum* et alia.

470 *Obſcaeni* canes, ominoſi, mala portendentes, vt *importunae volucres*, odioſae, moleſtae, mali ominis cantu.

471. Aeſtuantis Aetnae exploſi ignes verbis a tempeſtate maris petitis deſcribuntur. Omnino *vndae* flammis tribuuntur. v. Cerda. *liquefacta ſaxa*, quia maſſa tum liqueſcens mox lapideſcit.

474. Haec

Armorum ſonitum toto Germania caelo
Audiit: inſolitis tremuerunt motibus Alpes.
Vox quoque per lucos volgo exaudita ſilentis
Ingens: et ſimulacra modis pallentia miris
Viſa ſub obſcurum noctis: pecudesque loquutae,
Infandum! ſiſtunt amnes, terraeque dehiſcunt,
Et moeſtum illacrimat templis ebur, aeraque ſudant.
Proluit inſano contorquens vortice ſiluas
Fluuiorum rex Eridanus, camposque per omnis
Cum ſtabulis armenta tulit. nec tempore eodem
Triſtibus aut extis fibrae adparere minaces,
Aut puteis manare cruor ceſſauit: et alte
Per noctem reſonare, lupis vlulantibus, vrbes:

Non

474. *ſonitus* Menag. ſec. Goth. ſec. et Schol. Iuuenal. Sat. XI, 111 *ſonitum ex t.* Venet *ſonitu* Goth. pr. 475. *timuerunt* Moret. pr. et Zulichem. *montibus* Medic. a m. pr. cum aliis, etiam Romanus a manu ſec. 476. *eſt audita* Reg. ap. Mart. 479. *omnes* Menag. pr. 480. *lacrimat* Pierii oblongus. 481 *proruit* Schol. Cruqu. Horat. Carm. IV, 4. v. Burm. *vertice* al. v. eund. 483. *armenta trahit* Moret ſec. Zulich. edd. Ven. et Mediol. cum Regio Martini, quod ſollemne. v. Burm. 484. *haud* ed. Mediol *minacis* Gud. *minantes* alter Rottend. 485. *haut p.* ed. Mediol. *nec p.* Lutat. ad Stat. Theb. IV, 374. *aut putris* Franc. *altae* Heinſ. e Medic. et al. codd. et edd. h. magnae, frequentes. In al. *alte.* Cuninghamius emendarat *alta,* vt Horat. Sat. I, 6, 43 *magna ſonabit.* Reiskius coniectabat: *altam* ſc. noctem.
486. *per noctes* Leid. ſec.

474. Haec ſuperſtitio *aurorae borcali* originem debuiſſe videtur

477. *ſimulacra* mirum in modum *pallentia* e Lucret. I, 124. ſunt defunctorum vmbrae. cf. Cerda. mox intell. *boues vocales.* Tibull. II, 5, 78. Tum *ſiſtunt amnes* ſe, conſiſtunt. Ad rem refer Horat. Carm. I, 2, 13. ſqq *Vidimus flauum T. ebur aeraque,* ſunt ſigna ex ebore et aere, ea *illacrimari* credebantur, forte dum tepido ſudabant humore per tempus pluuium.

481. De arte poetae v. Scalig. Poetic. V, 14. p. 278. Vt ira, rabies, ſic furor et *inſania* incitato flumini tribuitur.

487. Huc

Non alias caelo ceciderunt plura ſereno
Fulgura: nec diri toties arſere cometae.
Ergo inter ſeſe paribus concurrere telis

Romanas

487. *ſiniſtro* Gud. a m. ſec.

487. Huc refer Horat. Carm. I, 2, 3. 4.

488. v. Cicero de N. D. II, 5. §. 14.

489. Haec prodigia inſequutum eſſe ait bellum ciuile, praelio ad Philippos, Macedoniae adiectae, olim Thraciae, vrbem commiſſo, et Bruti Caſſiique nece nobilitatum. Poetica ratione Philippos dicit vidiſſe Romanas acies *concurrere*, et quidem *iterum concurrere*, Romanos alterum praelium, poſt illud in priore bello ciuili ad Pharſalum habitum, inter ſe feciſſe. *Nec diis fuit*, viſum eſt, *indignum*, iniquum, nefandum, in eodem Macedoniae regno, latius accepto, bis ſtragem Romanorum fieri. *Emathia* Macedoniae eſt pars, ad quam proprie nec Pharſalus nec Philippi referri poſſunt; ſed poetae latius eo nomine etiam pro Theſſalia vtuntur. *Haemus* mons eſt Thraciae, cui poetica ratione vrbs Philippi ſubiacere dici poteſt. Lucan. I, 675 *latosque Haemi ſub rupe Philippos.* IX, 271 *Emathios Philippos* dixit. Magna pars Thraciae olim Macedonibus paruit. Satis nobis declaraſſe videmur loci ſententiam. Ad virorum doctorum contentiones deſcendere non poſſumus, quae maxime errori debentur, quod τὸ *iterum* cum *videre* iungebant, non *iterum concurrere*. Inſerta eſt nuperae Romanae editioni etiam hoc de loco viri docti diſputatio. Manilius, qui hunc locum in extrema libri primi parte ante oculos habuit, eandem poeticam rationem amplexus paullo licentius extulit: *Ciuiles etiam motus cognataque bella Significant*, (cometae ſiue alia meteora) *nec plura alias incendia mundus Suſtinuit, quam cum ducibus iurata cruentis Arma Philippeos implerunt agmine campos. Vix etiam ſicca miles Romanus arena Oſſa virum lacerosque prius ſuperadſtitit artus.* Licuit poetae, quamquam paullo craſſius, in eodem loco praelium factum dicere, quod in illis regionibus, in eo regno aut plaga, factum. Vt adeo ne tum quidem vitioſe dictum videri debeat, ſi Philippos ipſos dicat iterum vidiſſe concurrere Romanas acies. Quid? quod contendi poteſt, veteres, dum haec legerent, ſententias non aliter iunxiſſe? Ex imitatione Ouidii

Romanas acies iterum videre Philippi:
Nec fuit indignum ſuperis, bis ſanguine noſtro
Emathiam et latos Haemi pingueſcere campos.
Scilicet et tempus veniet, quum finibus illis
Agricola, incuruo terram molitus aratro,
Exeſa inueniet ſcabra robigine pila,
Aut grauibus raſtris galeas pulſabit inanis,
Grandiaque effoſſis mirabitur oſſa ſepulcris.

Dî

491. *Non* Moret. ſec. Parrh. Markland. ad Stat. Silu. III, 68 cum interrogatione legendum eſſe contendit: *Nec fuit indignum, Superi, bis.* Et ſic ed. Mediol. Sed nullus hic emendationi locus. conf. Burm. *ſuperbis* Goth. pr. 492. *laetis* Reg. Mart. cum nonnullis edd. 493. *et illis finibus* iungebat interpretatione Reiskius. 494. *terra* ed Iunt. *terrae* Venetus. 495. *inueniat* Rottend. ſec. a m. pr.

Ouidii iudices. Is Met. XV, 823. 824. de Caeſaris vltione: *Pharſalia ſentiet illum, Emathiaque iterum madefacti caede Philippi.* Et Lucanus, qui lib. VII. ſub f. totum hunc locum expreſſit, *Theſſalia infelix!* - - v. 853 *Ante nouae venient acies, ſcelerique ſecundo Praeſtabis nondum ſiccos hoc ſanguine campos.* Idem I, 7 expreſſit verſum noſtrum 489 *pares aquilas et pila minantia pilis.* Et tandem Petronius c. 121 (de Bello Ciu. 110.) *Cerno equidem gemina iam ſtratos morte Philippos.* Noli tamen propterea cum viris doctis exiſtimare, veteres Pharſaliam cum Philippis confudiſſe. Latius *Emathiam*, *Theſſaliam*, *Haemum*, *Philippos* et *Pharſalum* in poetis, qui de his praeliis agunt, dici, ac ſi ad eandem regionem omnia illa referenda ſint, iam vidit Martinus.

493. Expreſſit et haec Manil. I, 908. 909.

494. A Lucret. V, 932 *ferro molirier arua.*

496. *inanes* non otioſum galearum epitheton: cum *pulſabit* adiunctum ſit; alias *cauas* et ab effectu *ſonantes* dicunt. Locus a multis expreſſus, inprimis Claudiano XXI, (de Laud. Stilic. I.) 134 - 137.

497. *Grandia oſſa* ad communem de vaſtis priſcorum hominum ac heroum corporibus opinionem dixit; cf. Aen. XII, 899. 900. Cum in iſtis praeliis fortiſſimi homines cecidiſſent, poſteritas, quae corrupto huic et decrepito ſaeculo ſucceſſura eſt, eodem modo horum oſſa mirabitur,

Dî patrii Indigetes, et Romule, Veſtaque mater,
Quae Tuſcum Tiberim, et Romana Palatia ſeruas,
Hunc ſaltem euerſo iuuenem ſuccurrere ſaeclo
Ne prohibete. ſatis iam pridem ſanguine noſtro
Laomedonteae luimus periuria Troiae.

Iam

498. *indigenae* ed. Ven. *Dî patriae* Heinſius maluiſſe fertur. 499. *Qui* fragm. Moret. Voſſ. *et* abeſt a Venero. 500. *Huic* Goth. ſec. a m. ſec. *auerſo* Mentel pr. a m. pr. *iuuenem euerſo* Venetus. 501. *Nec* Ven *nam pridem* ed. Ven. 502. *Laumedonteae* Voſſ. pr. Parrh. e vitio ſaeculi v. Burm.

mirabitur, vt nos priſcorum hominum.

498. *Dii patrii* et *Indigetes* ab aliis pro iiſdem, ab aliis pro diuerſis habentur. v. Cerdam, Ruaeum, Martinum et Theſaur. L.L. A poetis minus ſeuera diligentia in his requiritur. Pro iiſdem habet etiam Spencius, et Iouem, Iunonem ac Mineruam deſignari putat Polymet. p. 315. Poſſunt tamen diſtinguenda videri numina, ſi Ouidii locum Met. XV, 861 ſqq. qui inde expreſſus eſt, reſpicias. *Dii Indigetes* ſunt ἐγχώριοι. Ex iis Aeneas erat: v. Liu. I, 2. extr. Tibull. II, 5, 46. Aen. XII, 794. Idem Aeneas *deos patrios* ſeu *Penates* a Troia in Latium aduexerat.

500. *iuuenem* Romani ſermonis noto vſu appellat Octauianum Caeſarem, tum circa XXVII annum agentem. *Saeclo* (vt v. 468.) *euerſo* dixit, quod in proſa, *rebus perditis ſuccurrere*; vt *euerſum imperium* pro labefactato, ad interitum ruente. v. Duck. ad Liu. XXX, 16, 6. Ceterum nonnulla in ſequentibus ſunt, quae forte Romanis magis probari potuerunt, a nobis excuſari forte ſatis eſt. *Laomedontis* certe *periuria* nimis longe petita videri poſſunt, quamquam huic rei defenſio ab Horatii exemplo, forte tamen diſſimili, Epod. VII, 17. ſqq. peti poteſt; nec ſententiarum admodum commodus et naturalis ordo et iunctura eſſe. Scilicet cum preces feciſſet, vt dii Caeſarem Octauianum ſeruent, tamquam imperii ruentis ſtatorem, ſubiungit argumentum miserationi inſeruiens: iam pridem ſatis malorum experti ſumus. Pergit, ſed iſto argumento plane relicto, et conuerſione ſubito ad Caeſarem facta: *Iam pridem nobis caeli te regia, Caeſar, Inuidet* etc. h. a diis dignus haberis, in quorum conſortium recipiaris; id quod deinde praeclare amplificat.

502. De Laomedonte nota narratio

Iam pridem nobis caeli te regia, Caeſar,
Inuidet, atque hominum queritur curare triumphos.
Quippe vbi fas verſum atque nefas: tot bella per orbem:
Tam multae ſcelerum facies: non vllus aratro
Dignus honos: ſqualent abductis arua colonis,
Et curuae rigidum falces conflantur in enſem.
Hinc mouet Euphrates, illinc Germania bellum:
Vicinae ruptis inter ſe legibus vrbes
Arma ferunt: ſaeuit toto Mars impius orbe.
Vt, quum carceribus ſeſe effudere quadrigae,

Addunt

503. *coeli nobis* Romanus. 505. *verſumque* Franc. 506. *Iam m.* Reg. Goth pr. *tum m.* Moret. quart. *non nullus* Menag. pr. *nullus aratro Ceſſit honor* Seru. ad Aen. IV, 103 citat vitioſe. 507. *adductis* Rottend. alter. 508. *curvantur in enſem* Franc. *formantur* Nonius Marcell. in *rigidus*, et Seru. ad Aen. XII, 304. 510. *vicinae inter ſe ruptis iam l.* duo Moret. et Menag. pr. nec non Cantabrig. 511. *tota Mars improbus vrbe* duo Mſſ. apud Seru. ad Ecl. IV, 13. *vna vrbe* vnus apud eund. ib. *ſecum* aberratum Goth. pr.

narratio, qui Apollinem ac Neptunum mercede pro muris Troiae exſtruendis pacta fraudauerat.

505 - 509 - 511. Haec ad annum ab V. C. 717. M. Agrippa et L. Gallo Coſſ. referenda, quo multis prodigiis turbati erant animi, dum inter Triumuiros parum firma fides, et paullo poſt graues inimicitiae; inter Caeſarem et Sext. Pompeium bellum recrudeſcebat; Antonius cum exercitu aduerſus Parthos iam dudum Syriae infeſtos ibat; ab Agrippa, qui Rhenum tranſierat, in Galliis bellum modo confectum erat. Haec omnia in vnum contulit poeta, vt grauior eſſet ſententia. De apparatu belli Actiaci hac Georgicorum parte agi exiſtimabat Martinus; neque hoc male.

505. *vbi* h. l. apud quos.

507. *Dignus honos*, ſatis magnus.

512. A Circo ſumta comparatio tumultuantis orbis; ſemel emiſſi currus cum tanto impetu ruunt, vt ab auriga retineri nequeant. *Spatium* hic de ipſa decurſione accipiunt; ſeptem ſpatiis ſeu gyris in circo decurſus finiebatur.

Addunt in ſpatia, et fruſtra retinacula tendens
Fertur equis auriga, neque audit currus habenas.

P. VIR-

513. *Addunt in ſpatia* Burmannus edidit, cum Heinſ. *in ſpatio* praetuliſſet. Locus non ſatis expeditus. Habebant vulgares editiones: *addunt ſe in ſpatia.* Ita et multi codd. etiam Arundel. et vterque Gothanus. et ſic legitur in edd. Quinctil. Inſt. Or. VIII, 3, 78. At multi codd. *ſe* omittunt, vt Heinſ. et Pierius de ſuo Mediceo, Romano, atque aliis teſtantur; quatuor alii a Burmanno, inter quos Regius, quinque a Martino et in ed. Cuningh. e qua et ipſa exulat *ſe*, edd. 1474 et 14 6. laudantur. In quo tamen animaduertendum, ſi ed. 1474. Mediolanenſis intelligenda ſit, in ea legi videri: *addunt in ſpatio.* Maittaire enim, qui iſta in textu habet, ex illa et ex ed. Ven. 1472. nullam variationem notauit. Pro hac lectione militat Silius XVI, 372 *In ſpatia addebant,* vbi tamen vetuſtae membranae *in ſpatio* habent, quod etiam Drackenb. vulgauit. Atque ſic in noſtro loco Medic. et Gud. *Addunt ſpatio*; niſi quod in Medic. *in* et *a* ſupra adſcripta. Ita etiam in MSS. nonnullis apud Quinctil. VIII, 3, 78 legitur, vt in aliis altera lectio *addunt in ſpatia* reperitur. Codicum itaque auctoritate vix fieri poteſt, vt cauſſa peroretur. Sed v. not.

tur. Nec tamen hoc neceſſe. *Spatia* pro ſpatio h. campo dixit poeta, vt Ge. II, penult. III, 203. Aen. V, 316. *Addunt* quadrigae *in ſpatia* ſubintelligitur a doctiſſimis interpretibus *curſum* h. intendunt, in ipſo ſpatio currendi ſumunt vires. Expreſſit noſtrum Silius XVI, 372 *Iamque fere medium euecti certamine campum In ſpatia addebant.* Gratius Cyneg. 227 *incumbere ſpatiis* eo ſenſu dixiſſe videtur; et Homer. Il. Ψ. 375. ἵπποις τάχη δρόμος. Nec tamen inficior, ellipſin illam paullo duriorem mihi videri. τὸ *ſe* poſt *addunt* ſecundum meliores libros extruſit Heinſius; quod ſane ferendum; vel ſic tamen non tam ex antecedente verſu, quam ex ſermonis genio debet *ſe* intelligi. *Dare ſe in fugam* etiam in pedeſtri oratione habemus; ſimilia v. Ge. IV, 528. Aeneid. XII, 633. *addere ſe* pro ſimplici dare ſe, immittere ſe, ruere in decurſum, cum impetu ferri in ſpatia, cur indignum videatur poeta? *Addere* pro mittere, immittere, iniicere dictum eſſe, etiam b. Geſnero probari video ad Quinctil. VIII, 3, 78. et confirmari a Burm. ad e. l. quamquam graeca ibi minus bene laudari puto.

514. Nota figura *currum,* h. equos, *non audire habenas* dicit, qui regi non poſſunt Horat. Ep. I, 15, 13. *equi frenato eſt auris in ore.*

P. VIRGILII MARONIS
GEORGICON
LIBER SECVNDVS.

Hactenus aruorum cultus, et ſidera caeli:
Nunc te, Bacche, canam, nec non ſilueſtria tecum
Virgulta, et prolem tarde creſcentis oliuae:
Huc, pater o Lenaee, (tuis hic omnia plena
Muneribus: tibi pampineo grauidus auctumno
Floret ager, ſpumat plenis vindemia labris)
Huc, pater o Lenaee, veni; nudataque muſto
Tingue nouo mecum dereptis crura cothurnis.

Principio

AD GEORGICON LIB. II.

1. Deerat hic verſus in Zulich. ſcilicet vt ſaepe primi verſus, a chryſographis ſupplendi. 4. *Nunc p.* vnus Mead. vt et v. 7. *tuis haec o.* a Cerda editum. *ſunt* in vnum Arundel. ex gloſſa migrauit, vt et in Voſſ. apud Burm. 8. *dereptis* ab Heinſio bene emendatum. *direptis* vulgo.

1. Reſpicit ad lib. I. v. 1. Poetae exordio vtitur Columella III, 1.

3. Oleae e ſemine naſciturae tardiſſima incrementa v. Plin. XV, 1. Varro R.R. I, 41. δυσαυξής dicta Theophraſto. cf. Cerda. hinc propagare eas, quam ſerere, maluit aetas poſterior.

4. Splendida inuocatio! — *hic*, in iis, quae dicentur a me, in argumento carminis mei. *tibi*, ſiue in honorem tuum, ſiue beneficio tuo. *florere* eſt hic, laetum eſſe, plenum eſſe. *auctumnus pampineus* eſt prouentus auctumni e vinea, vindemialis. Eadem notione paullo poſt *vindemia*. *labra*, Tibullo I, 1, 10. *lacus*, ſunt vaſa ad recipiendum muſtum apta.

7. Suauiſſima imago Bacchi vuas calcantis vna cum poeta, dum auxilium ſibi a deo ferendum in carmine de vinearum cultura expetit. *Cothurnatus* exhibitus fere olim Bacchus. vide vel Cerdam h. l. Calcare pedibus vuas etiamnum in Italia ſollemne. vide Obſervations ſur l' Italie Vol. II. p. 267. ſqq. Vol. III. p. 6. Confer amoeniſſimam vindemiae deſcriptionem, a Satyris

 habitae

Principio arboribus varia eſt natura creandis:
Namque aliae, nullis hominum cogentibus, ipſae
Sponte ſua veniunt, campoſque et flumina late
Curua tenent: vt molle ſiler, lentaeque geneſtae,
Populus, et glauca canentia fronde ſalicta.
Pars autem poſito ſurgunt de ſemine: vt altae
Caſtaneae

10. *Atque aliae* Goth. pr. 11. *que* abeſt a Zulich. 12. *et molle* Franc. *laetaeque* Mentel. pr. a m. pr. *geneſtae* ſcripturam in ſcriptis pleriſque inuenit Heinſius. Vulgo *geniſtae*, vt etiam in Medic. et Rom. 14. *ſurgant* Ven. *poſito ſurgant* Zulich.

habitae, ap. Nemeſian. Ecl. III, 40. ſqq. Fauni ſuper lacu ſtantes exhibiti ſunt ex anaglypho a Com. Caylus Recueil d' Antiqu. T. V. Planche 72. cf. Pitture di Ercolano T. I. tab. 35.

9 - 21. *arboribus creandis*, h. e. arborum creandarum, *natura*, ratio, *eſt varia*; et quidem naturalis ratio triplex, aut vt ſponte *veniant*, h. proueniant, (ſup. I, 54.) aut ſemine, aut ab radice Plin. XVI, 32. ſ. 58. Confer. Theophr. Hiſt. Plant. II, 1. Quem et Varronem I, 39, 3 expreſſit Virgilius. cf. Columella de Arborib. pr. qui ad h. l. reſpicit. cf. Pontedera Antiqq. Gr. Lat. Epiſt. XII. et Geſner. ad Varr. l. l. Ceterum in iis, quae ſequuntur, ornandis quanta poetae ars ſit, facile ſentiri poteſt, ſi ea ad nudam pedeſtris orationis narrationem redigas.

12. 13. *Siler* ſalicis forte genus. *Geneſta* fruticis viminei genus. (cf. inf. 434. v. Martin.) hinc *lenta*, flexilis, v. Ge. I, 265. *Salicta* pro ſalice, cuius natura pulchre expreſſa.

14. *poſito ſurgunt*, naſcuntur, *de ſemine*, h. ex ſemine proueniunt, vt caſtanea et ilex, ſi nux, glans, deciderit et ab humo recepta fuerit. Argutius Burmannus: *de ſemine*, inquit, non proiecto, temere cadente, ſed opera et induſtria hominum in terram ſparſo aut defixo. Alioquin hoc alterum genus idem eſſet ac prius *τῶν αὐτομάτων*, quod et ipſum ſine ſemine prouenire nequit. Ita Burmannus, cui aſſentitur Kingius apud Martinum, accommodate vtique ad phyſices praecepta; de quibus tamen ſecuri veteres agricolae fuiſſe videntur, cum adeo e philoſophis multos eum errorem erraſſe ſatis conſtet. Etiam ſupra Ge. I, 22 *nouas non vllo ſemine fruges*. Praeterea h. l. naturales modi enarrantur; et de ſatione, vt ita dicam,

Caſtaneae, nemorumque Ioui quae maxuma frondet
Aeſculus, atque habitae Graiis oracula quercus.
Pullulat ab radice aliis denſiſſima ſilua:
Vt ceraſis, vlmisque: etiam Parnaſia laurus
Parua ſub ingenti matris ſe ſubiicit vmbra.
Hos Natura modos primum dedit: his genus omne
Siluarum, fruticumque viret, nemorumque ſacrorum.
Sunt alii, quos ipſe via ſibi reperit vſus.

15. *frondent* legebat Reiskius, quia praeceſſit *nemorum*; vt ſint, nemora quae omnium frondent maxima, ſcil. aeſculus et quercus. 16. *Eſculus* alii. Damnat ſcripturam Heinſ. *Grais* in multis ſcribitur. 17. *a radice* Ven. et Moret. quart. vide lib. I, 20. 18. *et iam* Gudian. cum aliis. 21. *virent* Goth. pr. 22. *Sunt alii quos* etiam Medic. a pr. manu, ſed correctus in *aliae quas*; vt ex Fogginio colligas. Eo tendit emendatio Scaligeri: *Sunt aliae, quas ipſe vias ſibi repperit vſus*; et Heinſius etiam argutius: *Sunt aliae quas ipſe viae ſ.* Kingius ap. Martin. app. emendabat: *Sunt alii* (modi) *queis ipſe viam ſibi, Sunt alii quos ipſe viam* Venetus et Pierii Longob. quod Pierio et Heinſio venuſta videbatur appoſitione dictum. *ſunt aliis* Mentel. ſec. a m. pr. *Sunt alii quos ipſa v.* in Gudiano vidi a m. pr. Sed bene vulgatam defendebat Burmannus. cf. Burmannus Sec. ad Anthol. Lat. p. 527.

cam, artificiali mox agitur. Et tandem, quod hic *poſito ſemine*, idem v. 57 *ſeminibus iactis*. De *caſtaneis* v. Columella IV. cap. extr. cf. Plin. XVII, 10. ſ. 10. et 20. ſ. 34. priore loco eas *non aliter quam ſemine* prouenire dicit; ſed de naturalibus modis eum loqui tenendum.

15. *Aeſculus*, arbos glandifera e quercuum genere, arborum maxima, cf. inf. v. 291. Ioui ſacra. *quercus habitae oracula*, h. pro ſede oraculi Dodonaei. v. Hom. Odyſſ. Ξ. 327. 328. quamquam modus edendae ſortis diuerſe tradebatur. *Subiicit ſe*, adoleſcit, creſcit. ſup. Ecl. X, 74. Locum expreſſit Claudian. X, 244 ſqq.

17. *Viuiradices* vocant; quamquam id nomen latius patet, et ſtolones ac truncos etiam deſignat, quos transferas in aliam terram.

22 - 34. Sunt alii modi arborum creandarum artificiales, h. quos vſus ipſe ſibi reperit, *via*, id eſt arte, ratione, induſtria et experientia, vt centies *via* apud noſtrum et alios. Ita Burm. et iam olim Cerda. Colum. X, 338 *ſalutis*

Hic plantas tenero abſcidens de corpore matrum
Depoſuit ſulcis: hic ſtirpes obruit aruo,
Quadrifidasque ſudes, et acuto robore vallos:
Siluarumque aliae preſſos propaginis arcus
Exſpectant, et viua ſua plantaria terra.
Nil radicis egent aliae: ſummumque putator
Haud dubitat terrae referens mandare cacumen.

Quin

23. *Hic plantas teneras abſcindens corpore m.* vnus Arundel. *abſcidens* repoſuit Heinſ. codicum auctoritate. *abſcindens* Medic. cum al. *tenerum* Goth. pr. 26. *alii* Leid. 26. 27. *flexos p. a. nexae* (Steph. edit. *nec ſe*) *ſpectant* codices quidam apud Seruium ad Aen. IV, 231. 28. *putatum* fragm. Moret.

tis Ipſa nouas artes varia experientia rerum Et labor oſtendit miſeris vſusque magiſter Tradidit agricolis. cf. inf. IV, 315. 316. I, 133. Sunt autem modi hi: *auulſione*, *infoſſione*, *propagatione*, *ſurculo*, *conciſione*, *inſitione*. cf. Plin. XVII, 10. ſ. 9. Omnia, quae ſequuntur, cum ex aliis, tum inprimis ex Theophraſto de Cauſſis Plant. lib. I. egregie illuſtrari poſſunt, vt iam in multis fecit Vrſinus ac Cerda.

23. Alius auellens *ſtolones* e radice (vid. v. 17) foſſis (ſic *ſulcus* inf. 289) ſeu ſcrobibus mandat. v. Plin. XVII, 10. ſ. 13. Ita *auulſione* arbores proueniunt.

24. Alius truncos ſeu vaſtiores ramos ac taleas in pali modum, aut quadripartito fiſſos, aut acutos, in terram infodit. cf. Plin. XVII, 17. ſ. 27. Colum. cum alibi, tum V, 9, 3.

26. 27. Tertius modus fit propagine. Vt aliae, inquit, arbores proueniant, incuruatas in terram ſcrobe facto demittere neceſſe eſt, et in ſua terra, h. ea, in qua mater creuit, plantare. Non quidem neſcio poſt Seruium, Cerdam quartum aliquem modum *tranſpoſitionis* ex verbis: *et viua ſua plantaria terra*, inferre. At tum ſaltem legendum foret: *aut* viua. Plin. XVII, 20. ſ. 34 *ſunt et propagines caſtanearum - Sed tranſlata neſcit hoſpitari pauetque nouitatem.* cf. Colum. IV, 33, 4.

28. Eſt hoc ſationis genus, cum ex ſumma arbore reſciſſa virga ſeu *ſurculus* ſcrobe facto in humum defigitur.

29. *referens*, quia, notante Reiskio, iam ante illinc enatum fuerat.

30. 31.

Quin et caudicibus ſectis (mirabile dictu)
Truditur e ſicco radix oleagina ligno.
Et ſaepe alterius ramos impune videmus
Vertere in alterius; mutatamque inſita mala
Ferre pirum, et prunis lapidoſa rubeſcere corna.
Quare agite o, proprios generatim diſcite cultus,
Agricolae, fructusque feros mollite colendo:
Neu ſegnes iaceant terrae. Iuuat Iſmara Baccho

30. *At ſ.* Menag. et Zulich. 31. *ex ſicto* volebat Pontedera Antiqq. p. 153. et in Script. R. R. p. 1297. antique pro *ſecto* male. v. not. noſtram. 33. *mutata* tres. *Vertere in alterius naturam, atque inſita* coniiciebat Heinſius. 35. *o* abeſt a Medic. 36. *cultusque feros* laudant Schol. Horat. Cruqu. Sat. II, 2, 66. et Macrob. Sat. VI, 6. vbi etiam *mollire.* male. 37. *Ne* Menag.

30. 31. Nonnullae arbores, et inter has inprimis olea, ita procreantur, vt caudex ſeu ſtipes, reſecta radice et abſciſſis ramis, fiſſus per medium in plures partes vſque ad medullam, terrae infodiatur. Ita ex ipſo ſtipite radix truditur, quae terrae ſe affigat. vid. h. l. Cerda. Equidem de truncis oleae in terram defixis hic agi nullus dubito, ſed nec de alia, quam de communi ratione, quae truncis ſeu taleis oleagineis fit, *par tronçon*; cuius infra v. 63 meminit: *ſed truncis oleae melius.* Nam *caudices ſecti* non ſunt diſſecti, fiſſi, ſed poetica ratione, reſecti, abſciſſi; et *ſicco ligno* ſimiliter dictum de ſtipite a radicibus ſuis reſecto, vt nullus inde nouus ſuccus ſuccedat; non autem vt iam aridus et exſuccus caudex ſit.

32. De inſitione agit. Mox *corna* pro arbore *cornu* dicta ſunt, quae quidem inſita pruno arbori eſſe intelligenda videtur. *prunis* adeo in prunis.

35. Diſcite, qui per ſingula genera, cuique generi, cultus proprius ſit.

36. E Lucret. V, 1367 *Inde aliam atque aliam culturam dulcis agelli Tentabant, fructusque feros manſueſcere terra Cernebant indulgendo blandeque colendo.*

37. *Iſmarus*, mons Thraciae, vitibus, et *Taburnus*, mons Samnii, oliuis nobilis, quamquam vterque alioquin aſper et horridus. Laudat Burmann. Intpp. Gratii Cyneg. 509. Videntur autem hi verſus adhuc

Conſerere, atque olea magnum veſtire Taburnum.
Tuque ades, inceptumque vna decurre laborem,
O decus, o famae merito pars maxuma noſtrae,
Maecenas, pelagoque volans da vela patenti.
Non ego cuncta meis amplecti verſibus opto:
Non, mihi ſi linguae centum ſint, oraque centum,
Ferrea vox. ades, et primi lege littoris oram.

In

38. *Tiburnum* Goth. pr. 39. *inceptum vna* Franc. *diſcurre* alter Rottend. 40. *O patriae* Moreti ſec. a m. pr. *O deus* et *pars maxima noſtri* in codd. aliquot Pierii. 41. *volens* Leid. quod Burm. verum eſſe putat, atque etiam, vt nunc video, Reiskius. cf. Burm. ad Aen V, 219. Ouid. Met. II, 128. At poetis non minus ſollemne *volare* de nauibus. Scilicet, ſi hic *volens* communis lectio fuiſſet, tum aliquis *volans* elegante coniectura emendaſſet. Ita enim fere mos virorum doctorum ferre ſolet. *petenti* Goth. pr. 43. *oraue* Zulich. 44. *aenea vox* inutili emendatione reponitur ex Homericis. Erat, puto, poetae liberum, alterutrum ponere. cf. Burm. Mox *littoris vndam* ed. Iunt. *primum* Regius Martini.

ad adhortationem agricolarum pertinere. At Reiskius exquiſitiore ſenſu accipiebat: decreui canere, quomodo vinum, quale fert Thracia, et oleum, cuius ferax eſt Taburnus, colatur.

39. Propoſito quaſi argumento libri ad eius pertractationem Maecenatem inuocat; commodiore loco, quam ſi paullo ante Baccho ſubiunxiſſet priuatum hominem. Nam Caeſarem recte vltimo poſt deos loco ponebat Ge. I, 24 ſqq. *Decurrere* recte quidem ad ſtadium aut circum refertur; ſed propter v. 41 a curſu nauigationis petitum videri poteſt. v. Ruaeus.

40. Maximam ſuae famae et gloriae partem eo contineri dicit, quod Maecenatis amicitia vtatur.

41. Tractationem materiae plerumque nauigationis formulis exprimunt poetae. Similia v. apud Cerdam.

43. Aen. VI, 625 ſqq. ex Il. B, 488 ſqq. Iam ab Hoſtio poeta latine expreſſum erat: cuius verſum v. apud Macrobium Sat. VI, 3.

44. Summa tantum rerum capita ſe leuiter perſtricturum eſſe ſignificat; ea ſcilicet, quae tractari poetice ornarique poſſunt. Hoc dicit *littus legere*, radere, vt *terrae in manibus* h. prope ſint, vicinae; (v. Burmann.)

In manibus terrae. non hic te carmine ficto,
Atque per ambages et longa exorſa tenebo.
Sponte ſua quae ſe tollunt in luminis auras,
Infecunda quidem, ſed laeta et fortia ſurgunt.
Quippe ſolo natura ſubeſt. tamen haec quoque ſi quis
Inſerat, aut ſcrobibus mandet mutata ſubactis,
Exuerint ſilueſtrem animum: cultuque frequenti

47. *auras* Heinſ. recepit. Sic Medic. a ſec. m. cum Gudiano, et ceteri ad vnum omnes. At idem Medic. Aen. VII, 660. conſtanter habet *luminis oras*, quod Heinſius retinuit. In edd. erat *oras*, quod Cerda tuetur. Ambiguitatem hanc ex antiqua pronuntiatione profectam vix plane tollas. Sufficit, formulam ab Ennio et Lucretio poetae noſtro quaſi in manus fuiſſe traditam; iam cum iidem *in aetheris auras*, *aeris auras* aut ſimpliciter *in auras* ſaepius vſurpent, (v. Burm. h. l.) firmari forte hinc poteſt et illud: *in luminis auras*. Laudatur ex Il. N, 837 Ἠχὴ δ' ἀμφοτέρων ἵκετ' αἰθέρα καὶ Διὸς αὐγάς, vbi Barneſii coniectura αὐλὰς hoc ipſo Latinorum poetarum vocabulo refelli poteſt. 49. *ſoli* Mentel. pr. a m. pr. et tert. a m. ſec. interpolatum ad vulgarem loquendi modum. *hoc quoque* Ven. 50. *at* Menag. et Parrhaſ. *mundata* Moret. ſec. *mandet multa arte ſubactis* Reiskius coniiciebat. At v. 33 *mutatamque inſita mala Ferre pirum.* 51. *culto que* Gud. a m. pr.

Burmann.) non vela in altum dare.

47. Iam, quae breuiter ante v. 9-38 propoſuerat, copioſius exornare adgreditur. Et primum quidem v. 47-60 de emendatione arborum ſilveſtrium agit.

49. *Quippe ſolo natura ſubeſt.* Quinctil. loco a Burmanno laudato Inſt. Orat. X, 2, 11. *Namque iis, quae in exemplum aſſumimus, ſubeſt natura et vera vis: contra omnis imitatio ficta eſt.* Videtur itaque paullo durius dictum eſſe, *ſolo natura ſubeſt*, h. naturalis vis ac virtus, ſcilicet ad procreandas illas arbores neceſſaria ac propria.

49. 50. *tamen haec quoque ſi quis* etc. ſuauis formula, v. Ecl. VI, 9. *Silueſtres arbores* fecundarum naturam induunt, ſi iis tales arbores inſerantur, aut ſi eae transferantur.

50. *mutata* debetur poeticae copiae et ornatui. *ſcrobes ſubacti* vt terra ſubacta, quae foditur. Mox *animus* eleganter pro natura, ingenio arborum.

52. Quas-

In quaſcumque voces artis haud tarda ſequentur.
Nec non et ſterilis, quae ſtirpibus exit ab imis,
Hoc faciet, vacuos ſi ſit digeſta per agros:
Nunc altae frondes, et rami matris opacant,
Creſcentique adimunt foetus, vruntque ferentem.
Iam, quae ſeminibus iactis ſe ſuſtulit arbos
Tarda venit, ſeris factura nepotibus vmbram;
Pomaque degenerant ſuccos oblita priores:
Et turpis auibus praedam fert vua racemos.

Scilicet

52. *Ad quaſcumque* fragm. Moret. *voles* Medic. et Gud. a m. ſec. Sic et codd. apud Pierium, nec non *velis*. ſed v. Burm. *ſequantur* Moret. pr. *ſequuntur* ſec. 54. *faciat* Medic. a m. pr. et Gud. *disiecta* ed. Ven. 56 *Creſcentisque* quinque, cum Goth. ſec. a m. ſec. et *creſcentesque* quatuor ap. Burm. hoc etiam Regius et Cantabrig. habebant. 57. *Nam* Gud. et tres alii ap. Burm. duo ap. Martin. et vett. edd. *Namque* vterque Goth. 59. *fucos* Toll. *prioris* Mentel. et Leid. 60. *vna* Menag.

52. Quaſcumque artes ad maiorem earum cultum adhibeas, feliciter tibi ſuccedere videbis.

53 - 56 Ad ſtolones ab radice pullulantes (v. 17 - 19) procedit, qui in campum vacuum et in ſolem transferendi ſunt, cum ipſis nunc vmbra matris noceat, vt adulti aut nullos fructus ferant, aut maligne. *ſterilis quae* ſc. arbos v. 57. *foetus* arborum ſaepe vt inf. 429. ſupra I, 55. *vrere* vero perquam accommodate de ſubducto ſucco.

57 - 62. Sequitur tertia ratio naturalis procreandarum arborum (ſupra v. 14 - 16) vna cum modis eam arte emendandi et adiuuandi. Ex h. l. dilucidandus Plin. XVII, 10, ſ. 10. Egerat de ſemine — *Omnia haec tarda prouentu ac degenerantia et inſito reſtituenda.*

58. Vt Ecl. IX, 50. cf. Seneca Ep. 86. Vrſinum, qui *nepotes* de arborum ſobole accipiebat, refellit Burmann.

60. *turpes racemi* praeclare, deficiente cultu, ſqualidi, rugoſi; vt contra *vuae cultae, nitentes, pulcbrae. Vua* h. l. pro vites, quae noſtris quidem in terris acinulis non procreatur, at in inſulis Americae adhuc id fieri memoratur.

61. 62.

Scilicet omnibus eſt labor impendendus; et omnes
Cogendae in ſulcum, ac multa mercede domandae.
Sed truncis oleae melius, propagine vites
Reſpondent, ſolido Paphiae de robore myrtus.
Plantis et durae coruli naſcuntur, et ingens
Fraxinus, Herculeaeque arbos vmbroſa coronae,
Chaoniique patris glandes: etiam ardua palma

61. *imponendus* laudat Philarg. ad v. 288. male. 62. *magna mercede* Franc. v. ad Tibull. I, 1, 2. 64. *et Paphiae* Ven. *Reſpondent melius Paphiae* vnus Arundel. e gloſſa inter lineas. 65. *et durae* Medic. et ceteri fere omnes ap. Heinſ. Alii *edurae*, quod ille praeferebat, vt eſſet *valde durae* vt Ge. IV, 145. Melius cum Reiskio diuelleres: *Plantis e* vel *ex, durae.* Eadem varietas apud Seruium, Pierium, Martinum. *edurae* etiam Goth. ſec. At recte reuocauit alteram lectionem Burmannus. Nam ſententia requirit, vt continua ſit oratio: *Et coruli naſcuntur* melius *plantis. naſcentur* Arundel. vnus. 66. *que* abeſt a Leid. vno. *arbos frondoſa* Goth. pr. 67. In illo *Chaonii patris* poſſit ſubtimidus aliquis haerere, cum abſolute quidem *pater* ſaepius, vix vero cum gentili aliquo nomine dicatur, pater *Dodonaeus, Olympius, Idaeus*; cui rei parata medicina foret: *Chaoniaeque p. glandes.* Sed Aen. VIII, 454 *pater Lemnius* de Vulcano. *et iam* Gud. cum tribus al. et vtroque Mead. vt v. 18. *et ardua* Toll. *planta* Franc.

61. 62. Artificiales modi arborum e ſemine procreatarum incrementa accelerandi, non minus locum habent in reliquis arboribus, ſiue ſponte, ſiue ex viuiradice natis; itaque rem generalius proponit; nec tamen, (cf. Theophr. de Cauſſ. plant. I, 6.) vt poetam decebat, eundem ac v. 22 ſq. ordinem anxie ſeruat. Arbores, inquit, ſilueſtres omnes transferendae ſunt in alium agrum et in ſcrobibus (hi ſunt *ſulci*, vide v. 24) defigendae, et *multa mercede*, multi laboris impendio, colendae. Habuit poeta ante oculos Lucret. V, 1369. 1370.

63-68. *Oleae melius reſpondent*, felicius proueniunt, e *truncis* h. caudicibus ſectis (vide v. 30.) ſiue taleis oleaginis (v. Cato 45, 1. Colum. V, 9, 1 ſqq.) in terram defixis; (plane enim de eadem re vtroque loco agi mihi videtur. v. ibid.) *vites*, vuae *melius propaginibus* in humum demiſſis (v. 26); *myrti* autem, Veneri ſacrae, *ſolido de robore*, h. trunco ſeu ſtipite aut

Naſcitur, et caſus abies viſura marinos.
Inſeritur vero et foetu nucis arbutus horrida:
Et ſteriles platani malos geſſere valentis:
Caſtaneae fagos, ornusque incanuit albo

Flore

69. *Inſeritur vero et nucis arbutus horrida foetu* Medic. a m. pr. Ita plane Gudianus et Goth. ſec. niſi quod ille *ex nucis*. Vtrumque indocte interpolatum. *arbutus horrens* Rottend. alter Zulich. et tres Martini, vt iam Seruius male quosdam legere ait. *et foetu* recte repoſitum a Burmanno, vt ſex libri apud Heinſ. cum vno Arundel. et Goth. ſec. pro *ex f.* 71. Iam veteres h. l. tentarunt. v. Seruiana, Philargyr. et Pierium. Scaliger in Proleg. ad Manil. legebat *Caſtaneas fagus* antique, pro, fagi, geſſere; quod Cerda amplexus eſt et Cuningh. ed. Heinſ. *fagos* graeca forma accipiebat pro *fagus.* Sed hoc ipſum legitur in Mentel. pr. a ſec. m. et in Gothano ſec. Martinus, cuius ſeptem codd. in *Caſtaneae fagos* conſentiebant, cum caſtaneae inter obuios et viles fructus fuerint in Italia, fagineae contra glandes pro dulcibus habitae, non dubitat has caſtaneis inſeri potuiſſe atque adeo vulgatam lectionem et ſtructuram ſequitur. Mihi *fagus* a poeta poſitum, ſed a Grammaticis ex inani metu, ne ſyllaba breuis metrum ſolueret, in *fagos* mutatum eſſe videtur. Vix dici poteſt, quot poetarum loca corrupta ſint ab iis, qui non videbant, caeſura ac tono omnem ſyllabam produci poſſe. Caſtaneas autem inſeri aliis ſolitas e Plinio docere poſſum XVII, 10, 10. *Omnia autem haec* (de ſatione egerat) *tarda prouentu ac degenerantia et inſito reſtituenda. Interdum etiam caſtaneae.* Reiskius *ficus* τῷ *fagus* ſubſtituebat. Mox *incanduit* Moret. ſec. *que* abeſt a Ven.

vaſtiore ramo ad pali modum in terram infoſſo. vide v. 24. 25. At ſurculorum plantatione (vide v. 28. 29.) optime proueniunt *corulus*, *fraxinus*, *populus* Herculi ſacra, (ſup. Ecl. VII, 61.) et quercus, Ioui Dodonaeo conſecrata; *palma* etiam et *abies*, aedificandis nauibus apta, ἐλάτη ναυπηγήσιμος, vt Theophr. H. Plant. V, 8. Martinus fuiſſe ſibi ex amicis narrat, qui quercum, palmam et abietem aliter quam ex ſatione naſci negaret, quique adeo cum v. 66 ſententiam claudi, et in illis: *Chaoniique patris glandes* etc. *ſemine* ſubintelligi vellet. Sed hoc quidem fieri nequit. Tum ipſi obſeruationi repugnat veterum vſus, qui illas arbores plantis ſeu ſurculis procrearunt. De *palma* v. Pallad. April. c. 5, 2. de *quercu* Colum. IV, 33, 5.

69-72. Inſitio reſtabat ex v. 32 ſq. Optime inſeritur *arbuto*

Flore piri, glandemque ſues fregere ſub vlmis.
Nec modus inſerere atque oculos imponere ſimplex.
Nam qua ſe medio trudunt de cortice gemmae,
Et tenuis rumpunt tunicas, anguſtus in ipſo
Fit nodo ſinus: huc aliena ex arbore germen
Includunt, vdoque docent inoleſcere libro.

Aut

72. *glandeſque* Gud. et quatuor alii, et duo Martini. Plin. XV, 15. ſ. 17 *ceraſum* pro glandibus laudat, memoriae lapſu. *ſues legere* Moret. pr. male. v. Burm. 74. *trudunt medio* Zulich. *vertice* Moret. ſec. 77. *inducunt* Rottend. alter et alter Menag. pro var. lect. ſed v. Heinſ.

buto (*horrida* ea dicitur a cortice hiſpido et aſpero) nux, *platano* malus, *fago* caſtanea, *orno* pirus, et *vlmo* quercus. Reſpicit locum Plinius XV, 15. ſ. 17. Videmus hic poetam ita tradere, quaſi omne genus ſurculorum in omnem arborem inſeri poſſit; quod a noſtris hominibus, qui in hac re aliquid ſe videre putant, negatur. Negat idem auctor praeſtantiſſimus Millerus. Confer Martin. ad h. l. Negat etiam du Hamel (Phyſique des Arbres P. I. Liv. IV. c. 4. Art. VII. p. 85 ſqq.) Columella tamen lib. V, 11. inprimis §. 12. antiquos contendit male idem negaſſe, *et quandam quaſi legem ſanxiſſe, eos tantum ſurculos poſſe coaleſcere, qui ſint cortice ac libro ac fructu conſimiles iis arboribus, quibus inſeruntur.* Cuius ille *opinionis errorem diſcutiendum tradendamque poſteris rationem* exiſtimabat, *qua poſſit omne genus ſurculi omni generi arboris inſeri.* Quod ad verba attinet, tenendum, vulgari quidem ratione: *arbuto nucem inſeri*, dici, at nec minus tamen rariore modo: *arbutum inſeri nuce*, vt h. l. *nucis foetu*, quod non tertio, ſed ſexto caſu accipiendum.

71. *fagos* graece, ſeu *fagus caſtaneae flore et ornus albo piri flore incanuit. Ornus* fraxini ſilueſtris genus. v. Martin. h. l.

73-77. E pluribus inſerendi modis (v. Colum. V, 11. de Arbor. 26. Plin. XVII, 14. ſ. 22 ſqq. Theophraſt. de Cauſſ. Plant. I, 6. et recentiores, quicumque de arborum cultura tradidere, inprimis du Hamel Phyſique des Arbres P. II. liv. IV. c. 4 ſqq.) duos inſigniores commemorat poeta, *inoculationem* et *inſitionem* proprie dictam. *Inoculatio* fit, dum in ea parte, qua *gemmae*, h. noua germina ſeu oculi, *ſe trudunt*,

Aut rurſum enodes trunci reſecantur, et alte
Finditur in ſolidum cuneis via: deinde feraces
Plantae immittuntur: nec longum tempus, et ingens
Exiit ad caelum ramis felicibus arbos,
Miraturque nouas frondis, et non ſua poma.
  Praeterea genus haud vnum, nec fortibus vlmis,
Nec ſalici, lotoque, neque Idaeis cypariſſis.
Nec pingues vnam in faciem naſcuntur oliuae,
Orchades,

78. *At* Moret. ſec. *et alta* Parrh. 80. *immittantur* nonnulli apud Pierium. 81. *arbor* e tribus propter ſonum praetulit Burm. *arbos* alii. 82. *Mirata eſt que* Seruius laudat. Sic Gud. *miratasque* Medic. Mentel. vterque, Franc. Regius cum Goth. ſec. At *Mirata que nouas* fragm. Gudiano codici aſſutum, vt auctor notae Seruianae in ſuo inueniſſe videtur. Satis liquere mihi videtur, haec omnia eſſe eorum, qui poſt *exiit* idem tempus continuari volebant. 83. *vnum eſt* alter Menag. 84. *neque I.* in ſcriptis Heinſii.

trudunt, erumpunt ex cortice, *ruptis tuniculis*, h. libro, interiore cortice, vulnus fit; ſiue *anguſtus ſinus*, h. cauitas, auulſa gemma et cortice in modum ſcutuli, cuius loco *includitur nouum germen*, vt *coaleſcat* cum vetere *libro*. v. Cerda. Reſpicit h. l. Plin. XVII, 14. ſ. 23. et ſ. 24.

78 - 82. Iam de *inſitione proprie dicta. rami felices* ſunt arboris feracis, cuius *plantae* h. ſurculi ſilueſtri arbori inſerebantur. *Aut rurſum* non contrariam aliquam rationem infert, vt Kingius putabat. *reſecantur*, fit inciſio ſeu fiſſura in trunci cortice, qua parte nullus nodus eſt.

82. Pulcherrima deſcriptio; quis non videat? Calpurn. Ecl. II, 40. 41 *Non minus arte mea mutabilis induit arbos Ignotas frondes et non gentilia poma.* Sed alii luxuriantur in hoc. v. Cerda.

83 - 108. Varias arborum ſpecies eiuſdem generis eſſe, exemplis nonnullis docet. Ornatiſſimus locus adiunctorum copia ac varietate. Illuſtratio vberior e Plinio, Columella, et Palladio petenda.

84. *Lotus* modo herbae pratenſis genus eſt, iucundum pecudis pabulum, nobis *Steinklee*, cf. inf. III, 394. modo herba paluſtris ex nymphaearum genere, Nilo frequens; hoc vero loco eſt genus arboris, *Italiae familiaris*, dulciſſimo fructu. *ziziphum* noſtram ſeu iuiubam eſſe putat cum

aliis

Orchades, et radii, et amara pauſia bacca,
Pomaque, et Alcinoi ſiluae: nec ſurculus idem
Cruſtumiis Syriisque piris, grauibusque volemis.
Non eadem arboribus pendet vindemia noſtris,
Quam Methymnaeo carpit de palmite Lesbos.
Sunt Thaſiae vites, ſunt et Mareotides albae:
Pinguibus hae terris habiles, leuioribus illae.

Et

86. *Orchades* Heinſius e ſuis et Pierianis reuocauit; quo aliorum codd. aberrationes alludunt. Et ſic Gr. ὀρχάς. Obſidebat tamen editiones *orchites*, Seruii auctoritate et vſu perpetuo ſcriptorum de re ruſtica comprobatum. v. Harduin. ad Plin. XV, 1 ſ. 2. et h. l. Heinſ. At hoc metri lex non patitur, vt nec id, quod vnus Meadianus offert, *Orchades radiique*. Sed omnino varie idem vocabulum extulere veteres ex ὀρχὰς, ὀρχὶς, ὀρχίτης, ὀρχῖτις. 87. *Poma neque, Alcinoi ſiluae* emendabat Reiskius. 88. *Syriisque pomis* ed. Ven. male. *volaemis* Medic. et Mentel. pr. *volomis* Rottend. 89. *pendent* Medic. quod Heinſio arridet, quem v. ad Aen. VI, 209. Sed h. l. intempeſtiua elegantia. 90. *Quamue* Cruqu. Schol. ad Horat. Od. I, 17. male. *de ceſpite* Zulich. 91. *et ſunt* Leid. pr.

aliis Martinus ad h. l. In *Ida*, Cretae monte, *cypariſſi* ſ. cupreſſi ſponte proueniunt. cf. Vrſin. ad h. l.

86. Ex infinitis olearum generibus (v. quos laudant Cerda et Martinus) tria tantum, obſeruante etiam Plinio XV, 2. enumerat poeta, *orchadas*, oblongi generis, *radios*, longioris, et *pauſias*, quae, dum adhuc virides et acerbae ſunt, (habent autem tum amarum ſuccum, hinc *amara bacca*) leguntur ac tunduntur Colum. XII, 47, 1.

87. *Alcinoi ſiluae* ſunt ipſa *poma*, vt ſaepe apud poetas. De eius hortis Odyſſ. H, 112 ſqq.

88. *volema pira* grandia, quae volam facile impleant; a Catone 7, 3 ſumtum. v. Plin. XV, 15. ſ. 16.

89. Italas vites diuerſas eſſe ab aliis ait. *Vindemia* pro vitibus. *pendet arboribus*, quia iis vites maritantur in Italia.

91. *Mareoticum vinum* notum vel ex Horat. Carm. I, 37, 14 a lacu Mareotide ſuper Alexandriam. v. Borrichii Hermes c. 4.

93. *Vinum*

Et paſſo Pſythia vtilior, tenuisque Lageos,
Tentatura pedes olim, vincturaque linguam:
Purpurae, preciaeque. et quo te carmine dicam,
Rhaetica? nec cellis ideo contende Falernis.
Sunt etiam Amineae vites, firmiſſima vina:
Tmolius

93. *Eſt paſſo* reponebat Reisk. Sctibunt libri *Phithia, Sithia, Sichia, Phicia. Pſithia. Ligeos, Legeos*, vt Goth. pr. 94. *iunctura* Gud. Menag. vterque, et edit. Iuntae. 95. *praetiae, praeciae, pretiae* ſcribitur. *praeco quae que* in Rottend. ſec. a m. ſec. *quo te nomine dicam* apud Senecam laudatur Nat. Quaeſt. I. c. 11. 96. *Rethia* Rottend. *ne cellis* multi ap. Burm. *nec cellis adeo* in nonnullis antiquis legi et ab Aruſiano laudari notat Pierius. 97. In *Amineae* et ſcriptura et ſyllabarum quantitas variat, prout vel *ſunt et*, vel *ſunt etiam* ſcribitur. In Medic. *Sunt et Aminneae*; quo alii variis modis alludunt; at alii: *Sunt etiam Amineae.* Non minus poetarum auctoritas et ſcriptura in Graecis libris variat, quae res vt accurate exponeretur, copioſa oratione indigetet, nec tamen ad liquidum perduci facile poſſet. v. Pierium, Cerdam, Heinſ. Burm. ad h. l. Harduin ad Plin. XIV, 2 ſ. 4, 1. Geſnet. in Ind. ad Scriptt. de R. R. h. v. Porro *fortiſſima vina* Moret. quart. v. Burmannum; qui vir doctiſſ. cui, *ſunt vites vina*, durius videbatur, coniiciebat: *Dant etiam A.* At enim: *Sunt etiam A.* v. accipiendum:
Aliud vitium genus eſt Aminearum, vnde vinum
diuturnae bonitatis conficitur.

93. *Vinum paſſum* ex vuis paſſis, a pandendo h. in ſole coctis, vt exareſcerent. Modum conficiendi v. apud Colum. XII, 39. *Pſythia* vitis, *lagea*, quae facile inebriat, *purpurea* et *precia* vitis apud Plin. XIV, 2. ſ. 4 ſqq. et Colum. III, 2 ſqq. videnda. De nominum cauſſis cf. Cerdam. *olim*, quum aliquando vinum ex ea expreſſum fuerit. Burm.

95. Plin. XIV, 6. ſ. 8, 5 *In Veronenſi Rhaetica vina, Falernis tantum poſthabita a Virgilio.* Melior interpretatio, quam a Seneca in medium allata Nat. Qu. I. 11. Laudantur etiam a Strabone lib. IV. p. 206. Sueton. Aug. c. 77 *maxime delectatus eſt Rhaetico.* v. Martin. h. l.

96. *Cellae Falernae*, pulchra variatione. *nec ideo contende* - h. tametſi inferior ſis Falerno.

97. 98. *Vinum Amineum*, cuius, vt vinorum celebritas parum conſtans ac diuturna eſſe ſolet, cultu enim deficiente vites optimae facile degenerant, nulla alia memoria,
praeter

Tmolius adſurgit quibus, et rex ipſe Phanaeus,
Argitisque minor: cui non certauerit vlla,
Aut tantum fluere, aut totidem durare per annos.
Non ego te, Dis et menſis accepta ſecundis,
Tranſierim,

98. *Tmolius adſurgit.* Ita Pierii Medic. et Longob. nec non Medic. et reliqui potiores Heinſii, quo ſpectant *Thmolius* Franc. *Timolius* Voſſ. pr. *Mollius* vnus Mead. Quod ſi pro vero habendum eſt, nolim tamen cum Burm. regem aliquem Tmolium et Phanaeum intelligere, qui olim in illis partibus regnarint; quae tota ratio ieiuna et indigna foret tanto poeta; ſed aut *montem* Tmolium et Phanaeum ſubſtituerem, pro vino dictum, quod in eo naſcitur, aut verſum ex Graeco aliquo poeta conuerſum dicerem, vbi Τμώλιος ἠδὲ Φαναῖος erat, ſc. οἶνος. et legitur in Seruianis: *De Lucillio hoc tractum eſt, qui ait χῖος τε δυνάστης,* id eſt, οἶνος. Sed in aliis edd. vt Ald. Iunt. et codd. Rottend. Gothano ſec. *Tmolus aſſurgit* legitur, quod ego pro vero habeo. Montes duo, Tmolus et Phanaeus, pro vitibus in iis cultis poetice ponuntur; idque tanto probatius fit, quoniam Tmolus erat numen montis. v. Ouid. Met. XI, 159 et cf. numum ap. Spencium Polymet. Pl. 35. f. 1. Sed, qui metro metuebant, nec ſibilo geminari literam videbant, interpolarunt id modo *Tmolus et,* modo *Tmolius.* fragm. Moret. *Timolus.* cf. ad v. 71. *Fauenus* Vratisl. 99. *Archiuusque* alter Rottend. *argutisque* fragm. Moret. *non cui* Ven. 101. Sic meliores codd. vbique omnes. Ante Heinſ. in edd. vt in codd. nonnullis: *Non ego te menſis et dis a. ſ.* male. *Dis aut m.* vnus Arundel.

praeter nominis, nobis reſtat, Graecae originis et Italici cultus, cum in aliis tum in Falernis agris maturuiſſe videtur. cf. Intpp. ad h. l. Atque eius tantam praeſtantiam perhibet poeta, vt ei adeo vinum *Tmolium*, a Lydiae monte vineis nobiliſſimo, (ſup. Ge. I, 56.) et *Phanaeum*, a promontorio Chii inſulae, quae alias vino *Ariuſio* nobilis eſt, *adſurgere*, cedere dicat. cf. Var. Lect.

99. Cum illis: *Sunt etiam Amineae vites* iunge *Argitisque minor* ſc. vitis firmiſſimum vinum eſt. Ἀργῖτις ab ἀργὸς, quod vinum candidum reddit. Eſt autem *minor* et *maior*. cf. Colum. III, 2, 21.

100. Ea vitis, vino inprimis abundans, πολύοινος, eſt, eoque firmo ac durabili.

101. Vinum *Rhodium*, cuius in menſis ſecundis tantum vſus erat; cumque de eo ante omnia Diis libaretur, hinc vitis *Rhodia dis accepta*, grata et *menſis ſecundis.*

102. Plin.

Tranſierim, Rhodia, et tumidis, Bumaſte, racemis.
Sed neque quam multae ſpecies, nec nomina quae ſint,
Eſt numerus: neque enim numero comprendere refert:
Quem qui ſcire velit, Libyci velit aequoris idem
Diſcere quam multae zephyro turbentur arenae:
Aut, vbi nauigiis violentior incidit eurus,
Noſſe, quot Ionii veniant ad littora fluctus.
Nec vero terrae ferre omnes omnia poſſunt.
Fluminibus ſalices; craſſisque paludibus alni
Naſcuntur: ſteriles ſaxoſis montibus orni:
Littora myrtetis laetiſſima: denique apertos
Bacchus amat collis, aquilonem et frigora taxi.
Adſpice et extremis domitum cultoribus orbem,

Eoasque

102. *Tranſieram* Zulich. a m. pr. et edit. Geneu. *grauidis b. racemis* vnus Mead ex interpretatione. 103. *et nomina* Voſſ. vnus et Moret. fragm. quod hic malim. 104. *et numerus* ed. Ven. 105. *quem ſi* Gudian. *quae qui* Leid. vnus a m. ſec. *ſcire volet* vnus Mead. non male. 106. *Dicere* Medic. cum aliis perperam. *turbantur* in tribus ap. Burm. et apud Chariſium Grammat. In Columella III, 2, 29 vbi hi verſus memorantur, *verſentur arenae* in vulgaribus legitur; ſed etiam ibi vetuſti *turbentur*. Apud Ammian. Marcell XXXI, 4 *trudun tur* vel *trudentur* legitur. 108. *quod* Gud. *venient* Moret. ſec. 112. *mitiſſima* Franc. vnde Burm. *ditiſſima*, ſed recte nil mutabat. 113. *amant* Leid. ſec. 114. *et* aberat a quarto Moret. *Aſpice et externum, domitis cultoribus, orbem* Burm. coniiciebat. at vide notas.

102. Plin. XIV, 1. ſ. 3 *Tument mammarum modo bumaſti*, βυμαστοί.

103. Reſpicit h. l. Plinius XIV, 2. ſ. 4 pr.

104. *neque eſt numerus*, enumerandi facultas cuiquam ſuppetit. *neque enim* poſitum pro, neque etiam.

112. *Littora myrtetis laetiſſima* exquiſitiore forma pro vulgari, *myrti ſolent eſſe laetiſſimae in littoribus*; quod ſi fit, *littora* haud dubie et ipſa *laeta* videri poſſunt. Ge. II, 124 *et amantes littora myrtos*. Mox *apertos colles* itidem doctius dixit quam *apricos*, qui forte alicui in mentem venire poſſint.

114-116. Exemplo etiam eſſe poſſunt in extremo terrarum orbe ſitae regiones, vt Arabum et Gelonorum. Sunt autem

Eoaſque domos Arabum, pictosque Gelonos.
Diuiſae arboribus patriae: ſola India nigrum
Fert ebenum: ſolis eſt turea virga Sabaeis.
Quid tibi odorato referam ſudantia ligno
Balſamaque, et baccas ſemper frondentis acanthi?
Quid

115. *domus* Ven. et Longob. Pierii. Goth. ſec. *Gelones* Franc. 116. *Diuerſae* Reg. et Mead. Martini. Sic ſemper variant libri. *ſed India* Franc. 117. *hebenum* alii ſcribunt. *et* Longob. Pierii. 118. *Quid et o.* ed. Ven. 119. *bacas* al. *Balſama quid baccas* vnus Mead. quod vulgata melius. *que* abeſt a Cantabrig.

autem *Geloni* e Sarmaticis populis, qui vltra *Boryſthenem* vagabantur. *picti* appellantur, vt Aen. IV, 146 *Agathyrſi*, non propter ſtigmata et quae alia memorant interpretes, ſed quod communi plerorumque barbarorum et ferorum populorum more corpora pingerent, ſiue quod in membrorum nuditate id vnum vanitatis genus reſtat; ſiue quod obducta pigmentis et coloribus corpora muſcas, quarum infinita examina incultae illae et paludoſae terrae alunt, nec non ſentes, etiam frigus, minus ſentiunt; ſiue quod horribili adſpectu terrorem hoſtibus incutere volunt. Illa autem, *extremis domitum cultoribus orbem*, nihil aliud ſunt, quam ex poetica copia dicta pro *extremis terris*. Cum argumenti natura coniunctum erat, vt eas a cultu deſignaret, et pro *orbem extremum domitum* h. ſubactum, cultum ab agricolis, *a cultoribus*, poetica inuerſione, *extremos cultores* memorat. Male h. l. Seruius et qui eum ſequuntur victorias pop. R. huc trahunt.

116. Reſpicit h. l. Plin. XII, 4. ſ. 8. *India* et de India proprie dicta accipi poteſt, nam et ibi naſci *ebenum*, narrant multi e veteribus (v. Theophraſt. Hiſt. Plant. IV, 5) et, quod malim, de Aethiopia, cui ebenus propria arbor. Solet enim India latiſſime dici, vt ſatis notum. Vide v. c. Cuper. Obſſ. IV, 1 et alios. cf. inf. Ge. IV, 293 ibique Burmann. *Tus Sabaeorum* iam Ge. I, 57.

118. *Opobalſamum* Iudaeae, vallis inprimis Hierichuntinae et Arabiae. cf. praeter laudatos ab aliis Pauſ. IX, 28. Verba ipſa vulgari oratione ſic efferrentur: *ligna ſeu arbores odoratas ſudantes balſamo.* Alias *exſudat*, *deſudat* balſamum.

119. *Acanthus* h. l. non herbae (vt Ecl. III, 45 et al.) ſed

Quid nemora Aethiopum, molli canentia lana?
Velleraque vt foliis depectant tenuia Seres?
Aut quos Oceano propior gerit India lucos,
Extremi ſinus orbis? vbi aera vincere ſummum
Arboris haud vllae iactu potuere ſagittae.
Et gens illa quidem ſumtis non tarda pharetris.

Media

120. *albantia* Leid. vnus. 121. *depectat* alii ap. Servium, vt *Seres* pro *Ser* ſit. *depectent* alter Rottend. *deſpectant* duo. *et foliis* duo. 122. *proprio* Voſſ. a m. ſec. forte ex eo, quod eſt in duobus Martini et ed Nuremb. *proprior* ſollemni lapſu. 123. *Extremi que ſinus orbis, vbi vincere ſummum* Parrh. ab interpolatione. 124. *aut vllae* Medic. cum tribus aliis et vtroque Goth. 125. *baud tarda* Schol. Horat Cruqu. Carm. III, 4. *ſagittis* fragm. Moret. *aut dura* fragm. attextum cod. Gud. et ſane, inquit Heinſius, *tardum ſaporem* proxime ſubiungit. Burmannus malit altero verſu *durum ſaporem h.* aſperum vt Ge. IV, 102. Miror nemini verſum totum *Et gens illa quidem ſumtis non tarda pharetris* ſuſpectum fuiſſe.

ſed arboris Aegyptiae et Arabicae nomen eſt, communius *acantha*, vulgari nomine *acacia*, vnde gummi Arabicum colligi ſolet. Sed ea arbor habet ſiliquas, non *baccas*? quamquam bacca latiorem ſignificatum habet. cf. Martin.

120. Plin. XIX, 1. ſ. 2. n. 3. *Superior pars Aegypti in Arabiam vergens gignit fruticem, quem aliqui* goſſipion *vocant, plures* xylon, *et ideo lina inde facta* xylina.

121. Vulgaris olim vſque ad Imper. Iuſtiniani tempora, quando primum vermiculi, quos nos *bombyces* vocamus, Conſtantinopolin adlati ſunt, opinio fuit, Seres, Indicam gentem, Sericum ita parare, vt lanuginem ex certarum arborum foliis depecterent. Plinius VI, 17. ſ. 20 *Seres lanicio ſiluarum nobiles perfuſam aqua depectentes frondium canitiem.* v. Salmaſ. ad Solin. c. 63. et al. Cerda ad h. l.

122 - 125. Plin. VII, 2 *Arbores quidem* (in India) *tantae proceritatis traduntur, vt ſagittis ſuperari nequeant.* Arbores *Cocos* ferentes intelligebat Catroeus. Nimis anguſte. Plurima vaſtarum et immanium arborum genera in India naſci, fidem faciunt recentiores rerum Indicarum auctores v. c. Loubere Deſcription du Royaume de Siam p. 35. 36. *aer ſummus arboris* pro cacumine dictus. *non tarda* ea gens, malim ſtrenua interpretari, quam non tardi ingenii, h. callens, perita.

126-135

Media fert triſtes ſuccos, tardumque ſaporem
Felicis mali; quo non praeſentius vllum,
Pocula ſi quando ſaeuae infecere nouercae,
Miſcueruntque herbas et non innoxia verba,
Auxilium venit, ac membris agit atra venena.
Ipſa ingens arbos, faciemque ſimillima lauro;
Et, ſi non alium late iactaret odorem,
Laurus erat. folia haud vllis labentia ventis:
Flos ad prima tenax. animas et olentia Medi

126. *Sardumque ſaporem* coniiciebat Reiskius, qui contrahit os in ſimilitudinem riſus Sardonii, vt Ecl. VII, 41. 127. *praeſtantius* Longob. Parrh. edit. Ven. et Macrob. Sat. II, 15. frequente errore. Poſt hunc in Goth. ſec. verſus 130 ſequebatur. 129. *miſcuerint* fragm. Moret. vnus Mead. et vett. edd. *miſcuerant* Franc. Cantabr. Goth. ſec Eadem varietas ap. Pierium. 130. *agitata* Vratisl. 131. *facieque* vterque Mead. *tauros* Medic a m. pr. 132. *ructaret* Ven. 134. *ad prima* Medic. et vetuſtiores Pierii et Heinſii, item tres Martini. In aliis *apprima*, *apprime*.

126 - 135. *Malum Medicam* ſeu Aſſyriam intelligit, item Perſicam, quam noſtram *Citrum* eſſe, ex Dioſcoride et poſt Cerdae ad h. l. diſputationem, ſatis conſtat. v. Theophraſt. Hiſt. Plant. IV, 4. Plin. XII, 3. ſ. 7. cuius aeuo adhuc praeterquam apud Medos et in Perſide nuſquam proueniebat. Palladius, qui ſeculo III ineunte floruiſſe putatur, praecipuam eius cultui curam impendit. v. eum in Martio X, 11 ſqq. cf. etiam Macrob. Sat. II, 15. In verbis *triſtes ſucci*, h. amari (vt Ge. I, 75 et alibi). ſiue propter corticis ac granorum amaritudinem, ſiue quod cultu deinceps adſiduo amarus ille ſuccus mitigari coepit. *tardus ſapor*, h. diu palato immanens, quia acerbus, pungens eſt.

127 *Felix* de arbore ſi dicitur, ad fecunditatem proprie reſpicit. Et ſane citri foetus perpetua ſucceſſione ſuccreſcunt. Pro veneni antidoto habitum eſſe pomum Citrium, etiam aliunde conſtat; nec forte iniuria.

129. *verba non innoxia*, h. noxia, incantationes.

130. *agit* eſt exigit, expellit.

134. *Ad prima*, vt *in primis*, *cum primis*, *apprime*. Mederi Parthos iis pomis graueolentiae oris, etiam Plinius monuit eod. l.

135. *fouent*

Ora fouent illo, et ſenibus medicantur anhelis.
Sed neque Medorum ſiluae, ditiſſima terra,
Nec pulcher Ganges, atque auro turbidus Hermus,
Laudibus Italiae certent: non Bactra, neque Indi,
Totaque turiferis Panchaïa pinguis arenis.
Haec loca non tauri ſpirantes naribus ignem

Inuertere

135. *medicatur* Ven. 136. *ditiſſima regna* Medic. a manu ſec. interpolatricè. *ſiluae-terra* appoſitione non grammatica, ſed ad ſententiam ſpectante. 137. *aura* Medic. a m. pr. *aut auro* Zulich. *neque* Goth. ſec. a m. pr. 138. *certant* Leid. a m. ſec. *nec Indi* quatuor cum Donato ad Ter. Phorm. II, 1, 14. 140. *Nec t.* Medic. a m. ſec. *ſpirantis* Mentel. duo.

135. *fouent* h. curant, θεραπεύουσι; cum mox ſubſtituatur, *medicantur*. Eſt enim genus curae, calefacere, reficere modico calore, quod proprie eſt *fouere*.

136 - 176. Sequitur ſignatiſſimus locus. Digreſſio in laudes Italiae, quas ſimilibus aliorum ſcriptorum locis firmauit et illuſtrauit Cerda. Neque Media, malis ſuis felix, nec India proprie dicta, ad Gangem, aut Lydia, cuius eſt aurifer fluuius Hermus, e Phrygia deſcendens, et mox cum Pactolo eodem alueo profluens, nec Bactriana, neque Aethiopia, aut ſi mauis, reliqua India, neque Arabia cum Italia comparari poteſt. Multo minus Colchis, monſtris infamis v. 140.

136. Praeclare Reiskius V. C. videbat, *ſiluae ditiſſima*, iungendum eſſe: Medorum terra, ſiluae ditiſſima.

137. *auro turbidus Hermus* per oxymori ſpeciem pro aurifer. Expreſſit hunc locum Martialis Epigr. VIII, 78. *turbato ſordidus auro Hermus.* Subtiliter magis quam vere monere videtur Drackenb. ad Silium I, 159 Hermum turbidum non ſuo, ſed auro per Pactolum illato ſignificari.

139. *Panchaia*, Arabiae regio, *pinguis*, aut propter tus pingue, quod reſinae naturam habet, aut fertilis, *turiferis arenis*, ſolo arenoſo, cui frutex turis innaſcitur, h. pro ture, de quo v. Plin. XII, 14. ſ. 30 ſqq. In proſa diceres: habens ſolum, quod fert pingue tus.

140 - 143. Nota fabula de dentibus draconis ab Iaſone ſatis, et viris armatis hinc enaſcentibus. v. Apollon. III, 409 ſqq.

Inuertere, ſatis immanis dentibus hydri;
Nec galeis denſisque virum ſeges horruit haſtis:
Sed grauidae fruges, et Bacchi Maſſicus humor
Impleuere: tenent oleae armentaque laeta.
Hinc bellator equus campo ſeſe arduus infert:
Hinc albi, Clitumne, greges, et maxuma taurus
Victima, ſaepe tuo perfuſi flumine ſacro,
Romanos ad templa deum duxere triumphos.
Hîc ver adſiduum, atque alienis menſibus aeſtas:
Bis grauidae pecudes, bis pomis vtilis arbor:

141. *immanes* ante Heinſ. male. *immani* Goth. pr. *hydris* Medic. 142. *galea* videtur legiſſe Auctor Medeae v. 256. in Anthol. Lat. p. 167. *viris* Zulich. 144. *oleaeque*: ante Heinſium, qui Pierianos nonnullos et omnes ſuos ſequutus *que* ſuſtulit. In Mediceo additum a manu ſec. Deeſt in libb. Burm. in Regio Martini, et Gothano ſec. *Oleae ſarmentaque laeta* edit. Argent. notante Reiskio; ab interpolatrice vtique manu.
146. *Hinc albi, Tyberyne* Goth. ſec. a m. pr. *te maxima* Schol. Cruqu. Horat. Od. IV, 2. *tauri* Reg. Martini. 149. *ver perpetuum* idem Schol. Od. II, 6. cf. ad Ecl. IX, 40. *hic iter* Ven. *meſſibus* apud Martinum vir doctus legebat, e Claudiani XXXVI, 224 *alieno gramine*, vt de Medica, herba, intelligatur, ſed male. 150. *arbor* praetulit Burm. vt v. 81.

409 ſqq. *horruit* pulchrius quam extitit, exiit, nata eſt. Verſus 140 tranſlatus ex Lucret. V, 29.

143. *fruges grauidae* v. ad Ge. I, 319. Mons *Maſſicus*, Campaniae, ad Sinueſſam, vitibus conſitus.

145-147. Ornatiſſimi verſus pro: in Italia equi et boves naſcuntur. *Clitumnus*, Vmbriae Ciſapenninae fluuius, vbi iuxta vrbem Meuaniam Tiniae ſe miſcuit, cum eo ad Tiberim deſcendit. Campi adiacentes etiamnum armentis opulenti. *albi greges*, quia fluminis aquis ea vis ineſſe putabatur, vt armenta *candido* colore eſſent. *Taurus* ab his aruis adductus candidus *victima* in triumpho immolabatur. Omnia haec ſatis a multis illuſtrata. Conf. Cerdam. Sed ii tauri cum ante triumphantis currum ducerentur, hinc ipſi *ducere triumphos ad templa* dicuntur.

149. Ex Lucret. I, 182 *Quod ſi de nihilo fierent, ſubito exorerentur Incerto ſpatio atque alienis partibus anni.*

150. Oues et arbores biferae.

At rabidae tigres abſunt, et ſaeua leonum
Semina; nec miſeros fallunt aconita legentis;
Nec rapit immenſos orbis per humum, neque tanto
Squameus in ſpiram tractu ſe colligit anguis.
Adde tot egregias vrbis, operumque laborem,
Tot congeſta manu praeruptis oppida ſaxis,
Fluminaque antiquos ſubterlabentia muros.
An mare, quod ſupra, memorem, quodque alluit infra,
Anne lacus tantos? te, Lari maxume, teque
Fluctibus

151. *rapidae* nonnulli ap. Pier. et Burm. cum Gothanis perpetua variatione. *obſunt* Ven. *leones* Medic. a m. pr. quod placet Heinſio; et habet ed. Cuningh. Sed v. loc. Lucretii in notis. Reiskius, Vir doctiſſimus, locum ſic refingendum putabat: *et ſecla leonum. Semina nec miſeros fallunt aconita legentes* h. nec fallunt aconita miſeros illos, qui ſemina h. herbas, legunt, aut potius *germina* pro *ſemina*. namque alias pendebit *legentes*, neque habebit, quo referatur. 153. Miror τὸ *tanto* nemini diſplicuiſſe, quod explicari quidem poteſt, at cum nihil ſit, cum quo comparatio inſtituatur, ad elegantiam facere vix putamus. In promtu eſt *lento* legere ſeu *torto tractu*, vt alias poetae. Nemeſian. Ecl. IV, 40 *torto non ſquamea tractu Signat humum ſerpens.* 155. *labores* Vratiſl. et fragm. Moret. it. Regius Martini. cf. ad Aen. I, 455. 156. *Tunc c.* duo. 158. *ſupra eſt* Parrh. *abluit* al. ex more. 159. *Lauri* duo. Fabricius diſtinguere volebat, *Te, Lari, Maxime, teque* etc. vt tres praecipui lacus Italiae memorentur, Larius, Verbanus, qui et Maior, et Benacus. Nimis ſubtiliter.

rae. *vtilis* pro fertilis, ab effectu.

151. *ſaeua leonum ſemina*, ſaeui leones, ex Lucretiano III, 741 *triſte leonum Seminium.*

155. *operum laborem* h. opera, fabricas, aedificia. Mox *congeſta manu* ſimpl. exſtructa in rupibus.

157. Flumina intellige ſiue medias vrbes permeantia, ſiue muros adluentia. Vtrum enim verius ſit, definiri nequit; et vtrumque eo pertinet, vt Italiam multis fluuiis rigari ſignificet.

158. *Mare ſuperum* et *inferum*, Adriaticum ac Tyrrhenum.

159. *Lacus Larius maximus*, h. permagnus, ſub Alpibus, (nunc *Lago di Como*) in agro Mediolanenſi, *Lacus Benacus* in Veronenſi, (*Lago di Garda*) propter magnitudinem ventis ac procellis obnoxius non aliter
ter

Fluctibus et fremitu adſurgens, Benace, marino?
An memorem portus, Lucrinoque addita clauſtra:
Atque indignatum magnis ſtridoribus aequor,
Iulia qua ponto longe ſonat vnda refuſo,
Tyrrhenusque fretis immittitur aeſtus Auernis?

160. *inſurgens* malebat Waſſe ad Salluſt. Iug. 33. quia hoc et alias ſimili ſenſu occurrit. At hoc ad emendationem nullam ſatis eſt. 161. *abdita* Gud. *clauſtro* duo. 162. *magnis clamoribus* Aretinus in Epp. laudat, quod probabat Waſſe ad Salluſt. l. l. 164. *Auerni* Toll. et Seru.

ter ac mare. Idem Mincium amnem medio alueo tranſmittens. Plin. IX, 22. *adſurgens*, tumeſcens.

161-164. M. Vipſanio Agrippa, L. Canidio Gallo Coſſ. V. C. 717. cum contra Sext. Pompeium male rem geſſiſſet Octauianus Caeſar, vt reficiendis claſſibus locum tutum haberet, Agrippae conſilio portum Baianum in ſinu Puteolano (inter Baias et Puteolos) commodiorem et tutiorem ita reddidit, aut verius nouum portum aperuit, vt lacum Lucrinum, interiecto aggere a mari ſecluſum, cum lacu Auerno, qui iſti adiacebat, coniungeret, aggerem autem modo dictum, poſtquam eo perfoſſo aditum nauibus in portum fecerat, ita muniret, vt a fluctibus ſuperari nequiret, nauibus autem tutus intra eum eſſet receptus. Hic *Portus Iulius* vocatus. v. Sueton. Aug. 16. Locus claſſicus eſt apud Dionem XLVIII, 50. Cluuer. Ital. ant. IV, 2. Praelatus tamen ſequenti tempore portus Miſenus. Memorat itaque poeta *portus*, *Lucrinoque addita clauſtra*, h. aggerem illum non tum primum factum, ſed nouis tum adſtructum, quo ipſo portus effectus eſt. Eodem modo accipiendum eſt illud Plinii, ex noſtro adumbratum, XXXVI, 15. ſ. 24, 12 *mare Tyrrhenum a Lucrino molibus ſecluſum*, nimirum, oſtio tamen portus relicto. *aequor* autem *indignabatur*, ea parte, *qua vnda Iulia ſonat ponto longe refuſo*, h. qua portus Iulius immiſſo mari erat effectus; *refuſus*, vt ſaepe fieri ſolet, non contrariam aut iteratam actionem notat, ſed ſimplicis vim habet. Poſſit quidem et ita accipi, vt pontus a mole aggeris in mare proiecti refundi, reprimi videatur, vt apud Lucan. II, 617 - *violentos inſula coros Excipere ſaxis lapſasque refundere vndas* dicitur: ſed alter verſus

ad

Haec eadem argenti riuos aeriſque metalla
Oſtendit venis, atque auro plurima fluxit.
Haec genus acre virum Marſos, pubemque Sabellam,
Adſuetumque malo Ligurem, Volſcosque verutos
Extulit:

167. *Hoc* Zulich. et Mead. *viros* Goth. ſec. a m. pr. 168. *Adſuetum malo* Zulich. addita ridicula gloſſa, id eſt, nauibus vel pomis. *Ligurum* Medic. a m. pr. Mox *Vulſcos, Vulcos, Volcos, Volctos* ſcribitur. *veruto* Lipſius emendabat. Sed v. not.

ad eamdem ſententiam exprimendam valet. *Tyrrhenus aeſtus* h. mare aeſtuans immittitur, per os portus, *fretis Auernis*, h. lacui Auerno, qui pro intimo portus receſſu erat, et ad quem e Lucrino foſſa ducta erat. Lucan. II, 616. *Nec tamen hoc artis immiſſum faucibus aequor Portus erat.* Accipitur vulgo de hoc portu Iulio Horatii locus Art. 63. *Debemur morti nos noſtraque; ſiue receptus Terra Neptunus claſſes aquilonibus arcet, Regis opus.* Sed ad hunc ſenſum multa parum apte dicta eſſent a poeta, inprimis illud, quod *aquilones* pro quouis vento accipiendi eſſent. Mihi portum Alexandrinum reſpexiſſe videtur; ſed de his h. l. diſputare nihil attinet.

165. 166. In eadem argenti, aeris aurique metalla. Copiam exprimit per *argenti riuos* (ex Lucret. V, 1255) et *auro plurima fluxit*, poetica ratione, pro, plurimum auri in ea fluxit; tametſi hoc ad Padum referri poſſet, nam apud Plin. XXXIII, 4 ſ. 21 in Pado *ſegmenta auri reperiri* traduntur. *aeris metalla Oſtendit venis*, quod in vulgari oratione fuiſſet, *venas aeris oſtendit.* *aeris metalla* h. aes o. in *venis*. *Oſtendit* autem non otioſum; quia certis tantum veſtigiis res credebatur, metalla autem Italiae exercere Senatus conſulto vetitum erat Plin. III, 20 ſ. 24 extr. XXXIII, 4. XXXVII extr.

168 - 170. *adſuetum malo* pro malis, aerumnis, laboribus, κακοπαθεία, *Ligurem;* colit enim agrum exilem et ſaxoſum. *Inculta Alpium poſtrema poſſident*, ait Seruius. cf. Addiſon's Remarks on ſeveral Parts of Italy p. 6. Male hoc in tali carmine et in tali loco ad malam fidem horum hominum trahitur, vt facere videmus etiam nuperum ſcriptorem (Obſervations ſur l'Italie T. III. p. 279), cum eadem nunc opinio de Genuenſium ingenio inter Italos obtineat.

Idem

Extulit: haec Decios, Marios, magnosque Camillos,
Scipiadas duros bello: et te, maxume Caeſar,
Qui nunc extremis Aſiae iam victor in oris
Imbellem auertis Romanis arcibus Indum.
Salue, magna parens frugum, Saturnia tellus;

O 5 Magna

169. *haec doctos Marios* Ven. 170. *maxima* Gud. 171. *extremis aciem* Goth. pr. 172. *in bellum aduertis* Vratisl. *artibus* duo apud Martinum, quod ex Aen. VI, 853 probare velle, ludus eſſet.

Idem auctor (Grosley, T. II. p. 413. 414) recte, quam diverſa facies Italiae nunc ſit, obſeruat, et quam parum in eam cadat inprimis illud: *Magna parens frugum, magna virum*! *Volſci* autem *veruti*, h. haſtae genere, *veru*, ſeu telo veruto, quod vſu communi ſimpliciter *verutum* vocatur, armati. *Scipiadas duros bello* h. induratos ad bellum.

170-173. Vt horum verſuum ſententiae fides conſtet, cum Ruaeo et Catroeo Burmannus eos altera recognitione inſertos eſſe credit, V. C. 734. quo Auguſtus in Aſia ſigna a Parthis recepit et Medis pacem dedit. Mihi huiuſmodi aliquid in bono poeta inter reliqua tam diuerſi temporis in hoc carmine veſtigia non probaretur. At nec tali ſuſpicioni locus eſt, modo poetam, vt alibi facit, magnifice efferre et ornare cogites id, quod vere nihil aliud erat, quam quod Caeſar ex Aegypto, quo paullo poſt pugnam Actiacam Brunduſio traiecerat, per Syriam in Aſiam iter fecit, et hiemem ad Euphratem exigens Aſiae res conſtituit. Itaque *extremis victor in oris Aſiae*, vſque ad Euphratem progreſſus, et *Indum auertit*, dum praeſidiis fines, h. vrbes in finibus, firmat. *Indum imbellem*, vt Ge. I, 57 *molles Sabaei* et omnes Aſiae ad Auſtrum verſae populi: petiit hinc Nemeſ. Cyneg. 74 *Imbellem fugam* Parthorum. Nouum eſſet *imbellem* accipere, nulla iam amplius bella tentantem, ſcilicet, quod arma tua reueretur; vt Reiskius etiam accipiebat. *Arces* de finibus dici, docet Burmann.

173-176. Tamquam deam appellat Italiam. *tibi* in tuum honorem, aut tui gratia, *ingredior*, adgredior, dicere inſtituo, *res antiquae laudis et artis*, rem ruſticam apud maiores in honore habitam. Reiskius haec ita interpretabatur: In tuam gratiam argumentum tracto *antiquae artis*, tractatum ab antiquo poeta, Heſiodo, et *laudis*, e quo ille magnam

Magna virum: tibi res antiquae laudis et artis
Ingredior, ſanctos auſus recludere fontis,
Aſcraeumque cano Romana per oppida carmen.
Nunc locus aruorum ingeniis: quae robora cuique,
Quis color, et quae ſit rebus natura ferendis.
Difficiles primum terrae, collesque maligni,

Tenuis

174. *artem* Gud. 175. *Aggredior* Priſcian. lib. VII. quod eſt vulgare verbum hoc ſenſu. *Ingrediar* fragm. Moret. cf. Burm. *excludere* Zulich. 177. *ingentis, q. r. cano* Gud. 178. *aut quae* Arundel. et edd. vett. cum Goth. pr. *ſerendis* tres. *creandis* vnus Arundel. *ferendis* vel propterea praeferendum eſſe videbat Reiskius, quia v. 195 *armenta* ſequuntur.

magnam laudem abſtulit. *ſanctos auſus recludere fontis*, quia primus inter Romanos hoc argumentum verſibus tractat. *ſanctos*, quos accedere metuebant, reuerentia quaſi numinis alicuius. *Aſcraeum carmen* omnino pro georgico, quia Heſiodus, ex Aſcra, Boeotiae vico, oriundus, opus de opere ruſtico condidit.

177. Nunc locum de varia ac diuerſa ſoli et agrorum indole et natura, et a v. 226-258 de notis ac criteriis cuiuſcumque ſoli tractat; et quidem vniuerſe, vt non modo arborum culturam reſpiciat, ſed et frumentorum ac paſcuorum curam habeat. Nunc locus, inquit, eſt opportunus ac proprius doctrinae de aruorum ingeniis tradendae, *quae robora* h. praecipua vis ac virtus cuiuſque ſoli ſit, qua potiſſimum valet; (Claudianus XVII, 178 *Noſſe ſoli vires*) *quis color*, quale ex adſpectu iudicium fieri poſſit, et quam naturam ſeu naturalem vim ad res ferendas habeat. Videtur in ſeqq. ante oculos habuiſſe Theophr de Cauſſ. Plant II, 5 et 6. in aliis Xenoph. Oecon. c. 16, 2. ſqq. cf. Varro R. R. I, 9.

179-183. *terrae difficiles* parum feraces, quaſi moroſae, parcae, vt contra *faciles*, fertiles, quaſi liberales, munificae. *frugum facilis terra* Claudian. XXIX, 54. Iunguntur etiam *colles maligni*, eodem ſenſu et reſpectu ad liberalitatem ſoli ac fertilitatem. cf. Burmann. qui in notione finienda laborare videtur. Praeceptum ipſum illuſtrat Cerda inprimis ex Theophraſto de Cauſſ. Plant. II, 1. Caton. c. 6. neque repugnat, quod olearum cultui alii ſolum pingue adſignant. Caeli enim

Tenuis vbi argilla, et dumoſis calculus aruis,
Palladia gaudent ſilua viuacis oliuae.
Indicio eſt, tractu ſurgens oleaſter eodem
Plurimus, et ſtrati baccis ſilueſtribus agri.
At quae pinguis humus, dulcique vligine laeta,
Quique frequens herbis et fertilis vbere campus,
Qualem ſaepe caua montis conualle ſolemus
Diſpicere: huc ſummis liquuntur rupibus amnes,
Felicemque

180. *Tenuis vbi argillae dumoſis calculus aruis* Probus Arte Grammat. Sed vulgatum tuetur etiam Nonius Marcellus in *Tenue. arua*, quae ſata ſunt arata. non poſſe eſſe *dumoſa* putabat Reiskius V. Cl. itaque coniiciebat, *dumoſis c. ancris.* Ancrae et antrae ſunt *αὐλῶνες, ϛενοὶ τόποι*, confragoſa, abrupta, curua, ſinuoſa loca ſaltuum. Eandem vocem Propertio I, 1, 11. I, 2, 11 obtrudebat Scaliger, e Gloſſis Iſidori. Sed *aruum* poetae eſt commune omnium agrorum nomen. vide vel II, 177. 181. *gaudet* Medic. Gud. tres alii cum Goth. ſec. ſcilicet quia *calculus* in animo haerebat. 183. *baccis ſtridentibus* Leid. pr. 184. *At que* Medic. a m. pr. et Gud. *Atque et* alter Menag. *Et quae* Franc. 187. *diſpicere* Heinſ. tuetur hic et ad Aen. VI, 734 e Gud. Mentel. et Menag. *deſpicere* vulgo. *bic* Goth. pr. *linquuntur* Medic. a m. ſec. et alii. *liquentur* Ven. cf. ad Aen. III, 28. *montibus* Moret. quart.

enim locorumque indoles ac ſitus alibi aliud ſuadent. Virgilius de regionibus Transpadanis cogitabat, aquarum eluviei obnoxiis; vt praeclare vidit Martinus.

180. *Tenuis argilla* Seruio *ſine humore, quia eſt et pinguis.* Scilicet eſt exilis, ieiuna, adeoque ſine ſucco, ſterilis.

181. *viuacis oliuae.* Plin. XVI, 44. ſ. 90 *Firmiſſimae ergo ad viuendum oleae, vt quas durare annis* CC *inter auctores conueniat.* cf. Theophraſt de Cauſſ. Plant. II, 15. Hiſtor. Plant. IV, 15.

182. *Oleaſter*, diuerſus ab eo, quem nos eo nomine appellamus. v. Martin. *Plurimus* v. Ge. I, 187.

184 - 191. *At humus, quae pinguis - laeta eſt, et campus, qui editus auſtro*, verſus auſtrum, *eſt, et - hic tibi ſufficiet olim vites praeualidas* etc. Pinguedinem et *vber* h. vbertatem ſoli bene conuenire vitibus, ex rei ruſticae ſcriptoribus copioſe oſtendit Cerda. Vide inprimis Colum. III. 11, 8. Scilicet referendum et hoc ad diuerſa vitium genera et diuerſam caeli ſolique naturam.

187. *huc ſ. liquuntur, - quique e. Auſtro.* in vulgari oratione

Felicemque trahunt limum: quique editus auſtro,
Et filicem curuis inuiſam paſcit aratris:
Hic tibi praeualidas olim multoque fluentis
Sufficiet Baccho vitis: hic fertilis vuae,
Hic laticis, qualem pateris libamus et auro,
Inflauit quum pinguis ebur Tyrrhenus ad aras,
Lancibus

189. *filicem* e codd. et edd. vett. reſtituit Heinſius. In vulgatas irrepſerat *ſilicem*. Quod res ipſa non reſpueret, nam, vt Colum. ait III, 11, 8, *amicus vineis ſilex*; et filice conſitam humum nimis ieiunam eſſe, quam vt vitibus idonea ſit, iudicabat Milierus. Sed *filicem* Plinius confirmat. v. not. 190. *Hinc* Ven. 191. *Sufficiat* Gud. *vires* Reg. Martini. 192. *libatur* ed. Mediol. 193. *ad auras* Gud. et Goth. ſec.

tione fuiſſet, *quo* - liquuntur et limum trahunt; aut qualem eum campum videmus, *qui editus Auſtro*, h. verſus Auſtrum, adeoque ei expoſitus eſt. *felix limus*, ad fertilitatem faciens, fecundans.

188. Magnus auctorum, qui de vitibus colendis ſcripſere, in hoc diſſenſus, quum alii auſtris infeſtari vineas tradant. Multa loca congeſſit Cerda. Scilicet poetam de vineis, in ſolo humili, pingui et vliginoſo ſatis, alios de callibus loqui, tenendum eſt.

189. Plin. XVII, 4. ſ. 3 *Virgilius et quae filicem ferat, non improbat vitibus*. Eſt noſtrum *Farenkraut, fougere. inviſa aratris* propter implexas inter ſe et late ſerpentes radices, eaſdemque exſtirpatu difficiles, πολύῤῥιζος.

190-194. Valde ornate effert illud: praeſtantiſſimum vinum in tali ſolo naſci. *fertilis*, ferax, eſt *vuae*, vini. *pateris et auro* notum eſt, ad quam figuram ſoleat referri. Mihi tamen id Grammaticorum commentum valde ieiunum videtur. Scilicet poeta *aurum* ſimpliciter pro *patera aurea* dicere poteſt; ſaepe hoc vno contentus eſt; interdum, vt h. l. hoc ipſum explicatiue adponit, cum generaliorem vocem primum poſuiſſet. Similiter res ſeſe habet in aliis exemplis.

193. Tibicinem Etruſcum ſacrificiis adhibitum fuiſſe, ſatis notum. *pinguis* in ludibrium gentis dictum eſſe videtur. Catull. XXXVII, 11. *Aut paſtus Vmber aut obeſus Etruſcus*. Nam ad buccas inflatas referre nolim. Habitum corporis ex adſiduis ſacrificiorum epulis, quibus adhibentur tibicines,

Lancibus et pandis fumantia reddimus exta.
Sin armenta magis ſtudium vituloſque tueri,
Aut foetus ouium, aut vrentis culta capellas:
Saltus, et ſaturi petito longinqua Tarenti,
Et qualem infelix amiſit Mantua campum,
Paſcentem niueos herboſo flumine cycnos.
Non liquidi gregibus fontes, non gramina deerunt.
Et quantum longis carpent armenta diebus,

Exigua

194. *Lancibus et patulis* Medic. a m. pr. et vnus Mead. Burmanno ſuſpectus locus erat; modo *et pateris* coniectabat, minus feliciter; modo vaſis nomen latere putabat. Cur *pandum* tamen, quod et incuruum et reflexum eſt, de paropſide aut patina non aeque dictum putemus, ac de carina, naui? 195. *ſtudium eſt v.* vnus Mead. 196. *Aut ouium foetus* Medic. cum permultis. *aut f. ouium vrentes* Menag. pr. *et vrentes* ed. Ven.

197. *Et ſaltus* duo. *ſatyri* Medic. a m. pr. Franc. et pr. Moretanus, cum gloſſa, *id eſt oppidi.* Ita et veteres Grammatici legerunt et acceperunt, vt ſit pro Satyrii; Satyrium Tarentum. Etiam Stephani Byz. epitome, *Satyrium* tractum prope Tarentum eſſe, vnde gentile Satyrinus et Satyrius ſit. Sed praeclare Heinſius has e vitio ſcripturae ortas nugas reiicit. cf. inf. IV, 335. *Satiri* Gud. *Terenti* Medic. a m. pr. 199. *herboſo in f.* vnus Mead. et edd. vett. *in* omiſſo *herboſo* Goth. pr. 200. *deerunt* Heinſ. recepit. *derunt* Medic. et ab alia manu adſcripto *e.* Sic ſex alii. *deſunt* vulgo.

bicines, exprimi, Seruius cenſuit. *ebur* eſt tibia ex ebore. *reddimus* damus, diis offerimus. Sacrorum vocabulum eſſe, etiam Seruius notat.

195-202. Obſeruetur praeceptorum in his formis variatio orationis ac copia. Ad paſcua ſeligendos agros ſaltuoſos eſſe et irriguos monet. Exempla nunc in ipſum praeceptum conuertit. *tueri* eo ſenſu, quo eſt nutrire, alere, itaque et paſcere, hoc v. c. etiam Grat. Cyneg. 306. 307. *vrentes culta capellas*, laedentes ſeu ſerrato dente ſeu ſaliua, vt exareſcant. v. Ge. I, 77. et inf. 378. 379 *ſaturum Tarentum* propter inſignem agrorum vbertatem; (v. Horat. Carm. II, 6, 10 ſqq.) a conſequenti; vt *pinguis*, et 224 *diues Capua.* Illuſtrat vſum epitheti Heinſius. *longinqua*, longinquos agros.

198. Notum ex Ecl. I argumento. Ecl. IX, 27. 28.

199. V. Ecl. VII, 11. 12. 13.

201. 202. Poetica quidem am-

Exigua tantum gelidus ros nocte reponet.
Nigra fere, et preſſo pinguis ſub vomere terra,
Et cui putre ſolum, (namque hoc imitamur arando)
Optuma frumentis. non vllo ex aequore cernes
Plura domum tardis decedere plauſtra iuuencis:
Aut vnde iratus ſiluam deuexit arator,
Et nemora euertit multos ignaua per annos,
Antiquasque domos auium cum ſtirpibus imis
Eruit: illae altum nidis petiere relictis;
At

202. *reponit* Medic. *reponat* Rottend. tert. 203. *et* abeſt a tribus et Goth. pr. *ex* Gudian. *pingui* Medic. 204. *hic* fragm. Moret. *imitantur* Menag. pr. Rottend. et Moreti pr. a m. pr. *imitatur* Medic. a m. pr. et Voſſ. 205. *non nullo* Cantabr. 206. *diſcedere* fragm. Moret. *deſcendere* vnus Mead. 207. *deiecit* Medic Pierii. ſed occurrit ea variatio ſaepius. cf. Burm. 208. *auertit* ed. Mediol. v. Ge. I, 256. 209. *domus* Ven. 210. *almum* Ven. *petiuere* Regius.

amplificatione dicta, nec tamen a vero plane abhorrente. cf. Plin. XVII, 4 extr.

203. - 211. Ager frumentis idoneus; primum humus pulla ſeu nigra, pinguis, et *putris* h. reſoluta, tenera, adeoque ſolibus ac imbribus penetrabilis. v. Ge. I, 44 et inf. 262. 263. γῆ μανὴ, κούφη, λεπτὴ, εὔυδρος, εὐδίοδος. Idem eſt arationis conſilium, vt, quae terra talis non ſit, glebis fractis ac comminutis putri ſimilis efficiatur. cf. loc. Columellae V, 4, 2 Idem Colum. diſerte h. l. interpretatus eſt X, 7. *Pinguis ager, putres glebas, reſolutaque terga Qui gerit, et foſſus graciles imitatur arenas.* Locum ante oculos habuere in iiſdem praeceptis condendis Colum. II, 2, 4. et de nigro colore §. 14 ſqq. Plin. XVII, 4. ſ. 3. Pallad. lib. I. tit. 5. Alterum genus agri frumentoſi, noualis, caeſa vetere ſilua.

206. Verſus pulchritudinem vel me non monente ſentis. *tardis* et naturae et oneris notionem, adeoque plauſtri magnitudinem ſuggerit.

207. *iratus* ſuauiter, quod ſiluae inutiles bonum ſolum occupabant. *deuexit* poetice; vulgari ratione id, quod antecedit, poneretur, excidit, exſtirpauit. cf. v. 408.

209. Omnes laudant locum Lucret. I, 19 *Frondiferasque domos auium.* At ipſum Virgilium preſſius ſequitur Manilius I, 774-777. habuit etiam

At rudis enituit impulſo vomere campus.
Nam ieiuna quidem cliuoſi glarea ruris
Vix humilis apibus caſias roremque miniſtrat:
Et tophus ſcaber, et nigris exeſa chelydris
Creta, negant alios aeque ſerpentibus agros
Dulcem

211. *Aut* Medic. a m. pr. Moreti ſec. et Voſſ. cum Regio Martini, *et* Mentel. tert. cum vno Mead. Et ſunt, qui ad ſequentia referant; male. *impreſſo* ed. Mediol. ex aliis forte locis, vt 203. 214. *tofus* multi ſcribunt. *foſſus* Goth. ſec. *ſcaber nigriſque* edd. Ald. et Iunt. *chelindrls* tres.

etiam ante oculos Silius V, 505-508.

211. Verſus pulcherrimus. *impulſo vomere* adacto, vt v. 203 *preſſo*, I, 45 *depreſſo aratro*. *rudis campus*, nunc primum proſciſſus. *rudibus qua luceat orbita ſulcis* dixit Nemeſian. Cyneg 14. Alia dabit Burmann. *enituit* autem magna cum vi: eſt enim bona terra *poſt vomerem niteſcens*, vt Plinius ait XVI, 5 ſ. 3. Et omnino nitent, quae culta ſunt, vt Ge. I, 153. Aen. VI, 677. cf. Burm. Totam vero ſtructuram in pedeſtri oratione ſic alius inſtituiſſet: antiquas domos auium eruit, quae altum petunt, dum interea campus eniteſcit etc. Quod ſi meminiſſent interpretes, non verſum 211 cum ſequentibus iunxiſſent. v. apud Burm. et Mart.

212-216. Notetur noua orationis connectendae variatio, dum ad notas mali agri tranſit. Solum glareoſum ſatis eſt, ſi herbas apibus idoneas ſuppeditat. *ieiuna glarea*, infecunda. λυπρά. *rorem*, quem apes e floribus et herbis ſugunt; videtur tamen flores ipſos denotare, quibus ille ineſſe ſolet. *Ros marinus* quidem, frutex, a Seruio intelligitur, quem alii ſequuntur. Sed nondum locum vidi, in quo ille ſimpliciter *ros* appellaretur. De *caſia*, herba coronaria, thymelaeae affini, v. h. l. Martinum et ſup. ad Ecl. II, 49.

214-216. In interpunctione et ſtructura horum verſuum adhuc fluctuo. Poteſt enim duplex ratio iniri, vtraque ſatis bona. Si poſt *Creta* diſtinguas, repetes illa: *vix miniſtrat*; et *negant* ſcil. homines, auctores, hoc eſt, negatur. Ita tamen non video, quomodo *tophus* et *creta* apibus vel tantillum cibi praebere poſſint. Alter modus paullo doctior et difficilior. Sententia eſt: Terra tophacea et cretoſa ſerpentibus omnium aptiſſima.

Dulcem ferre cibum, et curuas praebere latebras.
Quae tenuem exhalat nebulam, fumosque volucris;
Et bibit humorem, et, quum vult, ex ſe ipſa remittit:
Quaeque ſuo viridi ſemper ſe gramine veſtit,
Nec ſcabie et ſalſa laedit robigine ferrum,
Illa tibi laetis intexet vitibus vlmos:
Illa ferax oleo eſt: illam experiere colendo,
Et facilem pecori, et patientem vomeris vnci.
Talem diues arat Capua, et vicina Veſeuo
Ora iugo, et vacuis Clanius non aequus Acerris.
Nunc,

216. *vacuas* et *varias* in libris legi notat Vrſinus. At vide notam. *tenebras* Regius Martin. 217. *Quem* Goth. pr. *fumosque lucoris* Rom. 218. *Vt* Ven. *Quae* vnus Mead. 219. *ſemper viridi* Medic. et Moret. pr. it. Pierii Rom. vterque Goth. *viridis* emendat Faber. Scilicet non male ita legeretur, ſi poetae ita loqui placuiſſet. 220. *Haec* vnus Mead. *aut ſalſa* Medic. a m. ſec. cum Leid. et Goth. ſec. *falſa* Menag. pr. 221. *Ipſa* Zulich. *intexit* edd. aliae et Goth. ſec. *tibi in laetis* Mead. 222. *oleo* e vetuſtis Pierii et multis ſuis repoſuit Heinſ. Sic et laudabat Nonius Marcellus et Aruſianus Meſſius. *oleae* alii cum Medic. *olee* Goth. ſec. 224. *erat* Medic. et Mentel. pr. vterque a m. pr. et Goth. pr. *Veſaeuo* iidem cum Mentel. Reg. vtroque Voſſ. *Veſaeo* Rom. 225. Gellius N. A. VII, 20 ſcriptum in quodam commentario ſe reperiſſe memorat, a Virgilio primum fuiſſe editum: *Nolae iugo*; mox ob negatam ſibi a Nolanis aquam, in propinquum rus ducendam, poetam offenſum nomen vrbis in *Ora* mutaſſe; quod ipſum Gellio ſuauius ad aures eſſe videbatur, antecedente vocabulo in *o* deſinente. Eaſdem nugas Philargyrius ad h. l. et in Seruianis ad Aen. VII, 740. *Clanis* Parrh. vt ab aliis appellatur.

ma. Hoc ita extuliſſe videri poteſt: *tophus et creta negant alios agros aeque ferre ſerpentibus cibum*, ſcilicet ac ipſi, tophus et creta, ferunt. Prius, quantum vidi, ſequuntur omnes interpretes.

216. *curuas latebras* pro cauis. Sic et Ge. III, 544.

217 - 225. Poſt terras ſingulis culturae generibus aptas memorat agri genus optimum vinetis, oliuetis, frumentis et paſcuis aequaliter idoneum.

217. Plin. XVII, 4 ſ. 3 *terra optima — quae tenues exhalat nebulas.*

223. *facilem*, liberalem, vberem, copioſum pabulum praebentem. cf. ad v. 179.

225. *Clanius*, fluuius Campaniae, iuxta Linternum in mare

Nunc, quo quamque modo poſſis cognoſcere, dicam.
Rara ſit, an ſupra morem ſi denſa, requiras:
Altera frumentis quoniam fauet, altera Baccho:
Denſa magis Cereri, rariſſima quaeque Lyaeo:
Ante locum capies oculis, alteque iubebis
In ſolido puteum demitti, omnemque repones
Rurſus humum, et pedibus ſummas aequabis arenas.
Si deerunt, rarum, pecorique et vitibus almis
Aptius vber erit; ſin in ſua poſſe negabunt
Ire loca, et ſcrobibus ſuperabit terra repletis,
Spiſſus

226. *Tunc, quo* fragm. Moret. *quo quaeque* ed. Ven. *quocunque* ed. Mediol. Romanus, Moret. quart. et ſic Pierius in codd. fere omnibus antiquis legi teſtatur. *quamcumque* vel *quocumque* Zulich. *poſſes* Rom. 227. *aut - ſit denſa* Ven. Zulich. ed. Mediol. et Geneu. *requires* Medic. a m. pr. cum tribus aliis. 230. *altumque* Moret. ſec. *videbis* Gudian. cum tribus aliis, et Medic. Pierii, it. ed. Norimb. ac Goth. ſec. a m. ſec. 231. *In ſolidum* fragm. Moret. ed. Ven. *dimitti* plures. *reponas* alter Moret. 232. *ſummis* aliquot apud Pierium. 233. *rarum eſt* Franc. *Si deerunt terrae* Parrhaſ. vtrumque ab interpolante manu mali interpretis. *deerit* edd. antiquae vel Pierio teſte; et ſic ed. Norimb. quod defendi poſſet; ſed alterum doctius. *deſerint* vnus Mead. 234. *ſi in* Mentel. pr. *Sis in* Ven. *Sed ſi in* Menag. *Si que in* Zulich. 235. *ſuperarit* fragm. Moret.

mare ſe immittens, vicinis agris, et inter hos Acerranis, exundatione frequenti exitioſus. Sequutus eſt noſtrum Silius VIII, 536 *Clanio contemtae ſemper Acerrae.*

226-258. Terra quomodo ſit probanda, (δοκιμασία γῆς) quibusque notis eius natura denſa, rara, ſalſa, pinguis, humida, grauis, leuis, nigra, frigida cognoſcenda. cf. Plin. XVII, 5 ſ. 3. Colum. II, 2.

230. Locum ſoli ſolidi eliges, in quo *puteum*, altam foveam, ſcrobem, (βόθρον Geopon. II, 11.) facias, fodi iubeas etc. at exquiſitius, *demitti.* Porro τὸ *ſolidum* pro loco ſolido.

233-237. *Si deerunt*, ſc. arenae, ſi terra ad ſcrobem replendum deerit, *-ſin eae negabunt poſſe ire in ſua loca*, foueae ſpatiis recipi, vt adeo ſuperſit terrae egeſtae aliquantum etc. cf. Colum. II, 2, 19. *vber*, vbertas, vber et fecundum ſolum. vid. v. 185. aut potius h. l. ſimpliciter, humus, ſolum; ſubiicitur

Spiſſus ager: glebas cunctantis craſſaque terga
Exſpecta, et validis terram proſcinde iuuencis.
Salſa autem tellus, et quae perhibetur amara,
Frugibus infelix (ea nec manſueſcit arando,
Nec Baccho genus, aut pomis ſua nomina ſeruat)
Tale dabit ſpecimen. tu ſpiſſo vimine qualos,
Colaque praelorum fumoſis deripe tectis.
Huc ager ille malus, dulcesque a fontibus vndae
Ad plenum calcentur: aqua eluctabitur omnis
Scilicet, et grandes ibunt per vimina guttae;

At

236. *verſaque terga* Moret. quart. male. 237. *Et ſpecta* Seruius legerat; lapſus frequens eſt. *Exerce et v.* Rom. Pierii. *et* ante *validis* in Medic. a m. pr. aberat. 240. *numina* Rott. *ſeruet* Mentel. pr. 241. *tum* vnus Mead. *ſqualos* Leid. vnus. *ſpiſſos v. qualos* Longob. Pierii, ed. Ven. 242. *diripe* plures. 243. *Huic* Meſſius Aruſianus legiſſe videbatur Heinſio. 244. *luctabitur* alter Menag. vt plerique Pierii. 245. *de vimine* alter Moret.

citur enim: *rarum* erit (cui opp. ſpiſſum, craſſum v. Colum. III, 12, 2.) et paſcuis ac vineis aptum. *vites almae*, quia praebent, quo alas te; et in boni, ſeu muneris parte ſunt. *terga* agri, de ſuperficie, in qua ſulci fiunt.

238. *quae perhibetur amara*, quam vulgo amaram appellant.

240. Vinum generoſiſſimum et poma optima in tali terra degenerant. *genus* et *nomina* eleganter Burm. notat, vt in hominibus, ita hic, nobilitatem deſignare.

241 - 247. Rem v. inprimis ap. Geopon. II, 10. V, 7. Qualos vimineos, ſeu calathos, ac *cola praelorum*, h. ſupponi praelis vuarum et oliuarum ſolita, vt nouum muſtum aut oleum in iis exceptum percoletur ac liquetur, *deripe tectis fumoſis*, pro, ſume. Ornatus inde petitus, quod iſta vaſa, ne humore corrumpantur, ad fumum reponi ſolebant.

243. *Ager*, particula terrae ex eo agro. τῆς γῆς τι. *huc — calcentur*, exquiſitius quam *hic;* infert enim alterum, huc infundantur et calcentur.

244. *Ad plenum.* Horat. Od. I, 17, 15. *Hic tibi Copia Manabit ad plenum benigno Ruris honorem opulenta cornu.* *eluctabitur* pulchrius ac effluet.

246. *ſapor*

At ſapor indicium faciet manifeſtus, et ora
Triſtia tentantum ſenſu torquebit amaror.
Pinguis item quae ſit tellus, hoc denique pacto
Diſcimus: haud vmquam manibus iactata fatiſcit,
Sed picis in morem ad digitos lenteſcit habendo.
Humida maiores herbas alit, ipſaque iuſto
Laetior. ah nimium ne ſit mihi fertilis illa,

 Neu

246. *Et* idem. *Sat* vnus Mead. Reiskius non male ita interpungebat: *At ſ. i. faciet*; *manifeſtus et ora T.* vt ſit *amaror manifeſtus.* 247. *amaror* ap. Gell. I, 21. Hyginus Grammaticus in libro, qui fuerat ex domo atque familia Virgilii, inueniſſe memorabat. Eamdem lectionem amplectebatur Fauorinus et ipſe Gellius. Agnoſcit quoque Macrob. Sat. VI, 1. et ſic ſeptem apud Heinſ. quatuor ap. Burm. ed. Ven. noſtri Gothani; et Medic. a m. ſec. *amaro* alii. et inter eos quidem vetuſtiſſimi, Romanus, nec non Medic. et Longob. Pierii a m. pr. *amaro.* Praefert hoc poſt Pierium Heinſius. *ſenſum amaror* Tollianus, et vnus Arund. 248. *tellus quae ſit* alter Moret. et Goth. ſec. 249. *aut vmquam* Menag. pr. 250. *ad* deeſt fragm. Moret. et a ſec. m. quarto Moret. item Goth. pr. 251. *alit berbas* Zulich. 252. *a, ha nimium* al. *fertilis vna* Menag. pr. vnde Heinſ. coni. *vuae.*

246. *ſapor* aquae expreſſae. *manifeſtus*; in pedeſtri oratione vel manifeſto, vel indicium manifeſtum. *Amaror torquebit ſenſu ora tentantum*, h. guſtantum, ex Lucr. II, 401. *At contra tetra AbſinthI natura ferique CentaurI foedo pertorquent ora ſapore.* Iam hic ſenſus haud dubie proprie *triſtis* appellandus; quod de amaris rebus dici, ſupra v. c. I, 75 vidimus; et obuium erat poetae iungere, *ſenſu* ſeu ſapore *triſti*; at magis exquiſitum, transferre epitheta ad adiuncta; hinc *triſtia ora.*

249. *manibus iactata*, verſata, trita, *fatiſcit,* atteritur, vt abeat in arenulas, vt Cerda, arida facta. v. Ge. I, 180. *ad digitos lenteſcit*, lenta adhaeret digitis, *habendo*, dum manibus habetur; vt Plin. XVII, 4, ſ. 3. Columella II, 2, 18. laudato hoc loco.

252. *ah nimium ne.* Egregia variatio eius, quod ſimpliciter efferrent noſtri homines: quod terrae genus nemo ſibi optet. Similis inuerſio Ge. I, 456 *Non illa quiſquam me nocte per altum Ire iubeat.* Rem v. ap. Plin. l. l. *primis ariſtis,* pro, herbis ſurgentibus, vt Seru.

254. *tacitam*

Neu ſe praeualidam primis oſtendat ariſtis!
Quae grauis eſt, ipſo tacitam ſe pondere prodit,
Quaeque leuis. promtum eſt oculis praediſcere nigram,
Et quis cui color: at ſceleratum exquirere frigus
Difficile eſt: piceae tantum, taxique nocentes
Interdum, aut ederae pandunt veſtigia nigrae.
His animaduerſis, terram multo ante memento
Excoquere,

253. *Nec ſe* vterque Medic. cum Romano et aliis, etiam apud Martinum. *ne ſe* alii apud Pierium, et Parrh. *heu* vnus Arundel. *praecipitem* Zulich. *oſtendit* Ven. *oſtentet* Ald. pr. et Iunt. quod placet Burmanno de terra quaſi gloriante. 254. *prodet* Medic. *promit* Regius et Cerda. *tacitum* ante Pierium legebatur. 255. *praedicere* quatuor ap. Burm et Goth. pr. nec non Romanus. *cognoſcere* Zulich. Ita et alibi Ge. I, 252. 51. 256. *Et quisquis color. at* edd. ante Heinſ. et ſic Medic. a m. ſec. et plerique omnes; etiam noſtri. Defendit hoc Seruianorum auctor. *Seu quisquis* ed. Ven. *Et quis cui ciue color* Romanus. *et quis cuique color: at ſceleratum,* vt eſt in Medic. a m. pr. in aliis apud Pierium, et in vno Mead. et cum verſum labefactum viderent, *color* mutato in *colos*, quemadmodum Pierii Mediceus habet, aut excluſo *at* lectum eſſe in antiquis libris, patet e Seruianis, Zulich. et vno Arundel. Scilicet *Et quis cui color*, vera lectio in Mentel. pr. a m. pr. *cui*, pro cuicunque v. Burm 257. *tantum piceae* Moret. ſec. 258. *haut* Medic. in eodem *pandunt* primae duae litterae in litura a m. rec. 259. *His etiam aduerſis* Ven. at v. inf. Ge. III, 123.

254. *tacitam ſe prodit*. poetica ratione; vulgo diceres, *tacite*, et pro aduerbio *tacita* prodit ſe terra; argutius *tacitam ſe*.

256-258. Frigida terra ad cognoſcendum difficilis eſt. *ſceleratum* pro noxio, vt venenum. De *taxo*, (ſiue eius certum genus, ſiue alio ſub caelo magis noxia natura eſſe ſolet,) item *hedera nigra* multa loca congeſſit Cerda. cf. Martin. *pandunt veſtigia*, indicia praebent frigoris.

259-262. Tranſit ad vinearum ſationem, de quibus copioſe agit ad v. 419. et primum quidem de faciendis ſcrobibus; ſed quam pulchre et ornate hoc praeceptum tribus his verſibus 259-261. propoſuit! Arbitror autem ante oculos habuiſſe poetam Xenoph. Oecon. c. XVI, 11. ſeqq. *Excoquere*, πέπτειν, πεπαίνειν, mace-

Excoquere, et magnos ſcrobibus concidere montis,
Ante ſupinatas aquiloni oſtendere glebas,
Quam laetum infodias vitis genus. optima putri
Arua ſolo: id venti curant, gelidaeque pruinae,
Et labefacta mouens robuſtus iugera foſſor.
At, ſi quos haud vlla viros vigilantia fugit,
Ante locum ſimilem exquirunt, vbi prima paretur

260. *circumdare montes* Romanus. *et* omittit Medic. Pierii, quod placebat Martino, qui et malebat *magnis ſcrobibus*. Omiſſum *et* in edit. Cuningh. 261. *extendere* Moret. alter male. v. not. 262. *lentam* Zulich. et Leid. alter cum Goth. ſec. perpetua variatione, inprimis in vite. v. Ecl. III, 38. *laetum* hic verum. Multa enim praecipiunt huius ſationis auctores de eligendo fecundiſſimo et probatiſſimo ſtirpis genere. v. Colum. III, 6. 263. *curent* Voſſ. pr. *gelidaeue* vnus Arundel. 265. *Ac ſi* Medic. *aut* duo cum Goth. ſec. *ſurgit* Vratisl. 266. *Exquirant* Leid. vnus.

macerare, pro excoquendum dare, vt Burmannus bene monet, ſole, gelu, pruinis. Iam *concidimus terram ſcrobibus*, dum ſcrobes crebros facimus; *conciſam foſſis Aegyptum* e Iuſtino II, 1 laudat Burm. cum autem vineae in collibus fere plantentur, *montes* memorat poeta. *glebae ſupinatae*, terra vomere inuerſa. *aquiloni oſtendere*, exponere, vt flanti perviae ſint. Heſiod. Ἔϱγ. 612. τότε πάντας ἀπόδρεπε οἴκαδε βότρυς, Δεῖξαι δ' ἠελίῳ δέκα τ' ἤματα καὶ δέκα νύκτας. Nemeſ. Cyneg. 208 *tepidoque oſtendere ſoli*. Sed hunc et Stat. Theb. VI, 90. *lucos oſtendere Phoebo*, iam laudauit Burm. Habuit etiam hunc locum in animo Columella X, 74-76.

262. 263. Cauſſam coquendi ſoli apponi puta. Nam optimus vineis ſerendis ager *putris* eſt; v. ad v. 204. *putris* autem *fit ventis* etc.

264. *iugera labefacta* pulchre pro terra, vineae, quae paſtinatur, ſeu foditur. fodiendo enim mouetur, concutitur, mollitur.

265. Diligentiores patresfamilias in ſeminario educant vites, quas deinde in vineam transferant.

266. 267. *Arbores* h. l. pro vitibus. Curant, vt locus, *vbi prima paretur* vitibus *ſeges*, h. ſeminarium vitium, ſimili ingenio ac natura ſit, quam *locus*, *quo mox digeſta feratur*, h. transferatur et digeratur, ſiue vitiarium. In ſermone pedeſtri

Arboribus ſeges, et quo mox digeſta feratur;
Mutatam ignorent ſubito ne ſemina matrem.
Quin etiam caeli regionem in cortice ſignant:
Vt, quo quaeque modo ſteterit, qua parte calores
Auſtrinos tulerit, quae terga obuerterit axi,
Reſtituant. adeo in teneris conſueſcere multum eſt.
Collibus, an plano melius ſit ponere vitem,

Quaere

267. *degeſta* Mentel. pr. Moret. ſec. Rottend. tert. a m. pr. *egeſta* Menag. ſec. et Bodlei. v. ſup. v. 54. *ferantur* Goth. pr. 268. *mutata* tres ap. Burm. quinque ap. Martin. et vett. edd. multae, Pierio et Martino teſtibus: nec non Goth. pr, a m. pr. *ignorant* Moret. duo. *ſubito ignorent* Menag. pr. *neu* vnus Arund. *nec* vnus Mead. Locum Calpurnii II, 50 hinc expreſſum et Colum. X, 153 iam laudauit Burm. 269. *ſignat* ed. Iunt. 270. *Et* Gud. a m. ſec. *ſteterint - tulerint - obuerterit* Medic. *colores* idem a m. pr. 271. *quae t.* Heinſ. e ſuis. Sic et maior pars ap. Martinum. *quae et* fragm. Moret. *qua* vulgo; quae communis eſſet ratio. *cui* vel *quoi* coniecerat Heinſ. *terra* vnus Mead. *obuerteret* Mentel. pr. Goth. pr. *auerterit* Leid. pr. 272. *in teneris* Medic. et meliores. *a teneris* al. quod tamen etiam in Romano Pierii erat. *multumſt* idem. *a teneris aſſueſcere multum* Schol. Horat. Carm. III, 11, 9. *manſueſcere* fragm. Moret. 273. *aut plano* Zulich. *vitem* Heinſ. e Medic. et al. *vites* vulgo. *ſit quaerere vites* ed. Ven.

pedeſtri diceres: locum ſimilem ei, quo mox feratur. *Seges*, quia *ſemina* dicit et *ſerere* communi vocabulo, quo et ſcriptores rei ruſticae de vineis plantandis vtuntur; ſic et σπέρματα, et σπείρειν; adeoque *ſeges* eſt ſurculorum. Eadem ab agri cultura petita ratione paullo ante, *arua*, *glebas*, *iugera*, de vineis dixit, vt a vulgari ſermone recederet poetica oratio. *Sationis autem duo genera*, *malleoli vel viuiradicis* Columella III, 14, 2. haec ſunt *ſemina*.

268. *mutatam ſubito matrem*, nouam, ignotam terram. *ne ignorent*, adeoque nec adſueſcant, nec in ea proficiant, nihil ferant.

270. 271. Vt reſtituant quamque eo, modo, quo ſteterit. *quaeque* paullo altius ad *arbores* v. 267. referendum. Colum. V, 6, 19. 20 hunc locum in animo habuit. *axi*, polo ſeptemtrionali.

273. 274. Vt vulgo haec accipiuntur, hiat oratio. Non enim videtur hic quaeſtioni locus eſſe, ſitne melius vineam

in

Quaere prius. ſi pinguis agros metabere campi,
Denſa ſere: in denſo non ſegnior vbere Bacchus.
Sin, tumulis adcliue ſolum colliſque ſupinos,
Indulge ordinibus: nec ſecius omnis in vnguem
Arboribus poſitis ſecto via limite quadret.

274. *ſi* Medic. a m. ſec. additum. *agris m. campos* Gud *mercabere* pro var. lect. Moret. pr. 275. *Bacchum* Goth. pr. 276. *adcline* Medic. a m. pr. nec tamen a Fogginio notatum, *humilis* idem a m. pr. *procliue* Moret. quart. *ſupini* Nonius in *indulgere*, et Parrh. et poteſt defendi. *Qui tumulis* Goth. ſec. 277 *ſetius* Medic. et alii. *ſegnius* Rotterd. et vnus Bodlei. ſolita variatione. *ſerius* Arundel. 278. *ſaepto* Medic a m. pr. Fuld. et cod. Vrſini in Seruio, ſed recte *ſecto* adſtruit exemplis Burm. *facto* Goth. ſec.

in colle, an in campo facere? Nam vtrumque et recte fit, et fieri poteſt, et quamquam *campi largius vinum, colles nobilius ferunt,* Pallad. I, 6, 7. Geop. VIII, 1. tamen quod ſubiicitur, nihil ad hoc facit. Sed dilectus huius ratio pro caeli, regionum et tractuum diuerſa natura, variare, et ea dubitatio exiſtere poteſt, ſub hoc vel illo caelo, in tali vineae ſitu, aut in certo genere vitium, quod habeas, vtrum potiſſimum facere conueniat, campeſtrine an collino ſolo vineam ſerere. Colum. III, 1, 5 *Exploratum tamen habebit prudens agricola genus vitis habile campo, quod nebulas pruinamque ſine noxa perfert; colli, quod ſiccitatem ventoſque patitur.* cf. Plin. XVII, 22. ſ. 35, 16.

274-275. Iam, ſi in plano vineam facis, denſas, ſin in colle, raras plantato vites. *Metari agros*, finiendo, h. l. de eo, quod conſequitur, intellige, nempe vineam inſtituere, facere.

275. Haec aut ſic accipies, *in denſo vbere* (v. 234) *non ſegnior Bacchus;* h. in ſolo denſo (cf. 229.) vini non minus laetus prouentus, etiamſi nimirum *denſa*, h. denſe, plantes: aut, *in denſo*, h. e. cum, minoribus ſpatiis relictis, denſae ponuntur vites, *Bacchus non ſegnior vbere*, h. vbertate eſt, ſcil. ſi in pingui ſolo vineam facis. Vtrumque recte fit. Ceterum hic manifeſtum fit, Socratis diſputationem Virgilii animo inſediſſe Xenoph. Oecon. c. XVII, 8-11.

276. *Sin* metabere *ſolum accliue tumulis*, quia in tumulo ſitum eſt, ad tumulum adſurgit.

277. 278. *Indulges ordinibus,*

Vt ſaepe ingenti bello quum longa cohortis
Explicuit legio, et campo ſtetit agmen aperto,
Directaeque acies, ac late fluctuat omnis
Aere renidenti tellus, nec dum horrida miſcent
Praelia, ſed dubius mediis Mars errat in armis.
Omnia ſint paribus numeris dimenſa viarum,
Non animum modo vti paſcat proſpectus inanem:
Sed

279. *ingenti in bello* vnus Arundel. 280. *explicit* Iunt. *regio* Menag. 281. *Derectae* Romanus, Medic. cum multis, vt mox *demenſa* v. 284. *lato* Ven. *at* vnus Mead. *et* edd. vett. 282. *renitenti* multi. *nitenti* Vratisl. *nedum* Zulich. *miſit* Mentel. a m. pr. librariorum quisquiliae. 283. *mediis dubius* Rottend. alter. 285. *vt*, *poſcat*, *profectus* librariorum errores v. ap. Burm. Porro ex Mediceo laudat Heinſ. *inani*, vt ſit pro inanitate. Verum, ſi hoc legeretur, eſſet potius explicandum in aere, caelo, vt *inane* ap. Lucret. et Virgil. vt Ecl. VI, 31. Enimuero Fogginius excudi curauit *inane*. Ex ſimili ſcriptura profectum, quod Voſſ. habet, *inanē*. Burmannus e Britanno codice laudat *inanis*; at Martinus nullam variationem notauit. Eſt illud etiam e coniectura docti Britanni propoſitum Obſſ. miſc. Vol. I. T. I. pr. facile firmanda ex Aen. I, 463 *animum pictura paſcit inani*. Equidem ſi vel codices hoc haberent potiores, alterum vel vnius codicis auctoritate tuerer, tamquam exquiſitius et poeticae rationi conuenientius. Epitheta ita permutari ad maiorem orationis venuſtatem quis non obſeruauit? *animus inanis* eſt eius, qui proſpectu inani paſcitur. Transferri ſcilicet talia in noſtrum ſermonem nequeunt. Nam vanus et ieiunus animus h. l. intelligi ac reddi non debebat. In Miſc. Obſſ. IV. p. 344 Vir doctus *animum inanem* interpretatur vacuum, otioſum ex Ge. III, 3. at vereor, vt hoc fieri poſſit.

bus, qui laxiores ac rariores facit, magnis ſpatiis relictis. Bene Seru. *ordines effice largiores*. In praecepti ratione diſſident auctores. Sed v. Cerda. *Nec ſecius*, h. item, porro, etiam, *arboribus poſitis*, *in vnguem*, ad vnguem *omnis via quadret*, h. viae exacte conueniant, congruant, adeoque etiam ordines, *limite ſecto*, dum vites limitibus certis ac interuallis inter ordines relictis ponuntur. Scilicet poſteriora haec poetica copia accedunt. *Limitem* ad transuerſam viam refert Martinus nimis ſubtiliter. At idem recte non quincuncem, ſed quadratum ordinem reſpici monet.

279-283. Splendida comparatio, quacum dudum contulere

Sed quia non aliter vires dabit omnibus aequas
Terra, neque in vacuum poterunt ſe extendere rami.
 Forſitan et ſcrobibus quae ſint faſtigia quaeras.
Auſim vel tenui vitem committere ſulco.
Altior ac penitus terrae defigitur arbos,
Aeſculus in primis: quae quantum vertice ad auras
Aetherias, tantum radice in Tartara tendit.

 Ergo

287. *ſe* a Rom. abeſt; et hunc loquendi modum amare Maronem, notat Heinſ. ad Aen. II, 207. *nec* idem Rom. 289. *vel Remi* ed. Ven. cf. Burm. *ter t.* vnus Mead. 290. *Altius* vulgo. at *altior* e Medic. Heinſius; eodem ſenſu, ſed exquiſitiore vſu; qui Martinum h. l. fugiebat. Sic et nonnulli ap. Pierium. *arbos* ſcripti conſtanter. *defiditur* Voſſ. pr. *defingitur* Goth. ſec. 292. *radicem* Medic. et Rottend. tert. Parrh. non male. Eadem varietas Aen. IV, 446. *ad Tartara* Ven.

tulere Lucret. II, 323 - 332. *longa*, eo ipſo quod ſe explicat. *late tellus fluctuat aere*, pro eo, quod aes in tellure h. arma, armorum fulgor fluctuat, coruſcat, dum mouentur paſſim arma et conuertuntur. *renidenti* ex Lucret. l. l. 328. *mediis in armis*, inter duo exercitus.

285. Non modo delectationis cauſſa, quam animus ex proſpectu capiat, qui probat rem, quae tantum ad voluptatem facit, nullam vtilitatem habet. V. var. lect.

287. Videant adoleſcentes, vt in tenui oratione tamen poeticae indoles eluceſcat. Nam in proſa fuiſſet: ſed vt terra det etc. *vires dabit aequas*, pro, aeque ſuppeditabit alimenta, ſuccum. tandem addito, *in vacuum*.

288. *faſtigium* pro profunditate e re ruſtica petitum, v. Indicem AA. de RR. Rationem habet eam, qua profunda *alta* dicuntur.

289. *ſulcus* pro ſcrobe. Menſuram ipſam ſuppeditant Plin. XVII, 22. ſ. 35, 7. Columella III, 13. et 15. cf. Cerda Ad. de Xenoph. Oecon. c. XIX. Eſt autem vitis ἐκ τῶν ἐπιπολαιοῤῥίζων. v. Theophr. de Cauſſ. Plant. III, 5.

290. At arbor altius in terram et penitus defigitur.

291. Ornatum poeta ex aeſculi deſcriptione quaerit. Illa: *quae, quantum - in Tartara tendit;* iterum leguntur Aen. IV, 445. 446 de quercu; adumbrata ex Heſiod. Theog. 720 ſqq. At ex noſtro Valer. Flacc. I, 580. 581. Reſpicit h. l. Plin. XVI, 31. ſ. 56.

294. Optime

Ergo non hiemes illam, non flabra, neque imbres
Conuellunt: immota manet, multoſque nepotes,
Multa virûm voluens durando ſaecula vincit.
Tum fortis late ramos et brachia tendens
Huc illuc, media ipſa ingentem ſuſtinet vmbram.
Neue tibi ad ſolem vergant vineta cadentem:
Neue inter vites corulum ſere: neue flagella

Summa

293. *nec fl.* Arund. 294. *Conuellent* Parrh. *nepotes* Heinſ. e Medic. et Vaticano veterrimis repoſuit. *multoſque per annos* vulgo vbique, quod et Nonii Marcelli editiones agnoſcunt, cf. ſup. v. 58. 296. *brachia pandens* Gudian. et Leid. a m ſec. vt Aen. VI, 282 et anteceſſe at modo *tendit*, obſeruante Heinſ. Sed *tendens* Donat. ad Terent. Phorm. I, 2, 56. Burm. 297. *ipſam* Arund. 298. *vertant* ed. Ven. 299. *corylos* Reg Martini.

294. Optime ita iunges: *multos nepotes durando vincit*, h. vita ſuperat, *multa virorum ſaecula voluens*, exigens. Recte Cerda notat, variaſſe eo flexu verſum Lucret. I, 203 *Multaque viuendo vitalia voluere ſaecla.*

297. *ſuſtinet* pro vulgari *efficit, reddit;* vt idem Cerda vidit.

298. Colum. III, 12, 5. *caeli - cuius regionem quam ſpectare debeant vineae, vetus eſt diſſenſio - Virgilio de induſtria occaſum ſic repudiante:* Neue tibi ad ſ. Plinius XVII, 2 *Virgilius ad occaſum ſeri damnavit.* Vbi v. quae ſequuntur.

299. Plin. XVII, 24. ſ. 37 *Necant inuicem inter ſeſe, vmbra vel denſitate, atque alimenti rapina - vitis - odit et corylum; ni procul abſint, triſtis et aegra.*

299. 300. *flagella* ſunt vitium; itaque idem praeceptum primum de vitibus, tum de arboribus vniuerſe efferre videri poteſt: aut vtrumque de viti accipi poteſt, quam *arborem* ſimpliciter dici iam vidimus; ſurculos quos defigere velis, non ex ſuperiore vitis parte petendos eſſe ait. Melius enim proueniunt ſurculi, ex inferioribus ſeu vitis ſeu arboris partibus ſumti. *tantus amor terrae*, adeo magna, notabili aliqua conſuetudine telluris tenentur illae inferiores partes, vt laetiorem vbertatem ab iis, quam ex ſummis partibus, expectare poſſis. Martinus non inuenuſte ad duo praecepta locum redigit: alterum, ſurculos ex

ſumma

Summa pete, aut ſumma deſtringe ex arbore plantas:
(Tantus amor terrae) neu ferro laede retuſo
Semina: neue oleae ſilueſtris inſere truncos.
Nam ſaepe incautis paſtoribus excidit ignis,
Qui, furtim pingui primum ſub cortice tectus,
Robora

300. *Summa puta* coniecerat Heinſ. Sed v. Burm. nec de putatione hic agitur. *defringe* Medic. et ceteri praeſtantiores magna ex parte, ſic Romanus et pars Pierianorum; duo codd. et vett. edd. ap. Martin. et vterque Goth. quo alludit *haud ſ. defringe* ed. Ven. idque vero propius eſſe exiſtimabat Heinſius. idem tamen *ſtringere* copioſe illuſtrat. At Burmannus, ſi recte eius verba accipio, illam lectionem non probabat, non enim ſarmenta ſunt manu frangenda, ſed ferro acuto abſcindenda; Varro I, 40. *et quae de arbore transferas, vt ea deplantes potius, quam defringas.* Poteſt autem *deſtringi* et id dici, quod ferro abſcinditur. Porro *diſtringe* in al. *plates* Gud. Tandem *ſumma* Heinſ. poſt Pierium e Romano et aliis antiquioribus praetulit; cum editum eſſet *ſummas*, vt in vno Mead. legitur. 301. *non* Moret. fr. *ne* Bodlei. *retunſo* ſcribitur in Mediceo et multis etiam Pierianis. *laederet vno* Roman. *laedere tuſo* Moret. ſec. et Goth. ſec. at Reg. apud Mart. *neu ferro laede vetuſto*, et vnus Mead. *neu ſ. lege recuſo*. librariorum deliciae! 302. *olea* Medic. quod incommodum eſſet; non enim hic de inſitione agitur. 303. *Iam ſ.* coni. Heinſ. *incidit ignis* Ven. πῦρ ἐμπέσῃ ὕλῃ Hom. Il. Λ, 155. ſed recte vrget Burm. τὸ *incautis*. 304. *fortem* Medic. a m. pr. *tectus ſ. c. primum* Zulich.

ſumma vitis parte non petendos; alterum, priore loco, ipſorum ſurculorum ſummam partem eſſe aſpernandam: *ne flagella ſumma pete*, h. ſummam eorum partem, ſumma cacumina, quae communi vinitorum vſu ſolent recidi et reiici, tamquam parum firma, et dum ſpongioſa corticis mollitudine humorem nimis facile admittunt, luxurioſa. Eſt quidem et hoc verum et ſermoni conſentaneum. cf. Colum. III, 10, 1—4 et ſqq. Reſpicit h. l. Plin. XVII, 14 ſ. 24 *Virgilius e cacumine inſeri vetat*; nec tamen poeta tantum de inſitione cogitabat.

301. De hoc praecepto v. Colum. IV, 24, 21. 22.

302. *Semina*, ſurculi, ſarmenta, quae modo *plantae*. Nec *inſere*, ſ. interſere oleaſtros inter vites; quia tamquam ſpiſſa et pinguis arbor, (v. Theophr. Hiſt. Plant. V, 10 πυκνὸν καὶ λιπαρόν) facile ignem concipit, et incendio late ſparſo totam vineam vaſtat. Male hic

Robora comprendit, frondeſque elapſus in altas
Ingentem caelo ſonitum dedit: inde ſequutus
Per ramos victor, perque alta cacumina regnat,
Et totum inuoluit flammis nemus, et ruit atram
Ad caelum picea craſſus caligine nubem:
Praeſertim ſi tempeſtas a vertice ſiluis
Incubuit, glomeratque ferens incendia ventus.
Hoc vbi; non a ſtirpe valent, caeſaeque reuerti
Poſſunt

305. *illapſus* ed. Ven. male. Burm. v. Ge. I, 244. 307. *atque alta* Nonius Marcellus agnoſcit. *victorque alta* Parrhaſ. 311. *frequens* fragm. Moret. *furens* Moret. ſec. a m. ſec. eleganter quidem, ſed ab emendatore. *ferens*, flammas et incendia longe lateque ſpargens vt Burm. 312. *Haec* fragm. Moret.

hic de inſitione olearum cogitabant viri docti.

305. *Robora* h. truncum.

306. *caelo* ad caelum, vt 309. *ſequutus*, progreſſus, gliſcens.

308. *ruit*, agit, emittit, eiectat. Loci pulchritudinem quisque facile ſentit. Conf. Silius V, 510 — 514. ex noſtro expreſſus; inf. Aen. X, 495 ſq. Hom. Il. Λ, 155 ſq. Υ, 490 ſqq. cf. Cerda.

310. *a vertice* poetica copia et ornatu adiectum, h. deſuper, de caelo. εἰ δέ κε νηῒ ὑψόθεν ἐμπλήξῃ δεινὴ ἀνέμοιο θύελλα, Arat. Phaenom. v. 423. vt iam Cerda vidit. Sic Aen. I, 118 *ingens a vertice pontus In puppim ferit*, ex Hom. Odyſſ. Ε, 313 ἔλασεν μέγα κῦμα κατ' ἄκρης. *ab alto*, Ge. I. 324 et al. Et ſic *deſcendunt* venti. Poteſt etiam argute ſatis ſuperne incumbens ventus propterea commemoratus videri, vt in vites, tamquam humiliores, ex oleaſtris incendium immittat. Ita quidem Cerdam ſequuti interpretanda haec eſſe putamus. Burmannus malebat *a vertice*, a tergo, h. a campo vacuo et puro, vnde incipit ſilua, qua parte ventus irruens in totum nemus inuoluit flammis. Sed *vertex* tamen ſemper, etiamſi ad tergum referri poſſit, id quod in quaque re ſummum eſt, aut ſuperiores partes ſignificat. Seruianorum auctor *a vertice*, ab aquilone, interpretabatur, (h. a polo arctico) vt Ge. I, 242 *Hic vertex nobis ſemper ſublimis.* Grammatici ſubtilitas! *ſiluis* haud dubie de vinea oleaſtris conſita intelligendum.

312. Quod ſi acciderit, vites quidem reuireſcere nequeunt,

Poſſunt, atque ima ſimiles reuireſcere terra:
Infelix ſuperat foliis oleaſter amaris.
Nec tibi tam prudens quiſquam perſuadeat auctor,
Tellurem Borea rigidam ſpirante moueri.
Rura gelu tum claudit hiems: nec ſemine iacto
Concretam patitur radicem adfigere terrae.
Optima vinetis ſatio, quum vere rubenti
Candida venit auis, longis inuiſa colubris:

Prima

313. *terras* Medic. a m. pr. 314. *foliis ſuperat* Moret. pr. 316. *mouere* omnes, praeter Romanum Pierii et Mentel. pr. qui cum Nonio in *Rigidus*, habent *moueri*, quod Heinſ. recepit. Scilicet eſt haec forma exquiſitior etiam quam altera. cf. ad Ecl. VI, 65. 317. *dum* Toll. *tunc* Goth. pr. Rom *nec ſemina iacta C. patitur* elegans eſt coniectura Reiskii. vide tamen notam. 318. *Concretum* Medic. a m pr. 319. *eſt* poſt *ſatio* meliorum auctoritate ſuſtulit Heinſ. *viuentis ſatio eſt* Goth. pr.

queunt, dum interea oleaſtri nouas frodes agunt, adeoque ſoli totam tandem vineam obtinent. *ſuperat*, ſupereſt incendii calamitati, reuireſcit. *infelix*, infecundus.

315. 316. De tempore ſerendarum vitium cf. Colum. III, 14. et XI, 2. cf. h. l. Martinus. adde Geopon. V, 6. Noua variatione praeceptum orditur: *ne tibi quiſquam perſuadeat*; quod addit, id orationi vulgaris formae faſtidium abſtergit, *auctor tam prudens*, qui enim ſuadet, is eſt auctor; et *mouere*, pro, vt moueas. *Mouetur tellus* aratro, raſtris, ligone, ſarculo. h. l. dum ſcrobes fiunt.

318. *concretam*, poetica copia appoſitum; actiue, quae concreſcit, dum adfigitur. Si ex vulgari ratione accipiendum et ad frigus glaciemque referendum eſſet, tum *concretae terrae* legendum eſſet. *Semine iacto*, ſurculis poſitis, vt 268. cf. ad v. 267. Sic ſtatim v. 319 *ſatio*. Porro: *et ſemine iacto* non *patitur* illud *adfigere radicem terrae*. Quamquam non intercedo, ſi quis *adfigere* poetae more pro *adfigere ſe* dictum eſſe velit.

319. *vere rubenti*, vt alias poetis *purpureum*, φοινικόπεπλον, pulchrum. cf. Ge. IV, 306.

320. De ciconia intelligendum.

322. Supra

Prima vel auctumni ſub frigora, quum rapidus ſol
Nondum hiemem contingit equis, iam praeterit aeſtas.
Ver adeo frondi nemorum, ver vtile ſiluis:
Vere tument terrae, et genitalia ſemina poſcunt.
Tum pater omnipotens fecundis imbribus Aether
Coniugis in gremium laetae deſcendit, et omnes
Magnus alit, magno commixtus corpore, foetus.
Auia tum reſonant auibus virgulta canoris,

Et

321. *rapidos* Gud. *rapidis equis* malebat Heinſ. at recte Burm. 323. *frondi eſt* Medic. Parrh. Pro *ſiluis* coniectabat Burm. *ſulcis*, ne idem bis diceretur. At copia orationis ſine ſynonymis nulla eſſe poteſt. 324. *genialia* Zulich. perpetua variatione. *paſcunt* Medic. a m. pr. 325. *Tunc* Rom. *omnipudens* Voſſ. 326. *latae, late* aberrant quatuor. 327. *permixtus* ap. Lactant. de falſa relig. lib. I. 328. *cum* Cantabr. *tunc* Rom.

322. Supra Ge. I, 312. *vbi iam breuiorque dies et mollior aeſtas. hiemem*, ſigna hiemalia.

323. Ver, non modo vitibus, ſed omnibus omnino arboribus ſerendis idoneum ac commodum tempus.

324. Ἡ ὥρα γονιμωτάτη Theophr. Cauſſ. Plant. III, 4. Pulcherrimus verſus, vt totus locus, quem imitatione expreſſum v. ap. Columellam X, 197 ſqq. *Terrae tument*, *ὀργῶσι*, quod et ipſum a pubertate, cum pectus et mammae turgent, cum ad tellurem, tum ad fruges nouas lacte ac ſucco turgentes transfertur. Loca collegit Cerda. *poſcunt ſemina*, h. ſationis tempus adeſt. *genitalia*, quibus procreantur fruges.

325. Seruatum hoc ex antiquo ſermone, quo poetae phyſicas res exponebant et ornabant, vnde dehinc tota fere mythices ratio fluxit. Aether ac potius inferior aer Iouis nomine inſigniebatur. Expreſſit vero noſter proxime Lucret. I, 251. ſq. II, 991. ſq. Alia ſimilia loca v. apud Cerdam, qui et cum Vrſino vidit, Aeſchylum et Euripidem in hoc praeiuiſſe. Vide loca ap. Athenaeum XIII. p. 600. Lugd. cf. ſup. Ecl. VII, 60. Horat. Epod. XIII, 1.

326. *magnum corpus* Terrae intelligendum, vt Aen. VI, 727. de hoc vniuerſo. Expreſſi ex h. l. veteris poetae verſus in Peruigilio Veneris: *In ſinum maritus imber fluxit almae coniugis, Vnde foetus mixtus omnes aleret magno corpore.*

329. V.

Et Venerem certis repetunt armenta diebus:
Parturit almus ager, zephyrique tepentibus auris
Laxant arua ſinus: ſuperat tener omnibus humor:
Inque nouos ſoles audent ſe germina tuto
Credere: nec metuit ſurgentis pampinus auſtros,
Aut actum caelo magnis aquilonibus imbrem:
Sed trudit gemmas, et frondis explicat omnis.
Non alios prima creſcentis origine mundi
Illuxiſſe dies, aliumue habuiſſe tenorem
Crediderim.

329. *repetent* Moret. fr. 330. *omnis ager* Menag. ſec. pro diu. lect. *Parturit alma Venus* vnus Arundel. mala correctoris manus. *trementibus auris* Romanus, Gud. cum vetuſtis permultis; ſolita variatione. *ſtrepentibus* Leid. pr. *zephyrisque* Medic. lapſu librarii. 332. *germina* Burm. repoſuit poſt Catroeum. Vnus pro hac lectione Fabricii codex laudatur; cui adde Regium apud Martinum. Sed iam Celſus pro hac lectione pugnarat apud Philargyrium. Vulgo *gramina* legebatur; et ſunt, quae pro hac lectione dici poſſint. *gramine* tres apud Burm. *toto* Ven. 333. *timuit* Ven. *pampinos* Gud. 335. *tendit* Ven.

329. V. Lucret. I, 10 ſqq. Verſus, in quos omnis Venus infuſa eſt.

331. Terra admodum eſt humida.

332. Germina communi ratione loquendi *ſe credunt ſoli*, (Lucret. V, 780. *nouo foetu quid primum in luminis oras Tollere et incertis tentarit credere ventis*. Sed totum locum in animo habuit noſter, ſi vtrumque compares.) *Credunt* autem *ſe*, dum *in nouum ſolem prodeunt*, hinc *credunt ſe in ſolem* noue dixit. Tranſtulit hanc formam Seneca Herc. fur. 147. de luſcinia exoriente die: *Pennasque nouo tradere ſoli Geſtit.*

334. *magnis aquilonibus*, vehementibus, procelloſis. v. Burm. Lucret. V, 817 *At nouitas mundi nec frigora dura ciebat, Nec nimios aeſtus, nec magnis viribus auſtros.* Vides, vnde noſter hauſerit.

336. Obſeruent adoleſcentes, quanto cum ornatu philoſophicam ſententiam, ſc. mundi natales in vernum tempus incidiſſe, exponat. Vulgatior eſt altera opinio, ſed cum illa coniuncta, prima mundi aetate perpetuum ver affulſiſſe. *creſcentis mundi*, naſcentis.

337. *tenorem* pro tempeſtate dixit, cum proprie, ſi ad tempus referatur, ſit continuatio aliqua temporis, eaque aequabilis.

Crediderim. ver illud erat: ver magnus agebat
Orbis, et hibernis parcebant flatibus Euri:
Quum primae lucem pecudes hauſere, virûmque
Ferrea progenies duris caput extulit aruis,
Immiſſaeque ferae ſiluis, et ſidera caelo.
Nec res hunc tenerae poſſent perferre laborem,
Si non tanta quies iret frigusque caloremque

Inter

339. *hiberni Euri* Medic. minus poetice. 340. *Cum primae* Heinſ. recepit, ex Medic. et permultis, etiam Romano ac Mediceo apud Pierium. *Cum primum* vulgo. *tum primum* Arund. ed. Ven. 1472. Par. 1494. *Cum primam* Cantabrig. quod et ipſum ferri poſſet. *Cum lucem primum* Zulich. 341. *Terrea progenies* apud Lactantium Inſt. II, 10 legi iam Pierius notarat. Sic Medic. a m. ſec. Probarunt id Viri doctiſſimi ap. Burm. et inter hos Bentlei. ad Horat. Epod. II, 18. receptum adeo eſt in edit. Cuningh. Burmannus eam lectionem impugnat, forte tamen argumentis parum idoneis. Scilicet quod in vulgata, *Ferrea*, reprehendere poſſis, eſt hoc, quod ea ambigui aliquid habet; nam de Spartis in Boeotia aut in Colchide, qui cum armis ex terra orti ſunt, proprie diceres, fuiſſe eam *ferream progeniem*; iam ſi ad humani generis originem referas, ad eundem modum, verum non eſt. Sed nunc ad eum ſenſum recurrendum, vt *ferreum* omnino ſit durum. Quamquam vel ſic de *aetate ferrea* rectius diceretur, vt σιδήρεον γένος Heſiodi. Firmat vulgatam etiam Burm. Secundus V. Cl. ad Antholog. Lat. p. 166. Porro *durum caput* Moret. qu. Goth. pr. et ſic vett. edd. ap. Mart. *agris* Franc. *armis* Bodlei. 343. *ſufferre* Medic. a m. pr. quod commendat Heinſ. *proferre* Rottend. ſec. 344. *Cum iam tanta* Ven. *que* poſt *calorem* omittunt plurimi. Philargyrius primam lectionem fuiſſe ait *calorque*. Scilicet metuebant boni viri verſus menſurae. *Inter* et *iret* permutatis ſedibus habet edit. Norimb. apud Martinum.

quabilis. Non aliam rerum conditionem, aliud tum anni tempus fuiſſe putem, cum mundus crearetur.

338. *orbis agebat ver*, vt *agere feſtum*. *Magnus* vero *orbis*, *mundus*, *magna terra*, perpetua ſunt poetis graecis et latinis; ex antiqua ſcilicet poeſi; vnde et nomen *Magnae matris* fluxit.

341. Et cum homines e terra nati ſunt. Quanta ornatus varietas hoc et ſequente verſu!

343. *res tenerae*, noua ſata, frondes, gemmae etc. *laborem*, ſc. ex frigore ac calore tamquam

Inter, et exciperet caeli indulgentia terras.
Quod ſupereſt, quaecumque premes virgulta per agros,
Sparge fimo pingui, et multa memor occule terra:
Aut lapidem bibulum, aut ſqualentis infode conchas:
Inter enim labentur aquae, tenuisque ſubibit
Halitus,

345. Burmannus dum in vſu τῦ *excipere* haerebat, coniiciebat, *Exciperet caeli indulgentia ventos*, aut, *adſpiceret caeli indulgentia terras*. Sed v. notas. vnus Mead. *haec pareret* habet pro *exciperet*; vnde facile aliquid extricari poſſit; ſed eſt ab inepta manu. *exciperent* Rom. 348. *cochleas* Reg. a m. ſec. e gloſſa.

quam moleſtiam. *iret* pro eſſet, proſaico verbo. Petita autem haec e Lucretii penu V, 1213. vbi v. Faber.

345. *Excipiunt ſeſe inuicem* res, quae ſibi ſuccedunt: tum etiam res, caſus, qui exiſtunt, emergunt aut ſuccedunt, *excipere nos* dicuntur, vt in illo: *alíud bellum eum excepit.* Ita videtur h. l. dictum; quamquam nec male ex eo, quod *excipere*, benigne aliquem tractare, fouere, deſignat, petitum videri poteſt. Emendationi certe nullus locus eſt. *indulgentia* pulchrius quam temperatio, clementia.

346. *virgulta*, ſarmenta intelligo, ſeu ſurculos vitium cuiuſuis generis, ſiue malleolos, ſiue viuiradices, ſiue propagines. Martinus tantum ad propagines referri poſſe putabat, quia *premes* apponatur, quod proprie de iis dici poſſit. Enimuero *premere* poeta de omni plantatione recte dicere poteſt, cum ſurculus in ſcrobe ponitur, defigitur, infoditur. Tum Columella III, 15, 4. vbi hoſce verſus recitat, de transferendis de ſeminario vitium plantis, non de propagine aut traduce loquitur. Porro *per agros* eſt de vineis accipiendum; quod ſermonis poetici ratio ſuadebat, vt vulgares modos vitaret; tum *ſerere, ſemina, ſegetem*, iam ſaepe de vineis vidimus.

348. v. Colum. l. l. et quos laudauit iam Cerda, Theophr. Cauſſ. Plant. III, 5. et 7. quem ſine dubio poeta ante oculos habuit. Geoponic. V, 9. *ſqualentes conchas*, mucoſa aliqua ſaliua inductas. cf. ad Ge. IV, 91.

349. 350. *tenuis halitus* venti, inter pumicum ac teſtarum fragmenta, tamquam per ſpiramina, penetrare poteſt, atque adeo radices fouere et recreare. Theophr. l. l. ὅπως συῤῥοὴ γίνηται τοῦ ὕδατος, καὶ τοῦ θέρμ

Halitus, atque animos tollent ſata. iamque reperti,
Qui ſaxo ſuper, atque ingentis pondere teſtae
Vrguerent: hoc effuſos munimen ad imbris:
Hoc, vbi hiulca ſiti findit canis aeſtifer arua.
Seminibus poſitis, ſupereſt deducere terram
Saepius ad capita, et duros iactare bidentis:
Aut preſſo exercere ſolum ſub vomere, et ipſa
Flectere

350. *atque homines* ed. Ven. *tollunt* alter Menag. *namque* Ven. 351. *Saxa* nonnulli ap. Colum. III, 15, 4 vbi hi verſus repetuntur. *ingentis* firmat etiam Rom. at *ingenti pondere* Medic. a m. pr. Mentel. pr. a m. ſec. et Nonius Marcellus in *vrguere*. *ingenti pondere teſta* ap. Colum. l. l. codex Sangermanenſis ſeu Goeſianus. Mox *Vrguentur* laudat ex eodem Heinſius; at Goeſiana collatio, *reurgetur*. 352. *et fuſos* idem codex. *hic effuſos* Ven. *effoſſos* Toll. *munimine* vnus Mead. 353. *Atque vbi* Voſſ. pr. et vnus Mead. *aut vbi* Lutat. ad Stat. Theb. IV, 708. *ſcindit* ed. Mediol. 354. *ſuperem* eadem ed. Mediol. *educere* Pierius ex aliquot vett. laudat. *diducere* quatuor ap. Burm. Sic Romanus. 356. *cum vomere* Goth. pr. et ſic edd. vett.

ὗτοι (οἱ λίθοι) καταψύχωσι τὰς ῥίζας. *animos tollent ſata*, quam praeclare! pro, vites laetiſſime effloreſcent. *iamque reperti*, h. fuere etiam, qui etc.

354 - 357. Colum. IV, 3, 2. *Deinde malleolo inter ordines poſito crebris foſſionibus paſtinatum reſoluere atque in puluerem redigere. Sic enim malleoli et viniradices et reliqua ſemina, quae depoſuerimus, conualeſcent, ſi mollis ac tenera humus, nullis herbis irrepentibus, humorem ſtirpibus praebuerit, nec duritia ſoli nouellas adhuc plantas velut arcto vinculo compreſſerit.* Ex his poeta ſatis illuſtratus videtur. *Seminibus poſitis* pro ſurculis defixis. Fodiendo terra *deducitur ad capita*, adducitur, aggeritur, ad radices. cf. Seruius. *iactare bidentes* foſſionem exprimit. Colum. IV, 14, 1 *Inſequitur deinde foſſor, qui crebris bidentibus aequaliter et minutim ſoli terga conuertat.*

356. Colum. III, 13. *Aut ſcrobibus aut ſulcis vineae plerumque conſeruntur, - vel aratro vel bidente inſiſtunt - vt more noualium terra transuerſis aduerſisque ſulcis proſcindatur. Id genus vineti non conducit agricolae, niſi vbi laetiſſimo ſolo vitis amplo incremento conſurgit.* cf. Plin. XVII, 22. ſ. 35, 22. Geop. V, 19.

357. *inter*

Flectere luctantis inter vineta iuuencos.
Tum leuis calamos, et raſae haſtilia virgae,
Fraxineasque aptare ſudes, furcasque bicornis:
Viribus eniti quarum, et contemnere ventos
Adſueſcant, ſummasque ſequi tabulata per vlmos.
Ac, dum prima nouis adoleſcit frondibus aetas,
Parcendum teneris; et dum ſe laetus ad auras

358. *cumulos* Ven. 359. *que* ante *aptare* abeſt in fragm. Moret. et Reg. Martini. *trabes* pro *ſudes* Franc. *furcasque valentes* Medic. Gud. et ad minimum ſex alii ap. Heinſ. duo ap. Mart. et Romanus cum aliquot aliis apud Pierium. Mireris inconſtantiam doctorum virorum, qui vetuſtatem ac conſenſum librorum modo omni rationi criticae anteferunt, modo vel leviori cauſſae poſtponunt. Hic *valentes* haud dubie maxima habet praeſidia, *bicornes* ſolam rationem exquiſitioris vſus.
361. *Adſueſcunt* Rottend. tert. *adſueſcat* Goth. pr. 362. *Et dum* Parrh. *Ac cum* Leid. pr. *At* Goth. pr. *adoleſcet* idem cum tribus. 363. *Parcendum eſt* duo ap. Burm. et vterque Mead. alter etiam: *dum ſeſe* pro *et dum ſe.*

357. *inter vineta*, h. in vineto; ita tamen intellige, vt aretur inter vitium ordines, vt inuerſa aratro terra glebae vtrimque verſus vites inſurgant, et imas earum partes aggeſta humo occultent. Accedit, quod olim, vt etiamnum in Italia, inter medios vitium aut oliuarum ordines agri arabantur. cf. Spenc. Polymet. p. 253.

358 - 361. De pedatione cf. Colum. IV, 12.

361. *tabulata* in vineis ſunt ordines ramorum in arboribus, vlmis inprimis, prominentium, quos reciſis aliis, ita in plana tendunt, vt Seruius ait, dilatant ac per gradus deflectunt agricolae, vt robuſtiores palmites vnum poſt alterum ramum attingere iisque ſeſe applicare poſſint. Locus eſt apud Colum. V, 6, 11. 12. 23. 24.

362 - 370. Putationem ſeu pampinationem in noua fronde plane nullam, in tenero palmite non ferro, ſed vngue tentandam, in adultam vitem ſeuere eſſe exercendam. Praecepti primam partem confirmat Theophr. de Cauſſ. Plant. III, 9. Cato 33, 2. at refellit Columella IV, 11 *nam illam veterem opinionem damnauit vſus, non eſſe ferro tangendos anniculos malleolos, quod aciem reformidens; quod fruſtra Virgilius - timuerunt. laxis immiſſus habenis* de celeribus et effuſis

Palmes agit, laxis per purum immiſſus habenis.
Ipſa acie nondum falcis tentanda, ſed vncis
Carpendae manibus frondes, interque legendae.
Inde vbi iam validis amplexae ſtirpibus vlmos
Exierint, tum ſtringe comas, tum brachia tonde.
Ante reformidant ferrum: tum denique dura
Exerce imperia, et ramos compeſce fluentis.

Texendae

364. *quum ſe - agit* Nonius Marc. in *laxus*. *aget* Medic. Pierii, et octo apud Heinſ. et Burm. cum Goth. ſec. a m. pr. *lapſis* Parrh. et Reg. Martini. 365. *Ipſa acie nondum falcis t.* Burm. recepit, vt plane Medic. et Pierii Romanus, vtpote antiquiſſimi, tum multi alii, etiam Probus Grammat. lib. I. *Ipſa acies falcis nondum t.* vulgo. At Heinſ. ordinem immutarat: *nondum falcis t.* vt eſt in multis. *Ipſa nondum acie falcis* Rottend. tert. Sane *acies falcis*, ſeu ferri, poteſt *tentari*, ſed ſi eam explores, vt in Suetonii illo loco Ner. 49. At hic *acie falcis* (poetica venuſtate pro *falce*) tentantur nouelli palmites, dum putantur. cf. not. *acie* iam in vulgatis ante Pierium legebatur. in Medic. *acies* a m. ſec. rubro adpicta *s* littera. *ſub vndis* in fine verſus legebat Goth. pr. 367. *validis a. viribus* Medic. a m. ſec. Zulich. Moret. quart. pro var. lect. Ed. Mediol. Colot. Vrſini, vnus Meadianus; et arridere poteſt. Sed eſt memoriae lapſus ex frequenti poetarum lectione ortus, ſiue Grammatici nimis acuti interpolatio. 368. *tunc* ante Burm. quod Romanus tuetur etiam ſequ. v. *tende* Goth. pr. 369. *reformident* duo. 370. *ramos c. valentes* Romanus, quod Pierius Varronis quidem loco de R. R. I, 31 confirmat; at quantum alteri venuſtate cedat, facile apparet.

fuſis incrementis, a Lucretio habet V, 785. *per purum*, per aerem. Lucret. *per auras*. et ſup. v. 287 *in vacuum*, et alias *per inane*. Aliter dixit Horat. de ſereno caelo Carm. I, 34, 7.

365. *Ipſa* ſc. prima aetas. *Virgulta* ex v. 346 repetit Servius. Expreſſit reliqua Quinctil. Inſt. II, 4, 10. 11. Mox *exierint*, in altum ſe ſuſtulerint, excreuerint. cf. ſup. v. 81.

369. *dura imperia*, h. ſeuera, a diſciplina militari petitum; ſiue ab equis regendis vel pueris, ex Burmanni ſententia, qui laudat Horat. Carm. IV, 1, 6. 7. Cic. Cat. mai. 15. *vitem - quam ſerpentem multiplici lapſu et erratico* ferro amputans coercet ars agricolarum, *ne ſilueſcat ſarmentis et in omnes partes nimia fundatur.*

370. *ramos fluentis*, diffluentes,

Texendae ſaepes etiam, et pecus omne tenendum,
Praecipue dum frons tenera imprudensque laborum:
Cui, ſuper indignas hiemes ſolemque potentem,
Silueſtres vri adſidue capreaeque ſequaces
Illudunt, paſcuntur oues auidaeque iuuencae.

371. poſt *tenendum* ante Heinſ. erat *eſt*; ſublatum ſecundum libros. abeſt etiam a Mediceo a m. pr. et a multis *et*. Romanus, vetuſtiſſimus liber, et Bodlei. *tuendum*. Arundel. *et iam pecus omne timendum*. non mala interpolatione; vt nunc etiam Reiskium V. Cl. conieciſſe video. At vulgata ratio doctior eſſe videtur. 372. *praeterea quum frons tenera* Nonius in *frons*. 373. *ſolemque tepentem* Menag. alt. pro diuerſa lectione. Male. v. Ge. I, 92. 374. *adſiduo* Ven. *capraeque* multi cum Medic. 375. *illidunt* Ald. pr. *aues* Gud. a m. pr.

tes, luxuriantes. Diuerſae ſunt *fluidae frondes* Lucretii II, 596 h. molles, a vento facile decuſſae.

371. *tenendum* pecus h. continendum, coercendum, quo ipſo continetur vulgata interpretatio, arcendum, quo vocabulo Plinius in eodem praecepto vtitur XVII, 22. ſ. 35, 17.

372. *frons imprudens laborum* h. ignara, imperita et impatiens iniuriae ex dente pecudis.

373-379. Plus quam frigoris vis et ſolis potentia, h. aeſtus, nocent vitibus nouellis boues agreſtes et capreae et ceterae pecudes. *indignae hiemes.* Quiſquis *indigna* h. quibus dignus alter non eſt, quae immerito patitur, omninoque dura, ſaeua, iniuſta, iniurioſa, facit, aut talia fert, eum poetae indignum appellant. cf. Ecl. X, 10. Itaque *hiemes indignae* h. l. recte a Seruio explicantur *ſaeuae*.

374. *Vros* proprie dictos in Italia nullos eſſe ſatis conſtat. Hercyniae eos ſiluae ſolitudines illo tempore incoluiſſe e Caeſare conſtat. Itaque Cerda modo *tauros* modo *vrſos* reponere malebat. At enim vel ex lib. III. v. 532 manifeſtum eſt, *vros* poetae improprie dictos eſſe pro feris bubus, quales Italia nunc nomine *Bufalo* frequentat. Eſt autem *bubalus* cornibus compreſſis, ſurſum reſupinatis, fronte criſpa. *capreae ſequaces* poetica elegantia, quae vites inſectantur, perſequuntur, vt Seruius reddit. Mox eadem fere vi *auidae oues.*

375. *Illudunt* multo ſignificantius quam laedunt, noua tamquam petulantiae et iniuriae notione adiuncta v. Ge. I, 181. *paſcuntur oues*, et quam de-

Frigora nec tantum cana concreta pruina,
Aut grauis incumbens ſcopulis arentibus aeſtas,
Quantum illi nocuere greges, durique venenum
Dentis, et admorſo ſignata in ſtirpe cicatrix.
Non aliam ob culpam Baccho caper omnibus aris
Caeditur,

377. *herbis arentibus* Goth. ſec. a m. pr. *ardentibus* Franc. et Cantabrig. *aeſtus* Medic. Pierii et Parrh. Mead. vnus et Reg. Ed. Ven. 379. in *admorſo* magna varietas; quae forte Grammaticis debetur, qui generi τ8 *ſtirpe* timebant. Sed v. Aen. XII, 208. *admorſu* Romanus Pierii. Sic et Pierii Mediceus a m. pr. Mediceus Fogginii *a morſo*, mutatum in *a morſu*. Sic et in aliis Pierius ex *admorſo* eraſum eſſe *d* aut factum *a morſu* vidit. Eadem varietas apud Heinſ. et Burm. *admorſo*, *amorſo*, *amorſu*. Librariorum et Grammaticorum ludibria. 380. *ob cauſſam* vnus Arundel. et Schol. Statii Theb. V, 259. *Bacchi* Parrh.

depaſcunt, cuius frondes carpunt oues.

376. Idem quod modo dixerat, grauius ac diſertius exponit. *Nec frigora concreta* (tributum *frigori* epitheton, quod rebus proprie convenit per frigoris tempeſtatem) *nocuere tantum pruina cana*, nocent tantum gelu.

377. *grauis aeſtas*, moleſta, exitioſa. *ſcopuli arentes*, quibus illa *incumbit*, ſole aſſiduo cautes excandefaciente, ſuo loco memorabuntur, cum de vitibus agetur. Sic *aprica ſaxa* inf. 522. *venenum* pro ſaliua noxia. ſup. v. 196 *vrentes culta capellas*.

380 - 389. Varro de R. R. I, 2, 18. 19 *Quaedam enim pecudes culturae ſunt inimicae ac veneno, vt iſtae, quas dixi, caprae; eae enim omnia nouella ſata carpendo corrumpunt, non minimum vites atque oleas — Sic factum, vt Libero patri, repertori vitis, hirci immolarentur, proinde, vt capite darent poenas.* Et notus eſt locus Ouid. Faſt. I, 353 ſqq. et quoties non in gemmis caper vites aut arbores arrodens occurrit? Recte haec; vnde ſatis apparet primi verſus ſententia, ob hanc vitibus illatam noxam hircum in Bacchi ſacris mactari; at enim eandem etiam ob cauſſam ludi ſcenici facti? eandem ob cauſſam aſcoliaſmus? hincne Liberalia? et reliqua? Haec nemini moleſta fuere. Scilicet poeticus ornatus ſententiae recte accipiendae obfuit, quae ita procedere debet: Ea de cauſſa caper in Bacchi ſacris immolatur, eadem de cauſſa in vetere tragoedia

Caeditur, et veteres ineunt proſcenia ludi:
Praemiaque ingeniis pagos et compita circum
Theſidae poſuere: atque inter pocula laeti
Mollibus in pratis vnctos ſaluere per vtres.

382. *ingentes* vel *ingentis* vulgo ante Heinſ. quem mireris hic adeo timidum fuiſſe. *Ingeniis* praeclare repoſuit Burmannus ex antiquiſſimis Pierii, Philargyrio, cod. Vrſini, et ed. Ven. 384. *ſaluere* vetuſtiſſima ſcriptura; alii iam olim *ſaliere*. vide h. l. Heinſ. et Burm. Sec. ad Anthol. Lat. p. 540.

goedia Athenienſium caper poetis praemium erat propoſitum, *carmine qui tragico vilem certauit ob hircum* Horat. Art. 220. nec non hircinis pellibus vtres facti, in quos oleo inunctos adſilirent. Tum, quod poetae licebat in ornatum captandum exſpatiari, quomodo ex Graecorum illis ſacris Latina eiuſdem dei ſacra fluxerint, commemorat. Illuſtris locus eſt; ſingula videbimus.

381. *veteres ludi ineunt proſcenia*, pro, olim, antiquis temporibus, ludi in ſcenam inducti, facti, exhibiti ſunt. *proſcenium* proprie ante ſcenam verſus orcheſtram, pulpitum habebat, quo actores prodibant, h. l. omnino pro ſcena poſitum.

382. 383. *Theſidae*, Athenienſes, *poſuere praemia*, pro praemio, hircum, *ingeniis* h. poetis, *circum pagos et compita.* Nota de prima rei ſcenicae origine fabula. v. Horatii Art. 275 ſq. quae ad Dionyſia ruralia, τὰ κατ' ἀγροὺς, per pagos, vtique pertinet; e quorum genere cum ab initio eſſent τὰ ἐν Λίμναις, ſ. *Lenaea*, (diuerſa quidem et haec a *Dionyſiis vrbanis*, ſeu *maioribus*) auctis tamen vrbis opibus, ea praecipuam celebritatem conſequuta ſunt, vt diuerſa plane ab ruralibus habenda ſint, vt cum exquiſitae doctrinae copia nuper ad Heſychium ad liquidum perduxit Vir Celeb. Ruhnkenius.

384. *Vtrium* in hoc feſto et luſu notiſſimo, quem etiam in lapide apud Gorium Inſcript. Etruſc. T. II. p. 105 conſpici poſſe iam Burm. notavit, et quem paſſim in gemmis et marmoribus exhibitum videas, (v. Gorium Inſcr. Etruſc. l. l. Adde v. c. Gorlaei Dactylioth. T. II. n. 508.), *vtrium*, inquam, fuit vſus, quia in eoſdem et vina e lacubus tranſfundere, et vuas ad torcular deportare mos erat. v. apud Caylus Recueil d' Antiqu. T. V. pl. 58.

Nec non Auſonii, Troia gens miſſa, coloni
Verſibus incomtis ludunt, riſuque ſoluto;
Oraque corticibus ſumunt horrenda cauatis:
Et te, Bacche, vocant per carmina laeta, tibique
Oſcilla ex alta ſuſpendunt mollia pinu.
Hinc omnis largo pubeſcit vinea foetu:

Complentur

385. *a Troia* Leid. *et* T. Regius Mart. 386. *rituque* Moret. ſec. 388. *Et te B. canunt* a Cerda editum. 390. *rubeſcit* Menag. pr.

385 - 389. Liberalia quidem Romae menſe Martio celebrabantur. Et haec reſpexiſſe videri poteſt poeta, ſi v. 390 aduerteris. Sed feſtum Bacchi celeberrimum Vindemia facta fuiſſe videtur. Fiebant, vti in feſto poſt meſſem conditam (v. Horat. Ep. II, 1, 140) per pagos multa ludicra: pubes ruſtica, perſonata et laruis e cortice factis ora habens obducta, iaciebat iocos et dicteria in praetereuntes; quam vindemiae licentiam adhuc in Italia vigere obſeruant, qui ex oris illis ad nos veniunt; canebant porro hymnos in Bacchi honorem, et *oſcilla*, h. laruas e corticibus factas, quales etiamnum in monumentis occurrunt, ex arboribus ſuſpendebant; ea h. l. *mollia* h. mobilia, pendula. Exhibuit gemmam haec *oſcilla* referentem Spencius Polymet. Pl. XX. fig. 2. Idem elegantiſſimi ingenii vir pulchre originem et cauſſam huius ritus in eo reperiebat, quod eos Bacchi vultus appenſos vento impelli quaquauerſus et conuerti volebant agricolae, quoniam, qua ille deus faciem conuerterat, ſumma agri vbertas ſequi credebatur. cf. v. 392. Multa his de rebus cum ab aliis tum ab Caſaubono de Satira tradita ſunt, multa accuratius et vtilius tradi poſſent. cf. Horat. Epiſt. II, 1, 145. Tibull. I, 7, 35-40. II, 1, 55 ſq. De *oſcillis* inani opera alii poſt Seruium plurima, cf. h. l. Cerda.

390. Exoratus et placatus his ſacris ac feſtis deus ſummam vindemiae vbertatem votis reddit. *vinea pubeſcit*, ſatis obuia translatione, vites exuberant, *largo foetu* laeto vuarum prouentu. *Valles ſaltusque* ſi vitibus conſita loca, vt probabile videtur, hic expreſſa ſunt, improprie dicuntur de vineis, in plano et in collibus, ſeu locis aſperis, adeoque et ſaltuoſis, ſatis.

392-396.

Complentur vallesque cauae ſaltusque profundi,
Et quocumque deus circum caput egit honeſtum.
Ergo rite ſuum Baccho dicemus honorem
Carminibus patriis, lancesque et liba feremus;
Et ductus cornu ſtabit ſacer hircus ad aram,
Pinguiaque in veribus torrebimus exta colurnis.
Eſt etiam ille labor curandis vitibus alter,
Cui numquam exhauſti ſatis eſt: namque omne quotannis

391. *Complenturque cauae valles* Moret. ſec. 392. Laudat Columella III, 21, 4. *quodcunque* Parrh. *Et quodcunque decus* Schol. Horat. Sat. I, 2, 84. corrupte. *quocunque deos* Gud. 393. *ſuos honores* codd. aliquot Pierii, quod ipſi rem ſplendidiorem efficere videbatur. 394. *laticesque et* Franc. *ferentes* Zulich. 395. *Et ductis* Gud. a m. pr. *Eductus* Leid. tert. *Si ductus* Seru. ad Aen. IX, 627 in edd. quibusdam. *ſtabit cornu* Leid. alter. *ad aras* edd. Macrobii Sat. IV, 2. Seru. ad Aen. IX, 627 in ſcriptis. 396. *torquebimus* Medic. Pierii. *veribus* Rom. 397. *curandus* Franc. *alte* Ven.

392. - 396. Pulcherrimus haud dubie verſus. Nihil imagine hac viuidius, nihil iucundius. Petitum autem ex antiqua religione, qua praeſentia deorum certis locis ac temporibus fieri ſolita ferebatur, et quoties dii apparerent, omnia ridere, frondeſcere, progerminare, enthuſiaſtica loquendi forma, narrabantur. Perſtitit eius formae vſus maxime in Bacchi et Apollinis ſacris. De Baccho quidem vide laudatum a Cerda e carmine vetuſto locum. *caput honeſtum* eſt pulchrum, formoſum, quale Bacchi expreſſum adhuc in monumentis conſpicitur. *lances* et quidem in iis *liba* (cf. ſup. ad v. 192) feruntur ad aras. *cornu ducitur* victima ritu ſacrorum. Sic et *ſtare* verbum ſollemne. vid. Seru. Victimae partes, quae non in ara adolebantur, ſacris epulis inſerviebant, hinc v. 396 *colurna verua* ex corylo; quam arborem cum dilectu poni aiunt interpretes ex v. 299. *Neue inter vites corulum ſere.*

397 - 400. Reſtat alius labor in cura vitium, (eſt etiam alter ille labor curandarum vitium) qui numquam finitur, vt vineam iterum iterumque repaſtines, (fodias) pampines, vites ablaquees ac putes. *cui numquam*

Terque quaterque ſolum ſcindendum, glebaque verſis
Aeternum frangenda bidentibus; omne leuandum
Fronde nemus; redit agricolis labor actus in orbem,
Atque in ſe ſua per veſtigia voluitur annus.
Ac iam olim ſeras poſuit quum vinea frondis,
Frigidus

401. *laboratus* Reg. a m. pr. 402. *Atque ipſe ſua* Voſſ. *In ſe perque ſua veſtigia* Franc. *annis* h. per annos ſingulos *voluitur* ſc. labor, mallet Reiskius. 403. *Et iam olim* vulgo ante Heinſ. *At* al.

numquam ſatis exhauſti (pro exhauſtionis, Seru.) h. qui numquam ſatis exhauritur.

399. Colum. IV, 4, 1 *Numerus autem vertendi ſoli bidentibus, vt verum fatear, definiendus non eſt, cum quanto crebrior ſit, plus prodeſſe foſſionem conueniat.* Idem IV, 14, 1 *crebros foſſoris bidentes* requirit. cf. Geopon. V, 25.

399-402. *verſis bidentibus.* Videtur hoc ligonum genus ex altera parte duos dentes, ex altera latiorem aciem ad incidendas glebas habuiſſe, vt adeo inuerſioni ſubinde locus eſſet. Durum enim eſſet, *verſum bidentem* dicere, qui, dum iactatur, in terram vertitur, aut qui incuruatus ſit, ſaltim pronus. *nemus* pro vinea, *levandum fronde*, quaſi importuno onere; putandum. *labor*, qui *actus* erat, *redit in orbem*, et *annus* h. annua opera, annuus labor, *voluitur in ſe*, reuoluitur, redit, *ſua per veſtigia*, eadem, ac ſuperiore anno, ratione, modo, tenore ac progreſſu. *Sua ſe in veſtigia voluere* de mundo Varius, ante Virgilium, et poſt hunc alii poetae dixere; quorum loca vide apud Cerdam.

403 - 407. Auctumno exacto ſtatim in ſequentem annum vinitoris cura et opera extendi debet. *ſeras ponit cum vinea frondes*, cum vites frondes amittunt, quae ad ſeriorem auctumnum durauerant. *ſiluae* poſſunt ipſae vineae eſſe. *honorem* de frondibus arborum frequenter poetae. *ruſticus* eſt vinitor, ſed vides poetam ſemper recedere a vulgaribus. Tibull. I, 1, 7 *Ipſe ſeram teneras maturo tempore vites Ruſticus. acer*, diligens, labori non parcens. *dens Saturni* eſt falx amputatoria, notum dei inſigne. Iam v. 407 *putationem* vitium exprimi, ſatis patet. Colum. IV, 23, 1 *Placet ergo, ſi mitis ac temperata permittit in ea regione, quam colimus, caeli clementia, facta vindemia, ſecundum Idus Octobris, auſpicari* puta-

Digitized by Google

Frigidus et ſiluis aquilo decuſſit honorem;
Iam tum acer curas venientem extendit in annum
Ruſticus, et curuo Saturni dente relictam
Perſequitur vitem attondens, fingitque putando.
Primus humum fodito, primus deuecta cremato
Sarmenta, et vallos primus ſub tecta referto:
Poſtremus metito. bis vitibus ingruit vmbra:
Bis ſegetem denſis obducunt ſentibus herbae.

Durus

404. *vt ſiluis* Schol. Horat. Epod. XI. ſed aliter Nonius et Priſcianus. *Heinſ. e ſiluis* Parrh. 405. *extendet* Medic. 406. *Agricola* pro *Ruſticus* Rom. 407. *proſequitur* Zulich. et vnus Mead. ſed v. Burm. *antondens* vetuſta Nonii Marcelli exemplaria, vt *ancidere*. *attundens* ſcribunt alii. *tondens* Franc. *fugitque* Menag. 408. *deiecta* ed. Ven. vide ſup v. 207. 409. *et* deerat Ven. *primum* nonnulli; vt ſemper. *reporto* Voſſ. alter. 410. *poſtremos* Rott. ſec. *vmbrae* Zulich. 411. *obducant* Leid.

putationem et rel. Iam Cerda et alii non modo putationem, ſed et ablaqueationem, cum inutiles radiculae ferro reſcinduntur, praecipiendam fuiſſe putant, eamque in verbis *vitem attondens* quaerunt. Et ſane Colum. IV, 8, 1. *Nam poſt Idus Octobris, prius quam frigora inuadant, vitis ablaqueanda eſt;* vbi in ſeqq. diſertius res exponitur. Sed haec optantur potius, vt verbis inſint, quam ineſſe probantur; ſic et paſtinatio memoranda fuiſſet. cf. Geopon. III, 13. et ablaqueationem ſub putatione complecti ipſum Columellam video IV, 24, 4 ſq.

404. Varronis hic verſus eſt. Seruius. Imitatione expreſſit, ſed infeliciter, Marklando iudice, Statius Silu. II, 1, 154 *Excludunt radios ſiluis decuſſa vetuſtis* Frigora.

407. *relictam vitem*, et fructu et frondibus nudatam; quod itaque eius reliquum eſt, iam nunc eſt putandum; quam rationem etiam Martinum ſequi video. Burmannus neglectam tonderi interpretatur, praeteritam et cui poſt vindemiam nulla adhuc ſit cura adhibita. Etiam Seruius, relictam, ſcilicet a ſe paullo ante deſertam.

408. cf. Colum. IV, 27.

409. *vallos* h. pedamenta, ne imbribus putreſcant. v. Varro R. R. I, 8, 6.

410. 411. *metere* pro vindemiare, vt ſupra *ſegetem, arua, ſerere,*

Durus vterque labor. laudato ingentia rura:
Exiguum colito. nec non etiam aſpera ruſci
Vimina per ſiluam, et ripis fluuialis arundo
Caeditur, incultique exercet cura ſalicti.
Iam vinctae vites: iam falcem arbuſta reponunt:

Iam

413. *ruſti* nonnulli ſcribunt. v. Heinſ. *aſpere fruſci* a m. pr. Medic. 414. *per ſiluas* Moret. quart. et Regius Martini. *et* a Franc. abeſt. 415. *Creditur* Menag. pr. 416. *victae* Medic. a m. pr. et Reg. a m. ſec. *iunctae* Moret. ſec. et duo ap. Martinum. *falcemque* Goth. ſec.

ſerere, ſemina ad vineas tranſferri vidimus. cf. ad v. 267. Porro bis in anno, vere et auctumno, pampinationem et runcationem fieri debere dicit poeta; ſed rem ab antecedente deſignat: bis pampini excreſcunt nimia copia, bis herbae exuberant, adeoque eruendae et euellendae ſunt. v. Cerdam. *ſentes* poetica copia adiecti; ſunt hic omne id, quod ex iſtis herbis enaſcitur et ſolum implicat.

412. Placeant aliis vineae magnae; tibi parua probetur, quae recte et tanto maiore cum fructu a te coli poſſit. Pallad. I. tit. 6, 7 *Ita in arbitrio noſtro eſt, vtrum plus habeamus, an melius - fecundior eſt culta exiguitas, quam magnitudo neglecta.* Sed luculentus huius rei et loci commentarius eſt apud Colum. I, 3, 8 ſqq. IV, 3, 4 ſq. cf. Plin. XVIII, 6 ſ. 7, 3. vtrique verſus hic laudatur. v. Cerda. Vidit idem ſagaciſſimus quiſque e noſtris hominibus, latifundia perdidiſſe olim Italiam, nunc pleraſque e noſtris terris. Forma orationis ex Heſiodeo petita Ἐργ. 643 Νῆ᾽ ὀλίγην αἰνεῖν, μεγάλῃ δ᾽ ἐνὶ φορτία θέσθαι. Sic h. l. *laudato*, valere iube, aliis relinque, vt *colito* pro praefer, potiori loco habe.

413. *ruſcus* virgulti genus, *oxymyrſine*. cf. Martin.

415. *ſalices* curandae ſunt, h. virgae ex iis parandae. *incultae*, quamuis ipſae per ſe nulla cura indigeant et ſponte proueniant.

416. *arbuſta* h. vites iam ſatis putatae ſunt; *reponunt falcem*, dum per eas reponere falcem licet; falcem non amplius requirunt.

417-419.

Iam canit extremos effoetus vinitor antes.
Sollicitanda tamen tellus, puluisque mouendus.
Et iam maturis metuendus Iuppiter vuis.
Contra, non vlla eſt oleis cultura: neque illae
Procuruam exſpectant falcem raſtrosque tenaces,
Quum ſemel haeſerunt aruis, aurasque tulerunt.

Ipſa

417. *Iam canit effectos extremus v.* Romanus; et ſic Medic. Fogginii, niſi quod a m. ſec. *effectus* erat. *effoetos extremus* alii cum edd. vett. vt Argent et hoc etiam Nonius Marcellus in *antes* agnoſcit. Poſſit hoc ferri, ſi nulla eſſet variatio. At alii plerique *effectus extremos.* Hinc alia librariorum ludibria: *effoetus* vel *effectos extremus*, *effectus extremos*, *effectos extremos*, *effoetus extremos*, *effoetos extremis* in Goth. pr. Scilicet primam lectionem fuiſſe, *effoetus extremos*, veriſimile ſit, quam mutarunt Grammatici, qui breuis ſyllabae productionem non ferebant, vt nunc ſit quod per omnes inde edd. vulgatum: *extremos effoetus.* 420. *nonnulla* Leid. vnus et Bodlei. vt iam Seruius notavit legi. Sed mala ac perpetua aberratione.
422. *tulere* Goth. pr.

417-419. Pulcherrime perfectam et abſolutam vinitoris operam putandi ac runcandi deſignat. peruenit ad extremos *antes*, ordines vitium; gaudet ſe eo perueniſſe, *canit eos*, *effoetus*, viribus exhauſtus; iterum tamen ac denuo vinea fodienda ſeu paſtinanda; quae ipſa foſſio *pulueratio* dicitur. v. Seru. h. l. et Indicem Scriptt. R. R. ὑποκόνισις Graecis. Et praeter haec omnia nouus labor ex tempeſtate iniqua et aeris iniuriis oriri poteſt, vt aduerſus grandinem, pluuias, rubiginem, reliqua aeris vitia vitis munienda ac defendenda ſit. Ita v. 419 accipiendus eſſe videtur. cf. Colum. IV, 3, 4 a Cerda laudatus.

420. 421. Olearum contra nulla eſt cultura, h. oleae nulla fere cultura indigent. *Leui cultu ſuſtinetur olea* Colum. V, 8, 1. vbi de earum cultu agere incipit. Porro *neque illae P. - tenaces* h. nec putatione, nec paſtinatione opus eſt, ſcilicet non tam aſſidua ac perpetua. Bene Seruius: *quod tamen ad curam refertur anniverſariam, nam neceſſe eſt, licet tarde, oliuam putare*; id quod vel ex Columella notum eſt.

422. In his verſibus mihi plus vigoris ineſſe videtur, ſi poſt *tenaces* v. 421 ſententiam claudas, et iam nouam exordiaris:

Ipſa ſatis tellus, quum dente recluditur vnco,
Sufficit humorem, et grauidas cum vomere fruges.
Hoc pinguem et placitam paci nutritor oliuam.
Poma quoque, vt primum truncos ſenſere valentis,
Et vires habuere ſuas, ad ſidera raptim
Vi propria nituntur, opisque haud indiga noſtrae.

Nec

424. *grauidas cum foenore fruges* coni. Reiskius. vide notam. 425. *placidam* quinque apud Burm. male. 426. *Pomaque iam* Ven. *calentes* Medic. a m. pr. 428. *que* abeſt a Parrh. et Giſanii libris, etiam a Romano vetuſtiſſimo, qui *et opes* ſuo more ſcribit. Agnoſcas facile fulcrum verſus a Grammaticis ſubmiſſum.

diaris: *Cum ſemel haeſerunt aruis aurasque tulerunt, Ipſa ſatis tellus* etc. *cum ſemel haeſerunt terrae*, ſup. 317 *ſemine iacto Concretam - radicem affigere terrae.* Et ad illa *aurasque tulerunt* cf. v. 332 ſq.

423. 424. Poteſt quidem recte dici: *Ipſa tellus ſatis*, h. affatim, *ſufficit* ſc. oleis *humorem;* videtur tamen iudicio ac delectui Virgiliano magis conſentaneum, *ſatis* ita accipere, vt oleas *ſata* appellauerit, quemadmodum ſupra vineas. cf. ad v. 267. Sic mox v. 436. Porro *dens vncus* poteſt eſſe vomeris, adeoque poetica copia verſibus 423. 424 eadem ſententia bis exprimi. At *dens* etiam ligonis ac bidentis eſt; et poteſt commodior ſententia videri, vt, dummodo fodiatur et bidente aut ſarculo ſubigatur humus, iam ipſam tellurem dicat ſuppeditare oleis humorem, ſi vero etiam aretur ſolum et aliquando magis frangantur glebae, tellurem ſubminiſtrare *grauidas fruges* h. vberem oliuarum proventum. Colum. V,9,15 *Nam veteris prouerbii meminiſſe convenit: eum, qui aret oliuetum, rogare fructum; qui ſtercoret, exorare; qui caedat*, (putet) *cogere;* et §. 12 *Sed id* (oliuetum) *minime bis anno arari debet, et bidentibus alte circumfodiri.* Tandem *cum vomere* poteſt ita accipi, vt ſit, ducto vomere, aratione facta, aut, vt ſuppleatur, *cum recluditur vomere.* In omnibus his ſimpliciſſimam rationem praeſero.

425. *Hoc*, propter hoc, propterea, vt Lucret. IV, 1087 et al. *nutritor* pro *nutri.*

426. *Poma* videntur omnino pomiferae eſſe arbores. *truncos ſenſere*, quibus inſitae ſunt mali, cum ſuccos eorum in ſe deriuarunt. *vires ſuas*, nos, ſuccos neceſſarios. cf. v 79-82.

429. Pergit

Nec minus interea foetu nemus omne graueſcit,
Sanguineisque inculta rubent auiaria baccis.
Tondentur cytiſi, taedas ſilua alta miniſtrat,
Paſcunturque ignes nocturni, et lumina fundunt.
Et dubitant homines ſerere, atque impendere curam?
Quid maiora ſequar? ſalices, humilesque geneſtae,
Aut

429. *grauaſcit* Mentel. Leid. *vireſcit* Rottend. pro var. lect. et Goth. pr. 430. *que* abeſt a Goth. ſec. *aluearia* Gud. a m. pr. Mox in Romano v. 432 ante verſum 431 ponitur, male. 432. *que* abeſt a Goth. pr. et vno Mead. *ac lumina* vnus Pierii, nimirum Romanus, duo Heinſ. et Goth. ſec. *fundi* Gud. pro diu. lect. 433. abeſt hic verſus a Mediceo et aberat ab Vrſini Colotiano. Sed ſententia verſum abſoluens facile excidere potuit. *curas* Goth. pr. et ed. Dan. nonnullaeque ap. Martinum. *cura* Rottend. tert. et Goth. ſec. 434. *geneſtae* in antiquis ſcribi, Pierius notat. v. ſup. v. 12.

429. Pergit in argumentatione vſque ad v. 454. Si oleae et omne pomorum genus non eandem ac vineae operam deſiderant, multo minus reliqua arborum genera multum laboris exigunt, et magnos tamen fructus ferunt — 433. Quae cum ita ſint, nonne debebant homines ſerere eas arbores, et hoc quidquid operae eſt, iis impendere?

429. 430. Silueſtres *arbores* fructus et vtilitates plurimas nobis ferunt, nec tamen vllam aliam curam exigunt, quam vt feramus. *interea*, dum vitibus tam grauis labor impenditur. *omne nemus* omne arborum genus, *graueſcit foetu*, βρίθει, vt *grauida frugibus arbos*, et Ecl. III, 56. *nunc omnis parturit arbos. auiaria*, ſecreta nemorum, quae aues frequentant. Seruius. a domibus poeta ad ſiluas traduxit. Supra v. 328 *auia virgulta.*

431. *Cytiſum Maranthae* videri a poetis intelligi, docet Martinus ad h. l. Mox in pedeſtri oratione ſtructura fuiſſet, *taedas ſilua miniſtrat, quibus, ſeu vnde ignes paſcuntur.*

433. Forma orationis vt in illo Aen. VI, 807 *Et dubitamus adhuc virtutem extendere factis?*

434. Et ne minores tantum ex arboribus ſilueſtribus vtilitates commemorem, cum tot ac tam variae maiores laudari poſſint. Forte tamen commodius Cerda, praeeunte Seruio, exponit: Quid inſiſtam

Aut illae pecori frondem, aut paſtoribus vmbras
Sufficiunt: ſaepemque ſatis, et pabula melli.
Et iuuat vndantem buxo ſpectare Cytorum,
Naryciaeque picis lucos: iuuat arua videre,
Non raſtris, hominum non vlli obnoxia curae.

Ipſae

435. *Et tiliae pecori* multos legere notatum in Servianis. *vmbras* poſt Pierium Heinſ. e melioribus. *vmbram* alii. 437. *Cytoron* tres ap. Heinſ. Scribunt et *Citheron, Citherum, Cytheron.* 438. *Mariciae* Daniel. ed. et R. Steph. 439. *Non ratris* Leid. *Non vllis hominum* ap. Priſcian. lib. XVIII. *non nulli* Rottend. ſec. et Gud. a m. pr. et vnus Mead. At vulgata ap. Gell. VII, 17. *non vilior noxia* Medic. a m. pr.

ſiſtam in narrandis commodis maiorum arborum (de picea modo egerat), cum ſalices et geneſtae etiam afferant vtilitates ſuas. *geneſtae* v. ſup. v. 12.

435. *illae* ex ſermonis venuſtate abundat.

436. *ſata* ſunt arboreta, vineae, oliueta. *pabula apibus*, variata oratione et exquiſitiore, *melli* dixit.

437. *Cytorus* Paphlagoniae mons in tractu maritimo, buxo nobilis. Adiacebat vrbs eiusdem nominis. v. loca apud Cerdam et Martinum. *vndantem buxo*, fluctuantem; qua imagine ſegetum, fruticum et arbuſtorum laeta facies frequentiſſime a poetis exhibetur. *Buxi* autem quanta in aliis terris magnitudo ſit, ex eo diſcas, quod Bion Idyll. II, 3 paruum Amorem per eius ramos huc illuc inſilientem facit.

438. Pix e plurium arborum reſina fit, maxime ex pinu ac picea. Plin. XIV, 20 ſ. 25. *Naryx*, vel *Narycum*, et *Narycium*, Locrorum Epicnemidiorum vrbs, Aiacis patria. Iam ab his Locris colonia in Italiam deducta Locros condidit. cf. Aen. III, 399. Ad vtram regionem *pix Narycia*, cuius et Columella X, 386 et Plinius XIV, 20 ſ. 25 meminerunt, referenda ſit, dubitari poſſit, niſi *picis Bruttiae* ſatis frequens inter antiquos mentio fieret. v. Heinſ. ad Ouid. Remed. 264. Petebatur ea inprimis e monte et ſilua *Sila*. v. Strabo VI. p. 400 B.

438. 439. *arua* ſiluis conſita ſ. ſiluas, quae nullo humano cultu indigent. *non obnoxia* nihil labori noſtro debentia, vt Seruius; non egentia cura noſtra.

441. *fran-*

Ipſae Caucaſio ſteriles in vertice ſiluae,
Quas animoſi euri adſidue franguntque feruntque,
Dant alios aliae foetus: dant vtile lignum
Nauigiis pinos, domibus cedrumque cupreſſosque.
Hinc radios triuere rotis, hinc tympana plauſtris
Agricolae, et pandas ratibus poſuere carinas.
Viminibus ſalices fecundae, frondibus vlmi:
At myrtus validis haſtilibus, et bona bello
Cornus:

440. *Caucaſeo* alii. v. Ecl. VI, 42. 441. *quos* et *aſſiduae* librariorum ineptiae ap. Burm. *teruntque* malebat Voſſ. 442. *foetos* Gud. 443. *pinus* Gud. a m. pr. et quinque alii, etiam Goth. pr. cf. ad Aen. XI, 135. *cedrumque* Heinſ. e ſuis; vt Pierius in Rom. et antiquioribus aliis, et Martinus in duobus inuenerunt. Eidem aſſimilatum in aliis et alterum, *cupreſſumque* v. ap Burm. adde Arundel. *que* poſt *cupreſſos* omittunt multi. *cupreſſus* Parrhaſ. 444. *hic-hic* Moret. pr. 446. *fecundae vitibus vlmi* Zulich. et Medic. a m. pr. vt ap. Burm. commemoratur. At Fogginii ſide *frontibus vlmi* legitur, *d* ab, recenti manu alteri *t* adſcripta. Eſt hoc quidem etiam in Leid. *frundibus* Ven. *et fr.* Edd. Ald. et Iunt. cum Goth. pr. 447. *Ad* Medic. a m. pr. item *bella at bona b.* vnus Mead.

441. *franguntque feruntque* ſc. fracta culmina, ramos. Niſi in animo habuit, *agere ac ferre,* h. vexare.

443. Iuniperi certo generi, Oxycedro, nomen *Cedri* fere veteres tribuiſſe, obſeruat Martinus.

444. 445. De arboribus ruſtici conficiunt rotarum radios et plauſtrorum *tympana*, h. rotas ex ſolidis tabulis compactas, v. Scheff. de Re vehic. I, 6. et h. l. Burm. Male tecta vehiculorum alii interpretantur. *hinc - hinc* iungit Burmannus, vt ſit ex alia - alia arbore, parum commode ad meum quidem ſenſum; ſed *hinc* ex illis arboribus, ex illis foetibus v 442. *triuere* h. terere ſolent, atterendo, tornando conficere. *poſuere*, faciunt.

446. *frondibus vlmi.* Vlmus *frondem* iucundiorem bubus praebet, etc. v. Colum. V, 6, 3.

447. *bona bello cornus* h. ſagittis, iaculis, haſtis; *tota* enim *oſſea* eſt, Plinii verbo XVI, 38 ſ. 73.

Cornus: Ityraeos taxi torquentur in arcus.
Nec tiliae leues aut torno raſile buxum
Non formam accipiunt, ferroque cauantur acuto.
Nec non et torrentem vndam leuis innatat alnus,
Miſſa Pado: nec non et apes examina condunt
Corticibusque cauis vitioſaeque ilicis alueo.
Quid memorandum aeque Baccheïa dona tulerunt?
Bacchus et ad culpam cauſſas dedit. ille furentis
Centauros

448. *Itireos*, *Tyraeos*, *Ithyrios*, *Ithyreos*, *Ithireos*, inſerto *et* ab aliis, librariorum ludibria apud Burm. At *Itureos* aliquot apud Pierium, vt Graeci Ἰτυραῖοι. *curuantur* in nonnullis ap. Pierium Fabric. Goth. pr. ſed eſt hoc interpretamentum τῦ *torquentur*, quod fere omnes ſcripti, Burmanno teſte, habent. Mox v. 450 ante v. 449 in Goth. pr. erat poſitus. 451. *torquentem* Medic. a m. pr. *adnatat* ex Ed. Argent. notarat Reiskius, vnde refingebat: *torrente vnda leuis adnatat alnus.* 452. *examine* Medic. a m. pr. 453. *aluo* ab Medic. et aliis ſcribitur. v. Burm. 454. *et quae B.* ab aliis legi, in Seruianis notatur. 455. *cupam* ap. Lurat. ad Stat. vno loco, at altero *culpam* v. Burm. *culpas* Parrh. Goth. pr. vnus Mead.

448. *Ituraea*, vltra Iordanem, vel inde, quod Philippi tetrarchia apud Lucam et Ioſephum fuiſſe memoratur, nota. Incolebant eam Arabes latrociniis infames, et ſagittandi arte clari. cf. Lucan. VII, 230. 514. Cicero Philipp. II, 8. et 44. Vide Cellar. Geogr. ant. T. II. p. 529. hinc praeſtantiſſimos arcus poeta ab iis deſignat.

449 *Nec non tiliae*, etiam tilia et buxus tornari et ſcalpi poſſunt. *buxum* doctius poeta dixit, ea forma vt *malus*, *malum*.

451. Padi ripae *alnis* conſitae; itaque vſus earum in faciendis nauigiis promtus ac procliuis. cf. ad Ge. I, 136. *torrens* proprie ad Padi naturam. *Miſſa Pado*, immiſſa in amnem, de naualibus; at Burmannus, vt alnus ibi natae transferantur ad alias regiones, vt *India mittit ebur*, Ge. I, 57. Expreſſum eſſe verſum a Claudiano XXXV, 178 *miſſamque Pado qui remigat alnum*, iam alii notarunt.

453. *Corticibus cauis*, intra cortices, et adeo intra truncos cauos arborum.

454. 455. Tot tantisque vtilitatibus multum cedunt fructus vinearum, quae tamen tam aſſiduam operam exigunt; quin

Centauros leto domuit, Rhoetumque Pholumque,
Et magno Hylaeum Lapithis cratere minantem.
O fortunatos nimium, ſua ſi bona norint,
Agricolas! quibus ipſa, procul diſcordibus armis,

456. *Rhoetum* ſcribi ex membranis plerisque notauit Heinſius. *Rhoecum* ex Callimacho (in Dian. 221) reponere volebat Pierius. At *Rhoecum* gigantis nomen eſſe, *Rhoetum* Centauri, et in latinis libris *Rhoetum* conſtanter ſcribi, copioſe docuit Bentlei. ad Horat. Carm. II, 19, 23. adde Spanh. ad Callim. l. l. *Centaurus*, graeca flexione, ex aliquot vett. notauit Pierius. 457. *magna* Ed. Iunt. *Hyleum*, *Hileum*, *Ileum*, *Yleum*, *Leum*, ſcribitur. *minacem* Menag. pr. ſed v. Burm. 458. *bona ſi ſua* Franc. *norunt* Moret. pr.

quin earum cultura multa adeo mala affert. Hoc, vt poetam decebat, a generali ac nuda enuntiatione ad facti exemplum deducit. *ad culpam*, h. ad furores, ad facinora et crimina committenda incendit homines; vt iam bene Burmann. expoſuit.

456. V. Ouid. Metam. XII, 210 ſqq. cf. Cerda. Habuit noſter ante oculos Odyſſ. Φ, 295 ſqq. Cum ap. Ouid. l. l. *Rhoetus* et *Pholus* non occiſi, ſed fugati memorentur, Martinus, alium doctum Britannum ſequutus, copioſe adſtruit, *furentes leto* iungendum eſſe, non *domuit leto*. At enim *furere caede* facile dixeris, numquam *furere morte, leto*. Sed tota dubitatio illa inanis eſt ac vana, ſi, quanta in his fabulis poetarum variatio ſit, et impune eſſe poſſit, memineris. Quid enim? Ab aliis *Hylaeus* et *Rhoetus* ab Atalanta in Arcadia occiſi memorantur. v. Schol. Callimachi in Dian. 221. et ibi Spanhem.

458. Sequuntur laudes vitae ruſticae, locus nobiliſſimus, cuius pulchritudinem qui non ſentiat, is nec dignus ſit, cui enarretur. Qui dulcedine harum voluptatum captus diutius ſuis ſenſibus indulgere vult, is poſt laudatos iam a Cerda et aliis conferat Culicem v. 57-96. Hor. Epod. II. Carm. III, 1, 21-24. Serm. II, 6, 59 ſqq. Claudian. LV. *Felix qui patriis* etc. Tibull. I, 1. I, 5, 19-35. I, 10. II, 1. II, 3. Statium Silu. II, 2. Nobis quidem in ornatu huius loci accuratius retexendo feſſum tantarum minutiarum recenſu animum paulliſper recreare liceat, inprimis cum in multis eius pulchritudinem non aſſequutos eſſe videam interpretes, quos quidem vidi.

Fundit humo facilem victum iuſtiſſima tellus.
Si non ingentem foribus domus alta ſuperbis
Mane ſalutantum totis vomit aedibus vndam;
Nec varios inhiant pulchra teſtudine poſtes,
Illuſasque auro veſtis, Ephyreïaque aera;

Alba

462. *vomat* Medic. Pierii Voſſ. et Moret. quart. et Schol. Cruqu. Horat. Carm. III, 18. Epod. II. ſed praeter codd. Schol. Statii Theb. I, 146 et Macrob. Sat. VI, 2, vulgatam tuentur. *ſalutate* Ven. *notis* Reg. Martini. ſed v. notam noſtram. 464. *incluſasque* Medic. a m. pr. Romanus et al. ap. Pierium ac Martinum. et ſic in Seruianis quosdam male legere notatur. a duobus *que* abeſt. *Ephyraea*, *Ephyrea* male alii.

460. *ipſa tellus*, lubens volensque, vt *facilem victum*, qui facile paratur, vt infra v. 500 *fructus, quos ipſa volentia rura Sponte tulere ſua*, non ſunt tantum ſilueſtres, ſed amplificatione poetica dicuntur etiam ii fructus, qui facili opera parantur. *fundit*, ſufficit, ſuppeditat; at ſentis, puto, quam iſtud ad copiae notionem valeat. *iuſtiſſima*, quia *creditum reddere* terra, *acceptum referre*, dicitur, eique *fides*, *foenus*, *aequitas* tribuitur. At *tellus* fundit *humo*. Scilicet habet hoc poeticus Romanorum ſermo praecipui, dum copiam ſectatur, vt ſynonymis ita vtatur, vt alterius latior, alterius anguſtior ipſo poſito ſignificatus ſit. *humo* h. ex ſolo, culta ſua ſuperficie; ſic *riuos praetereuntis aquae* Tibull. I, 1, 28. vbi v. Obſſ. adde ſupra Ecl. V, 47. Liuius V, 44. 6. Sic ſupra v. 411 *ſegetem obducunt ſentibus herbae.* Sed et *humus* ex ſermonis proprietate numquam pro toto terrarum orbe ponitur, ſed ſiue ad frugum culturam, ſiue ad humationem corporum fere referri ſolet.

461. 462. Certauit cum Lucretio II, 24-36 pulcherrimo loco; quo etiam exprimendo iam vires expertus erat in Culice 61 ſqq. *Vomere* ſermonis Romani genius in aditu, qui magnam hominum copiam admittit, facile fert, cum et *vomitoria*, vt in theatro, dicantur. *totis aedibus vomit*, ad maiorem etiam multitudinis ſignificationem, quae totam domum repleuerit. Eodem etiam *unda ſalutantum* facit; ſic et *effuſa* multitudo dicitur. *vomit foribus*, per fores. Ceterum haec eadem expreſſit Horat. *Forumque vitat, et ſuperba civium Potentiorum limina.*

463. 464. Si non ſuperba

palatia

Alba neque Aſſyrio fucatur lana veneno,
Nec caſia liquidi corrumpitur vſus oliui:
At ſecura quies, et neſcia fallere vita,
Diues opum variarum; at latis otia fundis,

465. *fuſcatur* quatuor ap. Burm. et tres ap. Martinum, qui et in textum recepit. Sed vt v. ſeq. *corrumpitur*, ſic h. l. *fucatur*, cum acceſſione odioſae notionis, quaſi vitiatur, contaminatur. *nec* Goth. pr. vt in Seruio aliisque, etiam Romano. *lena* Ven. 466. *liquida* Goth. ſec. *liquidae oliuae* e Leid. laudat Burm. ad Samonic. de Medic. 961. cf. ad Ecl. V, 68. 467. *Ac* Longob. *Sed* Goth. ſec. *vitam* Romanus, alter Mentel. et Menag. quod ferri poſſet, praeferri alteri non poteſt. 468. *ac* in libris ap. Pier. et in Reg. Mart. *laetis* in edd. Macrob. Sat. VI, 2. quod Heinſio arridet. At enim *laetos campos, agros, fundos* autem *latos* probandos puto. *et laetis* duo ap. Burm. *lectis* Gud. a m. pr.

palatia incolunt; ad verbum: *Si non* habent, at quam ſplendidius pro eo, *inhiant*, habere cupiunt, ſi non habere curant, *poſtes varios pulchra teſtudine*, h. fores opere variegato, teſtudineo, cf. expreſſos hinc verſus Lucani X, 120, 121. *veſtes*que ſtragulas, *auro illuſas*, h. pictas, (*ludere luſus, ludibrium*, ſunt artificii naturam imitantis vocabula) *Ephyreiaque aera*, Corinthia.

465. 466. Si porro nec purpurae nec vnguentorum vſum habent. *fucum* de adoptato colore notum, vt et *venenum* de quouis ſucco, inprimis aut amariore aut acriore. *Aſſyrium* h. l. pro Syrio et Phoenicio. Sic accipiendum puto de mercatore Phoenicio apud Theocr. II, 162. De *caſia* v. ſup. ad Ecl. II, 49. Ge. II, 212.

467. *neſcia fallere vita*, vulgo ita accipitur, vt ſit innocua; ſententia quidem vera, quae et occurrit in carmine, qua ſibi ipſe praeiuit Virgilius, in Culice 72 *Otiaque inuidia degentem ac fraude remota*. Et vita ſane, vt βίος, pro homine. Mihi tamen *vita fallere neſcia* primo ſtatim oculi coniectu nil aliud eſſe poſſe viſa eſt, quam *vita tuta*, conſtans, nullis caſibus adeoque nec metui obnoxia. Et hanc explicationem Seruius altero loco poſuit: *aut quoniam immobilis eſt ſtatus vitae eorum; vrbanorum enim vita aut inſidiis aut proſcriptione variatur.* Ad Heſiod. Ἔργ. 227 ſqq. reſpexiſſe putabat Vrſinus.

Speluncae, viuique lacus; at frigida Tempe,
Mugitusque boum, mollesque ſub arbore ſomni
Non abſunt. illic ſaltus ac luſtra ferarum,
Et patiens operum, exiguoque adſueta iuuentus,
Sacra deûm, ſanctique patres: extrema per illos
Iuſtitia excedens terris veſtigia fecit.
Me vero primum dulces ante omnia Muſae,
Quarum ſacra fero ingenti percuſſus amore,
Accipiant;

469. *ac* tres ap. Burm. duo ap. Martin. et vterque Goth. *et* Medic. et Comm. Cruqu. ad Horat. Od. I, 21. 471. In antiquis edd. *illi* et *illis* legitur, et *non abſint. illis* etiam Cantabr. *illinc* Ven. *nec* et *et luſtra* nonnulli. 472. *At* Leid. et Donat. ad Terent. Andr. I, 1, 48. vbi et *paruoque*, quod habent fere omnes ſcripti et editi eodem ſenſu. At *exiguoque* recepit Heinſius. Habent id Romanus, Mediceus, Venetus, ed. Ven. et edd. Macrobii VI, 2. v. Burm. 474. *veſtigia figit* Cantabr. vt Aen. VI, 159. 475. *Me vero priuum* malebat Reiskius, h. e. *οἰκεῖον καὶ ἴδιον ἑαυταῖς* ſibi addictum et proprium. 476. *percuſſus* omnes optimi et antiquiſſimi. Ante Heinſ. *perculſi* praua paucorum librorum lectio obtinebat. v. Heinſ.

469. *frigida Tempe*, vmbroſae valles.

470. *molles ſomni*, lenes, tranquilli et dulces. Ecl. VII, 45.

471. *Saltus* proprie de paſcuis.

472. *operum*, int. opus ruſticum; laborioſa iuuentus. *exiguo aſſueta*, vt *paruo*. Tibull. I, 1, 25 *contentus viuere paruo.*

473. *Illic ſacra deûm*; hoc vult, ſacra ibi caſte coli; illic pietas et metus deorum eſt. *ſancti patres*, venerabiles, qui ſancte ac pie coluntur.

474. *extrema per illos veſtigia fecit*, cum ſcilicet iam ante aulas et palatia beatorum reliquiſſet.

475 - 489. Primum, ante omnia, ſtudiis philoſophiae ac naturae conſecratam vitam agere ſe velle ait, quod ſi non licuerit, at certe ruſticam. Vtraque enim vita beata et exoptabilis; 490. ſqq. alterius tamen deliciis ac bonis deſcribendis immoratur. Expreſſit haec auctor Dialogi de Orator. c. 13. digno, qui comparetur, loco.

475. 476. *primum ante omnia* vt *primus ante omnes* Aen. II, 40. V, 491. 492. *dulces Muſae*, *μειλιχίαι* Arato Phaen. 16. 17. quem locum in animo habuit. *Muſae accipiunt* eum, qui ſe iis tradit, conſecrat. *Sacra ferre* proprie eſt ſacrificantis, v. c.

Aen.

Accipiant; caelique vias, et ſidera monſtrent:
Defectus ſolis varios, lunaeque labores:
Vnde tremor terris: qua vi maria alta tumeſcant
Obiicibus ruptis, rurſusque in ſe ipſa reſidant:
Quid tantum Oceano properent ſe tinguere ſoles
Hiberni, vel quae tardis mora noctibus obſtet.

478. *laboris* Mentel. a m. pr. Laudat verſum Macrob. de Som. Scip. I, 15. 479. *tumeſcunt* Longob. et Voſſ. pr. 480. *obice* ſcribunt alii; et ſic iam ap. Gellium N. A. IV, 17. *reſidunt* ed. Dan. et ant. cdd. *reſident* Moreti pr. 481. *properant* ed. Iunt. *intingere* Goth. ſec.

Aen. III, 19, tum omnino ſacerdotis. Iam autem poetae, muſarum ſacerdotes, frequenter appellantur. v. Cerda. Notum Horat. Carm. III, 1, 3. et Propert. III, 1, 2 *Primus ego ingredior puro de fonte ſacerdos Itala per Graios orgia ferre choros.* Porro *magno percuſſus amore* expreſſum ex Lucret. I, 922. 923.

477. *caelique vias et ſidera,* quod in vulgari oratione, ſiderum curſum in caelo. Iam Orpheus Argonaut. 205 ὅς ῥα πορείας Οὐρανίας ἄστρων ἐδάη κύκλους τε πλανήτας. Quod vero poeta phyſicas quaeſtiones commemorat, facit propterea, quia eae facilius, quam alia philoſophiae, etiam Lucretianae, (nam hanc in animo habebat, et in ea omnes mox memorandae quaeſtiones tractatae ſunt) capita et argumenta, ornatum admittebant. Porro expreſſerunt h. l. multi poetae, ab Intpp. laudati, inprimis Manil. I, 99 ſqq. Propert. III, 5, 25 ſqq.

478. *lunae labores,* defectus. Lucretius V, 750 dixerat: *Solis item quoque defectus Lunaeque latebras* (vel hoc vno verſu, Virgiliani carminis quanta ſuauitas ſit, intelliges) *Pluribus e cauſſis* (hi ſunt *defectus varii*) *fieri tibi poſſe putandum eſt.*

479. *qua vi m.* h. cauſſas acceſſus ac receſſus maris aeſtuantis. Argumentum ſane philoſophicae contemplationis ſollemnius, quam alterum, tempeſtatum maris cauſſae; quod quidem et ipſum verba ferrent; nihil enim in his, quod impediat, equidem video. *Obiices* ſunt littora inprimis in aeſtuariis.

481. Cauſſas varietatis in dierum noctiumque menſura intellige. Etiam hoc Lucretius expoſuerat V, 679 ſqq. *Quid tantum properent ſoles hiberni,* ſol

Sin, has ne poſſim naturae accedere partes,
Frigidus obſtiterit circum praecordia ſanguis;
Rura mihi et rigui placeant in vallibus amnes;
Flumina amem ſiluasque inglorius. o, vbi campi,
Spercheos-

483. *non* quatuor ap. Burm. *non poſſum* Goth. ſec. 485. *rigidi* Romanus Pierii. 486. *O vbi Tempe* coniectura plurium doctorum virorum ap. Burm. at ea v. 469 iam memorata, et v. notas.

ſol in hieme, hiemali tempore, *tinguere ſe Oceano*, occidere etc.

483. Si philoſophus eſſe nequit, agricola ſaltem eſſe vult.

484. Stuporem animi a *frigore ſanguinis* ducere recte poteſt poeta, qui tantum probabilia ſequitur; inprimis cum e philoſophis nonnulli ita ſenſiſſe videantur. *Empedocles animum eſſe cenſet cordi ſuffuſum ſanguinem* Cic. Tuſc. Qu. I, 9. vbi v. Dauies. Quod vero ſanguinem *circa praecordia* memorat, ex antiqua Italorum philoſophia petitum videri poterat, in qua *praecordia*, φρένας, πραπίδας, ſedem non modo motuum animi, ſed et mentis faciebant. v. Cicero ibid. Sed et hoc ipſum Empedocleum eſt, cuius verſus laudatur in Etymologo Magno in αἷμα et alibi: Αἷμα γὰρ ἀνθρώποις περικάρδιόν ἐστι νόημα. Notabilis locus Schol. Cruqu. ad Horat. Art. 465 Empedocles — *qui dicebat, tarda ingenia frigido circa praecordia ſanguine impediri.* At quomodo ad haec ſomnia homines delabi potuere? Scilicet, quod primis rerum aetatibus nullus erat ſapiens, qui non eſſet poeta, nullus poeta, qui non maiore animi motu atque aeſtu raperetur, aut, vt loquebantur, diuino ſpiritu (ἐνθουσιῶν) ageretur. *Calor* itaque *ſanguinis* cum animi vi, ingenii ſubtilitate, poetica facultate, naturae aliquam coniunctionem habere videri poterat. Imitatus eſt verſum Lucan. II, 557.

485. *amnes rigui* h. l. qui rigant. *amem*, colam. v. h. l. Burm.

486-489. O quam vellem ruri vitam agere; tamquam poeta nobiliora rura memorat, in Theſſaliae, Laconiae ac Thraciae campis. cf. Culicem v. 93. in quo quaſi ſemina aut rudimenta huius pulcherrimi loci videas. O *vbi* non itaque eſt vt ſitum locorum quaerat, ſed vt ibi degat. Haberet tamen locus maiorem δεινότητα, ſi ita iungeres: *O qui me ſiſtat* ibi, *vbi* campi etc. *Campi Spercheos-*

Spercheosque, et virginibus bacchata Lacaenis
Taygeta: o, qui me gelidis in vallibus Haemi
Siſtat, et ingenti ramorum protegat vmbra!
Felix, qui potuit rerum cognoſcere cauſſas:
Atque metus omnis et inexorabile fatum

487. *Spercheosque* dictum vt Ἀλφειὸς, Alpheus, Πηνειὸς, Peneus, ſic Σπερχειὸς, Spercheus. Heinſ. repoſuit, e Mediceo; in quatuor *Spercheus*. alii *Sperchiosque*, *Sperchios et*, *Sperchiusque*, hoc quidem in vulgg. edd. v. Heinſ. h. l. et ad Ouid. Met. I, 579. 488. *gelidis conuallibus* Medic. et vetus Mead. forte, *gelidi*, inquit Heinſ. 491. *ineluctabile fatum* Romanus Pierii, ex Aen. VIII, 334 ſcilicet.

Spercheosque poetica ſtructura enthuſiaſmo conſentanea dixit, pro campis ad Sperchium, h. campis Theſſaliae, in cuius confiniis ſubter Oetam montem fluuius ille in ſinum Maliarum exit. *Taygeta* ſc. iuga, ὄρη, vt τὸ Ταΰγετον, montes ex Arcadia per totam Laconiam procurrentes; ſub eo Sparta et Eurotas amnis *bacchata*, paſſiue, in quibus virgines Lacaenae bacchari, orgia Bacchi celebrare, ſolent. Sic *bacchata Naxos* Aen. III, 125. Erat autem ſub Taygeto Bacchi templum, quod adhuc Pauſaniae aetate viſebatur; ad id ſolis mulieribus aditus patebat, et mulieres ſolae ſacra in operto faciebant. v. Pauſan. III, 20. Ita explicatus locus placere poteſt.

490. 493. Conf. ad v. 475. Beata eſt, inquit, vita philoſophi, at nec minus beata vita ruſtici. Columella in praef. iam a Cerda laudatus: *Res ruſtica — quae ſine dubitatione proxima et quaſi conſanguinea ſapientiae eſt.* Cicero in Cat. mai. 15 *Venio nunc ad voluptates agricolarum, quibus ego incredibiliter delector, quae nec vlla impediuntur ſenectute, et mihi ad ſapientis vitam proxime videntur accedere.* Philoſophiae autem Lucretianae capita hic proferri ex primis ſtatim Lucretii paginis manifeſtum fit. v. Lucret. I, 49 ſqq. ad 150. qui verſus optimi huius loci commentarii ſunt. Forte et Graecus poeta vtrique ante oculos erat. Laudatur ex Empedocle: ὄλβιος, ὃς θείων πραπίδων ἐκτήσατο πλοῦτον ap. Clement. Alex. Stromat. V. extr. Veris autem de natura rerum, deorum et animae rationibus ab Epicuro propoſitis, metus, terrores ac cupiditates hominibus detractas et ad veram felicitatem

Subiecit pedibus, ſtrepitumqne Acherontis auari!
Fortunatus et ille, deos qui nouit agreſtis,
Panaque, Siluanumque ſenem, Nymphasque ſorores!
Illum non populi faſces, non purpura regum
Flexit

492. *ſtrepitusque* Reg. et vnius Mead. 494. *Siluarumque ſenem* ed. Ven.

viam patefactam eſſe, ſaepe a Lucretio praedicatur. Conf. Cicer. Fin. I, 13. vide Bentleii Remarks upon a late diſcourſe of Freethinking in a Letter by Phileleutherus Lipſienſis ſegm. 20. Ipſum Lucretium his laudibus praedicari putabat Spencius Polymet. Dial. II. p. 14. quod non placet; non quidem propterea, quod nimis magnificas, quam pro Lucretii meritis, laudes eſſe dicam; nam quae ſecta non ſuum principem ita extollit? Fecit hoc idem in Epicuro ſuo Lucretius; eodem certe iure, ac Galli in ſuo Des Cartes. Verum non hic locum habebat vnius cuiusquam certi hominis laus et praedicatio.

492. Lucret. I, 79 *Quare Religio* (ſuperſtitio) *pedibus ſubiecta viciſſim Obteritur. Metus ſubiectos* vide ibid. 67 ſqq. 103 ſqq. V, 1193 ſqq. III, 14 *Nam ſimul ac Ratio tua coepit vociferari, Naturam rerum haud diuina mente coortam, Diffugiunt animi terrores, moenia mundi Diſcedunt, totum video per Inane geri res, Apparet Diuûm numen ſedesque quietae — At contra nusquam apparent* Acheruſia *templa. ſtrepitum Acheruntis* ex Lucret. III, 37 *Et metus ille foras praeceps Acheruntis agendus Funditus, humanam qui vitam turbat ab imo, Omnia ſuffundens mortis nigrore, neque vllam Eſſe voluptatem puram liquidamque relinquit.* Quomodo illum metum expellat v. eod. libro III, 842 - 907 ad f.

493. 494. Vitae ruſticae amoenitatem a ſplendidis et ſanctis imaginibus petit, ex primorum hominum, aureae aetatis, vita ſumtis; nempe cum innocuis et puris caſtisque illis hominibus dii verſabantur, eos frequentabant et in medio eorum conſpiciebantur; vide vel Catulli. LXIII, 384. Itaque is, qui ſiluas, valles, fontes et antra frequentat, praeclare deos agreſtes noſſe dicitur. cf. in Culice 76.

495 - 499. Viuit animo imperturbato atque ab omni cura ac ſollicitudine vacuo, et vere vitam beatam ex Epicuri formula agere videri poteſt. *Illum non populi faſces* (v. Lucret.

Flexit, et infidos agitans diſcordia fratres;
Aut coniurato deſcendens Dacus ab Hiſtro:
Non

496. *inuidia fratres* Moret. ſec. e gloſſemate τοῦ *diſcordia.* 497. *Et* Acron ad Horat. Od. I, 35. III, 6. *diſcedens* multi, vide Burm. *Daci montibus inhaerent* Florus IV, 12, 18.

(v. Lucret. III, 1009) *non purpura regum flexit*: nil curat honores ac magiſtratus, in quem transferantur, aut quibus regna ſiue reddantur ſiue eripiantur; quae fortunarum conuerſiones annis proximis a profligatis Antonianis partibus ſatis frequentes haud dubie inciderant. *et infidos agitans diſcordia fratres* illum non flexit, nil mouet; nil curat bella ciuilia; vt nec bella externa; *Aut coniurato deſcendens Dacus ab Iſtro.* Vellem ſane in priore membro, de fratrum diſcordia, certam aliquam perſonam ac nomen ſubiici a me poſſe, vt in altero *Dacus;* verum Arſacidarum diſſidia, quae in illos annos incidunt, quibus Georgica perſcripta eſſe et feruntur et videntur, non erant inter fratres, ſed inter conſanguineos, Phraatem et Tiridatem; vt vero fratres pro his dictos accipias, loci ratio non admittit. In Armenia autem maiore, cum Artaxi Artabazes filius ſucceſſiſſet, bellum ei ciuile a Tigrane fratre, Roma ab Armeniis arceſſito, motum eſt; verum haec in annum 734 decimum a pugna Actiaca, proximum ante Virgilii obitum, incidunt vide Dio. LIV, 9. Catroeus quidem ſecundam aliquam Georgicorum recenſionem commiſcitur, ſed nullo plane aut leui argumento. Itaque in illis: *infidos agitans diſcordia fratres*, ſimpliciter bellum ciuile a poeta deſcribi poſui; poterat *ciues* pro *fratribus* memorare; ſed alterum grauius, quid quod etiam fratres ſaepe in diuerſis partibus ſtetiſſe res ſatis vulgata erat, vt v. 510 *gaudent perfuſi ſanguine fratres*, etiam de bello ciuili. *Daci* autem, qui montium iuga trans Iſtrum incolebant, vnde *deſcendens Dacus*, vt fere ſemper, *quoties concretus gelu Danubius iunxerat ripas, decurrere ſolebant* et *vicina populari*, Florus IV, 12, 18: ita illo tempore Myſiam et mox Thraciam vaſtabant. Miſſus aduerſus eos et Baſtarnas M. Craſſus, C. Caeſare V. et Sex. Apuleio Coſſ. V. C. 725. Dio LI. c. 23 ſqq. *Iſter coniuratus*, h. populi ad Iſtrum, qui arma cum iis ſociabant. Iidem Daci rebellarunt Q. Tuberone et Paullo

Non res Romanae, perituraque regna: neque ille,
Aut doluit miſerans inopem, aut inuidit habenti.
Quos rami fructus, quos ipſa volentia rura
Sponte tulere ſua, carpſit: nec ferrea iura,
Inſanumque forum, aut populi tabularia vidit.
Sollicitant alii remis freta caeca, ruuntque

In

498. *res Comanae* Reiskius emendabat, id eſt, Armenae vel Parthicae; cum indignum poeta, et quidem Romano, ſit, remp. Romanam *peritura regna* appellare. cf. notam noſtram. 499. *miſerans aut non inuidit* Zulich. ex interpolatione. 500. *valentia* Ven. 501. *carpit* Macrob. Sat. VI, 1. *rura* Romanus. 502. *Inſanumue* Rom. *trudit* Vratisl. 503. *freta rauca* Leid.

Paullo Fabio Coſſ. V. C. 743. ad quem annum Flori locus referendus eſſe videtur. cf. Sueton. Octau. c. 21. Ceterum Epicuream ſapientiam ab omni republica homines auocaſſe, res eſt ſatis nota vel ex Ciceronis diſputationibus.

498. *peritura regna*, quae pereunt, afflicta. in proſa: imperiorum ruinas, euerſiones, interitus nil curat; atque adeo *res Romanae* intelligendae viciſſitudines et fortuna imperii Romani. Sunt autem haec accommodate ad hypotheſin Epicuri, et intra eius placita accipienda. Alioqui enim, in ciue Romano, impium hoc et ſceleratum foret, reipublicae ſortem nil curare.

499. *neque ille Aut doluit miſerans inopem, aut inuidit habenti*, non duritie et ferocia animi, aut Stoica aliqua apathia, quae male a Seruio inde huc aduocatur, ſed quod remotus ab omni hominum et miſeria et fortunae ſplendore animum ab omni perturbatione vacuum habere poteſt. Copioſe illuſtrat locum Burm.

500. Expreſſit ſequentia Seneca Herc. fur. 159 ſqq.

501. *Sponte ſua*, v. ad v. 459. Adumbrata eſſe haec ex Lucret. V, 935. 936. iam notatum Macrob. Sat. VI, 1. extr.

502. *Inſanum forum* inſano clamore, litibus, perſtrepens. Sic *rabies*, *furor*, tribuitur. *nec populi tabularia vidit*, h. nullum nec vectigal, nec portorium, nec paſcua a populo tamquam publicanus conduxit; quarum redemtionum tabulae, publica inſtrumenta, in tabulario ſeruabantur; quod Romae erat in atrio Libertatis. v. Liu. XXXXIII, 16.

503. *freta caeca*, ignota, inexplorata

In ferrum, penetrant aulas, et limina regum:
Hic petit excidiis vrbem, miſerosque Penatis,
Vt gemma bibat, et Sarrano indormiat oſtro.
Condit opes alius, defoſſoque incubat auro.
Hic ſtupet attonitus Roſtris: hunc plauſus hiantem
Per cuneos (geminatus enim) plebisque patrumque
Corripuit:

504. *penetrantque* Menag. a m. ſec. 505. *patriosque penates* Parrh. 506. *indormiat* Heinſ. ex vno Mediceo, in quo tamen et ipſo a ſec. manu *in* notatum punctis. *dormiat* vulgo omnes. Porro *Serano*, *Sarano*, *Serrano* vitioſe ſcribitur. 508. *hic plauſus* Medic. a m. pr. 509. *geminatus* ex omnibus ſcriptis Heinſius repoſuit. Sic et Pierii et Martini libri cum antiquis edd. Vulgatae tamen edd. pleraeque *geminatur* aut *geminantur* habebant. Illa *geminatus enim* in parentheſi poſita illuſtrare ſibi videtur Heinſius ad Aen. X, 874. mihi tamen nondum ſatisfacit, nec ipſe mihi ſatisfacio. Minus tamen putidus verſus ad meum ſenſum eſt, ſi intra parentheſin aut totum, aut verba *geminatus enim plebisque patrumque* recipias.

explorata eſſe videntur, niſi ſunt obſcura, nigra; Seruio, ſubito in tempeſtatem ſurgentia.

505-507. Hic exſcindit *vrbem*, int. Romam, *penates*, h. patriam ſuam; (bella autem ciuilia reſpicit) vt luxu diffluat. *Militia* omnino illo tempore inter modos opum ac diuitiarum quaerendarum expeditiores, ſcilicet e praeda et agris aſſignandis. vide v. c. Propert. Eleg. III, 5. Tibull. I, 1, 1 - 4. multo magis in ciuilibus bellis. *gemma*, poculum gemmeum, ex gemma factum. cf. Propert. III, 5, 4. *Oſtrum Sarranum*, Tyrium, ab antiquo vrbis nomine, Sarra ſeu *Tſor*; de quo ſatis multa diſputauit Bochartus.

507. Sic et Aen. VI, 610. *Aut qui diuitiis ſoli incubuere repertis.* Ex Vario *Incubet et Tyriis, atque ex ſolido bibat auro*, adumbratum eſſe verſum, notarat Macrob. Sat. VI, 1. p. 374. cf. Tibull. III, 3, 3 ſqq.

508 - 510. Alius eloquentiae forenſis laudem, dum pro roſtris dicentem audit; alius populi ſtudia miratur; cupit gratioſus apud populum haberi; *nimium gaudens popularibus auris* dixit Aen. VI, 817. *hiantem* prae admiratione ac ſtupore, *corripuit*, percuſſit, animum commouit, *plauſus per cuneos* h. theatrorum ordines ac ſedilia, quo excipiebantur, qui gratioſi eſſent apud populum,

Corripuit: gaudent perfuſi ſanguine fratrum,
Exſilioque domos et dulcia limina mutant;
Atque alio patriam quaerunt ſub ſole iacentem.
Agricola incuruo terram dimouit aratro:
Hinc anni labor: hinc patriam paruosque nepotes
Suſtinet:

510. *Corripit: hi gaudent* emendat Marklandus ad Statii Silu. III, 2, 61. non quod in praeterito tempore offendebatur, vt Burmannus putabat, ſed quod non ſunt, ad quos referas *τὸ gaudent*; nec tamen *alii* ſubiicere poſt ſuperiora a verſu inde 503 adeo durum eſt. Ipſe Burmannus *Corrupit* coniectabat; minus feliciter. *ſanguine patrum* ed. Norimb. 511. *domus* duo ap. Burm. et vterque Goth. *lumina* Zulich. 513 *terram molitus aratro* Mediceus et Colot. Vrſini. forte ex Ge. I, 494. *demouit* Leid. et Rott. 514 *paruosque penates* Mediceus, quod impenſe placebat Heinſio; dummodo non v. 505 *miſerosque penates* anteceſſiſſet. Burmannus praefert *nepotes*, ne bis idem dicat poeta, *patriam* et *penates*; qui metus vtique vanus eſſet; nam *patria* nequaquam ad tugurium ipſum reuocari poteſt, ſed totum rus, vicum et agros, complecti debet, vt Ecloga I, 3. 4. 68. Marklandus ad Stat. Silu. I, 2, 145 *penates* praefert; quare enim *nepotes* potius, quam *liberos* memoraret poeta? Si *patrem paruosque nepotes* ſcriptum eſſet, facile appareret, cunctos liberos *nepotes* appellari; et fateor me ad hoc haerere, quod *patriam* ex annuo labore ſuſtinere dicitur agricola; et poterat *patriam* ex verſu ſuperiore repetitum videri. Interea *penates* et *nepotes* perpetuo in libris permutantur; v. Markland. ibid. et Burm. ad Valer. Flacc. VII, 50. et poteſt agricola ſatis recte dici *ſuſtinere penates*, tueri et alere domum ac familiam. *Patriam* tamen non aliter *ſuſtineas*, quam conferendo in publicum. Idem Marklandus praeclare emendabat: *Hic anni labor*; et ſic Gud. pro var. lect.

pulum, vt de Pompeio, Cicerone, Maecenate res nota.

510. *gaudent perfuſi ſ. f.* h. e. gaudent perfundi, ex graeco more. Ad veteranos autem et ceteros refero, quibus promiſſi per bella ciuilia (hinc *perfuſi ſanguine fratrum*) agri aſſignabantur. ita cum ſequente verſu ſententias arte coniunctas eſſe videas. Res liquida vel ex Lucretii verſibus III, 70 Dum homines paupertatem fugiunt, *Sanguine ciuili rem conflant — Crudeles gaudent in triſti funere fratrum;* quem hic expreſſum eſſe, iam a Macrobio monitum Sat. VI, 2.

511. *Exſilio*, dum in colonias deducuntur.

512. Fere vt Horat. illud II, 16, 18 *Quid terras alio calentes ſole mutamus?*

514. *labor*

Suſtinet: hinc armenta boum, meritosque iuuencos.
Nec requies, quin aut pomis exuberet annus,
Aut foetu pecorum, aut Cerealis mergite culmi:
Prouentuque oneret ſulcos, atque horrea vincat.
Venit hiems, teritur Sicyonia bacca trapetis:
Glande ſues laeti redeunt: dant arbuta ſiluae:
Et varios ponit foetus auctumnus: et alte
Mitis in apricis coquitur vindemia ſaxis.
Interea dulces pendent circum oſcula nati:
Caſta pudicitiam ſeruat domus: vbera vaccae

Lactea

516. *quin et* Menag. alter. *exuberat* Menag. quart. 517. *et Cerealis* Menag. alter. 518. *prouentumque* Goth. pr. *aut h.* Medic. a m. pr. et Zulich. 520. *redeunt laeti* Ruſinian. de Schem. Lex. p. 30. *ardua* Gudian. pro var. lect. 523. *pendent dulces* ante Heinſ. ſed *dulces pendent* omnes fere ſcripti, etiam Pierii.

514. *labor anni*, per annum, annuum opus ruſtici. Sed rectius, et ſententia ſic poſtulante, intelliges prouentum ex labore annuo.

516. Nullum tempus eſt, quo ceſſet ager efferre aliquid fructus. *pomis exuberet annus*, poetica ratione, ſed ſollemni, pro, poma exuberant in anno, h. auctumno.

518. *Annus onerat ſulcos prouentu*, ante meſſem, *horrea vincit prouentu*, meſſe facta. Sunt Tibulli IV, 1, 185 *Horrea fecundas in deficientia meſſes.* et ſup. Ge. I, 49 *Illius immenſae ruperunt horrea meſſes.*

519. Cum hieme oliuitatis tempus ingruit. Oliuae, vt poetarum mos, a praeſtante aliquo genere adiectum nomen habent. *Sicyonem oliuiferam* etiam Ouidius memorat in Ibin IV, 319. ex P. XV, 10. Stat. Theb. IV, 50. *trapetum*, quo oleae teruntur; mola olearia. vide Ind. ad Scriptt. R. R. Sed nuper tota res egregie illuſtrata in doctiſſimo libello Alb. Lud. Frid. Meiſteri de torculario Catonis.

520. *arbuta* v. ſup. ad Ecl. III, 82.

521. *ponit foetus auctumnus*, dum poma matura decidunt.

523. *pendent circum oſcula* iucundius, quam ſi, circum ora; ſunt enim ad oſculandum porrecta.

524. Αἰδοίην παράκοιτιν, *pudicam mulierem*, (Horat. Epod. II, 39.) deſignat.

526. Ex

Lactea demittunt: pingueſque in gramine laeto
Inter ſe aduerſis luctantur cornibus haedi.
Ipſe dies agitat feſtos: fuſuſque per herbam,
Ignis vbi in medio, et ſocii cratera coronant,
Te, libans, Lenaee, vocat: pecoriſque magiſtris
Velocis iaculi certamina ponit in vlmo:
Corporaque agreſti nudant praedura palaeſtra.
Hanc olim veteres vitam coluere Sabini:
Hanc Remus et frater: ſic fortis Etruria creuit:

Scilicet

525. *dimittunt* nonnulli: duo omittunt *que* cum vno Mead. 527. *faſtos* Ven. *fuſoſque* Gud. et Goth. ſec. 528. *ingenio* pro *in medio* Mediceus; forte *Ignis vbi genio*, inquit Burmannus, id eſt, ara ipſi poſita. Malim *Ignis vbi, genio et ſocii c. c.* h. in honorem Genii. Sed ludibrium librarii eſſe puto. 529. *Lencaeque* Voſſ. Erat ſcilicet in alio *Leneae* vt in Medic. a pr. m. 531. *nudant* Burm. recepit, et ſic ſane Romanus, aliique vetuſti Pierii, et praeſtantiores Heinſii ac Burm. *nudat* tamen Mediceus cum fragm. Moret. et parte librorum Martini exhibet; et videtur haec ratio exquiſitior eſſe, ſi paterfamilias *nudat membra*, dum proponit certamen et auctor eſt nudandi membra. Sed in his librorum auctoritati non refragor. *perdura* Medic. a m. pr. *nudat palaeſtrae* idem cum fragm. Moret. quod Heinſio placebat. Verba, vt nunc edita ſunt, diſerte recitat Lutat. ad Stat. Theb. VI, 827. 532. Tangit locum Schol. Perſii Sat. I, 87. quamquam mendoſe. *vitam veteres* Mor. et Parrh. *voluere* Ven.

526. Ex Arat. Dioſem. 369. 370.

527. Quicquid in vita ruſtica iucunditatis eſſe ſolet, memorat poeta; itaque et feſtorum ſollemnia diis ruſticis habita.

528. *Ignis vbi in medio*, ſc. ara, in qua ſacrum fit, ex quo epulae parantur. Tibullus de ſacris, meſſis tempore factis, II, 1, 21 *Tunc nitidus plenis confiſus ruſticus agris Ingeret* ardenti *grandia ligna* foco, *Turbaque vernarum, ſaturi bona ſigna coloni Ludet. Socii.* Horat. Epiſt. II, 1, 142 *Agricolae priſci - Condita poſt frumenta leuantes Tempore feſto Corpus -* Cum ſociis operum pueris *et coniuge fida.* Adumbratus e noſtro locus Gratii Cyneg. 486 ſqq.

530. *certamina ponit*, ἆθλα τίθησι, certaminis praemia. cf. Aen. V, 66. *agreſti palaeſtra*, lucta.

533. *Etruria creuit*, h. Etruſci potentes facti ſunt; ad magnas

gnas

Scilicet et rerum facta eſt pulcherrima Roma,
Septemque vna ſibi muro circumdedit arces.
Ante etiam ſceptrum Dictaei regis, et ante
Impia quam caeſis gens eſt epulata iuuencis,
Aureus hanc vitam in terris Saturnus agebat.
Necdum etiam audierant inflari claſſica, necdum
Impoſitos duris crepitare incudibus enſes.
Sed nos immenſum ſpatiis confecimus aequor:
Et iam tempus equum fumantia ſoluere colla.

P. VIR-

535. Idem verſus Aen. VI, 786. *ſeptem quae vna* Ed. Iunt. et aliae. 536. *Antea* Gud. 540. *Impoſitis duros* Medic. a m. pr. 542. *ſpumantia* Rom. et aliquot alii Pierii, item Parrhaſ. Eadem varietas ap. Quinctil. VIII, 6. vbi verſus laudatur. At *fumantia* melius hoc quidem loco; et exhibent Chariſius et Beda de tropis S. S.

gnas opes agricultura peruenerunt. Burmannus intempeſtiue Etruriae mentionem, et non niſi in Maecenatis gratiam fieri aiebat; ſed quid potiſſimum vir doctiſſimus in hoc ſequutus ſit, videtur enim aliquid ſequutus eſſe, non appoſuit.

534. *rerum facta eſt pulcherrima*, nota forma, quam Burm. ad h. l. illuſtrat, omnium imperiorum praeſtantiſſimum ac beatiſſimum factum eſt. Iiſdem fere verbis Cicero pro Roſc. Amer. 50. c. 18.

535. *arces* pro montibus.

536 Ante Iouem, ſub rege Saturno, aurea aetate, (vnde poeta ipſum dixit *aureum*) ſic viuebant homines. *Impia gens*, h. hominum genus, *impium*, quod naturae legem violat, bouem mactando. cf. Arat. Phaenom. 132. Cic. N. D. II, 63. § 159.

539. *claſſica inflari*, cani inflato cornu, tuba, buccina. v. Propert. III, 3, 41. 42. (2, 11. 12.)

540. *crepitare*, procudi.

541. *aequor* pro campo, *immenſum ſpatiis*, immenſa ſpatia, h. decurſus habens, immenſorum ſpatiorum aequor. De *ſpatiis* v. ad Ge. I, 512. *Colla equorum ſoluere*, dum iugum ſoluitur, demitur. Sic ὑφ᾽ ἅρματος αὐχένας ἵππων λυσαμένη Callimachus a Cerda laudatus H. in Pall. Lau. 10. λύειν ἵππους, *ſoluere equos*, ſollemne.

P. VIRGILII MARONIS
GEORGICON
LIBER TERTIVS.

Te quoque, magna Pales, et te memorande canemus
Paſtor ab Amphryſo: vos, ſiluae amnesque Lycei.
Cetera, quae vacuas tenuiſſent carmine mentis,
Omnia iam volgata. quis aut Euryſthea durum,

Aut

AD GEORGICON LIB. III.

2. *Amphreſo* Medic. *Amphryſſo* Romanus. at *Amphryſo* fragm. Vatic. Alii *Amphriſo*, *Amphriſio*, vt Goth. Mox *Lycaei* vulgo omnes ſcribunt. Et ſic ap. Pauſaniam aliosque Graecos ſcriptores. 3 *carmine* Burmannus repoſuit, vt erat in nonnullis Pierii; in fragm. Vatic. Medic. et aliis *carmina*. Procliuior lapſus in hoc ex illo, quam vice verſa *mentis* idem ſcripſit ex Rottend. tert. 4. *volgata* idem ex Gud. et Ment. tert. *ſunt vulgata* Parrh. Bodlei. et vnus Mead.

1. Rem pecuariam tractaturus Palem, deam paſtoritiam, et Apollinem Nomium et Lyceum, montem Arcadiae, Pani ac Fauno ſacrum, nominat. *Amphryſus* Theſſaliae, et quidem Phthiotidis, notum flumen; ad quod Apollo boues pauiſſe dicitur, cum Admeto, Pheraeorum regi, ſeruiret, ἐθήτευσε. v. Eurip. Alceſt. pr. et Callimach. in Apoll. 47 ſqq. Tibull. II, 3, 11. III, 4, 67. Nota fabula. Expreſſit locum Lucan. VI, 368.

3 Pindarum Olymp. Ode II. pr. ante oculos habuiſſe, Cerda putabat. At noſtrum multi imitati ſunt, inprimis Manilius lib. III. pr. Nemeſian. Cyneg. 15 ſq. vbi cf. Titium. *Tenent mentes* ea, quae delectant, et exprimit hoc ipſum delectationis naturam, vt Gallorum *attacher*; *vacuae* autem *mentes*, a curis, rebus ac ſtudiis ſeueris vacantes, ſollemne de iis, qui poetarum carmina audiunt. Monenda haec propter Burmanni ſubtilitates fuere.

4-7. Dum *Euryſtheum* memorat, Herculis labores intelligit. Commemorat autem fabulas, quas a ſatis multis poetis tractatas eſſe conſtabat. hinc v. 6. *Cui non dictus?* Dicere enim de poetis ſollemne. At ea omnia poetarum

Aut illaudati neſcit Buſiridis aras?
Cui non dictus Hylas puer, et Latonia Delos?
Hippodameque, humeroque Pelops inſignis eburno,
Acer equis? tentanda via eſt, qua me quoque poſſim
Tollere humo, victorque virum volitare per ora.
Primus ego in patriam mecum, modo vita ſuperſit,

5. *Buſiridis arces* Medic. a m. pr. *illaudari* Goth. pr. 6. *Quoi* in Pierianis: vt Ecl. IV, 62 Et ſic fragm. Vatic. 8. *eſt* abeſt a Toll. *tum danda via eſt* Ed. Ven. 10. *ſuperſtes* eadem Ed. Ven.

rum opera interciderunt, praeter Apollonii et Theocriti loca de Hyla, Herculis amaſio, et Deli laudes apud Callimachum. Quae autem ex deperditis excitari hic poſſent, notae modum exceſſura eſſent.

5. De *illaudato* Buſiride inprimis multa interpretes cumularunt. Iſocratea oratio plane hic commemorari non debebat. Sed videndi inprimis Gell. II, 6. vbi cf. Iac. Gronou. Macrob. Sat. VI, 7. Omni diſputatione potiora ſunt illa Gellii verba: illaudatus *eſt quaſi* illaudabilis *et innominabilis, qui neque mentione aut memoria vlla dignus, neque vmquam memorandus eſt.* Expreſſit autem Homeri οὐκ ὀνομαστὸν Odyſſ. τ. 260. 597. nec ad notam formam λιτότητος confugere neceſſe eſt.

8. *Acer equis* h. arte equeſtri, quadrigis ducendis, ſtrenuus, excellens, δεινός.

9. *victor* poetico ornatu adiectum, vti ſolent, ſi de magno aliquo opere peracto, magnare, quam aſſequutus ſis, agitur. Non male Seruius: *victor, effector propoſiti et voti.* Lucret. I, 76 *Omne immenſum peragrauit Epicurus, - Vnde refert nobis* victor, *quid poſſit oriri* etc. *virorum per ora volitare,* ornatius quam, ferri per ora, in ore omnium eſſe. Notum autem Ennii illud: *volito viuus per ora virum.*

10. Bene Seruiana: *Ideo primus, quod ante illum nullus Mantuanus poeta fuit.* Argute magis quam vere modo Graecis poetis carminis palmam eripere, modo, quod Catroeus commentus eſt, iter in Graeciam ſuſcipere velle putatur. Qui primus inter aliquem populum poeta clareſcit, is *Muſas ſecum in patriam ducere* dici poteſt, et ornatius *ab Helicone*, Boeotiae, *Aonibus* olim habitatae, monte; idem *referre* laudem, gloriam, praemia, victoriae inſignia, *palmam* dici poteſt, reſpectu

Aonio rediens deducam vertice Muſas:
Primus Idumaeas referam tibi, Mantua, palmas:
Et viridi in campo templum de marmore ponam
Propter

11. *veniens* Menag. pr. *reſidens* Rottend. alter. perpetua permutatione cum *rediens*. 12. *Idimeas*, *Idymeas*, *Hydimaeas*, vt mox *Mintius* ſcribitur. *Primus* et *Idumeas* Reg. Martin.

certaminum muſicorum, quae inter Graecos haberi ſolebant. *Idumaeas* autem *palmas* poetico plane epitheto appellabat, a nobili aliquo genere. *Idumen* poetae pro Idumaea ac tota Iudaea dicunt; quam quidem palmis frequentem fuiſſe notum eſt. v. ll. ap. Cerdam et al. *arbuſto palmarum diues Idume* Lucan. III, 216. Debet autem huius verſus ſuauitatem, vt cuique obuium eſt, qui vtrumque poetam legit, noſter Lucretio ſuo I, 118. *Ennius vt noſter cecinit, qui primus amoena Detulit ex Helicone perenni fronte coronam, Per gentes Italas hominum quae clara clueret.*

13. Haec et quae ſequuntur, et templi huius aedificatio, quam rationem ac coniunctionem cum ceteris habeant, omiſerunt monere Interpretes. Scilicet in eo ſubſtiterat poeta, vt laudem poeticam, quam in patriam ſuam redux referret, cum victoria compararet, quam aliquis inter Graecos poeta ex certamine ſollemni reportaret. Notum autem eſt, nullum ſollemnium ludorum in Graecia genus fuiſſe, in quo non eo tempore ingenii certamina, ἀγῶνες μυσικοὶ, eloquentiae, poetices inprimis, inſtituerentur. De Olympiis et ceteris ſollemnibus aeque certum eſt, ac de Dionyſiis, Panathenaeis etc. Victores autem ex Olympicis ac ceteris ludis non modo triumphantes vrbem ſuam ingreſſos eſſe, verum etiam victoriae praemia diis conſecraſſe, interdum etiam ſiue templum, ſiue aram aliudue monumentum in victoriae memoriam condidiſſe, multis ex antiquitate exemplis ac titulis adhuc ſuperſtitibus declarari poſſit. Vnum commemoraſſe nunc quidem ſatis ſit, quod Athenis ſupereſt, monumentum choragium, vulgo *Demoſthenis Laterna* dictum, quod poſt Sponium Le Roy et Stuart c. IV. exhibent. Quae quidem a nobis dicta ſi memineris, nihil quidem abhorrens aut inſolens in toto poetae carmine occurret. Laudis ac victoriae ſuae poeticae monumentum exſtruit templum, in
quo

Propter aquam, tardis ingens vbi flexibus errat
Mincius, et tenera praetexit arundine ripas.
In medio mihi Caeſar erit, templumque tenebit.
Illi victor ego, et Tyrio conſpectus in oſtro
Centum quadriiugos agitabo ad flumina currus.

17. *Illi* Medic. cum aliis, h. in Caeſaris honorem. At *illic* Romanus, Medic. cum aliis antiquiſſimis Pierii. Sic in Franc. in Cantabr. et Arund. h. e. ad templum. Porro *et* abeſt a Franc.

quo praemia reportata tamquam donaria conſecret; templum autem ingenioſe ſatis ita ornat, vt Auguſto non modo dedicatum, ſed et omnibus iis inſtructum et excultum eſſe iubeat, quae ad Auguſti laudes praedicandas viam parare poterant. Cum autem inter diuinos honores etiam ludorum ſollemnia ſint, etiam haec in Auguſti honorem ſe editurum eſſe promittit. Si autem ingenii in poeta copiam et incrementa cognoſcere volupe eſt, cf. extr. partem Aeneid. VIII.

13. *ponere templum*, τιθέναι, ſatis notum. *Propter*, prope aquam. De Mincii autem vicina inundantis ſtagnantibus aquis ſupra vidimus ad Ecl. VII, 12. 13. Ge. II, 198.

16 Statua dei in medio templo, ἐν τῷ ναῷ, ſacrario.

17. *victor ego*, qui carminis palmam ac gloriam in patriam retulerim; id quod abſolutis Georgicis, quae Neapoli ſcribebat, futurum erat. *Purpura conſpicuum* dicerem, tamquam eum, qui ludos ederet, ſi magiſtratus, qui ludos curarent, non praetexta, ſed purpura vſos eſſe ſcirem. At de triumphantum toga picta ſatis conſtat, eam purpuream fuiſſe auro diſtinctam. Sacerdotum purpuram huc aduocabat Servius. cf. Plin. IX, 36. ſ. 60.

18. *agitabo currus*, non aliter accipiendum, quam poetam editurum ludos, in quibus quadrigae mittantur, agitentur. *Centum* autem *quadrigas* tamquam poeta ponit; et recte hic memores locum Tibulli I, 7, 49. nec non Gratii Cyneget. 520. nam ſubtilius quam verius eſſe videtur, quod iam Seruius monuit, ad XXV miſſus ludorum Circenſium hoc referendum eſſe. *ad flumina*, ad Mincium. Nugas Servianas audire non debebant Interpretes.

19. Suos ludos, propter maieſtatem numinis, cui fiant, Graecorum Olympia et Nemaea celebritate ſuperaturos eſſe dicit *Alpheum* Olympiam praeterlabi, et *Molorchum* excepiſſe

Cuncta mihi, Alpheum linquens lucosque Molorchi,
Curſibus et crudo decernet Graecia ceſtu.
Ipſe caput tonſae foliis ornatus oliuae,
Dona feram. iam nunc ſollemnis ducere pompas
Ad delubra iuuat, caeſosque videre iuuencos:
Vel ſcena vt verſis diſcedat frontibus; vtque
Purpurea intexti tollant aulaea Britanni.
In foribus pugnam ex auro ſolidoque elephanto
Gan-

20. *duro-ceſtu* Romanus Pierii. Sed *crudo* melius, e crudo corio. Aen. V, 69. *decernet* reuocauit Heinſ. vetuſtiorum librorum auctoritate; inter quos fragm. Vatic. Sic quoque pars Pierianorum; at Medic. Longob. et alii *decertet*; quomodo nonnulli ap. Heinſ. quatuor Martini, Goth. ſec. cum vett. edd. Sic Medic. a m. ſec. nam prima ſcriptura in eo et Mentel. pr. ac Franc. *decernit* tandem *Graecia ludo* Zulich. 22. *deducere* Ven. alter Menag. Ed. Iunt. 24. *vtque* Argent. Ed. notante Reiskio. 25. *tollent* Menag. alt. *intexta* Menag. pr.

cepiſſe hoſpitio Herculem, cum leone Nemaeo interemto ludos Nemaeos reſtitueret, ſatis notum eſt.

21. 22. Iam, quod ad ſe pertineat, ſe *ferre* velle *dona*, h. ſe ſacrificia ad templum, (paullo poſt, *ad delubra*) eſſe facturum dicit, capite corona oleagina redimito, *tonſam oliuam* appellat, aut attonſam, vt volunt, ornatus cauſſa, aut ſimpliciter, quia decerptae ſunt frondes ex arbore.

22. *iam nunc iuuat*. tamquam poeta id, quod facere geſtit animus, ad praeſens tempus reuocat, quaſi actutum in eo occupatus ſit.

24. 25. Priora, ad ſacra pertinebant, haec iterum ad ludos, inter quos etiam *ſcenicos* editurus eſt. *Scena*, vtpote verſatilis, circumagitur. Velum autem ſiue *aulaeum*, prodeuntibus iamiam actoribus, non, vt nunc demiſſum, ſed in altum ſublatum fuiſſe, adeoque intextas ſeu pictas imagines, h. l. Britannos, procero corpore, et forte eo habitu pictos, tamquam qui ipſi vela tollerent, quaſi ex terra ſurgere viſas eſſe, nunc quidem res ſatis nota eſt. Locus claſſicus Ouid. Met. III, 111-114.

26 - 30. Ad ornamenta templi in Auguſti honorem condendi tranſit: anaglypha in foribus, cf. Aen. VI, 20 ſqq. tum v. 34. ſigna ac ſtatuas. *Pugnam Gangaridarum*, (Indorum

Gangaridum faciam, victoriſque arma Quirini:
Atque hic vndantem bello, magnumque fluentem
Nilum, ac nauali ſurgentis aere columnas.
Addam vrbis Aſiae domitas, pulſumque Niphaten,
Fidentemque fuga Parthum verſiſque ſagittis,
Et duo rapta manu diuerſo ex hoſte tropaea,

27. *Gargaridum* Rottend. ſed Graeci *Gandaridae. victoris et arma* Parrh. 28. *Atque hinc* Goth. ſec. 30. *At tum vrbes* Ed. Ven. *Niphaten* Medic. a m. ſec. cum multis aliis. *Niphatem* ante Heinſ. *Niphate* Goth. ſec. a m. pr. quaſi Parthus ab eo monte pulſus eſſet. Sed virgulae omiſſione factum puto.

(Indorum ad Gangis oſtia) memorat, quia communis ille laudum locus in Auguſto, vt Indos cum Parthis victos ei aut promitterent aut darent. cf. ſup. Ge. II, 171. 172. Aen. I, 289. Auguſtum autem per *Quirinum* deſignatum videri, obuium eſt; potuit tamen *Quirinus* pro populo Quirini, Romanis, a poeta dici. *arma Quirini* poetica conſuetudine pro Quirino in armis, armato. niſi *arma* pro bello, pugna aut victoria dicta accipias, quod et ipſum bene fieret.

28. 29. Aegyptum, victis Antonio et Cleopatra pugna Actiaca nauali, in poteſtatem ab Auguſto redactam memorat. *vndantem bello* et *magnum*, copioſe, *fluentem*, Nilum magno ſpiritu appellat, vt populos aut prouincias *bello tumentes* dicunt, cum animoſe bellum parant; vt omnino ſuperbia, faſtu, *tumere* dicuntur homines. Quod cum ad fluvium transfertur, praeclare ille fluctus voluere, aquas augere et incitare, bello vndare dici poteſt. Fert idem patrius ſermo. Hoc forte melius, quam ſi *vndantem bello*, h. caede et ſanguine intelligeres, quia armis nihil in Aegypto actum, nullum praelium commiſſum fuit. *Columnam roſtratam* altero verſu deſcribit. *Surgunt* autem columnae, vt aedificia, moenia.

30. 31. Victoriam de Armeniis, quos a monte Niphate deſignat, ad quem adcolunt, et Parthis promittit. cf. Horat. Carm. II, 9, 19 ſqq.

32. 33. Exprimet porro in iis foribus duo tropaea, alterum de Oriente extremo victo, alterum de Occidente. Non autem haec ſunt hiſtorice explicanda; nam non ea, quae iam facta ſunt, ſed quae ita fore auguratur, memorat; ſi tamen populum bello iam tum

Biſque triumphatas vtroque ab littore gentis.
Stabunt et Parii lapides, ſpirantia ſigna,
Aſſaraci proles, demiſſaeque ab Ioue gentis
Nomina, Trosque parens, et Troiae Cynthius auctor.
Inuidia infelix Furias amnemque ſeuerum

Cocyti

33. *a littore* duo et vett. edd. *caroque ab l.* Leid. vnus. *diuerſo a littore* Schol Horat. Cruqu. Od. I, 35. *ab* abeſt a Goth. pr. 34. *Et ſtabunt* Acron ad Horat. Od. I, 19. ſed Cruqu. vulgatum. *lapidis* quatuor, et ſic edd. nonnullae. Sed alterum poeta dignius. 35. *dimiſſae* aliquot: item alii *a Ioue. gentes* Menag. alt. 37 - 39 aberant ab vno Mead.

deſtinatum intelligere velles, de Cantabris, non de Britannis, vt Interpp. faciunt, haec eſſent accipienda. Ad bellum Cantabricum etiam ipſe tandem Auguſtus profectus eſt V.C. 728. quarto a Georgicis ad finem perductis anno. Sed vti iam monuimus, male hic quaerunt hiſtorias in ominatione poetae. *tropaea rapta manu*, poetica ratione de victoria reportata; ſi tamen in *rapta* argutandum ſit, celeritatem victoriae exprimi dicas cum Philargyrio. *diuerſo ex hoſte*, in diuerſis terrarum partibus. Sic *diuerſos Celtas* appellat Gratius Cyneg. 156. cum Medum modo nominaſſet. Alter verſus eiuſdem ſententiae noua eſt exornatio: *gentes vtroque ab littore*, h. extremi Orientis et Occidentis, *bis triumphatas*, de quibus bini triumphi habiti ſunt; h. totum terrarum orbem victum ab Auguſto.

34. *ſpirantia aera, viuos vultus*, Aen. VI, 848 849.

35. Gentis Iuliae progenitores, vt vulgo ferebantur, ducta ab Iulo, ſiue Aſcanio, Aeneae filio, origine. Iouis et Electrae filius Dardanus, ab hoc Erichthonius, cuius filius Tros Ilum, Ganymeden et Aſſaracum genuit. v. Homer. Il. Υ. 215 ſq. Ex Ilo Laomedon, Priamus. Ex Aſſaraco Capys, ex hoc Anchiſes, ex hoc Aeneas. Porro Apollo, Troiae conditor, adiungitur, quia is inprimis magna religione ab Auguſto colebatur, quem adeo Apollinis filium vulgus ferebat. v. Sueton Aug. c. 94. cf. ſupr. ad Ecl IV, 10.

37. Ex altera parte in hoc templo ſignum ponetur Inuidiae, ſed debellatae et iamiam ad orcum proturbandae. Splendide autem omnia exornauit. Scilicet bella ciuilia omninoque diſcordiam ciuium iamiam plane coercitam eſſe,

ſymbo-

Cocyti metuet, tortosque Ixionis anguis,
Immanemque rotam, et non exſuperabile ſaxum.
Interea Dryadum ſiluas ſaltusque ſequamur
Intactos, tua, Maecenas, haud mollia iuſſa.
Te ſine nil altum mens inchoat. en age, ſegnis
Rumpe moras: vocat ingenti clamore Cithaeron,

S 5 Taygeti.

38. *Cocytum* Mor. ſec. ab eodem mox *que* abeſt. *Ixionis orbes* Romanus; quod perpetuum hac in re; itaque Spencius Polymetis Dial. XVI, (189 et alius Vir doctus, de quo iam Burm. monuit, in Miſc. Obſſ. Vol. I. p. 269. et 390. Vol. III. p. 309 vulgatae praeferebat, inprimis propterea, quod nullus angeibus in Ixionis ſupplicio locus eſt. At vide not. et ibi Seru In iisdem Obſſ. cum Marklandi coniectura, *Ixionis axes*, tum Bataui Editoris, *Ixionis artus* vel *vngues* propoſita. Omnia perperam. *axes* etiam Dauiſius ad Cic. de N D. II, 42 coniectabat. 42. *actum* Zulich. *Eia age ſegnes* Valer. Probus Art. Grammat. I. ap. Heinſ. *ſegnis* Heinſ. e potioribus. 43. *vacat* Medic. a m. pr.

ſymbolice innuit; vt in ſimili imagine Aen. I, 298.

37. *ſeuerus*, perpetuum rerum infernarum epitheton, vt triſtis, ſaeuus.

38. *tortos Ixionis angues*, quibus religatus eſt ad rotam, poſtquam illicitos Iunonis petiuit amplexus. Ita Seruius. Certe alligatus erat. Apollon. Rhod. III, 62. alia loca v. Miſc. Obſſ. Vol. I. p. 269. Vol. III. p. 312 ſqq. *Saxum* Siſyphi notari, obuium eſt; quod exſuperari non poteſt hactenus, quoniam ad ſummum montis verticem emoueri et adduci nequit. λᾶας ἀναιδής Homer. Odyſſ. Λ, 597.

40. Interea argumentum ſe ſuum de armentorum cura proſequuturum eſſe ait. *ſaltus intactos*, argumentum carminis, quod nullus adhuc inter Romanos poeta attigit. *haud mollia* iuſſa h. dura, rem non leuem, difficilem, imponentia.

42. 43. Praeclare illud: Ades, o Maecenas! ex eo ornat, quaſi rerum, quas dicturus ſit, turba inſtet, nec vt multis eum exoret, patiatur. Vidit Cerda.

43. *Cithaeronem*, Boeotiae montem, paſcuis nobilem eſſe aiunt Intpp. Primum ſcire velim, vnde hoc habeant; tum, quorſum *alto clamore*, quod perpetuum eſt venationis; v. inf. v. 413. (nam ad ſacros Bacchantum vlulatus ac clamores v. Ouid. Met. III, 702. 703. referre te hic non potes) et ſequuntur *Taygeti* (v. ſup. Ge. II, 488) *canes*, quod et ipſum ad

Taygetique canes, domitrixque Epidaurus equorum:
Et vox adſenſu nemorum ingeminata remugit.
Mox tamen ardentis adcingar dicere pugnas
Caeſaris, et nomen fama tot ferre per annos,
Tithoni prima quot abeſt ab origine Caeſar.
Seu quis, Olympiacae miratus praemia palmae,
Paſcit equos; ſeu quis fortis ad aratra iuuencos,
Corpora praecipue matrum legat. optuma toruae
Forma bouis, cui turpe caput, cui plurima ceruix,
Et crurum tenus a mento palearia pendent.

Tum

44. *domitorque* Zul. *equarum* Leid. vulgatam agnoſcit Lutat. ad Stat. Theb. IV, 123. v. ad Ge. I, 59. Burm. 46. *Mox etiam* Regius Martini. *adcingar* ſcriptum a Burm. e Gudiano. vulgo *accingar*. 47. *tot fama* Zulich. *Caeſaris et famam et nomen tot* Rufinian. de Schem. Lexeos p. 32. v. Burm. 48. *quod* Medic. a m. pr. Romanus, Reg. et Goth. pr. *quotus eſt* Ven. 49. *miratur* Menag. alt. *praemia pugnae* Nonius Marcell. in *mirari*, errore ſolito. 51. *Optuma* ſcripſit Heinſ. ex Mentel. et Nonio Marcello. 53. *armento* Ven. *ammento palearea* Goth. pr.

ad venationem ſpectat. Itaque de hac accipiemus. Tradet autem et canum curam v. 404. *Epidaurus* cum tota Argolide *equorum* cura nobilis v. Intpp. Horat. Carm. I, 7, 9. *Aptum dicit equis Argos*. cf. inf. 121.

48. *Tithonus* et ipſe ad gentis Iuliae origines pertinet. Erat enim Trois abnepos, Laomedontis filius. Tempus quod ab hoc progenitore (nam *a prima Tithoni origine* eſt, a Tithono) effluxit ad Caeſarem, pro infinito tempore ponitur. Argutantur et in his Intpp. inprimis Martinus.

51. Vaccarum optimarum, quae tauro ſubmitti poſſint, notas enarrare incipit. cf. Varro R. R. II, 5. Colum. VI, 1 et 21. Pallad. Mart. tit. II, 5. Plin. VIII, 45 ſ. 70. Geopon. XVII, 2.

52. *turpe caput*, fronte lata; vt omnes ſcriptores laudati monent. vnde et βοῦς εὐρυμέτωπος et πλατυμέτωπος. cf. Cerda ad hoc et ſqq. *Nec ab adſpectu decoros* Columella Apenninum alere dixerat VI, 1, 2. et Plin. VIII, 45 ſ. 70. *Non degeneres exiſtimandi etiam minus laudato adſpectu*. Nec tamen *turpis* et *magnus* propterea pro ſynonymis habenda. *cui plurima ceruix*, h. ceruice longa, et, quod notes, ſimul craſſa, vt iidem auctores.

54. La-

Tum longo nullus lateri modus: omnia magna:
Pes etiam, et camuris hirtae ſub cornibus aures.
Nec mihi diſpliceat maculis inſignis et albo,
Aut iuga detrectans; interdumque aſpera cornu,
Et faciem tauro propior, quaeque ardua tota,
Et gradiens ima verrit veſtigia cauda.

Aetas

55. *camuris* Rom. Medic. a m. pr. et alii. *cameris* ap. Nonium et in libris nonnullis ap. Heinſ. ſcribitur: *camyris* Medic. a m. ſec. et Mentel. alt. *camiris* Gud. Moret. Goth. ſec. *curuis* Voſſ. alt. *cum cornibus* Medic. a m. pr. 56. *Nec tibi* Medic. a m. pr. Parrh. *et auro* Zulich. 57. *detractans* Roman. cum vetuſtiſſ. Pierianis: et ſic edd. vett. et nonnulli ap. Burm. tres ap. Martin. *que* abeſt a Leid. *cornum* Gudian. a m. pr. 58. *facie* Rott. alt. et Voſſ. pr. 59. *vna* Menag. alt. *vertit* Franc. Goth.

54. Lateribus porrectis, βαθυπλεύρυς, eſſe vult eas vaccas. *Latus* autem pro toto corpore, perpetuo vſu.

55. *Pes etiam* ſcilicet magnus eſt. Hoc naturalis orationis ordo offert. Cerda cum aliis ex Varronis loco II, 5, 8. quem ſequutus eſſe videtur poeta, *pedibus non latis*, etc. hanc interpretationem refellit et iungit: Pes etiam et aures hirtae eſſe debent. *Aures hirtas*, *ſetoſas*, *piloſas*, in laude eſſe, dubitari nequit; et eas inter notas bonae vaccae omnes referunt: at *pedes hirtos* memorari non vidi. Varronis autem locus fruſtra huc vocatus, et *pes* nimis anguſte ex vulgari ratione acceptus. Poeta totum crus eo nomine deſignare potuit. Crura autem etiam Varro l. l. *breuiora potius, quam longa* eſſe voluit, vt ex libris ibi legendum; ſed dum breuia ſunt, craſſa, *compacta* (vt Colum. VI, 1, 3) adeoque magna eſſe poſſunt. σκέλη παχύτερα μᾶλλον ἢ μακρότερα Geopon. XVII, 2. Numquamne nos in poeta verſari, memores erimus? *camura cornua* ſunt incurua, introrſum conuerſa. v. Macrob. Sat. VI, 4. ἕλικας βόας εὐρυμετώπυς Homeri (vt Odyſſ. Λ, 288.) non male comparat Vrſinus.

56. Litotes figura eſt, inquit Seruius, id eſt, valde placeat, vt Aen. VII, 261 *Munera nec ſperno. maculis inſignis et albo:* definire non auſim, vtrum ſint maculae nigrae in albo corpore, an albae in nigro rufoue.

60. Aetas

Aetas Lucinam iuſtosque pati hymenaeos
Deſinit ante decem, poſt quatuor incipit annos:
Cetera nec foeturae habilis, nec fortis aratris.
Interea, ſuperat gregibus dum laeta iuuentas,
Solue mares; mitte in Venerem pecuaria primus,
Atque aliam ex alia generando ſuffice prolem.
Optuma quaeque dies miſeris mortalibus aeui
Prima fugit: ſubeunt morbi, triſtisque ſenectus:
Et labor, et durae rapit inclementia mortis.
Semper erunt, quarum mutari corpora malis.
Semper enim refice: ac, ne poſt amiſſa requiras,
Ante-

60. *Aeſtas* Medic. a m. pr. *Lucina* Romanus et Medic. a m. pr. *Lucinamque pati iuſtosque b.* Zulich. 63. *Iuuentas* Heinſ. vt Roman. Medic. a m. ſec. et ceteri vetuſtiſſimi. *Iuuentus* vulgo, vt eſt in Goth. pr. 65. *conſice* vnus Arund. 67. *fuit* Moret pr. a m. pr *morbus* Franc. 69. *Semper erit* Menag. pr. noto graeciſmo, quem expulſum a librariis putabat Broukh. *Semper enim* vnus Mead. *mauis* Medic. cum Voſſ. pr. Parrh. et Ed. Ven. tres ap. Mart. cum edd. vett. *matris* Rottend. alter. *nauis* Goth. pr. 70. *an ne* Rottend ſec. *admiſſa* Medic. *commiſſa* Ven.

60. Aetas iuſta patiendi concubitum et puerperium. Colum. VI, 24, 1 *Ex his, qui quadrimis minores ſunt, maioresque quam duodecim* (noſter decem) *annorum, prohibentur admiſſura* etc. cf. Varro R. R. II, 5, 13. Plin. VIII, 45 ſ. 70. at vide, quam caſte et decore poeta hanc rem expreſſerit; vt et in ſeqq. *Iuſti hymenaei*, iuſta et matura aetate initi. v. Burm.

63. *Interea*, in ſpatio hoc quinquennii, dum iuuenili vigore vtuntur boues ac tauri, hos admitte.

64. *pecuaria* non loca h. l. ſed ipſa pecora, boues, ſunt. cf. inf. 471. *aeſtiua. primus* h. quamprimum mitte, dum iuuenilis aetas ſupereſt, durat. Sic mox *Prima fugit*, vulgo, cito. Vt ſint *aetatis mediae*, *magis quae iuuentute minor eſt*, *quam quae declinet in ſenium* Pallad. IV, 11, 4.

66. *Optima dies*, vt *optima*, *melior*, *bona aetas*, de iuuentute. v. Cerda. Sententiam hic inſertam, dum ad homines refertur, non ſatis cum ceteris vinctam et iunctam eſſe, non ſine cauſſa forte exiſtimes.

69. Varro R. R. II, 5, 17 *Item* (de bobus agebat) *vt in reliquis*

Anteueni, et ſubolem armento ſortire quotannis.
Nec non et pecori eſt idem dilectus equino.
Tu modo, quos in ſpem ſtatues ſubmittere gentis,
Praecipuum iam inde a teneris impende laborem.
Continuo pecoris generoſi pullus in aruis

Altius

71. *et* abeſt a Longob. et Medic. Pierii. 72. *dilectus* e Medic. et vet. Heinſ. vt ante *ſuboles.* vulgo *delectus. vt pecori* Ven. *eſto idem* coni. Heinſii. 73. *ſtatues* ab Heinſ. ex Medic. et antiquiſſimis aliis; ſic et Macrob. Sat. VI, 6. et Probus in Arte Gramm. *ſtatuis* vulgo. *gentes* Roman. 75. *generoſus* Cerda edidit, ſine auctoritate.

reliquis gregibus pecuariis delectus quotannis habendus, reiiculae reiiciundae, quod locum occupant earum, quae ferre poſſunt fructus. Colum. VI, 22, 1. *Sed curandum eſt omnibus annis in hoc aeque atque in reliquis gregibus pecoris, vt delectus habeatur. nam et enixae et vetuſtae, quae gignere deſierunt, ſummouendae ſunt* etc. cf. eundem de ouibus VII, 3, 13. 14. *quarum corpora* h. quas cum aliis permutari velis; alias iis ſubmittere, ſubſtituere, ſufficere. *Semper* enim *refice*, h. igitur. *amiſſa* ſc. corpora.

71. Totum locum, et hunc inprimis verſum vide imitatione expreſſum a Nemeſiano Cyneg. 200. 205. *Sortiri* etiam ſine ſortis notione eſt eligere et ſubſtituere.

73. Exquiſita varietate, vt Seruius notauit, cum de taurino genere ageret, matrem, nunc, cum de equino, patrem admiſſarium deſcribit. *Submittere* dicitur vniuerſe de iis, qui ſubſtituuntur in aliorum locum, aut ad ſupplendum gregem aluntur; tum proprie de iis, tauris vel arietibus, qui ad admiſſuram aluntur, h. vt in locum aliorum foeturae inutilium ſuccedant. cf. ad Ecl. I, 46. At hic ſatis definita res et expedita adiecto, *in ſpem gregis*, vt noua proles inde naſcatur.

75. *Continuo.* De forma hac cf. Ge. I, 169. *pecus,* h. l. equinum v. 72. Notas has generoſioris pulli illuſtrat Cerda. cf. Xenoph. de re equeſtri pr. Varro R. R. II, 7. Colum. VI, 29 Geopon. XVI, 1 et 2. Inter poetas, praeter Oppianum, cf. Nemeſian. Cyneg. 240 ſqq. ex noſtro illuſtrandus, et Calpurn. Ecl. VI, 51 ſqq.

76. *Altius*

Altius ingreditur, et mollia crura reponit:
Primus et ire viam, et fluuios tentare minaces
Audet, et ignoto ſeſe committere ponti:
Nec vanos horret ſtrepitus. Illi ardua ceruix,
Argutumque caput, breuis aluus, obeſaque terga:
Luxuriatque toris animoſum pectus: honeſti

Spadices

76. reflectit Cantabrig. *77. Primus inire viam* ap. Senec. ep. 95. 78. *ponto* Medic. a m. pr. Gud. cum plerisque ſcriptis et edd. etiam Seneca Epiſt. 95. Sic et vterque Goth. Ita *pontus* quaevis aqua eſſet. vide tamen Heinſ. qui defendit *ponti*; quod habet Rom. Longob. Pierii cum aliis, etiam Edit. Mediol. 79. *varios* Edd. Ald. et Iunt. et aliae. Goth. pr. duo Martini.

76. *Altius ingreditur*, non ad ſpiritum et ſuperbiam referendum. Varro l. l. *Cruribus rectis et aequalibus.* Columell. l. l. *aequalibus atque altis rectisque cruribus.* Monuit etiam Martinus. *mollia crura reponit*, poetica ratione pro molliter; fit autem hoc, dum crura et ipſa ſunt mollia, h. quae facile flecti et incuruari poſſint. Quod ſi ars acceſſerit, tum *ſinuat alterna volumina crurum* v. 192. vt iam Burm. vidit. Ab Ennio ſumtum hemiſtichium, notauit Seruius. πῶλον ὑγρῶς κάμπτειν τὰ γόνατα dixit Xenoph. ibid. c. 1, 6. imitatum eſſe Silium XVI, 444 obſeruat Burmann. *tum mollia crura ſuperbi Attollens greſſus.* Verſum etiam in animo habuit Gratius Cyneg. 503. *ardua fundet in auras Crura.*

79. Interiecta haec et parentheſi eſſe includenda: *Illi ardua ceruix — Et giluo* dixit Quinctil. Inſt. Or. VIII, 2, 15. quod tamen facere neceſſe non eſt.

80. *Argutum caput. Si caput habet non magnum* Varro l. l. §. 5. *exiguum caput* Colum. VI, 29, 2. *breue* Horat. Sat. I, 2, 89. *breuis aluus*, h. venter ſubſtrictus. Varro ibid. *ventre modico, lumbis deorſum verſum preſſis.* Et Nemeſian. 244. *Immodicumque latus, paruaeque ingentibus alui.*

81. *Luxuriat toris animoſum pectus*, ornate pro, pectus eſt toroſum et eminens pulpis, vt Seru. ait, h. *latum ac plenum*, vt Varroni ibid. Colum. autem: *lato et muſculorum toris numeroſo pectore.* Pallad. *pectus late patens. Luxuriari* vero ex more de laetioribus incrementis.

82. Inter

Spadices, glaucique; color deterrimus albis,
Et giluo. Tum, ſi qua ſonum procul arma dedere,
Stare loco neſcit: micat auribus, et tremit artus:
Collectumque premens voluit ſub naribus ignem:
Denſa iuba, et dextro iactata recumbit in armo.

At

82. *glaucoque* Ment. tert. a m. pr. *albo* Parrh. 84. *tremet* Ment. pr. 85. *fremens* Medic. cum quinque Heinſ. Cantabr. Edd Ven. et Mediol. et Medic. Pierii a. m. ſec. *tremens* Franc. a m. pr. At *premens* etiam Seneca ep. 95.

82. Inter pulchros equorum colores refert *ſpadicem glaucumque.* Quamquam de colorum apud veteres nominibus difficilis eſt diſputatio, ex loco tamen claſſico Gellii II, 26 poſt virorum doctorum diſputationes hic et ad Grat. Cyneg. 532. Salm. Exerc. Plin. p. 935. ſatis apparet, eſſe ſpadicem ex rufo genere, et convenire cum noſtro fuſco colore a caſtanea appellato: in equis color *badius*, *bai*, *baio. Nam phoeniceus, quem tu graece Φοίνικα dixiſti, et rutilus et ſpadix, phoenicei συνώνυμος, qui factus graece noſter eſt, exuberantiam ſplendoremque ſignificant ruboris; quales ſunt fructus palmae arboris, non admodum ſole incocti, vnde ſpadici et phoeniceo nomen eſt. Spadica enim Dorici vocant auulſum e palma termitem cum fructu.* Iam *glaucus* in noſtrum *grau*, quod proxime ad caeruleum accedit, incidere, ex iis, quae ab Intpp. inprimis Martino dicta ſunt, apparet. *Album* colorem hic pallidum, et a *candido,* nitente, diuerſum ponere potuit, etſi alias vtrumque nomen promiſcue adhibere ſoleat; quod Martinus docere volebat. Poteſt tamen et illa ratio probari, vt *candor* in equis quidem aliis laudari potuerit, at in admiſſario, de quo hic agitur, improbatus fuerit. *Giluus* tandem flauus color is eſſe videtur, qui ad mellis colorem proxime accedat.

84. *micat auribus,* in ſoluta oratione, aures micant in capite, celeriter mouentur, arriguntur. *agiles aures* Nemeſian. Cyneg. 245. Et pro, tremit artubus, ſeu artus tremunt, magis poetice dictum, *tremit artus.*

85. *ignem* praeclare dixit ardentes anhelitus; vt et alii poetae. Loca collegit Cerda. Hinc *Diomedis equi, ſpirantes naribus ignem* ap. Lucret. V, 29. *Fumant humentes calida de*

nare

At duplex agitur per lumbos ſpina; cauatque
Tellurem, et ſolido grauiter ſonat vngula cornu.
Talis Amyclaei domitus Pollucis habenis
Cyllarus, et, quorum Graii meminere poetae,
Martis equi biiuges, et magni currus Achilli.

Talis

87. *Aut* tres Burm. *et* Parrh. 88. *quatit vngula* Rom. Pierii; ex Ennio ap. Macrob. Sat. VI, 1. v. Heinſ. Cum *ſolido cornu* melius conſentit *ſonat*. *grauiter ſolido* Menag. pr. 89. *Amyclaeis habenis* Mentel. et Menag. pr. fragm. Moret. Rottend. alter. Reg. *Amycla et* Rom. 90. *Grai* ſcribunt multi codd. antiquiores, vt alias. v. Pierium. 91. *Achilli* Heinſ. e Mentel. pr. Gud. et duobus aliis. Adde Goth. ſec. *Achilles* Medic. a m. pr. pro *Achillei*. At *Achillis* Rom. c. al.

nare vapores Nemeſ. Cyneg. 248. cf. Stat. Theb. VI, 471. 472.

87. *Duplex ſpina* ab omnibus veteribus in bono equo laudatur. v. Varro II, 7, 5. Colum. VI, 29, 2. Geopon. XVI, 1. v. alios ap. Cerdam. Innuere videntur ſpinam latam, craſſam, vt maxime verſus clunes tamquam cauum ſulcum faciat, nec tamen ipſa ſpina appareat. Nemeſian. Cyneg. 243. *Illis ampla ſatis laeui ſunt aequora dorſo.* Idem Calpurn. Ecl. VI, 54 expreſſit, *Terga ſedent;* et forte hinc Ouidii Met. XII, 401 *Sic tergum ſeſſile, ſic ſtant Pectora celſa toris.* Contrarium vitium, *extans* ſpina apud Varronem, et Grat. Cyneg. 526. *ſi tenuis dorſo curuatur ſpina.*

88. *Solido cornu,* vult vngulas duras eſſe; vt monent Varro, Colum. l. l. *Sonat,* et hoc proprie v. Xenoph. de re equ. c. 1. §. 3.

90. *Cyllarus* equus communiter Caſtori ſoli tribuitur, qui ἱππόδαμος iam Homero Odyſſ. Λ, 299 dictus. Nec minus tamen interdum vterque frater equis inſidet. Sunt tandem et loca ab Intpp. excitata, in quibus Cyllarus Polluci tribuitur, v. Cerda et Martinus. *Amyclae*, Laconicae vrbs, Tyndari regia, vbi educati Caſtor et Pollux. Res nota.

91. *Martis equi* ex Homero Il. Ο, 119. noti. Male Servius Δεῖμον et Φόβον, qui Martis ſunt comites ac filii, eos appellatos tradit. *currus Achillis* h. equi ap. Homer. Il. Π, 148. ſq.

92. Talem

Talis et ipſe iubam ceruice effundit equina
Coniugis aduentu pernix Saturnus, et altum
Pelion hinnitu fugiens impleuit acuto.
  Hunc quoque, vbi aut morbo grauis, aut iam ſegnior annis
Deficit, abde domo; nec turpi ignoſce ſenectae.
Frigidus in Venerem ſenior, fruſtraque laborem

In-

92. *effundit* Heinſ. repoſuit, motus auctoritate Romani, Medicei et aliorum vetuſtiſſ. codd. Sic et tres apud Martin. ratio tamen tuetur alteram multorum lectionem: *effudit.* Sic et vterque Goth *fudit* aliquot Pieriani, et Leid. a m. pr. *ipſe comam* Moret. alt. et Rottend tert. *iubam in ceruice* Goth. ſec. *equinam* Menag. pr et Zulich *equinae* Rottend. alter. 95. *Hinc* Medic. *grauis,* a Goth. pr. et *iam* abeſt a Regio Mart. *ſegnior aetas* Romanus. *annus* ed. Norimb. 96. *et turpi* aut *turpique* emendare voluere viri docti. v. Burm. ſed v. notam. *ſenecta* Gud. a m. pr. 97. *in Venerem eſt ſenior* Reg. Martin. *in Venere ſegnior* Medic. a m. pr.

92. Talem formam habebat (at quam ornate hoc poeta extulit!) Saturnus, cum equi ſpeciem aſſumſiſſet, vt furta ſua cum Philyre (vnde Chiron natus) in Pelio Opem celaret. v. Apollon. II, 1236 ſq.

96. *abde domo, nec turpi ignoſce ſenectae.* Varie tentatus ab Intpp. locus. Litem dirimit Nemeſiani imitatio Cyneg. 141. vbi de catulis recenti partu editis: *Sin vero haec cura eſt, melior ne forte necetur,* Abdaturue domo; *catuloſque probare voluntas*: vbi apparet eſſe, amoueatur, remoueatur, vendatur. Aduocarunt eo et expoſuerunt locum noſtrum Intpp. Copioſe eundem tractauit Gronou. de Pec. Vet. IV, 8. *Abdere* eſt proprie dare abs ſe, amouere, reiicere. cf. Tibull. II, 1, 82. Iubet itaque poeta diligentem patremfamilias vendere effoetum et inutilem ad admiſſuram (quamquam ille aliis adhuc laboribus ſufficere poteſt,) equum, quamuis ſenectae miſeratio ſubeat; eſſe enim eam *turpem*, h. qua ille ſe turpiter det, nec in Venerem ſatis animi ac virium habeat. Ouidius hoc Triſt. IV, 8, 19. *Ne cadat et multas palmas inhoneſtet adeptas;* ſi quidem verſus eſt Ouidii. *turpi finem donate ſenectae* ad noſtri ductum Silius XV, 654. vt iam Cerda vidit.

97. Quanto cum delectu voluptatem *laborem* (quamquam hoc proprium hac in re

Ingratum trahit: et, ſi quando ad praelia ventum eſt.
Vt quondam in ſtipulis magnus ſine viribus ignis
Incaſſum furit. Ergo animos aeuumque notabis
Praecipue: hinc alias artis, prolemque parentum,
Et quis cuique dolor victo, quae gloria palmae.
Nonne vides, quum praecipiti certamine campum
Corripuere, ruuntque effuſi carcere currus,
Quum ſpes arrectae iuuenum, exſultantiaque haurit
Corda

99. *in* abeſt a Medic. a m. pr. et Gud. et Schol. Iuuenal. VI, 366. qui tamen male *magnus nam viribus*, at idem ad Sat. X, 205 vulgatum exhibet. *in ſtipula* Romanus. 100. *animum* quart. Moret. 101. *moremque parentum* emendabat Markland. ad Stat. Silu. V, 3, 138. ſed v. Burm. et notam. 102. *color* vnus Arundel. 103. *conamine* veteres aliquot ap. Pierium. Redeunt hi verſus Aen. V, 144; 145 vt v. 105 ibidem 137. 138. 104. *que* abeſt a Menag. pr.

v. inf. ad v. 127) et *ingratum* et *trahere* pro perficere dixit!

98. *praelia* ad veram pugnam ac bellum retulit Cerda. Nec aliter videtur Silius accepiſſe, ſi eius locum V, 571 - 573. qui hinc imitatione expreſſus, conſideres. Videtur tamen ea ſententia aliena eſſe ab hoc quidem loco, et *praelia* Veneris frequenter. cf. Aen. XI, 736.

101. Primum itaque in equo obſeruandum, quo *animo* ac ſpiritu, qua *aetate* ſit; tum demum altero loco etiam alias *artes*, virtutes, *prolemque parentum*, h. ſi quos alios iam pullos iidem parentes ediderint, qua ii ſint indole, quo vigore, v. Burm. nam eo ſenſu, vt pullos, quos olim ipſe iam ediderit, reſpicias, quemadmodum Varro de ariete praecipit II, 2, 4, accipi nequit, quia de nouo admiſſario hic agitur.

102. Tandem hoc obſerua, quem ſenſum victoriae aut ignominiae habeant.

103 - 112. Praeclare hoc exemplo ſplendidiſſimo exornat. Nota et modum illud afferendi: *Nonne vides*, *vt*. Expreſſus autem locus ex Homero Il. Ψ. 362 ſqq. quem comparent harum rerum ſtudioſi; nam ſingula enotare longum eſſet.

104. *corripuere certamine*, pro *curſu*, quo certant. *effuſi carcere* v. Ge. I, 512.

105. *Spes arrectae iuuenum* h. au-

Corda pauor pulſans: illi inſtant verbere torto,
Et proni dant lora: volat vi feruidus axis.
Iamque humiles, iamque elati ſublime videntur
Aera per vacuum ferri, atque adſurgere in auras.
Nec mora, nec requies. At fuluae nimbus arenae
Tollitur: humeſcunt ſpumis, flatuque ſequentum.
Tantus amor laudum, tantae eſt victoria curae.
Primus Erichthonius currus et quatuor auſus

T 2 Iungere

107. *vocat* Medic. a m. pr. perpetuo lapſu. 108. *elatis* Medic. *alatis* Gud. 109. *Aera per tenerum* Macrob. Sat. VI, 13. vt alias poeta Aen. IX, 699. vbi v. Heinſ. *exſurgere* Romanus, cum quatuor apud Burm. Goth. ſec. *inſurgere* Longob et oblongus Pierii. *in aures* iidem cum aliis. 110. *vt* Zulich. 112. *tanta eſt* Medic. cum nonnullis. *eſt* etiam ab aliis abeſt.

h. aurigarum; in ſoluta oratione: *animi ſunt arrecti ſpe*. Ita et exponenda Aen. XI, 452. *arrectae ſtimulis haud mollibus irae.* V, 138. *laudum arrecta cupido. exſultantia corda* h. micantia, trepidantia, non modo metu ignominiae, vt dixit Lucret. III, 142. *Hic* (in pectore) *exſultat enim Pauor ac Metus*; verum etiam omnino toto illo animi motu, quo in tali tempore animus agitari ſolet. Arbitror enim, omnem illum animi tumultum et aeſtum ſpe, metu, exſpectatione, laudis ſtudio, pudore ſubinde pectus vexante, a poeta per *pauorem* ſignificari. *Pauor* autem *haurit corda*, exhaurit, dum ſanguinis liberum meatum intercludit et impedit, quod ſenſus et experientia docet. Hinc pallor. Male Seruium ſequuti interpretabantur *ferit*, vt Aen. X, 314. *latus hauritur*, de enſe.

106. *verbere torto*, torti flagelli; aut *verber* pro flagello; vt ſaepiſſime.

107. *volat vi*, cum impetu.

108. 109. *Iamque humiles*, plane ex Hom. l. l. 368. 369. Quam magnifica autem illa, *Aera per* (nam *vacuum* ornat, vt ſaepe) et *adſurgere in auras*.

110. *fuluae nimbus arenae Tollitur*: certauit cum Homer. l. l. 365 ὑπὸ δὲ ϛέρνοισι κονίη ἵϛατ' ἀειρομένη, ὥϛε νέφος ἠὲ θύελλα.

112. *amor laudum*, cupiditas, vt ſemper poetae.

113. *Erichthonius*, Athenarum rex poſt Amphictyonem. Eum quadrigas inueniſſe, Centauros,

Iungere equos, rapidusque rotis inſiſtere victor.
Frena Pelethronii Lapithae, gyrosque dedere
Impoſiti dorſo, atque equitem docuere ſub armis
Inſultare ſolo, et greſſus glomerare ſuperbos.
Aequus vterque labor: aeque iuuenemque magiſtri
Exquirunt, calidumque animis et curſibus acrem.
Quamuis ſaepe fuga verſos ille egerit hoſtis,
Et patriam Epirum referat, fortisque Mycenas;

Neptunique

114. *rapidusque* Heinſ. e Romano, Medic. a m. pr. et aliis, etiam Seruio. vulgo, *rapidisque*, vt noſtri, et omnes Martini, praeter vnum Arundel. *vector*, ἐπιβάτης, emendabat Meurſius Exerc. Crit P. II. lib. IV. c. 27. nec dubito, hoc idem aliis in mentem veniſſe. Sed ποιητικώτερον *victor*, cum de curſus certamine agatur. 116. *Impoſito* Goth. pr. *Impoſitum dorſoque equitem* legendum putabat Reiskius. 118. *iuuenumque* Goth. pr. 119. *que* abeſt a Goth. ſec. *in curſibus* Parrh. *calidis* vnus Arundel. 121. *Cyprum referat* vnus Mead.

tauros, qui e genere Lapitharum erant, (quos a ſaltu *Pelethronio* in Pelio monte Theſſaliae deſignat) equorum primos domitores fuiſſe, non quidem perpetua ac conſtans, plurimorum tamen narratio eſt. v. hic Cerdam, Dictionnaire Encyclop. *Equitation*, et Fabricy ſur l' Epoque de l' Equitation.

114. *rotis inſiſtere victor*, quadrigarum curſu certare.

115. *gyros dedere* h. inuenere, docuere, equum in gyrum flectere.

116. *equitem* veteres Grammatici pro equo dictum volebant. v. Gell. XVIII, 5. Macrob. Sat. VII, 9. Perperam; cur *eques* non *inſultare* dicatur, qui et incedere, decurrere? v. h. l. Burm. *anguſto prius ore coercens Inſultare docet campis* iam Varius ante Virgilium dixerat. Macrob. VI, 2. *eques ſub armis*, armatus. *Lapithae* itaque *docuere*, exemplo ſc. ſuo, *equitem inſultare ſolo*, h. primi fuere huius artis auctores.

118. In vtroque equorum vſu, nimirum et equeſtri hoc, curſus, quadrigarumque, et admiſſionis illo (ſic ſententiarum ordo v. 95 poſtulat) iuuentus omnium maxime et vigor iuuenilis ſpectatur; nec refert, eum iam multis praeliis interfuiſſe et praeclaro genere aut ſtirpe eſſe ortum; niſi ſcilicet iuuenilis aetas adſit.

121. *Epirus* (v. ſup. Ge. I, 59) et

Neptunique ipſa deducat origine gentem.
His animaduerſis inſtant ſub tempus, et omnis
Impendunt curas denſo diſtendere pingui,
Quem legere ducem, et pecori dixere maritum:
Pubenteſque ſecant herbas, fluuioſque miniſtrant,
Farraque; ne blando nequeat ſupereſſe labori;

122. *ipſam* vterque Arund *origine nomen* Romanus, quod ſaepe pro gente, genere, familia v. Heinſ. et Burm. h. l. *mentem* ed. Ven. 1475. 123. *His anima aduerſis* Medic. *inſtat* Menag. ſec. 124. *impendent* quart. Moret. *diſtinguere* Leid. vn. 125. *duxere* in Romano fuiſſe, notatum inuenit Burm. ſed a Bartolo nil annotatum. At ſic leg. in Cantabr. et ed. Ven. 1482 *dixiſſe* Franc. *Quem legere virum* Seru. ad Ecl. VII, 7. 126. Exemplum loci, in quo ratio critica codd. conſenſum eleuat. Antiquiſſimi omnes *florentiſque*. Sic et Gell. I, 22. At *pubenteſque* Ven. Voſſ. Moret. quart. et pr. a m. ſec. Rottend. tert. pro var. lect. et Reg. item vnus Arundel. et aliquot Pieriani. et ſic Seruius. Niſi dicendum, hanc lectionem ex Aen. IV, 514 translatam eſſe. 127. *nequeat* e vetuſtioribus poſt Pierium Heinſ. *nequeant* vulgo. *nec - nequeant* Goth. pr.

et *Mycenae* cum tota Argolide (v. ſup. v. 44) equos praeſtantiſſimos alebant.

122. Quamuis genus ducat ab ipſo Neptuno, a quo et Cerere, in equum conuerſis, *Arion* ille notiſſimus in fabulis equus natus fuit. Variat tamen fabula.

123 - 134. De admiſſura ipſa praecipit. Equus et taurus (nam v. 49 de vtroque praecipere incipiebat. conf. Martin.) ea ingruente ſaginandus, equae ac vaccae ſunt macerandae. Commune praeceptum Varronis II, 5, Columellae, Palladii et omnium, qui hac de re praeceperunt. *pingue* pro pinguedine, ſagina, vt in Lucretii verſu I, 258. agnoſcebat Philargyrius: *Hinc feſſae pecudes pingui per pabula laeta Corpora deponunt*; quamquam ibi duplici epitheto ſeruare malim: *Hinc foetae pecudes pingues. denſo*, non laxo, quod quibuſdam potionibus per fraudem agaſones facere conſueuerunt, vt bene Seruius. Idem *dixere* h. deſignauere. Horat. Od II, 7, 27. *Quem Venus arbitrum* dicit *bibendi? fluuios*, aquam.

127. Vt poſſint ſufficere — et ne pulli prodant patrum maciem et infirmitatem. Colum. VI, 27, 8. *eoque tempore, quo vocatur a feminis, roborandus eſt largo cibo; et, appropinquante*

Inualidique patrum referant ieiunia gnati:
Ipſa autem macie tenuant armenta volentes.
Atque, vbi concubitus primos iam nota voluptas
Sollicitat, frondisque negant, et fontibus arcent:
Saepe etiam curſu quatiunt, et ſole fatigant,
Quum grauiter tunſis gemit area frugibus, et quum
Surgentem ad zephyrum paleae iactantur inanes.
Hoc faciunt, nimio ne luxu obtuſior vſus
Sit genitali aruo, et ſulcos oblimet inertis:

Sed

129. *Ipſi* Leid. a m. ſec. *nocte* pro *macie* ed. Argent. notante Reiskio. 130. *nam nata v.* coniectabat Burm et ſic Cantabr. ſed v. notam. 131. *et frondibus arcent* nonnulli ap. Pierium. Sic Philargyr. habebat, et Goth. ſec. 133. *Tum* in ed Cerd. *tonſis, tuſis* alii, vt ſemper. 135. *obtunſior* ſcribunt antiquiſſimi. 136. *Sint* vnus Mead. *auro* ed. Ven. 1475 et Goth. ſec. *ſulcosque* ed. Baſ. 1586. *et* abeſt ap. Bedam. *ſuccos* Zulich. *inermes* Seru. ad Aen. XII, 370. Piget conuerrere tales quisquilias.

pinquante vere, ordeo eruoque ſaginandus, vt Veneri ſuperſit; quantoque fortior inierit, firmiora ſemina praebeat futurae ſtirpi. cf. eund. VI, 24. Varr. II, 5. qui et II, 2, 13. *ordeum ſi eſt datum firmiores fiunt ad laborem ſuſtinendum.* cf. ſupra ad v. 97.

129. Ipſas autem feminas, equas et vaccas, ante admiſſuram de inſtituto extenuare ſolent. *Voluptatem* hic ſtimulos, deſiderium voluptatis eſſe, cf. Ecl. II, 65. Aen. X, 846, recte vidit Martinus; reliqua non aeque. Ea voluptas *ſollicitat concubitus,* magis poetice, quam ſollicitat, ſtimulat eas ad concubitus. *nota voluptas,* cuius iam ſenſum habent, quam ſentire incipiunt. *Notum* enim latiſſime patet poetis ad ea non modo, quibus adſueti ſumus, verum etiam, in quibus cum maxime verſamur, quae ſentimus, quorum conſcii ſumus, et quae quocumque alio modo nos attingunt.

132. *quatiunt,* conficiunt, laxant. Nam quae quatiuntur, relaxantur. Verſum 132 expreſſit Val. Flacc. III, 21.

133. cf. Ge. I, 192 et 298. h. medio aeſtu. Menſe Iulio admittuntur tauri; at equi iam inde ab aequinoctio verno. v. Martin. ad h. l.

135. 136. Ne partes genitales ſint obtuſiores nimia obeſitate. *Vſus* pro natura et habitudine

Sed rapiat ſitiens Venerem, interiusque recondat.
 Rurſus cura patrum cadere, et ſuccedere matrum
Incipit. Exactis grauidae quum menſibus errant,
Non illas grauibus quisquam iuga ducere plauſtris,
Non ſaltu ſuperare viam ſit paſſus, et acri
Carpere prata fuga, fluuiosque innare rapaces.
Saltibus in vacuis paſcant, et plena ſecundum
Flumina: muſcus vbi, et viridiſſima gramine ripa,
Speluncaeque tegant, et ſaxea procubet vmbra.

137. *ſitiens rapiat* Parrh. 138. *turba patrum* Goth. ſec. *eadem* pro *cadere* Ven. 140. *grauidis* vnus Mead. 141. *ſaltus* Medic. Menag. alter. 142. *fluuios - minaces* Zulich. ex v. 77. 143. *paſcuntur vero ſiluas* Nonius Marcellus in v. *ſecundum*. forte ex 314. *Paſtibus in* expreſſum a Cerda. *paſcunt* Medic. a m. pr. Moret. pr. vnus Arundel. 144. *viridiſſima gramina ripae* Medic. *gramina ripa* quart. Moret. *germine* vnus Mead. 145. *procubat* Moret. ſec. *protegat* Medic. a m. pr.

bitudine rei, quatenus ea ad certum vſum idonea eſt. Hoc idem exprimitur altero membro: *ne luxus oblimet ſulcos inertes* h. ne eae partes, (ſulcos eadem metaphora appellat, qua, ſecundum Graecos, iam Lucretius erat vſus, vt *aruum* et alia dicuntur) oblimatae ſint, h. obductae, pinguedine interclusae; ſed vt celeriter concipiant. Haec vltima v. 137 ex Lucret. IV, 1203. 1204 expreſſit, at et caſtius et venuſtius. Alio ſenſu *Venerem rapere* apud Horat. Sat. I, 3, 109.

138. Admiſſura facta admiſſarii negliguntur, et tota cura in matres grauidas convertitur.

139. Cum vicinae partui ſunt, *exactis grauidae menſibus errant*. v. Varro II, 7, 10 et reliquos de R.R. ſcriptores. *Rurſus* aduerſatiue; exponi ſane poteſt, Contra vero.

140. Proprie plauſtra ducuntur a bobus iugo iunctis. Sed poetica ratio vulgarem invertit. Quamquam vero idem praeceptum ad equam, quadrigis ſeu bigis iungendam, pertinet, orationem tamen poeta ad genus bouillum magis deflectere videtur. *acri fuga*, celeri curſu.

143. *Saltus vacui*, in quibus ſolae, quietae, otioſae paſcant; ſeu, ſine maritis, vt Philargyrius exponit. *plena flumina*, ne,

Eſt lucos Silari circa ilicibuſque virentem
Plurimus Alburnum volitans, quoi nomen aſilo.
Romanum eſt, oeſtrum Graii vertere vocantes;
Aſper, acerba ſonans: quo tota exterrita ſiluis
Diffugiunt armenta; furit mugitibus aether,
Concuſſus, ſiluaeque et ſicci ripa Tanagri.

Hoc

146. *lucus* fragm. Vatic. Medic. a m. ſec. et Leid. male. *Sileri* Medic. a m. pr. quod firmat Heinſ. *circum* Ven. *circa* Parrh. *Eſt lucum Silari iuxta* Seneca ep. 58. 147. *Pluribus* Seneca ibid. et tres ap. Burm male v. Ge. I, 187. *quoi* poſt Pierium ex antiquis aliquot At *cui* Heinſiani et alii omnes. *Aſylo*, *aſillo* alii male, et mox *oeſtron*. 148. *eſt* abeſt a Goth. ſec. et tribus Martin. *Graii* fragm. Vatic. et alii, vt v. 90. *vocando* Longob Pierii. *Graii venere vocantes* coniiciebat Reiskius V. C. ἐληλύθασι (pro κατελήφθησαν) κχλῦντες. 149. *Aſpera* Goth. pr. 150. *diffigunt* pro var. lect. Gud. *fugit mugitibus* fragm. Vatic. 151. *Tanacri* fragm. Vatic.

ne, dum aquam ex alto hauriunt, foetum comprimant.

146-156. Arcendum eſſe a grauido pecore aſilum ait, qui cum in omnibus paſcuis, maxime in pratis aquoſis obvius ſit, maxime tamen in ſilvis montis Alburni, iuxta Silarum, Lucaniae fluuium, qui Tanagrum recipit, frequens eſſe ſoler. Eſt autem *aſilus*, noto inter Romanos nomine, graeco *oeſtrus* dictus, *volitans*, h. e. inſectum, e veſparum genere, (nec multum ab eo diverſus μύωψ, forte et *tabanus* apud Varronem R.R. II, 5, 14. quem eundem vulgo cum aſilo putant,) ſine proboſcide, at aculeo ſeu ſpiculo in cauda acutiſſimo, quo oua intra cutem armentorum demittit. Martinus laudat Ant. Valliſneri Eſperienze ed Oſſeruazioni intorno all' origine, ſviluppi e coſtumi di varj Inſetti. (in Opp. T. I. p. 225.) Adde Reaumur des Inſectes Vol. IV. p. 504 ſqq.

148. *vertere vocantes*, poetica periphraſi, vocant, reddunt; nam arguti in hoc ſunt iam veteres Grammatici.

149. *aſper*, iracundus, qui facile exacerbatur. *acerba ſonans*, pro acerbe; edens alarum membranis ſonitum et ſuſurrum grauiſſimum.

150. *diffugiunt* cf. Valer. Flacc. III, 581. *furit aether*, reſonat furentum mugitu.

151. *ſiccus Tanager*, aeſtu ſolis exſiccatus Habuit autem poeta ante oculos Homer. Odyſſ.

Hoc quondam monſtro horribilis exercuit iras
Inachiae Iuno peſtem meditata iuuencae.
Hunc quoque, nam mediis feruoribus acrior inſtat,
Arcebis grauido pecori, armentaque paſces
Sole recens orto, aut noctem ducentibus aſtris.
  Poſt partum cura in vitulos traducitur omnis:
Continuoque notas et nomina gentis inurunt:
Et quos aut pecori malint ſubmittere habendo,
Aut aris ſeruare ſacros, aut ſcindere terram,
Et campum horrentem fractis inuertere glebis.
Cetera paſcuntur viridis armenta per herbas:

152. 153 aberant Moret. quart. 153. *peſtes* fragm. Moret. 154. *Hoc* Leid. tert. *hanc* Zulich. *inſtant* Leid. pr. a m. pr. 155. *que* poſt *pecori* inſerit Medic. a m. ſec. Menag. pr. vterque Mead male. *paſcis* fragm. Vatic. 156. *auſtris* Cantabr. et edd. vett. 157. *in vitulos cura* ante Pierium legitur. *deducitur* oblong. Pierii. 159. *malunt* Moret. pr. vnus Mead. *malit* Ven. et alter Mead. 160. *ſacros* omnes vetuſti. *ſacris* vulgg. edd. ante Heinſ. cum nonnullis codd. 162. *paſcantur* Voſſ. pr. Leid. pr.

dyſſ. X, 300 ſq. Apollon. I, 1265 ſqq. *aſper acerba ſonans* ex Lucret. V, 34.

152. *Hoc monſtro*, hoc aſilo, quem immiſit, et *Inachiam iuuencam*, Io, Inachi filiam, in vaccam mutatam, in furorem coniecit.

153 *peſtem meditata*, graue malum excogitauit.

154. *mediis feruoribus*, medio die; at illud ornatius. Sic inf. v. 331 *mediis aeſtibus. acrior inſtat*, ſaeuius vexat.

155. *arcebis pecori* exquiſitius, quam *a pecore* cf Burm.

156. *aſtra ducunt noctem*, quae iis in conſpectum venientibus ſuccedit. Alias noctem, *noctis currum ſequi* dicuntur *ſidera* v. Tibull. II, 1, 87.

158 *Nomen* ſtirpis ac *generis inurunt*, *nota* (v. ad Calpurn. V, 84) ſeu ſigno, quo id denotetur, *et* iis, *quos malint*- *et* iis, *quos nolint inuertere*.

159. *ſubmittere* v. ad v. 73. *habendo* v. Ge. I, 3. Ad ſententiam v. Varro R. R. II, 7, 15. *aris ſeruare* decentius erat, quam lanio tradere.

161. *campum horrentem*, ſpinis et herbis obductum, incultum.

162. *cetera armenta*, reliqui quidem

Tu quos ad ſtudium atque vſum formabis agreſtem,
Iam vitulos hortare, viamque inſiſte domandi,
Dum faciles animi iuuenum, dum mobilis aetas.
Ac primum laxos tenui de vimine circlos
Ceruici ſubnecte: dehinc, vbi libera colla
Seruitio adſuerint, ipſis e torquibus aptos
Iunge pares, et coge gradum conferre iuuencos:
Atque illis iam ſaepe rotae ducantur inanes
Per terram, et ſummo veſtigia puluere ſignent.

Poſt

163. *ad ſtudia* Romanus, Gudian. pro var. lect. Parrh. a m. ſec. *ſeruabis* fragm. Moret. 166. *At primum* edd. vett. *Et* Nonius. *lapſos* Reg. Martini. *ciclos* aliquot codd. et ed. Ven. *circos* Gud. pro diu. lect. Parrh. Gud. ſec. et fragm. Vatic. a m. pr. 167. *Ceruice* Medic. ſed idem *ſub necte* et *criclos* a m. pr. *deinde* vnus Mead. 168. *ipſos tunc* Zulich. Goth. ſec. *ipſos et* Moret. quart. *ipſis de* oblong. *ipſis et* Longob. Pierii. *ipſis ex* Reg. *ipſis cum* vnus Mead. *aptis* Zulich. *actos* duo. 169. *iuuencis* Medic. a m. pr. *gradus* Goth. ſec. 170. *atque illos* Medic. a m. pr. *ducuntur* Rottend. pr. et vnus Mead. Mentel. pr. *ductentur* Ven. 171. *ſumma* Rottend. alter. *ſignant* Rott. tert. et Mentel. pr.

quidem omnes vituli in communi grege paſcuntur; at quos ad ſtudium agreſte h. opus ruſticum formabis, hos iam vitulos adſuefacere memento. Debetur commodior haec a nobis recepta diſtinguendi et interpretandi ratio Martino. Vulgo v. 162 ad ſuperiora referebatur.

163. Rationem domandi boves a Varrone petiit de R.R. I, 20. cf. Colum. VI, 2. Pallad. IV, 12.

164. *viamque inſiſte domandi* h. et iam tum mature doma, artem et rationem ingredere, curam ſuſcipe domandi.

165. *faciles animi*, molles, dociles v. ad Tibull. I, 1, 40. *mobilis aetas*, in qua corpus mobile, εὐκίνητον, flexile, agile, vegetum.

166. 167. Expreſſit verſum Nemeſian. Cyneg. 184.

168. *aptos*, vinctos, nexos et illigatos inuicem ex vimineis illis vinculis; non ex cornibus, vt iam tum ſtupor hominum nonnullorum ferebat.

170. *rotae inanes*, vacua plauſtra, quorum mox veſtigia

intellige

Poſt valido nitens ſub pondere faginus axis
Inſtrepat, et iunctos temo trahat aereus orbis.
Interea pubi indomitae non gramina tantum,
Nec veſcas ſalicum frondes, vluamque paluſtrem,
Sed frumenta manu carpes ſata: nec tibi foetae
More patrum niuea implebunt mulctraria vaccae,
Sed tota in dulcis conſument vbera natos.

Sin

172. *validoque* alt. Menag. 173. *Inſtrepet* Goth. ſec. *vinctos* et *orbis* nonnulli ap. Pierium. 175. *Non* alt. Rottend. *veſcae* Mentel. tert. *ſiluamque* Rom. Pierii, Parrh. in marg. *vlvasque* fragm. Vatic. a m. pr. 176. *nec vbi* Moret. pr. quod Heinſio placebat: at ſequitur, *implebunt*. 177. *mulgaria* nonnulli Pierium, item apud Philargyr. et Nonium, qua forma et Valgium olim vſum fuiſſe notant Grammatici. Ad communem lectionem accedit aliorum ſcriptura: *mulctralia, multralia, multraria*, vt in fragm. Vatic. a m. pr. *mulcraria, mulctaria*, vt in Medic. a pr. m. *multaria*. 178. *Et* fragm. Vatic. *conſumant* Medic. a m. pr. *conſumunt* Rottend. tert. *conſumment* Gud.

intellige leuiter expreſſa in puluere, quia leuia ſunt.

172. Tandem plauſtro ponderoſo et onuſto iungantur. At quam ornate hoc extulit! Partem ex Homeri illo Il. E, 838. μέγα δ' ἔβραχε φήγινος ἄξων, verſam obſeruarunt Intpp. *temo aereus*, aere, nunc ferro, firmatus. *iuncti orbes*, rotae, h. currus, cui temo iunctus eſt.

174. *pubi indomitae*, vitulis nondum domitis, donec domentur.

175. *veſcas ſalicum frondes*, exiles, tenues, parum ſuccoſas. *veſcum papauer* Ge IV, 131. parua grana habens, vt ſatis docuere Viri docti, et iam Philargyr. h. l. *vlua*, herbae ac calami paluſtris genus, eadem cum *typha* noſtra habetur. cf. Martin.

176. *Sed* etiam *frumenta ſata*, berbas nouellae ſegetis v. Varro R.R. II, 5, 17.

176 - 178. Praeceptum a multis veteribus et recentioribus, cum de bouillo, tum de ouillo genere repetitum. cf. Varro R.R. II, 2, 17. Colum. VII, 4, 3. Geopon. XVIII, 3 extr. Et pulchri verſus Calpurnii Ecl V, 36 iam ab aliis laudati: *Parce tamen foetis; nec ſint compendia tanti, Deſtruat vt niueos venalis caſeus agnos; Nam tibi praecipuo foetura colatur amore.* Dum addit *more patrum*,

Sin ad bella magis ſtudium, turmasque feroces,
Aut Alphea rotis praelabi flumina Piſae,
Et Iouis in luco currus agitare volantis;
Primus equi labor eſt, animos atque arma videre
Bellantum, lituosque pati; tractuque gementem
Ferre rotam, et ſtabulo frenos audire ſonantis.
Tum magis atque magis blandis gaudere magiſtri
Laudibus, et plauſae ſonitum ceruicis amare.
Atque haec iam primo depulſus ab vbere matris
Audeat, inque vicem det mollibus ora capiſtris
Inualidus,

179. *in turmasque* Ven. 181. *Si Iouis* vnus Mead. *volentis* fragm. Vatic. 182. *equis* Medic. *animosque ad bella* alter Rott. 184. *ſtabulis* ap. Nonium in *frenos*, et vnus Mead. *audere* Medic. a m. pr. cf. ad v. 188. 186. *plauſibus et p.* Zulich. pr. Moret. Goth. ſec. *amarae* fragm. Vatic. a m. ſec. 188. *audeat* Heinſ. recepit ex Medic. ac Gud. a m. pr. Mentelianis, Reg. et ſic Romanus videtur legiſſe. Ita et fragm. Vatic. *audiat* vulgo.

patrum, int. quod ſolebant maiores facere, priſci patresfamilias et agricolae. Ambiguum quidem per verba eſt, vtrum fecerint; ex Varrone tamen videtur probabilius eſſe alterum, matribus olim mulgendo fuiſſe lac ſubductum.

179 - 181. Sin magis eſt ſtudium *formare* (v. 163) pullos, (igitur quae de vitulis praecepit, ad equos iugo ruſticoque vſui deſtinatos non minus pertinent.) *ad bella turmasque* h. vſum bellicum, *aut praelabi*, ſ. praeterlabi, *rotis*, quadrigarum certamine, ſc. magis ſtudium eſt. De certamine Olympico eum loqui, ſatis patet,, quod habebatur iuxta Alpheum. v. v. 19. In luco Iouis erat ſtadium, vt ex Strabone et Pauſania apparet.

182 — 184. Ante omnia equus adſuefaciendus eſt videre, vt videat, videre toleret bellantes, ſeu pugnas et lituos tubasque audire, aut ſtrepitum curruum frenorumque *ferre*, perferre auribus; *rotam*, currum, *gementem tractu*, ſtridentem, dum trahitur, *ſtabulo frenos audire ſonantes*. v. Varro R.R. II, 7, 12. Geop. XVI, 1. res nota.

186. Expreſſit verba Nemeſ. Cyneg. 295. 296.

187. *iam primo depulſus ab vbere*, pro, quam primum, ſtatim ac. cf. ſup. v. 130. *inuicem*, viciſſim, quod his adſueſcit opera tua.

189. Equus

Inualidus, et iamque tremens, et iam inſcius aeui.
At, tribus exactis, vbi quarta acceſſerit aeſtas,
Carpere mox gyrum incipiat, gradibusque ſonare
Compoſitis, ſinuetque alterna volumina crurum;
Sitque laboranti ſimilis: tum curſibus auras
Tum vocet, ac per aperta volans, ceu liber habenis,
Aequora,

189. *et iamque - et iam* Heinſ. disiunxit Chariſii auctoritate. Et ſic libri nonnulli cf. Pierium, et edd. vett. Enimuero *iam - iamque* aut *iamque - iamque* dici obuium eſt; at, *et iamque* in primo membro, altera copulatiua otioſa, poni poſſe valde dubito. Magis itaque vulgatior ratio, *etiam - etiam* placet; vt in priore parte adiuncta copula iungat reliqua cum antecedente: *Inualidus et etiamnum tremens, etiamnum inſcius aeui.* cf. Aen. VI, 485. Atque ita plane fragm. Vatic. Medic. interpolatus *iamiamque tremens, iamiam inſcius,* cum a pr. m. *etiamque* ſcriptum bis fuiſſet. *iamiamque* etiam in Moret. fragm. *Inualidusque* Regius Martini. *etiamque* Parrh. 190. *Ac* Menag. pr. et Reg. Martini. *aeſtas* Heinſ. repoſuit, vt habebat Romanus, Gudian. Mentel. pr. a m. pr. et Zulichem. vterque Arundel. Mead. et vett. edd. vt Ven. et Mediol. etiam fragm. Vatic. Ceteri *aetas,* quod an pro anno abſolute dixerit vllus poeta, mihi quidem nondum liquet; vbicunque enim legitur, varietatem lectionis inuenias cf. Pier. et Burm. cf. inf. Ge. IV, 207. Agnoſcit tamen hoc Seruius et Nonius Marcellus in *Exigere.* Porro idem Romanus *acceperit*; ſic et Regius ap. Burm. exquiſitiore, puto, ratione. cf. Ecl. VIII, 39. at fragm. Vatic. a pr. m. *occeperit.* 192. *currum* Medic. a m. pr. Rottend. tert. 193. *cum curſibus* Reg. et Parrh. in marg. fragm. Vatic. a m. ſec. cum Goth. ſec. *cruribus* Edit. Norimb. 194. *Tum voeet* Heinſ. repoſuit ex Medic. et optimo quoque; etiam Romanus ſic habet *prouocet* vulgo. *Tum mouet* vel *vocet* Zulich. *cum vocet* alter Menag. *aduocet* vnus Arundel. *petat* tert. Rottend. ex interpret.

189. Equus ferox, indomitus, poteſt videri *conſcius* eſſe *aetatis*, iuuentae, vigoris, virium. itaque *inſcius aeui*, virium, quas nondum nec habet nec expertus eſt. Recte Seruius: nondum habens ab annis fiduciam.

190. v. Varro R. R. II, 7, 13. Colum. VI, 29, 4.

191. 192. *Carpere gyrum*, vt viam, campum, h. in gyrum ſeu orbem ire. *ſonare gradibus compoſitis*, incedere, vngula ſonante, greſſibus numeroſis. *ſinuet alterna volumina crurum*, h. alte tollat, iactet, crura alternis. at quam pulchre!

193. 194. *tum curſibus auras Tum vocet*, h. volare incipiat.

Aequora, vix ſumma veſtigia ponat arena:
Qualis, Hyperboreis Aquilo quum denſus ab oris
Incubuit, Scythiaeque hiemis atque arida differt
Nubila: tum ſegetes altae campique natantes
Lenibus horreſcunt flabris, ſummaeque ſonorem
Dant ſiluae, longique vrguent ad littora fluctus:
Ille volat, ſimul arua fuga, ſimul aequora verrens.

Hic

195. *ponit* alter Moret. *verrat* Moret. quartus, qui a m. pr. *reſonat veſtigiat. ſignat* apud Seru. ad Aen. V, 317. 196. *condenſus* Menag. alter. *horis* duo. 197. *Incumbit* Goth. ſec. *horrida* Toll. *arrida* Franc. cf. inf. v. 458. *defert* alter Rottend. Gudian. a m. pr. Ed. Ven. 198. *dum ſegetes* octo boni codd. cum vno Arundel. et Mead. Martini; forte melius, vt minus impedita ſtructura ſit. *cum* Regius. *natantis* fragm. Vatic. 199. *ſonoris* fragm. Voſſ. 200. *longique* reuocauit Heinſ. vt Medic. Roman. et alii; et laudat κύματα μακρὰ θαλάσσης. *longeque* Medic. Pierii cum aliis. 201. abeſt verſus a fragm. Moret. *verrit* citat Seru. ad Aen. IV, 72. *ipſe* vnus Arundel. *arma* Reg.

piat. *vocet* h. aduocet, vt *ventos velis vocat*, qui extendit vela ad recipiendum ventum, *alis ventos vocat* auis, quae expandit ad volatum. Ex tot exemplis apud Heinſ. et Burm. pauca rem illuſtrant. Vide tamen Aen. III, 253. IV, 417. 223. V, 211. VIII, 707. Sed volebant Viri docti, *vocare* pro *prouocare* poſitum eſſe.

196 - 200. Curſus celeritatem cum vento comparat. *Qualis* ſc. vix ſumma ponit veſtigia, h. volat. *Hyperboreas oras* ſimpliciter pro borealibus et ſeptemtrionalibus, vt infra v. 381. et IV, 517 dixit. *Aquilo denſus*, non, vt volunt, qui denſet nubila; ſed qui magna cum vi et impetu late fertur; *denſus* praeterea pro denſe. *differt hiemes* ſeu procellas, h. diſſipat, ex Lucret. I, 273. *arida nubila*, nubes ſine pluuiis. *campi natantes*, ſegetes vndantes ac fluctuantes; illuſtratum dudum a Viris doctis. *Lenia flabra* videntur ab aquilone, qui denſus incumbit, aliquantum eſſe aliena, nec commodiorem noui rationem, quam a Burmanno, ſi recte intelligo, iam propoſitam, quod ſegetes, vtpote humiliores et cedentes, lenius agitantur; arbores contra, maiorem venti impetum ſuſtinentes, ſonorem edunt ac fragorem. *longi fluctus vrguent*, pro longe, at multo exquiſitius, *vrguent*, protrudunt ſe,

voluun-

Hic vel ad Elei metas, et maxima campi
Sudabit ſpatia, et ſpumas aget ore cruentas:
Belgica vel molli melius feret eſſeda collo.
Tum demum craſſa magnum farragine corpus
Creſcere

202. *Hinc* Medic. a m. ſec. Gud. et alii; et ſic fragm. Vatic. et Roman. et recte; compara v. 190. 193. 205. *Hic et ad* Comment. Cruq. ad Horat. Od. IV, 2. *et* etiam Rom. et oblong. Pierii. *maxima Circi Sudabit ſpatia* coniiciebat Markland. ad Stat. Silu. V, 1, 21. nimis calide; ita *Eleus Circus* a poeta dictus eſſet. Iungenda ſunt: *ad metas et ſpatia campi Elei.* 203. *et* abeſt a Rottend. tert. et Parrh. *agit* Leid. a m. pr. et fragm. Vatic. 204. *Bellica* Medic. a m. pr. Moret. pr. vnus Mead. Goth. ſec. quod placebat Martino; recte tamen reiecit Heinſ. Eadem varietas alibi. v. Heinſ. *Belgia* Menag pr. *ferat* fragm. Voſſ. *beſeda* Parrh. 205. *Tu* Reg. *ferragine* Medic. a m. pr. Sic et alii ſcribunt, aut *feragine*. *ſartagine* Heinſ. coni. Cauſſam non video.

voluuntur. *Ille*, aquilo, volat - *fuga*, de celeri curſu ac motu, vt ſaepe poetae.

202 - 204. Hic vel bonus erit in certaminibus, e quibus Olympica, tamquam praeſtantius genus, memorat; vel agitandis curribus; at quam ornate ſingula! *maxima ſpatia*, pro magnis. De *ſpatiis* Ge. II. extr. *Sudabit*, plus quam decurret. E curribus *eſſeda Belgica* ponit. Sane generoſioris equi munus malim memorari in agitando curru bellico, inprimis cum v. 179 *Sin ad bella magis* etc. dixiſſet; et hactenus Cerdae et Martini ſententiam probo; at enim a poeta Romano hoc paullo longius petitum eſſe videri poterat, dum horum curruum in militia Romana nullus eſſet vſus. Et ſolent generoſiores equi iungi bigis quadrigisque lautorum hominum, vt paſſim Caeſarum, curribus triumphalibus, thenſis, vt apud Horat. Ep. II, 1, 192 de pompa triumphali in theatro exhibita etc. Hos currus ac rhedas, quae homines vehunt, *eſſeda* vocauit, et a nobiliore genere ſiue etiam ab origine, *Belgica*; apud Belgas enim, vt apud Britannos, vſus eorum erat, et quidem bellicus, vt ex Caeſare de B. Gall. conſtat. *feret*, vt v. 184. pro patietur dici, monet Burm. nam pro *trahet* poni poſſe dubitat. Recte ſane Vir doctiſſimus: ſed poteſt equus etiam *ferre currum*, h. rapere, raptim auferre. *molli collo* domito. Seru.

206. *ante*

Creſcere iam domitis finito: namque ante domandum
Ingentis tollent animos, prenſique negabunt
Verbera lenta pati, et duris parere lupatis.
Sed non vlla magis vires induſtria firmat,
Quam Venerem et caeci ſtimulos auertere amoris,
Siue boum, ſiue eſt cui gratior vſus equorum.
Atque ideo tauros procul atque in ſola relegant
Paſcua, poſt montem oppoſitum, et trans flumina lata:
Aut intus clauſos ſatura ad praeſepia ſeruant.
Carpit enim vires paullatim, vritque videndo
Femina: nec nemorum patitur meminiſſe, nec herbae.
Dulcibus illa quidem illecebris et ſaepe ſuperbos

Cornibus

206. *domiti* tres ap. Burm. 207. *tollunt* duo, et Seru. ad v. 174 in nonnullis Mſſ. *animos preſſique* Zulich 208. *Verbera dira* fragm. Moret. *dura* Reg. 209. *nonnulla* fragm. Vatic. a pr. m. *induſtria ſeruat* vett. aliquot apud Pierium cum Ed. Ven. alterum magis poeticum. 212. *Atque adeo* Moret. quart. ſed v. Heinſ. *procul atque infuſa reſurgunt* Ven. *relegat* Franc. 211. *quoi* fragm. Vatic vt v. 6. 213. *appoſitum* Leid. quod Heinſ. probabat. recte reiecit Burm. cf. not. *nata* Medic. a m. pr. 214. *Atque* Zulich. 216. *neque herbae* Pierii oblongus.

206. *ante domandum*, ante quam domentur, πρὸ τῦ πωλοδαμνεῖσθαι.

207. 208. *prenſi* proprie. v. Ge. I, 285. *verbera lenta*, lenti flagelli. *lupatum* frenum, lupis ſeu aculeis ferreis munitum.

210. *caeci amoris*, non, oculis capti, ſed, occulti, clam per venas et oſſa ſaeuientis.

212. Habuit locum ante oculos Columella VI, 27, 8. et verſum ſequentem Gratius Cyneg. 377. *trans altas ducere valles Admoneo; latumque fuga ſuperabitis amnem.* Ouid. Art. II, 487. *ſpatio remota per loca diuiduos amne equos* dixit.

213. Dum *mons* eſt *interpoſitus* inter duo, vtrique eſt *oppoſitus*, obiectus. *lata* non otioſum eſt.

214. *ſatura praeſepia* ſunt plena, quae adeo ſaturent.

215. *vritque videndo*, macerat, conſumit, dum cernitur.

217. Illa quidem ſaepe amantes etiam pugnare cogit inter ſe. Loca alia poetarum de pugna taurorum congeſſit Cerda. Plura in Statio et Flacco paſſim reperias. Iactant ſe in hoc argumento poetae.

219. Totus

Cornibus inter ſe ſubigit decernere amantis.
Paſcitur in magna ſilua formoſa iuuenca:
Illi alternantes multa vi praelia miſcent
Vulneribus crebris: lauit ater corpora ſanguis,
Verſaque in obnixos vrgentur cornua vaſto
Cum gemitu: reboant ſiluaeque et longus Olympus.
Nec mos bellantis vna ſtabulare: ſed alter
Victus abit, longeque ignotis exſulat oris;
Multa gemens, ignominiam, plagasque ſuperbi
Victoris;

218. *ſubicit* Mentel. a pr. m. 219. *in magna Sila* olim alios legiſſe, Seruius memorat, quod vt fiat, nullam hic neceſſitatem cogere, vt in Aen. XII, 715. *Ac velut ingenti Sila, ſummoue Taburno.* itaque vulgo ab Intpp. neglectum. Fateor tamen mihi verſum ante Seruium inſpectum iam dudum nimis tenuem viſum fuiſſe, etiam ſono minus gratum. Nunc video in altero Aen. XII. loco eandem comparationem inſtitui, et taurorum pugnam narrari. *Sila* autem *ſilua* in extremis Bruttiorum oris, vnde laudata illa *pix Bruttia* cf. ſup. ad Ge. II, 438. Stabat ea in Sila monte, Apennini iugi huc procurrentis parte Videndum itaque annon reuocandum hic ſit: *Paſcitur in magno Sila formoſa iuuenca.* 220. *inter ſe cornua miſcent* Zulich. *praelia tollunt* vnus Mead. 221. *lauit ater vulnera ſanguis* ter apud Nonium occurrit; ſed male, cum eodem iam verſu *vulneribus crebris* praeceſſerit. Heinſ. *lauat* tres Burm. Medic. a m. ſec. 222. *vergentur* Franc. 223. *Tum* Moret. pr. *reſonant ſilvae que* Medic. ſed *reboant* et Nonius et Macrob. Sat. VI, 4. agnoſcit, qui et a Lucretio (II, 28) acceptum affirmat. *que* poſt *ſiluae* abeſt a Parrh. *longus Olympus* iam Heinſio probatum recepit Burm. ex vno Mediceo et Macrob. VI, 4 extr. vt ſit mons longo iugo excurrens. 225. *Excubat* Ven. 226. *ignominia* Leid. et Menag. ſec.

219. Totus verſus vnum illud Apollonii II, 89 exprimit, φοςβάδος ἀμφὶ βοός. De verſu ipſo, qui, vt nunc eſt, ingratus et ieiunus eſſe videtur, v. var. lect.

220. *alternantes*, ἀμειβόμενοι, pro viciſſim, inuicem inter ſe. Hos prope ipſos verſus inſeruit poeta Aen. XII, 720-723.

221. *lauit*, poeticum verbum pro tingit, perfundit, defluit de corpore. Mox *obnixos* cum dilectu et vi. Nec omiſit huius vocis vſum Statius, cum imitatione hunc locum exprimeret Theb. IV, 399.

226. Multum gemens-propter vulnera a victore accepta.

Victoris; tum, quos amiſit inultus, amores;
Et ſtabula adſpectans regnis exceſſit auitis.
Ergo omni cura vires exercet, et inter
Dura iacet pernox inſtrato ſaxa cubili,
Frondibus hirſutis et carice paſtus acuta:
Et tentat ſeſe, atque iraſci in cornua diſcit
Arboris obnixus trunco: ventosque laceſſit

Ictibus,

228. *ſtabuli* in Medic. a m. pr. Fogginius tamen non expreſſit. *excedit* Zulich. 229. *et* ^ *intus* Ven. 230. *pernix* conſtanter libri et Grammatici, qui a *pernitendo* ductum eſſe *perſeuerantem* contendunt. Quod ſi a Virgilio eſt, noue dixit. Nondum enim locum vidi, vbi *pernix* ita dictum eſſet; ſed ſemper eſt celer, acer, ſtrenuus etiam in loco, quem male laudant, Horat. Epod. II, 42 *Pernicis vxor Appuli. Pernox* multis doctis viris, etiam Scaligero, Heinſio probatum recepit Burm. Ex gloſſa Regii et Mentel. pr. Schol. Iuuenal. VIII, 10. Philargyr. et edit. Commelin. e cod. Palat. expreſſa ſuſpicio erat, hoc iam olim in libris fuiſſe; et exhibent ſane vterque Mead. Cantabr. Bodlei. et alter Arundel. 233. *innixus* Schol. Iuuenal. XII. ſed et ibi Voſſ. *obnixus*. *adnixus* Toll. *obnixos* Gud. *truncos* alter Menag.

227. Valerius Flaccus, iam Cerda monente, hinc accepit: taurus victor vbi – *reuiſit Et patrium nemus, et bello quos vltus amores.* L. II, 548. 549.

228. *ſtabula adſpectans*, reſpiciens, retorquens oculos; vt facimus in re, quam inuiti relinquimus.

229 ſqq. Praeſtantiſſimum hunc locum, vt iamdudum viderunt cum Scalig. Poet. cap. 14. Intpp. imitati ſunt Lucan. II, 601 - 607. praeclaro loco, Statius Theb. II, 323 - 330. Silius Ital. XVI, 4 - 10.

230. *inſtrato*, h. l. non ſtrato *cubili*, in nudo ſolo. mox *carex*, iunci genus. cf. Martin. h. l. et ad Ecl. III, 20.

232. *iraſci in cornua diſcit.* Cum ſententia obuia ſit, in ratione grammatica aliquis haerere poſſit. *Iraſci in aliquem* nemo, puto, pro *alicui* dixerit; ſic tamen accipi video. Sed in poetico ſermone duos modos confundere licet: iraſcitur dum exercet ſe in cornua, ſeu in cornuum vſum; pro *iratus exercet ſe* ſimpliciter *iraſcitur* dixit. Eadem forma iam Euripides vſus erat Bacch. 742. Ταῦροι - κ' εἰς κέρας θυμούμενοι. Expeditiore ratione dictum: *Armenti modo dux vires in cornua ſumo*, Ouid. Met. VIII, 882.

Ictibus, et ſparſa ad pugnam proludit arena.
Poſt, vbi collectum robur, viresque refectae,
Signa mouet, praecepsque oblitum fertur in hoſtem:
Fluctus vt, in medio coepit quum albeſcere ponto,
Longius, ex altoque ſinum trahit; vtque volutus
Ad terras, immane ſonat per ſaxa, neque ipſo
Monte minor procumbit: at ima exaeſtuat vnda
Verticibus, nigramque alte ſubiectat arenam.

234. *praeludit* Franc. cf. ad Aen. XII, 106. *aut ſparſa* Roman. 235. *Aſt vbi* Med. Colot. *poſtquam c.* Goth. ſec. *robor* ſcribit Romanus et Gud. *viresque refectae* Heinſ. repoſuit e Mediceo, Gud. a m. pr. Rottend tert. pro var. lect. Colot. Vrſini. *receptae* ceteri omnes. *viresque recepit* Zulich. 236. *oblicum* (pro obliquum) Medic. Colotianus, Leid. vnus. Sed hoc inſidiantis potius, quam ferocis et cum impetu ruentis. *et fertur* Mentel. alter pro *effertur*, vt Heinſ. putat. 237. *vti medio* Romanus cum aliis Pierii, decem ap. Heinſ. et Burm. tres Mart. Goth. ſec. et ita ſcribi debebat. *vti in medio* duo Burm. oblongus Pierii, et Regius Mart. *vbi in* ed. Ven. *in primo-ponto* Medic. a m. ſec. forte ex Aen. VII, 528 *Fluctus vti primo coepit quum albeſcere vento*, vbi idem Medic. *ponto* habet. Et poteſt defendi ex Homerico loco, qui exprimitur, Il. Δ, 423 Ὡς δ' ὅτ' ἐν αἰγιαλῷ πολυηχέϊ κῦμα θαλάσσης Ὄρνυτ' ἐπασσύτερον. Sed ibi dictum eſt pro ἐπὶ, εἰς αἰγιαλόν. Et adverſatur fluctuum naturae, qui ex alto verſus littus aguntur. 238. *ſinus* Menag. pr. *atque volutus* Ven. Parrh. 239. *nec ipſo* ante Heinſ. vt alii. *neque ipſe* Goth. ſec. felici lapſu. 240. *at vna* tres. *et iam* Gud. a m. pr. 241. *ſubvectat* Medic. Romanus, optimi cum Menag. pr. Moret. quart. fragm Moret. Ed. Mediol. Goth. ſec. Sic et variatur Ge. IV, 385. *vorticibus* et hic Medic. cum al. et id conſtanter ſequi debebat Heinſ.

882. Ceterum hos verſus iterum appoſuit poeta Aen. XII, 103 — 106.

236. Pulchre ex re militari, cum ſigna, aquilae, inferuntur. cf. Ge. IV, 108. *oblitum*, qui omnem iam aduerſarii ſui memoriam animo dimiſerat, adeoque ſecurum. Nil hic eſt, cur aeſtues.

237 - 241. Laudata a multis comparatio, ex Hom. Il. Δ, 422 - 426 expreſſa, notante iam Macrob. V, 13. repetita eadem Aen. VII, 528 - 530. *albeſcere*, quod de ſpumantibus maris fluctibus dictum illuſtrat Cerda, praeclare pro exiſtere, oriri, ſurgere.

238. Melius, deleta interpun-

Omne adeo genus in terris hominumque ferarumque,
Et genus aequoreum, pecudes, pictaeque volucres,
In furias ignemque ruunt. Amor omnibus idem.
Tempore non alio catulorum oblita leaena
Saeuior errauit campis: nec funera volgo
Tam multa informes vrſi ſtragemque dedere
Per ſiluas. Tum ſaeuus aper, tum peſſima tigris.
Heu, male tum Libyae ſolis erratur in agris.
Nonne vides, vt tota tremor pertentet equorum
Corpora, ſi tantum notas odor attulit auras?

Ac

242. *que* poſt *ferarum* abeſt a tribus. 243. *pecudis* Ven. *et pecudes* Leid. ſec. 246. *Saeuior occurrit c.* Moret. ſec. quod non miror arriſiſſe Heinſio et Burmanno. 247. *infames vrſi* Zulich. *tum multa* Rottend. alter. 248. *Per ſiluas* Heinſ. e Medic. et aliis compluribus, cum eſſet *per ſiluam*, vt alii habent. *tunc* hic et paullo poſt Goth. pr. vt forte plures, v. c. Romanus. 249. *verſatur in a.* ex antiquiſſimo codice laudat Pierius, ex Medic. autem *errauit*. Porro *in aruis* maior codd. pars teſte Heinſio et Martino; male tamen, cum arua culta ſint. Burmannus optabat, vt codex aliquis haberet, *erratur arenis*. 250. *pertentat* Moret. ſec. et duo Rottend. quod poſt *vides vt* ferri poteſt. v. Burm. cf. Ge. I, 56.

punctione, cum Martino iungas: - *albeſcere ponto Longius*. At *ex alto* non cum illo cape, ex profundo; opponitur enim littori. *ſinum trahit fluctus*, dum ſinuatur, cauatur.

242. Multi poetae varie hunc locum tractarunt. Sed proxime noſter Lucretii veſtigia preſſit, inprimis I, 12 ſqq. vna cum Ariſtot. loco Hiſtor. Anim. VI, 18.

246. *errauit*, pro eſt, eſſe ſolet. Poeticam orationem conſidera: dicta haec pro: tum ferae, e quibus leaenas et vrſas primo loco nominat, ſunt ſaeuiſſimi ingenii.

247. *informes vrſi*, deformes, turpes. cf. Cerda.

249. Cf. loc. ap. Calabrum Paralip. V, 373. 374. 377. 378.

251. *ſi notas odor attulit auras*, exquiſitiore ratione dictum, quam, *ſi odor allatus eſt*, *ſi aurae odorem attulere*; modo teneas, *odorem* ſic eſſe rem, quae olfactus ſenſum excitet, emittendo corpuſcula, quibus aurae ingraueſcunt.

253. Va-

Ac neque eos iam frena virûm, neque verbera ſaeua,
Non ſcopuli, rupesque cauae, atque obiecta retardant
Flumina, correptosque vnda torquentia montis:
Ipſe ruit, dentisque Sabellicus exacuit ſus,
Et pede proſubigit terram, fricat arbore coſtas,
Atque hinc atque illinc humeros ad vulnera durat.
Quid iuuenis, magnum cui verſat in oſſibus ignem
Durus amor? Nempe abruptis turbata procellis
Nocte natat caeca ſerus freta: quem ſuper ingens

 Porta

252. *At* Franc. Goth. pr. Ed. Norimb. 253. *Nec ſc.* Reg. *retardent* pr. et quart. Moret. quod Heinſ. ad *vides vt* referebat; malim dictum pro *retardare poſſunt.* 254. *que* a nonnullis edd. abeſſe e Pierio patet. *ſubiectosque* Goth. ſec. forte quod librarii animo inſidebat adhuc *obiecta* ex verſ. ſup. 255. *dentemque* Schol. Horat. Cruqu. Od. I, 1. at idem ad Od. III, 6 *dentes*, vt et Donat. ad Terent. excitat. 256. *pedibus ſubigit* Zulich. et in ora Edit. Iunt. notatum a Pierio. Ed. Paris. 1494. 257. *humerosque* multi ap. Heinſ. Romanus cum aliis Pierii, tres Martini cum vett. edd. quod et Martinus recepit; et hoc recepto recte diſtinguas poſt *illinc*, vt iungantur: *fricat arbore coſtas Atque hinc atque illinc.* Vt nunc legitur, non video, cur ita interpunxerit Heinſ. 258. *cum verſat* Regius Mart. *durum cui* Nonius in *Durus*; ſed in *verſat* habet *magnum*, vt et Donat. ad Terent. Andr. I, 5, 44. 259. *adruptis, obruptis, abruptis, a brutis*, ſollemnes aberrationes hic vide ap. Burm. *nempe obruerit* Rottend. alt. 260. Hoc ordine omnes ſcripti Burm. et Heinſ. et vetuſtiſſimi Pierii. At ex eo apparet, lectum quoque eſſe: *Caeca nocte natat*; et in Oblongo: *Nocte n. c. freta ſerus.* Venetus porro: *Nocte n. tota*, et Goth. pr. *ſectus freta.*

253. Varium poetae noſtro propoſitum fuiſſe, notant Interpp. *Non amnes illum medii, non ardua tardant;* apud Macrob. Sat. VI, 2. p. 381. Mox *montes* ſunt fragmina, ſaxa ruentium montium.

255. Loca alia poetarum congeſſere Guellius et Cerda.

257. *durat*, indurat. Plinius VIII, 52. ſ. 78 *Sues ferae ſemel anno gignunt. Maribus in coitu plurima aſperitas. Tum inter ſe dimicant, indurantes attritu arborum coſtas lutoque ſe tergorantes.* cf. Ariſtot. Hiſt. Anim. VI, 17. Res ſatis nota. *Sabellicus ſus*, ex montibus Sabinis.

258-263. Ad Leandri Helleſpontum

Porta tonat caeli, et ſcopulis illiſa reclamant
Aequora; nec miſeri poſſunt reuocare parentes,
Nec moritura ſuper crudeli funere virgo.
Quid lynces Bacchi variae, et genus acre luporum,
Atque canum? quid, quae imbelles dant praelia cervi?
Scilicet ante omnis furor eſt inſignis equarum:
Et mentem Venus ipſa dedit, quo tempore Glauci
Potniades malis membra abſumſere quadrigae.

Illas

261. *et* abeſt tert. Rottend. 263. *funera* Rottend. alt. *vulnere* Ven. Sed v. Aen. IV, 308. 264. *pecus acre* Gud. pro diu. lect. Eandem diuerſitatem notat Burm. ex Aen. III, 221. 265. *in bellis* Rom. *quisque, quidque, quaeque, quique* aberrationes ap. Burm. 268. *adſumſere, aſſumſere* ibidem, et in Goth.

leſpontum tranantis, vt Hero potiretur, audaciam reſpici, obuium eſt. *ſerus*, ſero tempore. *nocte caeca*, tenebricoſa. νύχιον πλωτῆρα dixit Muſaeus. *procellae abruptae*, h. abrumpentes ſe, vt *proruptus*, *praeruptus*, adeoque praecipites, cum impetu ruentes.

261. *Porta tonat caeli*, pro caelo, ab Ennio et Homero petitum eſſe, iam in Seneca Epiſt. 108 extr. legitur. Ratio inter plures inanes, quas afferunt Intpp. vera eſt illa, quod caelo, Olympo, poetae tribuunt regiam, templum, adeoque etiam fores, limina, *portas*. cf. Homer. Il. ε, 749. Θ, 393 ſq. Portarum autem recte mentio fit, cum de fulmine e nubibus emiſſo agat, quod per oſtium exire videri poteſt.

262. 263. Nec cogitatio de luctu parentum, et quod amata puella eius morti ſuperſtes non futura eſſe poterit.

264 *maculoſa lynx* Aen. I, 323.

266. Quid haec omnia commemorem, cum omnium praeſentiſſimum exemplum in equis ipſis ſit, hinc τὸ *ſcilicet*, profecto.

267. *mentem* pro indole dixit, vt tam furioſo amore rapiantur. Fabula de *Glauco* vel ex Palaephato et Ouidio nota. Alebat ille equos *Potniis*, qui Boeotiae vicus erat, non longe a Thebis, quibus Venus furorem immiſit, vt ipſius domini membra dilaniarent, quoniam ab hoc ab admiſſione arcebantur. Sed diuerſas cauſſas alii memorant. Ποτνιάδες πῶλοι. Eurip. Phoeniſſ. 1130.

269. Solito

Illas ducit amor trans Gargara, transque ſonantem
Aſcanium: ſuperant montis, et flumina tranant.
Continuoque auidis vbi ſubdita flamma medullis,
Vere magis (quia vere calor redit oſſibus) illae
Ore omnes verſae in zephyrum ſtant rupibus altis,
Exceptantque leuis auras: et ſaepe ſine vllis
Coniugiis vento grauidae (mirabile dictu)
Saxa per et ſcopulos et depreſſas conuallis
Diffugiunt; non, Eure, tuos, neque ſolis ad ortus;

269. *illam* Commentator vetus Horat. Od. I, 35. 271. *vbi* eraſum in Gud. male. 272. *redit omnibus* quatuor ap. Columell. VI, 27, 5. vbi excitantur hi verſus. *redit calor oſſibus illis* Romanus. 273. *ore - verſo* Ven. et fragm. Moret. proſaica forma. *Ora* Zulich. pro diu. lect. exquiſitius. *ad zephyrum* Romanus Pierii; et Mediceus ad verticem vocis, item antiquiſſ. Goeſ. liber ap. Columellam l. l. 274. *Exſpectantque* Medic. a m. pr. et Goth. ſec. 276. *depreſſos* Plotius de metris p. 2630.

269. Solito more poeta pro quouis monte ac fluuio certum montem ac fluuium ponit. *Gargara*, vertex quidam montis Idae iuxta Troiam, cf. Ge. I, 102. *Aſcanius lacus* Bithyniae ſub Olympum montem, ſatis quidem notus, at hic fluuius ex eo exiens intelligendus; nam *ſonantem* et equis tranſmittendum memorat. Meminerat autem eius fluuii *Euphorion*, (v. Strabo XIV. p. 999. C. D.) e quo non pauca mutuatum eſſe Virgilium ſuſpicor.

273. Res vulgata, veteres crediſiſſe, ἐξανεμοῦσθαι, vento grauidas reddi poſſe equas. Praeter Cretam (v. Ariſtotel. Hiſt. Anim. VI, 18) in Luſitania circa Odyſſiponem (cf. Varro R. R. II, 1, 19) fauonio ſeu zephyro flante id potiſſimum contingere, exiſtimatum eſt, quoniam aeſtuantes amore equas verſus Oceanum currentes zephyrum hiante ore excipere videbant. Loca vide ap. Cerdam. Vide inprimis Colum. VI, 27, 3 ſqq. vbi totus hic locus adſcribitur. Res iam Homeri aetate nota. v. Il. π, 150. 151. Apud eundem ex Borea ſuſcepti equi Il. υ, 222 ſqq.

277 - 279. Duplici ratione haec accipi poſſunt et ſolent; aut vt ad vnum zephyrum verſae ſtent equae et procurrant, non autem ad ortum, ſeptemtrionem et meridiem; aut

In Borean Caurumque, aut vnde nigerrimus Auſter
Naſcitur, et pluuio contriſtat frigore caelum.
Hic demum, hippomanes vero quod nomine dicunt
Paſtores, lentum deſtillat ab inguine virus:
Hippomanes, quod ſaepe malae legere nouercae,

Miſcuerunt-

278. *In Boream* ante Heinſ. vulg. *Chaurumque* ſcribit Romanus, Medic. cum plurimis. *Corumque* Toll. *chorumque* duo cum Longob. Pierii 279. *pluuio c. ſidere* Romanus Pierii, non improbantibus Heinſ. et Burm. Ab hoc tamen loco alienum videtur, cum de auſtri effectu ac vi agatur. Sed eſt ſollemnis ea permutatio, et *ſidus pluuium* vulgarius. In *frigore* conſentiunt omnes libri Columellae l. l. *pluuio - puluere* Goth. pr. perperam. *conſtringit* Venet. 280. *Hic* Heinſ. e melioribus. Antea *hinc*. 281 *deſtillat* omnes ſcribunt meliores; et recte ita Heinſ. *diſtillat* alii.

aut vt, cum ita conceperint, non ad ortum, *ſed* in Boream Caurumque et Auſtrum diffugiant, ſeu diſcurrant. Prior ratio ieiuna et poeta indigna; altera illuſtratur Ariſtotelis loco iam ab aliis laudato: θέουσι δὲ ὔτε πρὸς ἕω, ὔτε πρὸς δυσμὰς, ἀλλὰ πρὸς ἄρκτον ἢ νότον· differt tantum philoſophus a poeta in hoc, quod fauonium et occidentem ſimul excludit. *Caurus* ſeu *corus* hic ſeptemtrionalibus ventis adnumeratur; *flat ab occaſu ſolſtitiali et occidentali latere ſeptemtrionis a Graecis dictus Argeſtes, ex frigidiſſimis et ipſe* — Plin. XVIII, 34 ſ. 77. cf. Martin.

279. *pluuium frigus*, quod *auſtro* tribuitur, moleſtias creat Intpp. inprimis Martino. Enimuero notum ſatis eſt, poetico ſermone *hiemem* et *frigus* ſimpliciter de pluuio tempore dici. Itaque et *frigidus auſter* Ge. IV, 261. qui *humidus auſter* Ge. II, 462.

280. *hippomanes* vero *quod* nomine *dicunt*, quia ſcilicet eo nomine etiam appellatur caruncula nigra, fronti pulli recens editi innaſcens, quam equa enixa ſtatim deuorat. v. Plin. VIII, 42. ſ. 66. cf. Aen. IV, 515. 516. porro etiam herba aliqua Theocr. II, 48. 49. Eſt de *hippomane* diſputatio Baelii in Dictionario, nec tamen quicquam reconditi habens. Cum noſtro loco cf. Tibull. II, 4, 58. Propert. IV, 5, 18. Reſpicit ad eum Plin. XXVIII, ſ. 80.

282. *malae*, impiae, iniuſtae; ſupra Ge. II, 128 *ſaeuae*; vbi hic idem cum ſequente verſus legitur.

285. Dum

Miſcueruntque herbas et non innoxia verba.
Sed fugit interea, fugit irreparabile tempus,
Singula dum capti circumuectamur amore.
  Hoc ſatis armentis. Superat pars altera curae,
Lanigeros agitare greges, hirtasque capellas.
Hic labor: hinc laudem fortes ſperate coloni.
Nec ſum animi dubius, verbis ea vincere magnum
Quam ſit, et anguſtis hunc addere rebus honorem.
Sed me Parnaſi deſerta per ardua dulcis
Raptat amor. Iuuat ire iugis, qua nulla priorum
Caſtaliam molli deuertitur orbita cliuo.

283. *que* abeſt a Menag. pr. *miſcuerantque* duo. *miſcuerintque* Romanus et Mead. cf. Ge. II, 129. 284. *irremeabile tempus* Zulich. vt et vnus Aen. X, 467 exhibet cf. Cl. Burm. ad Anthol. Lat. p. 131. 285. *cum* Rottend. alt. *rapti* Ven. 286. *Hic* Ven. *ſupereſt* Medic. a m. ſec. 287. *Lanigeras* alt. Menag. vt ſaepe. Laudat Burm. ad Calpurn. Ecl. V, 7. 288. *Hinc labor* Medic. Pierii cum aliis pluribus; et ſic edd. vulg. ante Heinſium, qui bene reuocauit *Hic*. Sic Medic. Rom. et fragm. Vatic. *laudes* Parrh. Regius et vnus Mead. *ſperare* Ven. Goth. vterque et edd. Ven. 1475. 1476. 289. *Non ſum* Rottend. Leid. alter. *verbis euincere* Gudianus, vt Lucret. V, 100 *peruincere*. *me vincere* Ven. 290. *hinc addere* malebat Burm. ex verbis ſcilicet honorem addere. Et ſic plane Goth. pr. Enimuero *hunc honorem*, ornatum hunc, cui cum maxime operam impendit. 293. *deuertitur* optimus quisque ſcribit. *diuertitur* alii. v. Burm. adde Pierium.

285. Dum omnia haec de armentorum cura ſigillatim pertractamus, ſingula perluſtramus, capti harum rerum ſtudio. *agitare greges* proprie agere, paſcere, hic curare.

288. In hoc opera veſtra poſita ſit; cura pecudum vobis inprimis cordi ſit. *fortes* h. l. ornat. *laudem*, qualis boni ac prudentis patrisfamilias eſſe poteſt,

289-293. Satis quidem novi, quam difficile ſit, has res poetica oratione commode exprimere, et res tam tenues pro dignitate carminis ſatis exornate commemorare. Sed ſtudium huius rei abripit me ad hoc carmen pertexendum, quamquam in materia verſer, a nullo adhuc e Romanis poeta tractata. Vt pulchritudo carminis ſimul eluceſcat, ad vul-

Nunc, veneranda Pales, magno nunc ore ſonandum.
Incipiens ſtabulis edico in mollibus herbam
Carpere ouis, dum mox frondoſa reducitur aeſtas:
Et multa duram ſtipula filicumque maniplis
Sternere ſubter humum, glacies ne frigida laedat

Molle

294. *ore canendum* vnus Mead. 295. *tabulis* Gud. 296. *educitur* Menag. pr. *inducitur* Parrh. 297. *Et multam duram* Goth. ſec. *Et multum dura* Ven. *dura* fragm. Vatic. et a m. ſec. *in ſt. durum* Rom. *felicum* Mentel. pr.

garem orationem ſingula reuocauimus. Ita enim demum intelligere poetam videri poſſumus. Ceterum manifeſtum eſt, poetam hic veſtigia preſſiſſe Lucretii I, 921 - 929. et V, 98 ſqq. hoc quidem loco inter alia: *Et quam difficile id mihi ſit peruincere dictis, Vt ſit, vbi inſolitam rem adportes auribus ante* etc. Noſtro autem haec eadem ſublegit Manil. III, 25 - 30 ſqq. et locum reſpexit Plin. XIX, 4. ſ. 19 extr. *honorem* h. l. pro ornatu, dignitate. *molli cliuo*, vt facilis adſcenſus ſit. Reſpicit autem hic *auia Pieridum loca nullius ante Trita ſolo*. *deuertitur*, deuertit ſe, deflectit, ducit ad *Caſtalia* κρήνη. De genere vocis v. Burm.

294. *veneranda Pales*, vt *ſancta dea*. Videtur tamen ad religiones pertinere. *cana Pales* Statius Theb. VI, 111. *grandaeua Pales* Nemeſ. Ecl. I, 68.

295. 296. *Incipiens*, ἀρχόμενος, vt paſſim Graeci, h. et primum quidem: aliis locis, *Principio*, *Continuo*, et v. 300 *Poſt hinc digreſſus*, h. deinde vero. Obſerues et haec eo facere, vt tenuitas carminis vitetur. *ſtabula mollia* explicat v. 297. 298. De ſubſternendae autem frondis diligenti cura videantur iam Cerdae laudati Cato de R.R. c. 7, 7. Varro II, 2, 7. 8. Colum. VII, 3. 8. Adde Calpurn. Ecl. 5, 116 ſ. locum e noſtro adumbratum. *carpere herbam*, h. ali, (quae autem eae herbae ſeu pabula ſint v. apud Columell. VII, 3, 21. 22. et 4, 2. cf. Calpurn. Ecl. V, 98 - 103) *dum mox frondoſa reducitur aeſtas*, non vernum tempus, quo educi poſſunt in prata tantum vicina et campos, ſed aeſtatem memorat, cum caeli conſtantia ea eſt, vt in ſiluis et ſaltibus ſub dio agere poſſint. v. Calpurn. V, 44 - 52.

297. De *filice* v. ad Ge. II, 189.

299. *turpem*

Molle pecus, ſcabiemque ferat, turpisque podagras.
Poſt hinc digreſſus iubeo frondentia capris
Arbuta ſufficere, et fluuios praebere recentis;
Et ſtabula a ventis hiberno opponere ſoli
Ad medium conuerſa diem: quum frigidus olim
Iam cadit, extremoque irrorat Aquarius anno.
Hae quoque non cura nobis leuiore tuendae;
Nec minor vſus erit: quamuis Mileſia magno

Vellera

300. *degreſſus* vnus Leid. *digrediens* Seruius ad Aen. VIII, 546. 303. *At* Menag. pr. *tum f o. Iam redit* Ven. *dum f.* vnus Arundel. 304. *extremo nudatque* Parrh. 305. *Haec quoque - tuendae* Romanus antiquiſſimus cum fragm. Vaticano; vnde apparet, a lapſu librarii primum ortum habere alteram lectionem Mſ. Medic. *Haec - tuenda.* Et hoc interpretantur Seruius, Philargyrius, Grammatici, tamquam exquiſitam generis enallagen, et ſic plerique libri cum edd. Ven. et Mediol. *Hae - tuendae*, quod Heinſ. recte reuocauit, Philargyrius habebat, et Gud. cum Moret. et omnes Martini libri. *Nec* vnus Mead. *Haec - tuendum* Heinſ. adſcripſerat in marg. quae Lucretiana forma foret. *cura breuiore* Ven. *vobis* Moret. qu. pro var. lect.

299. *turpem podagram.* Videtur *clauum* innuere, morbi genus, cum tubercula in vngulae diſcrimine naſcuntur. v. Colum. VII, 5, 11. Sic et Martinus coniectabat. reddit autem pedes *turpes*, deformes tuberibus et nodis.

301. *Arbuta* v. Ecl. III, 82. Dixit autem pro *frondibus arbuti.*

302 - 304. Colum. VII, 3, 8 de ouibus: *humilia facere ſtabula - vt ſimul hieme calida ſint* - ea poni debent contra medium diem: *namque id pecus, quamuis ex omnibus animalibus veſtitiſſimum, frigoris tamen impatientiſſimum eſt.* et de capris VII, 6, 5 *huic pecudi nocet aeſtus, ſed magis frigus.* Varro quidem de R. R. II, 2, 7: *ſtabula* (ouium) *loco idoneo vt ſint*; *ne ventoſa quae ſpectent magis ad orientem, quam ad meridianum tempus*: et de capris c. 3, 6 *ſtabulatur pecus melius ad hibernos exortus ſi ſpectat, quod eſt alſioſum.* cf. Geopon. XVIII, 9. Sed malim affirmare, Virgilium in hoc a Varrone diſceſſiſſe, quam huius concordem cum Varrone ſententiam poetae, tamquam quaeſtione admota, exprimi. *a ventis*, h. auerſa a ventis, inprimis aquilone. cf. inf. v. 318. *hiberno ſoli oppo-*

nuntur

Vellera mutentur Tyrios incocta rubores.
Denſior hinc ſuboles: hinc largi copia lactis.
Quam magis exhauſto ſpumauerit vbere mulctra;
Laeta magis preſſis manabunt flumina mammis.
Nec minus interea barbas incanaque menta

Cinyphii

307. *incocta colores* Goth. ſec. vt et Romanus cum aliis Pierii, male. *rubores* etiam fragm. Vatic. 308. *hic largi* fragm. Vatic. 309. *Quam magis* Heinſ. confirmauit e Mediceo et quos habebat omnibus, excepto tert. Rottend. quod idem ille copioſe illuſtrat, et pluribus e Lucretio illuſtrare aliquis poſſit. Vulgarem formam habet alterum, *Quo magis*, in Romano, et aliis Pierii. Ed. Ven. Mox *multra* fere ſcribunt, etiam *mulcra*. v. ad v. 177. *exhauſta* alter Rottend. *vbera* et hic Rom. 310. *manabunt flumina mammis*. ſic Mediceus cum bonis aliis; etiam fragm. Vatic. *vbera* Romanus cum aliis Pierii, Parrhaſ. et pars libror. Heinſ. Goth. pr. omnes Martini vno excepto Cantabrig. edd. Ven. et Medic. Praeferebat hoc Pierius, Giſan. Cerda, Oudendorp. et alii viri docti. *vbera* cum *mammis* iuncta non magis offendant ac *nemorum ſiluae*, *riuorum aquae* et ſimilia. Sed vt pulchrius, ita veriſimilius *flumina*. Obuerſari poterat librario *vbere* e verſu ſup. Vtramque lectionem Parrhaſ. memorat.

nuntur eo ipſo, quod *ſunt ad meridiem conuerſa*. Tandem *cum - anno* h. hiberno tempore. Aquarius occidit medio Februario. *extremo* autem *anno*, ſ. anni parte, ſi is a Martio initium habet.

307. *Mileſiam lanam* memorat poetico more, dum genus aliquod, et quidem praeſtantius fere, pro communi nomine ponendum eſt. *magno mutentur*, permutentur, magno pretio emantur, *vellera incocta Tyrios rubores*, pro incocta ruboribus. vellera coquendo tincta purpureo colore.

308. Διδυμοτοκεῖ δὲ ὡς ἐπὶ πολὺ, καὶ τρέφει τὰ γεννώμενα, καὶ προσόδους δίδωσιν οὐκ ὀλίγας, τὰς ἀπὸ γάλακτος, καὶ τυροῦ, καὶ ἐρέας (aut potius σαρκὸς) πρὸς δὲ τούτοις τὰς ἀπὸ τῆς τριχός. Geopon. XVIII, 9. cf. Columella VII, 6, 7.

309. Quo magis - eo magis. Quam magis - tam magis. v. Aen. VII, 787. 788. et h. l. Heinſ. Mox *flumina* de magna copia, res in poetis obuia.

311 - 313. E Varrone R. R. II, 11, 11. cf. Geopon. XVIII, 9. Verſum 313 Columella recitat VII, 6, 2. cf. Calpurn. V, 67. 68. et locum expreſſit Silius III, 274 - 276. *tondent*, ſc. homines, paſtores, vt iam

aliquo-

Cinyphii tondent hirci, ſaetasque comantis,
Vſum in caſtrorum, et miſeris velamina nautis.
Paſcuntur vero ſiluas, et ſumma Lycei,
Horrentisque rubos, et amantis ardua dumos.
Atque ipſae memores redeunt in tecta, ſuosque
Ducunt, et grauido ſuperant vix vbere limen.
Ergo omni ſtudio glaciem ventosque niualis,
Quo minus eſt illis curae mortalis egeſtas,
Auertes: victumque feres, et virgea laetus
Pabula;

312. *Ciniphei, Cyniphii, Cinyphei, Cynifei,* male ſcribunt alii. *hircis* Romanus, et in aliis Pierii *hirquis*; ex interpolatione interpretis. v. not. Reiskius V. C. modo *tradent* pro *tondent*, vt *hirci* nominatiuus ſit, modo *hircis*, vt *Cinyphii* ſint ipſi Afri incolae, modo *Cinyphiis hircis* coniiciebat, vt ſubaudiatur: paſtores tondent. 314. *vere* Parrh. 316. *ſuasque* Ven. *immemores* Medic. 317. *Deducunt* Donat. ad Terent. Hecyr. IV, 4, 27. 318. *ventos glaciemque* Parrh. et quart. Moret. *ventosque minaces* Vratisl. *niuoſis* Venetus. 319. *Quo minor* antiquiſſimus et optimus quisque Rom. Medic. et alii, et ſic cum Seru. ac Philarg. maior pars librorum Heinſ. et Martini; etiam Goth. vterque. eodem ſenſu ac *Quo minus*; ſed poetica ratione aduerbium in epitheton aut adiectiuum mutari quoties iam vidimus! Sed a ſenſu verſus plane aberrabant critici. v. not. hinc erat, quod alterum praeferebant. 320. *Auertas* Menag. alter. *auertis* Ven.

aliquoties vidimus. Mireris aeſtum Interpretum. *tondent barbas - menta - ſetasque hirci Cinyphii.* *Cinyps* fl. Libyae, in ora nunc Tripolitana, exit in ſinum Syrticum. *hircus* h l. ab eo dictus, dum e poetica ratione a praeſtantiore aliquo genere epitheton ducitur, vt toties iam notatum, et vt mox *Lyceus* pro quocumque monte et v. 332 *quercus Iouis* cf. v. 345. Ciliciorum autem ex hircinis villis vſum reſpici obuium eſt.

314. *Paſcuntur* ſeu depaſcuntur ſc. *caprae* e. v. 300. et 316 *ipſae.* mox *rubi* nobis *Brombeerſtaude.*

316. *ſuosque ducunt*, de foetibus cum Seruio accipio, quos matres educunt ac reducunt.

318. Eo magis frigus, cuius impatientiſſimum eſt hoc pecus, ab eo arcere ſtude, et hanc ei operam impende, quo minus illud in ceteris omnibus rebus cura humana indiget; eſt *egeſtas curae mortalis.*

320. cf. Calpurn. V, 96 ſqq. 110 - 115.

321. et

Pabula; nec tota claudes foenilia bruma.
At vero, zephyris quum laeta vocantibus aeſtas,
In ſaltus vtrumque gregem atque in paſcua mittes.
Luciferi primo cum ſidere frigida rura
Carpamus, dum mane nouum, dum gramina canent,
Et ros in tenera pecori gratiſſimus herba.
Inde, vbi quarta ſitim caeli collegerit hora,

Et

321. *claudis* Medic. *feralia* Parrh. a m. pr. 322. Habent duram verborum iuncturam hi verſus, vt nunc leguntur, cum ſupplendum ſit: *quum laeta aeſtas* ſc. erit. At *mittet* et leniorem et elegantiorem orationem efficit; *aeſtas mittit*, qua incipiente mittuntur. Et ſic Mediceus a pr. m. et libri apud Vrſinum habere memorantur. Ceteri omnes etiam fragm. Vatic. *mittes*, prono lapſu. *mittas* Franc. Videtur tamen eandem lectionem exprimere Calpurn. V, 49 - 52. *in* ante *paſcua* abeſt Rottend. alt. 324. *Lucifero* tres ap. Burm. 325. *Carpamus* omnes libri etiam apud Colum. VII, 3, 23 vbi hi verſus exhibentur, nec non fragm. Vatic. incommode, meo ſenſu. Aliter enim dicimus, *carpere frigida rura*, aliter, *carpere viam, iter.* hoc hominibus, illud pecori herbas depaſcenti tribuitur. Procliue eſt, *carpantur* coniicere. Zulich. a m. ſec. *carpentur*. Vt tamen nunc legitur, int. cum grege pererremus rura. *ſed ante diem pecus exeat*, ait Calpurn. V, 52. Varro, quem ante oculos habuit noſter R. R. II, 2. 10 *aeſtate - cum prima luce exeunt paſtum.* Porro in fine verſus: *dum flumina creſcunt* Donatus laudat, memoriae vitio, in Terent. Adelph. III, 2, 52. *dum gr. coment* Goth. pr. 326. *Quum ros* Nonius Marcellus in *tenera*, vbi et *eſt* in fine verſus tollitur, quod ſuſtulit Heinſ. omnium fere librorum auctoritate.

321. Et interdum etiam per hibernum tempus foenum iis appones.

322. Refer ad 295. 296. vide etiam Var. Lect. Aeſtate itaque redeunte oues et caprae in paſcua educentur. Cf. Calpurn. Ecloga elegantiſſima V, 16 - 23.

324. Sequentia e Varrone R. R. II, 2, 10 - 12. Repetit verſus Columella VII, 3, 23. ſententiam vero cum verbis Pallad. XII, 13, 4 ſqq. imitatione expreſſit Calpurn. Ecl. V, 51 — 65.

326. Idem verſus Ecl. VIII, 15. Imitatur Nemeſ. Ecl. I, 7. 8.

327. Palladius loco laudato § 4. Quarta hora caleſcente *potus puri fluminis aut putei praebeatur, aut fontis.* In verbis autem, vbi *quarta horae caeli*, cuius menſuram e ſolis

in

Et cantu querulae rumpent arbuſta cicadae;
Ad puteos, aut alta greges ad ſtagna iubeto
Currentem ilignis potare canalibus vndam:
Aeſtibus at mediis vmbroſam exquirere vallem,
Sicubi magna Iouis antiquo robore quercus
Ingentis tendat ramos: aut ſicubi nigrum
Ilicibus crebris ſacra nemus adcubet vmbra.
Tum tenuis dare rurſus aquas, et paſcere rurſus
Solis ad occaſum: quum frigidus aëra veſper
Temperat,

329. *At* vtroque loco Rom. et fragm. Vatic. vetere more. *adque alta* Rom. *Aut puteos* fragm. Moret. *ad* vel *et ad alta* codd. ap. Columellam l. c. 330. *ilignis.* ita fere plurimi et fragm. Vatic. In aliis aberratur: *illigneis, illignis, iligneis, ilineis, in lignis, lignis.* v. Pier. Heinſ. Martin. et Burmannum V. C. ad Antholog. Lat. lib. I. epigr. 110, 3. *ligneis* Goth. ſec. 331. *aſt mediis* Parrh. *aut* fragm. Vatic. Regius Martin. Longob. et tert. Rottend. *ac* nonnulli ap. Pier. et edd. vett. *et* vnus Mead. *vt* ed. Ven. 1482. *in* Nonius Marc. in *aeſtus.* *adquirere* Longobard. 333. *tendet* Leid. alt. *In patulos tendat* Moret. ſec. *nigra* Gud. *nigram* Mentel. pr. 334. *ſacrum nemus* pr. Moret. Parrh. Leid. a m. ſec. et ſic Gud. Sed in tali poſitu epithetorum perpetua permutatio. *atra* et *arta* pro *ſacra* codd. ap. Columell. l. c. *incubet* Rottend. tert. *greſſus* pro *crebris* Medic. a m. pr. In vulgata nil mutat Columella. 335. *Tunc* Rom. 336. *aere* Goth. pr. Ceterum maiorem interpunctionem e medio verſu ſuſtulimus.

in caelo decurſu cognoſcimus, (Sic *caeli menſes* Ge. I, 335. *caeli tempore* Ge. IV, 100) *collegerit ſitim*, aeſtu tum ſuccedente, contraxerit, fecerit, animantibus ſitim. Horatius noto loco Carm. IV, 12, 13 *Adduxere ſitim tempora, Virgili. Hora quarta* autem, nobis poſt nonam. Nam *in Italia quindecim* horas habet longiſſimus dies ſecundum Plin. II, 75. ſ. 77. v. h. l. Martin.

328. Praeiuit Heſiod. Ἔργ. 582. 583. Scut. Herc. 393 - 397. Similia v. ap. Cerdam. *rumpent arbuſta*, ſollemne de magno clamore aut ſtrepitu. fere vt Ge. I, 49.

334. *nemus adcubet*, adſtet, in propinquo ſitum ſit, inprimis ſi in cliuo ſit; vt ſup. v. 145. *ſaxea* procubet *vmbra*.

335 - 338. Tum poti greges iterum educendi et paſcendi vſque ad ſerum veſperem. cf. Calpurn. V, 60 ſq. et ſupra laudatos. *tenues* ſimpliciter

Temperat, et ſaltus reficit iam roſcida luna,
Littoraque Alcyonen reſonant, acalanthida dumi.
Quid tibi paſtores Libyae, quid paſcua verſu
Proſequar, et raris habitata mapalia tectis?
Saepe diem noctemque, et totum ex ordine menſem
Paſcitur, itque pecus longa in deſerta ſine vllis
Hoſpitiis: tantum campi iacet. Omnia ſecum
Armentarius Afer agit, tectumque, Laremque,
Armaque,

337. *roſida* ſcribunt nonnulli, vt et apud Columellam l. c. et alias. 338. *Alcyonem* Reg. *reſonent* alter Rottend. *acalanthida* tuetur librorum apud Pierium Heinſ Martin. conſtantia, quamquam diuerſis modis *achaiantida*, *athalantida*, *acalenthida*, tandem *achantida*, ſine *et*, ſcribitur. *acalantida* fragm. Vatic. *et acanthida* edd. ante Heinſ. etiam veteres inſederat. Sed v. hic Heinſ. 339. *paſtoris* Leid. *verſa* Goth. pr. quaſi ſubinde mutari ſolita. Sed verius librarii eſt ludibrium. 340. *perſequar* Zulich. *mappalia* male alibi ſcribitur. v. Burm. 343. *campis* vnus Arund. et vnus Mead. 344. *Armentarnus* fragm. Vatic. a m. ſec. *laboremque* Romanus, librarii ſtupore.

citer ornat a natura *aquarum* petitum. *reficit roſcida luna*, h. ros cadens, dum luna lucet, noctu. Iam ab Alcmane de rore dictum laudatur ab Intpp. (ap. Plutarch. Sympoſ. libr. III.extr.) οἷα Διὸς θυγάτηρ μέγα τρέφει, καὶ Σελάνας δίας. *rorifluam Lunam* in Catalectis invenias p. 239. Contra ſideribus tribuitur ab aliis *Humor ille, quem ſerenis aſtra rorant noctibus* Peruigil. Ven. 20. Ea ipſa de rore et nocturno humore obſeruatio fecit haud dubie, vt Lunam Deam γόνιμον, almam rerum matrem, crederent. *Littora reſonant Alcyonen*, h. Alcyones cantum. *Acalanthis* pro eadem habetur cum *acanthide*, ſeu *cardueli*, *Goldfink*.

339. In ſaltus et paſcua educendos eſſe greges dixerat a v. 322. Dum poeta vndique ornatum carmini et gratiam ex varietate quaerit, Afrorum nomadum morem memorat, qui per totam aeſtatem pecus in ſaltibus habent; at contra in ſeptemtrionalibus plagis ſemper in ſtabulis pecus continetur. Ceterum totus hic locus eſt ex nobiliſſimis.

340. *mapalia*, proprie iſta tuguria plauſtris impoſita, vt ex Salluſtio notum.

343. *Hoſpitia* pulchre certae ſedes ac domus, quo ſe recipiant.

344. Locum hunc imitatus Silius II, 441 - 445. Habuit etiam ante oculos Valer. Flacc. VI, 324.

Armaque, Amyclaeumque canem, Creſſamque pharetram.
Non ſecus ac patriis acer Romanus in armis
Iniuſto ſub faſce viam quum carpit, et hoſti
Ante exſpectatum poſitis ſtat in agmine caſtris.
At non, qua Scythiae gentes, Maeotiaque vnda,
Turbidus et torquens flauentis Hiſter arenas,

Quaque

345. *craſſamque* Menag. alt. *pharetramque* ed. Iunt. 346. *Haud ſecus* Quinctil. IX, 3. *Nec ſecus* Goth. ſec. 347. *invlto ſub f.* fragm. Vatic. *quom* Rom et fragm. Vatic. *dum* Nonius Marcellus in *faſces* et Donat. in Terent. Andr. I, 1, 9. Porro *et hoſtem* Medic. a m. pr. cum aliis nonnullis Heinſii, Regius, Goth. ſec. item cod. Fabricii Chemnic. et Vegetii vett. edd. I, 19. duo vett. libri ap. Pierium: ſed perperam. in Vegetii codd. porro eſt *hoſtis exſpectatus*, et *hoſtes* v. Miſc. Obſſ. Vol. VII. p. 139. *hoſti* etiam Rom. et fragm. Vatic. tuetur. 348. *ſtat agmine* ſine *in* Romanus. *ſtat in ordine* recitat Aruſianus Meſſus Grammaticus. Et ſic Leid. et margo Periz. ap. Vegetium, quod placebat Viro docto in Miſc. Obſſ. l. l. 349. *Maeotia* Heinſ. cum melioribus, quem vide. *Maeotica* vulgo. 350. *fluentes* Franc. *Hiſter* ſcribunt praecipui codd. hic et alibi.

VI, 324-339. vt iam notatum apud Burm.

345 *Amyclaeum* (ſup. v. 89) *canem*, et *Creſſam*, ſ. Creticam, *pharetram*, a praeſtantiore genere (v. ad v. 312) nominat.

346. *patriis - armis*, pulchro epitheto; quod *patriam virtutem*, *diſciplinam*, in animum reuocat.

347. *iniuſto ſub faſce*, magno onere, vt Seru. iam explicuit, cf. ad Ge. I, 145. Res eſt nota de Romano milite vel ex Cic. Tuſc. Qu. II, 16. et laudatur Veget. I, 19. *Pondus quoque baiulare vſque ad LX. libras, et iter facere gradu militari* etc.

348. *Ante exſpectatum hoſti*, antequam hoſtis exſpectaret, v. Burm. h. ſubito, repente, ἀπροσδοκήτως. *ſtat in agmine*, adſtat agmine, vt *incedere*, *ire*, *ſequi*, *agmine*. Vſitatiore modo diceres: *agmen ſtat*. Scilicet *agmen* ipſe exercitus, dum incedit. *poſitis caſtris*, dum interea celeriter caſtra ponuntur. Nam cum agmen hoſti ſe oſtendit, a tergo vallum fit.

349. *At non* ita paſcitur itque pecus etc. Debet itaque maior diſtinctio poni in fine verſus 351.

350. *turbidus torquendo*, dum torquet.

Quaque redit medium Rhodope porrecta ſub axem.
Illic clauſa tenent ſtabulis armenta; neque vllae
Aut herbae campo adparent, aut arbore frondes:
Sed iacet aggeribus niueis informis, et alto
Terra gelu late, ſeptemque adſurgit in vlnas.
Semper hiems, ſemper ſpirantes frigora cauri.
Tum ſol pallentis haud vmquam diſcutit vmbras:
Nec quum inuectus equis altum petit aethera: nec quum
Praecipitem Oceani rubro lauit aequore currum.

Concreſcunt

351. *Quamque iacet* Schol. Horat. Epod. 10. ſed aliter idem Od. III, 10. *radit* video a Pierio excitari, male. *Rhodope medium* Franc. *ſub axe* Gudian. 352. *nec vllae* Rom. 354. *arboribus* Ven. *aggregibus* Goth. pr. 355. *ſurgit* Franc. 356. *ſpirantis* Comm. Cruqu. ad Horat. Od. I, 22. ſed ad Od. 25 *ſpirantes. ſpirantes frigore venti* Lutat. ad Stat. Theb. IV, 653. *Chauri* ſcribunt fere et hic, vt v. 278. 358. *Nec dum* tres vtroque loco et Goth. ſec. *Nec cum vectus* Parrh. et fragm. Moret. *altus* Ed. Ven. 359. *latet aequore* Venetus. *curſum* Goth. ſec.

351. *redit* ſimpliciter potes pro, it, procedit, eſt porrecta, accipere. Vulgaris ratio erat, *iacet*; ſed vt, *flectit ſe*, de montibus dicimus, ſic *redit* pro hoc ipſo ponere potuit. Similiter *vergit*, *tendit* mons ad ſeptemtrionem.

354. *Sed iacet terra, late informis aggeribus niueis et alto gelu, ſeptemque in vlnas adſurgit* ſc. his ipſis aggeribus nouis et alto gelu ſeu glacie. poetica ratione extulit, quod communi erat: *nix adſurgit in ſeptem vlnas.*

356. *Semper hiems* et quae ſequuntur, de remotioribus verſus ſeptemtrionem plagis vera ſunt, non de iis, quas v. 349. 350 poſuerat. Sed poetae haec adnumerant, non appendunt.

357. Cf. illa Horat. Carm. I, 22, 17 ſq. *Pone me pigris* etc. Tres hi verſus ex Homero verſi Odyſſ. Λ, 15-19. cf. Tibull. IV, 1, 65 ſq. Valer. Flacc. III, 399. Ouid. Met. XI, 592.

359. *rubro - aequore* non proprio vocabulo, ſed ornanto, pro rutilo, rubeſcente, igneo. Neque hoc loco euincere poteſt Cerda, etiam occidentale mare rubrum a Virgilio vocari.

360. *molles*

Concreſcunt ſubitae currenti in flumine cruſtae,
Vndaque iam tergo ferratos ſuſtinet orbis,
Puppibus illa prius patulis, nunc hoſpita plauſtris.
Aeraque diſſiliunt volgo, veſtesque rigeſcunt
Indutae, caeduntque ſecuribus humida vina,
Et totae ſolidam in glaciem vertere lacunae,
Stiriaque impexis induruit horrida barbis.
Interea toto non ſecius aere ninguit:
Intereunt pecudes, ſtant circumfuſa pruinis
Corpora magna boum: confertoque agmine cerui
Torpent mole noua, et ſummis vix cornibus exſtant.
Hos non immiſſis canibus, non caſſibus vllis,

 Puni-

360. *in* abeſt Reg. Martini. 362. diſtinctio huius verſus ambigua, vt ſemper in tali poſitu. Burm. *patulis* ad *plauſtris* referri malit. 363. *diſſoluunt* Ven. 364. *Induti* Gud. in raſura, vt Heinſio coniectura ſit, fuiſſe *Indutis*. 365. *Et totae in ſolidam* Romanus. 366. Verſus abeſt Romano. 367. *non ſetius* Rom. et plurimi. *non ſegnius* Vratisl. vt Seru. et ſic alibi. *aequore* vnus Arundel. et ſic ap. Priſcianum lib. X. ſed aliter Chariſius. *aequore ninguit* ex vet. libro Giphan. Ind. Lucret. in *ninguere*. *mingit* Franc. 369. *Corpora nigra* Toll. forte *pigra*. ſed v. Burm *conſerto* Zulich. et Reg. Martini. *confecto* poſt Romanum Franc. Ven. et Goth. pr. ſed vulgata apud Lutat. ad Stat. Theb. VI, 601. 370. *et* deeſt Mediceo. 371. *Quos non* Parrh. *immenſis* Zulich. Eadem varietas Aen. I, 125. *nec caſſibus* fragm. Moret. et vnus Arund.

360. *Molleſque luti concreſcere cruſtas* dixiſſe antea Lucretium notant Intpp. VI, 626. Idem *ferratos rotarum orbes* VI, 555.

363. cf. Ge. IV, 135. 136.

364. *humida vina* h. alias fluida. Non itaque otioſum epitheton, vt apud Quinctil. Inſt. VIII, 6, 40. Locum expreſſiſſe videtur Ouid. Triſt. III, 10, 23. 24. Laudat Burmann. Statii Intp. Theb. IV, 1. Macrob. Sat. VII, 12. Rem ipſam confirmat exemplis Martinus.

365. *vertere* ſe, verti ſolent. *lacunas*, foſſas inter agros intelligit Seruius.

367. *non ſecius*, non minus, atque ante. mox *pruinis* pro niuibus. Videtur poeta h. l. certaſſe cum Homero Il. M, 278 — 286 praeclaro loco.

370. *mole noua*, inſolenti, n. niuis.

372. *for-*

Puniceaeue agitant pauidos formidine pinnae:
Sed fruſtra oppoſitum trudentes pectore montem
Comminus obtruncant ferro, grauiterque rudentes
Caedunt, et magno laeti clamore reportant.
Ipſi in defoſſis ſpecubus ſecura ſub alta
Otia agunt terra, congeſtaque robora, totasque
Aduoluere focis vlmos, ignique dedere.
Hic noctem ludo ducunt, et pocula laeti
Fermento atque acidis imitantur vitea ſorbis.
Talis Hyperboreo Septem ſubiecta trioni

Gens

372. *Puniceaque* vnus Mead. *agitant pecudes* Regius. *pinnae* e melioribus Heinſ. *pennae* vulgares. 373. *Et ſ.* Roman. *oppoſitos* Goth. pr. *pectora* Gud. 376. *defoſſu* Venet. *ſpeciebus* Rom. *ſpecibus* Gud. *ſcrobibus* Vratiſl. 377. *que* in fine verſus abeſt a multis; minus bene. *totis* Leid. a m. ſec. 378. *vlmosque* Ven. 379. *Hinc* Voſſ. pr. et Franc. *ludo noctem* Rottend. alt. *ſpolia* Goth. pr. 380. *Firmento* Medic. *fromento que* Francianus; notabilis lectio, vtpote de cereuiſia e frumento cocta. *fermento que* Gud. 381. *Quin et H.* Schol. Horat. Od. II. extr. ſed vulgata ap. Donat. Priſcian. Bedam. *Hyperboreis* Toll.

372. *formidinem* hic funiculum illum venatorum plumis intextum eſſe, quo cerui territi in retia aguntur, obvium eſt. v. Cerda.

376. *defoſſos ſpecus* pro foſſis dixit. *defodere* eſt proprie alte fodere, mox et fodiendo aliquid condere.

379. *noctem* appellat totum annum. cf. v. 357. 358.

380. *pocula vitea*, vinum, *imitantur fermenta*, hordeo ſeu frumento fermentato, h. cereuiſia *atque ſorbis*. Hoc quidem vinum nullo Romanis vſu frequentatum; nam eius ne mentionem quidem faciunt R. R. antiqui auctores, et Pallad. II, 15, 4 *Item ex ſorbis maturis, ſicut ex piris, vinum fieri* traditur, *et acetum*. Memorat tamen Plinius inter reliqua vini fictitii genera XIV, 16. ſ. 19, 3. Eſt autem *ſorbus* nobis *Sperberbaum*, *Arlesbeer*.

381. *Septemtrio* ſeu *ſeptem triones*, h. boues, quaſi *terio-nes* a terendo dicti (v. Varro L. L. VI, 4. et Gell. II, 21) ſidus, antiquis Graecis ἅμαξα appellatum, quoniam ſub plauſtri ſpecie ſeptem verſus polum arcticum ſtellas repraeſentabant; vt forte *ſeptemtrio* ſit *ſeptem* ſtellarum *terio* ſeu

currus

Gens effrena virûm Rhipaeo tunditur Euro,
Et pecudum fuluis velatur corpora ſaetis.
Si tibi lanitium curae; primum aſpera ſilua,
Lappaeque tribulique abſint: fuge pabula laeta:
Continuoque greges villis lege mollibus albos.
Illum autem, quamuis aries ſit candidus ipſe,
Nigra ſubeſt vdo tantum cui lingua palato,
Reiice, ne maculis infuſcet vellera pullis
Naſcentum: plenoque alium circumſpice campo.

X 3 Munere

383. *velatur* recte Heinſ. repoſuit, tamquam elegantius per graeciſmum, e Romano, et alio Pieriano a m. pr. item Gudiano. *vellatur* Ven. At ceteri omnes *velantur*, etiam Medic. *fluuiis* (a pr. m.) *velantur*. 384. *Lanicium* Parrh. ſcribit cum aliis. Aliter meliores. *Sit tibi* quidam codd. ap. Seru. Aen. II, 140. et Ed. Norimb. 385. *tribolique* Romanus, Medic Gud. vt Ge. I, 153. 388. *cui tantum* Donat. in Phorm. Terentii II, 56. Moret. quart. et Franc. *palatu* Mentel. tert. 389. *Reice* ſcribebat Romanus. ſed et v. 422 *Deice. nam maculis* Gud. *inficiet* Menag. a m. ſec. 390. *Naſcuntur* Medic. a m. pr. *poſcentum* Ven. pro *paſcentum* credebat Burm. *naſcentis* Mead. *pleno* Reg. Martini. *plenumque* Rottend. alt. *campum* Reg.

currus. in plauſtri locum mox vrſa maior et minor, aut altera certe (Homer. Odyſſ. E, 273) ſucceſſit. v. Arat. Phaenom. 27.

382. *Gens effrenorum virorum*, vulgari ratione; h. immanium, ferorum.

383. v. Columella VII, 3, 9. 4, 4. De *lappis* et *tribulis* Ge. I, 153.

385. *fuge pabula laeta.* Hoc poeta a conterraneis ſuis habet. Columella VII, 2, 3. *pretioſiores lanae habentur - quae circa Parmam et Mutinam macris ſtabulantur campis;* quam quam ibi nomen locorum proprium eſſe volunt.

386 - 389. Ita omnes auctores R. R. poſt Democritum, Geopon. XVIII, 6. vid. Varro R. R. II, 2, 4. Colum. VII, 2, 6. 3, 1. Pallad. VIII, 4, 2. Plin. VIII, 47. ſ. 72. Ariſtot. Hiſt. Anim. VI, 13. Cf. Calpurn. Ecl. II, 36 ſqq.

390. Alium circumſpice e grege.

391. Fabula e Nicandro ſumta, qui Georgica et ipſe ſcripſerat. v. Macrob. Saturn. V, 22. Pan in arietem mutatus niuei velleris pulchritudi-

ne

Munere ſic niueo lanae, ſi credere dignum eſt,
Pan deus Arcadiae captam te, Luna, fefellit,
In nemora alta vocans: nec tu adſpernata vocantem.
At cui lactis amor, cytiſum, lotosque frequentis
Ipſe manu, ſalſasque ferat praeſepibus herbas.
Hinc et amant fluuios magis, ac magis vbera tendunt,
Et ſalis occultum referunt in lacte ſaporem.
Multi iam excretos prohibent a matribus haedos,
Primaque ferratis praefigunt ora capiſtris.

Quod

391. *ſic credere* codex Seruii ad Ge. I, 16. facili lapſu. 392. *capta* Rottend. alt. In vtroque Meadiano v. 391. 392 inverſo ordine erant ſcripti. 393. *tu* abeſt Parrh. *nec es aſpernata* pr. Moret. *ne es a.* Gud. male. 395. *Ille manu* Romanus et Medic. Pierii, cum pluribus Heinſii, tribus Martini, Goth. pr. et vett. edd. quod equidem praeferrem. *ipſe* Medic. Gud. Moret. pr. cum aliis tuentur. 396. *magis et magis* ante Heinſ. vt in aliis. 397. *occultam* Gud. *referant* Ven. *referent* Rottend. tert. 398. *Multi etiam* Leid. et Moret. quart. cum Goth. ſec. et tribus Martini. 399. *Simaque* Heinſ. coni. *praeſingunt* Leid. a m. pr.

ne Lunam in nemorum receſſus pellexerat. *munere* lanae niueae h. pretio; *munus* appellare poteſt poeta ſimpliciter id, quo inducimus et fallimus alterum.

394. E Varrone II, 2, 19. cf. Pallad. XII, 13, 8. Geopon. XVIII, 12. et 19. De *loto*, herba, quae et *melilotus*, v. ad Ge. II, 84.

396. *tendunt*, (ſ. diſtendunt, diſtentant, vt alibi v. c. Ecl. IX, 31) *vbera* lacte. Nam pingueſcunt oues potiſſimum ex potu. Notauit iam Ariſtoteles Hiſtor. Anim. VIII, 10 apud Cerdam.

398. Vt lactis maiorem copiam habeant, multi haedos non ſubmittunt capellae, ſed ſtatim a matre depellunt ſobolem, (et v. c. vendunt, mactant etc.). *iam* accipio pro porro. *Multi* (eadem orationis forma Ge. I, 225. cf. 193.) *probibent baedos a matribus* et excernunt, ſeu ſecernunt, amouent, hinc poetice adiectum, *excretos*. *Capiſtra* autem int. περιστομὶς genus aculeis inſertis, quod non quidem os obturet, ſed ſi vberibus os admoueant, matrem pungat, eamque recalcitrare faciat.

401. *Nocte*

Quod ſurgente die mulſere horiſque diurnis,
Nocte premunt; quod iam tenebris et ſole cadente,
Sub lucem exportans calathis adit oppida paſtor:
Aut parco ſale contingunt, hiemique reponunt.
  Nec tibi cura canum fuerit poſtrema: ſed vna
Velocis Spartae catulos, acremque Moloſſum,
Paſce ſero pingui. Numquam cuſtodibus illis
Nocturnum ſtabulis furem, incurſusque luporum,
Aut impacatos a tergo horrebis Hiberos.

X 4 Saepe

401. *a tenebris* cod. Leid. Seruii ad Ecl. III, 5. *cadenti* Rottend. tert. *cadentes* Rom. 402. *Sub luce* Rottend. tert. *exportant* Romanus, Medic. Gud. cum multis ſcriptis et editis; etiam vtroque Goth. item vett. Grammat. atque ita illa: *adit oppida paſtor*, parentheſi includenda erant; manifeſto tamen librarii errore. 403. *Vt p.* Rottend. ſec. *Ac parce* qu. Moret. 405. *actumque M.* alter Rottend. *Moloſum* ſcribunt plurimi. 407. *curſusque* Leid. 408. *indignatos* Medic. a m. pr. memoriae vitio. *implacatos* Ven. Ed. Ven.

401. *Nocte premunt* in caſeum; quod autem lac veſperi mulſere, aut mane in vrbem vendendum mittunt, aut caſeum inde faciunt, et quidem compactum et durabilem; vt contra v. 401 de caſeo, qui recens conſumitur, loqui videtur. Sic ſatis expedita res videtur.

403. *parco ſale;* quia *et nimio ſale imbui* poteſt. cf. Colum. VII, 8, 5. ibid. § 4. *caſeus rurſus torrido ſale contingitur;* vt adeo *contingunt* eſſe videatur pro *continguunt*, *tingunt*, aut, vt veteres ſcribebant, *tinguunt*.

404. Iam Heſiodus praeiuit Εργ. 604. 605.

405. *Spartani canes*, (qui v. 345 *Amyclaei*) *veloces*, inprimis ſagacitate et odoratu praeſtantes, venationi; *Moloſſi* autem ex Epiro cum venationi, tum gregum curae adhiberi ſoliti.

406. *Paſce ſero pingui.* Expreſſit h. l. Nemeſian. Cyneg. 159. Gratius Cyneg. 307.

408. Eodem, quem ſaepe iam vidimus, poetarum more communi, pro quocunque abigeo et praedone (qui Heſiodo ἡμερόκοιτος ἀνὴρ l. c.) *Iberum* poſuit, quia ea gens rapinis et praedationibus infamis, inprimis cum nondum ſatis perdomita eſſet, ſed fera; hinc *impacatos Iberos* appellat.

Saepe etiam curſu timidos agitabis onagros,
Et canibus leporem, canibus venabere damas.
Saepe volutabris pulſos ſilueſtribus apros
Latratu turbabis agens, montiſque per altos
Ingentem clamore premes ad retia ceruum.
Diſce et odoratam ſtabulis accendere cedrum,
Galbaneoque agitare grauis nidore chelydros.

Saepe

409. *onagris* Leid. ſed vide Burm. *tumidos* vnus Arundel. 410. *lepores* i oll. et Parrh. *dammas* ſcribunt alii, hinc *damnas* Franc. 411. *pulſis* alter Rottend. 412. *turbabis agros monteſque per altos* Medic. male v. Burm. *terrebis* Romanus. 413. *Ingenti clamore* Vratiſl. et Schol. Statii Theb. IV, 323. vt ſupra v. 43 hoc libro, *vocat ingenti clamore Cithaeron*; et praeferebat Burm. ſed in vtroque modo ornatui tantum inſeruit epitheton; neutro vim aliquam ſuam habet. Igitur parco auctoritati codicum, quibus accedit Columella VII, 4. et Nonius Marcellus. 414. *in ſtabulis* alter Menag. *incendere* Colum. VII, 4. 415. *graui* habebant Seruii libri. Sic Regius et Moret. pr. et edd. vett. vt vel ex Pierio patet. quod firmes ex Nicandro, quem h. l. ſequutum eſſe noſtrum manifeſtum eſt, qui v. 51 βαρύοδμος ἐπὶ φλογὶ μοιωθεῖσα χαλβάνη. Sed reliqui libri conſtanter *grauis* vel ~~*graues*, et~~ hoc ex propria natura huius ſerpentis. v. not. *celidros*, *colydros*, *chelindros*, *cylidros* aberrationes.

lat. Egregie laudat Burmann. Varronem de R. R. I, 16, 2. et l. I. ff. de Abigeis.'

409. *Onagros*, ferum aſinorum genus. Phrygiae et Lycaoniae, Arabiae, vt nunc Syriae, nec non Africae cum aſſignent veteres, (v. Varro R. R. II, 6, 3. Plin. VIII, 44. ſ. 69) nemo in Italiae ſiluis commemorat. Aut itaque illo tempore fuere, qui in Italiae montibus onagros alerent, aut, quod durum eſt, ab Italia in hoc diſceſſit, aut poetico more, cum omnino feram, quae canibus agitari poſſet, nominare vellet, certum quoddam genus poſuit. Sic ſupra *vros*, ſic *ceruos* alibi. Sic *cedrum* in Italia recenſuit Aen. XI, 137. notante iam Victorio lib. XXXVIII, 1.

413. *premere*, premendo, vrgendo, inſtando, ad retia agere.

414. Vide Colum. VII, 4, 6. Geopon. XVIII, 2. Ante oculos poeta habuit Nicandri Theriac. 35. 51 - 53. Noſtri veſtigia preſſit Calpurn. Ecl. V, 86 ſqq. Cf. h. l. Cerda. De *cedro* v. ad Ge. II, 443.

415. Plin. XII, 25. ſ. 56 *Dat et galbanum* (ſuccum vſcidum) *Syria in eodem Amano*

monte

Saepe ſub immotis praeſepibus aut mala tactu
Vipera delituit, caelumque exterrita fugit:
Aut tecto adſuetus coluber ſuccedere et vmbrae,
Peſtis acerba boum, pecorique adſpergere virus,
Fouit humum. Cape ſaxa manu, cape robora, paſtor,
Tollentemque minas et ſibila colla tumentem

X 5 Deiice.

416. *ſub ignotis* Romanus, non male. Sed perpetua haec variatio. Sic Aen. XI, 327. v. Burm. 417. *delicuit* Rott. tert. *dilituit* Gud. 418. *adſuetos* Gud. et Moret. pr. *colubris* Rottend. alt. 419. *pecorisque* Gud. *adſpargere* Mentel. pr. 420. *fodit* nonnulli ap. Pier. item Venetus. ſed hoc ad poeticam rationem haud dubie deterius. Eadem diuerſitas Ge. IV, 43. 421. *timentem* Menag. pr. *tuentem* Goth. pr. cum Ed. Ven.

monte e ferula (de qua v. ad Ecl. X, 25.) *Sincerum ſi vratur, fugat nidore ſerpentes.* Alia loca v. ap. Cerdam et al. Intpp. Eiuſdem *ferulae* etiam radix aduerſus morſus ſerpentum adhibebatur. v. Samonicus de Medicina 846. *graues chelydros* dixit, quia ſunt foetore intolerabili quaſi putris vlceris. v. Nicand. Theriac. 411 ſqq. (p. 28 ed. Gorr.) E Dioſcoride et Galeno alia loca laudant Intpp.

416. *mala tactu*, noxia, ſi tangatur. *caelum fugit*, h. lucem, ſi ſtratis motis admiſſa eſſet. Colum. VII, 4, 6 *Stabula vero frequenter euerrenda et purganda — nec tantum coeno aut ſtercore, ſed exitioſis quoque ſerpentibus tecta liberentur.* Adiicitur locus noſtri poetae.

418. *Colubrum*, idem cum *boa*, de quo Plin. VIII, 14. ſ. 14 memorat, ſerpentis genus eſſe, putabat Martinus; quod mihi parum probabile videtur. Si loca nonnulla Plinii ſequaris, et hic ex hydrorum genere eſſe videtur.

420. *Fouit humum.* Magis explicite Ge. IV, 42. 43. *effoſſis latebris ſub terra fouere larem. Fouet locum* is, qui multus et aſſiduus in eo moratur; ſic *caſtra fouere* Aen. IX, 57. et ſic, *fouere latebras in humo*; hinc magis poetice, *fouere humum.*

420. *Cape ſaxa.* Ita pugnantem inducit paſtorem in Culice 155 ſqq. 190. vt etiam Cerdae notatum.

421. *colla ſibila*, quae ſibilum edunt, *tumentem*, ex Nicandro Theriac. 179. 180. ψαφαρὸς δ' ἀναπίμπλαται αὐχὴν ἄκριτα ποιφύσσοντος. *deiice*, quia *tollentem minas* h. ſublato pectore et capite minantem.

422. *caput*

Deiice. Iamque fuga timidum caput abdidit alte,
Quum medii nexus, extremaeque agmina caudae
Soluuntur, tardosque trahit ſinus vltimus orbis.
Eſt etiam ille malus Calabris in ſaltibus anguis,
Squamea conuoluens ſublato pectore terga,
Atque notis longam maculoſus grandibus aluum:
Qui dum amnes vlli rumpuntur fontibus, et dum
Vere madent vdo terrae, ac pluuialibus auſtris,

Stagna

422. *cumque fuga* Medic. a m. ſec. *namque* Zulich. et Goth. pr. *tumidum* idem cum tribus aliis, Bodlei. et vett. edd. Norimb. et Ven. 1475. *addidit* Rottend. ſec. et Goth. pr. 423. *Dum* quart. Moret. *tum* Goth. ſec. *extremae agmina* et a m. pr. *agmine* Mentel. pr. et Romanus. 424. *trahunt* Medic. a m. pr. quod, Heinſio iudice, non caſui debitum videtur, qui ad Aen. VI, 209 plura huius generis collegit, vbi nomini ſingulari, cui plurium partium, formarum et indiuiduorum, et cuiusuis tandem collectionis notio ſubeſt, aut quod poetico more pro plurali numero poſitum eſt, verbum plurale in codd. iungitur, vt ſup. Ge. II, 89 *pendent vindemia.* Aen. III, 142 Gudian. *victum ſeges aegra negabant.* In perpetuis tamen librariorum in hoc genere erroribus nihil temere affirmem, nec parum tutam elegantiam captem. Alioquin malebat Heinſ. in noſtro loco: *tardosque ſinus trahit vltimus orbes.* aut etiam *tardosque trahi ſ.* Scilicet communiore ratione *orbes trahunt ſinus.* 425. *Ille malus etiam C.* Parrh. *eſſe iam ille* Romanus. 426. *Lubrica* pro *ſquamea*, Moret. pr. et Menag. pr. cum vno Arundel. qui et hunc verſum exhibebant poſt v. 437. Regius, in quo iterum margini adſcriptus erat poſt v. 437. item Parrh. Sed repetitum eſt illud cum toto verſu ex Aen. II, 473-475. *ſublata* Medic. a m. pr. 428. *Et qui dum amnes vllis* Parrh. *vllis* etiam Menag. pr. Rottend. ſec. Moret. fragm. Regius Mart. *amnis* Gud. *ruperunt* ed. Ven. 429. *ac* abeſt Ed. Iunt. etiam Argent. *et* Rom. *terrae paluſtribus* Ven. *pluuialis* Goth. pr.

422. *caput abdidit alte*, in terrae latebras ſeſe proripiens. *extremae agmina caudae*, praeclare ad magnitudinem.

425. De *cherſydro* ſeu *dryino* et *dryina* agit. Eſt et hic ex hydrorum genere, forma ſimilis fere aſpidi cherſaeae paruae. Verſus de eo Nicandri Theriac. 359 ſqq. quos expreſſit Virgilius. Videtur de eodem in Culice agi. Reſpexit locum Statius Theb. V, 520 ſqq.

426. *ſublato pectore*, erecto: vt ad v. 421. v. h. l. Cerda.

428. *rumpuntur fontibus*,

rumpunt

Stagna colit, ripiſque habitans, hic piſcibus atram
Improbus ingluuiem raniſque loquacibus explet.
Poſtquam exuſta palus, terraeque ardore dehiſcunt,
Exſilit in ſiccum, et flammantia lumina torquens
Saeuit agris, aſperque ſiti atque exterritus aeſtu.

Ne

430. Verſus abeſt a Menag. pr. *colet* Gud. *Hinc p.* Francianus quod malim. *Tum p.* Nonius in *Improbus.* 431. *Improbat* Ed. Ven. *inplet* Gud. vterque Mentel. et multi alii, etiam Pierii. 432. *exuſta* repoſitum ab Heinſ. ita enim veterrimus quisque, et ſic bene dici docebat Burm. h. l. Sed confirmem etiam ex Nicandri loco, vnde expreſſit: ἀλλ' ὅταν ὕδωρ Σείριος ἀζήνῃσι (h. ξηραίνῃ). *exhauſta* vulgo legebatur, vt et in Mediceo Pierii erat interpolatum, et vt Gud. Ven. Goth. pr. et plures Martini exhibebant. A Mead. altero aberat v. 432. 433. *Extulit* Medic. deprauatum ex *exulit*, quod Menag. pr. exhibebat. *Exiit* Longob. et Medic. multi Heinſ. et Burm. Arundel. et Mead. Goth. alt. minus bene. *et* aberat a Regio Martini; in eodem *lumina linquens.* 434. *Serpit* Zulich. *aſperque ſinus* Medic. a m. pr. *exercitus aeſtu* in nonnullis legi Cerda notauit. Sic Colotianus habuit, et alius cod. Doruillio memoratus Obſſ. Miſc. Crit. Vol. I. p. 3. Idem Heinſ. pro coniectura adſcripſerat; Marklandus *extorridus.* In eodem Obſſ. Crit. loco *expergitus* coniectatur. At vide not.

rumpunt ſe, erumpunt, prorumpunt ſe. v. ad Ge. IV, 368. var. lect.

431. *ingluuiem* improprie dixit pro ventre, vt iam Seruius; nam proprie eſt πρόλοβος, vt in auibus, primum in gutture cibi receptaculum. Laudat Cerda Ariſtot. Hiſtor. Anim. II. c. 17. Silium haec imitatum eſſe, notat idem. Locus eſt lib. V, 155 — 158. *atram* autem dixit, h. funeſtam, exitioſam, luctuoſam. *Improbus,* v. Ge. I, 119.

432. Haec plane e Nicandro l. l.

434. *Saeuit agris*, grauius, quam, ſerpit, incedit per agros. Nicander dixerat v. 371 νέμεται διψήρεας ὄγμους, depaſcit aridos ſulcos, h. herbas in ſulcis; aut ſimpliciter ὄγμους pro viis, callibus, dixit. *exterritus*, interpretibus negotium fecit, cum *aeſtu* iunctum. In Obſſ. miſc. crit. Vol. I. p. 3 et 83 modo, vt φοβηθεὶς, *furore quodam percitus*, *excitatus*, aut *exterrens ſe*, modo de ſaeuitiae ex caloris vi exacerbatione, modo ἐκπλαγεὶς, *punctus, in rabiem verſus*, explicatur. Simpliciſſimum vtique eſt, vt *furens, inſanus*

Ne mihi tum mollis ſub dio carpere ſomnos,
Neu dorſo nemoris libeat iacuiſſe per herbas:
Quum poſitis nouus exuuiis nitidusque iuuenta
Voluitur, aut catulos tectis aut oua relinquens,
Arduus ad ſolem et linguis micat ora triſulcis.
Morborum quoque te cauſſas et ſigna docebo.
Turpis

435. *Nec mihi* Medic. Franc. duo Martini, cum ed. Par. 1494. Goth. ſec. et ſic apud Quinctil. IX. c. 3. vbi in aliis: *Nec noctu molles. ſub diuo* Medic. cum Roman. ac permultis. Ita quinque cum vett. edd. apud Martin. vterque Goth. alter etiam *molli* a m. pr. *cliuo* Arund. 436. *ſileat iacuiſſe* Venetus, pro *liceat*, putat Burm. quem vide. *libeat dormire* alter Rottend. ex interpretatione. 437. *compoſitis* Franc. et Parrh. Alii poſt hunc verſum repetunt v. 426. vid. ſupra ad h. v. 438. *reponit* Seru. ad Aen. II, 357. 439. *et* abeſt a Leid. et Toll.

ſanus exponatur. Si Nicandrum inſpicias, quem poeta hic repraeſentare voluit, in opinionem incidere poſſis, poetam male graeca accepiſſe. Nam v. 371. Theriac. ἐν δὲ κελεύθοις Γλώσσῃ ποιφύγδην νέμεται διψήρεας ὄγμους. *in viis vero linguae ſibilo exterreſaciens paſcit ſiccos agros*. Schol. τὸ δὲ ποιφύγδην ἀντὶ τοῦ φυσητικῶς καὶ μεθ' ὁρμῆς ἐκφοβῶν. Certe terroris notio hinc ſuborta poetae animo videri poteſt. Sed omiſſo illo petiit poeta ſuum *exterritus* ex alio loco v. 417. vbi de *dryino* ſeu chelydro: *relictis ille paludibus, venans per prata ranas* Σπέρχεται ἐκ μύωπος ἀηθέα δέγμενος ὁρμὴν, *furit ab aſilo agitatus*, h exterritus; vt recte adeo ad furias, quibus corripitur, referatur, vt ſupra v. 149. ab aſilo *tota exterrita ſiluis Diffugiunt armenta. aſper ſiti*, exaſperatus, furens ſitis impatientia. Videtur, vt iam Guellius monuit, reddere voluiſſe Graecorum Δίψῃ καρχάλεος, vt Iliad. Φ, 541.

435. Videtur paſtoris in Culice memor eſſe. *Ne mihi tum*, de forma v. ad Ge. I, 456. Hic autem alium Nicandri locum ante oculos habuit Theriac. 128 — 140.

436. *dorſum* proprie eſt montium; hinc ſi montes ſilvis conſiti, etiam ſiluarum, nemorum. Horat. Sat. II, 6, 91 *Praerupti nemoris — dorſo.*

438. Communiori ratione *micat lingua*, dum celeriter mouetur, vibratur. doctius, *ſerpens micat linguis* in *ore*.

440. Ex Varrone R. R. II, 1, 21.

441. Vide

Turpis ouis tentat ſcabies, vbi frigidus imber
Altius ad viuum perſedit, et horrida cano
Bruma gelu: vel quum tonſis illotus adhaeſit
Sudor, et hirſuti ſecuerunt corpora vepres.
Dulcibus idcirco fluuiis pecus omne magiſtri
Perfundunt, vdisque aries in gurgite villis
Merſatur, miſſusque ſecundo defluit amni:
Aut tonſum triſti contingunt corpus amurca,
Et ſpumas miſcent argenti, viuaque ſulfura,
Idaeasque pices, et pinguis vnguine ceras,
Scillamque, elleborosque grauis, nigrumque bitumen.

Non

441. *cum fr.* Rom. 443. *cum intonſis* Ed. Ven. *inlutus* Medic. et Rom. *adlutus* aliquot ap. Pierium. 444. *hirſutis* Medic. vt modo *tonſis.* Sic et Romanus, et hoc praeferri debebat. *hirſute* Franc. pro *hirſutae.* 445. Vnde in Gotting. Edit. *pluuiis* irrepſerit, neſcio. Poſſit praeſidium parari ex Colum. VII, 4, 8 *caeleſtis aqua ſub dio ſolibus in hunc vſum durata paullum decoquitur.* 447. *miſosque* Gud. *merſusque* Zulich. *amne* Rottend. ſec. 448. *amurga* Gud. 449. *viuaque ſulfura* quart. Moret. Rottend. tert. et alter Mentel. habebant; Et tuentur Seruius, Marius Victorinus, multae edd. vett. et eſt communis lectio. At Rom. Medic. omnesque alii codd. Pierii, (Medic. quidem et Longobard. a m. ſec.) *et* vel *ac ſulfura viua. ſulfura viuaque* duo Voſſ. Porro *ſulpura* Roman. et alii ſcribunt. 450. *vnguine taedas* Papirianus apud Caſſiodorum de orthographia p. 2295. Sed aliter Chariſius et Priſcianus, hic etiam *pinguis,* vt in ſcriptis.

441. Vide Colum. VII, 3, 5. vbi ad h. l. prouocatur.

442. *perſedit,* peruenit, penetrauit.

444. v. Calpurn. Ecl. V, 74 ſqq.

445. E Varrone II, 1, 23.

448-451. Cf. Varro II, 11, 7. Colum. VII, 4, 7. 5, 7. Geopon. XVIII, 8. et 15. Compara etiam Grati: Cyneg. 415. 416. *triſti,* amara, vt ſaepe v. Ge. I, 75. *ſpuma argenti,* n. deferueſcentis, dum coquitur (*Silbergluette*). Locus de ea claſſicus apud Plinium XXXIII, 6, ſ. 35. *pix Idaea,* praeſtantius genus. intellige autem liquidam, *Teer,* ex Plin. XXIV, 7. ſ. 24. *ſcilla,* cepe marinum. *elleborus grauis,* a graui odore. *album* autem genus h. l. ſpectari, viderunt iam alii ex Colum. VII, 5, 7.

452. Ex-

Non tamen vlla magis praeſens fortuna laborum eſt,
Quam ſi quis ferro potuit reſcindere ſummum
Vlceris os. Alitur vitium, viuitque tegendo:
Dum medicas adhibere manus ad vulnera paſtor
Abnegat, aut meliora deos ſedet omina poſcens.
Quin etiam, ima dolor balantum lapſus ad oſſa
Quum furit, atque artus depaſcitur arida febris,
Profuit incenſos aeſtus auertere, et inter
Ima ferire pedis ſalientem ſanguine venam:
Biſaltae quo more ſolent, acerque Gelonus,
Quum fugit in Rhodopen, atque in deſerta Getarum,

Et

452. *eſt* abeſt Goth. ſec. 456. *aut* e melioribus omnibus Heinſ. *et* vulgo; porro *omina*, vt caſtigatiores habent. Vulgo *omnia*, vt et Mediceus ac Romanus. 458. *Cum fuerit*, *fueritque* vitioſe nonnulli. *aut artus* Menag. alter, vt et Pierius enotarat e cod. *horrida febris* Toll. ex *arrida*, vt Franc. cf. ſup. ad v. 197. 460. *ſaliente* Regius. 462. *aut in* Medic. *deſerta ferarum* Franc. repetitum ex Aen. III, 646. obſeruante Burmanno.

452. Excitat verſus Colum. VII, 5, 10. habuit ante oculos Gratius Cyneg. 360 ſqq. Calpurn. V, 75 ſqq. *Laborum*, h. eorum, quae medendo morbo parantur, *nulla fortuna magis praeſens eſt*, nullus certior ſucceſſus eſt, quam ſi etc. An commodior illa ratio: *nulla fortuna magis praeſens*, nullum praeſentius auxilium, *laborum*, huius mali, ſcabiei, nulla certior ſalus.

454. *vitium*, vlcus, ſanies. *tegendo*, dum tegitur. Mox eadem vlcera, *vulnera*. Eſt autem verſus adumbratus e Lucret. IV, 1062 *Vlcus enim viueſcit et inueteraſcit alendo.*

456. *meliora omina*, pro conſequenti, auxilium deorum.

457. *dolor*, morbus, exulceratio. *depaſcitur*, *νέμεται*, abſumit. v. Cerda. Guellius comparat Graecorum poetarum *γυιοβόρος πυρετός*.

459. *incenſos aeſtus*, vulgarius, *feruidos*.

461. *Biſaltae*, Thraces, cis Strymonem in Macedoniae oris habitantes; alii ex iis etiam vltra Strymonem. De *Gelonis* v. Ge. II, 115.

462. *Quum fugit*, ſiue expulſus a vicinis populis, ſeu ſimpl. migrat, et a Boryſthene inde per Getarum deſerta,

cis

Et lac concretum cum ſanguine potat equino.
Quam procul aut molli ſuccedere ſaepius vmbrae
Videris, aut ſummas carpentem ignauius herbas,
Extremamque ſequi, aut medio procumbere campo
Paſcentem, et ſerae ſolam decedere nocti:
Continuo culpam ferro compeſce, prius quam
Dira per incautum ſerpant contagia volgus.
Non tam creber agens hiemem ruit aequore turbo,
Quam multae pecudum peſtes. Nec ſingula morbi
Corpora corripiunt; ſed tota aeſtiua repente,

Spemque

463. *lac conceptum* Helen. Acro ad Horat. Carm. III, 4. Sed vulgata eſt in comment. Cruqu. et Porphyr. 464. *vt* Reg. Martini. *ſuccumbere* vnus Arundel. *mollius vmbrae* idem Reg. 465. *et ſ.* Medic. a m. pr. *carpentem* idem a m. ſec. *ſegnius herbas* Rom. 466. *extremumque* Ven. 467. *et* abeſt ab vno Mead. *ſolum* Menag. pr. *ſera - nocte* nonnulli ap. Pierium. *diſcedere* fragm. Moret. *recedere* Ven. cf. ad Ecl. VIII, 28. 468. *morbum ferro* Zulich. à m. ſec. *ferro culpam* Ald. et aliae edd. vett. et omnes ſcripti Martini, minus concinne. 470. *ruit aequora* Gud. quod confirmat Heinſ. ad Aen. VIII, 63. et Aen. I, 84. *aere* Vratiſl. *rubit* Franc. pro *ſubit* coni. Burm. 471. *pecodum* Gud. *pecorum* Ven. *ac ſ.* Goth. pr.

cis et vltra Iſtri oſtia, deſcendit in Thraciam et ad Rhodopen. Mihi probabile fit, poetam expreſſiſſe locum aliquem alicuius poetae Graeci. De lactis equini vſu videre potes Cerdam et paſſim alios.

464-469. Signa pecoris febri tentati enumerat: *Quam videris - Continuo culpam compeſce*, h. ſtatim occide. *culpam*, h. cauſſam morbi, malum, vitium, *compeſce*, coerce, ne latius ſerpat, *ferro*, ipſa pecudis caede. Gratius Cyneg. 410 *In primo acceſſu triſtis medicina; ſed vna Pernicies redimenda anima, quae prima ſequaci Sparſa malo eſt, ne dira trahant contagia vulgum.* Cf. ibid. v. 369 ſq.

467. *ſerae decedere nocti*, v. Ecl. VIII, 88. exquiſitius ac *ſera nocte*; vt aduentanti aut accedenti de via decedimus.

470. 471. Infirmum pecus et variis morbis obnoxium pecus ouillum. Videri poteſt Varro II, 3, 5. 8. Colum. VII, 5. Geopon. XVIII, 9. Gratius Cyneg. 479 ſqq. *turbo agens hiemem*, procellas, imbres; non tam *creber*, *crebro*, *ruit*, h. non tam crebri ac frequen-

tes

Spemque gregemque ſimul, cunctamque ab origine gentem.
Tum ſciat, aerias Alpis, et Norica ſi quis
Caſtella in tumulis, et Iapydis arua Timaui,
Nunc quoque poſt tanto videat deſertaque regna
Paſtorum, et longe ſaltus lateque vacantis.

Hîc

473. *totaque ab o.* Zulich. 474. *Tunc* Medic. *aut N.* Parrh. *et congrua* Ven. *Gnorica* Zulich. *ac N.* Goth. ſec. 475. *Iapydis* ſcribendum v. Drakenb. ad Liu. XLIII, 5. *Iapygis* Rom. et Medic. Pierii. Gudianus. Male defendebat Pierius. *arma* vitioſe vulgg. nonnullae. 476. *tantam* Goth. ſec. 477. *laeteque* Goth. pr. *vagantis* Gud. *vagantes* tert. Mentel.

tes turbines in mari exoriuntur. cf. Ge. IV, 80. 81. *peſtes*, morbi. *aeſtiua* vt v. 64 *pecuaria*, pro gregibus.

473. *Spemque gregemque*, agnos cum matribus. Servius.

474. *Tum ſciat* aliquis, morbis totos greges abripi. Sequitur locus de peſte autumnali armentorum, ac gregum celeberrimus, adumbratus e Lucret. VI, 1136 ſqq. Cum quo conferendae ſunt a ſtudioſis harum rerum adoleſcentibus nobiles peſtilentiae deſcriptiones ap. Hippocrat. Epidem. III. ſect. 3. p. 1081 ſqq. edit. Geneu. Thucyd. II, 47 ſqq. Ouid, Met. VII, 518 ſqq. Silium XIV, 581 ſqq. Lucan. VI, 80 ſqq. Senecam Oedip. 35 ſqq. Comparationis huius guſtum dare poteſt Scaliger lib. V. Poetices c. 11. Hic quidem mireris, quid Interpp. adduxerit, vt, poſt Servium, hanc peſtem eandem cum illa, quae Peloponneſio bello ineunte Atticam inuaſit, eſſe exiſtimarent; quae ipſa res et alteri errori locum dedit, vt omnia vtrique morbo inter homines et beſtias communia eſſe vellent. Reſpexit haud dubie poeta ſimilem aliquam calamitatem, tum quidem ſatis notam, quae ante aliquod tempus maxime afflixerat Noricum, h. terras, quas nunc epiſcopatus Salzburgicus, magna Auſtriae pars cum Stiria et Carinthia occupat. *aerias* Alpes vocat, perpetuo montium epitheto.

475. *Timauum*, in Venetorum oris fluuium, a vicinis *Iapydibus*, Illyrici populo, appellauit.

476. *regna paſtorum* notum vel ex Ecl. I, 70. *poſt tanto*, tanto tempore poſt; Ecl. I, 30 *longo poſt tempore*, vt Burm. monuit.

478. *morbo*

Hic quondam morbo caeli miſeranda coorta eſt
Tempeſtas, totoque auctumni incanduit aeſtu,
Et genus omne neci pecudum dedit, omne ferarum:
Corrupitque lacus: infecit pabula tabo.
Nec via mortis erat ſimplex; ſed vbi ignea venis
Omnibus acta ſitis miſeros adduxerat artus:
Rurſus

478. *Hinc* Ven. et vnus Arundel. *coeli morbo* Zulich. 481. *corripuitque* quinque ap. Heinſ. et Burm. duo Matt. Goth. pr. edd. ant. *corripitque* Gudianus, aberrationes ſollemnes. Confirmat alterum Pierius e Rom. et optimus quisque liber. *que* abeſt ab nonnullis. *pabula morbo* Ven. 482. *ventis* Medic. a m. pr. 483. *aucta ſitis* Parrh. *apta* Goth pr. *abduxerat* aliquot ap. Burm. cum edd. Ald. Iunt. Goth. ſec. etiam Philargyr. qui explicat, *contraxerat.*

478. *morbo caeli*, vitio aeris. cf. Aen. III, 137. 138. *tempeſtas* h. l. temperies. *totoque auctumni incanduit aeſtu*, non tam exarſit, ortus eſt, aut durauit toto auctumno, ſed aer inflammatus eſt tota aeſtus auctumnalis vi. Solet enim auctumni aeſtus inprimis grauis et intolerandus eſſe et morbos gignere.

481. Ordinem, inquit Seruius, ſequutus eſt, quem et Lucret. tenuit VI, 1094 ſqq. et Salluſtius: primo aerem, inde aquam, poſt pabula eſſe corrupta. *tabo*, veneno, miaſmate aeris. cf. Lucret. VI, 1123. 1124.

482. *Nec via mortis erat ſimplex.* Varie haec accipi poſſunt: non vna, ſed multiplex ad mortem erat via, varii morbi exitus; aut, quod nos, *morbus complicatus* erat; aut, quod in vno eodemque ſtatu non perſiſteret morbus, ſed varias viciſſitudines ac criſes haberet? hoc quidem proxime ſequentibus maxime reſpondere videtur. Seruius: *nec moriebantur ex vſu, id eſt, ſecundum naturalem ordinem; non tantum fuga animae, ſed etiam corporis reſolutione. Eſt autem Salluſtii, qui ait in fragm. incert. Ne ſimplici quidem morte moriebantur.* Ita *mors ſimplex* eſſet ordinaria, vulgaris, communis. Et hoc ſequuntur fere interpretes. Sane *mors ſimplex* dicitur, quae nullis tormentis ac doloribus geminatur, vt in loco e Sueton. Caeſ. 84. a Burm. laudato. At aliud eſt, *via mortis ſimplex. Nec mortis erat via ſimplex aut vna conditio*, ex Oroſio V, 21. ap. Cerdam laudatur; nec tamen quicquam ex eo definias. Non male cum Reiſkio V. Cl. varios mortis mo-

Rurſus abundabat fluidus liquor: omniaque in ſe
Oſſa minutatim morbo collapſa trahebat.
Saepe in honore Deûm medio ſtans hoſtia ad aram,
Lanea dum niuea circumdatur infula vitta,
Inter cunctantis cecidit moribunda miniſtros.
Aut ſi quam ferro mactauerat ante ſacerdos,

Inde

484. *abundabant* Gud. *fluuidus* Medic. cum tribus Burmanni, Rom. et Goth. pr. Seruius. v. Gifan. Ind. Lucret. 486. *media* Ven. *ad aras* ed. Dan. et aliae antiquiores. 487. *linea* edd. quibus Pierius vtebatur. *laurea* aliae edd. vett. 488. *magiſtros* Romanus. Sed *miniſtri* ſunt popae, vt iam alii docuere. 489. *At ſi* alter Rottend. Zulich. *mactauerit* Leid. alt. et Regius Martini.

dos intelligas, quales mox nonnulli enumerantur: 483. 486. 494.

482-485. Primum aeſtu febris ingenti ac ſiti totum corpus torrebatur, mox contabeſcebat colliquatione ac reſolutione omnium humorum. *Sitis* pro aeſtu, calore, vnde ſitis oritur, vt iam Seruius expoſuit. *ſitis acta omnibus venis*, per omnes venas penetrans, ſe inſinuans. *Intima pars hominum flagrauit ad oſſa*, Lucret. VI, 1166. *adduxerat artus*, cute contracta, quod fit ea exareſcente, vt in febri. *adducta cutis* ex Ouidio nota Met. III, 398. *liquor fluidus*, humores corrupti, tabum, cf. Lucretiana VI, 1202 et rel. *trahebat omnia oſſa in ſe*, dum quaſi in tabo natarent, *oſſa minutatim morbo collapſa;* cuius generis liquationes et reſolunes oſſium etiam in aliis morbis videmus. De tabe et putredine cadauerum, non de hac, accipiendus Lucanus VI, 88. *Corpora dum ſoluit tabes et digerit*, diminuit, reſoluit, *artus*.

486. *in honore deum medio*, in medio ſacrificio; noto vſu voc. *honos*.

487. *dum ei circumdatur infula lanea vitta niuea*, poetica ratione. *Infula* eſt latius quiddam, et capiti, e quo fere pendebat, velando aptum, *vittis* alligari et conſtringi ſolita. v. Lucret. I, 88. 89. Eſt de hoc copioſa diſputatio apud b. Geſnerum in Theſ. L. L. voc. *infula*.

489. *ante*, h. antequam moriens caderet. *inde*, ex ea neque fibrae, h. exta, ardent impoſitae altaribus; cum autem nec minus ipſa ara pro victima ei impoſita ponatur,

hinc,

Inde neque impoſitis ardent altaria fibris;
Nec reſponſa poteſt conſultus reddere vates:
Ac vix ſuppoſiti tinguuntur ſanguine cultri,
Summaque ieiuna ſanie infuſcatur arena.
Hinc laetis vituli vulgo moriuntur in herbis,
Et dulcis animas plena ad praeſepia reddunt.
Hinc canibus blandis rabies venit, et quatit aegros
Tuſſis anhela ſues, ac faucibus angit obeſis.
Labitur infelix, ſtudiorum atque immemor herbae,
Victor equus, fontesque auertitur, et pede terram
Crebra ferit: demiſſae aures: incertus ibidem

 Sudor;

491. *potes* Goth. pr. *conſulto* Gud. a m. pr. 492. *Aut* quinque Burmann. Goth. quatuor Martini et vett. edd. *at* alii. 493. *ſcabie* Vratisl. *fuſcatur* Menag. pr. Mentel. tert. 494. *vituliſ laeti* Goth. ſec. 496. *blandis canibus* Parrh. 497. *et f.* Goth. pr. 498. *herbis* Zulich. 499. *aduertitur* Lutat. ad Stat. Theb. V, 137. 500. *Crebro* duo Burm. Longob. Goth. ſec. *dimiſſae* Mentel. pr.

hinc, *altaria ardent*, exquiſitius dixit.

490. int. *exta muta*, cum aliqua pars aut deeſſet, aut corrupta eſſet.

492. *ſuppoſiti cultri*, e ſacro ritu ſubter iugulum adacti. Cf. Aen. VI, 248. et Seru.

493. *ieiuna ſanie*, tenui ac pauco humore eoque corrupto.

497. De *angina* loquitur, Gr. ὑάγχη aut βράγχος, qui et morbus ſuum peculiaris. Laudant Ariſtot. Hiſt. Anim. VIII, 21. *fauces obeſas* Seruius explicat *tumentes*.

498. *ſtudiorum* (h. curſus ſimpliciter. Heinſius Circenſia partium ſtudia huc reuocabat.) *atque immemor herbae*, (cf. v. 520 et ſup. 216. nimis argute alii palmam ſeu victoriam explicant) ita malim iungere. nam *infelix ſtudiorum* h. infelicis ſtudii non eſt hac in re equus. Apparet etiam ex imitatione Ouidii Met. VII, 542. *Acer equus quondam, magnaeque in puluere famae, Degenerat palmas; veterumque oblitus honorum* ad praeſepe gemit, *morbo moriturus inerti.*

499. *Victor* ad indignitatem rei additur, cum nihil ei profit viciſſe curſus certamine. *fontes auertitur*, potum auerſatur.

500. *Crebra*, crebro, vt iam ſaepe.

Sudor; et ille quidem morituris frigidus: aret
Pellis, et ad tactum tractanti dura reſiſtit.
Haec ante exitium primis dant ſigna diebus.
Sin in proceſſu coepit crudeſcere morbus,
Tum vero ardentes oculi, atque attractus ab alto
Spiritus, interdum gemitu grauis, imaque longo
Ilia ſingultu tendunt: it naribus ater
Sanguis, et obſeſſas fauces premit aſpera lingua.

Profuit

501. *morituri* Medic. a m. pr. *moriturus* vitioſe tres Martini, Goth. pr. *arret* Franc. *arcet* Moret. ſec. *ares* Rom. 502. *tractandi* Mentel. pr. alt. Rottend. et Medic. a m. pr. *et attactum* Schol. Statii Theb. V. *attractum* Leid. a m. pr. ex *at tractum*, vt in Romano. *ad tractum* Longob. 503. *Huic* Toll. *dat* vnus Arundel. notanda lectio. melius enim ad morbum oratio refertur. 505. *abſtractus* Regius Martini. 506. *gemitus* Leid. ad vulgariorem rationem. *altaque longo* Medic. a m. pr. *vnaque* Parrh. *imaque longi Ilia ſingultus tendunt* Reiskius coniiciebat. 507. *in naribus* Reg. ſuperſcr. *a.* et *n.* Rom. *autem* pro *ater* vnus Mead. 508. *oppreſſas* ap. Macrob. Sat. VI, 2. male. *obeſas* Goth. ſec. *aſpera* vel *arida* quart. Moret.

ſaepe. *incertus*, qui per vices accedit et recedit, inconſtans, *ibidem*, circa aures, capitis ſudor. ſignate. Lucret. VI, 1185 *Sudoriſque madens per collum ſplendidus humor.*

501. *ille quidem morituris frigidus* ex notiſſimo quidem Hippocratis aphoriſmo IV, 37. *οἱ ψυχροὶ ἱδρῶτες, ξὺν μὲν ὀξεῖ πυρετῷ γιγνόμενοι, θάνατον σημαίνουσι.*

502. *ad tactum*, tactu, cum tangeretur, *tractanti*, tangenti, reſiſtebat, *dura*, dum tenta ac ſicca eſt.

504. *crudeſcere*, crudior ac ſaeuior fieri. ita demum Servianum locum habet: *validior fieri.* Vt contra *miteſcere, molliri*, dicuntur, quorum nimia vis imminuitur.

505. 506. Lucretius VI, 1184 *Creber ſpiritus, aut ingens, raroque coortus.* Sed quae tantum illuſtrant, hic quidem afferre non poſſumus. Multa huiuſmodi apud Cerdam videri poſſunt.

507. *tendunt* ſe, vt iam ſaepe; aut *tendunt* ſc. pecudes; vt modo v. 503 *dant.*

508. *lingua aſpera*, inflammatione, *premit*, quia ſimul intumuerat, (vt Ouid. Metam. VII, 556 *Aſpera lingua tumet*) *fauces obſeſſas*, ſeu ſimpliciter conſtrictas, interclusas ipſo tumore,

Profuit inſerto latices infundere cornu
Lenaeos: ea viſa ſalus morientibus vna.
Mox erat hoc ipſum exitio, furiisque refecti
Ardebant, ipſique ſuos, iam morte ſub aegra,
(DI meliora piis, erroremque hoſtibus illum!)
Diſciſſos nudis laniabant dentibus artus.
Ecce autem duro fumans ſub vomere taurus
Concidit, et mixtum ſpumis vomit ore cruorem,
Extremosque ciet gemitus. It triſtis arator,

511. *exitium* Toll. ſed v. Burm. *refecto* Ven. *referti* duo Moret. 512. *in morte* Roman. 513. *Di m. prius* Parrh. mox *que* abeſt Leid. *ardoremque h.* Romanus. Sed v. h. l. Burm. *horrorem* cod Fabricii Chemnic. et Goth. ſec. 514. *diſciſos* Toll. *diffiſſos* vnus Mead. *vdis-dentibus* Mediceus a m. pr. vt ſup. v. 388. *vdum palatum* et alia v. Heinſ. qui et coni. *crudis dentibus* vel *auidis*; praeſtaret ſaltem *duris*. At *nudi* ſunt, nudati, a labiis ore reducto, more ringentium, canum inprimis ac furioſorum. Recte Philargyr. vt foeditatem exprimeret, adiecit *nudis*. Lucret. V, 1063 *Inritata canum - Mollia ricta fremunt duros nudantia dentes.* Porro *oſſibus artus* Parrhaſ.
516. *ſpumis mixtum* Mentel. tert.
517. *Et triſtis* Ven.

more, ſeu vlceribus, quae frequentia in hoc morbo, et a Lucretio etiam memorantur: v. 1146. *vlceribus vocis via ſepta coibat.* φλυκταίνας Graeci appellant (quae reſtituendae in Geopon. XVII, 29. vbi vulgo περὶ φθειριῶντος. Cod. φλύη ταίνων τῆς γλώσσης leg. φλυκταινῶν).

509. Imitatione expreſſa a Nemeſ. Cyneg. 228. 229. Vini vſum omnes fere veteres hac in calamitate commendant.

512. *Ardebant furiis*, furore corripiebantur, quos vinum infuſum refecerat.

513. Verſus eximio cum artificio inſertus; abominatione hac ad miſerationem et ipſa faciente: date *errorem*, furorem, mentis abalienationem, vt iam Philargyrius, *hoſtibus*, profanis, impiis, ſceleſtis, opp. *piis*. Sed et in ſeqq. mirare dilectum poetae, cum quo omnia ea potiſſimum memorat, quae non tam horrorem, quam miſerationem mouere poſſint.

515. *fumans* ſudore.

517-519. Lacrimoſam imaginem ſenſit et expreſſit Statius Theb. IX, 82-85. Guellius alium locum laudat e Tryphiodoro, dignum, qui comparetur (v. 14-16).

Moerentem abiungens fraterna morte iuuencum:
Atque opere in medio defixa relinquit aratra.
Non vmbra altorum nemorum, non mollia poſſunt
Prata mouere animum, non, qui per ſaxa volutus
Purior electro campum petit amnis: at ima
Soluuntur latera, atque oculos ſtupor vrguet inertis,
Ad terramque fluit deuexo pondere ceruix.
Quid labor, aut benefacta iuuant? quid vomere terras
Inuertiſſe grauis? atqui non Maſſica Bacchi
Munera, non illis epulae nocuere repoſtae:

Frondibus

519. *reliquit* Donat. in Andr. Terentii III, 5, 1. Moret. ſec. Zulich. et Pierius ex codd. ita notarat. Sic et vnus Mead. et vett. edd. 520. 521. *non gramina poſſunt Grata m.* edd. nonnullae ante Pierium. *Parta* Zulich. 522. *et* Reg. Martini. 524. *deflexo* Menag. alt. *vertice* Regius Martini, e gloſſa. 525. *iuvent* Nonius Marcellus in *grauis*. *quo vomere* Zulich. non male, vt *quo* pro ad quid vel quid ponatur, vt millies. ſed quia ambiguum facit ſenſum, retineo *quid*. Burm.

521. *mouere animum* ſc. alterius huius iuuenci ſuperſtitis. Hoc quidem poeta dignius, non in toto boum genere morari. Expreſſit autem h. l. Lucretium II, 361-363.

522. *Electrum* metallum, non ſuccinum, intelligendum puto, quia illud ſplendore nobilius, et commune fere poetis eſt, ab argento aquarum perlucidum candorem notare. Adſtipulatur Seruii auctoritas. cf. Callimach. in Cer. 29. et ibi Spanhem.

523. *Soluuntur latera ima*, flacceſcunt, corrugantur. Sed et reliqua languorem denotant.

525. Sex horum verſuum pulchritudinem ita admirabatur Poetices lib. V. c. 11. p. 264. b. Scaliger, vt eorum auctor fuiſſe mallet, quam Croeſum aut Cyrum dicto audientem habuiſſe. Equidem malim certe verſus ſcripſiſſe, quam tantum interpretari.

526. *terras graues*, ſpiſſum, pingue ſolum, vnde difficilis aratio, *glebae cunctantes*, vt Ge. I, 236. quaeque nec minus adeo *graui vomere*, *graui labore*, indigent. *Maſſica* vina v. Ge. II, 143.

527. *epulae repoſtae* in tam varia interpretatione malim accipere pro ſimplici, *poſitae*, *appoſitae*, vt Ge. IV, 378 *et plena reponunt pocula*. Si tamen

Frondibus et victu paſcuntur ſimplicis herbae.
Pocula ſunt fontes liquidi, atque exercita curſu
Flumina, nec ſomnos abrumpit cura ſalubres.
Tempore non alio dicunt regionibus illis
Quaeſitas ad ſacra boues Iunonis, et vris
Imparibus ductos alta ad donaria currus.
Ergo aegre raſtris terram rimantur, et ipſis
Vnguibus infodiunt fruges, montisque per altos
Contenta ceruice trahunt ſtridentia plauſtra.

528. *et victum* Longob. Pierii, vt ſup. v. 314. IV, 181. et alia loca ap. Heinſ. ſed anteceſſit *frondibus*. 529. *atque* Heinſ. e libris repoſuit. al. *aut*. Gudianus etiam, *exercita curſum*, vt ſit graeciſmus. *atque excita curſu* Schol. Horat. Od. II, 2. 530. *abrupit* tres ap. Burm. 531. *ducunt* alter Rottend. 534. *terram raſtris* alt. Moret. *rimentur* Ven. 535. *effodiunt* Goth. ſec. 536. *contempta* duo, vt fere ſemper variatur in h. v.

men vis in compoſito quaerenda, equidem inde petam, quod ſinguli ferculorum miſſus nouis menſis apponi ſolebant.

529. 530. *exercita curſu Flumina*. h. vexata, fatigata; ornatui ſeruit epitheton, vt *feſſae erroribus vndae*, decurrentes aquae. v. Burm.

531. Tum factum eſſe aiunt id, quod nullo alio tempore in iſtis terris contigit, vt penuria candidarum vaccarum eſſet ad rem ſacram.

532. 533. Male poſt Seruium Intpp. Iunonem Argiuam et eius ſacerdotem, filiorum, Cleobis et Bitonis, pietate notam, huc aduocant. *ſacra Iunonis* pro quibuſuis ſacris ponit; ſed in his niuearum boum vſus inprimis inſignis erat ad pompam deae ducendam. Pro *bubus* itaque *bufalos* (nam hi ſunt h. l. *vri*, v. ſup. ad Ge. II, 374) currui iunctos dicit. *impares* ſimpl. quod alter maior alter minor, diuerſo etiam, ſi placet, colore, eſſet. *donaria* h. l. pro donariorum loco, templo, vt *puluinaria*, pro templis, iam Seruius expoſuit. *alta* autem, h. alte extructa, ad notam copiae et magnificentiae donariorum.

534. Ipſi homines terram fodiunt, et *fruges* h. ſemina, *vnguibus* digitis *infodiunt*, terra occulunt. *contenta ceruice*, quae intenditur. Vſus vocis Lucretianus. Quam ornata haec omnia!

537. *inſidias*

Non lupus inſidias explorat ouilia circum,
Nec gregibus nocturnus obambulat: acrior illum
Cura domat: timidi damae ceruique fugaces
Nunc interque canes et circum tecta vagantur.
Iam maris immenſi prolem, et genus omne natantum
Littore in extremo, ceu naufraga corpora, fluctus
Proluit: inſolitae fugiunt in flumina phocae.
Interit et curuis fruſtra defenſa latebris
Vipera, et attoniti ſquamis adſtantibus hydri.
Ipſis eſt aer auibus non aequus, et illae
Praecipites alta vitam ſub nube relinquunt.
Praeterea iam nec mutari pabula refert,
Quaeſitaeque nocent artes: ceſſere magiſtri
Phillyrides Chiron, Amythaoniusque Melampus.

Saeuit

537. *inſidians* Romanus et Gudian. at v. not. 538. *Non* Toll. et Franc. Goth. pr. 539. *timidae* alt. Rottend. at v. Seruium. *dammae* multi. *morbique fugaces* Comment. Cruqu. ad Horat. Ep. II, 1, 136. 543. *ad flumina* Longob. et Regius Martin. 544. an *furuis*, inquit Burm. ſed v. Ge. II, 216. et ibi notam. 548. *iam nec* e libris repoſuit Heinſ. vulgo alii, *nec iam*, cum Romano, vt et Beda de metris. At Macrob. Sat. VI, 2. *Praeterea nec mutari iam p.* 549. *ceſſare* Medic. a m. pr. *Amychaonius*, *Amitaoniusque Menal[illegible]s*, *Maloampus*, *Melamphus*, aberrationes.

537. *inſidias explorat ouilia circum*, exquiſitius quam explorare, exquirere inſidiis ouilia, aut obſeruare circa ouilia id, cui inſidias facere poſſit. *nocturnus*, noctu, vt toties vidimus. *acrior cura*, morbi.

541. Ariſtotelem Hiſtor. Anim. VIII, 19. 20. negare, piſces vllo peſtilenti morbo tentari, iam Cerda notauit; et videri poteſt caſtiſſimus poeta potius ingenio indulſiſſe, quam rerum veritati, certe in illis, quae de ſerpentum v. 544. 545. ſtrage memorat, quae qua fide, qua auctoritate poſuerit, ignoro. Sed infectis aquis piſces contagioſis morbis vexari, res eſt inter hiſtoriae naturalis auctores nunc ſatis explorata.

543. *inſolitae fugiunt*, pro, inſolito more.

545. *attoniti*, torpentes, rigentes. *ſquamis adſtantibus*, ſtantibus, erectis, horrentibus.

549. *Quaeſitaeque nocent artes*, parata remedia. *ceſſere magiſtri*, cedunt morbo, (*muſſabat*

Saeuit et in lucem Stygiis emiſſa tenebris
Pallida Tiſiphone, morbos agit ante metumque,
Inque dies auidum ſurgens caput altius effert.
Balatu pecorum et crebris mugitibus amnes
Arentesque ſonant ripae, collesque ſupini.
Iamque cateruatim dat ſtragem, atque aggerat ipſis
In ſtabulis turpi dilapſa cadauera tabo:

 Donec

551. *a Stygiis* tert. Rottend. *ſemiſſa* Gud. adhaerente *s* ex antec. voc. 552. *agitare metumque* Ed. Ven. 553. *Inque diem* Ven. *affert* alt. Rottend. 554. *mugitibus aer* Chronic. Menconis ap. Burm. *auras* Vratisl. 555. *horrentesque* Romanus, nec minus bene. Nam peſtilenti anno omnia ap. poetas *horrent*, *ſqualent*, ſc. tabe, illuuie. Sed eſt ea ſollemnis varietas, et *arere* non minus idoneum, cum aeſtus morbi cauſſa ſit. cf. Aen. III, 142. *collesque ſuperni* pr. Moret. Eadem varietas Ge. II, 276. 556. *ſtragem dat* Goth. pr. *aggregat* Reg. Martini. 557. *delapſa* duo Burm. *cadauera morbo* alter Rottend. Eadem variatio Ge. IV, 252.

ſabat tacito medicina timore Lucret. VI, 1177) vincuntur, artem ei ſuam imparem eſſe vident medici, et quidem *praeſtantiſſimi*, quos nominibus clariſſimis exornat *Chironis*, e Philyra Nympha et Saturno, et *Melampodis*, ex Amythaone, Aeſonis fratre, nati, quorum hic quidem auguriis et καθαρμοῖς maxime illuſtris apud poetas, alter vero herbis. Nam hoc Martino in mentem venire non debebat, vt hanc narrationem ad Argonautarum tempora referret.

551 - 553. Verſus longe praeſtantiſſimi et pictura omni viuidiores, neglecti tamen ab Intpp. *Et pallida Tiſiphone e Stygiis tenebris in lucem* emittitur, aut, quod grauius eſt, *emiſſa ſaeuit*, et *ante ſe agit Morbos ac Metus*, et more eorum deorum, qui hominibus ſiue auguſta, ſiue terribili forma apparebant, fit maior maiorque, *ſurgit*que adeo et *effert caput auidum*, quia ipſa mortis auida, *indies altius*. Interea vndique circa ipſam armenta et greges aegrotant, mox toti greges pereunt 554 - 557. at quanto feralius ipſa *dat*, edit, *ſtrages*, etc. Priora imitatus eſt Gratius Cyneg. 373. *Quod ſiue a Stygia Letum Proſerpina nocte Extulit, et Furiis commiſſam vlciſcitur iram*, h. et emittit furias, quae vlciſcantur iras ſuas. *Saeuit et agit* iunxiſſe videtur Doruillius, vt ex eius interpungendi ratione

Donec humo tegere, ac foueis abſcondere diſcunt.
Nam neque erat coriis vſus: nec viſcera quiſquam
Aut vndis abolere poteſt, aut vincere flamma:
Nec tondere quidem morbo illuuieque pereſa
Vellera, nec telas poſſunt attingere putris.

Verum

558. *ac* abeſt Goth. pr. *dicunt* idem. *diſcant* Moret. pr. pars libb. Martini et vulgg. edd. ap. Pierium, quod ei maiorem dignitatem habere videbatur. 560. *flammis* Goth. pr. 561. *Ne t. quidem* Medic. Gud. Mentel. pr. Leid. 562. *ne* Ed. Iunt. *telas adiungere putres* fragm. Moret.

ratione ap. Burmannum colligas.

559 ad f. Vnicus modus reſtabat peſtilenti morbo tacta cadauera ex conſpectu hominum auferendi, *vt humo tegerentur.* Nihil enim ex toto animante vſui alicui inſeruire poterat. *Coriorum* nullus erat vſus, ſi quis ea deripere et corpora iis nudare voluiſſet; *carnis* autem tantam copiam quomodo quis aut *vndis* merſam, vt difflueret et dilaberetur, *abolere* aut *igni concremare* ac conſumere potuiſſet? Sed nec *lanae* vllus vſus erat, corrupta *pelle* per vlcera et ſaniem, quae eſt *illuuies*, nec tutum erat eas lanas, (*telas* a conſequente appellat) peſtilenti putredine infectas, attingere. Quid? quod adeo ſi quis veſtem inde confectam, *amictus inuiſos*, quos abhorreres, indueret, *papulis*, puſtulis, exanthematibus, carbunculis, rodenti ſanie tumentibus, et foetido *ſudore*, ac breui tempore poſt *ſacro igni* corpus infeſtabatur. Eſt autem *ſacer ignis* eryſipelatis φλεγμονῶδες genus, v. Celſum V, 28, 4. quamquam is ab eryſipelate diuerſum facit. Aliis phlegmone eſt. Pro: *nec longo tempore* eius, qui tentarat, induerat, *artus*, vel ei *artus ſacer ignis edebat*, dixit plenius, *moranti* ei; non per longum tempus ei moras trahere licebat, cum ſacro igni tentatur.

Totum locum explanauimus, quod Interpretibus moleſtias eum faceſſiuiſſe videbamus. Adiungamus adhuc nonnulla. *Viſcera abolere vndis* fere ita accipiunt, vt ſit, malum ex viſceribus ſiue lauando ſiue coquendo abolere, h. ſiue morbidam naturam, ſiue pus et ſaniem, ſiue, vt Seruius ſubiicit, mucorem quendam carni corruptae inhaerentem. At hoc verborum natura vix admittit. Alterum ſcil. *flamma vincere viſcera*, aut coquendo, aut torrendo, cum Burmanno,

fieri

Verum etiam inuiſos ſi quis tentarat amictus;
Ardentes papulae, atque immundus olentia ſudor
Membra ſequebatur. Nec longo deinde moranti
Tempore contactos artus ſacer ignis edebat.

563. *Quin etiam* Romanus, non male. *etiam miſeros* Venet. *temptaret* Medic. a m. pr. 565. *ſequebantur* Ven. et Rottend. ſec. Similiter Ge. IV, 8 variatur. *longe* Zulich. 566. *contractos* vulgares nonnullae edd. etiam codd. *contactos ſacer artus* Rom. *cum tactos* Goth. pr.

fieri putant: ſed flamma vincitur proprie res, quae concrematur; quorſum pertinet ſimilis locus, quem Guellius hic commemorat e Nicandro Theriac. v. 37 de lapide gangite: ἣν οὐδὲ κρατεροῖο πυρὸς περικαίνυται ὁρμή. Sane Seruius ad v. 490 e Plinio laudat: *morboſa caro non coquitur;* et ſimilia narrant alii; ſuperſtitioſe potius, puto, quam vere. Quid autem naturae rei magis conſentaneum, quam vt cadauera igni cremarent, aut in flumina proiicerent, quo vtroque modo conſumuntur, quod facere deinde tanta cadauerum ſtrages prohibebat. Vera loci ſententia ſtatim in oculos incurrit, modo quis animum aduertat. Eſt de eo oſtentationis plena diſputatio Itali cuiuſdam in edit. Virgilii Ambrogiana T. I. p. LIII.

P. VIR-

P. VIRGILII MARONIS GEORGICON

LIBER QVARTVS.

Protinus aerii mellis caeleſtia dona
Exſequar. Hanc etiam, Maecenas, adſpice partem.
Admiranda tibi leuium ſpectacula rerum,
Magnanimoſque duces[1], totiuſque ordine gentis
Mores, et ſtudia, et populos, et praelia dicam.

In

AD GEORGICON LIB. IV.

1. *protenus* vnus Gud. ſcribebat. *aerei* tert. Rottend. 2. *Perſequar* Vratisl. 3. *miracula rerum* alter Moret. forte ex v. 441. 4. *totiusque ex ordine* plurimi habent, ſcripti et editi, etiam Medic. At recte particula metro inimica exſulat ex Rom. et aliis melioribus. Mederi voluit vitio quart. Moret. *totasque ex ordine*, Venetus: *totique ex o.* 5. *et* abeſt ante *ſtudia* in Mentel. at ante *populos* in Rom. fragm. Moret. etiam in edd. vt Cerdae. vide Burm.

1. Deinceps de mellificio ſe dicturum eſſe pollicetur. *aerium mel*, quia ex rore (qui vtique ex aere defluit, inquit Seruius,) colligi ab apibus credebatur. Seneca Epiſt. 85. *Quibuſdam placet, non faciendi mellis ſcientiam apibus eſſe, ſed colligendi. Hinc mel aerium Vergilio, quod ex rore aeris factum: Protinus - dona.* cf. Plin. XI, 12. ſ. 12. Ariſt. Hiſt. Anim. V, 22. Columell IX, 14, 20 et alios, quos Cerda laudat. Erroris quidem cauſſa facile intelligitur, eadem tamen de cauſſa, *caeleſtia dona*, deorum munus, appellat mel, cf. Plin. l. l. Ceterum ab initio ſtatim huius libri adoleſcentes ad duo attendant, primum ad artificium rem tenuem et exilem imaginibus cum gratis et iucundis, tum praeclaris et magnificis, ſine inepto tamen faſtu, ornandi; deinde ad calliditatem in inferenda varietate ac copia in argumentum quamuis ieiunum et exile, quorſum maxime epiſodiorum opes referas. Sed ornatum quidem ac varietatem maxime modo ab maiorum animantium, pecudum et armentorum, modo ab hominum attributis, inprimis iis, petitum videbis, quae humanae vitae et hominum ſocie-

tati

In tenui labor: at tenuis non gloria; ſi quem
Numina laeua ſinunt, auditque vocatus Apollo.

Principio

6. *ac* Regius Martini et edit. Paulli Steph. forte *ſi qua* vel *ſi quem* ſc. laborem Burm. At vide notam. 7. *laeta* Reg. Martini. *ſinant* Seru. ad Aen. II, 693.

tati ac coniunctioni, rebus publicis adeo et exercitibus, propria eſſe videntur: vnde *tecta, aedes, penates, lar, thalami, cunabula, oppida, vrbs, aula, regna, praetoria, portae* et alia arceſſita ſunt, quorum quidem vſum ipſa ſuppeditauit vulgaris hominum ratio, dum intelligentiam neſcio quam et ſollertiam apum ingeniis tribuunt, eamque mirificis rerum miraculis exornant, et quae illae occulto aliquo naturae ductu et impetu faciunt, ad voluntatem et prudentiam, virtutem animi ac pietatem, referunt. Poeta autem praeclare his praeſidiis vſus eſt; habet enim inſignem ad animos noſtros ſuauitatem, ſi noſtrorum morum ac conſiliorum imaginem in aliis animantibus adumbratam videamus. Totus autem hic de apibus locus multis illuſtrari poteſt poſt Varronem III, 16. vnde pleraque ſumta, ex Columellae libro IX. qui, dum de apum diſciplina tradit, praeter Celſum et Hyginum, quorum libri nunc intercidérunt, Virgilium ſequutus eſt. Adde Ariſtot. Hiſt. Anim. V, 20 - 22 et IX, 40. et hunc poeta ſaepe ad verbum expreſſit. Plin. XI, 1 - 20. Geopon. XV. Pallad. I, 37 - 39. Sed quia ea omnibus in procliui ſunt, et quoniam ea, quae e quotidiano hominum vſu nota ſunt, auctoritate veterum firmare, putidum eſt, ſingula ſingulis locis commemorare piget. Adiri tamen vt plurimum Cerda poteſt. Columellae ea loca adſcripſimus, in quibus ad Virgilium reſpexit. Quae autem in ipſa doctrina de mellificio et apum natura a Virgilio ac veteribus perperam tradita eſſe, poſt Swammerdammii (Tr. de Apibus in Bibliis Naturae) et Reaumurii (Hiſt. des Inſectes T. V.) ſagacitatem ſatis conſtat, ea a grauiſſimis his auctoribus petenda ſunt.

6. Cf. Ge. III, 289. 290.

6. 7. *ſi quem Numina laeua ſinunt* ſc. dicere haec; quod vtique proximum eſt. Ita ſi orationem ſuppleas, facile diſpellas nubeculam, Burmanno h. l. obiectam. quamquam, dum negat, *ſinere aliquem*, pro, ferre, tolerare, dici, obiici poterat inf. v. 47. *Neu propius tectis*

Principio ſedes apibus ſtatioque petenda,
Quo neque ſit ventis aditus, (nam pabula venti
Ferre domum prohibent) neque oues haedique petulci
Floribus inſultent, aut errans bucula campo
Decutiat rorem, et ſurgentis atterat herbas.
Abſint et picti ſqualentia terga lacerti
Pinguibus a ſtabulis, meropesque, aliaeque volucres;
Et

8. *ſedes ſtatioque petendae* Mor. pr. et Mentel. at extrita littera vltima, *e.* et receptum hoc erat ab Heinſio. *petenda eſt.* Ven. et Leid. Sed in tali variatione nil facile decernas v. Burm. 9. *ſit* edd. nonnullae, male. 10. *nec* Goth. pr. 11. *inſultant* Moret. ſec. *aut haerens* Franc. *buccula*, *bacula* al. 13. *pallentia terga* Parrh. 14. *ab ſtabulis* Medic. *que* poſt *meropes* abeſt a quatuor ap. Burm. et ed. Ven. Medic. Pierii et vno Mead.

ctis taxum ſine. Numina laeva, ſiniſtra, aduerſa; auguralis notio laeuae partis aliena ab his modis loquendi, vt recte monuit Burm. Laudata iam eſt ab Intpp. auctoritas Gellii V, 12 extr. et Nonii Marcelli in *laeuus*. Senſus eſt: non exiguam ex tali quamuis tenui argumento gloriam reportari poſſe, modo dii poetae adſint. Hoc quidem ita amplificat: modo per aduerſa numina liceat, h. modo ne quod numen aduerſetur, et Apollo (paſtoralis, Nomius) inuocatus faueat.

8. De aluearii ſitu praecipit. Eadem praecipiunt Varro III, 16, 12 ſq. quem poeta omnino ſequutus eſt, et reliqui, quos ſupra laudauimus, inpr. Columella IX, 4 - 7. Idem locum hunc excitat c. 4. pr.

12. *ſurgentes herbas*, creſcentes, vt Ecl. V, 39. Ge. I, 161 et alibi.

14. *merops* nota auis, apibus inimica, apiaſtrum vulgo vocant, aut ab apum comeſtione nomen imponunt. *Immenwolf, Bienenfraß.* v. Kleinium Hiſt. Auium Fam. IV. Gen. 15. Tr. 2. Expreſſa imago apud Albinum Hiſt. nat. Auium T. I. n. 44. Eandem cum hirundine, *Procne*, etiam alii commemorant. v. apud Cerdam.

15. cf. var. lect.

16. et

Et manibus Procne pectus ſignata cruentis.
Omnia nam late vaſtant, ipſaſque volantis
Ore ferunt dulcem nidis immitibus eſcam.
At liquidi fontes et ſtagna virentia muſco
Adſint, et tenuis, fugiens per gramina, riuus,
Palmaque veſtibulum aut ingens oleaſter inumbret.
Vt, quum prima noui ducent examina reges
Vere ſuo, ludetque fauis emiſſa iuuentus,
Vicina inuitet decedere ripa calori;

Obuiaque

15. *Progne* ſcribunt deteriores. Et eſt Πρόκνη v. Heinſ. ad Ouid. Met. VI, 428. *Et maculis Procne* Markland. ad Stat. Silu. V, 3, 84 coni. elegantiſſime vtique, ſi poetae ita placuiſſe conſtaret. Nunc poeta fabulam aliquam aut graecum poetam ſequi videtur, in quo ſanguine filii laniati adſperſum Procnes pectus rubicunda macula; ſignatum ferebatur. Eandem fabulam ſequitur Ouid. VI, 669. 670 *neque adhuc de pectore caedis Exceſſère notae; ſignataque ſanguine pluma eſt.* v. Burm. 16. *ipſasque volucres* apud Nonium in *nidos.* 18. *Et* Menag. alter. 19. *riuos* Medic. a m. pr. 20. *inumbret* Heinſ. repoſuit e Mediceo Romano aliisque Pierii, Gud. a m. pr. et Rottend. tert. Vulgo omnes, *obumbret*, quod et Columella agnoſcit IX, 5. 4. Eadem varietas Aen. XI, 66. *adumbret* Mentel. pr. et Bodlei. 21. *Et cum* quart. Moret. *ducunt* Mentel. *Vt cum vere noui* (Sangerm. *nouo*) codd. apud Columellam IX, 5, 4 omiſſo verſu ſequente, exhibent. 22. *luditque* Ven. Rott. ſec. a m. pr. *laudique* Menag. alt. *laudetque* vnus Mead. *meſſa* Medic. a m. pr. 23. *vicino* Ven. *vita colori* Menag. ſec. qua de varietate v. Heinſ. ad Ouid. Epiſt. VI, 54. *diſcedere* Roman. male.

16. Et ipſas apiculas rapiunt, vt pullis ſuis comedendas apponant. Ornatiſſimus verſus!

18. *ſtagna virentia muſco*, ſtagna dulcis aquae, ſiue ripa muſco obducta, ſiue ſaxis muſco coopertis extantibus. cf. Ge. III, 144. Ecl. VII, 45. Lucr. V, 949. Hor. Epiſt. I, 10, 7. Mox *tenuis riuus* ſignate, nam profundus ac rapidus abriperet apes aquantes. cf. Varro III, 16, 27. aquam - ita *vt ne altitudine aſcendat duo aut tres digitos* etc. *tenuis fugiens riuus*, duplici epitheto. v. ad Ge. I, 407.

21. *prima* pro primum.

22. *vere ſuo*, ſibi grato et aptiſſimo. Seru.

23. *decedere calori*, vt nocti ſup. Ge. III, 467.

24. Pul-

Obuiaque hoſpitiis teneat frondentibus arbos.
In medium, ſeu ſtabit iners, ſeu profluet humor,
Tranſuerſas ſalices, et grandia coniice ſaxa:
Pontibus vt crebris poſſint conſiſtere, et alas
Pandere ad aeſtiuum ſolem; ſi forte morantis
Sparſerit, aut praeceps Neptuno immerſerit Eurus.
Haec circum caſiae virides, et olentia late
Serpilla, et grauiter ſpirantis copia thymbrae
Floreat, irriguumque bibant violaria fontem.
Ipſa autem, ſeu corticibus tibi ſuta cauatis,
Seu lento fuerint aluearia vimine texta,
Anguſtos habeant aditus. Nam frigore mella
Cogit

25. *profluit* Gud. a m. pr. duo Moret. 27. *Pontibus et* Ment. tert. Reg. *Pontibus et c. poſſunt* Gud. *poſſunt* etiam Goth. pr. 28. *non forte* quart. Moret. 29. *immiſerit* vnus Mead. et vett. edd. 30. *viridis* Mentel. ſec. 31. *Serpulla* Medic. cum multis. *Serpylla* Rom. cum aliis. Etiam *ſerpila, ſerpilia.* 33. *iura* pro *ſuta* Ven. 34. *Seu fuerint lento* Franc. *aluaria* Medic. Roman. v. Burm. et Pierium. *aluiarea* tert. Mentel. *vimene* Gud. 35. *aditos* Medic.

24. Pulcherrimus verſus: *arbos obuia teneat hoſpitiis f.*

25. *ſeu ſtabit iners humor*, in ſtagno v. 18.

29. *aut Eurus praeceps*, ventus vehementior, cum impetu irruens, *immerſerit Neptuno*, aquae.

30. *Circum haec*, quae modo enarrauit, fontes, et ſtagna, amoena prata eſſe debent. Colum. IX, 5,6. De *caſia* herba coronaria, alias *thymelaea*, cuius fructus in officinis granum Cnidium, cf. Ge. II, 213. de *ſerpillo* ad Ecl. II, 11. *thymbra* eadem quae ſatureia, *Pfefferkraut*, aut eiuſdem ſaltem generis. cf. Martin.

32. - et violae proueniant. at quam ornate! imitatione expreſſit Claudianus XXXVI, (de Rapt. Proſerp. libr. III.) 233. *violaria*, loca violis conſita, h. l. pro violis poſſunt accipi. *irriguum* h. l. qui irrigat.

33. v. Colum. IX, 6. vnde §. 1. colligas, *ſuberis cortices* potiſſimum h. l. intelligi. Stramineorum aluearium vſum notum fuiſſe Romanis, non reperio.

36. *lique-*

Cogit hiems, eademque calor liquefacta remittit.
Vtraque vis apibus pariter metuenda: neque illae
Nequicquam in tectis certatim tenuia cera
Spiramenta linunt, fucoque et floribus oras
Explent, collectumque haec ipſa ad munera gluten
Et viſco et Phrygiae ſeruant pice lentius Idae.
Saepe etiam effoſſis (ſi vera eſt fama) latebris
Sub terra fouere larem, penituſque repertae

Pumici-

36. *ea quippe* Barth. Adu. XXXVII, 6. e Mſſ. laudat. *calorique facta* Romanus. *calefacta remittit* Parrh. *reſoluit* alter Rottend. ex interpretatione. 38. *in* abeſt Zulich. 39. *ſucco* Ven. *fuco linunt et* Parrh. male. 40. *collectum haec* quart. Moret. *ipſa haec* Goth. pr. 41. *viſcosque* Goth. ſec. *figiae* Gud. e *frigiae* quod in aliis. *ſeruent* idem. *lentius idem* Parrhaſ. 42. *e foſſis* Mentel. 43. *Sub terram* codd. apud Pierium, liber Fabricii Chemnic. Mſſ. Barthii, Venetus, Regius, Goth. pr. et vett. edd. velut Ven. et Par. 1494. *ſub terras* Mediceus Pierii, et vnus Arundel. cf. Burm. *fouere* tuetur Medic. Pierii, Gud. cum ſeptem aliis Regius Martini. *fodere* vulgo. *fodiere* Medic. a m. pr. v. Heinſ. et Ge. III, 420.

36. *liquefacta remittit*, ornatius pro, liquefacit. *remittere*, pro, reſoluere.

37. *neque illae Nequicquam* h. ac propter hoc ipſum. *nequicquam* h. l. ſine cauſſa, fruſtra. at Ge. I, 95. 96. 192. 403. ſine fructu.

39. *Spiramenta*, quae v. 35 *anguſti aditus*. cf. Colum. IX, 7, 5. *fucus*, alga vel vlua marina vel paluſtris. *floribus* h. ſucco florum. Habuit ante oculos Ariſtot. verba H. A. IX, 40. p. 944. ed. Par. D. et 945. A.

40. *gluten*, ſ. glutinum, eſt *propolis* veterum de apibus magiſtrorum. Plinius XI, 7. ſ. 6. *E vitium populorumque mitiore gummi* propolis, *craſſioris iam materiae, additus floribus*, (ſucco e floribus) *nondum tamen cera, ſed fauorum ſtabilimentum, qua omnes frigoris aut iniuriae aditus obſtruuntur, odore et ipſa etiamnum graui, vt qua plerique pro galbano vtantur.* Minus recte ad *piſſoceron* reuocat poetae verba ad e. l. Harduinus, et ad *erithacen* Martinus cum aliis. Varro III, 16, 23. *De his* propolin *vocant, e quo faciunt ad foramen introitus protectum in aluum, maxime aeſtate. Idaea pix* v. Ge. III, 450.

43. *fouere larem* v. ad Ge. III, 420.

Pumicibuſque cauis, exeſaeque arboris antro.
Tu tamen e leui rimoſa cubilia limo
Vngue fouens circum, et raras ſuper iniice frondis.
Neu propius tectis taxum ſine, neue rubentis
Vre foco cancros, altae neu crede paludi:
Aut vbi odor coeni grauis, aut vbi concaua pulſu
Saxa ſonant, vociſque offenſa reſultat imago.

Quod

44. *ilicis antro* Ed. Ven. cf. Ge. II, 453: *arboris aluo* codd. nonnulli ap. Pierium, liber Vrſini, Menag. pro *alueo* v. Heinſ. Sed Macrob. Sat. VI, 7. *antrum* agnoſcit et pro caverna inſolenter poni notat. 45. *e* tuetur Heinſ. e Medic. et aliis compluribus. vulgo *et* cf. Seru. abeſt vtrumque Toll. *limoſa* Zulich. *cubicula* Bodlei. 46. *fauens* Toll. 47. *Nec propius* tert. Rottend. *ne* Aruſianus. *taxum ſine tectis* alter Moret. *taxum tectis ſine* Oblongus Pierii. 49. *odos* tert. Rottend. *olor* Barthii codex, quem v. Adu. XXXVII, 6 et ex eo Keuchen. ad Ser. Samonic. 97. *dolor* pro var. lect. in Gud. forte ex *olor*. *pulſo* idem a m. pr. *grandia pulſu* Vratisl. 50. *voci* Ed. Norimb.

43. 44. Et reperiri ſolent intus in pumicum, ſ. ſaxorum, arborumque cauitatibus.

45. 46. Apum diligentiam apiarii opera adiuuandam dicit. *Leue lutum*; nam aqua ſubactum ſane et tactu lubricum et viſu nitidum eſt. Multus tamen in hoc Burm. *vngue e limo* proprie dictum, vt medici ſolent. v. Burm. *rimoſa cubilia* in pedeſtri ſermone, rimas cubilis, h. aluearis, *vngue circum, fouens*, hoc poetico ornatu adiectum; nam ad calorem continendum alias id fieri ſolet, vt rimas obturemus. Cetera illuſtrat Columella IX, 14, 14: *Quicquid deinde rimarum eſt, aut foraminum, luto et fimo bubulo miſtis illinemus extrinſecus, nec niſi aditus, quibus commeent, relinquemus. Et, quamuis porticu protecta vaſa, nihilominus congeſtu culmorum et frondium ſupertegemus, quantumque res patietur, a frigore et tempeſtatibus muniemus.*

47. De *taxo* v. Ge. II, 257. Ecl. IX, 30. *De cancri nitore, cum eſt ignibus aduſtus*, (vti autem ſolet in variorum morborum cura) v. Geſneri notam ad Columell. IX, 5, 6.

48. *neu crede eas paludi aut* eiuſmodi loco, *vbi - odor grauis*, moleſtus, quia fortis et teter eſt. *offenſa imago*, h. *ſolidis adliſa locis*, vt Lucret. IV, 574.

Quod ſupereſt, vbi pulſam hiemem ſol aureus egit
Sub terras, caelumque aeſtiua luce recluſit,
Illae continuo ſaltus ſiluaſque peragrant,
Purpureoſque metunt flores, et flumina libant
Summa leues. Hinc neſcio qua dulcedine laetae
Progeniem nidoſque fouent: hinc arte recentis
Excudunt ceras, et mella tenacia fingunt.
Hinc vbi iam emiſſum caueis ad ſidera caeli
Nare per aeſtatem liquidam ſuſpexeris agmen,

 Obſcuram-

52. *terram* Moret. ſec. *terra* Medic. a m. pr. *refulſit* Parrh. 53. *ſiluas ſaltusque* Franc. *pererrant* Toll. et Parrh. it. Ed. Pariſ. 1498. 57. *Excludunt* Rottend. tert. Mentel. pr. Leidenſ. a m. pr. Goth pr. *extudunt* Moret. pr. *figunt* Franc. Ven. Goth. pr. vnus Mead. Sic Seruius et edd. Steph. aliaeque. 58. *Hin vbi* Mentel. pr. a m. pr. pro *Quin* vt Heinſ. coni. *Hic* Reg. Mart. *miſſum* Rottend. tert. Gud. a m. pr. vide v. 22. 59. *per aeſtiuam* Reg. Mart.

VI, 574. Sequitur poeta Varronem III, 16 12 cf. Colum. IX, 5 extr. Rei cauſſam Plinius adiungit XI, 19. ſ. 21. *Inimica eſt et echo, reſultanti ſono, qui pauidas alterno pulſet ictu.*

51 Ceterum vere ineunte exire incipiunt apes. *Schwaermen.* cf. Colum. IX, 14, 1. et 18. *egit pulſam,* pepulit, *hiemem ſol ſub terras*; quod antiquae tabulae poetam debere, non inſcite ſuſpicabatur Spencius Polymet p. 191. *caelum recluſit*, tectum adhuc et obductum nubibus ac nimbis, etiam conſtrictum gelu.

54 *purpureos flores*, ſimpl. pulchros, vt ſaepe. *croceos* alibi, vt v. 109. *metunt*, elegantius, quam carpunt.

55. *leues* poetico ornatu, quo ipſo indicatur, cur ſuſpenſa in ſuperficie ſe librare poſſint. *hinc*, ex his floribus et fontibus, *fouent*, alunt, *progeniem nidosque*, (vt v. 17 pro pullis) nouos foetus ſuos. Columella IX, 14, 18. *Nam ab aequinoctio verno ſine cunctatione iam paſſim vagantur, et idoneos ad foetum decerpunt flores atque intra tecta comportant. neſcio qua dulcedine laetae*, idem verſus Ge. I, 412.

58 - 62. Itaque etiam noua examina, cum primum ſe aeri credunt, fontes et arbores petere videbis *Caueas*, de alueo, a theatri ſedibus petita imagine.

59. *per aeſtatem liquidam*, per aerem liquidum, aeſtiua ſerenitate.

Obſcuramque trahi vento mirabere nubem;
Contemplator: aquas dulcis, et frondea ſemper
Tecta petunt. Huc tu iuſſos adſperge ſapores,
Trita meliſphylla, et cerinthae ignobile gramen:
Tinnituſque cie, et Matris quâte cymbala circum.
Ipſae conſident medicatis ſedibus: ipſae

Intima

60. *mirabile* Goth. pr. Hoc idem coniecerat Reiskius, V. C. et *contemplator* pro nomine accipiebat. Sed v. Ge. I, 187. 62. *Huic* Ed. Iunt. cum al. *hic* fragm. Moret. Vratisl. et Reg. Martini. *huc tu caueis adſperge fauorum* aut *tunſos a. ſapores* ex v. 267 emendabat idem Vir doctiſſimus. Sed v. not. 63. *meliſphylla* Heinſ. e Medic. et melioribus ſcripſit; vulgo *meliphylla*, communi ratione. Aberrationes alias in hac et altera voce *cerinthe* v. ap. Burm. et in Colum. IX, 8, 13 vbi verſus laudatur. *ignobile carmen* Ven. an *germen*? Burm. 64. *et* abeſt Menag. ſec. 65. *conſidunt* Mentel. pr. Moret. ſec. et mox *condunt*. *concident* Goth. pr. *meditatis* Franc.

ſerenitate. *Nare*, volare, vt contra *nauis volat* apud poetas. cf. Cerda.

60. *nubes*, perpetuum de examine. v. Cerdam et al.

62. *Huc*, in arborem, ne vlterius procedat agmen, *adſperge ſapores iuſſos*, ſuccos, quos adſpergere moneo, iubeo; inf. v. 549 *monſtratas excitat aras*. cf. Varro III, 16, 30. 31 adde 22. 23. et 14.

63. *meliſphyllum*, ſeu meliſſophyllum, apiaſter, cf. Varro III, 16, 10. vulgo *meliſſa*. cf. Martin. *Cerinthe*, nobis hortenſis, in Italia ſilueſtris ac valde frequens, hinc *ignobile gramen*, h. herba. v. Plin. XXI, 12. Expreſſam eius faciem habes ap. Martinum cf. Columella IX, 9, 13 vbi et hic verſus laudatur. et c. 12.

64. *Matris cymbala*, in magnae matris Deorum, Cybeles, ſacris adhiberi ſolita, vt notum. Ceterum tinnitu aeris apes cogi et in aluearia condi, res vulgari vſu cognita. Cauſſam alii a metu, vt Varro III, 16, 30. Colum. IX, 8, 10. 12, 1. quod ſequitur Lucanus IX, 284 ſqq. pulcherrimo loco; alii a voluptate, quam ex ſonitu capiunt, petunt, vt Ariſtot. Hiſt. Anim. IX, 40. Plin. XI, 20. ſ. 22. Geopon. XV, 3. cf. Cerda. Prior ratio eo comprobari poſſe videtur, quod meticuloſum animans etiam echo reformidat, (vide v. 50) et pulueris iactu a pugna reuocatur v. 86. 87. Varro III, 16, 30. Locum etiam ante oculos habuit Claudian. XXVIII, (de VI Conſ. Honor.) 259. ſqq.

65. *medicatis ſedibus*, h in loco ſuccis adſperſo et oblito

Intima more ſuo ſeſe in cunabula condent.
Sin autem ad pugnam exierint; nam ſaepe duobus
Regibus inceſſit magno diſcordia motu,
Continuoque animos vulgi et trepidantia bello
Corda licet longe praeſciſcere: namque morantis
Martius ille aeris rauci canor increpat, et vox

68. *incuſſit magnos diſcordia motus* Reiskius V. Cl coniiciebat; ſed *diſcordia inceſſit*, vt *cupido*, *metus*, *inceſſere* modo *animos*, modo *animis*, etiam in pedeſtri oratione ſaepe dicitur. 70. *praediſcere* Ven. et Vratisl. quod Burmanno in his libris vſitatius videbatur. 71. *canor inuocat* Sangerm. cod. ap. Colum. IX, 9, 4. Ibidem vnus mox *tonitus*.

lito. *medicare* v. ad Ge. I, 193. *cunabula* pulchre, quia de foetu apum.

67. Quem alii Intpp. horum verſuum nexum ſibi finxerint, equidem non aſſequor. Solent enim illa, *nam ſaepe duobus — diſcordia motu*, in parentheſi ponere (quam hic ſuſtulimus) et, quae ſequuntur, apodoſeos loco habere; inuito plane ſenſu, et particula poſt *que* miſere otioſa Sed poeta negligentiore oratione vſus eſt, et, dum in digreſſionem abripitur, praeſtantiſſimum omnium confeſſione locum, apodoſin non niſi v. 86. 87. ſubiunxit; ita vt reliqua omnia in medio interiecta ſint; quod notatum iam video Philargyrio. Si noua examina alveari prodeunt, tinnitu aeris reuocantur; ſin ad pugnam exierint, aſperſione pulueris. *Regibus inceſſit diſcordia*, pro vulgari ratione, *reges inceſſit*. *Reges*, quos nunc apum matres eſſe ſcimus.

69 *Corda bello trepidantia* h. animos trepidantium, feſtinantium, ſatagentium, dum ſe ad bellum accingunt, vt mox *trepidae coeunt*, h. feſtinantes. Apponam tamen et Seruii notam: *trepidantia bello corda*, alacritate pugnandi, non timore. Alibi Ge. III, 105. *exultantiaque haurit Corda pauor pulſans*. Tranſtulit autem poeta ea, quae omnium apum migrationes antecedere ſolent, ad id, quod interdum illo tempore accidere ſolet, vt bellum ciuile moueant; et habuit ante oculos Ariſtotelem H. A. IX. 40. p. 946. E. Varronem R. R. III, 16, 30. poetam autem Columella IX, 9.

71. dum bombum faciunt. *fracti ſonitus* h. non continui, modo fortiore, modo remiſſiore ſpiritu.

Auditur fractos ſonitus imitata tubarum.
Tum trepidae inter ſe coeunt, penniſque coruſcant,
Spiculaque exacuunt roſtris, aptantque lacertos,
Et circa regem atque ipſa ad praetoria denſae
Miſcentur, magniſque vocant clamoribus hoſtem.
Ergo, vbi ver nactae ſudum campoſque patentis,
Erumpunt portis; concurritur; aethere in alto
Fit ſonitus, magnum mixtae glomerantur in orbem,
Praecipiteſque cadunt. Non denſior aere grando,
Nec de concuſſa tantum pluit ilice glandis.
Ipſi per medias acies, inſignibus alis,
Ingentis animos anguſto in pectore verſant,
Vſque adeo obnixi non cedere, dum grauis aut hos,
Aut hos verſa fuga victor dare terga ſubegit.
Hi motus animorum atque haec certamina tanta
Pulueris

72. *Auditor* Gud. a m. pr. 73. *trepide* vterque Goth. *pinniſque* Gud. et Mentel. pr. 74. *Spicula exacuunt* ſine *que* Mentel. pr a m pr. *Spiculaque acuuntque* Vratisl. 75. *ad* deeſt , r Mor. 77. *nanctae* Gud. *nate* Goth pr. *campusque potentis* Gud. 78. *Irrumpunt* Ald. Iunt. et ſic Goth. pr. Heinſ. mallet *ſe rumpunt* v ad Ge. I, 446. *concurrunt* Ven. et Goth. ſec. Poſt *aethere in alto* interpungit Zulich. cum edd nonnullis. Porro *aethere alto* quart Moret. *ab alto* Reg Martini. 81. *Non de* Menag. pr. et Reg. *pluet* edd. Commelin. et al. *fluit* tert. Rottend. et Gud. pro var. lect. 83 *in corpore* alter Moret. pro var. lect. ſed vulgata eſt ap. Schol Statii Theb. I, 417. Poſt hunc verſum in alt. Rottendorphii erat: *Ipſi inter ſeſe reges fulgentibus alis.* 85. *ſubegit* repoſuit Heinſ. quem vide, et omnes Pieriani et excepto fragm. Moret. Heinſiani, Martiniani, Gothani. Edd. obſidebat *coegit*, quod vulgare verbum eſt. Heinſ. etiam *fugae - dare terga* malebat. Sed et alterum Aen. XII, 463. v. Burm.

74. *Spicula roſtrorum*, aculeos, acuunt.

75. *praetorium* h. l. ex vſu caſtrenſi.

77. *ver ſudum*, caelum ſudum verni temporis; idem ſunt *campi patentes*, aer purus et liquidus, non nubibus clauſus; vt bene Seruius.

82. *Ipſi*, reges. v. Burm.

84. *obnixi non cedere*, in vulgari oratione, *vſque adeo obnituntur, vt non cedant, — donec —.*

87. *com-*

Pulueris exigui iactu compreſſa quieſcent.
Verum vbi ductores acie reuocaueris ambo;
Deterior qui viſus, eum, ne prodigus obſit,
Dede neci: melior vacua ſine regnet in aula.
Alter erit maculis auro ſqualentibus ardens:
(Nam duo ſunt genera) hic melior, inſignis et ore,
Et rutilis clarus ſquamis: ille horridus alter
Deſidia, latamque trahens inglorius aluum.

87. *quieſcunt* Medic. et ant. plerique codd. apud Pierium, et vnus Arundel. *quieſcant* Bodlei. 88. *ambos* Philarg. et alii. Sed meliores *ambo*, vt et Cariſius ac Maurus. v. Pierius. 89. *obſiet* Medic. a m. pr. ἀρχαϊκῶς, inquit Heinſ. *ne prouidus* Zulich. 91. *alter enim* Sangerm. ap. Colum. IX, 10, 2. *maculis aluo* ſec. Rottend. miro lapſu. 92. *hinc melior* Menag. *meliorque* Medic. a m. ſec. Moret. quart. Zulich. et Regius, vt verſui cauerent. *inſignis et auro* Ed. Ven. *meliori inſignis et ore* coniiciebat Reiskius V. C. 93. *clarus gemmis* Burm. 94. *lateque* quart. Moret. *aluom* Gud.

87. *compreſſa quieſcent*, comprimentur.

90. *melior*, fortior, victor. *prodigus* h. l. qui tantum mel conſumit, nullum ipſe parat.

91. Sequentes verſus recitat et illuſtrat Columella IX, 10. Sunt autem fere ad verbum ex Ariſtotele confecti H. A. X, 40. p. 945 D. E. Ed. Pariſ. Opp. *maculae ſqualentes*, tinctae, obductae, *auro* h. maculae aureae. cf. Aen. X, 314. XII, 87. Vnde mutuatus eſt Silius II, 547. 583. Putidum eſt Grammaticorum (v. Gell. II, 6. Macrob. VI, 7. Nonius VI, 26.) commentum, *ſqualere* a *ſquamis* deducentium. Sed cum *ſqualere* proprie de corpore illuuie et ſordibus obducto dicatur, communiter apud poetas de quacunque re, cui aliquid illinitur, incruſtatur, adeoque etiam de colore adſcititio, vſurpatur.

92. *inſignis ore*, forma. mox v. 95 *faciem* dixit. Plin. XI, 16 *Omnibus* (regibus) *forma ſemper egregia et duplo, quam ceteris, maior.*

93. *alter ille horridus*, foedus adſpectu, (mox *turpes horrent*, eodem ſenſu v. 96). *deſidia*, incultu et negligentia, et hoc ipſo *latam trahens aluum*, obeſus, πλατυγάστωρ. Aliorum loca v. apud German. et Cerdam.

Vt binae regum facies, ita corpora plebis.
Namque aliae turpes horrent: ceu puluere ab alto
Quum venit, et ſicco terram ſpuit ore viator
Aridus: elucent aliae, et fulgore coruſcant
Ardentes auro, et paribus lita corpora guttis.
Haec potior ſuboles. Hinc caeli tempore certo
Dulcia mella premes: nec tantum dulcia, quantum

Et

95. *corpora plebis* Medic. et omnes Heinſii, quod hic recepit; et eſt vtique exquiſitius, adeoque poeta dignius, quam vulgatum *gentis*; neque exemplorum agmine firmare opus erat. Habebant *plebis* omnes Martini, vno Bodlei excepto; habent vterque Gothanus, et apud Colum. IX, 10, 2 meliores, in quo aliae diuerſitates videri poſſunt. 97. *et ſicco terram* aliquot Pieriani; porro Medic. Gud. Moret. pr. et Rottend. tert. Et ſic apud Colum. l. l. Ante Heinſ. *et terram ſicco*, vt vulgo omnes. Apud Columellam porro: *quam puluere ab a. Cum v.* Burmannus coni. *ceu puluere anhelus Cum venit.* At inſeruiebat Columella ſententiae ſuae, vt ex lectione facile apparet. 99. *et* abeſt in libris ap. Colum. IX, 4, 2. Pro *lita* erat *ita* Moret. quart. 101. *premens* Medic. a m. pr. Reg. et vnus Arundel.

96. *ceu viator*, *quum venit ab alto puluere*, alte a vento in aerem leuato, acto. *ſpuit terram*, in terram; pro compoſ. adſpuit, inſpuit. *Aridus*, pro ſiccus, ſitiens. vt αὐαλέος ap. Callim. in Cer. 6. ὄκ' ἀφ' αὐαλέων στομάτων πτύωμες ἄπαστοι.

99. *Ardentes corpora*, corporibus, *lita*, illita, oblita, inducta, *auro et paribus guttis*, aureis maculis. Locum expreſſit et excitauit Colum. IX, 3, 2. idem affirmat, Virgilium Ariſtotelis in his auctoritatem (Hiſt. Anim. IX, 40. adde V, 22.) eſſe ſequutum. Cf. Varro III, 16, 19.

100. Ex his praeſtantiſſimi apum foetus educantur; ex his optimum mel paratur. *caeli* (v. ad Ge. III, 327) *tempore certo*, vere et auctumno. *premes* eliquando. cf. v. 140.

101. *mella liquida* et communi naturae mellis epitheto, et vero etiam proprio quodam dicuntur. Tum autem et in vitio haberi poſſunt tamquam fluentia, vt v. 36. (opponuntur *tenacia* v. 57) et in laude, vt h. l. vt opponantur iis, quae faece ac ſordibus craſſa ſunt. cf. inf. 163. 164. Porro, quod ſequitur, veteres vina melle condiiſſe, atque hinc etiam mulſum conficere conſueuiſſe, ſatis notum

eſt

Et liquida, et durum Bacchi domitura ſaporem.
At quum incerta volant, caeloque examina ludunt,
Contemnuntque fauos, et frigida tecta relinquunt;
Inſtabilis animos ludo prohibebis inani.
Nec magnus prohibere labor. Tu regibus alas
Eripe. Non illis quiſquam cunctantibus altum
Ire iter, aut caſtris audebit vellere ſigna.
Inuitent croceis halantes floribus horti,
Et cuſtos furum atque auium cum falce ſaligna
Helleſpontiaci ſeruet tutela Priapi.
Ipſe thymum pinoſque ferens de montibus altis

102. *et* ante *durum* aberat ab Gud. a m. pr. et Zulich. *ac* pr. Moret. *edomitura* Gudianus. 103. *Et quom* Franc. 104. *Contemtuque f. - relinquam* Mſſ. Barthii: prius ferri poſſit; eſt tamen ex vulgari ratione. 105. *In ſtabulis* Medic. a m. pr. et duo alii. *probibetis* Rottend. ſec. 106. *tu rigidus* Regius Martini. 108. *et caſtris* Rufin. de Schemat. lexeos p. 32. *tollere ſigna* vnus Mead. male. 109. *olentes f. orti* Franc. et vnus Arundel. *alantes* Regius. 110. *cuſtos frugum* Medic. a m. pr. *florum* Goth. ſec. *aut auium* Rottend. ſec. *et* Menag. pr. 112. *feres* Reg. Etiam *tinos* legi Philargyr. monet. cf. eundem ad v. 141.

eſt vel ex Horat. Sat. II, 4, 24. *durum ſaporem*, auſterum.

104. *frigida tecta* ex hoc ipſo, quod aluearium ab apibus deſtitutum eſt. nam quum aſſidue incolunt, tum *fouent*, vt v. 43 *fouere larem*. Sic *frigidus torus* pro viduo. Nam opus, quod *feruet*, huc trahi nequit.

105 Rem eandem tradit Columella, ſimulque modum IX, 10, 3. et IX, 9, 8.

107. *quiſquam*, quaſi de militibus loqueretur. *altum iter*, de volatu.

109. horti, in quibus ſunt flores halantes.

110. Omnia hic vulgo nota. Priapi ſignum, in omnibus hortis poſitum, arcere falce ſua etiam ab aluearibus fures et aues videri poterat. cf. Horat. Sat. I, 8, 4 ſqq. Eum Lampſaci ad *Helleſpontum* potiſſimum cultum eſſe, nec minus conſtat. *tutela Priapi*, pro *Priapus*, *cuſtos*, pro, quae cuſtodit, hortos a furibus, obſeruat fures.

112. De thymo apibus gratiſſimo res nota. Loquitur autem poeta Romanus de eo, qui nunc *thymus capitatus*, in Italia et Graecia frequentiſſimus. cf. Martin.

Tecta ſerat late circum, cui talia curae:
Ipſe labore manum duro terat: ipſe feracis
Figat humo plantas, et amicos irriget imbris.
Atque equidem, extremo ni iam ſub fine laborum
Vela traham, et terris feſtinem aduertere proram;
Forſitan et, pinguis hortos quae cura colendi
Ornaret, canerem, biferique roſaria Paeſti:
Quoque modo potis gauderent intuba riuis;
Et

113. *ferat* quart. Moret. *ferentes* quart. Moret. 115. *Affigat humo* Goth. ſec. et ſic ſaepe alibi, vt v. 169 *Affervet*. 188 *Affit*, pronuntiandi vitio. 117. *et t. properarem* Mentel. pr. pro diu. lect. *auertere* ſec. Moret. et Vratisl. Goth. pr. *proras* Gud. a m. ſec. 118. *colenti* Gud. a m ſec. forte *colentis*, inquit Bu m. 119. *Baſti* Medic. a m. pr. 120. *intuba*, *intyba*, *intiba* ſcribitur v. ſup. Ge. I, 120. *poſitis-fibris* Longobard. *poſitis* Ed. Ven. et *fibris* etiam Priſcian. lib. IX et XI agnoſcit. Sed hoc haud dubie ex Ge. I, 120 repetitur.

cf. Martin. *itemque ſemper virens pinus* memoratur etiam Columellae IX, 4, 2. erat autem illa veteribus inter hortenſes arbores, vt vel ex Ecl. VII, 65. vbi v. Heinſ. et inf. v. 141 patere poteſt. conf. Cerda.

115. *amici imbres*, aqua ex fonte aut fluuio. *irrigat imbres*, ſc. plantis, vel in plantas, exquiſitius, quam vulgare, *irrigat plantas imbribus*. cf. Aen. I, 691.

116 - 148. De cura horti colendi argumentum aliis ſe relinquere tractandum dicit; quam partem deinceps Columella libro X explere ſuſcepit. Nam Rapini hac de re inſipidum opus in hunc cenſum non venit. Verſus ſunt longe ornatiſſimi, inprimis herbarum hortenſium epithetis et aliis attributis.

118 - 124. Forſitan de cura hortorum dixiſſem. Iam ornatum contemplare.

118. *pingues hortos*, ſolo pingui adeoque fertili. *quae cura colendi ornaret hortos*, in proſa: *eſſet*; in qua etiam tempora aliter ſibi reſponderent: *traherem*, *feſtinarem*, - *canerem*.

119. *Paeſtum*, ſ. Poſidonia, Lucaniae vrbs, ad ſinum Paeſtanum, non longe a Silaro, roſis clara vrbs apud poetas. v. Cerda. *biferum* autem propter egregiam caeli clementiam, et ad Homeri imitationem de Alcinoi hortis Od. Η, 117-121.

120. De *intubo* v. ad Ge. I, 120. *Apium*, σέλινον, varia habet genera,

Et virides apio ripae, tortuſque per herbam
Creſceret in ventrem cucumis: nec ſera comantem
Narciſſum, aut flexi tacuiſſem vimen acanthi,
Pallentiſque ederas, et amantis littora myrtos.
Namque ſub Oebaliae memini me turribus altis,
Qua

121. *viridis* fr. Vatic. *totusque* Toll. *per herbas* Goth. pr. Regius et Ed. Pariſ. 1494. 122. *ſera* Medic. et alii boni, recte; *ſero* duo Pierii et multi alii, quod et vulgare eſt, et metro repugnat. 124. *que* abeſt ab edd. ant. et fragm. Vatic. *pallantesque* Rott. ſec. At tert. *pallantisque*, vt *palantes hederae* ſint, velut *errantes*. Sed ſunt aberrationes illae perpetuae; et hedera *alba* a *nigra* diſtinguitur v Heinſ. 125. *Oebaliae - arcis* ap. Aruſian. Meſſium, quod vnice verum eſſe nullus dubito. Quis enim *Oebaliam* dixerit de vrbe Tarento, aut Tarentina regione? quis *turres Oebaliae*? quis ferat *turres Atticae* pro Athenis? At *arcem* pro vrbe dicere poterat, quamquam et *arx Tarenti* ex Liuio ſatis nota. *turribus autis* Medic. a m. pr. *Oebalio* Goth. pr.

genera. vt petroſelinum. Sed hic *paluſtre* intelligendum videtur, nobis *Selery* dictum, quod locis riguis gaudet. cf. Mart.

121. 122. Vſus eadem imagine Propert. IV, 2, 43 *Coeruleus cucumis, tumidoque cucurbita ventre.*

122. 123. De *Narciſſo* v. ſupra ad Ecl. II, 48. et h. l. Martin. videtur ſcilicet veterum Narciſſus eſſe *Narciſſus* noſter *albus circulo purpureo* vel *croceo minor* Sed *ſera comantem*, ſero florentem, appellat, quod ſub clementiore caelo etiam ſeriore anni tempore, Nouembri ac Decembri, floret, vt de Thracia ac Graecia tradiderunt Busbequius et Turnefortius. Et Theophraſt. de Hiſt. Plant. VI, 6. loco ab Heinſio laudato: νάρκισσος ἢ λείριον· ὄψιον δὲ σφόδρα· μετὰ γὰρ ἀρκτοῦρον ἡ ἄνθησις, καὶ περὶ ἰσημερίαν. *Acanthus* h. l. herbae nomen, noſter *acanthus ſatiuus*, ſeu *mollis Virgilii*, apud Bauhin. *Waelſche Baerenklau*. v. ad Ecl. III, 45. vbi *mollis*, vt inf. v. 137 quod hic *flexus*, quia adultior caulis reflectit ſe et vergit ad humum; propter hoc ipſum poetica ratione *vimen* ei tribuitur, quod proprie non habet, ſed caulem. *tortos acanthos* dixit Columella X, 241.

125. De *Tarento* loquitur; *Oebalia* dicta h. Lacedaemonia ab Oebalo, vetere Lacedaemonis rege, Tyndarei patre. Sed cf. var. lect. Parthenii Spartani,

Qua niger humectat flauentia culta Galaeſus,
Corycium vidiſſe ſenem: cui pauca relicti
Iugera ruris erant: nec fertilis illa iuuencis,

Nec

126. *Qua niger* omnes libri. At ante Heinſ. editiones occuparat *piger* ex Io. Scopae collectaneis. Alterum proprie Galaeſo tribuitur. v. h. l. Heinſ. *Galaeſus* ſcribunt Medic. et meliores, Γαλαῖσος. v. Heinſ. *Galeſus* vulgo. 127. *Corytium* Iunt. Ed.

tani, Phalanto duce, *diu et per varios caſus iactati, tandem in Italiam deferuntur*, et, *occupata arce Tarentinorum, expugnatis veteribus incolis, ſedes ibi conſtituunt*. Iuſtin. III, 4. Ager autem Tarentinus inter fertiliſſimos habitus; amne *Galaeſo* irriguus, noto ex Horat. Carm. II, 6. *Dulce pellitis ouibus Galaeſi Flumen, et regnata petam Laconi Rura Phalanto*.

127. *Corycium* hunc *ſenem* induxiſſe videtur Varronis exemplo, qui fratres Veianios ſimili exemplo laudat III, 16, 10. 11. Locum expreſſit Sidonius Apoll. Carm. XXIV, 58. 59. *Corycus* Ciliciae oppidum, antro et croco ſatis notum; ex quo agro oriundus ſenex hic in agrum Tarentinum traducitur a poeta, quoniam, narrante Seruio, Pompeius, victis piratis Cilicibus, partim ibidem, partim in Graecia, partim in Calabria, agros dedit. Si tamen laudes huius ſenis apud poetam in piratam veteranum vix cadere videantur, quid vetat, quo minus certum hominem Cilicem intelligamus, quem poeta in his terris hortum colentem nouerat? Siue is caſu, ſiue a Pompeio forte cum aliis Cilicibus in Italiam traductus fuerat. At illa Seruii ratio vix ferri poteſt, vt *Corycius ſenex* appellatiue dictus ſit, qui more apud Corycios vſitato agrum coleret. Hortus quidem Corycius recte ita diceretur, a praeſtantiore cultus genere, non autem *ſenex*.

127. 128. *cui pauca relicti Iugera ruris erant. relictum rus* cum abſolute dicatur, vix aliter accipi poteſt, quam ſiue de ſubſeciuo, h. in metatione, cum agri aſſignarentur, intra limites non recepto, (v. Goeſ. Ind. in R. Agrar. Scriptt.) ſiue de contemto omnino propter ieiunitatem ſoli neglecto et deſerto agro, vt Seruius facit, (quo et reliqua vocant: *nec fertilis illa iuuencis, Nec pecori opportuna ſeges nec commoda Baccho* et mox *in dumis*). Nam *ager relictus*,

Nec pecori opportuna ſeges, nec commoda Baccho.
Hic rarum tamen in dumis olus, albaque circum
Lilia, verbenaſque premens, veſcumque papauer,
Regum aequabat opes animis; ſeraque reuertens
Nocte domum dapibus menſas onerabat inemtis.
Primus vere roſam atque auctumno carpere poma,
Et quum triſtis hiems etiamnum frigore ſaxa
Rumperet, et glacie curſus frenaret aquarum,

Ille

129. *Nec Cereri* Salmaſ. Exerc. Plin. p. 366 laudat; memoriae ſc. vitio 130. *Hic (rarum!) in dumis*, interpungendum coniectat Burm. ſed v. not. *Hinc* liber Berſmanni; ipſe coni. *Huic*. *hinc* etiam Longobard. ex paucis illis iugeribus, inquit Pierius. 132. *aequabit* qu. Moret *animo* quatuor apud Burmannum et ſic Seru. ad Aen. I, 18. v. ad Phaedr. II, 3. Burm. Verſus 130. 131 aberant a Goth. ſec. 133. *ineptis* Franc. 134. *atque* omittit pr. Moret. hiatu non ingrato. 135 *etiamnum* Heinſ. e Medic. et Gud. etiam Pierianis. *etiam nunc* vulgo. 136. *firmaret* Moret. ſec.

relictus, ſc. hereditate, auitus, cum nihil, quod eo ducat, adiectum ſit, vt v. e contrarium in illo Martialis: *Res* non parta labore *ſed relicta*, valde dure dictus eſſet. Habes tamen in hoc Burmanni auctoritatem.

128. 129. *nec fertilis illa iuuencis* h. iuuencorum labore, aratione. *ſeges* omnino pro agro, ſolo. Nec arationi, nec paſcuis, nec vineis bonum ſolum fuiſſe dicit.

130. *in dumis*, in ſolo dumis indulgenti, *premens*, manu, dum decerpit, legens, metens. v. ſup. Ge. I, 157. Carpurn. V, 111. *Tu tamen aut leues ederas aut molle ſalictum Valle premes gelida*. Accipiunt alii *premens*, plantans, vt Ge. II, 346. *rarum olus* poteſt referri ad pauperem hortum, vt modicum olus inde prouenifſe dicat. Sed verius eſt proprium ſationis et plantationis, quoniam olera paruis inter ſe interuallis, *raris ordinibus*, feruntur; id quod in ſolo tenui multo magis fieri neceſſe erat. *circum* in oris arearum oleribus conſitarum. *Verbena*, hierobotane, *Eiſenkraut*, h. l. apum cauſſa ſata. *veſcum p.* v. ad Ge. III, 175. *veſcas ſalicum frondes*.

134. *carpere*, carpebat, hiſtorico modo, vt et v. 140.

135. *frigore ſaxa Rumperet*, v. Ge. III, 363.

137. *mollis*

Ille comam mollis iam tum tondebat acanthi,
Aeſtatem increpitans ſeram zephyroſque morantis.
Ergo apibus foetis idem atque examine multo
Primus abundare, et ſpumantia cogere preſſis
Mella fauis: illi tiliae, atque vberrima pinus:
Quotque in flore nouo pomis ſe fertilis arbos
Induerat, totidem auctumno matura tenebat.
Ille etiam ſeras in verſum diſtulit vlmos,

Eduramque

137. *mollis iam* (non, *tum*) *tondebat hyacinthi* Mediceus, Gud. Rotterd. tert. a m. pr. Mentel. duo, Menag. alt. et Moretani tres: (quo Regius alludit: *iam t. iacinthi*) Eandem lectionem in vetuſt libris inuenerat Achilles Statius; quam nondum receptam eſſe miror. Nam primum manifeſtum eſt, aut importunum metum de metri ratione, aut ſcripturam ſine aſpiratione locum dediſſe deprauationi in *acanthus* ad ductum Ecl. III, 45. Deinde cum acanthus ſeu *branca vrſina ſemper frondens* ſit, v. Ge. II, 119: alienus ille adeo ab h. l. eſt, in quo de floribus alieno tempore florentibus agitur. *iam tunc* Ven. At Martini libri cum Gothanis in vulgatam lectionem conſpirabant; nec Pierius quicquam de ſuis monuit. 139. *multum* Gud. a m. pr. 141. *tilia* Medic. quod merito praefert Heinſ. Et ſic emendarat Reiskius V. C. 142. *Quodque, quoque* al. apud Burm. 143. *ferebat* Schol. Cruqu Horat. III, 1. quod in proſa ferrem. *legebat* Moret fragm. quod in cultorem, non de arbore, dici poſſe, bene monuit Burm.

137. *mollis acanthi* v. ad v. 123.

138. Argutus verſus. Ipſe anteueniebat praecocibus floribus aeſtatem et zephyros, et idcirco increpare eorum tarditatem ac moram videri poterat.

141. *pinus* v. ad v. 112.

142. 143. Fidem praeſtabant arbores, nec fruſtrabantur ſpem ex floſculis et gemmis conceptam. Poma futura latent in floribus, hinc *arbos induit ſe pomis in flore nouo*; at *in florem ipſum induit ſe arbos* ſupra Ge. I, 187. 188.

144 - 146. Ille etiam vlmos in ordinibus, κατὰ ϛίχες, h. e. ille vlmorum ordines poſuerat; at elegantius *diſtulit*, diſpoſuit, *in verſus*. cf. Ge II, 277 ſqq. Epitheta tamen tribus his verſibus adiecta, niſi operoſe detorta, vix hanc interpretationem admittunt; vt accedam Seruio et Martino, qui de *tranſplantatione arborum iam adultarum*, quam ille Corycius ſenex felici euentu tentabat,

Eduramque pirum, et ſpinos iam pruna ferentis,
Iamque miniſtrantem platanum potantibus vmbras.
Verum haec ipſe equidem ſpatiis excluſus iniquis
Praetereo, atque aliis poſt me memoranda relinquo.
Nunc age, naturas apibus quas Iuppiter ipſe
Addidit,

145. *que* abeſt a duobus Burm. *Iduramque* Leid. pr. a m. pr. *pinum* Medic. a m. pr. *Edurasque pinus* Goth. pr. metro inuito. *ſpinas* Leid. Zulich. Rottend. pr. a m. pr. Moret. ſec. *prunos iam ſpina f.* Venetus. 146. *vmbras* Heinſ. e Pierianis et ſuis. Sic Goth. ſec. et omnes Martini. *vmbram* vulgo. *platanus - vmbram* Goth. pr. 147. *haec ipſe quidem* nouem apud Burm. vterque Goth. Regius et Ed. Norimb. *haec ipſe eadem* Ven. *ipſa* Medic. a m. pr. *excluſus* omnes Pieriani et Heinſiani, Goth. ſec. et omnes Anglici. et confirmat Columellae imitatio lib. X. pr. Vulgg. *diſcluſus*, male. *ſecluſus* Menag. pr. 148 *poſt me memoranda* Heinſ. e parte librorum; vt Goth. ſec. Reg. et Cantabrig. exhibent; et confirmari id poteſt e Colum. X praef. 3. et X, 5. quo maior pars alludit cum Mediceo et vno Arundel. *poſt memoranda*, ita, vt ſimilis ſyllaba exciderit; quam ſuppleuere alii, vt in Pierianis aliquot et vno Meadiano: *poſt haec memoranda*, aut vt vulgo legebatur, et vt in tribus Martinianis legitur: *poſt commemoranda. aliis primo memoranda* Ed. Ven.

tentabat, accipiunt. Hinc *ſe-rae* vlmi, *edura* pirus, nimium dura, valida. cf. var. lect. ad Ge. II, 65. *Spinus*, oxyacantha, *Hagedorn*, cui iam prunus inſita erat, tandem *platanus* (v. Ge. II, 70) iam vmbroſa.

147. Cf. ad v. 116. Colum. ib. X. praef. et pr. *ſpatiis iniquis*, nimis anguſtis, intra quae urſum ſuum tenere cogitur.

148. Seruius ad h. v. *Gargilium Martialem* ſignificari rodit; ſcripſit ſane de hortoum cura, ſed eſt ſerior aetae, et non niſi Palladio priuum laudatus.

149. De re priuata ac publica apum agere orditur. πολιτείαν καὶ βίον Ariſtot. H. A. IX, 40. *naturas*, ingenia, mores, *quas Iuppiter addidit*, indidit, dedit, vt ſaepe, *pro qua mercede*, in mercedem, mercedis loco, pro eo, quod *pauerant* eum puerum, allectae *cymbalis Curetum*, *ſub antro* montis *Dictes* in Creta. Fabula nota vel ex Callimacho. Inſolentior illa ratio poteſt et ſic explanari, vt ad *expediam* referatur. *expediam naturas - expediam*, *pro qua mercede - pauere* ſ. pauerint; quae merces ſeu praemium eius beneficii in Iouem collati fuerit, quae

Addidit, expediam: pro qua mercede, canoros
Curetum ſonitus crepitantiaque aera ſequutae,
Dictaeo caeli Regem pauere ſub antro.
Solae communis gnatos, conſortia tecta
Vrbis habent, magniſque agitant ſub legibus aeuum:
Et patriam ſolae, et certos nouere penatis:
Venturaeque hiemis memores aeſtate laborem
Experiuntur, et in medium quaeſita reponunt.
Namque aliae victu inuigilant, et foedere pacto

Exercentur

151. *Curatum*, *Curritum*, aberratio apud Burm. 154. *que* abeſt a quart. Moret. vno Mead. et vett. edd. forte melius. *aeuom*. Gud. 155. *A patriam* pro *Ab* codd. aliquot apud Pierium. *et* ante *certos* abeſt Longob. 156. *labores* Arundel. 157. *reportant* Voſſ. 158 *victum* quart. Moret. *victui* ſec. Mor. *vigilant* apud Priſcian. VII. *ſ. parco* Reg. Mart.

quae merces data fuerit, pro eo quod nutriuerant. Certe nutritio Iouis haec munera et praemia antecedere debuit, non ſequi, vt in aliorum interpretatione. Mellificandi naturam habebant iam tum, cum Iouem alerent; at πολιτείας humanae formam ab aduito denique Ioue accepere. Sed ſatis eſt monuiſſe, haec non aliter ab Euemero poeta tradita fuiſſe, quem ante oculos habebat h. l. Virgilius. Colum. IX, 2, 3. *an, vt Euemerus poeta dicit, crabronibus et ſole genitas apes, quas nymphae Phryxonides educauerunt, mox, Dictaeo ſpecu, Iouis extitiſſe nutrices*, easque pabula munere dei ſortitas, quibus ipſae paruum educauerant alumnum. Iſta *enim, quamuis non dedeceant poetam, ſummatim tamen et vno tantummodo verſiculo leuiter attigit Virgilius, cum ſic ait:* Dictaeo — ſub antro. Tradiderat autem illa Euemerus in *ſacra hiſtoria*, ἀναγραφὴ ἱερά, *ab Ennio latine conuerſa*, in qua cum aliorum deorum, tum *Iouis Dictaei*, tamquam mortalis hominis, natales, patriam ac ſepulcrum perſequutus fuerat. v. Minuc. Felix Octau. 21. Lactant. Inſt. diu. I, 11.

157. cf. ſupra Ge. I, 127.

158. Partitae inter ſe opus, ac munera certo ordine, (hoc eſt *foedere pacto*) aliae *victu inuigilant*, victui quaerendo, cibo congerendo, operam dant, et *exercentur agris*, vexantur, fatigantur, per agros; vt ſaepe *exerceri laboribus ma*

gnis

Exercentur agris: pars intra ſepta domorum
Narciſſi lacrimam, et lentum de cortice gluten,
Prima fauis ponunt fundamina. Deinde tenacis
Suſpendunt ceras: aliae, ſpem gentis, adultos
Educunt foetus: aliae puriſſima mella
Stipant: et liquido diſtendunt nectare cellas.
Sunt, quibus ad portas cecidit cuſtodia ſorti:
Inque vicem ſpeculantur aquas, et nubila caeli:
Aut onera accipiunt venientum, aut agmine facto
Ignauum, fucos, pecus a praeſepibus arcent.

Feruet

159. *inter* vnus Arund. *tecta domorum* vnus Mead. 160. *lente* Moret. quart. *lectum* Longob. cum aliquot aliis apud Pierium et Reg. Martini, ſed recepta lectio eſt pulchrior. 161. *tenacis* Priſcian. VII. Rottend. tert. Gud. *tenaces* al. 162. *in ſpem* Leid. a m. ſec. Goth. ſec. male. 163. *duriſſima* Medic. a m. pr. male. *liquentia* et mox *dulci d. nectare* Seneca Ep. 84, ex Aen. I, 433 vbi et ſequentes tres verſus iterum appoſiti. 164. *nectare telas* Ven. 165. *ad portam tendit* vnus Arundel. *ſorte* Leid. et Zulich. ſec. Goth. ſec. *ſorti* eſt idem caſus ſextus, vt veſperi, ruri. v. Drakenb. ad Sil. VII, 368. quamquam non video, cur non *ſorti cadere* res poſſit, tertio caſu, h. in ſortem, cum *ſors* et ipſa portio ac munus ſit. *ad portam* Alcuinus Grammat. v. ad Liu. IV, 37, 6. Burm. Sed illud minus poeticum. 166. *quae nubila* Ven. 168. *ignauom* Gud. *agninum* duo Barthii. *a praeſepibus vrgent* vnus Arund.

gnis dicimur, quos tractamus. Habebat hic ante oculos poeta Ariſtot. H. A. IX, 40. p. 946 extr.

160. *Narciſſi lacrimam*, guttam, nectar, humorem melleum, quem imus florum calyx exſudat.

161. *fauis*, cellulis mel recepturis, *fundamina* propolin int. v. ſup. ad v. 40.

164. *diſtendunt nectare cellas*, ornatius, quam, replent, explent; nam maiorem abundantiam repraeſentare animo videtur, quod adeo cellularum latera tumere faciat. *diſtendet ſpicis horrea plena Ceres.* Tibull. II, 5, 84.

166. An futuri ſint imbres, ne reliquae exeant, vt bene Cerda. cf. v. 191.

168. *fucos*, *Dronen*, apes maiores iis, quae mel faciunt. Columella IX, 15, 1. *Mox vere tranſacto ſequitur mellis vindemia. Eius maturitas intelligitur, cum animaduertimus*

fucos

Feruet opus, redolentque thymo fragrantia mella.
Ac veluti, lentis Cyclopes fulmina maſſis
Quum properant, alii taurinis follibus auras
Accipiunt redduntque, alii ſtridentia tinguunt
Aera lacu: gemit impoſitis incudibus Aetna.
Illi inter ſeſe magna vi brachia tollunt
In numerum, verſantque tenaci forcipe ferrum.
Non aliter, ſi parua licet componere magnis,

Cecropias

169. *flagrantia*, *flaglantia*, *fraglantia* et in Franc *frangentia* legitur v. Burm. 170. *lenti* fragm. Vatic. 171. *alii t. f. auras* aberat Longobard. 172. *ſtringentia* Ven. 173 pro *Aetna*, *antrum* in Longob. Medic. et Pierianis nonnullis, aliis, Rottend. pr Menag. pr. alt. Voſſ. Frauc. Goth. ſec. qui alterum pro gloſſa habet, et vno Arundel quibus adde fragm. Vatic. forte ex Aen. VIII, 451. 174. *multa vi* Rottend ſec. vt inf. v. 450 et alibi. 175. *maſſam* in fine verſus, Vratisl. et Nonius in *Fornus*; ex Aen. VIII, 453. 176. *opponere* Goth. ſec.

fucos ab apibus expelli ac fugari; quod eſt genus amplioris incrementi, ſimillimum apis, et, vt ait Vergilius ignauum pecus, *et ſine induſtria fauis aſſidens. Nam neque alimenta congerit, et ab aliis inuecta conſumit Verumtamen ad procreationem ſobolis conferre aliquid bi fuci videntur, inſidentes ſeminibus, quibus apes figurantur. Itaque ad fouendam et educandam nouam prolem familiarius admittuntur. Excluſis deinde pullis extra tecta proturbantur, et vt idem ait a praeſepibus arceantur.* Vides veteres non plane in phyſicis deſipuiſſe.

170 *lentis maſſis*, ferri, quod procudi poteſt, *properant*, properanter conficiunt, σπεύδουσι. *Lacus*, vt fontes, pro aqua poſitum volunt. Lucret. VI, 147. 148. *Vt calidis candens ferrum e fornacibus olim Stridit, vbi in gelidum propere* (aut potius *propter*, dum prope adſtat aqua) *demerſimus imbrem.* Neſcio, an ipſa forte vaſa ſint. Sic in vineis *lacus*. Ouid. Met. IX, 170 *gelido ceu quondam lamina candens, Tincta lacu, ſtridit.*

175. *In numerum.* v. Ecl. VI, 27. Ceterum hunc eundem locum refinxit poeta Aen. VIII, 449-453. Compara Callimach. in Dian. 59-61.

176. Cum eſſent, qui hanc comparationem pro inepta et ridicula haberent, cum res

exiguae

Cecropias innatus apes amor vrguet habendi,
Munere quamque ſuo. Grandaeuis oppida curae,
Et munire fauos, et daedala fingere tecta.
At feſſae multa referunt ſe nocte minores,
Crura thymo plenae: paſcuntur et arbuta paſſim,
Et glaucas ſalices, caſiamque, crocumque rubentem,
Et pinguem tiliam, et ferrugineos hyacinthos.
Omnibus vna quies operum, labor omnibus vnus.
Mane ruunt portis; nuſquam mora. Rurſus eaſdem
Veſper vbi e paſtu tandem decedere campis
Admonuit, tum tecta petunt, tum corpora curant.
Fit ſonitus, muſſantque oras et limina circum.

177. *Cecropeas* multi ſcribunt ex more. 178. *quaeque ſuo* Franc. 179. *figere* vnus Mead. quod hic legendum putabat Burm. Sec. ad Anthol. Lat. p. 375. 180. *multae* Zulich. Laudat Burm. Intpp. ad Suet. Aug. 78. Drak. ad Liu. V, 26. 183. *taliam* Gud. a m. pr. 184. Diſtinguunt multi poſt *quies*. v. Heinſ. et Burm. quod et ipſum ferri poteſt. *l. omnibus idem* Rott. pr. vt Ge. III, 344. ſed et v. 272 *mens omnibus vna eſt*. 187. *dum* Edit. Norimb. *pectora* Rottend. ſec. v. Aen. VIII, 607. 188. *muſantque* duo. *muſatque* Leid. *lumina* Ed. Norimb.

exiguae et tenues tam magnificis exemplis ornentur, Popius in praeclara diſputatione (*Poſtſcript*) Odyſſeae ſubiecta, monente etiam Martino, eam ita defendebat, vt ex animantum actionibus, quamuis tenuibus, nunquam riſum recte captari diceret; ſed tantum ex hominum actionibus, multa ac magna, adeoque inepta et abſurda molitione effectum exiguum ac ieiunum conſectantibus. Praeclare profecto; ſed multa alia accedunt, quae Virgilii locum tuentur; inprimis quod tota tractatio de apibus nos iam adſueſecit imaginibus a rebus ac fatis, moribus ingeniisque hominum petitis.

179. *munire fauos*, pulchrius quam, fingere, facere, fabricari.

181. *paſcuntur*, depaſcunt, v. Ge. III, 314. II, 375 De *arbutis* v. Ge. III, 300. I, 148. *glaucas ſalices*, Ge. II, 13. *caſiam*, II, 213. *pinguem tiliam*, a melle florum et foliorum, quod exſudant; glutini apum idoneam. *ferrugineos hyacinthos*, alias *purpureos*, *vaccinia nigra* Ecl. II, 18. Nobis *lilia floribus reflexis*,

Poſt, vbi iam thalamis ſe compoſuere, ſiletur
In noctem, feſſosque ſopor ſuus occupat artus.
Nec vero a ſtabulis pluuia impendente recedunt
Longius, aut credunt caelo aduentantibus Euris:
Sed circum tutae ſub moenibus vrbis aquantur,
Excurſusque breuis tentant, et ſaepe lapillos,
Vt cymbae inſtabiles fluctu iactante ſaburram,
Tollunt: his ſeſe per inania nubila librant.
Illum adeo placuiſſe apibus mirabere morem,
Quod nec concubitu indulgent, nec corpora ſegnes
In

190. *ſuus ſopor* Mentel. tert. et Reg. Goth. pr. *ſuos ſopor* Ven. 191. *recludunt* Medic. a m pr. 192. *haud c.* Leid. Franc. *aduenientibus* Goth. pr. 193. *Sed tutae circum* Franc. *pro moenibus* Priſcian. VIII. ſed vulgatum ag oſcit Nonius Marcellus, Priſciano antiquior, in *aquari.* Heinſ. 195 *cumbae* Medic. a m. pr. et Gud. *cymbae* reliqui. *ſuburram* Medic. a m. pr et al. aut *ſuburam.* 196. *hi ſeſe* Leid *is ſaepe* Gud. pro var. lect. *vibrant* Menag. alt 198. *Quod neque* Romanus, (in quo a v. 36 ad 181 lacuna erat) cum aliis. *Concubito* Mentel. pr.

xis, Martagon, Türkiſcher Bund. cf Martin. qui hyacinthi huius poetici formam exhibuit.

189. *thalami*, cubicula, pro alueis.

190. *ſopor ſuus*, ex vſu huius nominis poetico, illis debitus et conueniens, aut illis proprius et vſitatus.

192. *credunt caelo*, fidem habent ſereno caelo.

194 196. Obſeruatum hoc multis. v. ap. Cerdam. *cymbae inſtabiles*, leuitate oneris fluctuantes.

197. Inter plures veterum de *apum generatione* opiniones erat etiam haec; non gigni nec naſci eas, ſed ex floribus legi. v. Ariſtot. H. A. V, 21. adde c. 19. 22. Plin. XI, 16. ſ. 16. Nunc reginam, vulgo pro rege habitam, communem ſtirpis auctorem ac parentem, ouis pariundis ſolam vacare, poſt Swammerdammii et Reaumurii (T. V. Memoire 9) obſeruationes communis opinio eſt; vnde mox excludantur apes, cum nouae matres, tum mares, ſeu fuci, tum mellificantes apes, in quibus nondum vlla ſexus nota reperta eſt.

197 - 199. Miraberis apum eam naturam eſſe, quod concubitui non indulgent, nec concipiunt, nec pariunt. Colum.

In Venerem ſoluunt, aut foetus nixibus edunt:
Verum ipſae e foliis natos et ſuauibus herbis
Ore legunt: ipſae regem paruosque Quirites
Sufficiunt, aulasque, et cerea regna refingunt.
Saepe etiam duris errando in cotibus alas

199. *niſibus* Gud. a m ſec. *nexibus* Medic. Gud. a m. pr. et duo Leid. cum Rom. Eadem diuerſitas ap. Ouid. Met. IX, 294. notante Burm. ſed et alibi ſaepe. 200. *ipſae e foliis* Heinſ. e Medic. Gudian. Moret. quart. Franc. Toll. Sic et Roman. et omnes Martiniani cum edd. nonnullis ant. et Goth. vterque. *et foliis n. et* Rottend. tert. At aliae cum vulgg. *e* omittunt; ſunt etiam, qui ordinem mutent, *natos foliis*; vt apud Pierium et in vett. edd. *natas* Catroeus edidit. *e ſuauibus h.* Mediceus et Mentel. pr. *ſed ſuauibus* Romanus 201. *pabulumque Qu.* Medic a m. pr. manifeſto ſocordiae veſtigio. Heinſ. tamen hinc faciebat: *paulosque.* 202. *que* abeſt a Franc. *aluorum et c. regna* Longob. cum in aliis *tecta* ſit, ſi recte capio Pierium. *refingunt* Rom. Medic. et quaedam alia Pierii exemplaria antiquiora, ex Heinſianis Mentel. pr. Rottend. pr. et Leid forte et alii Burmanni libri, Ed. Ven. tres Martini, Goth. ſec. tuentur; et multo magis grammatica ratio, cum de *reparandis* fauis agatur; v. nota, et *figere* quidem *fauos, tecta* dici poſſit, non *refigere.* Ceteri libri ac vett. edd. cum Mediceo, Scru. et Philargyr. *refigunt.* 203. *certando* Ven. et Ed. Ven.

lum. IX, 2, 4. *vtrum examina concubitu ſobolem procreent, an heredem generis ſui floribus eligant, quod affirmat noſter Maro.*

203 — 205. Primo intuitu alieno loco hi tres verſus poſiti eſſe videntur; quam etiam fuiſſe opinionem docti alicuius Britanni ex Martino diſco; et promtum eſt locum iis ſuum poſt v. 196 adſignare, nec eum percommodum fore dubitari poteſt. Verumtamen poeticae orationis vim vbi accuratius perſpexeris, ſecus iudicabis. Apes et floribus et herbis foetus legere dixerat v. 200. Quod ſequitur: *ipſae regem paruosque Quirites Sufficiunt, aulasque et cerea regna refingunt,* non diuerſa, ſed eadem ſententia, nouis imaginibus exornata, eſt: *ipſae ſufficiunt regem et populum* ſc. ex floribus, ſiue e *foliis* et *herbis*; nam hae modo praeceſſerant; et, vbi illi habitare poſſint, *aulas et cerea tecta refingunt,* h. reparant, ex florum ſucco ac polline. Cum itaque ex floribus et foetum, et foetus cunabula

Attriuere, vltroque animam ſub faſce dedere.
Tantus amor florum, et generandi gloria mellis.
Ergo ipſas quamuis anguſti terminus aeui
Excipiat: (neque enim plus ſeptuma ducitur aeſtas)
At genus inmortale manet, multoſque per annos
Stat Fortuna domus, et aui numerantur auorum.
Praeterea regem non ſic Aegyptos, et ingens
Lydia, nec populi Parthorum, aut Medus Hydaſpes,
Obſeruant.

204. *vtroque* Reg. cum gloſſa inepta: aquae et florum. 205. *gignendi* alter Rottend. 206. *anguſtus t.* edd. plurimae et Nonius in *excipere.* minus poetice; et *anguſti* defenditur omnium bonorum codd. auctoritate. 207. *Excipiant* quart. Moret. *accipiat* Ed. Ven *aetas* Rottend. tert. Leid. quart. Moreti et pr. a m pr Goth. ſec. v. ad Ge. III, 190. 208 *Et* Rom. *manent* Franc. non ineleganter iudice Burm. ipſae, apes, genus immortale, manent. 210. *Aegyptos* e Medic. Heinſ. quem vide. *Aegyptus* vulgo. 211. *Ludia* Rom. *Lybia* male duo ap. Burm. *Lydia Parthorum populi* quart. Moreti. forte *India* legendum, inquit Burmannus, quae rectius *ingens* dicitur. At vide notam. Porro *et Medus* Medic. ſed a m. pr. quod Heinſ. firmat hic et ad Aen. VI, 327. *Medus Hydaſpeſue* alii. ſed recte reiicit Burm. et v. not.

nabula ac cubicula, et cibum etiam capiant, tanto florum ac mellis ex iis conficiendi ſtudio inflammantur, vt etiam onere, quod ferunt, ita humo affligantur, vt alas atterant acutis lapillis, et viribus exhauſtae deficiant.

205. *generandi gloria mellis*, h. ſtudium; ſpes et ſtudium gloriae ex mellis generatione.

206. *Ergo*, cum tam facili ac promta natalium ratione ex floribus ſe reficiant — *genus immortale manet*, quod copia poetica trinis modis enuntiat.

207. *Excipiat*, vt fortuna, ſors, calamitas h. iis ſit. *ſeptima aeſtas.* v. iam Cerdae laudatos Ariſtot. Hiſt. Anim. V, 22. Plin. XI, 20. Colum. IX, 3, 3. *plus*, plus quam.

209. *Fortuna domus* ornatius, quam domus, et hoc pro apum genere.

210. 211. Cerdam et alios ad vnum Perſarum regem, cui hi populi omnes parebant, referre video. Sed videntur potius plures populi memorari, regum ſuorum inprimis obſeruantes. *Lydia ingens*, non reſpectu ad reliqua imperia habito, ſed ad Croeſi victorias et opes. *Medus Hydaſpes*, negotium

Obſeruant. Rege incolumi mens omnibus vna eſt:
Amiſſo rupere fidem; conſtructaque mella
Diripuere ipſae, et crates ſoluere fauorum.
Ille operum cuſtos: illum admirantur, et omnes
Circumſtant fremitu denſo, ſtipantque frequentes;
Et ſaepe attollunt humeris, et corpora bello
Obiectant, pulchramque petunt per vulnera mortem.
His quidam ſignis atque haec exempla ſequuti,

212. *Obſeruant regem* Gud. pro var. lect. male. Heinſ. *incolomi* ſcribunt quatuor ap. Burm. *eſt* omittunt quatuor ap. Heinſ. et vnus Mead. 213. *conſtrictaque* ſec. Rottend. Vratisl. 214. *Dirupere* Ed. Iunt. et Zulich. 215. *Ipſe* quart Moret. *ille admiratur* Medic. a m. pr. 216 *frementes* Ment. pr. Zulich. et Bodlei. 218. *per funera* Goth. pr.

tium facit Intpp. Eſt enim Indiae fluuius, cui epitheton *Medus* parum conuenire videtur. Itaque poſt Seruium in Media quaeſiuere flumen huius nominis, de quo tamen Geographi ſilent. Mihi poeta hic Graecum aliquem expreſſiſſe videtur, quamquam forte minus commode, et deſignaſſe imperium veterum Perſarum, cuius fines ad Indiae illam partem pertinebant. Pro Perſico itaque, ſeu Perſa, *Medum* poetico more appellauit, vt Horat. Od. I, 2, 51. et al.

212. 213. Reſpicit locum Seneca de Clement. I, 4.

214. *crates fauorum*, pro textis. v. Ge. I, 166.

216. V. Varr. III, 16, 8. Ariſtot. H. A. IX, 40.

217 *bello Obiectant* armis hoſtilibus; ingruentibus hoſtibus.

219 - 227. Ex Pythagoreorum diſciplina, quam deinde Platonici ac Stoici, quamquam diuerſis quique modis commentantes, amplexi ſunt, haec petita, de anima mundi, h. principio agente, per omnem naturam fuſa, omnium animantum animas, ſecundum nonnullos etiam animos, ſubminiſtrante, et eoſdem, diſſoluto corpore, iterum in ſe, tamquam ſibi συγγενεῖς, recipiente. Cum autem illa mens ſubtiliſſimi ac puriſſimi aetheris aut ignis naturam habere crederetur, ſpiritus ex ea emanantes hinc *aetherios hauſtus* dixit. Idem placitum expoſuit Aen. VI, 724 - 751. et tenendum illud propter multa alia poetarum loca. Scilicet, de quo alio tempore videbimus poetica philoſophemata ſunt fere omnia ex Empedocleis

Eſſe apibus partem diuinae mentis, et hauſtus
Aetherios dixere. Deum namque ire per omnis
Terrasque, tractusque maris, caelumque profundum.
Hinc pecudes, armenta, viros, genus omne ferarum,
Quemque ſibi tenuis naſcentem arceſſere vitas.
Scilicet huc reddi deinde ac reſoluta referri
Omnia: nec morti eſſe locum, ſed viua volare
Sideris in numerum, atque alto ſuccedere caelo.
Si quando ſedem auguſtam, ſeruataque mella
Theſauris

221. *aethereos* alii, vt ſemper. 222. *Terras et* Moret. quart. *Et terras* Zulich. *Terrarum tractusque* Medic. a m. ſec. ſed interpolatrice. 223. *Hic* Rom. 224. *naſcentur* quart. Moret. *accerſere* ſcribunt alii ex more. *acceſſere* vnus Mead. *vitam* Regius Martini. 225. *hac r. r.* pr. Voſſ. Moret. fr. Gud. Rott. ſec. (forte pro *huc*) *ad reſoluta* Reg. Mart. *aere ſoluta* vnus Mead. *referre* Medic. at vulgatam tuetur Lutat. ad Stat. Theb. VI, 112. 227. *ſuccidere* Leid. *ſolo* Toll. *alto ſe condere coelo* Rom. non male. 228. *anguſtam* Rom. cum al. Pierii; quinque apud Burm. ſex ap. Martin. vterque Goth. multae vett. et vulg. edd. Sed recte Heinſ. et Burm. ex Mediceo inprimis ac Seruio tuebantur alterum, *auguſtam*; cum iam dudum regiam ac palatia aliaque a regum maieſtate petita apibus tribui viderimus; ſtatim autem v. 229. 230 alia adiiciantur, quae ad earum ſanctitatem pertineant, vt caſte ac pure, ore proluto, adeundas eſſe dicat.

docleis petita; quorum magna auctoritas quondam eſſe debuit.

219. Ex his ſignis. v. Burm. τεκμηρίοις explicabat Reiskius, V. Cl. *atque haec exempla*, argumenta, *ſequuti*. Ornauit poeta proſaicum noſtrum: His apum factis quidam adducti ſunt, vt opinarentur etc.

222. *caelum profundum*, altum, in magnam altitudinem exſurgens; vt contra *altum mare* pro profundo.

224. *tenues vitas*, animas, *arceſſere*, accipere.

227. *Sideris in numerum*, inter ſidera, nam eadem mundi anima ſidera mouet. Cum autem corpore ſoluta anima propter aetheriam ſuam naturam altum petit, redit ea in caelum et aſtris admiſcetur; vnde ſucceſſit mox illa opinio, iuſtorum ac piorum animas in ſidera reponi.

228 - 237. De caſtratione fauorum praecipere incipit, et quidem cum praeſidia contra apum iram et furorem, fumum et aquae adſperſionem, tum tempus mellationis vere et auctumno tradit.

228. 229. *ſeruata mella Theſauris*

Theſauris relines, prius hauſtu ſparſus aquarum
Ora foue, fumosque manu praetende ſequacis.
Bis grauidos cogunt foetus, duo tempora meſſis,

229. 230. *prius hauſtu ſparſus aquarum Ora foue.* Ita poſt Grimoaldum Heinſ. emendauit e Gud. a m. pr. Medic. a m. ſec. et quatuor aliis adde Ed. Ven. et ſic Longob. Pierii a m. pr. et pars Martiniorum legere videtur. Alludunt alii: Rom. Ment. ſec. a m. pr. *hauſtu.* Moret. ſec. *hauſt.* *Ora* Moret. pr. a m. ſec. et Goth. ſec. Vulgg. edd. ac codd. *hauſtus - Ore.* In tali nominum et epithetorum poſitu mirum non eſt librarios hallucinari. *aſtu - ore faue* Medic. a m pr. ſed ad meliorem lectionem emendatus: *auctas* Reg. *fare* Arundel. *faue* Philargyr. et Seru. Iam ſenſus vtriusque et Heinſianae et vulgatae lectionis idem eſt, v. not. ſed prioris exquiſitior adeoque poeta dignior eſt ratio. *prius hauſtus parcus aquarum Ore foue* coniectabat Reiskius V. Cl. ingenioſe, ſi in vulgata acquieſcere non liceret, vt *parcus* ſit pro *parce.* 231. *foetos* pr. Rottend. *flores* emendatum fuit. Et bene *grauidos flores,* quia ex his omnia generant. Sic Philargyrius.
Vides ineptias Grammatici.

Theſauris relines, pro, theſauros mellis ſeruati; qui *relinuntur,* vt proprie dolia et alia oblita pice et obducta.

229. 230. *fouere ora hauſtu aquarum,* pro, fouere aquam hauſtam ore, h. tenere, continere; poetica copia addit *ſparſus* ſc. ora, quoad ora; habens ora ſparſa, adſperſa, proluta, aqua; ne male olentia ſint. Expedita, vti patet, ſententia; nam foetorem ferre nequeunt. *Fumum praetendere,* h. ante ſe ferre.

231 - 235. Bis in anno mella eximuntur. *Bis grauidos cogunt foetus,* ſc. agricolae, ſeu mellarii. *cogunt* autem, compellunt extra aluei veſtibulum ſeu abigunt, v. Colum. IX, 15, 6. nonnulli adeo enecant, vt fauorum copia ſibi fiat. *foetus* autem pro apibus omnino dixit, vt *foetus adultos* ſup. v. 163. *grauidos* ſc. melle, quo iam expleti et diſtenti ſunt faui. *grauidus* pro fecundus, plenus, grauis, centies poetae. Sic, puto, nil difficultatis relinquitur. *duo tempora meſſis,* mellationis. De his videndi Ariſtot. Hiſt. Anim. IX, 40. Colum. IX, 14, 5. 11. IX, 15. XI, 2, 50. 57. Plin. XI, 16. et 15. At trinam mellis vindemiam Varro memorat III, 16, 34.

231 - 235. h. e., ſub ortum Pleiadum (Colum. XI, 2, 36. *Decimo Kal. Maias Vergiliae cum ſole oriuntur - Nonis Maiis Vergiliae exoriuntur mane - VI. Idus Vergiliae totae apparent.*

Taygete ſimul os terris oſtendit honeſtum
Plias, et Oceani ſpretos pede repulit amnis:
Aut eadem ſidus fugiens vbi Piſcis aquoſi

Triſtior

233 *Plias* Heinſ. e Medic. et al. vt diſſyllabum ſit.
234. *piſcis amoris* Mſſ. Barthii in Adu XXXVII, 6. cum gloſſa, quae fabulam Veneris Typhoei metu in piſcem mutatae reſpicit; ipſe tamen retinet vulgatum. Burm.

vent. cf. Plin. XVIII, 26. ſ. 66, 1.) et ſub occaſum, qui in VI. Idus Nouembris refertur, v. Colum ibid. §. 84. cf. 77. 78. Plin. XVIII, ſect. 59. et 60. cf. ſup. ad Ge. I, 221. Vide et Pontederam Antiqq. Lat. et Gr. p. 247. et Geſner. de Hyperb. ad Orph. p. 470 *ſimulac Pleias*; ſeu *Plias* ex πλειάς, *Taygete*, (eſt ea vna Pleiadum, quae h. l. vna cum ipſa intelligendae ſunt) *oſtendit os honeſtum*, pulchrum, tamquam Nympha, *terris*, h. in conſpectum venit, orta eſt. cf. Aen VIII, 590. 591. et alibi. *et repulit pede*, quod faciunt, qui in altum enituntur, elevant ſe, *amnes Oceani*, (Homerico vocabulo, vt Odyſſ. λ, 638. Ambit enim terram amnis more) quia ſidera coſmice orientia ex oceano aſſurgere videri poſſunt, vt ſol; *ſpretos*, ornatu poetico adiectum, quod conuenit alioquin iis, quae pede repellimus.

234 235. *Aut vbi eadem* Pleias *deſcendit caelo*, occidit, *triſtior*, quia triſti, ingrato, anni tempore, *in vndas hibernas*, hiberno frigore adſtrictas, quo ſe condere videri poſſunt ſidera occidentia, *fugiens ſidus Piſcis aquoſi.* Iam in hoc aeſtuant Intpp. quale hoc ſidus ſit, et qua ratione Pleias illud fugere dicatur. Neque enim, ſiue per grammaticas ſiue per aſtronomicas rationes. Seruii *Piſcis auſtralis*, nec *Piſces*, nec *Scorpius*, nec *Hydra* hic memorari poſſunt; vt nec *Delphinus*, qui pr. Nonas Ianuarii exoriebatur ex Caeſaris ratione, v. Plin. XVIII, 26. ſ. 64 quem adeo nec fugere Pleias videri poteſt. Neque ſi *Piſcis* in *Priſtis* mutetur, quo nomine Cetum veteres aſtronomi appellant, quicquam proficias. Poſſunt quidem Pleiades quadam ratione eius rictum hiantem videri effugere; eum tamen inter ſidera *aquoſa*, h. pluuias denuntiantia, vt aquoſus Orion, Aen. IV, 52. referri non memini. Laudauit Guellius et comparauit cum noſtro locum ex Calabro Paralip. V, 367 ſq. Πληϊὰς εὖτ' ἀκάμαντος ἐς Ὠκεανοῖο ῥέεθρα Δύεθ', ὑποπτώσσουσα περικλυτὸν

Triſtior hibernas caelo deſcendit in vndas.

Illis

κλυτὸν Ὠρίωνα. Hic Pleias occidens Orionem fugit; pulcherrime, cum aſtronomica tum poetica ratione. Petitus de LL. Attic. p. 390 (Balduini Iurisprud. Rom. et Att. T. III. p 483.) *Sidus* ſolem interpretatur, quod ſatis recte fieri poſſe, non negem; hunc Vergiliae fugiunt, cum auerſam ab illo et contrariam inſtituunt viam. Sole enim e mari emergente illae in mare deſcendunt. Hactenus bene. Sed tum iungit *vndas piſcis aquoſi*, vt pro mari dictae ſint; hoc vero nullo modo fieri poteſt, aut certe ieiuniſſime fieret. Itaque adhaerendum forte Petauii iudicio Auctar. Op. de Doctr. Temp. p. II, 9. *eſſe locum* hunc de piſcibus *inextricabilem.* Subiiciam, quae mihi amiciſſimus Kaeſtnerus, hoc de loco conſultus, reſcripſit. Viri in his litteris principis iudicium quis non lubentiſſime accipiat!

„*Mit dem Fiſche iſt nichts anzufangen. Das übrige würde ich ſo verſtehen.*

Vor etwa 1800 *Iahren ſtanden die Plejaden im* 4 *Grade* ♉. *Wenn Sie einem Globo die Alexandriniſche Polhöhe von* 31° *geben, von welcher* Heniſchius in Sphaer. Procli p. 207 *Virgils Beſchreibung nicht hier, ſondern* Ge. I, 219. At ſi triticeam meſſem etc. *annimmt, vnd den* 4 *gr. des* ♉ *etwas über den Morgenhorizont führen: ſo werden Sie ſehen, daſs das Ende des* ♉ *etwa vnter dem Horizonte iſt, vnd die* ☉ *alſo darinnen ſtehen muſs, wenn die Plejaden kurz vor ihr aufgehen ſollen, die Iahrszeit dazu iſt der May, und der Aufgang der Plejaden, den Virgil hier meynt, geſchieht kurz vor der Sonne:* Ortus matutinus. *Führen Sie aber eben den* 4. *Gr.* ♉ *in den Abendhorizont: ſo ſteht gegen über im Morgenhorizonte das Ende der* ♎, *wo ſich die* ☉ *etwa im October befindet, und Virgil meynt vermuthlich, daß alsdenn die Plejaden mit Anbruche des Tages untergehen, wenn die* ☉ *ihnen gegen über aufgeht.*

Ich glaube, Sie werden finden, daſs man den Bienen in Italien das Honig im May und October genommen hat.

Die Fiſche in der Ekliptik gehen allemahl vor den Plejaden unter, auch der Wallfiſch; fliehen alſo die Plejaden, nicht die Plejaden ſie. Der Delphin iſt noch nicht aufgegangen, wenn die Plejaden untergehen. Alſo weiſs ich dieſs nicht zu erklären.

Ich habe viel Bücher darüber nachgeſchlagen, dieſe Stelle aber nicht berührt gefunden,

als

Illis ira modum ſupra eſt, laeſaeque venenum
Morſibus inſpirant, et ſpicula caeca relinquunt
Adfixae venis, animasque in vulnere ponunt.

Sin

236. *modum ſuper eſt* nonnulli Pieriani et Giphanii Mſſ. vnde ille *ſupera* facit, quod Lucretianum eſt. 238. *Adfixa in venis* ſec. Mentel. a m. ſec. et pr. Moret. vnus Arundel. et alter cum edd. nonnullis, (inter quas Argent. 1502 notante Reiskio, V. C. cui valde arridebat ea lectio) *affixa in venis.* Videbatur hoc Grammatici, de metro ſolliciti, opera interpolatum eſſe ex *Adfixa venis* ſc. ſpicula, vt erat in Pierii peruetere libro, Mentel. pr. Reg. Moret. ſec. Leid. item Goth. ſec. *afixa venis* Leid. ſec. Habet tamen et altera lectio cum grammaticam rationem, eſt enim elegantiſſima, tum librorum auctoritatem, Romani, Medicei, et ceterorum; eodem referendum *affiſſae* Zulich. *adnixae* oblongus Pierii, quod ſi aliorum librorum ſuffragia haberet, non incomtum eſſet. Latius proceſſit interpolatio in Ed Ven. *Affixas venis animas in,* et in Ed. Mediol. *Affixae venis animas in.* Porro *animosque* Moret. qu. *in volnera* Gud. et *in vulnera* Romanus, Mentel. pr. fragm. Moret. vterque Goth. vnus Arundel. et Pierii aliquot. Atque ita Nonius in *anima,* Schol. Iuuenal. IV, 91 Macrob. Sat. VI, 6. Probat Oudendorp. ad Lucan. II, 151 ſed ita, vt ad eum τοῦ *in* vſum referat, cum finem ac cauſſam denotat. Malim ad exquiſitiorem illum vſum referre, cum quartus pro ſexto caſu adiungitur; neque adeo praeferre alteri vt magis vulgari dubitem. Neque tamen reiici *in vulnere,* dum vulnus inferunt, poteſt, quod Mediceus et alii tuentur.

als beym Ricciolius Almag. nou. T. I Lib. VI. c. 22. p. 473. *vom Fiſche aber hat er gar nichts, und ſagt, Virgil habe* ortum matutinum et occaſum veſpertinum *verſtanden. Das erſte iſt mit mir einerley, das letzte heiſſe, die Plejaden ſollten kurz nach der Sonne untergehen, da müſſte die Sonne etwa im Zeichen der ♓ ſtehen, und das gäbe für die Zeit des Honignehmens etwa den März,* hybernae vndae *laſſen das nicht zu.*„

Ex aſtronomicis itaque rationibus nullam plane loci interpretationem procedere omnes fatentur. Reſtat adhuc vna ratio, quam vt ſatis clare exponam, duo ante monere liceat: primum, ſollemne eſſe poetis omnibus, etiam iis, qui de aſtronomicis praecipiunt, vt in deſcribendis ſiderum ſedibus tabulas ſui temporis caeleſtes et aſteriſmos in iis ſeu conſtellationes ſequantur, et formas figuraſque in iis pictas ita exprimant, quaſi eae in caelo conſpiciantur,

Sin duram metues hiemem, parceſque futuro,
Contuſoſque animos, et res miſerabere fractas;
At

239. *metuens* Gud. a m. pr. Franc. Toll. porro Roman. et codd. aliquot Pierii et Regius Mart. Edit. Iunt nec reiiciendum eſt, inquit Heinſ. *metuis* ſec. Moret. *mirabere* Longob. a m ſec. 240. *contunſos* Gud. et duo Moret. *concuſſoſque* Regius Mart. *miſerabile* idem Regius cum Ed. Ven.

ſpiciantur, ſcilicet vt ornatum vertibus ſuis ex earum varietate petant. Eſt porro iisdem poetis commune, vt fugere dicatur ſidus occidens alterum non alia de cauſſa, quam quod in illa tabula caeleſti proximum ei viſitur. Sic apud Manilium I, 263. 264. *Aurato princeps Aries in vellere ſurgens Reſpicit admirans auerſum ſurgere Taurum.* Iam ſi notiſſimum illud Marmor Farneſianum inſpicias, inclinante ſeſe Tauri capite Pleias, ſi virginis ſpeciem cogites, fugere videri poteſt alterum Piſcium. Atque hoc poetae ex communi, quem memorauimus, vſu, vt talem eam deſcriptionem inſtitueret, ſatis eſſe potuit. Reſtat difficultas in epitheto *aquoſus*, quod nimis tenue videri poteſt; ſed epithetorum genus frequens eſt, quod ſiue ad vim, ſiue ad ornatum, plane vacare videatur, ſed tamen naturae rei accommodatum ſit.

236. Coniuncta haec cum ſuperioribus; nam dum mel exſcinditur, iras apium maxime experiare. Varro III, 16, 7. *neque ignaua, vt non, qui eius opus conetur diſturbare, reſiſtat.*

237. *ſpicula caeca*, breuia, quae poſſunt latere. Seru. Morſus pro aculeorum ictibus dici, obuium.

238. *Adfixae venis*, grauius, quam cuti, corpori. *in vulnere*, in inferendo vulnus.

239 - 247. Sin apiarius hiemis immitioris metu, curaque apum et miſeratione non omnes fauos exſcindat, et aliquam mellis partem apibus relinquat, at ſaltem propter variorum inſectorum inſidias ſuffiendus eſt alueus, inanes cellae exſcalpendae et recidendae, ne quod in iis animalculum occultum lateat. Trepidabant et hic Intpp. Obſeruata haec omnia iam erant Ariſtoteli v. H. Anim. IX, 40. p. 946 A. ſed in cauſſis reddendis laborabat maximi philoſophi acumen.

239. *parces futuro*, conditioni ac neceſſitati apum futurae. Priſcianus iam haec ipſa ad apodoſin referebat, vt eſſent, *parce* et *miſerator.*

240. Spoliato alueo et cibi penuria, hiemali tempore.

241. v

At ſuffire thymo, ceraſque recidere inanis
Quis dubitet? nam ſaepe fauos ignotus adedit
Stellio, et lucifugis congeſta cubilia blattis:
Immuniſque ſedens aliena ad pabula fucus,
Aut aſper crabro imparibus ſe immiſcuit armis;

Aut

241. *At* omnes ferre codd. Heinſii: *aut* vulgo. *An* Reiskius V. C. coniiciebat: an quis dubitet? *aut ſufferre thumo* (*thumos* ap. Foggin.) Medic. nec non Roman. et Ed. Ven. *thymum* tres apud Burm. *ceraſque recindere* Zulich. *incidere* Parrh. habuiſſe videbatur. 242. *Quis dubites* Goth. pr. *ignotus adheſit* Romanus. 243. *Stellio et lucifugis* omnes Pieriani, omnes fere Heinſii; nec abeſſe a ſuis *τὸ et* monet Martinus; nec abeſt a Goth. extruſum tantum eſt in edd. vulgg. ante Heinſ. Is reuocauit, vt pes creticus ſit; quod mihi merum Grammaticorum commentum eſſe videtur. Quid enim ieiunius et ineptius a poeta fieri poſſit, quam in heroico verſu alienos pedes admiſcere! Verum pronuntiandum eſt binis ſyllabis *Stello*. Hoc ab aliis *Stelio, ſtilio, ſtillio* ſcribitur. Porro *lucifugi c. c. blatti* Zulich. *exeſa cubilia* Pierii manus in ora codicis, ex interpolatione non inſcita. *blatis, blactis, plattis* ſcribitur apud Burm et Colum. IX, 7, 5. Reisk. V. C. ita locum refingebat: *An ſuffire thymo ceraſque recidere inanes Quis dubitet, (nam- Stellio) lucifugis congeſta cubilia blattis?* vt *cerae inanes* ſint haec *cubilia*. 244. *fucos* Gud. a m. pr. Mentel. pr. *ad pocula* Medic. a m. pr. 245. *ſcabro* Medic. a m. ſec. duo Moret. Franc. Goth. ſec. *crebro* tres alii. *ſe miſcuit* Voſſ. pr. Moret. fr. Franc. Toll. Ed. Mediol. porro Goth. ſec. et vnus Mead. *imparibuſque immiſcuit* qu. Moret.

241. *Vt omnes vitioſi faui tollantur* Colum. IX, 13, 8. cf. §. 11. 12. c. 14, 1. 2. Varro III, 16, 34 extr.

243. *ignotus Stellio*, non obſeruatus, occulte adrepens. *et blattis congeſta cubilia ſunt* h. blattae cubilia eo, in fauos vacuos, congeſſere. *lucifugis*, per noctem vagantibus. vt Seruius recte explicat. Eſt vermium genus, *tineas*, *Bienenmotten*, *Raupen*, *Riebewürmer* appellant, ceram depaſcentium; ex erucis in chryſallides tandemque in blattas lucifugas transformari ſolent. cf. Colum. IX, 14, 1. 2. 8. 9.

244. *fucus* (v. ad v. 168) *immunis*, quod ipſe nihil operae ad mellificium confert. cf. Heſiod. Ἔργ. 303. 304. Theogon. 594 ſqq.

245. *imparibus armis* h. l. quibus apes pares non ſunt. *aſper* v. Ge. III, 149.

246. *inuiſa*

Aut dirum, tineae, genus, aut inuiſa Mineruae
Laxos in foribus ſuſpendit aranea caſſes.
Quo magis exhauſtae fuerint, hoc acrius omnes
Incumbent generis lapſi ſarcire ruinas,
Complebuntque foros, et floribus horrea texent.
Si vero (quoniam caſus apibus quoque noſtros
Vita tulit) triſti languebunt corpora morbo,

Quod

246. *dirum* optimus quisque apud Heinſ. *durum* vulgo. *tiniae* ſcriptura vett. librorum. v. Vrſin. Cerd. Heinſ. 247. *In foribus laxos* edd. ante Heinſ. ſed iam Pierius monuerat, codices aliter habere *Laxosque in f.* Zulich. *arachnēa* Toll. 248. *fuerunt* et mox *complerunt* Medic. *fuerit* Ven. *omnis* multi. 249. *Incumbunt* Zulich. Moret. fr. idem *fulcire ruinas.* *ruinam* Ed. Ven. 250. *fores* edd. nonnullae, vt Cerdae, et Pierius in ora codicis ſui. 251. *Sin* quatuor apud Burm. oblongus Pierii Goth. ſec. *noſtris* Rom. et aliquot apud Pierium. 252. *triſtis* Moret. ſec. *languebant* Mor. pr. *tabo* pro *morbo* Voſſ. alter. Eadem variatio Ge. III, 557. v. Heinſ. ad Ouid. Met. XV, 627.

246. *inuiſa Mineruae.* nota fabula de Arachne.

248. *Quo magis exhauſtae* apes ſunt melle ſubducto, *eo acrius omnes* operam dant, vt iacturam tantam reparent; *ruinas generis lapſi*, vt paullo ante, *res fractas*, a republica et imperio aliquo ſumtum. Notum autem inter melliturgos, ex mellis abundantia inertia et luxuria ſolui apes; itaque etiamnum inter mellificii noſtri noxas habetur, quod non ſatis mellis apibus ſubducitur, contra vero, vere ineunte, nouus cibus apponitur. Obſeruatum iam Ariſtoteli H. A. IX, 40. verſus fin. Hinc nec fucos omnes interimendos eſſe contendebant veteres. v. eundem et Colum. IX, 15, 3.

250. *foros*, alueos, fauos in alueis, ſiue a locis ſpectaculorum, ſiue a tabulatis nauium. *et floribus horrea texent.* florum ſucco ac polline conficient fauos; proprie cellulas, in quibus tamquam horreis mel reconditur.

251–280. De morbis apum et morborum cura. v. 253 ad 236 interpoſita eſſe memento, nec male forte parentheſi includas. Comparari poſſunt Varro III, 16, 20. Colum. IX, 13 vbi §. 7. totum h. l. expreſſit.

252. *Vita tulit* h. conditio, ſors, natura apum, vt βίος, et ſaepe *vita humana.*

254. *alius*

Quod iam non dubiis poteris cognoſcere ſignis;
Continuo eſt aegris alius color: horrida voltum
Deformat macies: tum corpora luce carentum
Exportant tectis, et triſtia funera ducunt:
Aut illae pedibus connexae ad limina pendent,
Aut intus clauſis cunctantur in aedibus omnes,
Ignauaeque fame et contracto frigore pigrae.
Tum ſonus auditur grauior, tractimque ſuſurrant:
Frigidus vt quondam ſiluis immurmurat Auſter:

Vt

254. *color horridus alia* Med. a m. pr. *horrida multum* Franc. et Zulich. pro diu. lect. 255. *difformat* vnus Arundel. *et corpora* Donat. ad Terent. Hecyr. II, 4, 27. 257. an *connixae*? quoniam negant in morbis id ſolere fieri, vt plures in vuae modum, βοτρυδὸν, conglobatae aliae ex aliis pendeant; ſed tum ſingulas paſſim haerere. *connexa* edd. male. Porro: *atque illae* aliquot apud Pierium. 258. ante *omnes* diſtinctionem ponebat Reiskius V. C. non male. 259. *Ignauaque* Romanus, ſed idem *fama*. *et* abeſt Goth. pr. *contractae* Cerdae editio; ſed in illa multa vitioſe excuſa. 260. *tractuque* Mentel. et Bodlei. v. ad Gratii Cyneg. 362. Burm. *tractumque* Goth. pr. *ſuſorrant* Gud. *ſuſurant* Franc. 261. *ſilvas immurmurat* Longobard. nec male. v. Heinſ.

254. *alius color*, ἀλλοχροῦσι.

259. *Ignauae fame*, inedia. Sed proprie poteſt tamen accipi; eſt enim *fames hiberna* inter morbi cauſſas: vnde inter remedia infra v. 280 cibi copia ponitur. *contracto frigore pigrae* proprie ſunt ipſae *frigore contractae*. Sed transfertur hoc, poetico more, ad ipſum frigus.

260. *tractim*, ſiue ad tempus referas, vt ſit continuo, iugiter, ſiue ad locum, ab vno angulo ad alterum, per omnes alueorum et examinum ordines ſuſurro continuato, nil intereſt. Hoc forte doctius, vt Lucret. III, 529.

261. *Frigidus Auſter*, v. ad Ge. III, 278. 279. Mox *mare ſollicitum*, ſollicitatum, commotum, ὀρνύμενον, defluxu maris reciproco. Ternas comparationes ex Homero expreſſas eſſe poſt Seruii indicium vidit iam Guellius, Il. Ξ. 394 - 399. Aliam Homerici loci imitationem in Calabro videas, locupletiſſimi ad ornatus quaerendos ingenii poeta, modo caſtigatioris eſſet, lib. V, 364. 380 - 386 - 389. vbi facile agnoſces luxuriem, ſi cum Virgilio compares.

264. De

Vt mare ſollicitum ſtridit refluentibus vndis;
Aeſtuat vt clauſis rapidus fornacibus ignis.
Hic iam galbaneos ſuadebo incendere odores,
Mellaque arundineis inferre canalibus, vltro
Hortantem, et feſſas ad pabula nota vocantem.
Proderit et tunſum gallae admiſcere ſaporem,
Arentisque roſas, aut igni pinguia multo
Defruta, vel pſythia paſſos de vite racemos,
Cecropiumque thymum, et graue olentia centaurea.
Eſt etiam flos in pratis, cui nomen amello
Fecere agricolae, facilis quaerentibus herba:

Namque

262. Abeſt verſus a Parrh. *aut* Medic. Pierii, Moret. pr. Zulich. Reg. apud Martin. *ſtridit* Heinſ. e Medic. Gud. Roman. vulgo *ſtridet*; quod et Romanus tuetur. 263. *Aeſtuat incluſis* Seruius Danielis et aliorum ad Aen. V, 595. *ingens* Med a m pr. 264. *Hinc iam* Medic. cum tribus aliis ap. Heinſ. *infundere* Rottend. tert. pro diu. lect. 267. *tunſum, tuſum, tuſcum, tutum, tonſum,* ſcriptum v. ap. Burm. *immiſcere* Franc. et Reg. Martini. 268. *Ardentesque* Reg Mart. 269. *pſythiae* Medic. cum quatuor Heinſii; quem vide. *pſit haec* Romanus. *Sithia* Reg. v. ad Ge. II, 93. *paſſus* Mentel. pr.

264. De *galbano* v. ad Ge. III, 415.

266. *feſſas*, aegras, vt ſaepe.

267. *admiſcere*, ſcil. illis mellibus, quae infundis. Colum. l. l. *Id cum accidit, arundineis infuſi canalibus offeruntur cibi, maxime decocti mellis, et cum galla vel arida roſa detriti.* Galla, excreſcens ille in glandiferarum nonnullarum arborum foliis tumor, inſectis grauidus, adſtringentem habet naturam, (vnde h. l. *ſapor gallae* pro galla) adeoque profluuium ſiſtit alui, quo laborant vere ex certo pabuli verni genere apes. cf. Colum. IX, 13, 2. Varro III, 16, 22.

269. *Pſythiae paſſos r.* v. Ge. II, 93. *Defrutum* vinum dulce ac coctum, de quo multa apud Scriptores R. R. vide vel Indicem.

270. *Cecropiumque thymum*, v. ſup v. 112. 177. *centaureum* ſ. centaurium, maius et minus, *Tauſend Guldenkraut*, a Centauro Chirone nomen traxit. v. Plin. XXV, 4. ſ. 14. 6. ſ. 30. 31.

271. Conſentiunt viri docti in hoc, *amellum* eſſe *Aſterem Atticum caeruleum vulgarem*, nobis

Namque vno ingentem tollit de ceſpite ſiluam,
Aureus ipſe: ſed in foliis, quae plurima circum
Funduntur, violae ſublucet purpura nigrae.
Saepe Deûm nexis ornatae torquibus arae.
Aſper in ore ſapor. Tonſis in vallibus illum
Paſtores, et curua legunt prope flumina Mellae.
Huius odorato radices incoque Baccho,
Pabulaque in foribus plenis adpone caniſtris.

Sed

273. *Namque imo* aliquot Pieriani, Franc. et Ed. P. Dan. Baſil. et al. it. Goth. pr. vnus Mead. et edd. vett. et probauit Heinſ. ad Ouid. Ep. XX, 21. et Catroeus, notante etiam Burmanno; male vtique; fluxit ex perpetua varietate. *de vertice* vett. ap. Pierium. 275. *fundentur* Leid.; *eduntur* Zulich. mox *ſublucent* qu. Moret. Goth. pr. *ſuccumbit* Zulich. 276. Forte *hinc nexis* Burm. Eſt ſane ſubintelligendum. 278. *incurua* (Foggin. *en curua*) Medic. a m. pr. et probat Heinſ. *per flumina* Romanus, quod admodum placebat Burmanno. *Amellae* Medic. a m. ſec. vnus Arund. et Cantabr. male. 280. *expone* Roman. quia in foribus.

nobis *Sternkraut;* quem in Italia, Sicilia et Gallia Narbonenſi incultis et aſperis convallibus paſſim naſci Raius teſtatur; vnde *facilis quaerentibus herba.* Eius formam excudi curauit Martinus.

273. *vno de ceſpite.* Philarg. non de terra, ſed de radice; quem ſequitur Martinus, vt *ceſpes* ſit radix ceſpitoſa, ſeu radix fibris inter ſe in ceſpitis modum implexa. Scilicet ita dicendum, *ceſpitem* dici poſſe pro ſolo, cui ceſpes, herba, inhaeret; ſi itaque vno de loco, ſane etiam vna de radice plures caules emittit.

274. 275. flore flauo, foliis purpureis violaceo colore.

276. Solent arae ſertis ex hoc amello nexis (*Feſtons*) ornari.

277. *Tonſis in vallibus,* quas pecudes tondent; (v. Ge. I, 15 et al.) inter paſcendum colligunt herbam paſtores.

278. *Mella. Brixia — Flavus quam molli praecurrit flumine Mella* Catull. LXIII, (67) 33. Fluuium itaque ex vicinia agri Mantuani memoratum vides.

279. *odorato Baccho,* ſimpl. ἀνθοσμίαν, εὔοσμον, εὐώδη, vt Theocr. XIV, 16. odorum vinum, adeoque generoſum intellige.

281. In-

Sed ſi quem proles ſubito defecerit omnis,
Nec, genus vnde nouae ſtirpis reuocetur, habebit;
Tempus et Arcadii memoranda inuenta magiſtri
Pandere, quoque modo caeſis iam ſaepe iuuencis
Inſincerus apes tulerit cruor. Altius omnem
Expediam prima repetens ab origine famam.

281. *Sed ſi quidem* Medic. et aliquot alii ap. Pierium, Bodl. vnus Arundel. et vett. edd. 282. *habenis* Rom. 284. *caeſis iam forte i.* pr. Moret. 286. *patria rep.* Ven. *primam* Goth. pr.

281. Ingreditur nobiliſſimum locum de reparanda ſtirpe apum, cum morbo examina tota interierint. Sequitur autem opinionem veteribus communem, (v. Varro II, 5, 5. III, 16, 4. et multi apud Intpp. ibi et ad h. l. laudati.) poſſe ex boue caeſo noua apum examina excludi; quod Aegyptiorum inuentum et artificium eſſe vulgo iactabatur. Fuit illa Orientis olim communis opinio, vt omnino inſecta, ita apes ex putribus cadaueribus generari; cui illa obſeruatio forte locum faciebat, quod apes in iis terris, vbi paſſim per ſiluas et ſine cultu vagabantur, mel fere in cadaueribus, vt e leonis Samſonii exemplo conſtat, facere videbant. Huius porro rei obſeruatione adducti, cum apum examina noua habere vellent, verno anni tempore, apum foetibus nouis a natura deſtinato, cadauer bouis commodo loco expoſuiſſe videntur, quo apes tamquam ad alveum conuolarent, et mater ſeu puerpera oua deponeret. In anguſtam illam domum v. 295 - 298 adpoſitae caſiae thymique fragrantia v. 303. 304 alliciebantur. Quod autem contundendo enecabant bouem, id vereor ne inani opinioni tribuendum ſit.

282. *genus nouae ſtirpis*, genus nouum, a noua ſtirpe oriundum.

283. *Arcadii magiſtri*, paſtoris, Ariſtaei, v. infra v. 317. De eo v. Diodor. IV, 81. 82. et Schol. Apollon. II, 500.

284. Et quomodo iam ſaepe caeſis iuuencis *cruor inſincerus*, corruptus ex putredine, *tulerit*, protulerit, generarit, *apes.*

286. *omnem famam*, rei memoriam, narrationem.

Nam qua Pellaei gens fortunata Canopi
Accolit effuſo ſtagnantem flumine Nilum,
Et circum pictis vehitur ſua rura faſelis;
Quaque pharetratae vicinia Perſidis vrguet,
Et

287. *Nam quam* Medic. *quae* Gud. *Pellei, Pelei, Palei* nonnulli. *Penei* Franc. 288. *Adtulit* Zulich. *et fuſo* Goth. pr. 289. *pactis* Rottend. ſec. *phaſellus* Cerda ſecundum lapides. 290. *Preſidis* Goth. pr. *vicina Pathyridos* Clerici coniectura, a Burmanno ſatis acriter exploſa. Poſſint huius generis plura coniectari; vt, *vicina Papremidis*, vel *Proſopidis*. Sed v. not.

287-293. h. per totam Aegyptum. Videamus ſingula. *gens fortunata*, a terrae felicitate, ſeu fertilitate ex Nili incrementis. *Canopus*, ὁ Κάνωβος, Aegypti vrbs, non longe ab Alexandria; quae, quod iam Martinus, vir elegantis iudicii vidit, occidentalem Aegypti partem deſignat; (eſt enim Canopicum primum ab occidentali latere Nili oſtium) vnde Aeſchyl. in Prometh. v. 845. ἔστιν πόλις, Κάνωβος, ἐσχάτη χθονός. *Pellaeum* h. Macedonicum, a nobili Macedoniae vrbe Pella, vnde *Alexander Pellaeus*. Ex quo autem tempore Macedones Aegyptum obtinuere, a regibus ipſa terra *Macedonica*, adeo et *Pellaea*, appellari potuit. *pictis faſelis*, pulchre, nam hoc proprium Aegyptiorum, quemadmodum ex Diodoro lib. I, 98. et Herodoto II, 96. 97 ſatis conſtat, vt certo nauicularum genere, *Baris* nomen erat, per Nilum diſcurrerent.

290. *Quaque vicinia Perſidis vrguet* h. ab ea parte, qua Aegypto Perſis contermina eſt; quae vicina ſunt ac contigua, poetica oratione *vrguent*. *Perſis* h. l. pro imperio Parthico, vt iam Burm. accepit, more ſollemni Romanorum poetarum; ſic *Medus Hydaſpes*. v. 211. hinc et *pharetrata*, quod de Parthis proprie dici ſolet; quis Parthorum pharetras ignorat? Multo tamen commodiorem verborum et ſententiae iuncturam fore video, ſi *vicinia* a *vicinium* ductum eſſe exiſtimetur; hoc modo: *Quaque amnis vſque a coloratis Indis deuexus*, h. Nilus, *pharetratae vicinia* h. vicina loca, finitima, fines, *Perſidis vrguet*, attingit; ab orientali Aegypti parte, ſeu verſus oſtium Nili Peluſiacum; *et viridem Aeg.* etc. Sed videamus reliqua. *Et* qua *amnis vſque ab Indis*, *coloratis* (Aethiopibus, v. Ge. II, 116.) *deuexus*, καταφερής, ex altis montibus

Et viridem Aegyptum nigra fecundat arena,
Et diuerſa ruens ſeptem diſcurrit in ora
Vſque coloratis amnis deuexus ab Indis:
Omnis in hac certam regio iacit arte ſalutem.

Bb 3 Exiguus

291. In Romano verſus ita transpoſiti, vt ſint: *Quaque pharetratae - Et diuerſa - Vſque coloratis - Et viridem Aegyptum.* Ex noſtra interpretatione neque ſic ſententia immutatur. Medic. Gud. duo Rottend. et Leid. duo hos tranſponunt: *Et diuerſa ruens - Et viridem.* neque hinc ſententia afficitur. Cerda v. 291 plane damnabat. *fecundet* Gud. 293. *Ille* Rottend. pr. pro var. lect. τȣ *Vſque. deuectus* nonnullos legiſſe, ne dubites; ſenſu plane eodem; ſed minus poetice; quod decliui via defertur, id eſt *deuexum. ab vndis* Franc. 294. *in hanc* Roman. *regio certam* Franc. *certe* Medic. a m. pr. *iacet* Roman. Gud. a m. pr. et alii. *petit* Venetus ex interpret.

tibus procliui deſcenſu in planiciem dum defertur, *pronus*, *fecundat Aegyptum*, *viridem* laeto agrorum prouentu, *nigra arena*, pro limo; eſt poetis ſimpl. ſolum; (vt Ge. I, 105. Lucan. II, 417. *ſi non per plana iacentes Aegypti Libycas Nilus ſtagnaret arenas*) et *ruens diſcurrit in ſeptem ora diuerſa.* Igitur totus locus huc redit: Per totam Aegyptum, cum in occidentali latere, circa Canopum non longe ab Alexandria, tum in orientali, verſus fines Parthici imperii, et per totam inferiorem Aegyptum, (Deltae nomine celebratam) *omnis regio*, tota gens, *iacit ſalutem certam*, ponit ſalutis ſpem ac fiduciam, *in hac arte*, reparandi apes ex boum viſceribus. Locum vexatiſſimum videor mihi ſic ſatis commode interpretari poſſe; in aliorum quidem rationibus ſiue expendendis ſiue refellendis moras neque hic nectam. At ſi iam de ipſa ſententia et poetica ratione iudicium ferendum eſt, Virgilii acumen et verecundiam deſiderare mihi videor. Nam et nimis protracta et impedita friget oratio; et paullo ieiunius Nili natura bis deſcribitur: quamquam ſingula membra ſuo ornatu ac lumine fulgere facile ſentio. Sed et hic mihi videtur Euphorionem aliquem aut alium poetam Alexandrinum expreſſiſſe; quem locum qui animo tenebant, Romani poetae copia magis forte delectabantur, ac nunc in noſtris animis, hoc auxilio deſtitutis, fieri poteſt. Si cui tamen aliter videtur, nil intercedo.

295. Con

Exiguus primum, atque ipſos contractus ad vſus
Eligitur locus. Hunc anguſtique imbrice tecti,
Parietibuſque premunt artis, et quatuor addunt,
Quatuor a ventis, obliqua luce feneſtras.
Tum vitulus, bima curuans iam cornua fronte,
Quaeritur: huic geminae nares, et ſpiritus oris
Multa reluctanti obſuitur, plagiſque peremto
Tunſa per integram ſoluuntur viſcera pellem.
Sic poſitum in clauſo linquunt, et ramea coſtis

Subiiciunt

295. *in vſus* Medic. a m. pr. et alii, more ſolito v. Burm. *ipſos* ab Mediceo a pr m. aberat. Lenius fuiſſet *atque hos.* 297. *premunt aras* Ed. Ven. 298. *aduerſa luce* edd. nonnullae, vt ex Cerda liquet. 299. *bina* ſex apud Burm. *vima* Medic. *coruans* Gud. 301. *multa reſultanti* Menag. pr. *obſuitur* Heinſ. repoſuit ex vnico Mediceo, in quo *opſuitur,* vt et in Gud. a m. pr quod iam defenderat ad Ouid. Faſt. II, 578. Laudauit tamen idem ex libro Colot. Vrſinus. *obruitur* Ven Parrh. Vulgo legebatur: *obſtruitur*, quod vtique proprium et pedeſtri ſermoni conueniens erat, ἀποκεφρᾶχθαι. 302. *tonſa, tuſa* alii. v. ad v. 267. 303. *in* deeſt quart. Moret.

295. Confer cum ſeqq. excerptum ex Florentino in Geopon. XV, 2. p. 405 ſqq. Sequutus forte noſter erat Varronem, cuius hac de re locus, ad quem Florentinus prouocat, intercidiſſe videtur. *contractus*, coartatus, ſpatio anguſto factus, ad hunc ipſum vſum, *locus*, οἶκος, *decem cubitorum in altitudinem et latitudinem*, inquit Florentinus.

296. *Hunc* locum et *anguſti imbrice tecti* h. anguſto tecto; (cuius faſtigiis imponi ſolent cauae tegulae, *imbrices*;) et *parietibus artis*, anguſtis, *premunt* pro exſtruunt, ſed multo elegantius, quaſi coercent,

299. Τριακοντάμηνον βοῦν Florentinus l. l.

300. *ſpiritus oris* h. os.

301. *multa reluctanti*, πολλ' ἀεκαζομένῳ, vt apud Homer. Odyſſ. Ν, 277. Il. Ζ, 458.

302. *ſoluuntur*, reſoluuntur contuſa, comminuuntur, vt in putredinem tanto citius abeant, *pelle* tamen *integra* manente. Sed et ſimpliciter *ſoluuntur tunſa*, pro tunduntur: ὁμοῦ ταῖς σαρξὶ τὰ ὀστέα συναλοῶντες· φυλακὴν δὲ ἐχέτωσαν, τὸ μὴ αἱμάξαι τι τοῦ βοὸς et rel.

303. *in clauſo*, luto etiam denſo obducta ianua et feneſtris; vt diſerte Florentinus p. 407. ſed, vt adiicitur, XXI

die

Subiiciunt fragmenta, thymum, caſiaſque recentis.
Hoc geritur, zephyris primum impellentibus vndas,
Ante nouis rubeant quam prata coloribus, ante
Garrula quam tignis nidum ſuſpendat hirundo.
Interea teneris tepefactus in oſſibus humor
Aeſtuat, et viſenda modis animalia miris,
Trunca pedum primo: mox et ſtridentia pennis
Miſcentur, tenuemque magis magis aera carpunt:

304. *recentis* Heinſ. repoſuit ex ſcriptis, etiam Pierianis. edd. fere, *virentes*, e gloſſa. v. Heinſ. ad Aen. VI, 674. Ouidii Faſt. V, 123. 306. *et ante* Roman. 307. *Sarcula quam* Zulich. *ſignis* Voſſ. *ſuſpendit* Mentel. pr. a m. pr. pr. Moret. et Nonius in *gárrulae*. 310. *pinnis* video Heinſium emendare, vt fere alias. Et ſic in Pierii libris et Romano. 311. *tenuemque magis ac magis* Romanus, et alii Pierii, vnus Mead. Goth. pr. Sic etiam Medic. a m. pr. deleto poſtea τῷ *ac*, et in Menteliano, ſed eraſo *que* a m. ſec. vt ſit, *tenuem magis ac magis:* quomodo pr. Mentel. et pr. Voſſ. et alii quinque Heinſii; quatuor Burmanni, tres Martini, Goth. ſec. Et ſic Ge. III, 185. 396. probat itaque Heinſius; et eſt lenius quam: *magis magis*; quod vno Catulli exemplo, quamquam et illo ambiguae iuncturae, defendi poterat LXIII, 274. *Poſt vento creſcente magis magis increbreſcunt.* Porro *aera captant* Rom. male. hoc facerent ſpirantes.

die dies et purus aer admittitur, vento tamen excluſo; et tum rurſus omnia oblita occluduntur. Quo facto, vndecimo inde die, aperta domo examina noua efferueſcere reperiuntur. Facile ex his apparet, quomodo mater apis in οἶκον penetrare potuerit. *ramea fragmenta*, ramorum, h. ramos. *caſias* v. ſup. ad Ge. II, 213.

305. Haec faciunt primo vere. Plin. II, 47. *Ver aperit nauigantibus maria, cuius in principio Fauonii hibernum molliunt caelum, — Is dies VI eſt ante Februarias Idus.* cf. XVI, 25. ſ. 39. *nouis coloribus*, floribus. *rubeant*, effloreſcant, niteant. Ge. II, 319 *vere rubenti.*

308. *humor*, vitiatus putredine ſanguis, ſup. v. 285 *inſincerus cruor. teneris* autem *oſſibus*, quia haec ipſa contuſa colliqueſcunt.

309. *Aeſtuat*, fermenteſcit. Rem diſertius vide in Florentini loco p. 407 extr.

310. *Trunca pedum* graece pro *trunca pedibus*, et hoc pro, truncis pedibus. Locum expreſſit,

Donec, vt aeſtiuis effuſus nubibus imber,
Erupere; aut vt, neruo pulſante ſagittae,
Prima leues ineunt ſi quando proelia Parthi.
Quis Deus hanc, Muſae, quis nobis extudit artem?
Vnde noua ingreſſus hominum experientia cepit?
Paſtor Ariſtaeus fugiens Peneia Tempe,
Amiſſis (vt fama) apibus morboque fameque,
Triſtis ad extremi ſacrum caput adſtitit amnis,
Multa querens, atque hac adfatus voce parentem:
Mater Cyrene, mater, quae gurgitis huius

Ima

312. *et a. effuſis* quart. Moret. et vnus Mead. 313. *Eripuere* aliquot Pieriani; in aliquot aliis *velut*; quod et in quinque apud Burm in vno Arundel. Goth. ſec. a m. ſec *vel vt* Franc. et vnus Mead. 315. *aut Muſae* Moret. quart. *extulit* permulti. ſed *extudit* et meliorum conſenſus, et grammatica ratio defendit, quod eſt exquiſitius; habet etiam adiunctam aliquam notionem aſſiduitatis. *excudit* vitioſe noſtri duo Burm. et plures Martini. v. ad Ge. I, 133. *qui nobis* codd. ap. Pierium. 316. *ingreſſum* Mentel. ſec. *ingreſſum hominem* Ed Ven. *coepit* edd. multae ap. Burm. 317. *Ariſtheus* ſemper Goth. ſec. 319. *extremum* libri aliquot ap. Pierium. *extremum ſacri* fragm. Moret. *placidum caput* Medic. 320 *affatur* Mentel. pr. *effatus* Goth. pr. *parentem eſt* tres ap. Burm. Goth. pr. 321. *Cyrine* Gud. ſemper, et alter Mentel.

expreſſit, ſed ſuo more, Ouid. Met. XV, 382 ſqq.

311. *aera carpunt*, vt *viam*. h. volant. quod idem eſt, *ſtridentia pennis miſcentur*.

313. *Erupere*, melius quam erumpunt. *vt ſagittae erupere*, *neruo* arcus *pulſante*, propellente ſagittam.

316. *Vnde noua hominum experientia cepit ingreſſus*, habuit exordia; vnde proceſſit: qua re homines adducti ad hanc artem ab experientia ſuppeditatam progreſſi ſunt.

317. Totum hunc locum a ſecundis poetae curis profectum eſſe, tradunt Grammatici. vide Vitam Virgilii §. 39. De Ariſtaeo cf. ad Ge. I, 14. *fugiens* ſimpl. relinquens, diſcedens.

319. *caput amnis*, Penei, non eſſe fontem, vt vulgo accipitur, ſed oſtium Penei, praeclare docuit Burm. ad Valer. Flacc. V, 351. Lucan. II, 52. Aſſenſum exprimunt cum illa: *extremi amnis*, tum ea, quae infra memorata v. 359 - 362. ad

Ima tenes, quid me praeclara ſtirpe Deorum,
(Si modo, quem perhibes, pater eſt Thymbraeus Apollo)
Inuiſum fatis genuiſti? aut quo tibi noſtri
Pulſus amor? quid me caelum ſperare iubebas?
En etiam hunc ipſum vitae mortalis honorem,
Quem mihi vix frugum et pecudum cuſtodia ſollers
Omnia tentanti extuderat, te matre, relinquo.
Quin age, et ipſa manu felicis erue ſiluas;
Fer ſtabulis inimicum ignem, atque interfice meſſis:

322. *tenens* Mentel. pr. *a ſtirpe* Rom. cum vno Pieriano, Gud. et ſec. Moret. v. ad Aen. I, 19. 323. *Thibreus* Leid. 324. *an quo* Menag. *noſter* Medic. a m. pr. 325. *quis me* quart. Moret. *videbas* Goth ſec. perpetuo lapſu. 327. *pecorum* tres apud Burm. et aliquot ap. Pier. 328. *extulerat* quinque Burm *excuderat* Ven. et duo Mart. cum vett. edd. *excuterat* vnus Mead. vide v. 315. *temptanti exſtuderat* Rom.

-362. ad fontem et initia fluminis referri nequeunt. Sane antrum, ex quo fons progreditur, perpetuae apud poetas Fluuiorum regiae Nympharum ſedes; cf. Spence Polymet. p. 226. 227. at nunc antra et vaſti receſſus in fundo fluminis iamiam mari ſe committentis intelligendi. Erat autem mater, Cyrene, vna ex Nymphis huius fluminis. Porro hunc verſum et has querelas ex Homerica expoſtulatione Achillis cum Thetide Il. Α, 349 ſqq. expreſſas eſſe, notarunt Intpp. Sed mirifice exornauit Virgilius nude ab Homero primum tradita. Cf. etiam Il. Σ, 70 ſqq.

323. *Thymbra*, ager Troadis, fluuio Thymbrio irrigatus, qui in Scamandrum ſe immittit; fano Apollinis nobilis. Strabo XIII. p. 893. Eſt autem verſus adumbratus ex Odyſſ. Ι, 529.

326. 327. Exornauit poeta τὸ ἀτιμᾶν Homeri; hanc gloriam, quam mihi multo cum labore, longae experientiae moleſtia, ex agrorum cultu et pecudum (adeoque etiam ex apum) cura paraueram, hunc fructum amitto, et hoc quidem, cum te deam matrem habeam.

330. *inimicum ignem.* diu notatum, hunc eſſe τὸ δήϊον πῦρ ap. Homer. et al. *interfice meſſes*, perde. Lucretianum verbum. *perimere*, *necare*, in ſimili

Vre ſata, et validam in vitis molire bipennem;
Tanta meae ſi te ceperunt taedia laudis.
At mater ſonitum thalamo ſub fluminis alti
Senſit. Eam circum Mileſia vellera Nymphae
Carpebant, hyali ſaturo fucata colore:
Drymoque, Xanthoque, Ligeaque, Phyllidoceque,
Caeſariem effuſae nitidam per candida colla:

Neſaee,

331. *duram in v.* Medic. a m. pr. *in vitis* Gud. *in vitem* Zulich *in vires* Goth. pr. *bipinnem* Rom. 333 *thalamos* alter Menag. *thalamo ſonitum* Franc. 334 *Sentit* vett. aliquot apud Pierium. *Meleſia* Gudian. *verbera* Medic. a m. pr. 335. *ſatyro* Rom. et tres ap. Burm. et ſic Seru. ac Philargyr. vide ad Ge. II, 197. *vitreo*, *viridi*, *hilari*, a nonnullis lectum fuiſſe e Cerda colligitur. *phaucata* Goth. pr. 336. *Drimo*, *Drumo*, *Dremo* v. ap. Burm. *Xanto* alii, et *Legea*. *Phyllidoceque* Heinſ. repoſuit e pr. Mentel. et nouem aliis; vulgo *Phyllodoceque* quod tuetur Rom. Medic. alii. item Macrob. Sat. V, 17. nec cur mutandum fuerit, video. Scribitur etiam *Philledoce*, *Philidice*, *Phillidoce*, *Phyledoce*. 337. Ante hunc ſequens verſus ponebatur in Goth.

ſimili iunctura dixere etiam alii.

331. *molire*, vibra, iacta, vt ſaepe.

333. *ſonitum*, confuſum, nondum diſertam vocem, qua filium agnoſcere poſſet. cf. Cerda.

334 *Mileſia vellera* v. Ge. III, 306. *Vellera carpebant*, lanam ducebant fuſo, nebant.

335. *hyalus*, ὕαλος, pro vitro, noue dictum: forte dum graecum aliquem poetam ſequebatur Virgilius. Sic ὑαλοειδέες τόπαζοι ſunt in Orph. Λιθικ. VIII. Simili auſu Lucret. IV, 1121 *thalaſſina veſtis* dicta. ſunt igitur *vellera fucata*, lana tincta, *colore hyali*, vitri, h. colore viridi, *ſaturo* h. quo ipſa vellera ſaturata ſunt; nam proprie *lana* eſt *ſatura*, quae ſatis colore imbuta eſt. Fateor tamen, ſi qua herba aut metallum inueniri poſſit, quod hyali nomine appellatum, et vnde viridem colorem confectum eſſe conſtaret, id magis mihi eſſe placiturum.

336. In huiuſmodi enumeratione multorum nominum ex mythicis rebus petitorum videntur ſibi valde placuiſſe veteres poetae, nullus tamen magis, quam Ouidius; forte, quia eruditionis laudem res habebat, et varietatis copiae-

que

Neſaee, Spioque, Thaliaque, Cymodoceeque,
Cydippeque, et flaua Lycorias; altera virgo,
Altera tum primos Lucinae experta labores;
Clioque et Beroe ſoror, Oceanitides ambae,
Ambae auro, pictis incinctae pellibus ambae;
Atque Ephyre, atque Opis, et Aſia Deiopea;
Et tandem poſitis velox Arethuſa ſagittis.
Inter quas curam Clymene narrabat inanem
Volcani, Martiſque dolos, et dulcia furta;

Aque

338. *Niſeque* ap. Macrob. Sat. V, 17. Alii: *Neſeque*, *Niſaee*, *Niſaei*, *Neſea*, *Niſaea*, *Niſaeque*, *Niſea Aepioque*. Porro *Theleiaque*, *Talique*. et *Chimodoceque*, *Cymidoceque*, *Cynodoceque*. Totus verſus abeſt ex optimis Rom. Medic. aliisque plurimis, etiam Mead. et poteſt ex Aen. V, 826 huc tractus eſſe videri. 339. *que* poſt *Cydippe* a Medic. et plurimis abeſt. *Lycoris alternaque* Rom *Lyceris* Goth. pr. et al. 340. *primum* alter Menag. Zulich. 341. *Clique* Roman. 342. *incinctae veſtibus* alter Rottend. 343. *Ephyra* Medic. *Epyre* Goth. pr. *et Aſia* Heinſ. poſt Pierium e Medic. et pluribus. *atque* vulgo. poſt *Aſia* inſerunt *et* Ald. Iunt. et aliae *Deiopia*, *Diopea*, *Diopeia* alii. 344. *At tandem* Medic. *velox poſitis* Schol. Statii Theb. I, 271. 345. *curas inanis* Gud. et vnus Pierii. *narrauit* Goth. pr.

que gratia affundi poteſt. Noſtris quidem ſenſibus periit illa ſuauitas. Ceterum hic locus et haec nomina ex Homero petita Il. Σ, 37 ſqq.

339. *flaua Lycorias*, haud dubie capillis, vt nos *blond*.

342. Ambae cinctae auratis et pictis h. variis pellibus, tamquam Nymphae, et quidem, vt etiam Seruius ſuggerit, venatrices; cf. v. 344.

343. *Aſia* vid. ſup. Ge. I, 383.

344. *Arethuſa velox*, venatrix. *poſitis ſagittis*, quae tum depoſuerat arcus. Quomodo tamen venatrices Nymphae inter Oceanitides locum habere poſſint, equidem nondum aſſequor.

345. *curam inanem Volcani*, zelotypiam, cum rete fabricaretur, quo Martem cum Venere opprimeret. Reſpexit locum Odyſſ. Θ, 266 ſqq.

346. *Martis dolos* Cerda dolos Vulcani in Martem ſtructos accipiendos eſſe contendit, ex Odyſſ. Θ, 276. Sed vetant adiecta *dulcia furta*. *doli Martis* haud dubie eadem dicentur, cum clam Vulcano fierent, vt ibid. v. 268. 269.

347. *denſos*

Aque Chao denſos diuum numerabat amores.
Carmine quo captae, dum fuſis mollia penſa
Deuoluunt, iterum maternas impulit auris
Luctus Ariſtaei, vitreiſque ſedilibus omnes
Obſtupuere: ſed ante alias Arethuſa sorores
Proſpiciens, ſumma flauum caput extulit vnda.
Et procul: O gemitu non fruſtra exterrita tanto,
Cyrene ſoror; ipſe tibi tua maxima cura
Triſtis Ariſtaeus Penei genitoris ad vndam
Stat lacrimans, et te crudelem nomine dicit.
Huic percuſſa noua mentem formidine mater,
Duc, age, duc ad nos; fas illi limina diuom
Tangere, ait: ſimul alta iubet diſcedere late
Flumina, qua iuuenis greſſus inferret. At illum

Curuata

347. *Atque* ante Heinſ. quem vide et Pierium. cf. ad Ecl. VI, 63. VII, 13. vbi Seru. *Eque Chao* laudat; et *enumerabat*. *Atque chadens* os Roman. *narrabat* vnus Mead. cum edd. Ven. 1476 1482. 348. *fuſis dum* Gud. tert. Rottend. 350. *vitreisque in ſedibus* alter Rottend. *vitreis quoque ſ.* Reg. Martin. *amnes* Medic. 351. *Obſtipuere* Rom. Medic. cum aliis melioribus. 352. *flauum* Heinſ. e ſcriptorum omnium cum Roman. et Medic. conſenſu. Vulgo *placidum*, repetitum ex Aen. I, 127. cf. ſup. v. 319. *ſummaque ſuum caput* Leid. 353. *Et procul, at g.* Leid. *Atque procul g.* Zulich. 357. *Hic* pr. Rottend. Goth. ſec. *Hinc* Venet. vnus Arundel. vnus Mead. vett. edd. *percuſſa* vulg. ante Heinſ. Monuerat iam Pierius. 359. *diſcerdere* alter Menag. *deſcendere* vnus Mead. 360. *quia iuuenis* Gud. a m. pr. *qua iuueni* Heinſ. coni. *ad illum* Gud.

347. *denſos - amores*, crebros, longa narrationis ſerie frequentes pertexendos.

350. *Luctus*, querelae. v. 353 *gemitus*.

355. *Penei genitoris* Nympharum et Cyrenes. Sed et perpetuum magnorum fluuiorum, *pater*, *genitor*.

356. *nomine dicit*, nominat, poetica periphraſi. cf. Aen. XII, 652.

357. *noua formidine*, repentina.

361 Verſus

Curuata in montis faciem circumſtetit vnda,
Accepitque ſinu vaſto; miſitque ſub amnem.
Iamque domum mirans genetricis, et humida regna,
Speluncisque lacus clauſos, lucosque ſonantis,
Ibat, et ingenti motu ſtupefactus aquarum,
Omnia ſub magna labentia flumina terra

Spectabat

361. *in montis ſpeciem* Medic. ſollemni permutatione. *in faciem montis* fragm. Moret. Parrh. *in molis ſpeciem* Codex Macrob. Sat. V, 3. 363. *genetrix* Rom.

361. Verſus ex Hom. Odyſſ. Λ, 242.

362. *Accipere* nos dicitur locus, quem ingredimur, *mittere*, dum per eum tranſimus.

363. Hanc mirationem nouarum rerum in iuuenis animo, quamquam graui cura oppreſſo, egregie memorari, vnuſquiſque facile animaduertat. Homerum poetae noſtro ante oculos fuiſſe verſatum Od. Δ, 43 ſqq. putabat Cerda.

363. Magno emerem, ſi certo affirmare poſſem, vnde haec, quae ſequuntur, hauſerit poeta. Antiquiorem aliquem poetam vtique ante oculos habuit, et, quantum quidem coniectura mihi aſſequi videor, philoſophum aliquem, qui de rerum originibus tradebat; ſiue vt is Oceanum omnium dearum deorumque patrem, h. aquam commune omnium rerum principium caneret, cf. inf. v. 381. 382 ſiue vt magnam illam in terrae viſceribus abyſſum et aquarum receptaculum deſcriberet; de quo ſecundum antiquiores Plato diſputabat in Phaedone T. I. Opp. p. 112. A. et contra eum Ariſtoteles Meteorolog. II, 2. p. 779. ed. du Val. B. C. iam Intpp. laudati. Certe poeta hic non fontem Penei, quod exſpectari poterat, ſed vaſtam aliquam cauernam ſub terra narrat, e qua, tamquam e communi fonte, omnia flumina orta diuerſis viis ad terrae ſuperficiem et ad ſuam quodque originem properent et ex terra prodeant. Exhibet tamen poeta et in iſta cauerna tamquam Olympi aliquam regiam, in qua Dii fluuii fontiumque Nymphae ſua palatia, ſuos thalamos habeant, quorum vnum Cyrene cum ſuis Nymphis tenebat. Secundum haec facile erit intellectu, quid ſint *ſpeluncis lacus clauſi*, ſ. incluſi, qui ſunt in ſpeluncis, h. magnae illae cauernae recipiendis aquis; *lucos ſonantes*; cum ex illis cauernis orta flumina procedant

Spectabat diuerſa locis, Phaſimque, Lycumque,
Et caput, vnde altus primum ſe erumpit Enipeus,
Vnde pater Tiberinus, et vnde Aniena fluenta,
Saxoſumque ſonans Hypanis, Myſuſque Caicus,

Et

367. *Spectabant* Menag. pr. *Phaſin* Goth. pr. cum al. 368. *primus* Medic. *primum erumpit* pr. Rottend. duo Moret. pr. Voſſ. Ita Pierii Medic. a m. pr. et oblongus, item Goth. ſec. *primum erupit* pr. Voſſ. et vnus Mead. *primus erupit* Regius Martini. at vulgatam lectionem, *primum ſe erumpit* confirmat Medic. cum aliis v. Ge. I, 446. Laudat Burm. Brouckh. ad Tibull. IV, 1, 86. et ſe ad Grat. Cyneg. 432. Eodem alludunt alii libri: *ſe primum erumpit* Zulich. *primum ſe rumpit* Romanus, Gud. Franc. et Toll. *primum ſe erupit* Aruſian. Meſſius recitat, et ſic pr. Mentel. a m. pr. Cantabr. et Ed. Ven. 1475. *primum ſe rupit* tert. Rottend. *Enipheus* plurimi v. ad Ouid. Met. I, 579. VI, 116. Burm. *Enitoeus* vnus Mead. 369 *Vnde caput* vnus Mead. *Armena* Franc. 370. *Saxoſusque, ſonans* Rom. Obl. et Medic. Pierii, inter Heinſianos Medic. Gud. et alii non pauci. ſed perperam. v. Heinſ. ad Aen. III, 70. cf. Seru. et Philarg. Vulgatum haud dubie doctius et exquiſitius eſt. *Hypanus* duo Burm. *Meſos, Miſus* duo Pierii, Goth. ſec.

dant aliquantum viae ſubter terra, donec ad ſuperas auras prodeant, huic viae littora nemoribus obſita, quae ſtrepitu aquarum alluentium reſonant, non incommode dare potuit. Seruius miram hic notam habet: *Haec — ex Aegyptiis tracta ſunt ſacris: nam certis diebus, in ſacris Nili, pueri, de ſacris parentibus nati, a ſacerdotibus Nymphis dabantur: qui cum adoleuiſſent, redditi narrabant, lucos eſſe ſub terris et immenſam aquam omnia continentem, ex qua cuncta procreantur. Vnde eſt illud ſecundum Thaleta inf.* v. 382. Oceanumque, patrem rerum. Quorſum haec referenda aut vnde repetenda ſint, intelligentes facile adſequentur.

367. *flumina diuerſa locis*, quod in pedeſtri ſermone, *diuerſis locis. Lycus* h. l. Ponti fluuius, quia cum *Phaſide*, Colchidos fl. iunctus eſt, vt apud Strabon. XI. p. 801 B. et vterque in Pontum Euxinum ſe immittit *Enipeus* Theſſaliae, *Hypanis* Sarmatiae, nunc *Bog* dictum, nota flumina.

368. *caput* h. l. fons. v. ad v. 319.

371. Flu-

Et gemina auratus taurino cornua voltu
Eridanus: quo non alius per pinguia culta
In mare purpureum violentior effluit amnis.
Poſtquam eſt in thalami pendentia pumice tecta
Peruentum, et gnati fletus cognouit inanes
Cyrene; manibus liquidos dant ordine fontis
Germanae, tonſiſque ferunt mantelia villis.

Pars

371. *taurino corpore* Medic. a m. pr. *volto* Gud. 373. *effluit* ſecundum Romanum et aliquot Pierii libros, item Medic. Gud. repoſuit Heinſ. *influit* vulgo. *influat* Leid. a m. pr. *violentius* Toll. 374. *inter thalami* Zulich. *ſplendentia* legit Valeſius, ſed refutatus a Brouckh. ad Propert. III, 2, 28 notante Burm. *pomice*, *punice* ſcribitur. 375. *et* aberat Medic. a m. pr. et Regio Martin. idem *flentes*. *flexus* Goth. ſec. *inanes* Burmannus repoſuit, pro *inanis*. Codices vtrumque exhibent. 377. *mantelia* Heinſ. vt omnes vetuſtiores. *mantilia* vulgo v. ad Aen. I, 702. Salmaſ. ad Scriptores Hiſt. Aug. ſaepius.

371. Fluuiorum dii cornibus taurinis res notiſſima. Padus vero habet *cornua aurata*; ſiue propter fertilitatem agri adiacentis, ſiue ſimpliciter, quia deorum attributa ſollemni epitheto ſunt *aurea*. Apud Martialem X, 7 *cornibus aureus receptis* Rhenus appellatur, vnde Spencius locum noſtri poetae illuſtrabat Polymet. Dial. XIV. p. 231, ſed *aurum* ibi cum cornibus nil habet commune. Ad ſidus Eridani, quod *aureum*, lucidum ſit, aut ad ramenta fluuii *aurea* referebat Cerda. Si docte magis quam vere interpretatio inſtituenda eſſet, equidem ad ſuccinum, quod olim deuehebat, reſpexiſſe poetam dicerem. Impetuoſiſſimum autem amnem olim Padum fuiſſe, ex aliis locis manifeſtum eſt; cf. Ge. II, 451. 452. quamquam nunc eius natura diuerſa eſſe narratur, vt adeo Spencii dubitatio eodem loco neminem tenere debeat.

373. εἰς ἅλα πορφυρόεσσαν, nigrum, vt notum.

374. *pendentia pumice tecta*, antrum pumiceum, ad camarae morem curuum et fornicatum; ergo latera et tholus ſunt *pumice pendenti*; vnde poeticus ſermo exquiſitius etiam *tectum pendens pumice* dicit.

375. *fletus inanes*, leui de cauſſa ſuſceptum dolorem, et cui facilis et parata medicina eſſet.

376. *fontes*, aquam.

377. *tonſis mantelia villis*, lanea,

Pars epulis onerant menſas, et plena reponunt
Pocula. Panchaeis adoleſcunt ignibus arae.
Et mater, Cape Maeonii carcheſia Bacchi:
Oceano libemus, ait. Simul ipſa precatur
Oceanumque patrem rerum, Nymphaſque ſorores,
Centum quae ſiluas, centum quae flumina ſeruant.
Ter liquido ardentem perfudit nectare Veſtam:
Ter flamma ad ſummum tecti ſubiecta reluxit.
Omine quo firmans animum, ſic incipit ipſa:
Eſt in Carpathio Neptuni gurgite vates

Caeruleus

378. *Parce* quart. Moret. *pars onerat epulis m.* Parrhaſ. 379. *Panchaeis a. pinguibus* Medic. a m. ſec. quaſi *pinguia* ſint vnguenta, fere vt *denſum pingue* Ge. III, 124. v. Heinſ. *adoleſcent* Seru. ad Ge. II, 139. *Sabaeis* Leid. *alae* Menag. 383. *et* poſt *ſiluas* Rom. 384. *perfundit* Medic. Menag. pr. Moret. alt. vnus Mead. 385. *ſublata* Medic. a m. pr. et Gud. *ſubuecta* Moret. quart. cum fragm. Moret. Zulich. cf. ad Ge. III, 241. 386. *firma* Medic. f. pro *firmata*, coni. Heinſ. *formans* Gud. a m. pr. *ipſe* vulgg. edd. perperam.

lanea; ſed lanugine in texti ſuperficie eminente attonſa, adeoque laeuia, ac tenuia, mollia, non villoſa et craſſa.

378. *reponunt*, ponunt v. Ge. III, 527.

379. *tura* (*Panchaea* v. Ge. II, 139) ardent in aris; translatum ab hominum conuiuiis feſtorum dierum: peractis epulis fiebat libatio.

380. *Bacchi Maeonii*, vini Lydii, Tmolii ſupra Ge II, 98. Nam Catacecaumenium vinum geographis, non poetis, notum. vid. Strabo XIII. p. 931 extr. *Carcheſium* vas oblongum, anſatum v. Athenaeum XI. p. 474. E.

381. *Oceano*, quippe communi omnium fluminum et fontium patri. Il. Φ, 195 ſqq. et al.

383 *ſeruant*, incolunt, vt ſaepe poetae. inf. v. 459.

384. *Veſtam*, ignem.

385. *ſubiecta*, ſubiiciens ſe, emicans et lambens lacunar. cf. Ge. III, 241. Erat autem hoc fauſti ominis, vt ſaepe alias.

387. Locum hunc ex Odyſſ. Δ, 364 - 384 ſqq. adumbratum eſſe, omnes viderunt Interpp. vbi monſtrante Idothea, Menelaus in Pharo, Aegypti inſula, eodem modo Protea adgreditur, ex eoque reditus in patriam fortunam exquirit.

Caeruleus Proteus, magnum qui piſcibus aequor
Et iuncto bipedum curru metitur equorum.
Hic nunc Emathiae portus patriamque reuiſit
Pallenen. Hunc et Nymphae veneramur, et ipſe
Grandaeuus Nereus. Nouit namque omnia vates,
Quae ſint, quae fuerint, quae mox ventura trahantur.

Quippe

388. *qui paſſibus* Zulich. 389. *Eiuncto* Zulich. *euincto* Parrh. vnus Mead. *curſu* Goth. ſec. 390. *Hinc* alter Mentel. *remiſit* Menag. pr. 391. *Pellenen* Medic. a m. pr. *Pallenem* Zulich. *Pallentem* Goth. pr. *et* abeſt a Rom. *venerantur* Reg. et vnus Arundel. cum Ed. Par. 1494. *ipſi* Medic. 393. *ſunt* Zulich. et vnus Mead. *quae fuerant* Leid. pr Moret. vnus Arundel. *trahentur* Medic. a m. pr. *trahuntur* Gud. a m. pr. Franc. Reg. Martini. *ſunt* et *trahuntur* etiam edd. inter has Argent. *ſequantur* Gud. pro diu lect. et *ſequentur* Macrob. Sat. I, 20.

exquirit. Fabula de Proteo ex Aegypto oriunda videtur, hinc in *Carpathio Neptuni gurgite*, h. mari verſatur; (nam Carpathos inſula Aegypto obverſa eſt) ſed alterum illud, quod *Emathiam*, late h. l. dictam, et *Pallenen*, procurrentem illam Macedoniae in formam peninſulae partem pro *patria* ei aſſignet, hoc fabula aliqua antiquiore nititur, cf. h. l. Servium; quae etiam Lycophroni Alex. 115 ſqq. memoratur. Pieriam adeoque etiam vicinas partes, et inter has *Pallenen*, antiquiſſimarum fabularum propriam ſedem eſſe, alio loco expoſuimus. Ceterum illa narratio de variis formis, in quas ſe transmutabat Proteus, apud alios, vt Pherecydem, (Schol. Apollonii IV, 1396. cf. Apollod. II, 5, 11) Nereus, originem habere videtur ex antiquiſſimis poetis, et quidem Orphicis, qui rerum origines ſuis carminibus tradebant, et aquam omnium rerum principium ponebant; cuius adeo transformationes in reliqua corporum genera, ignem, aerem, et rel. ſymbolica iſta fabula exponebant. vid. Hymnos Orphicos n. XXIV.

388. 389. *qui magnum aequor piſcibus et curru bipedum equorum iuncto*, pro, curru piſcibus et equis b. iuncto h. equis, qui poſteriore ſui parte in piſces deſinerent, qualia monſtra vel ex vulgaribus picturis nota ſunt, *metitur*, pererrat, medium tranſit, vt ſaepe poetae.

392. *Grandaeuus Nereus*, proprio epitheto, eſt enim ex

Quippe ita Neptuno viſum eſt: immania cuius
Armenta, et turpis paſcit ſub gurgite phocas.
Hic tibi, nate, prius vinclis capiundus, vt omnem
Expediat morbi cauſam, euentuſque ſecundet.
Nam ſine vi non vlla dabit praecepta, neque illum
Orando flectes: vim duram et vincula capto
Tende. Doli circum haec demum frangentur inanes.
Ipſa ego te, medios quum ſol accenderit aeſtus,

Quum

396. *gnate* alii, et ſic ante Heinſ. *capiendus* itidem ante Heinſ. vt Medic. et alii. *capiendis vinclis* Rom. *vndis capiendus* Leid. *carpendus* Toll. *et omnem* Gud. a m. ſec. Ment. tert. Goth. pr. 397. *Expediant* Rom. *ſecondet* Zulich. 398. *Non ſine vi non nulla* Zulich. *Non ſine* etiam alter Rottend. *dabit reſponſa* Probus Arte Grammat. lib. I. ex interpretatione. *neque ipſum* pro diu. lect. Gud. 399. *flectes* Rom. cum aliis Pierii, praeter Mediceum, Mediceus Fogginii, Gud. duo Rottend. *vinces* reliqui Heinſiani, duo Burm. cum Ed. Ven. quinque apud Martin. Goth. ſec. quod Burmannus pro vero habebat, alterum pro interpretamento. 400. *doli demum circum haec* fuiſſe in edd. ex Pierio apparet. *dolis circum hac demum franguntur* Roman.
401. *accederit* vnus Mead.

antiquiſſimis Diis v. Theogoniam Heſiodi.

392. 393. Iliad. Α, 70.

394 395. *immania Armenta*, monſtra marina, inter quae *phocae*, nobis vituli ſeu boues marini, *turpes*, foeda ſpecie. v. ſup. Ge. III, 52. Exornat autem his verſibus illud Odyſſ. Δ, 386. Ποσειδάωνος ὑποδμώς.

395. Hinc Horat. Carm. I, 2. *Omne cum Proteus pecus* etc. et omnino poetis hinc paſtio monſtrorum marinorum.

396 ſq. v. Od. Δ, 388 ſqq. vbi v. 389 pro eo, quod nunc legitur, ὅς κεν, ὥς κεν fuiſſe lectum, ex Heſych. in ὥς patet, quod ille exponit ἄχρις, defenditque ex h. l. Ienſius. Verum inuito ſententiarum in Homerico loco nexu; debet ὥς κεν, ſi verum ſit, exponi: *Sic vtique.*

397. *euentusque ſecundet*, euentus ſecundos monſtret, quomodo ii obtineantur; h. remedia fortunae, modos reparandi amiſſas apes.

400. *circum haec*, ad haec, his vinculis adhibitis. *inanes*, vt inanes ſint.

401. Ex Odyſſ. Δ, 400 ſqq. quo comparato, videbis Virgilium prudenter omiſiſſe ea, quae a poeta iam ita ornata

erant,

Quum ſitiunt herbae, et pecori iam gratior vmbra eſt,
In ſecreta ſenis ducam, quo feſſus ab vndis
Se recipit; facile vt ſomno adgrediare iacentem.
Verum vbi correptum manibus vincliſque tenebis;
Tum variae eludent ſpecies atque ora ferarum.
Fiet enim ſubito ſus horridus, atraque tigris,
Squamoſuſque draco, et fulua ceruice leaena:
Aut acrem flammae ſonitum dabit, atque ita vinclis
Excidet, aut in aquas tenues dilapſus abibit.
Sed quanto ille magis formas ſe vertet in omnis,
Tanto, gnate, magis contende tenacia vincla:
Donec talis erit mutato corpore, qualem

402. *eſt* abeſt a Gudian. a m. pr. Moret. quart. v. ad Ecl. VIII, 15. *vnda* Gud quod Burmannus defendi poſſe putabat; mihi quidem aliter videtur. 403. *in vndis* Ven. 404. *adgredirere* Mentel. pr. *ſummo egrediare* Goth. pr. 405. *manicis* Moret. pr. et ſic coniecerat Vir doctus. At *corripi manibus*, non *manicis*, dici, docuit Burm. h. l. et Vir doctus Obſſ Miſcell. Vol. I, p. 3. 406. *eludent* Heinſ. ſecundum meliores, Medic. et al. etiam apud Pierium et Martinum cum Goth. ſec. Quorſum item referas *eludunt* in Oblongo, et tribus Heinſii, et *ludunt* Roman. At vulgo *illudent*, aut *illudunt*; quod eſt ad vulgarem rarionem. 410. *tenuis* multi. *in aqua tenuis* Leid. *habebit* Medic. ſubnotato *h.* ex *habibit* vt in Romano. 411. *vertit* nouem apud Burm. duo apud Martin. Goth. pr. 412. *Sed quo nate magis* fragm. Moret. Laudat Burm. Donat. ad Terent. Hecyr. III, 4, 3. *Tantum nate magis* legi, notatur in Seruianis.

erant, vt nihil addi poſſet; in reliquis autem ornatu verborum et ſententiarum certare.

403. *In ſecreta ſenis*, ſecretam ſedem.

406. In varias formas ſe transformabit; at quanto exquiſitius poeta!

407. *ſus horridus*, horrentibus ſetis, *atra tigris*, ſaeua. Seru.

408. *fulua ceruice leaena*, ἠϋγένειος. ib. 456.

410. *Excidet*, elabetur, effugiet, vt ἐκπίπτειν; notante iam Guellio; *dilapſus abibit*, ornatius quam, dilabetur.

412. *contende*, intende, contrahe, πιέζειν Hom. v. 419.

Videris, incepto tegeret quum lumina ſomno.
Haec ait, et liquidum ambroſiae diffundit odorem:
Quo totum nati corpus perduxit. At illi
Dulcis compoſitis ſpirauit crinibus aura,
Atque habilis membris venit vigor. Eſt ſpecus ingens

Exeſi

414. *incepto - ſomno* videri poteſt paullo ieiunius dictum; quod obſeruatum quoque Reiskio erat, V. Cl. Procliue eſt, reponere *incerto*, qualis primus ſomnus eſt. At male hoc fieret. vide Aen. XII, 832 *inceptum furorem* et aliis locis. 415. *Hoc* Moret. ſec. *hic* qu. Mox *diffundit* Heinſio debetur, qui Medic. Gud. et Menag. vtrumque pro ſe laudat. Addi poſſunt alii, vt Goth. ſec. *diffudit* Reg. vterque Mead. et ant. edd. at vulgg. edd. *defundit* exhibebant, cum multis codd. *defendit* Mentel. et Rottend *defudit* Leid et Goth. pr. At Rom. *depromit* et mox *corpus perfudit* e gloſſa, vt Burm. docuit. *ambroſa* vel *ambroſia* Rom. et al. 416. *Quo tactum* fragm. Moret. concinne omnino, inquit Heinſ. *Quod totum* alter Menag. male. *permuſit* Ed. Ven. *perfudit* Roman. et Vratislau. *producit* Franc. 417. *naribus* tert. Rottend. pro var. lect. male. Burm. *auras* Rom. 418. Et *ſ.* Franc. Rom.

414. Communior ratio fuerat: *cum ſomnus tegeret lumina.*

415. Hic vero cum Homerica ſimplicitate contendit Virgilii elegantia et ingenium; nam in Odyſſea v. 444 ſqq. *ambroſiae odor* iis, qui ſub phocarum pellibus laterent, quam maxime erat quidem vtilis, rei tamen ipſius parum iucunda narratio; at in noſtro iuuenis ambroſia inungitur, vt ille nouum robur, nouas vires ad vinciendum et domandum ſenem acciperet. *Atque habilis membris venit vigor;* nam illa: quod *dulcis ſpirauit aura*, et quidem *crinibus compoſitis*, quorſum a poeta memorentur, doceat me, qui aſſequitur. Cerdam quidem poſt Seruium, de quo vid. Burm. ambroſiae illum vſum memorare video, quod ad ferendum numinis conſpectum firmaret iuuenem. At id multis de cauſſis probari nequit.

415. *ambroſiae odorem* h. ambroſiam odoratam, odorem emittentem, *diffundit*, per membra filii.

416. *perduxit* h. perunxit; at iſtud exquiſitius. Porro vulgari ratione *perduci ambroſiam per corpus*, exquiſitius, *corpus ambroſia*, dicitur.

417. *aura dulcis* h. odor.

418. *habilis vigor*, qui reddit habilem, aptum, idoneum rebus agendis, fortem.

420. et

Exeſi latere in montis, quo plurima vento
Cogitur, inque ſinus ſcindit ſeſe vnda reductos;
Deprenſis olim ſtatio tutiſſima nautis.
Intus ſe vaſti Proteus tegit obiice ſaxi.
Hic iuuenem in latebris auerſum a lumine Nympha
Collocat: ipſa procul nebulis obſcura reſiſtit.
Iam rapidus torrens ſitientis Sirius Indos

419. *lateri* Rottend. *in* abeſt a Medic. a m. pr. et Toll. 421. *depreſſis* Ven. et Cantabr. *gratiſſima* Toll. *ſtatio fidiſſima* Goth. pr. non male; vt contra *ſtatio male fida carinis* Aen. II, 23. 422. *Inter* aliquot notante Martino. *caſti* Ed. Norimb. *obice* in Rom. et al. 423. *Hinc* Gud a m. pr. *auorſum* Toll. *adverſus* Vratisl. *a. limine* Gud. pro diu. ſcript. *a* omittunt tres ap. Burm. Romanus et plerique apud Pierium, vnus Mead. Goth. pr. *Nymphe* Moret. ſec. *Nymphae* edd. nonnullae. 424. *reſiſtit* omnes vett. apud Pierium et Heinſ. et Martin. Fuit tamen in plerisque edd. *receſſit*, vt eſt in Goth. pr. ex gloſſemate. cf. Aen. IV, 76. et inf. v. 490. 425. *rapido - caelo* malit Heinſ. idem *ſitientis* ſcripſit e libris et Priſciano pro *ſitientes*. *Serius* Rom. et alii ſcribunt.

420 Et quo plurimum vndae penetrat; ſed poſtquam intravit, in plures ſinus, h. cauitates antri et receſſus diſpergit ſe, adeoque, *ſcindit ſeſe*. Ita malim interpretari, quia de ſpecu agitur. Alioquin non damnem illam rationem, ex qua *ſinus reducti* fluctuum, alliſorum ſcopulis, et longo tractu recedentium, cauitate intus relicta, intelliguntur. Idem verſus Aen. I, 160. 161.

421. 422. Haec ita intelligo, vt anteriore huius receſſus (*Bay*) parte patente ſub dio nauium ſtatio, in interiore, intra ſcopulos reducta, antrum fuiſſe dicatur; huic pro munitione ac foribus ſcopulus obiectus erat, in quo Proteus v. 436 conſidet ad recenſum armentorum. *deprendi* naues tempeſtate notiſſimum. *tegit*, tegere conſueuit. *obiice*, in proſa, *obiectu*.

423. *auerſum a lumine*, in loco, quo lumen ab oſtio inde antri non permeat.

424. *ipſa procul nebulis obſcura*, h. in nebula; *reſiſtit*, ſtat. Quod Homerus v. 402 Proteo pulchre tribuebat, μελαίνῃ φρικὶ καλυφθεὶς, ad Clymenen mutata ratione transtuliſſe videtur. Spencius Polymet. p. 222 ex antiqua pictura poetam haec mutuatum eſſe ſuſpicabatur.

425. *Sirium* pro ſole h. l. accipi

Ardebat; caelo et medium ſol igneus orbem
Hauſerat. Arebant herbae, et caua flumina ſiccis
Faucibus ad limum radii tepefacta coquebant:
Quum Proteus conſueta petens e fluctibus antra
Ibat. Eum vaſti circum gens humida ponti
Exſultans rorem late diſperſit amarum.
Sternunt ſe ſomno diuerſae in littore phocae.

Ipſe

426. *Ardebat caelo, et* diſtinguebatur ante Heinſ. *medius ſol* Zulich. 427. *Auxerat* fragm. Moret. *ardebant* ſec. Rottend. 428. *fontibus* Zulich. pro diu. lect. 429. *patens* Goth. ſec. 430. *circa* alter Moret. 431. *diſperſit* Heinſ. e librorum conſenſu. Sic et Pier. et Mart. libri. *deſperſit* pr. Rottend. *diſpergit* vulgg. edd. et tres codd. apud Heinſ. Tuetur tamen hoc Medic. et Romanus. 432. *diuerſae* Heinſ. plurium et meliorum auctoritate. Adde Pierii et Martini libros. *diuerſo* alii cum vulgg. edd. *in* abeſt ab Edit. Ven. Burmannus laudat ad Ouid. Ep. XII, 145.

accipi volunt. Equidem nondum victus do manus. Mediam aeſtatem et aeſtiuum calorem oſtendit priore verſu: Sirio enim ſub ſolis tranſitum in leonem orto Aegyptum et reliquam Africae oram ſummo et intolerabili aeſtu premi, ſatis notum: itaque *Sirius torrens*, quod perpetuum aeſtus, et ſolis ac ſiderum, vnde aeſtus cauſſa petebatur, epitheton eſt; nam ad rapidum Caniculae curſum cum Spencio Polymet. p. 177. vix aliquis referat. *ſitientes Indos* h. Aethiopes v. ſup. v. 293. Ge. II, 116. idem *rapidus*, et tali anni tempore medium diei tempus ſubiicit altero verſu: *caelo et medium ſol igneus orbem Hauſerat*, peragrauerat, emenſus erat. Colum. X, 313. Titan - *Hauſerit et flammis Lernaei brachia Cancri*; et vt ſaepe *exhaurimus* labores et alia, quae ad finem perducimus. Ornauit haec, quia Homerus ſimpliciter poſuerat.

428. *ſiccis Faucibus*, alueis. *tepefacta* prudenter poſuit; nam ad limum et ima fluminis referendum eſt. cf. Ouid. Met. II, 262. 263 et 269.

430. 431. Multo ornatius haec, quam Homerus l. l. 448. φῶκαι δ' ἐξ ἁλὸς ἦλθον ἀολλέες. *rorem amarum* πικρὰν ἁλὸς ὀδμὴν dixerat ille v. 406.

432. *diuerſae*, in proſa, diuerſis locis, partibus. vide v. 367.

433-436.

Ipſe, velut ſtabuli cuſtos in montibus olim,
Veſper vbi e paſtu vitulos ad tecta reducit,
Auditiſque lupos acuunt balatibus agni,
Conſidit ſcopulo medius, numerumque recenſet:
Cuius Ariſtaeo quoniam eſt oblata facultas,
Vix defeſſa ſenem paſſus componere membra,
Cum clamore ruit magno, manicisque iacentem
Occupat. Ille ſuae contra non immemor artis,
Omnia transformat ſeſe in miracula rerum,
Ignemque, horribilemque feram, fluuiumque liquentem.
Verum, vbi nulla fugam reperit pellacia, victus

433. *in montibus altis* Vratisl. 434. *vitulas* fr. Moret. *in tecta* Ven. Parrh. *reduxit* vnus Arundel. 435. *Auditisque* e Romano aliisque probarat Pierius; addicentibus Medic. et fragm. Moret. quibus adde Cantabrig. recepit Heinſ. *auditique* vulgo. 436. *Conſidit* Heinſ. poſt Rom. et Medic. a m. ſec. quod Foggi- nius tamen non notauit. item Bodlei. et Cantabrig. at Reg. *conſcendit*. vulgo omnes *conſedit* v. Heinſ. h. l. Ecl. V, 3. VII, 1. Aen. I, 719. Ouid. Met. XIII, 780. *recenſit* Gud. a m. pr. et Longobard. *recenſiit* Giphan. e vet. cod. Ind. Lucret. p. 458. 438. *ſenem eſt* Ven. 439. *manibusque i.* Franc. vide v. 405. *vinclisque* Gud. a m. pr cum quatuor, et Reg. Martini. 441. *omnia commutat* apud Nonium in *mira*. *ſpectacula* Ven. vide ſup. v. 3. 442. *fluuiumque liquantem* pr. Rottend. *loquentem* quart. Moret. 443. *pellacia* reuocauit Heinſius; vt et multis aliis in locis. Ita vterque Mentel. fr. Moret. tert. Rottend. v. Heinſ. item Pieriani nonnulli, inter quos Romanus eſſe videtur. Adde Philargyr. Goth. ſec. a m. pr. *phallacia* Medic. et a m. ſec. *fallacia*, vt vulgo omnes vulgari vocabulo. *tenuit fallacia* quart. Moret.

433-436. Ornatiora, quam Odyſſ. Δ, 411-413. et 450. 451. *Veſper reducit vitulos*, poeticum, pro, paſtor reducit veſperi, vt in Eclogis et alibi. Quam ornate illud v. 435 expreſſit, reducit oues balantes.

437. Sequentia e Graecis Odyſſ. l. l. 454 ſqq. *manicis occupat*, vincit, adiuncta notione celeritatis.

438. Impatientiam praeclare memorari in iuuene, nemo non videt.

441. *in miracula rerum*, in miras res, formas.

442. *horribilemque feram*, poſſis

In ſeſe redit, atque hominis tandem ore loquutus:
Nam quis te, iuuenum confidentiſſime, noſtras
Iuſſit adire domus? quidue hinc petis? inquit. At ille:
Scis, Proteu, ſcis ipſe: neque eſt te fallere cuiquam.
Sed tu deſine velle. Deum praecepta ſequuti
Venimus hinc lapſis quaeſitum oracula rebus.
Tantum effatus. Ad haec vates vi denique multa
Ardentis oculos intorſit lumine glauco,
Et grauiter frendens, ſic fatis ora reſoluit:
Non te nullius exercent numinis irae.

Magna

444. *rediit* Parrh. Laudat varie Donat. ad Terent. Andr. III, 5, 15. Adelph. V, 3, 18. *tandem eſt* Rom. male. 446. *Iuſſus* alter Rottend. *domus* Heinſ. e Medic. et aliis, vulgo *domos*. *hic petis* Menag. pr. 447. *Proteus*, noto atticiſmo, Mſſ. Pierii et Rufinian. de Schemat. Lex. p. 31 *quicquam* Medic. et alii ap. Heinſ quem vide. Etiam ſic Seruius, liber Romanus et Colot. Alias auctoritates addit Burm. Vir Cl. ad Antholog. p. 155. *quenquam* Moret. fr. 449. *hinc* e Roman. et aliis iam probarat Pierius. Firmabant meliores Heinſiani et tres Martiniani. *huc* vulgo *huic* Toll. *laſſis* Medic. et ceteri Heinſiani plerique. Sic et Oblongus Pierii et Goth. ſec. *hinc feſſis* Gud. pro var. lect. Sed recte *lapſis* retinetur. 450. *Tandem* Ven. *Tantus ad hoc fatus* Longob. *at haec* alter Rottend. *at fatus et haec* Medic. *affatus* Goth. pr. *effatur* edd. nonnullae. 453. *Multae nullius* tert Mentel. a m. pr. et correctus in *Mute*; item in Regio, eraſa littera *l*.

poſſis *ſuem* ex v. 407 intelligere; ſic Gr. ϑήϱ. Sed hoc argutius.

445. *Nam*; ſatis nunc quidem noto vſu ex Gr. γάϱ, ſuppreſſo altero membro. Homer. v. 462 Τίς νύ τοι — ϑεῶν συμφϱάσσατο βουλάς; — τέο σὲ χϱή.

447. *eſt*, noto graeciſmo, vt Ecl X, 46.

448 *deſine velle* ſc. fallere me. Monuit etiam Burm.

449. *quaeſitum hinc oracula*, h. remedium ſortis vice editum, *lapſis rebus*, calamitati ex apum internecione.

451. *oculos lumine glauco*, glaucos, *ardentes*.

452. *ora reſoluit fatis*, ad edenda fata. Ceterum hactenus v. 450-452 narrata, non ad indignationem, ſed ad furorem vaticinantis pertinent. Spencius Polymet. p. 222. et hoc ex antiqua pictura translatum coniiciebat.

453. *Non nullius numinis*, h. non humilis ſed magni, inquit

Magna luis commiſſa: tibi has miſerabilis Orpheus
Haud quaquam ob meritum poenas, ni fata reſiſtant,
Suſcitat; et rapta grauiter pro coniuge ſaeuit.
Illa quidem, dum te fugeret per flumina praeceps,
Immanem ante pedes hydrum moritura puella
Seruantem ripas alta non vidit in herba.
At chorus aequalis Dryadum clamore ſupremos

454. *lues* ante Heinſ. vt pars librorum habet, et inter hos Romanus. *commiſſa tibi* alios iungere, Seruius notat. 455. *quamquam* Franc. et Gudian a m. pr. *quodque* Zulich. *ad meritum*, ſatis pro merito, coniectabam aliquando; quod et Reiskio V. C. in animum veniſſe video; ſed v. not. *niſi* alt Rottend. *reſiſtunt* quidam. *reſultant* quart. Moret. 457 *per funera* tert Rott. ſed v. Burm 458 *hydram* ſec et quart Moret. a m. pr. 459. *in vmbra* Zulich a m. pr 460. *aequali* Rom. *clamore ſupremo* Romanus et alii Pierii; vt ſit clamor ille in funere edi ſolitus; ſed haec Statii alicuius elegantia eſſet, non Virgilii; nam hic de diſcurrentium Nympharum eiulatibus agitur. Recte vulgatam confirmat Nonius in *ſupremus*.

quit Seruius, et ante eum Aſper, vt ex Philargyrio patet, et Tiſiphonen intelligit; nam ſcholion verſus 453 retrahendum erat ad h. v. At eſt hoc e Grammatici argutiis. Quae ſtatim ſe offert ratio, eſt, vt ſit, profecto alicuius dei, Nympharum ſcilicet, vide v. 532. *irae exercent*, vexant, perſequuntur, *te* diuinitus haec calamitas tibi immiſſa eſt; vt ſolebant antiquitus peſtes, morbi, agrorum ſterilitates etc. ciuitatibus ira deorum infligi, ita h. l. Ariſtaei ὕβρις apum internecione diuinitus vindicatur

454. *Magna luis commiſſa*, pro magno flagitio haec tibi tamquam poena inflicta eſt. *Orpheus, haud quaquam ob meritum*, merito ſuo, *miſerabilis, ſuſcitat tibi has poenas*, (forte ποιητικώτερον *Poenas* h. Furias) *ni Fata reſiſtant*, h. Parcae v. Spanh. de praeſt. Numiſm. T. II p. 639 ſq. ni fatis (quod fata ita decreuerint) tibi auertendarum dirarum et expiandae culpae ratio ac via monſtretur.

457. *fugeret praeceps*, praecipiti curſu; *per flumina* h. ripam fluminis. Ceterum comparent cultioris ingenii adoleſcentes cum ſeqq. Ouid. Met. X pr. Hermeſianactem apud Athenaeum XIII. p. 597. Adde Senecam Herc. fur. 569 ſqq. Herc. Oet. 1031 ſqq.

459. *ſeruantem ripas*, incolentem, in iis latentem vt paullo ante, λοχήσαντα.

Implerunt montis. Flerunt Rhodopeiae arces,
Altaque Pangaea, et Rheſi Mauortia tellus,
Atque Getae, atque Hebrus, et Actias Orithyia.
Ipſe caua ſolans aegrum teſtudine amorem,
Te, dulcis coniux, te ſolo in littore ſecum,
Te veniente die, te decedente canebat.
Taenarias etiam fauces, alta oſtia Ditis,
Et caligantem nigra formidine lucum
Ingreſſus, Maniſque adiit, Regemque tremendum,
Neſciaque humanis precibus manſueſcere corda.
At

461. *I. colles* Ven. Parrh. *Rhodopaeae* pr. Rott. 462. *Antraque Pangaea* Zulich. Goth. ſec. *Pangaeae* Mentel. pr. *Panchaea* Medic. *Pancheïa* Franc. *Pantheia* Goth. ſec. *Panchai* Rom. at ſunt τὰ παγγαῖα ὄρη· 463. *et A.* Heinſius poſt Pierium omnium codd. conſenſu, paucis exceptis, qui vulgarem interpolationem ſequuntur: *atque A.* Ratio eadem ac v. 343. *et Ethias Orithia* Franc. Toll. *Orinthia* Goth. ſec. *Heburus* et *Orthyia* Rom. At Graecum foret: ἰδ' Ἀκτιὰς Ὠρειθυία. 465 *Et d.* Rom. 466. *diſcedente* ante Heinſ. vt vulgares libri exhibent. cf. Ecl. II, 67. et al. at meliores et libri et vett. edd *decedente*. 467. *Trinacrias* Vratisl. *falces* et *valles* Pierius in libris vidit. *auia oſtia* Medic. a m. pr. male. Vulgata eſt etiam ap. Schol. Statii et Horatii v. Burm. 468. *nigra teſtudine* Vratislau. ſed v. Burm. 469. *que* poſt *manes* abeſt a tribus Burm. *manesque adit* Roman.

460. *chorus aequalis Dryadum*, pro aequalium Dr. vna cum ea nutritarum. cf. v. 532. 533.

461. *arces*, vertices, more poetarum. v. Ge. I, 240. Enumerantur montes Thraciae, quae *tellus Mauortia*, Marti ſacra, *Rheſi*, qui, poſt Orphei quidem tempora, ad Troiam duxerat Thracas. *Getae* minus ad geographicas rationes et h. l. memorari videntur. cf. Ge. III, 462. *Actias Orithyia*, tamquam Nympham regionis memoraſſe videtur. Erat Erechthei, Athenarum regis filia, (vnde *Actias*; Attica olim *Acte*, *Actice*, quod nomen inter poetas haeſit) a Borea rapta.

465. *ſolo in littore* inf. v. 508 *deſerti ad Strymonis vndam.*

467. *Taenarias fauces*, ſpecum in Laconica ad Taenarum, in Malea promontorio.

468. *nigra formidine*, ornate, pro tenebris.

472. Ψυχαὶ

At cantu commotae Erebi de ſedibus imis
Vmbrae ibant tenues, ſimulacraque luce carentum:
Quam multa in foliis auium ſe millia condunt,
Veſper vbi, aut hibernus agit de montibus imber:
Matres, atque viri, defunctaque corpora vita
Magnanimûm heroum, pueri, innuptaeque puellae,
Impoſitique rogis iuuenes ante ora parentum,
Quos circum limus niger, et deformis arundo
Cocyti, tardaque palus inamabilis vnda
Alligat, et nouies Styx interfuſa coercet.

Quin

471. *Et* Medic. Pierii a m. pr. *cantum* Rom. et al. apud Pierium, vt acciperetur *Ad cantum.* 472. *Vmbrae ſtant* Regius. 473. *in foliis* omnes Pieriani et maior pars Heinſii habebat; itaque hic recepit. Agnoſcit item Aruſianus Meſſius, vnus Arundel. vnus Mead. Goth. pr. edd nonnullae, vt Argent. et defendit ſatis ratio critica. *in ſiluis* Medic. Mentel. pr. Moret. pr. cum aliis vulg. tuentur. 474. *vbi iam h.* quart. Moret. a m. pr. Rottend. pr. *vbi iam-imbres* Goth. ſec. ab interpolatore non indocto. 476. *nuptaeque* Vratisl. 478. *limum* Rom. 479. *innabilis vnda* nonnulli codd. apud Pierium, item Ven. et Parrh. Mead. et Reg. et vett. edd. At vulgatum poſt antiquiſſ. libros et inter hos fragm. Vatic. (quod et *vndae* habet) defendit etiam Macrob. VI, 7. Gell. II, 6. imitatio Ouidii, *inamoena regna*, et Aen. VI, 438. vbi v. 479. 480 iterum leguntur. 480. *in nouiens* Rom.

472. Ψυχαὶ, εἴδωλα καμόντων Il. Ψ, 72 vt iam Vrſinus notarat.

474 *vbi veſper aut hibernus*, procelloſus, (vt χειμὼν et *hiems*) *imber* eas *agit e montibus* ad ſiluas et arborum tecta. cf. Aen. VI, 309 — 312. Odyſſ. Ω, 6 ſqq.

475. *corpora heroum* ſimpl. heroes. Verſus hi adumbrati ex Odyſſ. Λ, 37 — 43.

478—480. Quos Cocytus et Styx a reditu prohibent. Iam ornatum vide. Pro Cocyto, *limus niger et deformis arundo*, cuius, ſi late omnia obſidet, iniucundus ac triſtis adſpectus et *palus inamabilis*, ἀνέραστος pro μισητὴ, inuiſa, deteſtabilis *tarda vnda.* Porro *alligat* idem quod *coercet*, implicat, impedit, vt Statius et alii hoc idem efferunt. *Styx nouies interfuſa*, dum nouies ambit erebum. Hoc vltimum exprimere voluere Claudian. XXXIII, 23. *quos Styx liuentibus*

Quin ipſae ſtupuere domus, atque intima Lethi
Tartara, caeruleoſque implexae crinibus anguis
Eumenides, tenuitque inhians tria Cerberus ora,
Atque Ixionii vento rota conſtitit orbis.

Iamque

481. *Atqui ipſae* Schol. Horat. Cruqu. Od. II, 13. *ſtipuere* Mentel. pr. vt alii alias. *obſtupuere* vnus Mead. *domos* Rott. pr. a m. pr. 482. *caeruleiſque* Medic. a m. pr. *que* abeſt a Franc et fr. Moret. *impexae* Medic. a m. ſec. Gud. a m. pr. Voſſ. cum tribus aliis Heinſii, Parrh. Poſſit aliquis Tibullum laudare I, 3, 69. ſed ibi diuerſa ratio eſt. vid. ad e. l. *implexae* verum eſt, et firmat pars codd. melior, etiam Aruſian. Meſſius. Eodem alludit *amplexae* in nonnullis Pierianis, quatuor Heinſ. Reg. Mart. et Ed. Norimb. Argent. et Goth pr. *innexae*, quod Romanus habet, et fragm. Vatic. eſt interpretamentum. 483. *que* poſt *tenuit* abeſt a nonnullis. v. Burm. etiam ap. Pierium, et recte puto. 484. pro *vento* Faber *velox*, Burmannus *cantu*, *lente*, vel *campo* coniiciebat. *Cantu* firmant vtique codd. aliquot apud Pierium; et recepta eſt ea lectio a Martino, nec aliis doctis viris eam improbari vidi. *Ixionei* ſcribunt multi codd. et edd.

bus ambit Interfuſa vadis, et Statius Theb. IV, 524. *Et Styx diſcretis interflua Manibus errat.*

481. *ipſae domus* Plutonis regia eſſe poſſint; ſed verius, *ipſae domus et intima Tartara* (ſplendidius hoc, quam loca, penetralia) *Lethi*. Aliter Aen. VI, 277 vbi *Lethum* in primo Orci aditu collocat. Reliqua de Tartaro vtrobique conueniunt. v. 555 ſqq.

483. *inhians* ſimpl. hians.

484. Vexatus locus. *Ixioniae rotae* alii poetae *turbinem*, Seneca Herc. Oet. 1069. *vortices*, Statius Theb. VIII, 50. 51 tribuunt. *Ventum* nullus tribuit, vt ne *auram* quidem, quae rotationi proprie daretur. Nec tamen dubito, ſi plura veterum inprimis Graecorum poetarum loca hac de re haberemus, v. c. Euripidis Ixionem, certiora nos huius rei argumenta habituros fuiſſe. Nonne nouum erat et illud Ge. III, 38 *tortos Ixionis angues*? Potuere itaque etiam venti aliquae partes eſſe ea in re. Sic *venti* in locis inferis Aen. VI, 740. A vento certe cauſſa non male repeteretur, ſiue vt ab eo impelleretur rota, cum circumacta Ixionem alligatum rotaret, ſiue vt eo ceſſante rota ſtare poſſet. Nec ab ea ſententia abhorrere videas Spencium Polymet. p. 280. Certe in

Iamque pedem referens caſus euaſerat omnis,
Redditaque Eurydice ſuperas veniebat ad auras,
Pone ſequens; namque hanc dederat Proſerpina legem:
Quum ſubita incautum dementia cepit amantem,
Ignoſcenda quidem, ſcirent ſi ignoſcere Manes.
Reſtitit, Eurydicenque ſuam iam luce ſub ipſa
Immemor, heu! victuſque animi reſpexit. Ibi omnis
Effuſus labor, atque immitis rupta tyranni

Foedera,

486. *ad oras* Vratisl. 488. *ſubito* Mentel. Gud. a m. pr. Regius a m. ſec. item Rom. aliique Pierii. *cepit amorem* M ret. qu. 489. *I. tamen* Zulich. ſed v. Burm. 490. *Euridicemque* Franc. ſcribit, hic et alibi. 491. *victusque animo* non niſi vulgares quaedam edd. *vbi o.* Goth. ſec. *ibique o.* Moret. ſec.

in aere rota circumagebatur, et proxime accedit, quod Euripidis Scholiaſtes Phoen. 1192 haud dubie e vetuſtiore aliquo auctore ſua excerpens memorat, ὀργισθεὶς δὲ ὁ Ζεὺς ὑποπτέρῳ τροχῷ τὸν Ἰξίονα δήσας ἀφῆκε τῷ ἀέρι φέρεσθαι — Servius hoc idem confirmat. „Deeſt *cum*, et hoc dicit: cum vento ſuo rota conſtitit, id eſt, cum cauſſa volubilitatis quievit.„ Ellipſis perdura! Commodius, puto, ita exponeres: *rotam conſtitiſſe a vento*, cohibuiſſe ſe, quo minus a vento impelleretur; vt *conſiſtere* aliquis *a curſu*, dum ſiſtit curſum, recte dici videtur. Ceterae interpretationes, vt *vento* pro *aduentu*, aut *cum ventum eſſet* ſit, multo duriores, v. ap. Burm et reliquos Intpp. *rota orbis* eſt periphraſtice *orbis Ixioneus*.

485. Mirum in ſeqq. narrationis artificium: quod facile ſentias, ſi ad vulgarem ſententiarum iuncturam reuoces orationem. Legis autem, ne reſpiceret, excogitandae conſilium ex vulgari ſuperſtitione ſubnatum eſſe videtur, cum in rebus auerſandis et in ſacris magicis reſpicere vetabantur; quod iam Cerda ſenſit, quem vide et ſup. Ecl. VIII, 102.

490. *iam luce ſub ipſa*. Seneca Herc. fur. 813 *Poſtquam eſt ad oras Taenari ventum* etc. et *ſuperas veniebat ad auras* v. 486.

491. *victus animi*, noto graeciſmo, pro, *animo*, cupiditate.

493. *Foedera*,

Foedera, terque fragor ſtagnis auditus Auernis.
Illa, Quis et me, inquit, miſeram, et te perdidit, Orpheu?
Quis tantus furor? en iterum crudelia retro
Fata vocant, conditque natantia lumina ſomnus.
Iamque vale. Feror ingenti circumdata nocte,
Inualidaſque tibi tendens, heu non tua, palmas!
Dixit.

493. *ſtagnis-Auerni* multi codd. et edd. etiam fragm. Vatic. At Romanus: *ſtagni eſt auditus Auerni*; vt et vnus Mead. habebat. At *Auernis* ratio critica tuetur; et praeter edd. vt Norimberg. e codd. Mediceus, Ven. Rottend. et Pierii Medic. a m. pr. *auditur* alter Mead. alter Arundel. et Edit. Norimb. et Argent.

493. *Foedera*, conditio, a Plutone impoſita. Hic vero exemplum memorabile habeas, quomodo incauta aemulatione res ad inſanam ſubtilitatem euehi poſſint. *Hic auditur fragor* — At Lucanus Seruio laudatus vltra etiam proceſſerat: *gaudent, a luce relictam* (f. reductam, reuectam, retractam) *Eurydicen, iterum ſperantes Orphea, Manes;* quod carmen cui debeatur, ex altera forte Anthologiae eruditiſſimi Burmanni parte diſcemus. Omnino dari mihi aliquem elegantioris ingenii iuuenem velim, qui (in quo iam praeiuit Cerda ad v. 510) loca poetarum de Orphei cantus vi, et de deſcenſu ad inferos colligat, et inter ſe comparando cum ingenioſam primorum auctorum ſimplicitatem, tum partim argutam partim ineptam aliorum, vt Claudiani XXXIV. imitationem exquirat. Quo facto monumenta artium admoueat. At quorſum *fragor* ter auditur? Seruius: quaſi exſultarent vmbrae redditam Eurydicen. Quod recte Martinus explodit, et a prodigiis ominibusque magnae alicuius calamitatis, aut rerum conuerſionis, repetit. Eſt vtique indignabundi potius Orci, quam laetabundi. Idem Martinus Miltonum comparat, quem v. Paradiſe loſt IX, 782 ſqq. 1000 ſqq.

495. *Quis tantus furor?* quae tanta alicuius dei ſaeuitia?

496. *natantia lumina*, moribundi, incerto iam motu fluctuantia, ſatis a viris doctis illuſtrata ſunt. Debentur autem et hae deliciae Lucretio III, 479.

Dixit, et ex oculis ſubito, ceu fumus in auras
Commixtus tenuis, fugit diuerſa: neque illum,
Prenſantem nequicquam vmbras, et multa volentem
Dicere, praeterea vidit: nec portitor Orci
Amplius obiectam paſſus tranſire paludem.
Quid faceret? quo ſe rapta bis coniuge ferret?
Quo fletu Manis, qua Numina voce moueret?
Illa quidem Stygia nabat iam frigida cymba.
Septem illum totos perhibent ex ordine menſis
Rupe ſub aeria deſerti ad Strymonis vndam
Fleuiſſe, et gelidis haec euoluiſſe ſub antris,
Mulcentem tigris, et agentem carmine quercus.
Qualis populea moerens Philomela ſub vmbra

Amiſſos

500. *fugit in diuerſa* Medic. a m. ſec. Alterum cum poetico vſu conuenit. 501. *preſſantem* Leid. ſolito more. 504. *quo ſe erepta* Medic. a m. ſec. *bis rapta* nonnulli ap. Pierium. 505. *quae numina* Medic. et Rottend. pr. a m. pr. vt et Romanus, in quo porro: *Quos f. manes.* Gudianus a m. pr. *Quod f. - quae nomina. qua flumina* Vratisl. *moneret* Medic. a m. pr. *maneret* Franc. 508. *perhibent totos* vnus ap. Heinſ. 509. *Fleſſe ſibi et* Rom. cum Ed. Ven. non male. *ſub aſtris* idem Rom. et aliquot alii Pierii cum alt. Menag et alt. Voſſ. Goth. ſec. vt et in vulgaribus nonnullis edd. ſatis docte, cum de ſideribus ſeptemtrionalibus accipi poſſet, ſed meo quidem iudicio, Statio aliquo aut Claudiano dignius.

499. *commixtus in auras*, pro, auris. hoc poetae licuit. Petitum autem ex Il. Ψ, 100. vide alia ap. Cerdam.

500. *diuerſa*, cum in diverſam, ac qua Orpheus tendebat, partem auferretur. v. ſup. v. 367.

503. *obiectam* poetico ornatu adiectum v. Ge. III, 253.

506. *frigida*, morte. Mox *ex ordine*, continuos int. Praeivit Lucretius.

509. *euoluiſſe*, querendo enarraſſe v. Stat. Theb. I, 2 et h. l. Cerda.

511. Fundus huius comparationis nobiliſſimae ap. Homer. Od. T, 518—524. Hinc plures expreſſere, quos collegere Guellius et Cerda. At nemo elegantius variauit et ornauit, quam Moſchus IV, 21 ſq. quem et ipſum Virgilius ante oculos habuiſſe videtur. Color certe ac filum orationis inde

Amiſſos queritur foetus; quos durus arator
Obſeruans nido implumis detraxit: at illa
Flet noctem, ramoque ſedens miſerabile carmen
Integrat, et moeſtis late loca queſtibus implet.
Nulla Venus, non vlli animum flexere hymenaei.
Solus Hyperboreas glacies, Tanaimque niualem,
Aruaque Rhipaeis numquam viduata pruinis
Luſtrabat, raptam Eurydicen, atque irrita Ditis
Dona querens. Spretae Ciconum quo munere matres,
Inter

512. *dirus* Franc. 514. *ramoque canens* vnus Mead. *lacrimabile* Ven. 515. *et moeſtis loca proxima q.* fragm. Moret. *loca late* Parrh. et Goth. pr. *loca tunc cum* Zulich. Vulgata in his verſibus confirmatur lectio ex imitatione Grammatici alicuius in Anthol. Lat. Epigr. lib. II, 368, 3. 4. vbi cf. Cl. Burmann. 516. *non vlli* Romanum cum optimis Pierianis, Mediceum cum melioribus Heinſianis fideiuſſores habet, itaque reuocauit Heinſius. *nulli animum* edd. cum Ven. Voſſ. ſec. Parrh. Leid. Goth. ſec. hiatu non ingrato, quem male aliae edd. expleuerant: *nullique a.* Emendationes in Obſſ. Miſc. Vol. I. p. 5 et 81 referre non vacat. 517. *Tanaimque* alii, et edd. ante Heinſ. *cana iamque* Roman. 518. *Riphaeis, Ryphaeis* multi et hic ſcribunt.

inde eſt ductum. *Huetii* et Caſteluetri reprehenſiones huius loci, vti *vmbrae populeae*, cum tamen ſequatur: *Flet noctem*, ab ignorantia poeticae cum rationis et artis, tum orationis profectae ſunt. *Vmbra* tam proprium et perpetuum eſt arboris attributum, vt ad cauſſas phyſicas ac tempora reſpectus plane non habeatur. Vide hic praeclaram notam Burmanni. *Populeae frondis* mobilitatem ac lene murmur inprimis aptum eſſe cantus moeſtitiae notarat Martinus.

514. *miſerabile carmen Integrat.* Suauius Homerus: Ἥτε θαμὰ τρωπῶσα χέει πολυηχέα φωνήν· vbi variatos modulationis colores expreſſos vides.

517. *Hyperboreas glacies* v. Ge. III, 196.

520. *quo munere* Seru. nuptiali ſcilicet; quod aliter explanare nequeo, quam, vt ille *ſpreto* in ſuo libro habuerit, et reſpectu ad v. 516 habito, ita acceperit, *quibus eorum matrimoniis ſpretis.* In altera quidem Seruii lacinia ad v. 520 *ſpretae* legitur; ſed
hoc

Inter ſacra Deum, nocturnique orgia Bacchi,
Diſcerptum latos iuuenem ſparſere per agros.

Tum

520. *ſpreto* aliquot antiqui ap. Pierium cum Bodlei. et nonnullis edd. *quo numine* ſec. Moret. ſec. Rottend. cum tert. et Ven. cum Parrh. vide notam. 521. *nocturnique* omnes fere ſcripti inquit Burm. ita vtique optimi Medic. et Rom. et Medic. Pierii. *nocturnaque* pauci cum edd. *organa* Zulich. 522. *iuuenem latos* Parrh.

hoc ſine dubio a diuerſa manu profectum. Dura autem vel ſic expoſita Seruii ratio. Markland. ad Stat. Silu. III, 3, 87 legebat: *quo nomine*, h. quapropter, quamobrem; quod factum nollem; eſt enim vel plebeio poeta indigna oratio. Aſper Grammaticus, quod Philargyrius ſeruauit, *quo munere* eodem modo explicabat, *quamobrem*; et h. Geſnerus hoc idem probabat; eſſe enim ȣ χάριν, *qua cauſſa*, et laudabat ſup. v. 150 *pro qua mercede;* ferrem, ſi tam ieiunam ſententiam a poeta proficiſci potuiſſe credere fas eſſet. Burmannus, in hoc litterarum genere facile princeps, locum vitioſum et vix ſanabilem ſine codice meliore iudicabat: idem tamen coniectabat: *ſpreto C. quem foedere matres*, vt nuptiale ſeu coniugiale foedus intelligatur. Eo tamen ſenſu non video, cur *munere* non retineamus, et Seruianae rationi accedamus. Et poſſunt huiusmodi, variationes potius ſententiae, quam reſtitutiones eius, quam a poeta profectam eſſe probabile ſit, plures afferri: v. c. *ſpreto quo carmine*; *ſpreto Ciconum quom numine matres*, ſc. Baccho; *ſpretae Ciconum quando agmine; ſpretae Ciconum, pro numina! matres;* quibus tamen nihil plane ad certum rerum momentum proficias. Cum ipſi libri *ſpreto quo munere* tueantur, (vide var. lect.) videndum, an non interpretatione aliquantum adiuuari ea lectio poſſit: *munus* pro officio, pro pietate in defunctum, inferiis, honore, quo mortuos proſequimur, bene dicitur; quid ſi, *quo munere ſpreto* ſit, qua Orphei pietate in coniugem contemta; ea parum motae, nullo eius reſpectu habito.

521. Primum genus ponit, vt poetica ratio fert, *inter ſacra deum*, tum ſubiungit ex iis id ſacrum, in quo res acta: *inter orgia*, quo nomine omnia ſacra enthuſiaſtica et myſtica appellabantur, *Bacchi nocturni*, cuius ſacra noctu celebrari ſolita. Porro Macrob. IV, 3 *Sacer vero locus inprimis*

Tum quoque marmorea caput a ceruice reuolſum,
Gurgite quum medio portans Oeagrius Hebrus
Volueret, Eurydicen vox ipſa et frigida lingua,
Ah miſeram Eurydicen! anima fugiente vocabat:
Eurydicen toto referebant flumine ripae.
Haec Proteus: et ſe iactu dedit aequor in altum.
Quaque dedit, ſpumantem vndam ſub vertice torſit.
At non Cyrene: namque vltro adfata timentem:
Nate, licet triſtis animo deponere curas.
Haec omnis morbi cauſſa: hinc miſerabile Nymphae,
Cum quibus illa choros lucis agitabat in altis,
Exitium miſere apibus. Tu munera ſupplex
Tende

523. *Tunc* Roman. *repulſum* Menag. pr. *reciſum* Vratislau. 524. *medius* fragm. Vatic. 526. *Ha* multi. *Amiſſam* ſec. Menag. *A miſera* Roman. a m. pr. 528. *iacto* Gud. a m. pr. 529. *vortice* edd. nonnullae. 530. *eſt* poſt *vltro* Parrhaſ. ab alia manu; atqui hoc habebat fragm. Vatic. 531. *componere curas* Medic. a m. pr. vt Aen. IV, 340. 341. frequenti variatione. v. Burmann. *depellere curas* vnus Mead. 533. *ſiluis* pro *lucis* fr. Moret. *diſcebat in altis* Voſſ. pro *ducebat*. 534. *Tum* Medic. a m. ſec.

mis pathos mouet. Occiſum inducit Orphea, et miſerabiliorem interitum eius a loco facit: Inter ſacra deum n. o. Haec tandem Grammatico digna in poetam ſuum obſeruatio!

523. *marmorea ceruice*, candida, vt ſaepe alii poetae. v. Cerda. Lucretio deberi videtur et hoc.

524. *Hebrus Oeagrius*, ab Oeagro, Thraciae rege, Orphei patre.

529. *ſub vertice*, non capitis, ſed vortice, quem mota eius inſultu aqua ciebat: δίνη, contorta in ſe aqua. *torſit ſub vertice*, quod vulgari vſu, vertice vel in verticem. Nec ratio deeſt, aut analogia.

530. *At non Cyrene* iactu ſe in altum dedit et filium reliquit conſilii inopem. Scilicet Proteus internecionis apum, *morbi cauſſam*, v. 397 tantum expoſuerat, non vero fortunae remedium. Hoc mater ſubiicit: ſcilicet culpae expiationem, Nympharum placationem ſacrificio certo ritu faciendo, et inferias Orpheo et Eurydicae ferendas; quo facto ex victimarum viſceribus noua examina exoritura eſſent.

534. *munera ſupplex tende* pro,

Tende petens pacem, et faciles venerare Napaeas.
Namque dabunt veniam votis, iraſque remittent.
Sed, modus orandi qui ſit, prius ordine dicam.
Quatuor eximios praeſtanti corpore tauros,
Qui tibi nunc viridis depaſcunt ſumma Lycei,
Delige, et intacta totidem ceruice iuuencas.
Quatuor his aras alta ad delubra Dearum
Conſtitue, et ſacrum iugulis demitte cruorem:
Corporaque ipſa boum frondoſo deſere luco.
Poſt, vbi nona ſuos Aurora oſtenderit ortus,
Inferias Orphei Lethaea papauera mittes,

535. *pende* Rottend. pr. Burmanno *tendere munera* inſolitum videbatur; itaque cogitabat: *munere ſupplex tende*, abi. *Nate petens* Zulich. vnde Burm. legendum putabat: *tu munere ſupplex, Nate, petens pacem, faciles venerare Napaeas.* vide not. 536. *iramque* Franc. Goth. pr. 537. *quis ſit* quart. Moret. fr. Moret. vterque Goth. vnus Mead. et edd. vett. v. ad Aen. IV, 294. 538. *eximio praeſtantis* Rom. 540. *Dilige* Longob. Ed. Mediol. *intactas* Rom. Ed. Ven. Gudianus a m. pr. ſed v. Burm. 542. *dimitte* Medic. cum ceteris Heinſ. excepto altero Menag. et Moret. fr. item tres Burm. vterque Goth. *emitte* ſec. Moret. *iugulis ſacrum* Goth. ſec. 543. *Corpora quaeque* Regius Mart. 544. *nona dies* alter Menag. *oſtenderat* fr. Moret. *reduxerit ortus* Parrh. ex v. 552. *induxerit* vnus Arundel. 545. *Orpheo* Roman. vt et v. 553. ſed v. Ecl. IV, 57. *Orphi* Goth. pr. vt et v. 553. *mittis* Mentel. pr. vt et v. 553.

protende, offer. vide Aen. II, 674. certe ratione non careret, etiamſi exempla deeſſent. *munera* autem, vt honores, quocunque deos placamus aut veneramur. *petens pacem*, h. vt propitiae ſint. *faciles*, placabiles.

536. *votis*, precibus factis.

538. *eximios* proprium de victimis. res nota. v. Cerda.

539. In *Lyceo* Arcadiae noto monte quomodo Ariſtaeus, Theſſaliae agros colens, armenta habere poſſit, iure miretur aliquis.

540. *intacta ceruice*, iugo, vt toties.

541. *Dearum*, Nympharum v. 532. Omnia in hoc verſu proprie dicta. *ad delubra* ſtatuuntur arae, ante templum, in προναῷ ex more; *delubra alta*, quia gradibus adſcendebatur ad templa.

545. *Lethaea papauera* v. Ge. I, 78.

Placatam Eurydicen vitula venerabere caeſa,
Et nigram mactabis ouem, lucumque reuiſes.
Haud mora: continuo matris praecepta faceſſit:
Ad delubra venit; monſtratas excitat aras;
Quatuor eximios praeſtanti corpore tauros
Ducit, et intacta totidem ceruice iuuencas.
Poſt, vbi nona ſuos Aurora induxerat ortus,
Inferias Orphei mittit, lucumque reuiſit.
Hic vero ſubitum ac dictu mirabile monſtrum
Adſpiciunt, liquefacta boum per viſcera toto

Stridere

546. *Placatam E.* Hunc verſum poſt ſequentem: *Et nigram* exhibent omnia Heinſii exemplaria vetuſta, vno excepto, item Burmanni Regius, Edd. Iunt. et R. Steph. vterque Goth. vterque Arund. et Mead. Ed. Norimb. et aliae; tandem fragm. Vatic. At vulgatum ordinem habent Mediceus, qui plerumque diuerſam a Romano familiam ducere ſolet, Longob. Pierii cum al. ſcriptis et edd. et recte, niſi alterum verſum plane eiicias. 547. *lucumque* Gud. vt Goth. ſupra v. 468 *reuiſens* Zulich. 548. *capeſſit* Medic. et Gud. a m. pr. vt Aen. I, 77. *faciſſit* Vratislau. Eadem varietas Aen. IV, 295. 549. *At d. petit* vnus Arundel. *monſtratasque* Ven. Parrh. 550. *eximio praeſtanti* Gud. *praeſtantis* Rom. a ſec. m. et *intactas* vt ſupra; quod etiam in Edit Ven. 1482. 552. *induxerit* Moret. ſec. et quart. Franc. vnus Arundel. vnus Mead. *induceret* Leid. *intexerat* Rottend. pr. *adduxerat* Ven. *reduxerat* Parrh. Ed. Ven. *reduxerit* Vratisl. 553. *miſit* Franc. 554. *auditu* pro *ac dictu* Moret. fr. Menag. alter. *ac viſum* Zulich.

546. *Placatam*, quae eo modo erit placata.

554. *monſtrum*, pro re monſtroſa, mira.

555. *liquefacta per viſcera*, tabe, putredine, diſſoluta. v. ſup. v. 308.

557. *nu-*

Stridere apes vtero, et ruptis efferuere coſtis;
Immenſasque trahi nubes: iamque arbore ſumma
Confluere, et lentis vuam demittere ramis.
Haec ſuper aruorum cultu pecorumque canebam,
Et ſuper arboribus: Caeſar dum magnus ad altum
Fulminat Euphraten bello, victorque volentis
Per populos dat iura, viamque adfectat Olympo.
Illo Virgilium me tempore dulcis alebat
Parthenope, ſtudiis florentem ignobilis otî:

556. *eruptis* Reg. et Cantabrig. 557. *Inmenſam. que tr. nubem* tert. Mentel. *inmiſſasque* Zulich. *que* poſt *iam* abeſt Moret. qu. *trahens* Rom. 558. *viſam d.* Ven. *dimittere* Medic. cum quatuor aliis vide v. 542. 559. *culto* Gud. a m. pr. *cultum* ſec. Moret. *pecorisque* apud Diomedem lib. I. 561. *Euphraten* Heinſ. ex optimis. *Euphratem* vulgo. *volantes* Leid. Zulich. 562. *dat iuſſa* Zulich. 563. *Vergilium* Medic. Rom. et al. v. Pierium, Cerdam, Burm. *agebat* Rottend. tert. *habebat* Regius Martin. 564. *oci* Roman. *ocii* et *otii* alii apud Burm. *horti* Moret. ſec.

557. *nubes trahi*, noua examina. cf. ad hos verſus Nicandr. Alexiph. 443 ſqq. vbi de papauere.

558. Βοτρυδὸν Il. B, 89.

559. *pecorumque*, adeo et apum.

560. v. Vitam Virgilii ad a. V. C. 724.

561. 562. *volentes per populos*, quorum legati vndique eum conueniebant. *Olympo*, pro ad Olympum, ad immortalitatem nominis.

564. *ſtudiis floret* et is, qui laudem inde et exiſtimationem fert, ex iis inclareſcit, et is, qui iis cum maxime deditus eſt; *Floremus* enim iis, quorum copia et abundantia ad manum eſt. Hoc altero ſenſu h. l. accipiendum. *Otium* Romanis omne vitae genus a reip. negotiis domeſticis bellicisque alienum, proprie tamen quodammodo de muſarum otiis; *ignobiles* reſpectu gloriae bellicae et geſtarum magnarum rerum. Sic Ge. II, 486 *inglorius*.

Carmina qui luſi paſtorum, audaxque iuuenta,
Tityre, te patulae cecini ſub tegmine fagi.

P. VIRGILII MARONIS GEORGICON LIBER QVARTVS EXPLICITVS.

565. *quo* Ven. Parrh. *quae* Comm. Cruqu. Horat. Carm. I, 32. ſed ad IV, 8 *qui* habet. 566. *tu* Franc. Menag. *cecinit* Medic. et alii apud Pierium. *cecini patulae ſub* Parrh. et Ven. item Romanus et alii Pieriani. Ceterum de quatuor poſtremorum verſuum, quamquam illi non inelegantes ſunt, veritate valde adhuc me dubitare non diffiteor; ſollemne enim aliquando fuit, lacinias huiusmodi poetis attexere; et in Virgilium huiusmodi diſticha et tetraſticha in Catalectis inuenias. Sed huic forte ſuſpicioni vel propterea aduerſabuntur viri docti, quod, vt modo video, Harduinus eosdem verſus, quamquam non iisdem de cauſſis, reiecit.

565. *audax iuuenta*, qui omnino carmina vulgare auderet, rem poeticam aggrederetur. cf. Ge. I, 40. non quod carminis genus tale eſſet, quod magnos auſus poſceret. Tenue enim genus eſt bucolicum. Caſteluetrius Oper. Crit. p. 154 monente Burm. ad duo genera Eclogarum referebat, alterum humile, alterum ſublimius, vt Ecl. IV. VI. acute, quod in τῷ *audax* haeſit; at ſententia huius verſus quomodo in Caſteluetrii opinionem redigi poſſit, equidem non video.

VA1
1552018

Digitized by Google

170
C
15